

APPENDIX.

XLV.

CHRONICA SLAVORVM

HELMOLDI PRESBYTERI BOSOVIENSIS

ET

ARNOLDI ABBATIS LVBECENSIS,

COLLATA CVM CHRONICO CORNERI MSTO,

ET SVBINDE EMENDATA.

HELMOLDI, PRESBYTERI

BOSOVIENSIS,

CHRONIC. SLAVORVM

LIBER I.

Reverendis Dominis ac Patribus, Sanctæ Lubecensis Ecclesiæ Canonicis, Helmoldus, Ecclesiæ, quæ est in Buzu, indignus servus, debita obedientiæ voluntariam exhibitionem.

Retractavi in longa meditatione, quid operis acceptarem, quo matri meæ, sanctæ LUBECENSIS ECCLESIAE, aliquem famulatus mei honorem impenderem: sed nihil aptius occurrit animo, quam ut ad laudem ipsius scribam CONVERSIONEM SLAVICAE GENTIS, quorum scilicet regum sive prædicatorum industria, Christiana religio his in partibus primum plantata, & postmodo restaurata fuerit. Hortatur me ad id studium scriptorum, qui ante nos sunt, imitabilis devotio, quorum plerique propter magnum scribendi studium, dum omnibus negotiorum tumultibus renunciarunt, ut in secreto contemplationis otio invenire possent viam sapientiæ, præferentes eam auro obryzo, & cunctis opibus preciosis: qui etiam extendentes aciem ingenii ad invisibilia DEI, & ipsis arcanis approximare cupientes, plerunque supra vires laborare nisi sunt. Alii autem, quorum conatus non fuit tanti, consistentes in suæ dispositionis meta, auxerunt & ipsi de simplicitate sua arcana scripturarum, multa que ab ipsa constitutione mundi de regibus & Prophetis & variis bellorum eventibus commentantes, super virtutibus laudem, vitiis vero detestationem suis præconiis addiderunt. In hujus enim seculi tenebrosa caligine si desit lucerna scripturarum, cæca sunt omnia. Arguenda igitur est modernorum insolentia, qui de abyssu judiciorum DEI multa, sicut olim, ita & nunc, emanare videntes, obturaverunt venas eloquentiæ suæ, aversi in lubricas hujus vitæ vanitates. Ego autem in eorum laudem, qui SLAVORVM provinciam diversis ætatibus manu, lingua, plerique etiam in sanguinis effusione illustrarunt, operis hujus paginam dicendam arbitror: quorum gloria non erit obstruenda silentio, quia post excidium ALDENBURGENSIS Ecclesiæ LUBECENSIVM INCLYTAM CIVITATEM, Domino favente, ad hunc decoris apicem propeveunt, ut inter omnes Slavorum optimatissimas civitates hæc jam caput extulerit, tum rerum opulentia quam religione divina. Porro aliis omissis, quæ nostra ætate gesta sunt, quæ aut longævus viris referentibus percepi, aut occulta cognitione didici, statui Domino propicio cum fide perscribere, tanto sane effusius, quanto uberius suppeditat scribenda gestarum nostro tempore rerum magnitudo. Nec ad hoc opus temeritas impulsat, sed præceptoris mei venerabilis, GEROLDI EPISCOPI, adduxit persuasio, qui primus Lubecensem Ecclesiam fecit insignem cathedra simul & clero.

Y yy

CAP.

1. Slavi habitarunt ad mare Balthicum.
2. Slavi Orientales sunt Russi: Poloni: Prussi: Bohemi: Carinthii: Sorabi.
3. Hi omnes, exceptis Prussis, Helmol-di ætate, Christianam fidem receperant.
4. Russi jam dudum Christo nomen dederant.
5. Prufforum mores: divitiæ: superstitio.
6. Hungari bella Imperio Romano intulerunt, videlicet ab anno 900, ad ann. 955.
7. Carinthii divini cultus sunt studiosi.
8. Bohemi sunt bellicosi, & religionis divinæ amantes.
9. Poloni & Bohemi Imperio Rom. sunt vectigales.
10. - - - in bello sunt rapaces.

Opera precium existimo in conscriptionis hujus introitu aliqua de Slavorum provinciis, natura, moribus, historico prælibare compendio, quantis scilicet, ante conversionis gratiam, errorum nexibus impliciti fuerint, ut per quantitatem morbi facilius agnoscatur efficacia divini remedii. *Slavorum* ergo populi multi sunt, habitantes in littore Baltici maris. Sinus hujus maris ab occidentali oceano Orientem versus porrigitur, appellatus ideo Balthicus, eo quod in modum balthei longo tractu per Scythicas regiones tendatur usque in Græciam. Idemque mare barbarum, seu pelagus Scythicum vocatur, à gentibus, quas alluit, barbaris. Hoc mare multæ circumsedent nationes. Dani siquidem, ac *Sveones*, quos Northmannos vocamus, septentrionale littus, & omnes in eo obtinent insulas. At littus Australe, Slavorum incolunt nationes, quorum ab Oriente primi sunt *Ruzi*, deinde *Poloni*, habentes à septentrione *Pruzos*, ab Austro *Bojemos*, & eos qui dicuntur *Morabi* sive *Carintibi*, atque *Sorabi*. Quod si adjeceris *Ungariam* in partem Slavoniæ, ut quidam volunt, quia nec habitu nec lingua discrepat, eoque latitudo *Slavica* lingue succrescit, ut penè careat æstimatione. Omnes hæ nationes, præter *Pruzos*, Christianitatis titulo decorantur. Diu enim est ex quo *Ruzia* credidit. *Russia* autem vocatur à Danis, *Ostrogard*, eo quod in Oriente positus, omnibus abundet bonis. Hæc etiam *Chunigard* dicitur, eo quod ibi sedes *Hunorum* primo fuerit. Hujus metropolis, civitas est *Chus*. (*) Quibus autem doctoribus ad fidem venerint, minimè compertum habeo, nisi quod in omnibus observantiis suis, Græcos magis quam Latinos imitari videntur.

Nam *Rucenum* (**) *mare*, brevi in Græciam transmittit. Pruzi necdum lumen fidei cognoverunt, homines multis naturalibus bonis præditi, humanissimi erga necessitatem patientes, qui etiam obviam tendunt his, qui in mari periclitantur, vel qui à piratis infestantur, & subveniunt eis. Aurum & argentum prominè ducunt. *Pellibus* abundant *peregrinis*, quarum odor lethiferum nostro orbi superbiæ venenum propinavit. Et illi quidem uti stercora hæc habent, ad nostram credo damnationem, qui ad *marturinam* vestem anhelamus, quasi ad summam beatitudinem. Itaque pro laneis indumentis, quos nos appello laudabilia in moribus, si haberent solam fidem Christi, cujus prædicatores immaniter persequuntur. Apud illos martyrio coronatus est illustris *Boemia* Episcopus, *Adelbertus*. Usque hodie profecto inter illos, cum cætera omnia communia sint cum nostris, solus prohibetur accessus lucorum & fontium, quos autumant pollui Christianorum accessu. Carnes jumentorum pro cibo sumunt, quorum lacte vel cruore utuntur in potu, ita ut inebriari dicantur. Homines hi cerulei, facie rubea & criniti. Præterea inaccessi plaudibus, nullum inter se dominum pati volunt. *Ungarica* gens validissima quondam, & in armis strenua, ipsi etiam Romano Imperio formidolosa. Nam post Hunorum atque Danorum strages, tertia Ungarorum defecit irruptio, omnia finitima regna vastans atque collidens. Collecto enim immenso exercitu, bellica manu omni Bavaria sive Svevia potiti sunt: Præterea loca Rheno contigua depopulati sunt: Saxoniam quoque usque ad oceanum Britannicum igni atque cruore compleverunt. Quantis autem Imperatorum laboribus & Christiani exercitus dispendio subnervati fuerint, & divinis legibus subacti, multorum habet notitia, & publicè loquuntur historiz. *Carintibi* confines sunt Bavaris, homines divino cultui dediti, nec est ulla gens honestior, & in cultu Dei, & sacerdotum veneratione devotior. *Boemia* habet regem, & viros bellicosos, plena est Ecclesiis, & religione divina. In duos determinatur episcopatus, Pragensis, & Olomucensis. *Polonia*, magna Slavorum provincia, cujus terminum in *Ruziæ* regnum dicunt connecti. Et dividitur in octo Episcopatus. Quondam habuit regem, nunc autem ducibus gubernatur. Servit & ipsa, sicut *Boemia*, sub tributo Imperatoris majestati. Est autem Polonis atque Boemis eadem armorum facies, & bellandi consuetudo. Quoties enim ad externa bella vocantur, fortes quidem sunt in congressu, sed in rapinis & moribus crudelissimi: non

(*) Kiovia.

(**) Rutenum.

monasteriis, non Ecclesiis, aut cœmiteriis parcunt. Sed nec alia ratione extraneis bellis implicantur, nisi conditionibus admissis, ut substantiæ, quas sacrorum locorum tuitio vallaverit, direptionibus publicentur. Unde etiam contingit, ut propter aviditatem prædarum, amicissimis sæpe abutantur ut hostibus, ob quod rarissime ad quaslibet bellorum necessitates adiscuntur. Hæc de Boemis atque Polonis, & cæteris orientalibus Slavis dicta sufficiant.

CAPUT II.

1. Slavi cæteri, Winithi Auctoris ætate dicti fuere. 2. Horum primi Pomerani. 3. Oderæ & Albis, amnium, origo & cursus. 4. Winetæ magnitudo, commercia &c. 5. Heruli: Helveldi: Leubuzii: Wilini: Stoderani. 6. Tollenfi: Rhedarii.	7. Rethre urbs, & Radegastus, idolum. 8. Circipani: Kiffini. 9. Lingones: Warnavi. 10. Obotriti: Polabi: Wagrii. 11. Femarienses. 12. Rügiani. 13. Hæ gentes omnes idololatræ & piratæ, vicinis graves.

Ubi ergo Polonia finem facit, pervenitur ad amplissimam Slavorum provinciam, eorum qui antiquitus Wandali, nunc autem Winithi sive Winuli appellantur. Horum primi sunt Pomerani, quorum sedes portenduntur usque ad Odoram. Est autem *Odora* ditissimus amnis Slavicæ regionis, & oritur in profundissimo saltu *Marahorum*, qui sunt ab oriente Boemiæ, ubi & *Albia* fortitur principium. Nec longis ab invicem distant spaciis, sed diverso currunt, meatu. *Albia* enim in occasum ruens, primo impetu Boemos alluit cum Sorabis, medio cursu Slavos dirimit à Saxonibus, novissimo Hammenburgensem dividens parochiam à Bremenfi, victor Oceanum ingreditur Britannicum. Alter fluvius, id est, *Odora*, vergens in Boream, transit per medios Winulorum populos, dividens Pomeranos à Wilzis: in cujus ostio, qua Balticum alluit pelagus, quondam fuit nobilissima civitas *Vinneta*, præstans celeberrimam stationem Barbaris & Græcis, qui sunt in circuitu. De cujus præconio urbis, quia magna quædam, & vix credibilia recitantur, libet aliqua commemorare, digna relatu. Fuit sanè maxima omnium quas Europa claudit civitatum, quam incolunt Slavi cum aliis gentibus permixtis, Græcis & Barbaris. Nam & adventæ Saxones parem cohabitandi licentiam acceperunt, si tantum Christianitatis titulum ibi commorantes non publicassent. Omnes enim usque ad excidium ejusdem urbis, paganis ritibus oberrarunt. Cæterum moribus & hospitalitate, nulla gens honestior aut benignior potuit inveniri. Civitas illa mercibus omnium nationum locuples, nihil non habuit jucundi aut rari. Hanc civitatem opulentissimam, quidam *Danorum rex*, maxima classe stipatus, funditus evertisse refertur. Præsto sunt adhuc antiquæ illius civitatis monumenta. Ibi cernitur Neptunus triplicis naturæ. Tribus enim fretis alluitur illa insula, quorum ajunt unum viridissimæ esse speciei, alterum subalbidæ, tertium motu furibundo, perpetuis sævit tempestatibus.

Sunt & alii Slavorum populi, qui inter Albiam & Odoram degunt, longoque sinu ad Austrum portenduntur, sicut (*) *Heruli*, vel *Heveldi*, qui sunt juxta *Habolam* fluvium, & *Doxam*, *Leubuzi*, & *Wilini*, *Stoderani*, cum multis aliis. Post *Odora* igitur lenem meatum, & varios Pomeranorum populos, ad occidentalem plagam occurrit Winulorum provincia, eorum qui *Tholenzi* sive *Redarii* dicuntur. Civitas eorum vulgatissima *Rethre*, sedes idololatricæ. Templum ibi magnum constructum dæmonibus, quorum Princeps est *Redegast*. Simulacrum ejus auro, lectus ejus ostro paratus. Civitas ipsa novem habet portas, undique lacu profundo inclusas. Pons ligneus transitum præbet, per quem tantum sacrificantibus, aut responsa petentibus via conceditur. Deinde venitur ad *Circipanos* & *Kyzinos*, quos à *Tholenzi* & *Rederis* separat flumen *Panis*, & civitas *Dimine*. *Kyzini* & *Circipani*, cis *Panem*, *Tholenzi* & *Redarii*, trans *Panem* habitant. Hi quatuor populi à fortitudine *Wilzi* sive *Lutici* appellantur. Ultra illos sunt *Linguones*, & *Warnavi*. Hos sequuntur *Obotriti*, civitas eorum *Miklinburgk*. Inde versus nos, *Polabi*, civitas eorum *Racisburg*. Inde transitur, fluvius *Travena*, in nostram *Wagirenses* provinciam. Civitas hujus provinciæ quondam fuit *Aldenburg* maritima. Sunt & insule *Baltici maris*, quæ incoluntur à Slavis, quarum una *Vemere* vocatur. Hæc opposita est *Wagiris*, ita ut videri possit *Aldenburg*. Altera insula longe major est, contra *Wilzos* posita, quam incolunt *Rani*, qui & *Rugiani*, gens fortissima Slavorum, qui soli habent regem, extra quorum sententiam nihil agi de publicis rebus fas est, adeo metuuntur propter familiaritatem Deorum, vel potius Dæmonum, quos majori præ cæteris cultura venerantur. Hi ergo sunt Winulorum populi, diffusi per regiones & provincias & insulas maris. Omne enim hoc hominum genus, idololatricæ cultui deditum, vagum semper & mobile, piraticas exercentes prædas, ex una parte Danis, ex altera Saxonibus infestum. Sæpius ergo multisque modis, magnorum Imperatorum atque sacerdotum solertia

Yyy 2

ten-

(*) f. Hevuli, nempe qui ad Havelam.

tentatum est, si gentes istæ rebelles & incredulæ possent aliquatenus ad agnitionem divini nominis & credulitatis gratiam adduci.

CAPUT III.

1. Carolus M. Saxonibus ad fidem convertendis magnum impendit studium. 2. Saxones & Thuringi Francis ante Carolum vestigales fuerant. 3. Saxones XXXIII. annis à Carolo domiti. 4. Carolus X. millia Saxonum in Galliam transfert, anno CH. 804. 5. Cæteri Saxones cum Widekindo fidem Christianam recipiunt. 6. Carolus Saxonibus domitis tributa omnia remittit. 7. Sacerdotibus solum decimas solvi jubet.	8. Saxonia in octo Episcopatus divisa est. 9. Slavi etiam à Carolo domantur. 10. Carolus Slavos & Danos Episcopo Hamburgensi subicere in animo habet. 11. Carolus contra Godefridum, Daniæ Regem, movet. 810 12. Henningus fit Rex Daniæ. Egdora terminus Daniæ constituitur, 811 13. Carolus moritur - - - 814 14. Carolus collapsente Orientis Imperio in Occidente Imperium instauraverat.

Inter omnes ergo strenuos Christianæ fidei propagatores, qui pro fidei suæ merito laudabilem adepti sunt principatum, gloriosissimus semper elucet *Carolus*, vir omnium scriptorum præconiis attollendus, & in fronte statuendus eorum, qui pro Deo in partibus aquilonis laboraverunt. Ipse enim Saxonum gentem ferocissimam, atque rebellem, ferro perdomuit, & Christianis legibus subegit. Saxones autem, & Thuringi, itemque cætera quæ juxta Rhenum sunt nationes, ex antiquo Francis tributariæ leguntur. Quibus deinde à regno eorum deficientibus, Pipinus, genitor Caroli, bellum intulit, quod tamen filius majore felicitate peregit. Longo ergo tempore bellum adversus Saxones profligatum est, quod magna utrinque animositate, majori tamen Saxonum quam Francorum damno per continuos triginta tres annos gerebatur. Poterat quidem citius finiri, si Saxonum pertinacia hoc pateretur, qui libertatem armis tueri malentes, Francorum terminos usque ad Rhenum vastabant. Nullis itaque ferè annis à bello vacantibus, tandem Saxones ita profligati leguntur, ut ex his, qui utrasque ripas Albis incolunt, decem millia hominum cum mulieribus & parvulis in Franciam translati sint. Et hic annus est diuturni Saxonum belli tricesimus tertius, quem Francorum historici ponunt memorabilem, scilicet Caroli Imperatoris tricesimum septimum, quo *Widikindus* rebellionis incensor, deposita tyrannide, imperio subiectus, baptizatusque est ipse cum aliis Saxonum magnatibus: & tunc demum Saxonia in provinciam redacta est. Hac itaque in bellis victoria potitus fortissimus Carolus, non in se, sed in Domino Deo exercituum confisus est, fortia gesta sua, gratiæ ipsius adjumentis attribuens. Qui etiam magna usus industria, Saxonum populos, licet malè meritos, statuit supernæ mercedis intuitu omni debito censu absolvere, atque pristinæ libertati condonare, ne fortè servitiis aut tributis prægravati, ad rebellionis necessitatem, & paganismi errores impellerentur. Porro ea conditio à rege proposita, & ab ipsis suscepta est, ut abjecto Dæmonum cultu, Christianæ fidei Sacramenta susciperent, essentque tributarii & subjugales (*) Domini Dei, omnium jumentorum suorum & fructuum culturæ seu nutrituræ suæ decimas sacerdotibus legaliter offerentes, & Francis adunati, unus cum eis populus efficerentur. Divisa est igitur Saxonia in octo Episcopatus, & dignissimis pastoribus subiecta, qui ad imbuendas rudes in fide animas verbo & exemplo sufficerent. Quibus etiam hujus vitæ stipendia memoratus Cæsar multo honore, plena denique munificentia providit. Perfectum est ergo in Saxonia novellæ plantationis opus, & pleno vigore constabilitum. Sed & Fresonum agrestes illo tempore receperunt Christianæ fidei gratiam. Et tunc igitur præparatum est iter prædicatoribus verbi Dei trans Albiam, exieruntque angeli veloces annunciare Evangelium pacis in universam latitudinem Aquilonis. Quo tempore, cum Slavorum quoque gentes Francorum imperio subjicerentur, fertur Carolus *Hammenburg*, civitatem Nordalbingorum, constructa ibidem Ecclesia, *Heridago* cuidam sancto viro, quem loci Episcopum designavit, regendam commisisse, proponens eandem Hammenburgensem Ecclesiam, cunctis Slavorum Danorumque gentibus metropolim statuere. In qua re ad perfectum ducenda, & mors Heridagi Presbyteri, & occupatio bellorum Carolum imperatorem, ne desiderata compleret, præpedivit. Idem enim victoriosissimus Princeps, qui omnia Europæ regna subegerat, novissimum cum Danis bellum suscepisse narratur. Nam Dani, & cæteri qui trans Daniam sunt populi, ab historicis Francorum Nortmanni vocantur: Quorum Rex *Godefridus*, jam antea Fresis,

(*) sublegales, MSC. Lubec.

Fresis, itemque Nordalbingis, Obotritis, & aliis Slavorum populis tributo subactis, ipsi Carolo bellum minatus est. Hæc dissensio maximè voluntatem Imperatoris de Hammenburg retardavit. Tandem extincto cœlitus Godefrido, *Henning* ei successit, patruelis ejus, qui mox pacem cum Imperatore faciens, Egdoram fluvium accepit regni terminum. Nec multo post Carolus præfenti vita decessit, vir tam in divinis quam in humanis rebus probatissimus, primusque qui de Francorum regno ad imperium meruit provehi. Nam Cæsareâ dignitas, quæ post Constantinum in Græcia, urbe scilicet Constantinopoli, multis ætatibus laudabiliter viguit, deficientibus inibi regalis profapiæ viris, adeo concidisse dinoscitur, ut respub. cui in primitivo vigore, insimul tres consules vel dictatores, vel Cæsares vix sufficiebant, muliebri tandem conditione gubernaretur. Consurgentibus ergo undique adversus imperium rebellibus, cum omnia penè Europæ regna ab Imperio defecissent, ipsa quoque mater orbis Roma, finitimis bellis attereretur, nec esset defensor, placuit Apostolicæ sedi, solenne sanctorum adunari concilium, & de generali necessitate commune participare consilium. Omnium ergo votis, omnium laudatione, insignis Francorum rex Carolus, corona Rom. imperii sublimatus est, eo quod ipse, fidei merito, & potestatis gloria nec non bellorum victoriis neminem in orbe videretur habere consortem. Atque in hunc modum Cæsareum nomen, de Græcia translatum est in Franciam.

CAPUT IV.

1. Ludovicus I. patri succedit, in cultu divino promovendo sedulus 814	ptentrionalibus Evangelium annunciatum est.
2. Episcopi inter Imperii Romani Principes lecti. - - - 834	5. Post Ludovici obitum bellum inter filios de regno ortum, cursum Evangelii apud Slavos sufflaminavit.
3. Ludovicus Anscarium facit Episcopum Hamburgensem. - 834	6. Pacta pace totum Caroli M. regnum in quatuor partes dividitur. 842
4. Slavis, Danis & cæteris populis se-	

Postquam ergo Carolus Francorum Rex, & Romanorum Imperator Augustus, cum magno bonorum fructu ad cælos emigravit, Ludovicus filius ejus, successit ei in regnum. Qui paternis per omnia votis concordans, eadem liberalitate, qua pater ejus, erga cultum domus Dei, & omnem clerum usus est, amplissimas regni divitias ad decorem & gloriam Ecclesiæ intorquens, in tantum, ut Episcopos, qui propter animarum regimen Principes sunt cœli, ipse eosdem nihilominus Principes efficeret regni. Hic ubi super Hammenburg patris sui comperit votum, communicato statim sapientum consilio, sanctissimum virum *Anscarium*, quem etiam aliquando ad Danos & Suedos prædicatorem direxerat, Hammenburgensi Ecclesiæ ordinari fecit Archiepiscopum, statuens eandem civitatem metropolin universis borealibus, ut legatio verbi Dei exinde uberius pullularet in omnes barbaras nationes. Quod & factum est. Nam Hammenburgensis Ecclesiæ pontificum instantia, disseminatum est verbum Dei in omnes Slavorum, Danorum, five Nortmannorum populos, & dissolutum est gelidam illud frigus Aquilonis à calore verbi Dei. Multis itaque diebus five annis, maximisque doctorum laboribus, in gentibus his desudatum est. Tanta enim fuit opacitas errorum, & difficultas sylvescentis idololatriæ, ut nec subito, nec facile potuisset evinci. Sed & bellorum variæ tempestates, post obitum piissimi Ludovici latius emergentes, vocationem gentium non modicè retardarunt. Illo siquidem ex hac luce subtracto, orta sunt intestina bella, quatuor scilicet filiis ejus propter Principatum contendentibus. Multa itaque inter fratres orta est discordia, bellumque maximum, in quo, ut historici testantur, omnes Francorum gentes consumptæ sunt. Tandem mediante Papa *Sergio*, discordia sedata est, regnumque divisum est in quatuor partes, ita, ut Lotharius major natu, cum Italia Romam, Lotharingiam, cum Burgundia possideret: Ludovicus Rhenum cum Germania, Carolus Galliam, Pipinus Aquitaniam.

CAPUT V.

1. Northmanni Slavos: Fresones: Coloniam: Hamburgum & Nordalbingos vastant, annos LXX. ab anno 820. ad 890.	plum ædificandi potestatem obtinet. - - - 826.
2. Episcopatus Bremensis Hamburgensi à Ludovico, Rege Germaniæ, infertus est.	4. In Suedia Evangelium docet, & Episcopatum instituit. - 827.
3. Anscarius à Rege Daniæ Slesvici tem-	5. Postea Ecclesia in Dania & Suedia crebro oppugnata, nunquam tamen prorsus deleta iterum est.

EA ergo tempestate, qua germana discordia maximos bellorum motus, & diminutionem scisso imperio parturivit, multos ad rebellionem opportunitas temporis adduxit. Inter quos

quos primi vel præcipui Danorum populi, viribus & armis præpotentes, prius quidem Slavos, itemque Fresones tributis subjiciunt. Dehinc classe piratica per Rhenum subvecti *Coloniam* obsederunt: per *Albiam* (a) *Hammenburg* funditus exciderunt. Inclita civitas, & recens Ecclesiæ structura, tota incendio disperit. *Quin* & *Nordalbingorum* provincia, & quicquid flumini contiguum fuit, barbarorum direptionibus cessit. Saxonia magno terrore concussa est. Sanctus autem *Anscarius* *Hammenburgensis* Archiepiscopus, & cæteri prædicatores in Slaviam sive Daniam destinati, magno persecutionis fervore sedibus suis pulsi sunt, & usquequaque dispersi. Ludovicus ergo, cui Germaniam cessisse supra dictum est, glorioso genitori suo nomine & pietate per omnia similis, defectum *Hammenburgensis* Ecclesiæ taliter resarcire studuit, ut *Bremensis* sedes, quæ tunc defuncto pastore vacabat, *Hammenburgensi* Ecclesiæ adjiceretur, essentque de cætero non duæ Parochiæ, sed una. Quia enim utraque civitas propter piratarum incursus plena fuit periculis, utile fuit unam alterius operari, atque foveri mutuo. Accepto ergo super hac re Apostolicæ sedis mandato, ad effectum perducta sunt omnia quæ fuerant animo pii Principis digesta. Unitaque est Ecclesia, *Bremensis* *Hammenburgensi*, & recepit sanctus *Anscarius* utramque regendam, factumque est unum ovile, & unus pastor. Post non multum vero temporis, furore Danorum aliquantulum sopito, cœperunt reedificari diruta *Hammenburgensis* urbis, & *Nordalbingorum* populi ad proprias sedes reversi sunt. Pontifex quoque *Anscarius* Cæsaris (b) legatione functus, regem Danorum frequenter adiit, ubi pro commodis utriusque regni, (c) & pacis stabilitate (d) strenuè agens, multam apud regem, licet gentilem, familiaritatis gratiam, pro fidei suæ reverentia, consecutus est, cui etiam Rex facultatem attribuit, Ecclesiam (e) statuendi in *Sleswich*, & *Ripe*, præbita prius licentia, ne quis volentes baptizari, & Christianis legibus uti, impediret. Nec mora, sacerdotes ad hæc explenda directi sunt. Procedentibus itaque sensim divinæ gratiæ incrementis in gente Danorum, cœpit memoratus Pontifex magno desiderio assurgere ad *Sueonum* conversionem. Hoc iter arduum per seipsum aggressus, petiit literas & nuncium Regis Danorum, profectusque cum multis navali itinere pervenit ad *Byrcam* principalem *Suediæ* civitatem, ubi multo favore & lætitia exceptus est fidelium, quos ipse quondam ante pontificatus honorem, illo prædicator directus, Christo acquieserat: obtinuitque apud Regem, ut volentibus Christianitatis assumere titulum, libera pateret facultas. Data ergo in *Suedia* Episcopo, & Sacerdotibus, qui vice sua divinas res, & populi salutem curarent, & singulos ad fidei perseverantiam adhortatus, reversus est ad propriam sedem. Ab eo ergo tempore jactum semen verbi Dei, in populis Danorum atque *Sueonum*, uberius fructificare cœpit. Quamvis enim in eisdem gentibus multi postmodum tyranni surrexerint, qui crudelitatem suam non solum in Christianos suæ gentis, sed etiam in exterarum nationes extenderint, datur tamen intelligi, Christianitatis titulum, post primum foundationis suæ tempus, in *Dania* sive *Suedia*, eousque convaluisse, ut et si persecutionum procellis impellentibus aliquando titubaverit, nunquam tamen penitus exciderit.

CAPUT VI.

1. Episcopatus <i>Hamburgensis</i> limites.	4. <i>Rugiani</i> postea ex Sancto-Vito faciunt <i>Suantevitum</i> .
2. <i>Slavi</i> præfractè fidem Christianam averfantur.	5. <i>Suanteviti</i> cultus.
3. <i>Monachi Corbeienses</i> <i>Rugianos</i> convertunt, templo ibi condito. 878.	

Inter omnes autem borealium nationum populos, sola *Slavorum* provincia remansit ceteris durior, atque ad credendum tardior. Sunt autem multi, ut supra dictum est, *Slavorum* populi, quorum hi qui dicuntur *Winuli* sive *Winithi*, magna ex parte respiciunt *Hammenburgensem* Parochiam. Nam præter honorem metropolitanæ sedis, qua omnes nationes sive regna complectitur aquilonis, habet utique *Hammenburgensis* Ecclesia præscriptos terminos suæ parochiæ, ultimam scilicet partem *Saxonix*, quæ est trans *Albiam*, & dicitur *Nordalbingia*, continens tres populos, *Teshmarfos*, *Holfatos*, *Stormarios*. Inde extenduntur termini ad *Winithos*, eos scilicet qui dicuntur *Wagiri*, *Obotriti*, *Kycini*, *Circipani*, & usque ad flumen *Panim* & urbem *Dimin*. Ibi est limes *Hammenburgensis* Parochiæ. Non caret ergo

(a) Tertio anno *Conradi*, qui est Domini 915. *Slavi* *Hammenburgensem* Ecclesiam funditus destruxerunt, posteaque oportuit, ut Archiepiscopatus ille re non nomine transferretur ad Ecclesiam *Bremensem* ad tempus. Dani vero *Slavos* auxilio habentes primo *Transalbianos* *Saxones*, deinde *Citraalbianos* devastantes, maximo terrore *Saxoniam* conquassabant pariter & destruebant.

(b) Korn, ad ann. 864 ita: *Anscharius* Archiepiscopus *Hammenburgensis*, Imperatoris *Lodowici* pariter & *Nicolai* Papæ legatione fungens, *Erikum* Regem *Danorum* &c.

(c) *Danorum* scilicet & *Sueorum* Korn.

(d) regni *Danorum* & imperii.

(e) Ecclesias.

ergo admiratione, quod dignissimi præfules, & Evangelici prædicatores, Anscarius, Reimbertus, & sextus in ordine, *Umi*, quorum in conversione gentium ingens claruit studium, Slavorum curam tantopere dissimulaverint, ut nec per se, nec per ministros, aliquem in eis fructum fecisse legantur. Effecit hoc, ut æstimo, populi hujus (a) incredibilis duritia, non autem prædicatorum torpor, quibus animus circa vocationem gentium adeo fuit affectus, ut nec opibus, nec vitæ pepercerint. Tradit enim veterum antiqua relatio, quod temporibus Ludovici secundi, (*) egressi fuerint de Corveia Monachi sanctitate insignes, qui Slavorum salutem sitientes, impenderunt seipfos ad subeunda pericula & mortes pro legatione verbi Dei. Peragratisque multis Slavorum provinciis, pervenerunt ad eos, qui dicuntur, Rani, sive Rugiani, & habitant in corde maris. Ibi fomes est errorum, (**) & sedes idololatriæ. Prædicantes itaque verbum Dei cum omni fiducia, omnem illam insulam lucrati sunt, ubi etiam (***) oratorium fundaverunt in honorem Domini ac Salvatoris nostri Iesu Christi, & in commemorationem sancti Viti, qui est Patronus Corveje. Postquam autem, permittente Deo, mutatis rebus, Rani à fide defecerunt, statim pulsus sacerdotibus atque Christicolis, religionem verterunt in superstitionem. Nam sanctum Vitum, quem nos martyrem ac servum Christi confitemur, ipsi pro Deo venerantur, creaturam antepponentes creatori. Nec est aliqua barbaries sub cælo, quæ Christicolas ac sacerdotes magis exhorreat. Solo nomine *S. Viti* gloriantur, cui etiam templum ac simulacrum amplissimo cultu dedicaverunt, illi primatum deitatis specialiter attribuentes. De omnibus quoque provinciis Slavorum illic responsa petuntur, & sacrificiorum exhibentur annuæ solutiones. Sed nec mercatoribus, qui fortè ad illas sedes appulerint, patet ulla facultas vendendi vel emendi, nisi prius de mercibus suis Deo ipsorum preciosa quæque libaverint, & tunc demum mercimonia foro publicantur. Flaminem suum non minus quam regem venerantur. Ab eo ergo tempore, quo primo fidei renunciaverunt, hæc superstitio apud Ranos perseverat usque in hodiernum diem.

CAPUT VII.

1. Northmannorum continuis bellis præpedita est Slavorum conversio.	urbes circa Rhenum depopulari sunt. - - - 876.
2. Northmanni Galliam infestam habuerunt, & Northmanniæ in ea nomen dederunt.	5. Carolus Crassus Imper. in Duces Northmannorum captos intempestiva clementia utitur. 887.
3. Post mortem Ludovici, Regis German. Bohemi, Sorabi & cæteri Slavi servitutis jugum excusserunt.	6. Arnolphus Imp. eos in ipsa Dania adortus maxima clade afficit. 891
4. Northmanni Saxoniam, Frisiam &	7. Episcopi Hamburgenses.
	8. Arnolpho succedit Ludovicus IV. 906.
	9. Ludovicum excepit Conradus, Dux Franciæ. - - - 912.

Sane populis Slavorum & cæteris gentibus fide imbuendis, grave ab initio præbuit impedimentum ea bellorum tempestas, quæ Nortmannis tumultuantibus in toto pene defevit orbe. Porro Nortmannorum exercitus collectus fuit de fortissimis Danorum, Sueonum, Norveorum, qui tunc forte sub uno principatu constituti, primo omnium Slavos, qui præmanibus erant, miserunt sub tributum, deinde cætera finitima regna, terra marique vexabant. Quibus profecto non parum addiderat virium ea Romani imperii diminutio, qua, ut supra dictum est, post tempora senioris Ludovici, prius quidem intestinis bellis exhaustum, postea in quatuor divisum portiones, totidem gubernabatur regulis. Constat ergo, isto tempore Nortmannos per Ligerim *Turones* succendisse, per Sequanam *Parisios* obsedisse, Carolum regem timore compulsam, terram eis dedisse ad habitandum, quæ à Nortmannis possessa, Northmanniæ nomen accepit. Deinde Lotharingia vastata, & subacta est *Fresia*. Noster autem Ludovicus, Rex scilicet Germaniæ, Nortmannos fœderibus sive præliis hoc modo retinuit, ut cum Franciam totam vastaverint, regno ejus vel minimè nocuerint. Post 3 cuius mortem, *effera barbaries laxis regnabat habenis*. Nam *Boemi, Sorabi, Sasi, & Slavi*, quos ipse tributis subjecerat, tunc servitutis jugum excusserunt. Tunc etiam Saxonia vastata est 4 à Northmannis sive Danis. *Bruno* Dux occisus cum duodecim Comitibus: *Theodoricus* & *Marquardus* Episcopi obruncati. Tunc *Fresia* depopulata est. *Trajectum* (a) civitas excisa.

(a) MSC. Bœkel. invincibilis.

(*) Kornerus hoc refert ad annum 14 Lothari, sive annum Christi 856.

(**) & perfidia addit.

(***) additur apud Korner. monachos oratorium commendasse sacerdotibus, qui novellæ plantationis populum in divino cultu instruebant.

(a) Dani *Trajectum inferius* destruxerunt, & *Radbodus* Episcopus *Trajectensis* sedem suam in *Daventriam* transtulit. ad ann. 879.

cifa. Tunc piratae *Coloniā & Treviros* incenderunt, *Aquisgrani palatium stabulum equis* suis fecerunt, *Maguncia* propter metum barbarorum instaurari coepit. *Carolus* adolescens, filius *Ludovici*, ipso tempore *Roma* rediens cum grandi exercitu, *Northmannos* juxta *Mosam* fluvium apprehendit. Quos obsidione coarctans, quintodecimo demum die ad dedicationem compulit. Captos ergo tyrannos *Danorum*, non ea qua decuit hostes severitate ultus est, sed ad diurnam dejectionem & gravem *Ecclesiae* ruinam parcens impiis, accepto ab eis jurejurando, & foederis conditione, amplissimè donatos ab se abire permisit. At illi regis adolescentis inertiam iridentes, ubi noxia libertate potiti sunt, rursus in unum conglobati, tantas strages dederunt, ut crudelitas modum excefferit. Quid multa? urbes cum civibus, *Episcopi* cum toto grege simul obruti sunt, *Ecclesiae* illustres cum fidelium caterva simul incensae sunt. Quamobrem *Carolus* accusatus in curia, & ob stultitiam regno depositus, *Arnolphum* germani sui filium accepit Successorem. Qui congregato exercitu, fines adiit *Danorum*, eosque multis gravibusque praeliis ad interuersionem usque delevit. Bellum coelitus administratum est, siquidem centum millibus paganorum prostratis in bello, vix unus de Christianis cecidisse repertus est. Et ita extincta est persecutio *Northmannorum*, Domino vindicante sanguinem fervorum, qui jam per annos septuaginta effusus est. Haec autem acta sunt tempore *Adelgarii* Archiepiscopi, qui fuit successor (b) beati *Reimberti*, & tertius à beato *Anscario*. Defuncto *Adelgario*, successit ei *Hogerus* in Cathedram: post hunc *Reinwardus*. In regum quoque successione post *Arnolphum* regnavit *Ludovicus* puer. In isto *Ludovico*, Magni *Caroli* finitur prosapia. Hic postmodum regno depositus, *Conradum* Francorum Ducem habuit successorem.

CAPUT IIX.

1. Ungari Saxoniam, Lotharingiam & Galliam diripuerunt. 914.	7. Unni, Archiepisc. Hamburgensis, Haraldum Regem convertit, & in Dania cultum divinum denuo instaurat.
2. Dani & Slavi junctis armis Nordalbingos & Transalbinos vastarunt. 918.	8. Unni à Danis ad Suedos commigrat.
3. Gormo III. Rex Christianam religionem in Dania extinguere conatur.	9. Birca celeberrimum Suediae emporium.
4. Henricus Auceps Ungaros, Bohemos, Sorabos & ceteros Slavos diversis praeliis domuit anno 922. & seqq.	10. Unni Suedos & Gothos ad fidem Christi reducit.
5. Daniam ingressus Gormonem vicit.	11. In Suedia obiit. - - 936.
6. Marchionatum Sleivicensē instituit. - - - 925.	

Itaque regnante *Conrado*, orta est *Ungarorum* gravis irruptio, qui non solum nostram *Saxoniam*, aliasque cis *Rhenum* provincias, verum etiam trans *Rhenum* *Lotharingiam* & *Franciam* demoliti sunt. Tunc incensis *Ecclesiis*, cruce à barbaris truncate & ludibrio habitae, sacerdotes ante altaria trucidati, clerus vulgo mixtus, aut in captivitate ductus, cujus signa furoris, ad nostram duraverunt aetatem. Dani quoque Slavos auxilio habentes, primo *Nordalbingos*, deinde *Transalbinos* *Saxones* vastantes, magno *Saxoniam* terrore quassabant. Apud *Danos* eo tempore (a) *Worm* regnavit, crudelissimus inquam vermis, (*) & Christianis non mediocriter infestus. Ille Christianitatem, quae in *Dania* fuit, profus demoliri molitus, sacerdotes à finibus suis depulit, plurimos etiam per tormenta necavit. At vero *Henricus* Rex, successor *Conradi*, jam tunc à puero timens *Domini*, & in ejus misericordia omnem ponens fiduciam, *Ungaros* quidem maximis praeliis vicit & triumphavit, *Boemos* & *Sorabos*, ab aliis regibus edomitos, & ceteros *Slavorum* (aa) popu-

(b) Kom. successionem *Episcoporum* *Hamburgensium* ita enarrat. Anno 871 obiit *S. Ansharius*. Huic successit *Reymbertus*, recepitque pallium ad *Adriano* Papa. Migravit ab hoc seculo anno 888. Post hunc electus est *Adelgarius*, & sedit XX. annis. Fuit autem *Monachus* *Corbeiensis*, sicut & *Ansharius* & *Reymbertus*, & accepit pallium à *Stephano* Papa. Post hunc sedit in eadem *Ecclesia* *Hogerus* VII. annis. Post hunc factus est *Archiepiscopus* *Reynwardus* & sedit vix uno anno. Post hujus discessum *Unni* electus sedit annis XVIII. Hic mare *Balticum* navigans venit in *Bircam*, quo nemo post *Ansharium* *Doctor* ausus est perungere. Est autem *Birca* oppidum *Gothorum*, in medio *Sueorum* & *Scytharum* positum, ubi tandem *Sanctus Archiepiscopus* decedens sepultus est. Successit ei *Adaldagus* annis LVII. &c.

(a) Quarto anno *Conradi*, qui est *Domini* 916 apud *Danos* *Grom* Rex crudelissimus regnavit, qui secundum alios *Worm* nominabatur, quia ipse ut vermis venenosus & infectivus nomen Christianitatis persecutus est.

(*) alluditur ad significationem vocabuli Germanici *Wurm*.

(aa) Tertio decimo anno *Henrici*, qui est *Domini* 932. *Henricus* Rex *Obotritos* cum *Micisla* Rege eorum, & *Nordmannos* cum *Guduryno* Rege eorum ad fidem catholicam armis, muneribus & exhortationibus salutaribus convertit. Antequam autem hoc efficere posset, collecto magno exercitu eos ingenti bello contrivit: in quo quidem bello ceciderunt de ipsis *Paganis* CXX, de parte autem *Regis* pauci valde, & de gente *Slavorum* DCCC captivati sunt.

populos, uno grandi pralio ita percussit, ut ceteri, qui perpauci remanserant, & Regi tributum, & Deo Christianitatem ultro promitterent. Deinde Daniam cum exercitu ingressus, Worm regem primo impetu adeo perterritus, ut imperata se facere mandaret, & pacem supplex deposceret. Sic Henricus Rex victor, apud Sleswich quæ tunc *Heidebo* dicitur, regni terminos ponens, ibi & Marchionem statuit, & Saxonum coloniam habitare præcepit. Videns ergo sanctissimus Archiepiscopus *Unni*, qui Reinwardo successit in cathedram, misericordia Dei nostri, & virtute Regis Henrici, Danorum, Slavorumque pertinaciam esse edomitam, ostiumque fidei in gentibus apertum esse, omnem suæ diœcesis latitudinem elegit per seipsum circuire. Multis ergo religiosis comitatus, pervenit ad Danos, ubi tunc crudelissimus Worm regnavit. Et illum quidem pro ingenita flectere nequivit sævitia, filium autem *Haroldum* convertit, & fidelem Christo perfecit, ita ut Christianitatem, quam pater ejus semper odio habuit, ipse servari publicè permiserit, quamvis ipsemet Baptismi Sacramentum nondum perceperit. (b) Ordinatis itaque in regno Danorum per singulas Ecclesias sacerdotibus, sanctus Dei multitudinem credentium commendasse fertur *Haroldo*, cujus etiam fultus adjutorio & legato, (c) omnes insulas Danorum penetravit, evangelizans verbum Dei, & fideles quos invenit illic captivos, in Christo confortans. (d)

Deinde vestigia secutus magni prædicatoris *Anscarii*, remigans mare Balticum, non sine labore pervenit ad *Byrcam*, principalem Suediæ civitatem, quo jam post obitum sancti *Anscarii*, nemo doctorum annis septuaginta venire ausus est, præter solum, ut legimus, *Reimbertum*. Est autem *Byrca* oppidum Gothorum celeberrimum, in medio Suediæ positum, quod tractus quidam Baltici maris alluit, reddens portum optabilem, quo omnes Danorum, Norveorum, itemque Slavorum ac Semborum naves, aliique Scythiæ populi pro diversis commerciorum necessitatibus, solenniter convenire solent. In eo ergo portu, confessor Domini egressus, insolita populos appellare cœpit legatione: Quippe Sueones & Gothi propter varia temporum pericula, & regum cruentam feritatem, Christianæ religionis pœnitentiæ obliti fuerant. Sed favente gratia Dei, à sancto patre *Unni*, denuo ad fidem revocati sunt. Perfecto ergo legationis suæ ministerio, cum jam redire disponderet Evangelista Dei, ægritudine correptus, apud *Byrcam* fessæ corporis sarcinam deposuit. Obiit autem peractò boni certaminis cursu anno Dominicæ incarnationis nongentesimo, tricesimo sexto. Cui successit in Cathedra venerabilis *Adeldagus*.

CAPUT IX.

1. Otto M. multas injurias à fratribus perfert. - - - 936.	5. Haraldus cum filio baptifatur. 952.
2. Haraldus Rex ab illo deficit, & obtruncato Marchione Slesvicensi, Saxonum coloniam ibi delet. 948.	6. Adeldagus misit Episcopus in Daniam.
3. Slavi etiam res novas moliantur.	7. Dani deinceps in fide perstiterunt.
4. Haraldus ab Ottone vincitur: eidem subjicitur, & Christianam religionem recipit. - - - 949.	8. Otto Slavis victis tributa imponit, eosque ad Christianam fidem convertit.
	9. Templâ per Slaviam conduntur.

Eodem quoque anno contigit gloriosum Imperatorem Henricum migrare de hac vita, & constitutus est in regnum filius ejus *Otto*, cognomento Magnus. Qui cum regnare cœpisset, multas perpeffus est injurias à fratribus suis. Rex quoque Danorum, (a) qui patri ejus fuit tributarius rejecto servitutis jugo, arma corripuit pro libertate. Et primo omnium, Marchionem qui apud Sleswich, quæ alio nomine *Heidebo* dicitur, cum legatis Regis Ottonis obruncavit, omnem Saxonum coloniam quæ ibidem erat funditus extinguis. *Slavi* etiam novas res affectantes, nihilominus rebellare moliti sunt, multis terroribus Saxonum confinia pulsantes. Rex ergo Otto, divino fultus auxilio, ubi primum de infidiis fratrum suorum liberatus est, fecit judicium & justitiam populo suo. Deinde postquam omnia penè regna, quæ post mortem Caroli defecerant, suo subjugavit imperio, in Danos arma corripuit. Transgressus ergo cum exercitu fines Danorum, qui olim fuerant apud Sleswich, ferro & igne vastavit omnem regionem usque ad mare novissimum, quod Nortmannos dirimit à Danis,

Zzz

(b) Sed baptizatus pro tunc non fuit.

(c) & ipse legatione ejusdem *Haroldi* filii Regis sanctus.(d) Ad conversionem Sueorum & Norveorum operam dedit efficacem: quos omnes una cum Gothis convertit. Hanc audaciam prædicandi in Dacia verbum Dei sibi præstitit *Henricus* Rex Romanorum, qui cum maximo exercitu Daciam intraverat, & Regem Danorum *Worm* sive *Wormarum* in primo congressu ita protriverat, ut imperata ab eo libenter susciperet & pacem supplex postularet.(a) Undecimo anno Ottonis, qui est Domini 947. *Haroldus* Rex Danorum, qui Henrico Primo patri Ottonis factus fuerit tributarius, abjecto fidelitatis & obedientiæ jugo contra Ottonem arma arripuit, & primo Marchionem, quem Henricus pater Ottonis Sleswick præfecerat, cum Legatis Ottonis Regis interfecit, & omnem Saxonum coloniam, quæ ibidem erat, extinxit. &c. Korn.

Danis, & usque in presentem diem à victoria regis *Ottensund* dicitur. Cui ingredienti, (b) Haroldus Rex, apud Sleswich bellum intulit, in quo utrisque viriliter concertantibus, Saxones victoria potiti sunt, & Dani terga vertentes ad naves cesserunt. Tandem conditionibus ad pacem inclinatis, Haroldus *Ottoni* subjicitur, & ab eo regnum suscipiens, Christianitatem (c) in Dania recipere spondit. Nec mora, baptizatus est ipse Haroldus cum uxore sua *Hunnild*, & filio (d) parvulo, quem Rex noster à sacro fonte susceptum, *Svein Otto* appellavit. Eo tempore Dania plenariè recepit fidem, & divisa in tres Episcopatus, Hammenburgenfi metropoli subjecta est. Igitur beatissimus *Adheldagus*, primus ordinavit Episcopos in Dania, & ex eo tempore Hammenburgenfis Ecclesia cepit habere suffraganeos. (e) Et hæc quidem initia cælestis misericordiae, secutum est tale incrementum, ut ab illo tempore usque in hodiernum diem Ecclesie Danorum multiplici borealium gentium fructu redundare videantur. His ritè peractis in Dania fortissimus Otto Rex convertit exercitum ad subjugandos (f) Slavorum rebelles. Quos pater ejus uno grandi bello domuerat, ipse tanta deinceps virtute constrinxit, ut tributum & Christianitatem, pro vita simul & patria, libenter offerrent victori, baptizatusque est totus gentilium populus: Ecclesie in Slavonia tunc primum constructa. De quibus rebus suo loco ut gesta sunt oportunitus aliqua scribenda sunt.

CAUT X.

1. Otto moturus in Italiam, Hermannum Billingum Saxonie præficit.	3. Otto Joannem Papam deponit: ipse coronatur à Leone. - 964.
2. Hermannus ortus: opes: ingenium: principatus: justitia.	4. Berengarios debellat. - 964.
	5. Slavis convertendis dat operam.

Post hæc autem cum Rex victoriosissimus Otto, ad liberandam sedem Apostolicam vocaretur in Italiam, consilium fertur habuisse, quem post se vicarium potestatis relinqueret, ad faciendam justitiam in his partibus, quæ barbaris confines sunt terminis. Nondum enim post tempora Caroli, propter veteres illius gentis seditiones, Saxonia ducem acceperat nisi Cæsarem. Ne ergo in regis absentia Dani, sive Slavi, novi aliquid molirentur, Rex necessitate persuasus, *Hermanno* primum tutelæ vicem in Saxonia commisit. De quo viro, & progenie viri, quoniam nostris temporibus multum invaluerunt, aliqua commemorare necessarium duxi. Vir iste, pauperibus ortus natalibus, primo ut ajunt, septem mansis, totidemque manentibus, ex hæreditate patrum fuit contentus. Deinde, quod erat acris ingenii, decorisque formæ, tum pro merito fidei & humilitatis, quam dominis & paribus exhibuit, facile notus in palatio, ad familiaritatem ipsius regis pervenit, qui comperta juvenis industria, suscepit eum in numero ministrorum, deinde nutricium esse præcepit filiorum: mox etiam succedentibus prosperis, commisit ei vices præfectorum, in quibus officiis strenuè administratis, dicitur manentes suos pro furto in judicio delatos, data sententia simul omnes damnasse ad mortem. Cujus novitate facinoris, & tunc carus in populo, & clarissimus deinceps factus est in palatio. Postquam vero ducatum Saxonie meruit, judicio & justitia gubernavit provinciam, & in defensione Ecclesiarum sanctarum studiosus permansit usque in finem.

Igitur tali viro piissimus Rex vicem suam in hac regione commendans, in Italiam discessit. Ubi Rex habito concilio Episcoporum *Johannem* Papam, cui Octavianus cognomen tum erat, multis accusatum criminibus deponi fecit, quamvis absentem: nam fuga judicium subterfugerat, & in locum ejus Protum (a) *Leonem* ordinari fecit, à quo ipse mox coronatus, Imperator Augustus à Pop. Romano consalutatus est, anno regni ejus XXVIII. post coronatum Romæ Carolum, centum quinquaginta tres anni fluxerunt. Eo tempore Imperator cum filio quinquennium in Italia commoratus, filios Berengarii debellavit, Romamque pristina reddidit libertati. Reversus ergo in patriam, omne studium intorsit ad gentium vocationem, præcipue vero Slavorum, quod etiam pro sententia ejus ita evenit, Deo cooperante, & piissimi regis dextram in omnibus corroborante.

CAPUT XI.

1. Otto Slavis conversis Magdeburgum metropolin condit. - 967.	2. Adelberto, primo Archiepiscopo, Slaviam usque ad Penim fl. subjicit.	3. Suffraganei ejus sunt Merseburgensis, Cizensis, Misnensis, Brandeburgensis & Havelbergensis.
3. Suffraganei ejus sunt Merseburgensis	4. Aldenburgensis Hamburgensi subjectus fuit.	Sub.

(b) regredienti.

(c) à qua apostataverat.

(d) cum filio suo *Agwynoldo* & uxore sua *Iutta*. (Forte hic est transpositio) Quem Rex Otto à Sacro fonte suscipiens, *Sveyn* appellavit.

(e) licet dudum Archiepiscopatus fuisset.

(f) ad subjugandas Slavorum urbes & castra, quæ omnia suo leviter subjecit imperio.

(a) Romanæ Ecclesie Protoforinarius. Bangert. MSC. Lubec. pro Protum legit proinde.

Subactis autem, Christianæque fidei copulatis Slavorum gentibus, magnus Otto inclytam urbem *Magdeburg*, (a) super ripas Albæ fluminis condidit, quam Slavis metropolin statuens, *Adelbertum* summæ sanctitatis virum, ibidem consecrari fecit Archiepiscopum. Is primus in *Magdeburg* ordinatus, duodecim annis strenuè pontificatum administravit, multosque Slavorum populos illic prædicando convertit. Cujus ordinatio facta est anno Imperatoris XXXV. & sunt anni post ordinationem sancti *Anscarii* CXXXVII. *Magdeburgensi* autem episcopatu subjecta est tota Slavia, usque ad *Panem* fluvium. Episcopus *patus suffraganei* quinque, quorum *Merseburg* & *Cicen*, (b) super *Salam* fluvium condita, *Misna* verò super *Albiam*, *Brandenburg* & *Havelberg* interius vadunt. Sextus Episcopatus *Slaviæ* est *Aldenburg*. Hunc episcopatum, sicut & ceteros, Imperator *Otto*, *Magdeburgensi* primum subjicere decreverat, quem (c) tamen postmodum *Adheldagus* *Hammenburgensis* Episcopus requisivit, eo quod terminus suæ Ecclesiæ antiquis Imperatorum privilegiis esset circumscriptus.

CAPUT XII.

1. <i>Aldenburgi</i> in <i>Wagria</i> situs, & cives. 2. <i>Obotritorum</i> & <i>Kislinorum</i> Reges ibi regiam habuere. 3. Incolæ ejus <i>Evangelium</i> recepere. 4. <i>Marconi</i>, primo Episcopo, <i>Obotriti</i> usque ad <i>Penim</i> fl. subjiciuntur, circa ann. - - - 955. 5. <i>Slesvicum</i> ejusdem fidei committitur. 6. <i>Eidora</i> fl. est terminus <i>Romani Imperii</i>. 7. <i>Wagria</i> & <i>Slesvicensis</i> terra urbibus, villis & cœnobiis replentur.	8. Post <i>Marconem</i> <i>Slesvicensis</i> ecclesia peculiarem Episcopum sortita est. 9. <i>Marconi</i> <i>Edwardus</i> successit. 10. <i>Ottonum</i> tempore <i>Slavi</i> in fide Christiana perstiterunt. 11. <i>Wagriorum</i>, <i>Obotritorum</i> & <i>Kislinorum</i> terræ tum templis &c. ornatae sunt. 12. Dedicatio templi <i>Aldenburgensis</i>, & <i>Mechlenburgensis</i>. 13. Episcoporum <i>Aldenburgensium</i> magni reditus.

Est autem *Aldenburg* ea, quæ Slavica lingua *Starigard*, hoc est, antiqua civitas dicitur, sita in terra *Wagrorum*, in occiduis partibus *Baltici* maris, & est terminus *Slaviæ*. (*) Hæc autem civitas five provincia fortissimis quondam incolebatur viris, eo quod in fronte totius *Slaviæ* posita, contiguos haberet *Danorum* five *Saxonum* populos, & omnes bellorum motus ipsi aut primi inferrent, aut aliis inferentibus exciperent. Tales autem in eis quandoque reguli fuisse probantur, qui omni *Obotritorum*, five *Kycinorum*, & eorum qui longè remotiores sunt, dominio fuerint potiti. Conclufa ergo atque subnervata, ut supra dictum est, omni *Slavorum* provincia, urbs nihilominus *Aldenburg* ad fidem conversa est, & facta est numero fidelium copiosissima. Huic urbi præcellentissimus *Cæsar* pontificem dederat venerabilem virum *Marconem*, (a) subdens ei omnem *Obotritorum* provinciam, usque ad *Penem* fluvium, & urbem *Dimine*: (b) præterea civitatem opinatissimam *Sleswich*, quæ alio nomine *Heidibo* dicitur, ejusdem curæ delegavit. Eo enim tempore *Sleswich* cum provincia adjacente, quæ scilicet à lacu *Slya*, ad *Egdoram* fluvium protenditur, *Romano* imperio subjacebat, habens terram spaciosam & frugibus fertilem, sed maximè desertam, eo quod inter Oceanum & *Balticum* mare sita crebris infidiarum jacturis attereretur. Postquam autem misericordia Dei, & virtute magni *Otonis* matura pax omnia possedit, cœperunt habitari deserta *Wagriæ* & *Sleswicensis* Provincie, nec ullus jam angulus relictus fuerat, qui non esset conspicuus urbibus & vicis, plerisque etiam monasteriis. Adhuc antiquæ illius habitationis pleraque indicia, præcipuè in sylva quæ ab urbe *Lucilinburg* per longissimos tractus, *Sleswich* usque protrahitur, cujus vasta solitudo & vix penetrabilis inter maxima sylvarum robora, falcos præterdit, quibus jugera quondam fuerant dispersita: urbium quoque seu civitatum formam, structura vallorum præterdit: in plerisque etiam rivis qui propter mo-

Zzz 2

lendi-

(a) *Otto* Imperator in urbe *Magdeburg* Monasterium Sancti *Benedicti* ab eo fundatum, extra muros ejusdem transfudit, & in loco ejus Ecclesiam metropolitanam constituit, cui *Adelbertum* præfecit Archiepiscopum, subjiciens ei *Slavos* omnes *Albanicos*. Hic *Adelbertus* XII annis illam regens ecclesiam, multos *Slavorum* convertit.

(b) quos (*Merseburgensem* & *Tritzensensem* Episcopatus) jam fundaverat *Karolus Magnus*.

(c) ipsum *Adaldagum* suæ Ecclesiæ adjungi ab *Otone* prædicto impetravit. Cætera vero pars terræ *Slavorum* usque ad *Penam* fluvium, qui *Demyn* opidum transfuit, cum suis Ecclesiis Metropoli *Magdeburgensi* adjecta est. Dedicata fuit *Aldenburgensis* Ecclesia in honorem S. *Johannis Baptistæ*.

(*) illius plagæ, quæ modo *Holtzacia* nuncupatur.

(a) *Otto* Imperator septimum Episcopatum fundavit in terra *Slavorum* in *Aldenburg*, præficiens ei primum Episcopum *Marconem*.

(b) *Demyn*, ac civitatem *Sleswik* eo, quod pro tunc ibidem nondum esset Episcopatus. Nec etiam *Mykelingburgensis* Ecclesia fundata erat, sed postea. Quidam tamen dicere volunt, B. *Anscharium* fundasse Ecclesiam *Sleswicensem*.

lendina stipandis aquis aggeres congesti sunt, ostendunt omnem illum saltum à Saxonibus quondam inhabitatum. Primus ergo, ut dixi, huic novellæ plantationi episc. Marco præfuit, qui populos Wagirorum sive Obotritorum sacro baptismatis fonte lavit. Quo de-
 8 functo Sleswich singulari Pontifice honorata est. Aldenburgensem sedem suscepit regen-
 9 dam venerabilis vir (**)*Edwardus*, qui multos Slavorum convertit ad Dominum. Ordinatus
 10 est à sancto Adeldago, Hammenburgenfi Archiepiscopo. Crevit autem populus fidelium,
 nec fuit aliquid, quod novellæ ecclesiæ adversaretur omni tempore Ottonum. Horum tres
 11 fuisse comperi, omnes pari devotione erga Slavorum vocationem affectos. Et repleta est
 12 omnis Wagirorum, Obotritorum, sive Kycinorum provincia, Ecclesiis, Sacerdotibus, Mona-
 chis, & Deo dicatis virginibus. Porro Aldenburgenfis ecclesia dedicata fuit in commemo-
 ratione sancti *Ioannis Baptista*, existens honore matricis Ecclesiæ insignis. *Mikelinburgenfis* (b)
 13 vero ecclesia fuit constructa in honore Principis Apostolorum *Petri*, continens monasterium
 Virginum. Fuerunt præterea Aldenburgenfes Pontifices admodum honorabiles erga regu-
 los Slavorum, eo quod munificentia magni Principis Ottonis cumulati essent temporalium re-
 rum affluentia, unde possent copiosè largiri, & favorem sibi populi consciscere. Dabatur
 autem Pontifici annum de omni Wagirorum sive Obotritorum terra tributum, quod scilicet
 pro decima imputabatur, de quolibet aratro mensura grani, & quadraginta vesticuli lini, & duodecim
 nummi puri argenti. Ad hæc unus nummus, pretium colligenti. Slavicum vero aratrum, parboum,
 aut unus conficit equus. De urbibus vero aut prædiis, aut curtium numero, quæ ad pos-
 sessionem Pontificis pertinebant, non est hujus operis explanare, eo quod vetera in oblivio-
 nem venerint, & ecce nova sunt omnia.

CAPUT XIII.

1. Otto I. Nonis Maji moritur : succedit Otto II. - - - - 973.	6. Edwardo, Episcopo Aldenburg. Wa- go, Episcopus III. surrogatur.
2. Otto II. Lotharium & Carolum, Fran- cor. Reges, sibi subjicit. 978.	7. Wago sororem Billungo, Obotrito- rum Regi, nuptum dat.
3. A Saracenis & Græcis in Calabria Idib. Iul. clade afficitur. - 982.	8. Hodicam, Billungi filiam, Antistitem virginum facit in urbe Mechlen- burgo.
4. Moritur VI. Id. Decemb. & habet Ot- tonem III. successorem. 983.	9. Mislaus, Regis filius, utrumque fa- ctum ægrè fert.
5. Hermannno Billungo Duci Benno filius succedit. - - - 973.	10. Rex inde de dimittenda uxore cogi- tare cœpit.

1 **A**nno ergo regni sui XXXVIII. Imperii XI. magnus Princeps *Otto*, domitor omnium se-
 2 ptentrionis nationum, foeliciter migravit ad Dominum, & sepultus est in civitate sua,
 3 Magdeburg. Cui filius *Otto medianus* succedens, per X. annos strenuè gubernavit imperium.
 4 Is statim Lothario & Carolo Francorum regibus subactis, cum in Calabriam bellum transfer-
 ret, à Sarracenis, & Græcis, victor, & victus, apud Romam decessit. Illi *tertius Otto*, cum
 adhuc esset puer, in regnum substitutus, annos decem & octo forti & iusto sceptrum ornavit
 imperio.

5 Eodem anno Hermannus Dux Saxonum obiens, hæredem suscepit filium *Bennonem*,
 6 qui etiam vir bonus & fortis memoratur, excepto quod degenerans à patre populum rapina
 7 gravavit. Apud Aldenburg defuncto Edwardo, successit *Wago*. (a) Hic in summa prospe-
 8 ritate inter Slavos degens, sororem fertur habuisse speciosam, quam appetiit regulus Obo-
 9 tritorum, nomine *Billug*. Cumque allegationibus crebris Pontificem super hoc negotio con-
 10 venisset, quidam familiarium Episcopi, petitionem incauta verborum injuria repleverunt,
 dicentes, injustum esse pulcherrimam virginem inculto & agresti viro copulare. Quam
 ille contumeliam dissimulatione repressit, & amoris stimulo concitatus, preces iterare non
 destitit. Timens autem Episcopus, ne Ecclesiæ novellæ gravius aliquid exinde emergeret,
 8 postulationi ejus favore concurret, data ei sorore sua in conjugio. Procreavit autem ex ea
 9 filiam, nomine *Hodicam*, quam Pontifex avunculus ejus, monasterio virginum contraditam,
 & sacris literis edoctam, Abbatissam præfecit virginibus, quæ debebant *Mikelinburg*, cum ta-
 9 men necdum pervenisset ad annos. Quod utique frater ejus *Misizla* ægrè tulit, odio, licet
 10 occulto, concitatus Christianæ religionis, timens etiam, ne hoc exemplo peregrinus mos
 illis in partibus inolefceret. Patrem autem frequenter coarguit, quasi qui mente alienatus,
 supervacuas diligeret adinventiones, nec timeret patriis derogare legibus, prius quidem
 ducens

(**) Conradum vocat Kornerus, alibi autem Erwardum.

(b) In Obotritorum terra Mykelingburgenfis Ecclesia fundatur ab Ottone Primo in honorem B. Apostolorum
 Petri & Pauli, quæ nunc Ratzeburgenfis Ecclesia nuncupatur. Korn. ad ann. 971.

(a) vir religiosus. Post hunc venit in sedem Ezeko, post Ezekonem Volradus, post quem Reymbertus, post
 quem Meynarus, post quem Abelinus, post quem Ezo, qui decimus extitit in ordine.

ducens uxorem Teutonicam, deinde filiam suam monasticæ clausuræ contradens. Cumque his verbis patrem sæpius exaceret, ille cæpit sensim flecti animo, jamque cogitare de acceptæ conjugis repudio, & de mutatione rerum. Sed conatus ejus timor repressit, eo quod gravium causarum introitus semper sint difficiles, virtus quoque Saxonum admodum esset formidabilis. Neesse enim fuit, repudiata sorore Pontificis, & divinis rebus pessundatis, statim ad bella veniri.

CAPUT XIV.

1. Billungus à Wagone obtinet, ne Obotriti redditus deinceps Episcopo Aldenburgenfi solvant. 2. Episcopo reddituum loco villas quasdam in terra Obotritorum offert. 3. Episcopus consentit. 4. Episcopus habuit etiam villam in Bosow, & aliam in Gnissow. 5. Billungus, & Mislaus filius, villas Episcopo concessas occultè deprædantur.	6. Wago Billungum modesta oratione ab hoc instituto revocare studet. 7. Billungus hoc à suis factum negat, & culpam in alios confert. 8. Prædia Episcopi denuo diripit, & sororem ejus repudiat. 9. Hinc nutare res Ecclesiæ in Slavia. 11. Episcopi Aldenburgenfes quatuor. 12. Slavia nostra omnis, exceptis III. pagis, Ottonum tempore ad fidem Christi conversa.

Quadam ergo die contigit Pontificem venire in civitatem Obotritorum *Mikilinburg*, visita-
tionis gratia, quo etiam *Billug* cum primoribus occurrerat, excepturus eum simulata
devotione. Episcopum itaque publicis causis intentum, sæpeditus Obotritorum regulus
palam alloquitur. Magnas pietati tuæ, pater venerabilis, debeo gratulationes, licet me-
ad has ~~ex~~volvendas nequaquam sufficere, ipse recognoscam. Privata enim beneficia, quæ
mihi impendisti, quia multiplicia sunt, & prolixo sermone egent, ad præsens differo. Ge-
nerale autem totius Provinciæ bonum commemorare compellor. Sollicitudo enim tua super
Ecclesiarum instauratione, & animarum salute, omnibus manifesta est: Sed nec latet, quan-
tas principum offensas tua providentia fregisti, ut cum pace & tranquillitate in gratia prin-
cipum consistere possimus. Honori ergo tuo, si postulati fuerimus, & nos, & nostra incun-
ctanter impendemus. Petitionem autem parvulam apud te deponere non dubito: ne con-
fundas faciem meam. Est apud Obotritos *Pontificale tributum*, quod pro decima imputatur, de quo-
libet scilicet aratro, quod duobus bobus, aut uno constat equo, mensura grani, & XL. restes lini, & XII.
nummi probata moneta: præterea unus nummus, qui debetur colligenti. Hoc me rogo permittas
colligere, deputandum stipendiis neptis tuæ, filix scilicet meæ. Quod ne forte ad tui in-
juriam, & annonæ diminutionem rogare videar, adjicio possessioni tuæ in singulis urbibus,
quæ sunt in terra Obotritorum, villas quas ipse elegeris, exceptis his, quæ ad jus Pontifi-
cale imperatoria jam dudum concessione pervenerunt. Pontifex ergo, non advertens cal-
lidissimi hominis dolum, verborum coloribus adumbratum, reputans etiam, nihil sibi offi-
cere concambium, sine mora petitioni ejus annuit: ipse quidem villas amplissimæ possessio-
nis accepit, tributum vero quod supra memoravi, affini suo ad manus filix ipsius colligen-
dum resignavit: aliquandiu etiam apud Obotritos commoratus, prædia colonis exercenda
distribuit, ordinatisque omnibus in terram Wagirorum reversus est. Ibi enim statio oppor-
tunior fuit, & extra pericula posita, eo quod *Slavorum* animi naturaliter sint infidi, & ad
malum proni, eoque cavendi. Habuitque præter alias *curtes duas* nobiles, apud quas sæpius
Pontifex diversatus est, unam in villa publica, quæ dicitur (a) *Buzu*, alteram super fluvium
Trabenam, in loco qui dicitur (b) *Nezenna*, ubi etiam fuit oratorium, & caminata murato opere
facta, cujus fundamenta ego adolescentulus vidi, eo quod non fuerint longè à radice mon-
tis, quem antiqui *Eddberg*, (c) moderni propter castellum impositum *Sigeberg* appellant. Post
multos ergo dies cum Pontifex *Wago*, alias occupatus, terram Obotritorum rarius inviseret,
supradictus *Billug*, una cum filio suo *Mizla*, opportunitatem nactus, dolum, quem erga
Dominum & Pastorem suum conceperat, paulatim detexit, cæpitque possessiones Episcopa-
les, quas sibi ut fideli & affini suo tuendas Episcopus commendaverat, occultis vastare latro-
ciniis, & subintromittere servos suos, qui colonis equos & cæteras substantias furtim aufer-
rent. Conatus enim illius ad id usque procescit, ut Episcopum sicut decimarum jure, sic
possessionibus exueret, perturbatoque capite, cultus Dei facilius pateret exterminio. Tan-
dem ergo Pontifex veniens in provinciam Obotritorum, ibique habita cum colonis inquisi-
tione,

Zzz 3

(a) Buzu villa, ubi primum Vicelinus Episcopus sub fago habitavit, & paulo post templum, Apostolo Petro sacrum construxit, in qua Helmoldus tempore Geroldi Presbyter fuit. Villa est in Holfatia ad Plönensem Lacum sita, dicta Bosow vel Bosaw, Bangert.

(b) Nezerina MSC. Lubec.

(c) Eilberg MSC. Lub. Bæk. Stet.

tione, deprehendit ad liquidum, quorum machinamentis tanta possessioni suæ immitterentur latrocinia. Permotus itaque, quod non mirum, stupore simul & timore, eò quod atrocissimos insidiatores invenisset eos, quos putabat amicissimos, jamque præsentis novellæ plantationis defectionem timens, multum cœpit fluctuare animo. Recurrens autem ad id, quod pro tempore tutius videbatur consilium, tentare cœpit, si forte verbis suasibilibus mederi posset morbo paulatim subrepenti, multisque affinem blanditiis mulcere cœpit, ut à cœptis desisteret, néve possessiones Ecclesiasticas prædonibus depascendas exponeret, proventuram sibi, si non resipuerit, non solum offensam divinitatis, sed & majestatis imperatoris. Ille objectionibus dolos præstruens, respondet, nunquam se erga dominum & patrem suum, tantam admisisse imposturam, erga quem animum habuerit optimè semper affectum: si quid autem factum fuisset, latronum hoc insidiis contigisse, qui *de Ranie* sive *Wilzis* commean-
 7 tes, fortè nec suis parcerent: se quidem ad hos cohibendos, consilio & auxilio libenter affuturum. Facile ergo persuasum est simplici viro, concepta opinione,
 8 desistere. Postquam autem accepta satisfactione Pontifex abcessit, illi statim rupta pollicitatione ad cœpta devoluti sunt flagitia, furtisque villarum incendia copulaverunt. Præterea colonis omnibus, qui ad jus Episcopi pertinebant, nisi quantocumque prædia desererent, mortem interminati sunt. Sicque possessiones illas in brevi desolatio confuta est. Accesit his malis, quod idem Billug *marrimonii sui jura corruptit*, repudiata scilicet
 9 sorore Pontificis. (*) Fuit hæc causa inimicitiarum præcipua occasio, cœperuntque res Ecclesiasticæ paulatim titubare, nec fuit unde status novellæ ecclesiæ ad plenum posset convalescere, eo quod magnus Otto jampridem præsentis vita decessisset, medius quoque, nec non & tertius Otto bellis Italicis essent occupati: & ob hanc causam Slavi temporis opportunitate freti, non solum divinis legibus, sed & imperatoris iustis, cœpissent paulatim obniti.
 10 Solus Saxonis Dux *Benno*, aliquam dominationis umbram, licet tenuem, prætere videbatur, cujus respectu Slavorum impetus retardati sunt, ne aut fidei Christianæ renunciarent, aut arma corripent.

11 Wagone ergo factò de medio, *Ezico* successit in Cathedram. Iste suscepit ordinem à sanctissimo Adeldago, Hammenburgensi Archiepiscopo. Quatuor ergo Pontifices antè excidium Aldenburgensis Ecclesiæ extitisse comperimus, videlicet, *Marconem*, *Edvardum*, *Wagonem*, & *Eziconem*, quorum tempore Slavi in fide perstiterunt, Ecclesiæ in Slavia ubique erectæ sunt, monasteria virorum & mulierum Deo servientium constructa sunt plurima. Testis est *Magister Adam*, qui gesta Hammenburgensis Ecclesiæ Pontificum, disertissimo sermone conscripsit, qui cum commemoret, Slaviam in *duo de viginti* (d) pagos dispersitam, affirmat præter tres omnes ad fidem Christi conversos.

CAP. XV.

1. Bolislaus, Polonor. Rex, Slavos ultra Oderam, Russos & Prussos tributarios facit. 2. Winithorum Principes tunc fuere pacifici. 3. Mislaus sororem è cœnobio extractam Bolislao, Pomerano, incestis nuptiis elocat. 4. Ex hoc tempore religio in Dania & Slavia labefactata. 5. Suein - Otto patrem Haraldum pellit, & paganisimum reducit. 980. 6. Haraldus laus.	7. Haraldus à filio prælio superatur. 8. In urbe Wineta moritur. 9. Dani omnia inter Visurgim & Albim, ab Hadelensi terra Stadam usque, scedis direptionibus vastant. 10. Saxones in portu Stadeni cum ipsis congressi vincuntur. 11. Captivi barbarica sævitia truncantur. 12. Cæteri Dani, qui per Visurgim ascendierant, in reditu in insidias perducuntur, & XX. millia illorum cæduntur.

1 Eodem quoque tempore *Bolislaus*, Polonorum Christianissimus Rex, confederatus cum Ottone tertio, omnem *Slaviam*, quæ est ultra *Oderam*, tributis subiecit, sed & *Russiam*, & *Prussos*, à quibus passus est *Adelbertus* Episcopus, cujus reliquias tunc *Bolislaus* transtulit in *Poniam*. Principes Slavorum, qui *Winuli* sive *Winithi* dicuntur, fuerunt eo tempore, *Misizla*, *Naccon*, & *Sederich*, sub quibus pax continua fuit, & Slavi sub tributo servierunt. Nec prætereundum videtur, quod idem *Misizlaus*, Obotritorum Princeps, Christum palam confitens, sed clam persequens, sororem suam, Deo dicatam virginem *Hodicam*, monasterio virginum, quod erat *Mikilinburg*, subtraxit, eamque cuidam *Bolislao*, incestissimo sociavit conjugio: Cæteras virgines quæ ibidem repertæ sunt, aut militibus suis nuptum, tradi-

(*) non post multos dies repudiatam Antistiti remisit. Quod non modicam dissensionem inter *Wagonem* Episcopum & *Billug* Regulum causavit.

(d) duodecim. *Stein*.

tradidit, aut ad terram Wilzorum five Ranorum transmisit, sicque monasterium illud deso-
 latio consecuta est. Siquidem in diebus illis, permittente Deo, propter peccata hominum, 4
 perturbata est apud Danos & Slavos tranquillitas, & pulchris divinæ religionis incrementis,
 inimicus homo superfeminare zizania conatus est. Apud Danos enim *Sueinotto*, Filius Chri- 5
 stianissimi regis Haroldi, diabolico spiritu inflammatus, multas adversus patrem molitus est
 insidias, cupiens eum quasi longævum, & minus validum, regno privare, & opus divinæ
 plantationis de finibus Danorum penitus exterminare. Haroldus autem, ut supra dictum 6
 est, primum quidem gentilis, deinde magni patris Unni doctrina ad fidem Christi conver-
 sus, tanta se erga Dominum devotione exercuit, ut non surrexerit similis ei inter omnes re-
 ges Danorum, qui tantam Aquilonis latitudinem, ad fidem divinæ cognitionis traxerit, &
 omnem terram Ecclesiis & Sacerdotibus fecerit esse insignem. Hujus viri industria, in di-
 vinis quidem rebus fuit eximia, nihilominus tamen etiam in *mundana sapientia*, in his vide-
 licet, quæ ad regni gubernationem pertinere videntur, adeo claruit, ut *leges & jura statuerit*,
 qua pro *authoritate viri, non solum Dani, sed & Saxones adhuc hodie servare contendunt*. Concitanti- 7
 bus ergo his, qui Deo servire & pace regi detractabant, Dani unanimi conspiratione Chri-
 stianitatem abdicant, & statuentes impium Suein in regnum, patri ejus Haroldo bellum
 indicunt. Qui licet ab initio regni sui semper spem suam in Deo posuerit, vel tunc ma-
 xime Domino commendavit eventum rei, non tam dolens sua pericula, quam filii deli-
 ctum, & Ecclesiæ angustias. Cernens enim tumultum non posse sedari sine prælio, arma
 sumpsit invitus, adhortantibus his qui Domino & regi suo fidem inviolatam exhibere nite-
 bantur. Ventum est ergo ad bellum, (a) in quo conflictu victa est pars Haroldi, cecide- 8
 runtque vulnerati multi. Ipse vero Haroldus graviter fauciatus fugit ex acie, ascensaque
 navi elapsus est ad civitatem opinatissimam Slavorum, nomine *Winneta*. (b) Ubi præter
 spem, quia barbari erant, humane receptus, post aliquot dies ex eodem vulnere deficiens,
 in Christi confessione migravit, adscribendus non solum inter Deo dignos reges, sed etiam
 inter gloriosos martyres. Regnavit autem annis quinquaginta. Quo defuncto, *Suein* re-
 gno potitus, in sua crudelitate sævire cepit, gravissimam in Christianos persecutionem ex-
 ercens. Confurrexeruntque omnes iniqui in finibus Aquilonis, gaudentes vel tunc patere 9
 locum maliciæ suæ, bellis scilicet & perturbationibus, ceperuntque finitima regna vexare
 terra marique. Primum ergo (c) conflato navali exercitu, remigantes mare Britannicum
 brevi compendio, appulerunt littoribus Albæ fluminis, ubi improvise irruentes super quie-
 tos & improvidos, vastarunt omnia maritima *Hathelen*, (d) omnemque terram Saxonum, quæ
 erat super ripas Albæ fluminis, quousque pervenirent *Stadium*, quod est opportuna statio
 navium per Albiam descendentium. Quo tristi rumore velociter comperto, Comites *Sige-* 10
fridus, (e) & *Thidericus*, (f) caterique nobiles, ad quos provinciæ tutela pertinebat, ruerunt
 obviam barbaris, cum tamen (g) essent perpauca, constricti temporis articulo, exceperunt-
 que hostes in memorato portu *Stadii*. Facta est ergo pugna vehementissima, in qua supe-
 rantibus Danis, virtus Saxonum penitus est attrita. Comites ambo, caterique nobiles &
 militares viri, qui interfectioni superfuerant, vincti & catenati ad naves perducti sunt.
 Comes *Sigefridus*, auxilio cujusdam piscatoris, noctu profugit, & evasit captionem. Quam- 11
 obrem barbari furore correpti, omnes quos habebant in vinculis nobiliores, truncaverunt,
 manibus, & pedibus, & nare præcisa ad terram semianimes projecerunt. Deinde quod
 residuum fuit (h) provinciæ illius, impune prædati sunt. Altera pars piratarum, quæ per 12
Wirrabam subvecta, omnem illius fluminis ripam usque (i) *Lesmonam* vastaverat, cum maxi-
 ma captivorum multitudine pervenerunt ad paludem *Glandesmor*. Ubi cum quendam Saxonem
 militem captivum facerent ducem itineris, ille perduxit eos ad loca difficiliora paludis, in
 qua illi diu fatigati facile à Saxonibus qui insecuti sunt, disjecti (k) sunt, & perierunt ex eis
 XX. millia. Nomen millitis, qui deduxit eos ad invium, fuit *Herwardus*, qui perenni Saxo-
 num laude celebratur.

CAPUT XVI.

1. Ottoni III. V. Kal. Febr. vitâ excedenti	2. Benno Dux successorem habet Bern-
Henricus Sanctus succedit. 1001.	hardum filium. - 1010.
	3. Bern-

(a) anno 984.

(b) Korn. Nynivetam. Danici scriptores Haraldum Iulini mortuum esse scribunt. Bangert.

(c) Dani cum Rege suo Sweyn improbilissimo.

(d) insula Hathelen. Korn.

(e) Comes de Aldenburg.

(f) Theodericus Comes de Stadis.

(g) tum.

(h) vulgaris populi occiderunt, deprædantes totam illam terram sine resistentiâ.

(i) Lesmoniam Korn. die Lesime Bangert. Lescinovam MSC. Lubec.

(k) devicti.

(l) Harawardus.

3. Bernhardus Saxoniam bellorum implet.
4. Per avaritiam & crudelitatem ipse & Theodoricus Marchio, Slavis occasionem & ab ipsis & a religione deficienti præbent.
5. Mistivojus Bernhardi neptem sibi uxorem petit.
6. Ad demerendum Bernhardum sequitur ipsum in Italiam.
7. Canis a Theodorico appellatus Slavos in Saxones animat.
8. Slavi Nordalbingos ferro & igni depopulati sunt. - - 1013.
9. Hamburgi inprimis & Aldenburgi in Christianos, præsertim in sacri ordinis homines, sævitum est.
10. Omnes Slavi inter Albim & Oderam a fide Christiana recefferunt.
11. Theodoricus mala morte periit.
12. Mistivojus tandem resipuit, & Bardevici mortuus est.

Circa idem tempus impletus est annus incarnationis verbi *millesimus primus*, in quo fortissimus Imperator Otto tertius, cum jam tertio victor Romam intrasset, immatura morte præventus occubuit. Cui successit in regno *pius Henricus*, justitia & sanctitate insignis, ille inquam, qui Bavenbergensem fundavit episcopatum, & erga cultum Ecclesiarum amplissimæ fuit munificentia. At vero anno regni ejus decimo, mortuus est Dux Saxonie Benno, vir omni probitate conspicuus, & strenuus Ecclesiarum defensor. Cujus principatus hæres factus est *Bernhardus* filius ejus, licet a paterna felicitate divertit. Ex illo enim tempore, quo Dux constitutus est, in hac regione nunquam cessavit discordia, & perturbatio, quoniam Dux Henrico Imperatori rebellare ausus, totam secum ad rebellandum Cæsari movit Saxoniam. Deinde surgens in Christum, omnes Ecclesias Saxonie terruit atque turbavit, illas præcipuè, quæ in memorata rebellione, ipsius maliciæ noluerunt applicari. Accessit his malis, quod idem Dux, tam paternæ quam avitæ devotionis, quam erga Slavos habebant, penitus immemor, gentem *Winulorum* per avaritiam crudeliter opprimens, ad necessitatem paganismi coegit. Sane eo tempore Slavorum dominio potiti sunt *Theodoricus Marchio*, & *Dux Bernardus*, illo quidem orientalem, isto occidentalem possidente provinciam, quorum ignavia Slavos coegit fieri desertores. Rudes enim adhuc in fide gentium populos, quos optimi quondam Principes cum magna lenitate foverant, temperantes rigorem his, quorum propensius insistebant facti, isti tanta crudelitate insectati sunt, ut excusso tandem servitutis jugo, libertatem suam armis defendere cogerentur. Principes *Winulorum* erant *Mistiwoi*, & *Mizzudrag*, quorum ductu seditio inflammata est. Sermo ergo est, & veterum narratione vulgatum, quod idem *Mistiwoi*, petiit sibi neptem Ducis Bernardi, & ille promisit. Tunc idem princeps *Winulorum*, volens sponsione dignus fieri, perrexit cum Duce in Italiam cum equitibus mille, qui omnes ferè ibidem sunt interfecti. Cumque rediens de expeditione, pollicitam sibi mulierem expeteret, *Theodoricus Marchio* interceptit consilium, *consanguineam ducis non dandam proclamans cani*. Quo ille audito, cum magna indignatione recessit. Cum ergo Dux, mutato consilio, nuncios post eum direxisset, ut concupitis potiretur nuptiis, ille refertur tale dedisse responsum: Oportet quidem generosam magni Principis neptem præstantissimo viro copulari, non vero cani dari. Magna nobis gratia pro servitio refertur, ut jam canes, non homines judicemur. Si ergo canis valens fuerit, magnos morsus dabit. Et hoc dicens, reversus est in Slaviam, & primo omnium transiit in civitatem *Reibre*, quæ est in terra Lutiæ, convocatisque omnibus Slavis, qui ad orientem habitant, intimavit eis illatam sibi contumeliam, & quia Saxonum voce Slavi canes vocentur. At illi: merito hæc, inquit, pateris, qui spernens contribules tuos, excoluisti Saxones, gentem perfidam & avaram. Iura ergo nobis, quod deferas eos, & stabimus tecum. Iuravitque eis.

8. Postquam autem Dux Bernardus emergentibus causis, arma adversus Cæsarem corripuit, Slavi opportunitate accepta, congregato exercitu, totam primò *Nordalbingiam* ferro & igne depopulati sunt; deinde reliquam peragrantes Slaviam omnes Ecclesias incenderunt, & ad solum usque diruerunt: sacerdotes autem, & reliquos Ecclesiarum ministros, variis suppliciis enecantes, nullum Christianitatis vestigium trans Albiam reliquerunt.

9. Apud *Hammenburg* eo tempore, ac deinceps, multi ex clero & civibus in captivitatem abducti sunt, plures etiam interfecti propter odium Christianitatis. Narrant seniores Slavorum, qui omnes Barbarorum gestas res in memoria tenent, *Aldenburg* civitatem, populatissimam de Christianis inventam fuisse. Sexaginta ergo presbyteri, cæteris more pecudum obruncatis, ibi ad ludibrium servati sunt. Quorum major loci præpositus *Oddar* nomen habuit. Ille ergo, cum cæteris, tali martyrio consummatus est, ut *cuse capitis in modum crucis incisa ferro, cerebrum singulis aperiretur*. Deinde ligatis post terga manibus, confessores Dei per singulas civitates Slavorum tracti sunt, usque dum deficerent. Taliter illi spectaculum facti & Angelis & hominibus, in stadio mediæ cursus exhalant victorem spiritum. Multa in hunc modum per diversas Slavorum ac Nordalbingorum provincias tunc facta memorantur, quæ scriptorum penuria nunc habentur pro fabulis. Tanti deinceps in Slavia habentur martyres, ut vix possint libro comprehendi. Omnes

Omnes ergo Slavi, qui inter Albiam & Odoram habitant, per annos septuaginta, & 10
 amplius, Christianitatem coluerunt, omni scilicet tempore Ottonum, talique modo se ab-
 sciderunt à corpore Christi, & Ecclesiæ, cui antè conjuncti fuerant. O verè occul-
 ta super homines Dei judicia, qui miseretur cui vult, & quem vult, indurat. Cujus omni-
 potentiam mirantes, videmus eos ad Paganismum relapsos esse, qui primi crediderunt, illos
 autem conversos ad Christum, qui videbantur novissimi. Ille ergo judex justus, fortis &
 patiens, qui olim deletis coram Israel septem gentibus Canaan, solos reservavit allophylos,
 in quibus experiretur Israel, ille, inquam, modicam gentilium portionem nunc indurare
 voluit, per quos nostra confunderetur perfidia. Hæc facta sunt ultimo tempore senioris
Libentii Archiepiscopi; sub duce *Bernardo*, filio *Bennonis*, qui populum Slavorum graviter afflixit.
Theodoricus Marchio Slavorum, cui cum commemorato eadem fuit avaritia, similis crudeli- 11
 tas, depulsus ab honore, & omni hæreditate, præbendarius apud *Magdeburg*, mala morte,
 ut dignus fuit, vitam finivit. *Mistivoi* princeps Slavorum, circa ultima tempora pœnitent- 12
 tia ductus, & ad Dominum reversus, cum nollet Christianitatem deferere, depulsus est à
 patria, fugiensque ad *Bardos*, ibidem consenuit fidelis.

CAPUT XVII.

1. Eziconi Volkwardus, Episcopus V. Huica. Reginbertus VI. succedit.	5. Dux Slavis iterum tributa imponit, pace Nordalbingis reddita.
2. Hamburgi Adeldagum sequitur Li- bentius - - - 989.	6. Archiepiscopus Hamburgensem in- ftaurat ecclesiam, XII. lectis Ca- nonicis.
3. Libentio defuncto surrogatur Unwa- nus - - - 1013.	7. Benno, Episcopus VII. Aldenburgen- sis.
4. Unwani operâ & studio Dux Bern- hardus Cæsari Henrico reconcilia- tur.	

Defuncto ergo Ezicone in Aldenburg, successit *Volckwardus*, post quem *Reginbertus*. Quo- 1
 rum prior, *Volckwardus*, persecutionis tempore Slavia pulsus, abiit in *Norwegiam*, ibique
 multos Domino lucratus, cum gaudio rediit *Bremam*. In *Hamburgensi* quoque metropoli, 2
Adeldago, qui primus in *Aldenburg* ordinavit Episcopos, successit *Libentius*, vir sanctitate in-
 signis. Hujus temporibus Slavi defecerunt à fide. Post hunc fuit *Unnuanus*, clarissimo ge- 3
 nere oriundus, præterea dives & largus, omnibus hominibus acceptus, clero autem appri-
 mè benevolus. Eo ergo tempore, quo Dux *Bernardus* sui que complices, Cæsari *Henrico* 4
 rebellavit, omnibusque Saxoniz Ecclesiis esset gravis, & infestus, illis maxime, qui erga
 majestatem Imperatoriam fidelitatis suæ jura temerare noluisent, ejus impetum viri dicitur
 Archiepiscopus *Unnuanus* sua magnanimitate refregisse, ut propter sapientiam & libera-
 litatem Episcopi cogeretur ipse Dux, ecclesiæ, cui antea adversatus est, deinceps benignus
 esse in omnibus. Igitur habito Pontificis consilio rebellis Princeps tandem flexus, apud
Schalchsburg Cæsari *Henrico* supplex dedit manus. Mox quoque favente *Unnuano*, Slavos 5
 tributo subjiciens, pacem reddidit *Nordalbingis*, & matri *Hammenburg*. Ad cujus re- 6
 stauracionem venerabilis metropolitanus asseritur post cladem Slavicam, civitatem & Eccle-
 siam fecisse novam, simul ex singulis congregationibus suis, quæ virorum essent, tres eligens
 Fratres, ita ut duodecim fuerint, qui in *Hammenburg* Canonica degerent conversatione,
 vel qui populum converterent ab errore idololatriæ. Ordinavitque in *Slaviam*, mortuo 7
Reginberto, *Bennonem* virum prudentem, qui de fratribus *Hammenburgensis* Ecclesiæ ele-
 ctus, in populo Slavorum multum prædicando fructum attulit.

CAPUT XVIII.

1. Bennoni Episcopo Slavi ecclesiasticas possessiones denegant.	tunt, se omnia, quæ essent Episco- pi, daturos.
2. Slavorum Principes eo nomine Duci Bernhardo se excusant.	6. Bernhardus Dux Slavos iniquis exa- ctionibus à religione alienos reddit.
3. Obotriti per singulas domos Episcopo duos nummos solvunt.	7. Benno ergo ad Bernwardum, Episco- pum <i>Hildesheim</i> . commigrat.
4. Episcopus <i>Bosow</i> & <i>Gnissow</i> villas re- cipit.	8. Hic in dedicando templo à turba compressus, mortuus est.
5. Slavi simulatè Imperatori promit-	9. <i>Meinerus</i> , Episcopus <i>IX. Aldenbur-</i> <i>gensis</i> : <i>Abelinus IX.</i>

Aaaa

Benno

- B**ENNO magnæ devotionis vir, cupiens diruta Aldenburgenfis sedis rexdificare, perquirere cœpit de possessionibus & redditibus, quos ad jus episcopale magni Ottonis deputaverat institutio. Sed quia post excidium Aldenburgenfis ecclesiæ, primitiva instituta, & magnorum principum donationes venerant in abolitionem, & Slavorum possessioni cesserant, memoratus Pontifex in præsentia Ducis Bernardi questus est, quod Wagiri & Obotriti, caterique Slavorum populi, debita sibi negarent stipendia. Unde principes Winulorum ad colloquium evocati sunt, & interrogatione habita, quare Pontifici (*) legitimam subtraherent an nonam, illi prætere de cœperunt varias exactionum gravedines, expedire sibi egredi terram potius, quam implicari majoribus vectigalium pensionibus. Considerans ergo Dux, non posse instaurari Ecclesiastica jura secundum eam formam, qua fuerant tempore magni Ottonis, petitione adhibita, vix obtinuit, ut de qualibet domo, paupere vel divite, per omnem Obotritorum terram, duo nummi Pontificalibus solverentur impensis. Præterea curtes illæ notissimæ, *Buzu & Necenna*, & cateræ possessiones in terra Wagirorum, Episcopo restitutæ sunt rursus incolendæ. Illa vero prædia quæ fuerunt in remotiori Slavia, quæ olim ad Aldenburgense Episcopium pertinuisse antiquitas commemorat, ut est *Derithsewe, Motize, Cuzin*, cum attinentiis suis, Episcopus Benno nullatenus per Ducem obtinere potuit, licet ad hæc requirenda sapius enifus fuerit. Postquam autem placuit piissimo Cæsari Henrico, curiam celebrare in castro *Werbene*, (a) quod est juxta Albiam, ad experiendos animos Slavorum, venerunt omnes Principes Winulorum in præsentiam Cæsaris, seque imperio ad bonum pacis & subjectionis obtemperaturos protestati sunt. Ibi ergo cum *Aldenburgenfis Pontifex* in facie Cæsaris veterem pro Ecclesiæ suæ bonis innovaret querimoniam, interrogati Principes Slavorum de possessionibus ad jus Episcopi pertinentibus, recognoverunt memoratas urbes cum suburbiis eorum, Ecclesiæ & Pontifici debere pertinere. Præterea omnes *Obotriti, Kycini, Polabi, Wagiri, & cateri Slavorum populi*, qui terminis Aldenburgenfis Ecclesiæ concludebantur, polliciti sunt dare omnem censum, quem pro decima magnus Otto ecclesiasticis stipendiis deputaverat. Quorum tamen pollicitatio plena simulatione & fallacia fuit. Statim enim ut Cæsar soluta curia ad alia se convertit, nihil de promissis curaverunt. Dux quoque Saxonum Bernardus, in armis quidem strenuus, sed totus avaricia infectus, Slavos quos è vicino positos bellis sive pactionibus subegerat, tantis vectigalium pensionibus aggravavit, ut nec memores Dei, nec Sacerdotibus ad quidquam essent benevoli. Quamobrem Christi confessor Benno, videns legationis suæ ministerium, à Principibus seculi non solum non adjuvari, imo funditus præpediri, casto labore fatigatus, cum non inveniret, ubi requiesceret pes ejus, pervenit ad (b) sanctissimum virum *Berenwardum, Hildensemensem præfulem*, ostendens ei angustias suas, & quærens in tribulatione consolationem. Ille ut erat vir mitissimus, collegit hospitem, & præbuit lasso humanitatis officia, & de facultatibus ecclesiæ suæ suppeditavit ei vitæ stipendia, quatenus ad legationis suæ opus exiens, atque revertens, inveniret stationem tutam, in qua pausare posset. Eo tempore memoratus Pontifex Berenwardus, in possessione quæ sibi hæreditario jure propeverat, magnam fundavit Ecclesiam, amplissimis, ut videri potest, impensis, in honore *S. Michaelis* archangeli, in qua etiam copiosam monachorum turmam ad serviendum Deo aggregavit. Consummata ergo ad votum basilica, ad denunciatum dedicationi festum, convenit immensa multitudo, ubi cum sinistram ecclesiæ latus noster Episcopus Benno dedicaret, à populo compressus & attritus, post paucos dies, morbo ingravescente, vita defunctus est, & in aquilonari ejusdem ecclesiæ absida honestam obtinuit sepulturam. Huic successit *Reinberus*, qui suscepit benedictionem à *Libentio secundo*.
- P**ost hunc fuit *Abelinus*, ordinatus ab *Alebrando* Archiepiscopo.

CAPUT XIX.

1. Slavi sub Conrado II. quieverunt, circa ann. - - - 1030.	5. Godschalcus, Udonis filius, omnem Nordalbingiam vastat.
2. Saxonum avaritia impedivit cursum Evangelii.	6. Tangitur religione, & pacem Saxonibus offert.
3. Principes Winithorum.	7. Capitur à Bernhardo Duce: ab eodem dimissus ad Kanatum Regem se confert.
4. Udo (Otto) à Saxone quodam confossus est. - - - 1032.	

- I**N diebus illis *pax firma* fuit in Slavia, eo quod *Conradus*, qui Henrico Pio successit in imperium, Winithos frequentibus bellis attriverit. Veruntamen Christiana religio, & cultus domus Dei, parvum recepit incrementum, præpediente avaritia Ducis & Saxonum, qui omnia corradentes, nec ecclesiis, nec sacerdotibus quidquam passi sunt esse residui. Principes Slavorum, *Anadrag, Gneus*, & tertius *Udo*, malè Christianus: Unde & propter crudelitatem suam à quodam Saxonum transfuga improvise confossus est. Filius ejus *Godescaltus* nomine,

(*) debitam MSC. Stetin.

(a) in VVerben, oppido terræ Saxonum.

(b) ad S. Berwardi Episcopi Hiltensheimensis successorem, qui de suis facultatibus sibi necessaria procuravit. Korn,

mine, apud Lunenburg, scholaribus erudiebatur disciplinis. Qui morte patris comperta, fidem rejecit cum litteris, amneque transmissis, venit ad gentem Winithorum. Congregataque multitudine latronum, (a) percussit in ultionem patris omnem terram Nordalbingorum, & tantas strages (b) fecit Christianæ plebis, ut crudelitas omnem modum excefferit. Nihilque remansit in Holfatorum & Sturmatorum (c) provincia, sive eorum qui *Thetmarsæ* dicuntur, quod manus ejus effugerit, præter notissima illa præsidia (a) *Ezebo & Bokeldeburg*: illò se quidam armati contulerant, cum mulieribus & parvulis, & substantiis, quæ direptioni superfuerant. Quadam ergo die (e) cum commemoratus Princeps latrociniali more per campos & miricas ferretur, videns regionem viris & Ecclesiis quandoque refertam, vastæ solitudini subjacere, exhorruit propriæ crudelitatis opus, tactus dolore cordis intrinsicus, deliberavit à nefariis cæptis tandem cohibere manus. Avulsus ergo parumper à sociis, & quasi ad insidias exiens, inopinatè offendit quendam Saxonem Christianum. Qui cum armatum eminus venientem fugeret, ille clamore sublato hortatur, ut subsistat: jurat etiam se nihil ei nociturum. Cumque vir timidus, recepta fiducia, subsistisset, cæpit percunctari ab eo, quis esset, aut quid nosset rumoris. At ille, ego sum, inquit, homo pauper, Holfatia genitus. Sinistros autem rumores quotidie experimur, quia princeps iste Slavorum Godeschalcus, (f) multa mala infert populo & terræ nostræ, sitimque crudelitatis suæ saturare cupit sanguine nostro. Tempus enim uero esset, ut vindex Deus ulcisceretur injurias (g) nostras. Cui Godeschalcus: multum, inquit, coarguis virum illum, principem Slavorum. Revera enim multas ille pressuras suscitavit, populo & terræ vestræ, ultor paternæ cædis existens magnificus. Ego autem sum vir iste, de quo nunc sermo est, & veni ut loquar tecum. Doleo enim me tantum nefas commisisse adversus Dominum & Christicolas, & vehementer cupio redire in gratiam eorum, quibus me tanta injuste intulisse recognosco. Accipe ergo verba mea, & revertens ad populum tuum, annuncia eis, ut ad locum destinatum (h) transmittant viros fideles, qui tecum clam agant de fœdere & pacis conditione. (i) Quo factò omnem hanc turbam latronum, cum quibus magis necessitate quam voluntate detineor, tradam in manus eorum. Et hæc dicens, designavit ei locum & tempus. Qui cum (k) venisset ad præsidium, in quo Saxonum superstites cum magno timore consistebant, nunciavit senioribus verbum istud absconditum, fuggerens (l) omnibus modis, ut transmitterent viros ad præfixum colloquii locum. At illi (m) non intenderunt, reputantes dolum insidiis opportunum.

Post aliquot itaque dies, idem Princeps à Duce (n) captus, & quasi princeps latronum, 7 in vincula conjectus est. Reputans autem Dux virum fortem, & ad arma strenuum, utilem sibi fore, iniit cum eo fœdus, & honorifice donatum, abire permisit. At ille dimissus, abiit ad regem Danorum *Kanutum*, & mansit apud illum multis diebus sive annis, variis bellorum exercitiis in Nortmannia (o) sive Anglia virtutis sibi gloriam consciscens. (p) Unde & filia regis honoratus est.

CAPUT XX.

1. Godeschalcus reversus recuperat sua.	4. Summo studio cultum veri DEI propagavit.
2. Slavos usque ad Penim fl. ad religionem Christianam reduxit.	5. Lubecæ, Aldenburgi &c. ædes sacræ extruuntur.
3. Hi quoad ille vixit, Christianam fidem fervarunt.	

Post mortem ergo Kanuti regis, reversus est *Godeschalcus* in terram patrum suorum. Et, 1 inveniens hæreditatem suam à quibusdam tyrannis invasam, dimicare statuit, & comitante victoria, possessiones cum principatu ex integro recepit. Statimque ad requirendum sibi 2 apud

(a) Septimo anno Conradi, qui est Domini 1031 Godeschalcus filius *Mestwini* Principis Slavorum, patris sui necem vindicare volens &c.

(b) percussit omnem populum in ea repertum, à majori usque ad minorem.

(c) Sturmatorum.

(d) prædia Tytzeo.

(e) Hic tamen Godeschalcus princeps *Obotritorum* postea pœnitentiæ ductus pacem cum Nordalbingis firmavit, & Ecclesias ac Monasteria reformavit, ac Christianam religionem plurimum auxit & defensavit: homines tamen infinitos in furia sua interfectos non resuscitavit.

(f) Dei inimicus.

(g) sanguinem Christianum fervorum suorum.

(h) placitum.

(i) conventionem.

(k) cum autem villanus ille.

(l) ut omnino.

(m) illi non audebant mittere quemcumque, æsumantes, dolum esse, quod nunciabatur.

(n) Bernharde.

(o) & Anglia.

(p) manifestans.

apud Dominum gloriam & honorem animum intendens, Slavorum populos, quos (a) Christianitatis olim susceptæ oblivio jam tenebat, ad recipiendam credulitatis gratiam, & ad gerendum Ecclesiæ curam suscitare studuit. Et prosperatum est opus DEI in manibus ejus, adeo ut infinita gentium multitudo conflueret (b) ad Baptismi gratiam. Et reædificatæ sunt per universam *Wagiorum* provinciam, nec non & *Polabingorum*, & *Obotritorum*, ecclesiæ quondam dirutæ. Iamque missum est in omnes provincias pro Sacerdotibus ac ministris verbi, qui rudes gentium mentes doctrina fidei imbuerent. Gratulabantur itaque fideles de novellæ plantationis incremento. Factumque est, ut provinciæ plenæ essent Ecclesiis, Ecclesiæ vero sacerdotibus. Sed & *Kycini* & *Circipani* & quæcunque gentes circa Panim (c) habitant, receperunt gratiam fidei. Est autem *Panis* fluvius, in cujus ostio sita est civitas *Dimine*. (d) Illuc quondam portendebatur limes Aldenburgenfis Parochiæ. Igitur omnes Slavorum populi, qui ad Aldenburgensem pertinebant curam, toto tempore quo *Godescalcus* supervixit, Christianam fidem devote tenuerunt. Sane magnæ devotionis vir dicitur tanto religionis divinæ exarsisse studio, ut sermonem exhortationis ad populum frequenter in Ecclesia ipse fecerit, ea scilicet quæ ab Episcopis vel Presbyteris mystice dicebantur, cupiens Slavicis verbis reddere planiora. Procul dubio in omni Slavia nemo unquam surrexit potentior, & tam fervidus Christianæ religionis. Etenim si vita ei longior concederetur, omnes paganos ad Christianitatem cogere disposuit, cum fere tertiam partem eorum converterit, qui prius sub avo ejus *Mistiwoi* relapsi sunt ad paganismum. Tunc etiam per singulas urbes Cœnobita fiebant sanctorum virorum canonicè viventium: item Monachorum atque Sanctimonialium, sicut testantur ii, qui in *Lubeke*, *Aldenburg*, *Racesburg*, *Leontio*, & in aliis civitatibus singulas viderunt. In *Magnopoli* vero, quæ est inclita *Obotritorum* civitas, tres fuisse congregaciones Deo servantium referuntur.

CAPUT XXI.

1. <i>Wilsfi</i> intestinum bellum gerunt, <i>Kifini</i> & <i>Circipani</i> contra <i>Riaduros</i> (<i>Rheteros</i>) & <i>Tollensos</i> .	3. <i>Hi Danos</i> , <i>Saxones</i> & <i>Obotritos</i> in auxilium vocant.
2. <i>Riaduri</i> & <i>Tollensi</i> tribus præliis victi sunt.	4. <i>Kifini</i> & <i>focii</i> illorum victi sunt.
	5. <i>Saxones</i> semper prædæ magis, quam religioni propagandæ intenti.

1 IN diebus illis factus est motus magnus in orientali provincia Slavorum, civili inter se bello dimicantium. Quatuor autem sunt populi eorum, qui *Lutici* sive *Wilzi* dicuntur, quorum *Kycinos* atque *Circipanos* circa Panim, (a) *Riaduros* (b) sive *Tolenzos* cis Panim habitare constat. Inter hos de fortitudine & potentia valida orta est contentio: Siquidem *Riaduri* (c) sive *Tolenzii*, propter antiquissimam urbem & celeberrimum illud sanum, in quo simulacrum *Radigast* ostenditur, regnare volebant, adscribentes sibi singularem nobilitatis honorem, eo quod ab omnibus populis Slavorum frequentarentur, (d) propter responsa & annuas sacrificiorum impensiones. Porro *Circipani* atque *Kycini* servire detrectabant, imo libertatem suam armis defendere statuerunt. Crescente igitur paulatim seditione, tandem pervenitur ad prælium, (e) ubi inter validissimas pugnas *Riaduri* atque *Tolenzii* fusi sunt. Ideo secundo & tertio restauratum est prælium: item iidem ab eisdem contriti sunt. Multa millia hominum hinc & inde prostrata. *Circipani* & *Kycini*, quibus bellum necessitas indixerat, victores. *Riaduri* atque *Tolenzii*, qui pro gloria certabant, dejectionis suæ pudore vehementer afflicti, accersierunt in auxilium fortissimum Regem *Danorum*, & Ducem *Saxonum* *Bernhardum*, nec non & *Godescalcum*, Principem (f) *Obotritorum*, singulos cum exercitibus suis, alueruntque tantam multitudinem de propriis stipendiis sex hebdomatibus. Invaluitque prælium adversus *Circipanos* atque *Kycinos*, nec habuerunt vires resistendi, obsessi tanta multitudine, cæsaque est ex iis maxima multitudo, & quamplurimi in captivitatem ducti. Ad ultimum (g) *quindecim millibus marcarum*, pacem mercati sunt. Principes pecuniam inter se partiti sunt.

(a) qui olim Christianitatis titulo insigniti fuerant, sed jamdudum à fide recesserant, ad recipiendam baptisimi gratiam exhortari cepit.

(b) ad ecclesiæ gremium & ad sacri fontis balneum salutare.

(c) vel *Penam*.

(d) *Demin*.

(e) vel *Penam*.

(f) *Radiros* & *Tholensos* circa *Tholensam* fluvium.

(g) sive *Raduri* & *Thollensi*.

(d) frequentaretur [idolum scilicet] propter responsa, quæ dabat.

(e) Factis ergo interpolatim duobus bellis, *Circipani* & *Rycini* victoriam obtinuerunt. Unde *Raduri* atque *Thollenses*, dejectionis suæ pudore vehementer afflicti, in suum vocaverunt auxilium fortem Regem *Danorum* *Canutum* &c.

(f) *Regulum*.

(g) XV. [mill.] *marcarum* argenti puri. *Korn*. *Marca* argenti illa ætate octo uncis æstimata est, quæ hodie octo nummos unciales seu imperiales efficiunt. Sequentibus vero seculis *marca* valor paulatim imminutus fuit, ut circa ann. 1334. & deinceps *marca* tribus florenis æstimaretur. *Bangert*.

funt. De Christianitate nulla fuit mentio, nec honorem dederunt Deo, qui contulit eis in bello victoriam. Unde cognosci potest Saxonum infatiabilis avaritia, qui cum inter gentes cæteras, Barbaris contiguas, præpolleant armis, & usu militiæ, semper proniores sunt tributis augmentandis, quam animabus Domino conquirendis. Decor enim Christianitatis, Sacerdotum instantia, jamdudum in Slavia convaluisse, si Saxonum avaritia non præpedisset. Prædicetur ergo & omni laude extollatur dignissimus ille Godescalcus, qui barbaris gentibus editus, munus fidei, credulitatis gratiam suæ genti cum pleno dilectionis fervore reparavit. Arguantur Saxonum proceres, qui Christianis proavis geniti, & gremio sanctæ matris Ecclesiæ foti, steriles semper & inanes in opere Dei sunt inventi.

CAPUT XXII.

1. Albertus, Archiepiscopus Hamb. ex uno Aldenburgenfi Episcopatu tres facit, Aldenburgensem, Racegensem & Mechlenburgensem. 1058. 2. Albertus Patriarchatum affectat. 3. Ezoni (Episcopo X.) Aldenburgenfis: Aristoni Raceburgenfis: Johanni Mechlenburgenfis commissus est. 4. Henricus III. Hungaros, Bohemos, Slavos &c. fortiter domuit.	5. Henrici IV. pueritia contentionum causa in Imperio R. fuit. 6. BernharDO Duci Saxon. filii Ordolphus & Hermannus succedunt. - - - 1062. 7. Slavi Godescalcum cum Eppone Leontii interficiunt. - - 1066. 8. Etiam Raceburgi tunc religiosi viri mactati.

EA ergo temporum serie, qua misericordia Dei & virtute religiosissimi viri Godescalci, stat¹us Ecclesiæ & Sacerdotii cultus in Slavia decenter viguit, defuncto *Abellino* Pontifice, Aldenburgenfis Ecclesia in tres divisa est Episcopatus. Quod quidem imperiali minimè factum est institutione, sed Magni *Adalberti*, Hammenburgenfis Archiepiscopi adinventione ita ordinatum fuisse, constat. Ille enim vir magnificus & præpotens in regno, cum fortissimum *Henricum* Cæsarem, videlicet *Conradi* filium, nec non & Papam Leonem haberet propicios, atque voluntati suæ per omnia consentaneos, in omnibus Borealibus regnis, Daciæ scilicet, Suediæ, Norwegiæ, functus est autoritate Archiepiscopali, & legationis Apostolicæ ministerio. Nec his contentus *Patriarchatus* honorem assequi voluit, eo quod terminos suæ parochiæ XII. statueret Episcopatus, de quibus narrare supervacaneum est, eo quod sapientibus ineptiæ quædam & deliramenta visa fuerint. Confluebant ergo in curiam ejus multi sacerdotes, & religiosi, plerique etiam Episcopi, qui sedibus suis exturbati, mensæ ejus erant participes. Quorum sarcina ipse allevari cupiens, transmisit, eos in latitudinem gentium, quosdam locans certis sedibus, quosdam incertis. E³ quibus *Ezoni* subrogavit *Abelino* in Aldenburg, *Aristonem* quendam à Hierosolymis venientem in *Racesburg* esse constituit, *Ioannem* in *Mikilnburg* destinavit. Iste Ioannes peregrinationis amore Scotiam egressus, venit in Saxoniam. Et clementer, ut omnes, susceptus ab Archiepiscopo, non multo post in Slaviam missus est (a) ad Godescalcum, apud quem commoratus, illis diebus multa millia paganorum baptizasse describitur. Pax firma fuit in omni regno, ⁴ quia fortissimus Cæsar *Henricus*, Ungaros, Boemos, Slavos, & omnia finitima regna potenti manu coercuerat. Quo translato ad superos, successit in sceptrum filius ejus *Henricus*, puer octo ⁵ annorum. Statimque ebullierunt perturbationes variæ in regno, eo quod Principes, qui contentiones affectabant, contemnerent infantiam regis. Et resurrexit unusquisque adversus proximum suum, & multiplicata sunt mala multa in terra, deprædationes, incendia, & mortes hominum. Post non multum quoque temporis mortuus est *Bernardus* Dux Saxonum, ⁶ qui res Slavorum & Saxonum, quadraginta (b) annis strenuè administravit. Cujus hæreditatem *Ordulfus* & *Hermannus*, filii ejus inter se partiti sunt. Et quidem *Ordulfus* Ducatum suscepit gubernandum, licet fortitudine & militiæ usu longè à felicitate paterna diverterit. De ⁷nique post mortem patris vix quinque transierunt anni, statim Slavi rebellare parantes, primo omnium Godescalcum interfecerunt. Et quidem vir omni ævo memorabilis, propter fidem Deo & Principibus exhibitam, à barbaris occisus est, quos ipse nitebatur ad fidem convertere. Nec dum enim completæ sunt iniquitates Amorræorum, nec venit tempus miserendi eorum. Ideo necesse fuit, ut venirent scandala, ut probati fierent manifesti. Passus est autem alter ille *Machabæus* in urbe *Leontio*, quæ alio nomine *Lenzin* dicitur, 7. idus Junii,

Aaaa 3

cum

(a) per *Beselinum* Hammeburgensem Archiepiscopum in Slaviam gratia prædicationis, cum multis Christianis martyrizatur in *Mykelingburg*.

(b) XLIII annos Saxoniam, Slaviam & Nordalbingiam strenuè rexit. *Bernhardus* iste tale fertur vidisse somnium. Videbatur siquidem sibi, quod ex utero suo egrederentur ursi in Ecclesiam sevientes: post urfos apri, post apros cervi, post cervos lepores. Quod somnium ipse interpretatus ait: Nostra progenies primo erit urfis similis per audaciam: postea apri per minas & ferocitatem, deinde cervis per inanem gloriam & jactantiam; & tandem leporibus per timorem & fugam. Huic successit *Rodolfus* filius suus.

8 cum Presbytero Eppone, qui super altare immolatus est, & aliis multis tam Laicis quam clericis, qui diversa pro Christo pertulerunt supplicia. Ansuerus Monachus & cum eo alii apud Racedburg lapidati sunt. Idibus Iulii, passio eorum occurrit. Fertur idem Ansuerus cum ad passionem venisset, flagitasse paganos, ut prius focii, quos timebat deficere, lapidarentur. Quibus coronatis, ipse gaudens cum Stephano, genua posuit.

CAPUT XXIII.

Johannes Episcopus Mechlenburg. eodem tempore à Slavis trucidatur. 1066.

Iohannes Episcopus senex, cum cæteris Christianis in Magnopoli, id est Meckelenburg, captus, servabatur ad triumphum. Ille ergo pro confessione Christi fustibus cæsus. Deinde per singulas civitates Slavorum ductus ad ludibrium, cum à Christi nomine flecti non posset, truncatis manibus ac pedibus corpus ejus in platea projectum est. Caput (*) vero defectum, quod barbari conto præfigentes in titulum victoriæ Deo suo Radigasto immolaverunt. Hæc in metropoli Slavorum Retbre gesta sunt, IV. idus Novembris.

CAPUT XXIV.

1. Godscaldi uxor nuda in exilium mittitur.	4. Omnes ad paganisum relabuntur.
2. Godschalci filii sunt Henricus Christiana: & Buthue, ethnica matre geniti.	5. Ordulphus Dux frustra annos XII. bello Slavos tentavit.
3. Slavi Hamburgum excindunt: Stormarios & Holfatos occidunt: Slesvicum evertunt.	6. Post hoc excidium Aldenburgensis ecclesia annos LXXXIV. Episcopo caruit.

Filia (a) regis Danorum, apud Mykelenburg, civitatem Obotritorum, nuda dimissa est cum cæteris mulieribus. Hanc enim, ut supra diximus, Godescalcus Princeps habuit uxorem, à qua & filium suscepit Henricum. Ex alia vero Buthue natus fuit, magno uterque Slavis excidio genitus. Et (b) Slavi quidem victoria potiti, totam Hammenburgensem provinciam ferro, & igne demoliti sunt, Sturmarii & Holfati fere omnes aut occisi, aut in captivitatem ducti. Castrum Hammenburg funditus excisum, & in derisionem salvatoris nostri, etiam cruces à paganis truncatae sunt. Ipso eodemque tempore Slesvich, quæ alio (c) nomine Heidibo dicitur, civitas Transalbianorum, quæ sita est in confinio regni Danici, opulentissima atque populosissima, ex improvise barbarorum incurfu funditus excisa est. Impleta est nobis prophetia, quæ ait: Deus, venerunt gentes in hæreditatem tuam, polluerunt templum sanctum tuum & reliqua, quæ prophetice deplorantur in Hierosolymitanæ urbis excidio. Hujus auctoris cladis Bluffo fuisse dicitur, qui sororem habuit Godescalci, domumque reversus & ipse obruncatus est. Itaque omnes Slavi facta conspiratione generali, ad paganisum denuo relapsi sunt, eis occisis, qui perstiterunt in fide. Dux Ordulphus in vanum sæpe contra Slavos dimicans per XII. annos, quibus patri supervixit, nullam unquam poterat obtinere victoriam: totiensque victus à paganis, à suis etiam derisus est. Accidit autem perturbatio hæc in Slavorum provincia, anno post incarnationem Domini millesimo sexagesimo sexto, anno regni Henrici Quarti VIII. Et vacavit sedes Aldenburgensis annis octoginta quatuor. (d)

CAPUT XXV.

1. Slavi, filiis Godschalci præteritis, Crucionem (Cronem) Rügianum, Regem sibi constituunt.	7. Slavi Buthuem iterum pellunt.
2. Henricus ad Danos: Buthue ad Bardos Saxones fugit.	8. Buthue à Magno ad se in terram suam reducendum auxilia impetrat.
3. Buthue à Saxonibus reductus quidem est; sed suos infidos experitur.	9. Assumptis Ioc. è Bardovico militibus Plönam castellum ingreditur.
4. Saxonum avaritia auget Slavorum in Christianam religionem odium.	10. Situs Plönæ.
5. Ordulpho succedit filius Magnus. 1074.	11. Buthue in ea obsidetur.
6. Magnus Slavos bello laceffit.	12. Holfati &c. ei suppetias ferre volunt.
	13. Hi exploratoris perfidia avertuntur, & Buthue hostibus proditur.

Post.

(*) cujus caput de civitate in civitatem per Slavos ducitur in contumeliam Christianorum, & in signum victoriæ Radigast Dei Slavorum.

(a) Ingwidis filia Sweyn, Iohanne Episcopo in Mykelingburg urbe Obotritorum interfecto & civibus captis à Slavis.

(b) Slavi anno 1063, ad paganisum revertentes.

(c) Slavico nomine Hadibo.

(d) Sedes quoque Hammeburgensis translata est per Adelbertum Archiepiscopum in Bremam, & permanfit ibidem usque in præsens.

Postquam ergo mortuus est Godescalcus, vir bonus & cultor Dei, ad filium ejus *Buthue* per-
venit principatus ejus hæreditaria successio. Timentes autem ii qui patrem ejus inter-
fecerant, ne fortè filius ultor paternæ cædis fieret, concitaverunt tumultum in populo, di-
centes: Non hic dominabitur nostri, sed *Cruco*, (a) *filius Grini*. Quid enim proderit nobis,
occiso Godescalco libertatem (b) attentasse, si iste hæres principatus extiterit? Iam enim
plus iste nos affliget, quam pater, appositusque populo Saxonum, novis provinciam (c) in-
volvet doloribus. Statimque conspirata manu, statuerunt Cruconem in principatum, exclu-
sis filiis Godescalci, quibus jure debebatur dominium. Quorum junior *Henricus* nomine pro-
fugit ad Danos, eo quod regia Danorum stirpe esset oriundus. At senior *Buthue* declinavit ad
Bardos, quærens auxilium à Saxonum principibus, quibus pater ejus devotus semper & fidelis
extiterat.

Qui etiam rependentes beneficiis (d) gratiam, susceperunt pro eo prælium, multoque
expeditionum fatigio restituerunt eum in locum suum. Attamen status *Buthue* semper erat
infirmus, nec ad plenum roborari potuit, eo quod (e) Christiano parente natus, & amicus
Principum, apud gentem suam, ut proditor libertatis haberetur. Post eam enim victoriam,
qua primum Godescalco interfecto Nordalbingorum provincia percussa est, Slavi servitutis
jugum armata manu submoverunt, tantaque animi obstinatio libertatem defendere nisi sunt,
ut prius maluerint mori, quam Christianitatis titulum resumere, aut tributa solvere Saxo-
num Principibus. Hanc sanè contumeliam sibimet parturivit infœlix Saxonum avaritia, qui
cum adhuc virium suarum essent compotes, & crebris attollerentur victoriis, non recogno-
verunt, quia Domini est bellum, & ab ipso est victoria, quin potius Slavorum gentes, quas
bellis aut pactionibus subegerant, tantis vectigalium pensionibus gravaverunt, ut divinis
legibus & Principum servituti refragari amara necessitate cogerentur. Luit hanc noxam
Ordulphus, Saxonum Dux, qui derelictus à Deo, quamdiu patri supervixit, nullam contra
Slavos victoriam consequi potuit. Unde etiam contigit, ut filii Godescalci, qui spem suam
in Duce posuerant, super baculum arundineum atque contractum innisi sint. Defuncto Or-
dulpho successit in Principatum filius ejus *Magnus*, natus de filia regis Danorum. Statimque in ipso
principatus sui exordio ad (f) subnervandos Slavorum rebelles, animum & vires intendit,
exacuente eum ad id *Buthue* filio Godescalci. (g) At illi unanimiter refragari cœperunt, fe-
cuti (*) *Cruconem*, *filium Grini*, qui erat inimicitias exercens adversus Christianum nomen & ho-
norem Principum. Et primum quidem *Buthue* provincia pepulerunt, diripientes præfidia, in
quibus confugium habebat. Videns autem se principatu extorrem, confugit ad Ducem *Magnum*,
qui tunc forte *Lunenburg* degebat, & allocutus est eum: Novit excellentia tua, virorum (h) maxi-
me, qualiter pater meus Godescalcus (i) procurationem Slavicæ provinciæ ad honorem Dei, &
progenitoris tui, fideliter semper intorsit, nihil præmittens eorum, quæ ad cultum Dei &
fidem principum jure pertinuerint. Ego quoque paternam æmulans modestiam, omni fide
& devotione mandatis principum obsecundavi, infinitis me obiiciens periculis, ut mihi vel
vacuum honoris nomen, vobis vero fructus permaneret. Qualis autem merces & me &
patrem meum exceperit, neminem latet, cum illum quidem vita, me patria exemerint (k)
hostes nostri, hostes, inquam, non tantum nostri, sed etiam tui. Si ergo honorem tuum
& salutem tuorum curare volueris, viribus & armis utendum est. (l) Denique fortuna
nostra in extremo sita est, & maturandum est, ne ultra progredientes inimici, etiam Nord-
albingorum provincia abutantur. His auditis Dux respondit: Non possum hac vice ipse
egredi, eo quod detinear magnis impedimentis, sed dabo tibi *Bardos*, *Sturmarios*, *Holzatos*,
atque *Thethmarchios*, quorum auxilio fretus, hostium impetus ad tempus excipere valeas. Ego
quoque si necesse fuerit, quantocyus subsequar. Porro dies nuptiarum ad præfens Ducem vetabat.
Assumptis ergo *Buthue* fortissimis Bardorum transiit Albiam, & præcurrit (m) in terram
Wagitorum. Nuncii quoque ducis percurrentes omnem Nordalbingorum provinciam, ur-
gebant populum egredi ad ferendum auxilium *Buthue*, qui expugnabatur ab hostibus. At
ille præierat cum sexcentis & eo amplius viris armatorum, veniensque ad castrum *Plumense*,
urbem, præter spem, apertam, & vacuum viris reperit. Quo cum intrasset, *mulier Teutonica*,
quæ inibi reperta fuit, locuta est ad eum: Accipe quod repererit manus tua, & festina velo-
citer

(a) Truto, ita semper Korn. MSc. Lub. Bækel & Stet. *Cruco*.

(b) armis acquisivisse.

(c) Slaviæ.

(d) parvis.

(e) cum Christianus esset.

(f) ad subjugandos Slavos rebelles.

(g) quem Slavi dominio paterno privaverant.

(*) Crittonem. MSc. Lub. & Stetin.

(h) Princeps Serenissime.

(i) tuis subvenerit progenitoribus, Slavicam rebellionem reprimendo.

(k) Slavi hostes vestri & nostri.

(l) & prohibenda Slavorum insolentia, ne & ipsi ultra progredientes, & tua provincia abutantur.

(m) processit.

citer egredi, quia per dolum actum est, ut urbs hæc (n) aperta & vacua custodibus dimittere-
 tur. Audito enim introitu tuo, crastino cum maximo exercitu Slavi redibunt & urbem hanc
 obsidione concludent. Qui (o) verba referentis dissimulans per noctem in eodem castro re-
 10 mansit. Est autem urbs hæc, ut hodie videri potest, lacu profundissimo undique inclusa, &
 11 commeantibus aditum pons longissimus continuat. Crastina ergo lucescente ecce, Slavo-
 rum infinita agmina, urbem, ut vespere prædictum fuerat, obsidione vallaverunt. Provi-
 sum autem fuerat, ne navicula aliqua in omni insulâ illa inveniretur, per quam obsessis eva-
 dendi locus pateret. Buthue ergo cum fociis obsidionem cum magna famis difficultate fu-
 12 stinuit. Audito autem sinistro hoc nuncio, *Holzatorum, Sturmariorum, nec non Thetmarchiorum*
 13 fortissimi acceleraverunt, ut urbem obsidione liberarent. Cumque pervenissent ad rivu-
 lum, qui dicitur *Suale*, quique determinat Saxones à Slavis, præmiserunt virum gnarum Sla-
 vicæ linguæ, qui exploraret, quid Slavi agerent, aut qualiter expugnationi urbis instarent.
 Missus itaque vir ille à fociis, pervenit ad exercitum Slavorum, qui cooperuerat faciem
 campi, præparans diversas machinas pugnationi oportunas. Quos etiam his verbis allo-
 quitur: Quid facitis ô viri, (p) oppugnantes urbem & viros amicos Principum & Saxonum?
 Non utique conatus iste cedet vobis in prosperum. Mandat autem vobis (q) Dux, ceteri-
 que Principum, obsidione quantocyus discedere. Quod si non feceritis, in brevi sentietis
 ultionem. Qui cum anxie inquirerent, ubinam esset Dux: respondit, eum in proximis
 adesse cum armatorum infinita multitudine. Princeps ergo Slavorum (*) *Cruco*, assumpto fe-
 orsim nuncio, percunctatus est ab eo certius rei veritatem. Ad quem ille: quid, inquit,
 dabis mihi precii, si prodidero tibi ea quæ tu quæris, & fecero te compotem voluntatis tuæ,
 super urbe hac, & his qui sunt in ea? At ille pactus est ei XX. marcas. Statim ubi firmata
 sunt promissa, dixit traditor ille Cruconi, & fociis ejus: Dux iste, quem tu formidas, necdum
 transivit ripas Albiæ, detentus gravibus impedimentis: Soli *Sturmarii, Holzatii, & Thetmarchi*,
 egressi sunt cum brevi numero. Hos ergo facile uno verbo seducam, & faciam redire ad lo-
 ca sua. His dictis, transiit pontem & locutus est ad Buthue & ad socios ejus: Consule sa-
 luti tuæ & (**) tuorum, qui tecum sunt, quia Saxones, in quibus tu habebas fiduciam, non
 venient hac vice succurrere tibi. Tunc ille consternatus animo, respondit: Heu me misere-
 rum, quare deseror ab amicis? Siccine Saxones optimi, supplicem sui & auxilii indigum in
 tribulatione deserent? Male delusus sum, qui Saxonibus bona semper fiducia innitens,
 nunc in extrema necessitate pessundatus sum. Ad quem ille: Venit, inquit, dissensio in
 populum, & tumultuantes inter se, reversi sunt unusquisque in domum suam. Alio ergo
 consilio tibi utendum est. Confusisque taliter rebus, nuncius ad suos reversus est: Scisci-
 tantibusque (r) Saxonum expeditis, quidnam causæ esset, respondit dicens: Veni ad castrum,
 ad quod misistis me, & nullum, Dei gratia, ibi periculum est, nec ullus obsidionis timor.
 Quin potius vidi Buthue, & eos qui cum ipso sunt, lætos, & nil habentes turbulentæ. At-
 que in hunc modum retardavit exercitum, ne obsessis fierent præsidio. Factus est vir ille,
 Buthue & fociis ejus materia perditionis. Statim enim ubi obseffi traditoris dolo decepti,
 à spe evasione deciderunt, cœperunt perquirere ab hostibus, si quid pro (s) vitæ remedio
 acceptare vellent. Quibus illi responderunt: Nos aurum & argentum à vobis non recipimus,
 vitam tantum & membrorum integritatem postulantes præbebimus, si exeuntes ad nos, ar-
 ma dederitis. Hoc audito, Buthue dixit ad socios: Durus nobis, ô viri, sermo proponitur, ut
 exeuntes arma resignemus. Scio (t) quidem, quia deditonem famas perurget. Sed si
 proposita nobis conditione, inermes exierimus, nihilominus periculum subeundum erit.
 Fides enim Slavorum quam sit mobilis, quam incerta, sæpius compertum habeo. Videtur
 ergo mihi omnium salutem cautius esse, dilatione adhuc, licet difficili, vitam redimere, & ex-
 pectare si forte Deus alicubi auxiliares nobis admittat. Contra socii renisi sunt, dicen-
 tes: Conditionem (u) quidem, quæ nobis ab hostibus offertur, ambiguam, plenamque
 formidinis esse fatemur. Nec tamen ea abutendum est, eo quod præsens periculum evi-
 tandi alia via non sit. Quid enim dilatio juvat, ubi nemo est, qui obsidionem solvat?
 Atrociores autem mortem famas quam gladius affert, meliusque est compendio vitam
 finire, quam diu torqueri.

CAPUT

(n) sic.

(o) Buthue autem verba mulieris parvipendens.

(p) perdit.

(q) Magnus Dux Saxonum.

(*) Critto. MSC. Lubec. & Stetin.

(**) virorum. MSC. Boekel.

(r) quærentibus autem Saxonibus, qualiter exercitus Slavorum se haberet.

(s) pro vitæ suæ conservatione recipere.

(t) in obsidione quidem fame cruciamur.

(u) fidem Slavorum ambiguam valde profitemur.

CAPUT XXVI.

1. Buthue cum sociis contra datam fidem obtruncatur.
2. Nordalbingi Cruconis tributarii, quo-

- ad ille superfuit, fuerunt.
3. Familiæ nonnullæ Hollatorum emigrant.

Videns igitur Buthue socios animis obfirmatos ad egrediendum, iussit sibi cultiora exhiberi vestimenta, quibus indutus cum sociis egreditur. Transferuntque pontem, bini & bini, dantes arma, atque in hunc modum perducti sunt ad faciem *Cruconis*. Ubi ergo omnes presentati sunt, mulier quædam præpotens de castro mandavit Cruconi, cæterisque Slavis, dicens: Perdite viros, qui se tradiderunt vobis, & nolite servare eos, quia intulerunt maximas (*) violentias uxoribus vestris, quæ derelictæ fuerant cum ipsis in urbe, & auferre opprobrium nostrum. His auditis, Cruco & socii ejus statim insilierunt in eos, omnemque multitudinem hanc interfecerunt in ore gladii. Et interfectus est Buthue & omne robur Bardorum coram castro *Plune*, in die illa pariter. Invaluitque *Cruco*, & prosperatum est opus in manibus ejus, obtinuitque dominium in universa terra Slavorum, & attrita sunt vires Saxonum, & servierunt Cruconi sub tributo, omnis terra videlicet Nordalbingorum, quæ determinatur in tres populos: *Holzatos*, *Sturmarios*, *Thetmarchos*. Omnes hi durissimum servitutis jugum portaverunt omni tempore Cruconis. Et repleta est terra latrunculis, facientibus mortes & captiones in populo Dei, & devoraverunt gentes Saxonum toto ore. In diebus illis surrexerunt de populo Holzatorum, amplius quam sexcentæ familiæ, transmissaque amne abierunt via longissima, quærentes sibi sedes opportunas, ubi fervorem persecutionis declinarent. Veneruntque in montes *Harticos*, & manserunt ibi, ipsi & filii & nepotes eorum, usque in hodiernum diem.

CAPUT XXVII.

1. Henricus IV. Saxones affligit.
2. Ottoni Ducatum Bavarix ademptum Welponi tribuit. 1070.
3. Castellum Hartesburgum contra Saxones exfruit; quod illi diruunt. 1074.
4. Principes Saxonum.
5. Exercitu utrinque ad Unstrothum fl.

- ad prælium educto de pacificatione agitur. - - - 1075.
6. Imperator Saxones inopinantes obruit & vincit. - - - 1075.
7. Saxonum Principes se ipsius fidei permittunt. - - - 1075.
8. Contra datam fidem custodiae mancipantur. - - - 1075.

Nil autem mirum, si in natione prava atque perversa, in terra horroris & vastæ solitudinis, sinistri casus emerferint. Si quidem per omne regnum illis in diebus bellorum tempestates consurgebant. Regni enim gubernacula, quæ regis *Henrici* pueritia non modicè dissoluta fuerant, ipso adolente non minus invenerunt (*) periculum. Statim enim ut factus est vir, & sublato prædago suimet compos effectus est, omnem gentem Saxonum atrociter persequi cœpit. Denique *Ottoni* ducatum Bavarix, quia Saxo erat, abstulit, & *Welponi* dedit. Post hæc ad depressionem totius Saxonix, in *Hartico clivo* castrum firmisimum, quod dicitur *Hartesberg*, collocavit. Quamobrem irati Saxonum Principes, & in unum conglobati, castrum quod ipsis propter jugum positum fuerat, ad solum diruerunt. Et obfirmati sunt animi Saxonum adversus Regem, fueruntque eis Principes, *Wizelo* Magdeburgensis, *Bucco* Halverstadenfis Episcopus, *Otto* Dux, *Magnus* Dux, *Udo* Marchio, & alii multi nobiles. Ad quorum audaciam obtundendam Rex celeriter cum exercitu venit, adjuncto sibi Suevorum duce *Rudolpho*, multisque regni Principibus. Sed & Saxones nil morati, viriliter occurrerunt in prælium, conveneruntque exercitus juxta flumen *Unstroth*. Cumque non longe abesset pugna, factum est ex consilio utriusque partis, ut laudaretur pax usque post biduum; sperantes bellum pace sopiri. Saxones ergo pace delectati, statim exuerunt se armis, & diffusi sunt per latitudinem campi, figentes castra, & curam corporis exequentes. Circa horam diei nonam videntes speculatores regis, Saxones remissos, & dispersos super faciem campi, nihilque suspicantes mali, festinantes renunciaverunt regi, quia Saxones se præpararent ad prælium. Itaque concitatus exercitus regis, transmissa vado, irruperunt super quietos & inermes, prostraveruntque multa millia Saxonum in die illa. Cum igitur Saxones pro ruenda libertate bellum adhuc intentarent, dux Suevorum vir bonus, & amator pacis, primum regio honori, deinde Saxonum saluti consulens, apud Saxones obtinuit, ut se in potestatem regis contraderent Principes eorum, *Wizelo* Magdeburgensis, *Bucco* Halverstadenfis, *Otto* Dux, *Magnus* Dux, *Udo* Marchio, interpositis scilicet conditionibus, ne aut captivitate gravarentur, aut ullam sustinerent læsionis molestiam. Statim ergo ubi Saxones consiliis illecti, potestati regis se tradiderunt, ille iussit eos arctiori custodiae mancipari, non

Bbbb

reve-

(*) periculi. MSC, Bœkel. & Stet.

revertus promissionum fidem. Et contristatus est *Rudolphus* Dux, eo quod promissa implere non potuisset.

CAPUT XXVIII.

1. Principes è custodia elapsi Imperatorem apud Papam accusant. 1076.	3. <i>Rudolphus</i> Dux Sueviæ ei substituitur. - - - 1077.
2. Imperator ad delictorum expiationem Romam evocatus à Papa exauctoratur.	4. Saxones & Suevi <i>Rudolphum</i> : <i>Franci</i> &c. <i>Henricum</i> sequuntur.

Post paucos autem dies, Principes Saxonum præter voluntatem Regis, captivitate abfoluti, in propria reversi sunt, nec unquam de cætero promissionibus Regis fidem præbuerunt. Missa ergo relatione, Saxonum Principes ad Apostolicam sedem conqueſti sunt reverendiſſimo Papæ *Gregorio septimo*, qualiter Rex divinæ legis contemptor, Ecclesiis Dei, in statuendis Episcopis, omnem Canonicæ electionis libertatem adimeret, ponens per violentiam Episcopos quos voluisset. Insuper quod *more Nicolaitarum* de uxore sua publicum festum prostitulum, subjiciens eam per vim aliorum libidini, aliaque per plurima, quæ inconcipientia visa sunt, & auditu difficilia. Quamobrem Dominus Apostolicus, zelo justitiæ permotus, missis legatis, vocavit regem ad Apostolicæ sedis audientiam. Qui secundam & tertiam vocationem dissimulans, ad ultimum familiarium consiliis astrictus, timentium ne regno justè deponeretur, ivit Romam, ubi super his, unde justè pulsabatur, sese pastoris permisit arbitrio. Accepit ergo in mandatis, ut anno integro Roma (*) non discederet, equum non ascenderet, sed in veste humili circumiret limina Ecclesiarum, orationibus & jeuniis reddens dignum pœnitentiæ fructum. Quod rex humiliter adimplere satagit. Videntes ergo Cardinales, & ii qui de curia sunt, quia præ timore sedis Apostolicæ contremescunt potestates, & curvantur ii, qui portant orbem, suggerunt Apostolico, ut transferat regnum ad alium virum, indignum esse, ut talis regnet, qui de publicis convictus est facinoribus. Percunctanti ergo Apostolico quisnam in Alemania dignus esset tanto culmine, designatus est Dux Suevorum *Rudolphus*, quod scilicet fuerit vir bonus, amator pacis, & circa cultum Sacerdotii & ecclesiarum optime affectus. Cui Dominus Papa auream transmisit coronam hoc versu intitulatam: *Petra dedit Romam Petro, tibi Papa coronam*. Præcepitque Moguntino & Coloniensi cæterisque Episcopis & Principibus, ut adjuvarent partes *Rudolphi*, & statuerent eum in regem. Quotquot ergo receperunt verbum Domini Papæ, elegerunt *Rudolphum* in regem, additque sunt parti ejus Saxones & Suevi. Cæteri Principum, civitatesque quæ sunt circa Rhenum, non receperunt eum, omnesque Francorum populi, eo quod jurassent *Henrico*, & juramenta temerare noluisſent. Porro *Henricus* consistebat apud Romam mandatis obsecundans, ignarusque malorum quæ adversus ipsum agebantur.

CAPUT XXIX.

1. Episcopus Argentinenſis Romam profectus Imperatori fugam suadet. - - - 1077.	3. <i>Rudolphus</i> victus, & lethali vulnere affectus, lamentabili oratione Papæ consilium, & suam perfidiam detestatur.
2. <i>Henricus</i> Romam dilapsus, cum <i>Rudolpho</i> confligit, Idib. Octob. 1080.	

Surrexit ergo quidam *Strateburgensis Episcopus*, amicissimus Regi *Henrico*, & velociter vadens Romam, diu quæsitum regem invenit inter memorias martyrum diversantem (**). De cujus adventu Rex latior effectus, cœpit percunctari de statu regni, aut si omnia in pace consistenter: cui ille intimavit, novum principem electum, factuque opus esse, ut quanto cyus Teutonicam terram reviseret, ad confortandos amicorum animos, & conatus hostium comprimendos. Cumque Rex prætenderet, nequaquam sibi sine licentia sedis Apostolicæ abeundum: ille respondit, Noveris certe, omne hoc conspirationis malum, de fonte Romanæ perfidiæ manasse. Imo si captionem evadere voles, de urbe tibi clanculo exeundum est. Egressus ergo noctu Rex exiit Italiam, firmatisque pro tempore rebus in Longobardia, venit in Teutonicam terram. Latitantes sunt de insperato adventu Principis omnes civitates Rheni, & universi qui favebant parti ejus. Congregavitque exercitum grandem, ut expugnaret *Rudolphum*, fuitque cum eo famosissimus ille Dux *Godefridus*, qui postea liberavit Hierusalem, multique potentum. Saxonum vero atque Suevorum exercitus erant cum *Rudolpho*. Pugnaverunt ergo reges mutuo, & victa est pars *Rudolphi*, cecideruntque Saxones & Suevi. Porro *Rudolphus vulneratus in manu dextra*, fugit *Marpolim*, mortique jam proxi-

(*) hæc fabulosa.

(**) fabulosum.

proximus, dixit ad familiares suos: Videtis manum dexteram meam de vulnere fauciam. Hac ego juravi Domino Henrico, ut non nocerem ei, nec infidiarer gloriæ ejus. Sed jussio Apostolica Pontificumque petitiō, me ad id deduxit, ut juramenti transgressor honorem mihi indebitum usurparem. Quis igitur finis nos exceperit, videtis, quia in manu, unde juramenta violavi, mortale hoc vulnus accepi. Viderint ergo ii, qui nos ad hoc instigaverunt, qualiter nos duxerint, ne forte deducti simus in præcipitium æternæ damnationis. Et hoc dicens cum gravi molestia diem clausit extremum.

CAPUT XXX.

1. Imperator Romam profectus Gregorium VII. sede deturbat, Clemente III. substituto. - - 1081.	4. Saxones eligunt Hermannum Lancelburgium, den Knoblauchs-Rösig. - - - 1082.
2. A Clemente consecratur.	
3. Schisma inter Papas XXV. annorum ortum.	5. Hermannus bis victor portæ cardinibus atteritur. - 1087.

Tunc Rex Henricus prosperis elatus succesibus, grande Episcoporum collegit concilium, ibique Gregorium Papam, velut regni traditorem, & ecclesiasticæ pacis perturbatorem, damnari fecit. Inde grandi collecta expeditione transit in Italiam, occupansq; matrem imperii Romam, multisque civium ibidem interfectis, fugavit inde Gregorium, potitusque ad votum urbe & senatu, Wibertum, Ravennæ sedis Episcopum, ordinari fecit in Papam, à quo etiam benedictione percepta à populo Romano salutatus est Imperator & Augustus. Factumque est verbum hoc in laqueum magnum in Israel, siquidem ex illa die orta schismata in Ecclesia Dei, qualia non fuerunt à diebus antiquis. Et ii quidem, qui videbantur perfectiores & columnæ in domo Dei, adhæserunt Gregorio; ceteri, quos aut timor aut favor Cæsareus agebat, secuti sunt Wibertum, qui & Clemens. Duravitq; schisma hoc XXV. annis. Defuncto enim Gregorio successit Desiderius, post quem Urbanus, deinde Paschalis, qui omnes Imperatores cum Papa suo, excommunicationis sententia damnaverunt, continentes se apud reges Franciæ, Siciliæ, & Hispaniæ, qui catholicam partem tueri videbantur. Saxones quoque, postquam de cæde vires recuperaverunt, statuerunt sibi regem Hermannum quendam, cognomento Clusloch, (*) & instauraverunt prælium adversus Henricum Cæsarem: cumque Saxonum novus Princeps, secundo potitus victoria, castrum quoddam victor ingrederetur, contigit miro Dei judicio, ut porta cardinibus avulsa regem cum aliis quam plurimis attriverit, conatusque Saxonum etiam tunc frustratus concidit, nec adjecerunt ultra novum creare regem, nec arma ferre adversus Henricum Cæsarem, videntes ei regnum conservari divina voluntate approbante, sive permittepte.

CAPUT XXXI.

1. Petrus Monachus ad expeditionem facram hortatur. - - 1095.	3. Nicæam & Antiochiam 1097. & - - - 1099.
2. Godefrido Bulioneo ductore maximus exercitus eo profectus. 1096.	4. Hierosolymam occupant. 1099.

Res digna relatu posteritatisque memoria contigit in diebus Henrici senioris novissimis. Nam Petrus quidam genere (**) Hispanus, professione Monachus, ingressus fines Romani Imperii, vocem prædicationis emisit in universo (***) regno, adhortans populos ire Hierosolymam, pro liberatione civitatis sanctæ, quæ tenebatur à barbaris. Protulit autem epistolam, quam de celo affirmavit allatam, in qua continebatur scriptum: Quia impleta sunt tempora nationum, & liberanda esset civitas, quæ calcabatur à gentibus. Tunc ergo universarum regionum Potestates, Episcopi, Duces, præfecti, militares viri, nec non plebei, Abbates, Monachi, egressi sunt ad iter illud Hierosolymitanum sub duce fortissimo Godefrido, fretique virtutis divinæ auxilio, Nicæam, Antiochiam, multasque civitates à Barbaris possessas, receperunt. Inde progressi, civitatem sanctam de manu barbarorum liberaverunt. Et cœpit deinceps pullulare in eodem loco incrementum divinæ laudationis, & adoratur Deus à populis terrarum, in loco ubi steterunt pedes ejus.

CAPUT

(*) id est Knusloch seu Knobloch, allium, à quo Hermannus cognominatus est, quod tunc in eo, ubi electus erat, loco alliorum felix proventus fuisset.

(**) vulgò Petrus Eremita.

(***) mundo MSC. Lub.

1. Mortuo Clemente Imperator à Paschale II. & Principibus Imperii deponitur - - - 1102. & 1106.
2. Episcopi ab illo insignia Imperii postulant. - - - 1106.

3. Imperator cum ipsis de summa actionis hujus iniquitate disputat.
4. Ipsi impetu in illum facto insignia Imperii ei detracta ad filium deferunt.

POST dierum tempora illorum mortuus est Wibertus, qui & *Clemens*, & sopita sunt schismata, & rediit universa Ecclesia ad *Paschalem*, & factum est unum ovile & unus pastor. Igitur ubi firmatus est Paschalis (a) in sede, præcepit excommunicari Imperatorem ab universis Episcopis, & Catholicæ Ecclesiæ cultoribus, & eo usque sententia hæc invaluit, ut collecta generali curia, principes, Henrico diadema tollendum, & ad filium ejus æquivocum transferendum decernerent. Erat autem idem jam dudum ex petitione patris designatus in principem. Missi ergo à principibus venerunt ad regem, qui tunc fortè consistebat in (b) corte regia Hingellisheim, *Moguntinus*, *Coloniensis*, *Wormatiensis*, & pertulerunt ad eum mandatum ex ore Principum, dicentes: Fac nobis reddi coronam, anulum & purpuram, cæteraque ad investituram Imperialem pertinentia, filio tuo deferenda. Illo percunctante dejectionis suæ (c) culpam, responderunt, dicentes, Quid quæris ea, quæ optimè nosti? Meministi qualiter universa Ecclesia tui causa maximo schismatis errore multis jam annis laboraverit, qualiter Episcopatus, Abbatias, præterea omnia Ecclesiæ regimina fecisti venalia, nec fuit in constituendis Episcopis ulla legitimæ electionis facultas, sed sola pecuniæ ratio. Pro his & aliis causis sanxit autoritas Apostolica, favitque principum unanimitas, te non solum regno, verum etiam ecclesiastica communione privandum. Quo contra Rex ait: Dicitis, quia spirituales dignitates precio vendiderimus. Vestra quidem potestas est, tale nobis crimen impingere. Dic ergo *o Moguntine*, dic adjuratus per nomen æterni Dei, quid exegimus, aut recepimus, quando te *Moguntinæ* (d) præfecimus? Tu quoque *Coloniensis*, per fidem te contestamur, quid nobis dedisti pro sede, cui nostra munificentia præfides? Illis fatentibus, nihil pecuniæ hujus rei gratia aut oblatum aut acceptum, Rex ait, Gloria Deo, (e) quia vel in hac parte fideles inventi sumus. Certè dignitates ex duæ præstantissimæ sunt, & magnum quæstum Cameræ nostræ referre poterant. Porro Dominus *Wormatiensis*, qualis à nobis susceptus, ad quid promotus, si pietate, vel quæstu erga ipsum usi fuerimus, nec vos nec ipsum latet. Condignam ergo beneficiis nostris rependitis gratiam? Nolite, quæso, effici participes eorum, qui levaverunt manus adversus Dominum & regem suum, & temeraverunt fidem & juramentorum sacramenta. Ecce jam defecimus, parumque nobis viæ restat, senio & labore confectis: sustinete modicum, & nolite gloriam nostram confusione terminare. Si autem nobis cedendum omnino esse dicitis, & manet fixa sententia, præfigantur induciæ, statuatur dies placiti: si (f) Curia adjudicaverit, filio nostro coronam manibus propriis resignabimus. Generalem itaque curiæ audientiam expetimus. Illis (g) è contrario nitentibus & dicentibus, se negotium, pro quo missi fuerant, fortiter expleturos, Rex parumper avulsus ab eis, fidelium suorum participavit (h) consilio. Vidensque quia legati venissent, stipati militia, & non esset locus resistendi, fecit sibi regiam exhiberi (i) præparaturam, qua indutus, & in sedem receptus, legatos alloquitur dicens: Hæc quidem Imperialis honoris insignia mihi præstitit æterni regis pietas, & principum regni electio concors. Potens autem est Deus, qui me ad hoc culmen sua dignatione provexit, mihi conservare quod (*) concesserit, manusque vestras à cæpto opere cohibere. Divino enim præsidio (k) nos enixius inniti oportet, omni scilicet militia & armis destitutos. Hactenus quidem externis bellis impliciti, semper in custodiæ nostræ diligentia constitimus, omnes impugnationum jacturas, propitia divinitate, partim consilio, partim virtute prælii evincentes. Hoc autem intestinum malum sicut nec suspectum habuimus, ita nec præcavimus. Quis enim in orbe Christiano tantum nefas confurgere crederet, ut jurata principi Sacramenta fidelitatis irritentur, suscitetur filius adversus patrem, postremo nulla beneficiis gratia, honestati reverentia exhibeatur? Certè majestas Imperatoria eam etiam erga hostes honestatis disciplinam servare consuevit,

(a) Quinquagesimo anno Henrici, qui est Domini 1106 Paschalis Papa Henricum Imperatorem excommunicavit.

(b) in regio castro Hingellesheim.

(c) causam.

(d) Moguntinæ Ecclesiæ.

(e) gratias Deo agimus.

(f) si curia adjudicaverit filio nostro coronam, manibus propriis eam sibi imponemus.

(g) illis autem in contrarium contententibus.

(h) requisivit consilium.

(i) purpuram.

(*) concessit MSC. Lub. Boek. Steer.

(k) cui semper innixi sumus, inniti oportet omni militia & armis destitutos.

suevit, ut proscribendis five damnandis, vocationum five induciarum remedia non negaverit, antè præmuniens quam feriens, prius invitans per (l) gratiam, quam damnans per sententiam. At nobis contra fas, vocationes & audientia negantur. Ideoque præfocamur, ne audiamur. Quis tantam mentis alienationem à fidissimis amicis, maximè vero à Pontificibus crederet? Dominum ergo factorem Orbis vobis proponimus, ut ipsius terror vos coherceat, quos pietas non revocat. Quod si nec Deum, nec honestatem vestram reveremini, ecce præsentem sumus, violentiam (m) explodere non possumus. Necessarium est vim sustinere, cui refragari locus non est. Cœperunt ergo Pontifices hæsitare quid agerent: Magnarum enim rerum ingressus semper sunt difficiles. Tandem Moguntinus allocutus est socios, dicens: Quousque trepidamus, ò socii? Nonne officii nostri est Regem consecrare, consecratum investire? Quod ergo Principum decreto impendere licet, eorundem auctoritate tollere cur non licet? Quem meritum investivimus, immeritum quare non devestivimus? Statimque accepto conamine, regem aggressi sunt, eique coronam de capite abruerunt. Deinde sublatum de sede, purpura, cæterisque quæ ad sacram investituram pertinent, funditus exuerunt. Tunc Rex confusione circumdatus, ait ad eos: Videat Deus & iudicet, quia inique agitis contra me. Ego quidem luo peccata adolescentiæ meæ, recipiens à Domino stateram æqui ponderis, ignominiam & confusionem, quantam nemo regum, qui ante me fuerunt, sustinuisse dinoscitur. Non vos tamen ideo immunes à peccato, qui levastis manus adversus Dominum vestrum, & prævaricati estis jusjurandum quod jurastis: Videat Deus & ulciscatur in vos, Deus, inquam, ultionum Dominus. Non confurgatis neq; crescatis, neq; prosperetur honor vester, sitque portio vestra cum eo, qui tradidit Christum Dominum. At illi obturantes aures suas, perrexerunt ad filium, deferentes ei Imperialia, firmantesque eum in regnum.

CAPUT XXXIII.

1. Imperator fugiens à Comite Limburgensi Coloniam deducitur. 1106.	5. Ab Episcopo Spirensi non obtinet reditus alicujus Canonicatus.
2. Filio Coloniam obsidente, pater noctu elapsus Leodium fugit.	6. Moritur Leodii VI. Id. Aug. 1106.
3. Imperator primo conflictu superior, altero vincitur.	7. Magna ejus extiterat in Ecclesias magnificentia.
4. Captus & indignissimè habitus, moderate tulit adversa.	8. Imperatores post ipsum opposuerunt se Episcoporum conatibus.
	9. Henricus V. successit. - 1106.

Surrexit ergo filius adversus patrem, & expulit eum à regno; Ille fugiens à facie filii sui, pervenit ad Ducatum, (a) qui dicitur *Limburg*, pergens & accelerans, ut evaderet manus quærentium animam ipsius. Erat autem in regione illa Princeps nobilis, quem Cæsar, adhuc sui compos, ducatu de *Limburg* (b) destituerat, & alii dederat. Accidit ergo, ut idem princeps forte venationi deditus, esset prope viam, cum (c) Cæsar transfret, comitatus (d) viris novem; animadvertitque, quia fugeret à facie filii sui. Iam enim aliquid auditum fuerat. Sedensque in equo, assumptis militibus insecutus est regem velocius. Quem videns Cæsar, & reputans hostem, cœpit metuere de vita, & exclamans voce magna, cœpit postulare veniam. At ille: Malè, inquit, Domine erga me meruistis, qui supplicanti quondam omnem negastis gratiam, & abstulistis mihi ducatum meum. Hoc est, ait Cæsar, quod nunc luo, quia filius meus surrexit contra me, & depulsus sum ab omni honore meo. Videns ergo Princeps ille regem desolatam, (e) miseratione commotus, ait ad eum: Licet quidem potestate vestra in me abusus fueritis, Deus tamen novit, quia magna super vos penititudine movear. Impietas enim maxima adversum vos commissa est, ab eis maximè, apud quospius & beneficis semper extitistis. Quid ergo vobis videtur, estne (f) vobis inter Principes aliquis relictus?

Cumque Cæsar diceret se ignorare, eo quod necdum esset tentatum, ille ait: Potens est Deus adhuc resarcire honorem vestrum, eo quod inique actum sit adversus vos. Facite ergo, quod suadeo, ascendite urbem hanc, & habete corporis fessi curam, (g) mittamusque ad regiones & civitates, tentare, si possimus alicubi invenire auxilium. Forsitan enim non ex toto defecit justitia à filiis hominum. Nec mora, misit circumquaque pro mi-

Bbbb 3

litibus,

(l) ad gratiam.

(m) violentiam in præsentem reprimere non possumus.

(a) ad Ducatum Lymburgum.

(b) privaverat.

(c) quam Cæsar transivit.

(d) in comitatu suo vix IX viros habens, qui in sua desolatione apud ipsum remanserant.

(e) turbatum & desolatam ac in ultimis tribulationibus constitutum.

(f) estne tibi inter Principes relictus amicus?

(g) ego autem mittam ad regiones & civitates, tentando.

- litibus, collegitque quasi octingentos (h) loricos, assumptumque Caesarem perduxit in civitatem magnam, *Coloniam*. Colonienſes vero receperunt eum. Quod cum audisset filius, venit cum exercitu grandi, & obsedit *Coloniam*. Cumque obsidio vehementer increſceret, Caſar timens civitati, noctu elapſus fugit *Leodium*. Et convenerunt illic ad eum omnes viri conſtantes, & quorum corda miſeratio tetigerat. Perſpectoque auxiliatorum numero, dimicare ſtatuit. Quem cum filius perſequeretur in manu gravi, ille egreſſus eſt in occurſum ejus ad *aquas Moſanas*. Rogavitque Principes & omne robur exercitus ſui, dicens, Si fortiſſimus Deus nos hodie adjuverit in praelio, factique fuerimus in conſictu ſuperiores, ſervate mihi filium meum, & nolite interficere eum. Commiſſum eſt ergo praelium, & praevalens pater fugavit filium trans pontem, multique occiſi gladio, plures aquis praefocati ſunt. Rurſus inſtauratum eſt praelium & Caſar ſenior victus, conſuſus & comprehenſus eſt. (*)
4. Quantas autem contumelias, quantave opprobria vir iſte magnificus in illis diebus pertulerit, ſicut relatu difficile, ita auditu lamentabile eſt. Inſultabant ei amici, (i) illudebant illi nihilominus inimici. Denique, ut ajunt, pauperculus quidam, ſed literatus, coram omnibus adorſus eſt eum dicens: Inveterate dierum malorum, nunc venerunt peccata tua, quae prius operabaris, judicans judicia inſta, opprimens juſtum & dimittens noxium. Cui cum aſtantes iracerentur, viri ſcilicet ſenſati, Caſar compeſcuit eos dicens, Nolite, quaeso, irarſci in eum. Ecce filius meus, qui egreſſus eſt de utero meo, quaerit animam meam, quanto magis alienus? Sinite eum, ut maledicat, quia voluntas Dei eſt. Erat autem illic *Episcopus Spirensis*, Caſari quondam dilectiſſimus: nam & templum ingens Dei genitrici apud *Spiram* conſtruxerat. Praeterea civitatem & *Episcopium* decenter promoverat. Dixit ergo Caſar ad amicum ſuum *Episcopum* de *Spira*: Ecce deſtitutus regno, decidi a ſpe, nihilque mihi utiliſſimum eſt, quam renunciare militia. Da ergo mihi praebendam apud *Spiram*, ut ſim famulus *Dominæ* meae Dei genitricis, cui devotus ſemper exiſti. Novi enim literas, & poſſum adhuc ſubſervire choro. Ad quem ille: per matrem, inquit, *Domini*, non faciam tibi quod petis. Tunc Caſar ſuſpirans & illacrymans ad circumſtantes ait, Miſere mini mei, miſere mini mei, vos ſaltem amici mei, quia manus *Domini* tetigit me. Mortuus eſt autem Caſar eo tempore *Leodii*, ſtetitque corpus ejus inhumatum in capella quadam deſerta quinque annis. (k) Tanta enim ſeveritate *Dominus* Papa & caeteri adverſarii ejus in ipſum ultimiſſimi ſunt, ut mortuum vel humari non ſinerent. O magna Dei judicia, quae completa ſunt in tam praepotenti viro. Sperandum autem quod caminus ille tribulationis decoxerit in eo ſcoriam, tulerit (l) rubiginem: quoties enim in praesenti judicamur, a *Domino* corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur. Fuit autem *Eccleſiis* admodum bonus, his videlicet, quas ſibi fideles perſenſit. Porro *Romanum* antiſtitem *Gregorium* & caeteros inſidiatores honoris ſui, ſicut inſeſtos habuit, ita etiam inſeſtare ſtudit. Impulit eum ad hoc, ut multi dicunt, gravis neceſſitas. Quis enim vel minimam honoris ſui jaeturam æquanimitate ferat? Legimus autem, quia multi peccaverunt, quibus tamen ſubventum eſt poenitentiae remedio. Certè *David* peccans & poenitens, *Rex* & *Propheta* permanſit. *Rex* autem *Henricus* ad veſtigia *Apoſtolorum* jacens, orans, ac poenitens, gratis peſſundatus eſt, nec invenit tempore gratiae, quod ille obtinuit duro legis tempore. Sed diſputaverint de his qui ſcierint, vel auſi fuerint. Unum hoc ſcire licet, quia *Romana ſedes* adhuc hodie luit factum illud. A tempore enim illo, quotquot regnant de ſtirpe illa, omnibus modis nituntur humiliare *Eccleſias*, ne reſumant vires conſurgendi adverſus *Reges*, nec inferre quae intulerunt patribus eorum. Regnavit autem *Henricus junior* pro patre ſuo, fuitque concordia inter regnum & ſacerdotium, ſed non multo tempore. Nam nec ipſe proſperatus eſt in omni vita ſua, irretitus ſimiliter ut pater ejus a ſede *Apoſtolica*. De quibus ſuo loco dicendum eſt. His ergo de perturbationibus *Imperii*, & variis *Saxonum* bellis neceſſario praelibatis, eo quod *Slavis* cauſam defectionis vel maximam praebuerint, jam nunc redeundum eſt ad *historiam Slavorum*, unde longius digreſſus ſum.

CAPUT XXXIV.

1. <i>Henricus</i> , <i>Godſcalci</i> filius, <i>Cruconis</i> , terras excuſionibus vexat.	religionem fovere, & <i>Duci</i> tributarium factum eſſe.
2. <i>Cruco</i> inſidioſe cum illo pacificatur.	6. <i>Henricus</i> illos <i>Magni</i> auxiliis magno praelio in agro <i>Raceburgenſi</i> vincit.
3. <i>Henricus</i> <i>Crucone</i> interfecto viduam ducit, & <i>Magno</i> , <i>Duci</i> <i>Saxoniae</i> jurat.	7. Omnes <i>Slavi</i> hoc praelio <i>Henrico</i> veſtigales facti.
4. <i>Nordalbingos</i> foedere ſibi jungit.	8. In tota <i>Slavia</i> tunc unicum ſupererat templum, idque in veteri <i>Lubeca</i> circa annum
5. <i>Slavi</i> , qui verſus <i>Auſtrum</i> &c. indignè ſerunt, <i>Henricum</i> <i>Chriſtianam</i>	Factum

(h) armatos.

(*) falſum.

(i) inſultabant ei inimici: illudebant ei & amici.

(k) propter ſententiam excommunicationis.

(l) & rubiginem omnem abſulerit peccatorum.

Factum est autem, postquam Cruco Slavorum princeps, & Christiani nominis persecutor, confectus est senio, Henricus filius Godescalci egressus est Dacia, (a) & reversus est in terram patrum suorum. Cui cum Cruco introitum præcluderet omnem, ille collecto de Danis simul atque Slavis navium numero, percussit Aldenburg, & omnem maritimam Slavorum provinciam, duxitque de eis infinitam prædam. Et cum hoc secundo & tertio fecisset, factus est timor magnus omnibus Slavorum populis, insulas & littus maris habitantibus, adeo ut ipse Cruco præter spem Henricum ad pacis conditionem admitteret, & concessio introitu, villas ei opportunas (b) ad habitandum concederet. Nec tamen hoc egit sincera intentione: virum enim juvenem, fortem, & bellicosum, quem vi nequibat, fraude opprimere gestiebat. Unde etiam per interstitia temporum accuratis conviviis animum ejus explorabat, pertentans opportunum infidiis locum. At illi ad cavendum nec consilium nec deerant. Nam Domina Slavina, uxor Cruconis, sæpius illum (c) præmonuit, denunciando infidias. Denique marito jam vetulo infensa, Henrico, si possibile foret, nubere affectabat. Unde etiam instinctu ejusdem feminae, Henricus invitavit Cruconem ad convivium, quem multa portione temulentum, cum æstuarium, in quo bibebant, (d) incurvus exiret, Danus quidam (e) de servis securi percussit, & uno ictu caput amputavit. Et accepit Henricus Slavina in uxorem, & obtinuit principatum (*) & terram. Occupavitque munitiones, quas antè habuit Cruco, & reddidit hostibus suis ultionem. Accessit etiam ad Ducem Magnum, eo quod cognatus ejus esset, & magnificatus est apud eum, fecitque ei juramentum fidelitatis ac subjectionis. Sed & Nordalbingorum populos, quos Cruco vehementer attriverat, iste convocavit in unum, & iniit cum eis pactum firmissimum, nulla bellorum tempestate convellendum. Et lætati sunt Holzatenfes, nec non Sturmarii, (f) caterique Saxones, Slavis contigui, eo quod corruisset hostis eorum maximus, qui tradidisset eos in mortem & in captivum, & in exterminium, & surrexisset pro eo princeps novus, qui diligeret salutem (g) Israel. Servieruntque ei ex animo properantes cum eo ad varia bellorum pericula, parati cum eo aut vivere aut mori fortiter. Audientes ergo universi Slavorum populi, ii videlicet, qui habitabant ad orientem & Austrum, quod surrexisset inter eos Princeps, qui dicat subiacendum Christianis legibus, & tributa Principibus solvenda, vehementer indignati sunt, conveniuntque omnes una voluntate & eadem sententia, ut pugnarent adversum Henricum, (h) & statuerunt in locum ejus, qui erat Christicolis oppositus omni tempore. Nunciatumque est Henrico, quia egressus est Slavorum exercitus ad destruendum eum, & statim direxit nuncios ad accersendum Ducem Magnum, & fortissimos Bardorum, Holzatorum, Sturmariorum atque Thetmarchorum, qui omnes occurrerunt prompto animo & voluntario corde. Et progressi sunt in terram Polaborum in campum, qui dicitur Smilowe, ubi exercitus hostilis erat diffusus super latitudinem terræ. Videns ergo Magnus, quia exercitus Slavorum grandis esset, & armis (i) instructus, timuit congregari. Protractumque est bellum à mane usque ad vespèram, eo quod internuncii tentarent pugnam conditionibus dirimere, Dux quoque expectaret auxilium militum, quos superventuros sperabat. Factum est autem circa occasum solis, & ecce speculator ducis nunciat militiam armis instructam eminens accedentem, quibus visis Dux lætatus est. Saxonibus auferunt animi, sublatoque clamore (k) aggressi sunt prælium. Et perrupta est acies Slavorum, disiectique per fugas, occisi sunt in ore gladii. Et facta est victoria illa Saxonum celebris, & recordatione digna, eo quod adfuerit dominus credentibus in se, & conclusit multitudinem in manu paucorum. Referunt ii, quorum patres interfuerunt, quia solis splendor jam occumbentis, objectos Slavorum oculos in congressu adeo obtuderit, ut præ lumine nihil videre potuissent, fortissimo Deo hostibus suis, in minimo, maximum præbente offendiculum. Servieruntque à die illa omnes illæ orientalium Slavorum nationes Henrico sub tributo, factusque est apud Slavorum gentes notissimus, in his quæ ad honestatem & pacis bonum pertinent, nobiliter clarens. Præcepitque Slavorum populo, ut coleret vir agrum suum, & exerceret laborem utilem & commodum, extirpavitque latrunculos & viros desertores de terra. Et exierunt Nordalbingorum populi de munitioibus, in quibus (*) inclusi tenebantur, propter timores bellorum, & reversi sunt unusquisque in villam & possessionem suam, & reedificatæ domus & ecclesiæ, bellorum tempestatibus dudum dirutæ

(a) in quam fugerat, cum dictus Truto fratrem suum Buthue interfecisset.

(b) optimas.

(c) præmonuit.

(d) se curvando & inclinando exire deberet, eo quod ostium bassum esset.

(e) ad hoc conductus.

(*) in terra MSC. Lubec.

(f) & Dithmarci.

(g) populorum.

(h) designantes locum & diem conventionis.

(i) bene munitus.

(k) & perstreptibus tubis.

(*) conclus. MSC. Lub. Boak. Stet.

8 ruz. Porro in universa Slavia necdum erat Ecclesia vel sacerdos, nisi in urbe tantum, (1) quæ nunc vetus *Lubika* dicitur, eo quod Henricus (m) cum familia sua sæpius illic moraretur. (n)

CAPUT XXXV. (XXXVI.)

1. Magno mortuo Henricus Imperator Lothario, Comiti Supplenburgensi, Ducatum Saxoniam confert. 1106.	3. Lotharius Saxones & Slavos imperio tenet.
2. Albertus Ursus & Henricus Leo Magni ex filiabus nepotes.	4. Godefridus, Holfatiam & Stormariam Comes, latrones insequens, ex insidiis caditur. 1106.

1 **M**ortuus est post hæc Dux Saxoniam *Magnus*, & dedit Cæsar Ducatum *Ludero* Comiti, eo quod Magnus non haberet filium sed filias. Quarum una *Eilike* nomine nupsit Ottoni Comiti de (*) Ballenstede, genuitque ei *Adalbertum* Marchionem, cognomento *Ursum*. Altera vero filiarum *Wulffildis* nomine, data est Duci Bavarie *Catulo*, quæ peperit ei *Henricum Leonem*.
 3 **L**uder autem obtinuit ducatum Saxoniam, & gubernavit cum modestia tam Slavos quam Saxones. Accidit autem in diebus illis, ut latrunculi Slavorum venirent in *Sturmariam*, & tollerent prædam de jumentis, & captiones hominum prope civitatem *Hammenburg*. Ad vocem autem clamoris surrexit comes provincie illius, *Godefridus*, cum aliquantis civium de *Hammenburg*, & persecutus est latrones. Sentiens autem quia multi essent, substitit aliquantisper, donec veniret ei majus auxilium. Prateriens ergo rusticus quidam, cujus uxor & filii captivi ducebantur, increpavit Comitem dicens, Quid trepidas ô vilissime? habes cor muliebri, non virile. Certe si videres uxorem tuam & filios abduci sicut meos, non subsisteres. Propera, festina, libera captivitatem, si de cætero in terra honorari volueris. His verbis irritatus Comes, abiit velociter sequens hostes. At illi posuerant post se insidias, & cum prateriret Comes cum paucis, surrexerunt insidie de locis suis, percusseruntque Comitem, (**) & cum eo viros quasi viginti, & abierunt via sua, cum præda quam rapuerant. Provinciales autem pariter insequentes, invenerunt Comitem interfectum, caput vero ejus non repererunt, eo quod defectum Slavi illud secum duxissent. Quod postmodum multo precio redemptum, in patriis reconditum est sepulchris.

CAPUT XXXVI. (XXXVII.)

1. Lotharius Dux Holfatiam Adolpho Schawnburgensi tribuit. 1106.	4. Henricus contractis ex Holfatia copiis Rügianos vincit.
2. Rügiani Lubecam veterem navali exercitu obsident.	5. Sancit, ut dies victorie quotannis festus habeatur.
3. Rügianorum mores, ritus & sacra.	6. Henricus hac victoria omnium Slavorum, ad Poloniam usque, Rex factus est.

1 **C**omitiam vacantem dedit Luderus Dux nobili viro *Adolfo de Scowenburg*. Fuitque pax inter *Adolphum* Comitem, & principem Slavorum *Henricum*. Quodam ergo tempore cum *Henricus* resideret in urbe *Lubeke*, ecce improvisus supervenit exercitus *Rugianorum* five *Ranorum*, subvectique per alveum *Trabena*, urbem navibus circumdederunt. Sunt autem *Rani*, qui ab aliis *Runi* appellantur, populi crudeles, habitantes in corde maris, idololatriæ supra modum dediti, primatum præferentes in omni Slavorum natione, habentes regem, & *fani* celeberrimum. Unde etiam propter specialem fani illius cultum, primum venerationis locum obtinent, & cum multis jugum imponant, ipsi nullius jugum patiuntur, eo quod inaccessiblees sint propter difficultatem locorum. Gentes quas armis subegerint, fano suo censuales faciunt. Major flaminis quam regis veneratio apud ipsos est: qua fors ostenderit, exercitum dirigunt. Victores aurum & argentum in ærarium Dei sui conferunt, cetera inter se partiuntur. Hi ergo dominationis libidine provocati, venerunt *Lubeke*, veluti possessuri omnem *Wagirensium* & *Nordalbingorum* provinciam. Videns autem *Henricus* improvisum obsidionis malum, dixit ad (a) principem militie suæ: Consulendum est saluti nostræ, & virorum qui nobiscum sunt, & necessarium mihi videtur, ut exeam ad contrahenda auxilia, si forte possim urbem obsidione liberare. Esto ergo vir fortis, & conforta bellatores qui

(1) Lubicana.

(m) post mortem *Trutonis* ibi Ecclesiam erexit, &(n) & de castro, quod *Truto* ibidem construxerat, inimicos suos debellaret.(*) de *Osterbergh*. Korn.

(**) cum XL. viris.

(a) Duce[m] exercitus sui.

in hac urbe sunt, & servate mihi urbem usque in diem quartum. Tunc enim (b) vita comite, apparebo super montem illum. Et elapsus noctu cum duobus viris, venit in terram Hol- fatorum, nuncians eis imminens periculum. At illi in unum conglobati, occurrerunt cum eo ad prælum, veneruntque prope munitionem, quæ (c) expugnabatur ab hostibus. Et col- locavit Henricus socios in latibulis, præcepitque eis in silentio esse, ne forte hostes audi- rent (d) vocem multitudinis, aut hinnitum equi. Avulsusque à sociis, uno tantum con- tentus servo, venit ad locum, quem (e) præfixerat, unde videri posset ab urbe. Cujus fa- ciem præfectus urbis callidè observans, ostendit eum amicis, quorum animi consternati erant. Nam fama pertulerat ad eos, quod Henricus nocte, qua egressus est, captus esset ab hostibus. Contemplatus ergo Henricus suorum periculum, & obsidionis fervorem, re- versus est ad socios, dissimulatoque itinere, circumduxit exercitum per viam maris, usque ad ostium *Trabensæ*, (f) descenditque per viam, qua Slavorum equites descendere debebant. Ubi ergo Rani viderunt multitudinem per iter maris descendentem, putabant equites suos esse, exieruntque de navibus in occursum (g) eis cum gaudio & plausu. At illi sublato cla- more in oratione & hymnis, insiluerunt in hostes subito, & perterritos inopinato casu, ad na- ves usque propulerunt. Et facta est ruina magna in exercitu Ranorum in die illa, cecide- runtque interfecti coram castro (h) Lubeke, nec fuit minor numerus eorum, qui aquis præ- focati sunt, quam occisorum gladio. Feceruntque tumulum magnum, in quo projecerunt corpora mortuorum, & in monumentum (i) victoriæ, vocatus est tumulus ille, *Raniberg*, usque in hodiernum diem. (k) Magnificatusque est Dominus Deus in manu Christianorum in die illa, statueruntque ut *dies Calendarum Augusti* celebretur omnibus annis, in signum & recorda- tionem, quod percussit Dominus Ranos in conspectu plebis suæ. Servieruntque Ranorum 6 populi Henrico sub tributo, quemadmodum *Wagiri, Polabi, Obotriti, Kycini, Circipani, Lucici, Pomerani*, & univæ Slavorum nationes quæ sunt inter Albiam, & mare Balticum, & longissi- mo tractu portenduntur usque ad terram Polonorum. Super omnes hos imperavit Henricus, *vocatusque est Rex* in omni Slavorum & Nordalbingorum provincia.

CAPUT XXXVII. (XXXVIII.)

1. Slavi Brizani & Stoderani defectio- nem moliantur. 1107.	3. Inter obsidionem Mistue, Henrici filius, Linos incurione deprædatur.
2. Henricus cum Obotritis, & Nordalbin- bingis, sociis, eos obsidet.	4. Henricus acceptis oblidibus obsidio- nem solvit.

Cum ergo vice quadam *Brizanorum & Stoderanorum* populi, hi videlicet, qui *Havelberg* & *Brandenburg* habitant, rebellare (a) pararent, visum fuit Henrico, armis adversus eos uten- dum, ne forte duarum gentium insolentia toti Orienti rebellionis materiam paturiret. Per- rexit ergo cum amicissimis suis Nordalbingorum armatis, peragransque Slavorum provin- ciam, cum ingenti periculo venit *Havelberg*, eamque obsidione vallavit. Præcepitque omni 2 Obotritorum populo, ut descenderent ad expugnationem urbis, & crevit obsidio in dies & menses. Interea perlatum est ad (b) *Mistue*, filium Henrici, quod gens quædam foret è vici- 3 no, fertilis omnibus bonis, habitatoresque ejus quieti, & nullius turbulentia suspecti. Porro Slavi illi dicti sunt *Lini*, sive *Linoges*. (*) Assumpsitque secum ducentos Saxones, & trecen- tos Slavorum, omnes electos, & abiit inconsulto patre, iter bidui, per angustias nemorum, & difficultates aquarum, (c) & paludis maximæ, irruitque super securos & improvidos, & duxit ex eis infinitam prædam, & captivitatem hominum, abieruntque onusti. Cumque maturantes reditum, difficiliora paludis transirent, ecce circumiacentium locorum incolæ pariter conglobati, ad pugnam prouunt, volentes captivitatem liberare. Videntes ergo ii qui erant cum *Mistue*, se immensa multitudine hostium circumfusos, viamque ferro ape- riendam, adhortati sunt se mutuo, totisque viribus enisi, omnem obsistentium multitudi- nem peremerunt in ore gladii, præterea Principem eorum captivum secum abduxerunt, ve- nerunt.

(b) si vixero.

(c) quæ jam oppugnabatur ab hostibus.

(d) murmur.

(e) quem suis præsignaverat.

(f) quod *Travemunde* nuncupatur.

(g) Henrici.

(h) urbe *Lubeke* circiter VI.

(i) memoriam.

(k) locus vero præfatus *Raniberg* est prope urbem ad parvum spatium, ubi in præsentiarum est situata. Ex quâ manifeste apparet, primam foundationem suam esse factam à *Trutone* in loco, ubi jam situata existit, cum ante hæc tempora non legatur sub aliquo autentico *Cronographo* fuisse destructa sed post.

(a) Henrico Regulo Slavorum.

(b) *Miscue*.(*) f. *Linones*.

(c) æ paludes.

neruntque ad Henricum & exercitum, qui erat in obsidione, cum salute victoriam & divitias
 4 maximas reportantes. Post paucos autem dies *Brizani*, ceterique rebelles, pacem postula-
 verunt, datis obsidibus, quos Henricus (*) voluisset. Atque in hunc modum sedatus rebel-
 libus, Henricus ad sua reversus est: Nordalbingorum quoque populi ad sedes suas reversi
 sunt.

CAPUT XXXVIII. (XXXIX.)

1. Rügiani Woldemarum Henrici filium, tributis colligendis præfectum, occidunt.	2. Henricus assumtis Slavis suis, & Saxonibus fœderatis, contra eos movet.	3. De oblata à Rügianis pecunia cum Saxonibus consultat.	4. Saxones veteri gentis instituto pri-	5. Henricus suos ad pugnam animat.	6. Rügiani per flaminem supplices facti pacem pecuniâ redimunt.	7. Pecuniæ usus apud Rügianos.	8. Henricus alteram expeditionem contra illos, sed irritam, suscipit.

1 **A**ccidit post hæc, ut unus filius Henrici, *Woldemarus* nomine, occideretur à Raniis. *Quam-*
 2 *obrem* pater dolore pariter & ira permotus, omnem animum intendit ad rependendam (a)
 talionem. Misitque nuncios in universas Slavorum provincias, ad contrahenda auxilia, conven-
 runtque omnes pari voluntate, eademque sententia, ut parerent iussionibus (b) regis, expugnarent-
 que Ranos, & fuerunt innumerabiles, ut arena maris. Nec his contentus, misit ad accer-
 sendos Saxones, eos scilicet qui de *Holfatia* & *Sturmaria* sunt, commonens eos privatæ ami-
 citiæ. Et secuti sunt eum pleno corde, numero quasi mille sexcenti. Transitoque flumine
Trabena, abierunt per longissimos fines *Polaborum*, & eorum qui dicuntur *Ohorrii*, quousque
 pervenirent ad *Panin* fluvium. Quo transmissio, duxerunt iter ad urbem, quæ dicitur *Woli-*
gast, apud urbaniores vocatur *Iulia Augusta*, propter urbis conditorem *Iulium Cæsarem*. Illic in-
 venerunt Henricum expectantem eos. Et pernoctaverunt ibi, figentes castra (c) non lon-
 3 gè à mari. Mane autem factò, convocans Henricus populum in concionem, allocutus est
 eos, dicens: Magna vobis, ô viri, debetur gratia, qui ad (**) ostensionem benevolentia ve-
 stræ & fidei invictæ longius venistis, laturo nobis opem contra hostes savissimos. Sæpius
 quidem accepi gustum audaciæ vestræ, & fidelitatis experientiam, quæ in diversis
 periculis mihi frequens lucrum, vobis gloriam parturisse dinoscitur: & nihil ita
 elucet, sicut hujus devotionis exhibitio, semper memoriter retinenda, semper omni
 studio promerenda. Notum ergo vobis cupio, quod Rani, ad quos modo tendimus, dire-
 ctis ad me nocte nunciis, *ducentis marcis* pacem obtinere quærent. Super hac re nihil mihi
 sine vestro consilio definiendum est: si decreveritis acceptandum, acceptabo; si recusan-
 dum, recusabo. Ad quod responderunt Saxones, dicentes: Nos quidem, ô Princeps, licet
 numero pauci simus, honoris tamen atque virtutis cupidi, gloriam pro quæstu maximo du-
 ximus. Ranos ergo, qui filium tuum occiderunt, pro *ducentis Marcis* in gratiam recipien-
 dos nostro (d) consilio dicis? Revera nomini tuo magno condigna satisfactio. Absit à nobis
 talis injuria, ut unquam factò huic assentiamur. Nec enim ideo uxores, filios, denique pa-
 trias sedes reliquimus, ut hostibus cavillationem, & filiis nostris opprobrium sempiternum
 hæreditemus. Quin potius perge, ut cœpisti, transi mare; utere ponte, quem stravit tibi
 bonus artifex, (e) admove inimicis tuis manus. Videbis gloriosam mortem nobis esse ma-
 ximo lucro. His adhortationibus animatus Princeps, movit castra de loco illo, & perrexit
 ad mare. Tractus autem ille maris contractior, & qui visu trajici potest, eo tempore stra-
 tus erat glacie firmissima, propter rigorem hyemis. Statimque ubi transmissis sylvis & arun-
 dinetis, venerunt super mare, ecce illic agmina (f) Slavorum de universis provinciis, diffusa
 erant super faciem maris, distincta per vexilla & cuneos, expectantia (g) iussionem regis.
 Eratque exercitus ille grandis valde. Omnibus ergo cautè & ordinatè per singulas acies
 consistentibus, soli duces egressi sunt ad salutandum regem, & exercitum peregrinum, &
 4 pronis vultibus adoraverunt. Quos resalutans Henricus, & adhortans, cœpit percunctari
 de itinere, & quinam in processu deberent esse primi. Singulis autem ducibus certatim
 se offerentibus, responderunt *Saxones*, dicentes, Nostri juris esse dinoscitur, ut ad bella pro-
 cedentium nos primi, redeuntium novissimi inveniamur. Legem ergo à patribus traditam,
 & ha-

(*) postulasset.

(a) occisoribus.

(b) iussu Principis.

(c) longe à mari.

(**) ostentationem MSC. Lub.

(d) nostro requiris consilio.

(e) bonus artifex Christus.

(f) Saxonum & Slavorum diffundebantur super faciem maris.

(g) Reguli præsentiam.

& haecenus possessam, hoc etiam loco minimè negligendam arbitramur. Et annuit eis Rex. Licet enim Slavorum multus esset numerus, Henricus tamen se non credebat eis, eo quod ipse (h) nosset omnes. Levatis ergo signis, Saxones praeierunt in fronte, caetera Slavorum, agnima suis ordinibus subsecuta sunt. Et tota die ambulantes in glacie & nive multa, circa (i) nonam tandem apparuerunt (k) in terra Rugianorum. Statimque villæ littori contigua, inflammatae sunt. Dixit autem Henricus ad socios: Quis ibit ex nobis speculari, ubi sit exercitus Ranorum. Videtur enim mihi, quasi videam eminens multitudinem appropinquantem nobis. Missus ergo cum aliquantis Slavis, Saxonum speculator, in momento reversus est nuncios hostes adesse. Dixitque (l) ad socios, Mementote, ô viri, unde venistis & ubi consistitis. Ecce mensa posita est, ad quam æquo animo nobis accedendum est, nec est locus subterfugii, quin oporteat nos participari deliciis ejus. Ecce mari undique conclusi sumus, hostes ante nos, hostes post nos, petiitque à nobis fugæ praesidium. Confortamini ergo in Domino Deo excelso, & estote viri bellatores, quia unum è duobus restat, aut vincere aut mori fortiter. (m) Instruxit ergo Henricus aciem, ipse constitutus in fronte cum robustissimis Saxonum. Videntes ergo Rugiani impetum viri, (n) timuerunt timore magno, miseruntque flammam suam, qui cum ipso de pace (o) componeret. Primo ergo *quadringentas*, deinde *ostingentas Marcas* obtulit. Cumque exercitus remurmuraret indignans, urgerentque aciem ad congressum, corruit ille ad pedes principis dicens: Ne irascatur Dominus noster super servos suos. Ecce terra in conspectu tuo est, utere ea ut libet, omnes in manu tua sumus; quicquid imposueris, feremus. *Quatuor ergo millibus & quadringentis Marcis pacem* (p) *indempti sunt*, acceptisque (q) obsidibus in terram suam reversus est, dimisitque exercitum unumquemque in sua. Misit autem nuncios in terram Rugianorum ad suscipiendam pecuniam, quam promiserant. Porro apud Ranos non habetur moneta, nec est in comparandis rebus consuetudo numorum, sed quicquid in foro mercari volueris, panno lineo comparabis. Aurum & argentum, quod forte per rapinas & captiones hominum vel undecunque adepti sunt, aut uxorum suarum cultibus impendunt, aut in ararium Dei sui conferunt. Posuit ergo eis Henricus in appensione, stateram gravissimi ponderis. Cumque exhaustissent ararium publicum, & quicquid in privatis suis auri vel argenti habuerant, vix medietatem pecuniae persolverunt, puta statera delusi. Quamobrem iratus Henricus quod promissa ex integro non persolverent, paruit secundam profectionem in terram Rugianorum. Accititque *duce Ludero* proxima hyeme, quæ mare pervium reddidit, intravit terram Rugianorum cum magno Slavorum & Saxonum exercitu. Vixque tribus noctibus illic remanserant, & cœpit hyems resolvî & glacies liquefcere. Contigitque ut imperfectis rebus revertentes marina pericula vix evaserint, & non adjecerunt Saxones ultra intrare terram Ranorum, eo quod Henricus modico supervivens tempore, morte sua controversiæ finem dederit.

CAPUT XXXIX. (XL.)

1. Henricus V. in Italiam progreditur.	4. Papa cum aliis captus abducitur.
2. Jusjurandum à Papa delatum detrahens non consecratur.	5. Episcopi ab ipso contendunt, ut cum Imperatore pacificetur.
3. Romæ ideo magna clades existit.	6. Papa à suis exoratus tandem consecrat Cæsarem.

Fuit autem circa hos dies bellum potens Henrico Cæsari contra Ducem Luderum & Saxones: Henricus enim junior ubi depulso vel potius extincto patre obtinuit Monarchiam Imperii, vidit, quia universa terra quiescit in conspectu ejus, fecitque universis Principibus jurari expeditionem Italicam, volens juxta morem assequi plenitudinem Imperialis honoris de manu summi Pontificis. Transcensisque Alpibus, perrexit Romam cum ingenti armorum multitudine. Dominus vero Papa *Pasibalis* audito introitu ejus, non modicè latatus est, misitque ad circumjacentes regiones (a) accersere numerosum clerum, quatenus (b) regem honorabiliter venientem, ipse honoratior exciperet. Susceptus est ergo cum magno cleri urbisque tripudio. Ubi autem ventum est ad consecrationem, exegit ab eo Dominus Papa

(h) nosceret omnes eorum conditiones.

(i) circa horam IX.

(k) apprehenderunt terram Rugianorum.

(l) Regulus.

(m) sed hoc nobis magni solatii erit & spei, quod contra inimicos Dei bellaturi sumus.

(n) & fervorem bellandi exercitus ejus.

(o) tractaret.

(p) mercati sunt.

(q) Acceptis ergo obsidibus & juramentis fidelitatis de subjectione servitutis perpetuæ, Henricus Regulus in terram suam reversus est.

(a) accerseri numerum cleri.

(b) ut Regem venientem honorificè reciperet.

juramenta, quatenus in Catholica fidei observantia integer, in Apostolica sedis reverentia promptus, in Ecclesiarum defensione sollicitus existeret. Sed Rex superbus, jurare noluit, dicens Imperatorem nemini jurare debere, cui juramentorum sacramenta ab omnibus sint exhibenda. Facta est ergo contentio inter

3 Dominum Papam & Regem, & interceptum est (c) opus consecrationis. Statim armatus regis exercitus efferatus est in iram, injeceruntque manus in clerum, & spoliaverunt eos vestibus (d) sanctis, quasi lupi grassantes inter ovilia. His auditis Romani prouunt ad obfistendum, eo quod viderent injuriari Clerum, ortumque est bellum in domo Beati Petri tale, quale non est auditum ab (e) annis antiquis. Prævaluit autem exercitus Regis, attriveruntque Romanos interfectione magna nimis, nec fuit discretio cleri & vulgi, omnia devorante gladio. Ibi pugnavit robustissimus quisque, quousque obrigesceret gladius in manibus ejus. Et repleta est domus sanctificationis morticinis & cadaveribus, profluxeruntque de acervis mortuorum,

4 rivi sanguinis, adeo ut Tyberina fluente mutarentur in colorem sanguinis. Sed quid multis immoror? Dominus Papa & (f) ceteri qui occisioni superfuerant, in captivitatem ducti sunt. (g) Videres ergo Cardinales funibus in colla missis nudos trahi, vincitis post terga manibus, & de civibus immensas cathenatorum catervas duci. Postquam ergo profecti de Roma venerunt ad primæ mansionis locum, accesserunt quidam Episcopi & Religiosi ad Dominum Papam dicentes ad eum: Magnus dolor est cordi nostro sanctissime Pontifex de tanto facinore, quod commissum est contra te & clerum tuum, & cives urbis tuæ. Sed mala hæc, exigentibus peccatis nostris improvisa magis quam deliberata fuerunt. Assentire (h) ergo nobis, & complacere Domino nostro, ut & ipse complacetur tibi, & perface in eo opus benedictionis tuæ. Quibus ille respondit: Quid dicitis, ô dilecti fratres? Virum hunc iniquum, virum sanguinum & dolosum, à nobis consecrandum dicitis? Benè expiavit manus suas ad percipiendam consecrationem, qui aras Dei perfudit cruore sacerdotum, & domum sanctificationis replevit cadaveribus interfectorum. Absit à me verbum hoc, ut ego consentiam consecrationi ejus, qui seipsum execrabilem reddidit. Cumque illi dicerent, cautum (i) esse saluti suæ & eorum qui erant in captivitate, ut regem placaret, respondit cum magna libertate dicens, Non timeo Dominum vestrum regem. Occidat corpus, si vult, amplius non habet quod faciat. Multum quidem prosperatus est in cæde civium & Cleri sui; sed dico vobis in veritate, quia de cætero non assequetur victoriam, nec videbit pacem in diebus suis, sed nec filium generabit, qui sedeat in throno ejus. Cumque hæc renunciata fuissent in conspectu regis, exarsit iracundia magna, jussitque omnes captivos decollari in facie Domini Papæ, ut vel per hoc deterreret eum. Ille vero (k) instanter hortabatur eos mori fortiter pro justitia, promittens eis æternæ vitæ immarcescibilem coronam. At illi

6 unanimiter provoluti pedibus ejus, orabant dilationem vitæ. Tunc beatissimus Pontifex suffusus lachrymis, contestatus est cordium inspectorem se (l) malle mori quam cedere, si non præpediret omnibus, Christi jure, impendenda compassio. Fecit ergo quod necessitas imperabant, & promisit se regem consecraturum, ut captivitas relaxaretur. Reversique in urbem Dominus Papa & Cardinales fecerunt regi secundum voluntatem ejus, (m) extorto quidem obsequio, dederuntque ei privilegium super omnibus quæ desideraverat anima

ejus.

CAPUT XL. (XLI.)

I. Romæ contra Imperatorem in Synodo excommunicationis sententia fertur.

III 2.

2. Instigante Alberto, Anstite Moguntino, Saxones bellum in Henricum parant.

3. Im-

(c) officium.

(d) sacris.

(e) à diebus multis.

(f) cardinales.

(g) Postquam vero profecti sunt de Roma captivi Papa & Cardinales, in collis funes gerentes, tanquam suspendio digni; dixerunt quidam Episcopi Papæ, Magnum facinus commissum est in te, Pater Sancte & Clerum tuum.

(h) assentire ergo necessarium est tibi Regi & complacere, ut & ipse placetur nobis.

(i) bonum.

(k) constanter.

(l) potius se velle mori quam consentire voluntati Regis: sed ipsum præpediret omnibus jure impendenda compassio.

(m) consecrando ipsum in Imperatorem. Quo consecrato & coronato post lectum Evangelium, tradidit ei Papa ante altare Beatorum Petri & Pauli Apostolorum, in oculis omnium Principum, privilegium investituræ Episcoporum & Abbatum tam per anulum, quam per virgam, ut scilicet absque simonia & violentia Episcopis & Abbatibus regni ejus libere electis investituram annuli & virgæ conferre posset: Post investituram tamen, Canonicam consecrationem accipere deberent ab Episcopis, ad quos pertinere officium tale dinoscetur. Confirmationis autem & pacis inter Apostolicum & Imperatorem forma fuit talis: Domine Imperator, hoc corpus Domini (ostenso ei corpore Dominico in celebratione Missæ) natum ex Maria Virgine, passum pro nobis in cruce, sicut Sancta & Apostolica tenet Ecclesia, damus tibi in confirmationem veræ pacis inter me & te.

3. Imperator capit Moguntinum, & va- stat Saxoniam. - III3. 4. Saxones prælio ad sylvam Welponis ipsum vincunt. - - III5. 5. Nova fœdera ineunt. 6. Moguntinus è custodiâ elapsus in Im- peratorem excommunicationis fulmen vibrat. - III6.	7. Imperator progressus in Longobar- diam, petit à Papa, ut excommuni- catione solvatur. - - III7. 8. Paschalis II. moritur: Romani eligunt Gelafium. - - III8. 9. Henrici Imperatores Slavorum con- versionem impedivere. 10. Otto, Episcopus Bamberg. convertit Slavos in Pomerania. III24. I

Postquam ergo arrepta benedictione Imperator *Teutonicas revisit terras*, collecta est in urbe Roma *Synodus centum viginti patrum*, ubi Dominus Papa acrius incusatus est, pro eo quod regem sacrilegum, capto summo Pontifice, tractis Cardinalibus, fuso sanguine Cleri & civium, ad imperiale culmen provexerit: insuper constitutiones Episcoporum, quas patres sui Ecclesiastico juri usque ad mortes & exilia defensoraverint, huic omnium indignissimo etiam privilegio stabilierit. Ille prætereade cœpit necessitatis articulum, maximaque pericula minori dispendio intercepta, strages plebium, incendia urbis non aliter posse restringi, se quidem peccasse, sed impulsus: emendaturum se hanc noxam, secundum quod imperaret sanctum concilium. Accepta ergo satisfactione, accusantium refriguit fervor, definitoque consilio, extortum illud privilegium non privilegium, immo *privilegium* vocitandum, ideoque anathemate rescindendum sanxerunt, ipsam præterea Imperatorem à liminibus sanctæ Ecclesiæ sequestrandum censuerunt. Currit hæc fama per orbem universum, omnesque quos novarum rerum cupido trahebat, accepta quacunque occasione, rebellionis aggressi sunt molimina. Inter quos præcipuus erat famosus ille *Adalbertus, Moguntinus Episcopus*, sociatis sibi quam plurimis, maxime verò Saxonum Principibus, quos ad (*) defectionem partim necessitas, partim etiam, rebellionum vetus consuetudo illexerat. Siquidem præter nova bella, quæ tunc parabantur, cum fortissimo viro seniore Henrico *novies* olim conflixerant. Sed quid multis immoror? Sentiens Imperator omnem jam Saxoniam à se deficere, & conspirationum virus latius serpere, primo omnium ipsam autorem rebellionis Moguntinum cepit Episcopum. Deinde toti infusus Saxoniz, provinciam eorum maxima strage pervasit, principibus eorum occisioni aut certè captivitati traditis. Tunc ii, qui superstites fuerant de principibus Saxonum, videlicet *Luderus Dux*, (a) *Reingerus Halverstadenfis Episcopus*, *Fridericus*, Comes de *Arnesberg*, (b) multique nobiles conglobati in unum, Imperatori denuo in Saxoniam cum exercitu redeunti occurrerunt in loco, qui dicitur *Welpesholeb*, produxeruntque exercitum suum adversus exercitum regis, licet impares numero: *tres enim contra quinque pugnaverunt*. Commissumque est prælium illud nostra ætate famosissimum *Calendæ Februarii*, quo Saxones superiores inventi, virtutem regis attriverunt. Cecidit in eo bello *Hogerus* (c) princeps militiæ regis, natus & ipse in Saxonia, destinatus ad Ducatum Saxoniz, si res prospere cessissent. Tunc Saxones propter victoriam (d) animis sublevati, perpendentes Cæsaris iram non facile impunitatem tantæ calamitati præbituram, frequentibus colloquiis causam suam muniverunt, seditiones, quæ intra provinciam erant, fœderibus conciliant, aliunde auxiliantium manus consciscunt, postremo ne complices fœdera rumpant, omnes in defensionem patriæ, arma conjurant. Quid dicam de Moguntino, qui super omnes adversus Imperatorem deservit? Is enim civium suorum, quæ Cæsarem Moguntiz obsederant, (d) studio carcere erutus, & sedi suæ restitutus, quantas mortes in captivitate pertulerit, non tam exesi corporis specie, quam ultionis acerbitate expressit. Qui etiam *legatione sedis Apostolica functus*, frequentibus conciliis Episcoporum aliorumque, quos justitiæ species induerat, excommunicationis verbum in Cæsarem deponebat. His motionibus exacerbatus Cæsar, transit in Longobardiam cum uxore sua *Mathilde*, filia regis Angliæ. Transmisitque Legatos ad Dominum *Paschalem* Papam, oraturus veniam super excommunicationis verbo. At ille distulit causam ad audientiam sancti concilii, legitimas regi præfigens inducias, laxatoque interim excommunicationis vinculo. Obiit interea Paschalis, cui substituit Cæsar *Burdinum* quendam, reprobato *Gelasio*, quem Canonice electio statuerat. Factumque est denuo schisma in Ecclesia Dei, *Gelasius* enim fuga elapsus, in regno Francorum mansit usque ad diem mortis suæ. Longum est ergo per singula

Cccc 3

repli.

(*) defensionem. MSC. Stetin.

(a) Reinhardus.

(b) Hermannus Comes de Horneburg.

(c) Comes de Mansfeld.

(d) in hujus victoriæ memoriam Saxones in loco belli capellam construxerunt, in qua statuam in modum viri, armati armis patriæ, locaverunt cum galea ferrea. Hunc virum rustici illius terræ & rudes sanctum *Tyodute* vulgariter nominant, quia Saxones ipsius auxilio victoriam habuerunt.

(e) Imperator curiam statuit in Moguntia celebrandam. Ubi cum esset à Moguntanis vallatus & impugnatus: nisi datis obsidibus ea, quæ petebantur, certissime confirmasset, ipsum palatium cum omnibus existentibus in eo, crudelissima necè corruiisset incensum.

9 replicare turbulencias temporis illius, nec est temporis hujus talium explanatio. Slavorum autem historia, unde longius digressus sum, reditum perurget, quorum utique conversionem *Henriciani Casares* non modice retardarunt, domesticis videlicet prægravati. Qui verò actus eorum, & terminum schismatis hujus plenius nosse desiderat, legat *historiarum Magistri Eggehardi* (*) *librum quintum, quem ad Henricum juniorem describens, bona ejus amplissima laude extulit, ad malefacta aut omnino tacuit, aut in melius interpretatus est.* Nec tamen prætereundum reor, quod in diebus illis claruit vir insignis sanctitate *Otto Bavenbergensis Episcopus*, (f) qui invitante pariter & adjuvante *Bolizlao*, Polonorum Duce, Deo placitam adiit peregrinationem ad gentem Slavorum qui dicuntur *Pomerani*, & habitant inter Odoram & Poloniam. Prædicavitque Barbaris verbum Dei, Deo cooperante & sermone confirmante sequentibus signis. Omnemque gentem illam cum principe eorum (g) *Wercezlao* convertit ad Dominum, permanetque fructificatio divinæ laudis illic usque in hodiernum diem.

CAPUT XLII. (XLII.)

1. Henricus V. moritur, & Lotharium Saxonem habet successorem. 1125.	5. Henricus, Rex Obotritorum, & Adolphus, Comes Holfatiæ, amicitiam colunt.
2. Franci Conradum Suevum præferunt.	6. In omni Slavia unicum est templum, idque in veteri Lubeca.
3. Lotharius Romæ ab Innocentio II. coronatur, & cum Conrado amicitiam jungit.	7. Vicelinus ab Henrico potestatem verbum Dei per Slaviam annunciandi impetrat. - - - 1125.
4. Hinc summa pax in Imperio.	

1 **A** Nno post hæc, incarnati verbi M. C. XXVI. (a) obiit *apud Trajectum* Henricus Cæsar, & 2 successit in solium regni *Luderus*, Saxonum Dux. Indignati autem *Francigenæ*, virum Saxonem elevatum in regnum, conati sunt alium suscitare regem, *Conradum* videlicet, con- 3 sobrinum Henrici Cæsaris. Prævaluit autem pars, quæ fuit cum *Ludero*, abiensque Romanam promotus est ad apicem Imperii per manus *Innocentii Papæ*. Quo etiam suffragante, 4 *Conradus* eo usque propulsus est, ut se traderet in potestatem *Luderi*, qui & *Lotharius*. Factusque est ex hoste amicissimus. Cæpitque in diebus *Lotharii Cæsaris* oriri nova lux, non 5 tam in Saxonis finibus, quam in universo regno, tranquillitas temporum, abundantia rerum, pax inter regnum & Sacerdotium. Sed & Slavorum populi agebant ea quæ pacis sunt, 6 eo quod Henricus Slavorum *Regulus* Comitem *Adolphum*, & contiguos *Nordalbingorum*, populos omni benevolentia amplexatus fuerit. In diebus illis non erat ecclesia vel Sacer- 7 dos in universa gente *Luticiorum*, *Obotritorum* vel *Wagvorum*, nisi tantum in urbe *Lubeke*, eo quod illic fuerit Henrici familiare contubernium. Surrexit eo tempore Sacerdos quidam *Vicelinus* nomine, & venit ad *regem Slavorum* *Lubeke*, rogavitque dari sibi facultatem prædicandi verbum Dei, infra terminos ditionis ejus. Quis autem fuerit vir iste quantæque opinionis, multorum qui adhuc supersunt, habet noticia. Sed ne posteros lateat, huic narrationi inferendum arbitror, eo quod datus sit in salutem gentis hujus, directas facere semitas Dei nostri in natione prava & perversa.

CAPUT XLII. (XLIII.)

1. Vicelinus Quernhamelæ ad Visurgim natus.	4. Paderbornæ magna animi contentione literas tractat.
2. A Canonicis literas didicit.	
3. Sacerdotis importunitate ex arce Everstein propellitur.	5. S. Nicolaum pro tutelari numine imprimis veneratur.

1 **V** icelinus (a) itaque *Mindensi Parochia* oriundus, in villa publica, cui nomen *Quernhamelæ*, quæ sita est in ripa *Wiseræ*, genitus est, parentibus morum magis honestate quam carnis & sanguinis nobilitate ornatis. Literarum rudimentis *apud Canonicos ejusdem loci* institutus est, neglectus tamen penè ad virilem ætatem, eo, quod parentibus orbis, 2 adolescentiæ annos, ut ea affolet ætas, levis & lubricus exegerit. Patria tandem domo exemptus, divertit in castellum, non longè positum, cui nomen *Everstein*, ubi nobilis *Dominæ*, mater *Conradi Comitis*, juvenem desolatam miserata, aliquandiu tenuit, misericorditer fovit, adeo ut Sacerdos castri videns & invidens, occasiones quæreret, quibus eum castro 3 detur.

(*) Eggehardi MSC. Stetin. Eggehardum etiam citat passim *Kornerus*. Distinguendus est à juniore Eggehardo *Uragiensi Abbate Chronici Hildesienfis* quod editi autore.

(f) vita & sanctitate eximius.

(g) *Virtillao*.

(a) Feria quinta Pentecostes vel X. Kal. Jun. Bangert.

(a) *Vicelinus Presbyter* oriundus prope urbem *Mynden* in villa *Querenhamelæ*.

deturbaret. Quadam ergo die multis arbitris coram positus, interrogavit Vicelinum, in scholis positus quid legisset? Illo perhibente, se *Statii* libros *Achilleidos* legisse, consequenter requisivit, quæ esset materia *Statii*. Sed cum diceret, se nescire, Sacerdos nimium mordaciter ad circumstantes, Heus, inquit, ego juvenem hunc de recenti studio venientem putabam aliquid esse, sed opinione delusus sum. Iste enim penitus nullius momenti est. Sed quia scriptum est, verba sapientium stimuli, & quasi clavi in altum, defixi, tantæ cavillationis verbum modestia juvenis extimuit, statimque castello sese proripiens, etiam sine valedictione discessit, tantis lacrymis inundans, & verecundiaë punitiones sustinens, ut vix cuiquam opinabile sit. Audivi eum sæpenumero dicentem, quia ad verbum illius Sacerdotis respexerit eum misericordia divina. Abiit ergo *Patherburnen*, ubi tunc forte studia literarum florebant sub nobili Magistro (*) *Hartmanno*. Cujus etiam mensa & contubernio usus, quam plurimis annis, tanto fervore, tanta denique instantia studuit, ut non facile explicari possit. Crebro enim veluti ad quandam desudans mente palastram, artibus edomitum subdidit ingenium. Non hunc ludi, non epulæ coepo proposito detraxerunt, quin aut legeret, aut dictaret vel certe scriberet. Chori præterea diligentissimus curator extitit, inter primitias adolescentis religionis deservire Deo, suave piisque putans. Videns ergo egregius magister, discipulum atque contubernionem suum, super vires laborare, sapius ait ad eum: O Viceline, precipitanter agis, pone modum studiis: nam temporis adhuc (**) multum superest, quo plurima discere possis. Ille nihil motus his verbis, ecce recordor, ait, *Me libris tardus applicuisse manus, Festinare decet, patitur dum tempus & ætas*. Dedit autem Dominus viro illi intellectum & cor docile, supercrescensque socios, in brevi factus est in scholis regendis (***) Magistro adjutor. Præerat ergo sociis in sollicitudine, instituens tam doctrina quam exemplo. Orationi etiam interdum vacans, omnium sanctorum suffragia efflagitabat, præcipue vero *beati Nicolai*, cujus obsequio specialius sese manciparat. Unde & contigit, ut vice quadam ejusdem sancti natalitia celebraturus, in *Oratorio Sanctæ Brigittæ* socios (****) consciverit. Ubi vespertino & matutino officio solenniter expleto, angelicæ voces à quibusdam auditæ sunt, psallentes juxta morem cleri responsorium, *Beatus Nicolaus jam triumpho potitus*. Accesit ergo Vicelino gaudium de miraculo, & de gaudio cumalata devotio.

CAPUT XLIII. (XLIV.)

1. Ludolphus, Sacerdos, Vicelini avunculus, fuit religiosus &c.	3. Moritur, & ad genii alicujus monitum in templo sepelitur.
2. Præparat se ad mortem.	

Cæterum eidem viro divino famulatu imbuendo, nobile præbuit virtutis (a) incrementum illa celebris fama avunculi ipsius *Ludolphi*, Sacerdotis de (b) *Feule*, qui summæ sanctitatis vir, magnusque confessor, frequentabatur à populis regionis consentientium peccata sua, & remedio poenitentiaë venturam iram declinare cupientium. Ad quem & ipse accessit sapius accessit, insistens abluendis per confessionem propriis criminibus, consideravitque in Sacerdote naturæ simplicitatem, innocentiam vitæ, & super omnia eleemosynarum largitatem, statumque vitæ nulla dissolutione labefactatum. Qui etiam venerabilis sacerdos ætate jam decrepatus, sed vigore spiritus integer, ubi ægritudine mortali decubuit, misit ad accersendos sacerdotes, & religiosos quosque. Impetrato sacraë unctionis officio, conquestus est se fraudatum præsentia dilectissimorum suorum *Rodolphi* *Hildenemensis* Canonici & *Vicelini*. Nec mora ad vocem precantis uterque inopinatus advenit, reperiuntque virum Deo dilectum exitus sui horam cum magna devotione operientem. A quo etiam recogniti, cum gratiarum actione suscepti sunt. Nocte ergo suprema Deo in oratione colloquens, appropinquante iam diluculo, jusit sibi à Diacono legi passionem Dominicam: qua intentius audita, celeriter adorsus est Diaconum, Affer mihi, inquit, velociter viaticum salutare, jam enim adest hora migrandi. Statimque participans vivificis mysteriis, dixit astantibus: Ecce veniunt, qui me deducturi sunt, ecce veniunt nuncii Domini mei, sublevate me de lecto. Quibus attonitis, Quid trepidatis, inquit, ô viri? Nonne videtis nuncios Domini mei omnes adesse? Statimque anima illa carne soluta est. Mane ergo facto convenientibus multis ad sepulcrum tanti viri, orta est disceptatio de sepultura ejus, populo quidem eum in Ecclesia, familiaribus vero ejus in atrio, ut ipse jussit, sepeliri volentibus. Offeritur interim pro anima ejus hostia salutaris, cum *Theodoricus* quidam, qui adhuc superest, propter vigilias funeris sopore gravis lecto decubuit, viditque sibi assistere virum reverendi habitus, & dicentem:

(*) Hermannus, Lub.

(**) satis MSC. Lub. Bœkel. & Stetin.

(***) Magistri coadjutor. MSC. Lub. Bœkel. & Stet.

(****) concitaverit. MSC. Lub.

(a) incitamentum MSC. Lub.

(b) Feule. MSC. Bœkel.

tem: Quousque dormitas? Surge & fac sepeliri sacerdotem, ubi populus ejus decrevit. Prævaluit ergo ex beneplacito Dei postulatio populi, sepelieruntque eum infra muros ecclesie, cui multus annis fideliter deservierat.

CAPUT XLIV. (XLV.)

1. Vicelinus Bremam ad scholas regendas evocatur.
2. Hic omnes partes muneris sui magna dexteritate implet.
3. Intercæteros etiam Ditmarum quendam instituit.

1 Post mortem ergo avunculi, Vicelinus in Patherburnensi ecclesia tamdiu perstitit, quousque vocatus *Bremam*, curandis scholis magister ibidem præditus est. Fuitque in regendis scholis vir valde idoneus, curator chori, eruditor juvenum, forma honestatis, denique discipulos, quos antea *mos præcipitatus agebat, reddidit artibus (a) ingenuis*, & in cultu Dei, & frequentia chori, officiosos. Quamobrem diligebat eum *Antistes Fridericus*, cæterique quos aut dignitas aut honestas in Ecclesia fecerat editiores. Illis solum onerosus videbatur, quibus consuetudini fuerat, deserto cultu Ecclesie, & disciplina Clericali, *bibere in tabernis, spaciari per domos & plateas, vanitatibus obsecundare, qui insolentias suis argui ab ipso perimebant.* Unde etiam probris & derogationum speculis sæpius eum appetere solebant. Sed nil fuit, quod in moribus ejus à perfectione dissideret, vel æmulorum commentis alluderet, nisi quod in coercendis juvenibus, *verberibus modum negaverit.* Unde etiam plerisque discipulis capessentibus fugam, crudelitate notatus est. Quotquot autem validiores animis disciplinæ ejus jugum sustinuerunt, grandi emolumento præditi sunt: succreverunt enim sicut studiorum & prudentiæ majestate, ita etiam dignitatis & honorum gratia. Fuit eo tempore in disciplinatu ejus juvenis optimæ indolis *Thetmarus* nomine, cujus mater reverentissima, ipsa nocte qua tali sobole onustanda erat, conspexit in visu veluti auream crucem gemmis redimitam sese gremio recepisse. Præclarum sanè futuræ prolis argumentum sanctitatis fulgore irradiandum. Postquam ergo procreatus est filius, mater non immemor oraculi, mancipavit eum divino cultui, & sacris litteris imbuendum. Sed cum in primis neglectus esset, eo quod studium apud Bremam defecisset, contigit adventare Magistrum Vicelinum, & curandis scholis præfici, cujus tutelæ commendatus puer Thetmarus, factus est ejus discipulus & contubernio.

CAPUT XLV. (XLVI.)

1. Vicelinus cum Ditmaro in Galliam commigrat.
2. Hic triennium Anshelmum docentem audit.
3. Ditmarus fit Canonicus Bremensis.

1 Mensis ergo quam pluribus annis, Magister Vicelinus, perspecto discipulorum & profectu & numero, proposuit ire in *Franciam*, majorum scilicet gratia studiorum, oravitque Deum cogitationem suam ab ipso dirigi. Hæc eo animo volutante, *Adalbertus*, majoris Ecclesie præpositus, die quadam accessit ad eum dicens: Quare celasti amicum & consanguineum tuum, ea quæ in corde tuo sunt? Qui cum sollicitè requireret causam, ille respondens ait: Scio quidem, quia professionem paras in Franciam, nec quenquam vis hoc nosse. Noveris ergo iter tuum à Domino directum: noctu enim in somnis, visus sum mihi assistere ante altare Domini, & orare Deum instantius. Tunc imago beatæ Dei genitricis, quæ fortè in altari constitit, allocuta est me dicens: Vade & nuncia viro, qui jacet post ostium, quia habet (*) potestatem migrandi, quo vult. Parvi ego jubentis imperio, & accedens ad ostium reperi te in oratione decubantem. Nunciavi tibi sicut edoctus eram, audisti & lætatus es. Iam nunc ergo accepta permissione, perge quod desideras. Hoc itaque divinæ respectiois solatio animatus, resignavit scholis, non tamen sine dolore Pontificis, majorumque Ecclesie, tanti viri præsentia molestè carentium. Assumptoque secum honestissimo juvene Thetmaro, perrexit in Franciam, adiitque *scholas venerabilium Magistrorum Rudolphi & Anselmi*, qui in *explanatione divina pagina* fuerant eo tempore præcipui. A quibus etiam honorabiliter habitus est, propter ferventissimum studii desiderium & vitæ probabilis meritum. Quæstiones enim supervacuas pugnasque verborum, quæ non ædificant, sed magis subvertunt, omnino devitans, ad ea solum enisus est, quæ sobrio intellectui, & moribus instruendis sufficerent. Denique accepto semine verbi Dei, eousque convaluit, ut jam tunc proposuerit propter Deum austerioris vitæ vias aggredi, *abdicare scilicet carnis esum, cilicio ad carnem operiri*, cultui divino arctius applicari. Adhuc enim *Acolitus* existens, altiori gradu abstinuerat, timens lubricum ætatis. Ubi ergo maturior ætas & diutinum continentie experimentum viro firmitatem addiderant, transactis in studio tribus annis, statuit patriam revivere,

(a) ingenuos MSC. Bækel. & Stet.

(*) licentiam, MSC, Lub. Bækel. & Stet.

revifere, & ad facros ordines promoveri. Contigit in diebus illis dilectum difcipulum ejus Thetmarum infirmari. Qui metuens periculum mortis, flevit cum Ezechia fletu magno, poftulans dilationem vitæ, propter magiftri fui Deo accepta merita. Quo perorante, Deo gloria, infirmitate relevatus eft. Poft hæc recepti in patriam, divifi funt ab invicem. Et quidem venerabilis *Thetmarus Canonica Bremenfis Ecclefie investitus eft*: At Magifter Vicelinus oblatam recufavit, ordinatione Dei ad opus aliud destinandus.

CAPUT XLVI. (XLVII.)

1. Vicelinus Sacerdotii dignitate à Northberto, Archiepifcopo Magdeb. ornatur.
2. Ab Adelberone, Archiep. Bremeni ad Slavos mittitur.
3. Lubecam delatus ab Henrico Rege fa-

cultatem Slavis Evangelium annu-
nciandi obtinet. - 1125.

4. Cum focis in Saxoniam revertitur.
5. Henricus moritur, Suentepolcho & Kanuto relictis filiis, circa annum 1126.

EO itaque anno, quo Francia reverfus est, accedens ad reverendisimum *Northbertum*, *Magdeburgensem Præfulem*, ejus notitia perfrui, & ad Sacerdotii gradum promoveri meruit. Statimque ferventiffimo zelo æftuans, quibusnam fedibus locandus, aut cui operi mancipandus foret, in quo Ecclefie fructuosus exifteret, *audivit famam Henrici principis Slavorum*, & qualiter idem domitis barbaris gentibus, ad ampliandum cultum domus Dei, pronam gesserit voluntatem. Ratus ergo ad opus Evangelii fe divinitus vocari, adiit venerabilem *Adelberonem*, *Hammenburgensem Archiepifcopum*, qui fortè (*) ad Bremam conftitit, revelaturus ei propositum cordis fui. Ille non modicè lætificatus approbavit confilium, deditque ei legationem verbi Dei in Slavorum gente vice fua idololatriam extirpandi. Statimque aggreflus eft iter in terram Slavorum, comitantibus eum venerabilibus presbyteris, *Rudolpho Hildensemensi*, & *Ludolfo Verdenfi Canonico*, qui fe devoverant in opus ministerii hujus. Reper- tum ergo in urbe Lubeceni Principem Henricum convenerunt, rogantes dari fibi facultatem prædicandi nomen Domini. Qui nil titubans, viros digniffimos coram gente fua magnis honoribus extulit, deditque eis Ecclefiam *Lubeke*, ubi tuta fecum ftatione confiftere poffent, & agere quæ Dei funt. His ritè peractis, reverfi funt in Saxoniam, ordinaturi de- rebus domesticis fuis, & paraturi fe ad iter Slavonicum. Sed grandis & fubita mœftitia corda eorum perculit. Fama enim velox pertulit, Henricum (a) regem Slavorum præfenti vita decessiffe. Sicque ad præfens pia eorum vota retardata funt. Filii enim Henrici, *Zwentepoleb*, nec non *Kandtus*, qui dominio fuccedere, intestinis bellis adeo perturbati funt, ut tranquillitatem temporum & tributa regionum perderent, quæ pater eorum armorum virtute conquifierat.

CAPUT XLVII. (XLVIII.)

1. Vicelinus cum Archiepifcopo Brem. Meldorffium in Dithmarfiam proficifcitur.
2. Tres Nordalbingorum populi. Illorum mores.
3. Falderenfes facerdotem fibi petunt.
4. Faldera eft limes inter Holfatiam & Wagriam.

5. Archiepifcopus Vicelinum Ecclefiam Falderenfem facit.
6. Holfati Christiani quidem; fed fuperftitiofi.
7. Vicelinus Nordalbingos ab erroribus revocare cœpit.
8. Ad Vicelinum & alii facerдotes fe applicant.

Circa idem tempus, Dominus *Adelbero* (*) Archiepifcopus tranfvit Albiam, *vifitaturus Hammenburg & Nordalbingorum provinciam*, venitque in civitatem (**) *Miletborp*, habens in comitatu fuo venerabilem facerdotem *Vicelinum*. Tres autem funt Nordalbingorum populi, *Sturmarii*, *Holzati*, (***) *Thetmarzi*, nec habitu nec lingua multum difcrepantes, tenentes *Saxonum jura*, & Christianum nomen, nifi quod propter Barbarorum viciniam, furtis & latrocinii operam dare confueverint. Hospitalitatis gratiam feftantur. Nam furari & largiri apud *Holzatos* oftentatio eft, qui verò prædari nefciat, hebes & inglorius eft. Conftitente ergo Epi-

(*) apud Bremam. MSC. L. B. & S.

(**) letatus. MSC. Lub.

(a) Henricus Princeps Slavorum obiit in Lubeke, cujus filii Swante pol senior & Kanutus junior de principatu paterno contendere cœperunt.

(*) Adalbertus Archiepifcopus Bremenfis, de Brema veniens.

(**) Myldorp terræ Dithmarciæ, Korn, hodie Meldorp. Bangert.

(***) Tithmarci.

Episcopo in Milethorp, venerunt ad eum *cives de Faldera*, (a) rogantes dari sibi sacerdotem. Est autem Falderensis pagus, limes Holfatiz, versus eam partem, qua Slavos attingit. Statimque Pontifex conversus ad Vicelinum sacerdotem, dixit: Si tibi propositum est laborandi in Slavia, vade cum hominibus istis, & potire ecclesia eorum, eo quod sita sit in terminis utriusque provincie, sitque tibi intranti & exeunti Slaviam locus & statio. Quo respondente, se parere consilio, ait ad viros de Faldera: Vultis vobis dari sacerdotem prudentem & idoneum? Quibus dicentibus, se hoc omnibus modis & velle & expetere, acceptam per manus sacerdotem commisit eum cuidam *Marcrado* (b) præpotenti viro, cæterisque de Faldera, præcipiens ut dignam personæ sollicitudinem gererent. Cumque pervenisset ad locum destinatum, perspexit habitudinem loci, campumque vasta & sterili myrica perhorridum, præterea accolarum genus agreste & incultum, nihil de religione nisi nomen tantum Christianitatis habentes. Nam lucorum & fontium, cæterarumque superstitionum multiplex error apud eos habetur. Incipiens ergo habitare in medio nationis pravæ & perversæ, in loco horroris & vastæ solitudinis, eo arctius divino se commendabat (c) auxilio, quo magis humano destitutus est solatio. Dedit autem ei Dominus gratiam in conspectu gentis illius. Statim enim ut gloriam Dei, & bona futuri sæculi, carnisque resurrectionem prædicare cœpit, ad novitatem incogniti dogmatis gens bruta grandi miraculo perculsa est, diffugeruntque tenebræ peccatorum ab illustratione irradiantis gratiæ Dei, denique incredibile dictu est, quanta plebium caterva in diebus illis ad penitentiæ remedium confugerit, *insonitque vox prædicationis ejus in omni Nordalbingorum provincia*. Cœpitque pia sollicitudine circumjacentes visitare Ecclesias, præbens populis monita salutis, errantes corrigens, concilians disidentes, præterea lucos & omnes ritus sacrilegos destruens. Comperta sanctitatis ejus fama, multi tam de clero quam de laicali ordine convenerunt ad ipsum, inter quos primi & præcipui fuerunt venerabiles Sacerdotes, *Ludolphus, Eppo, Luthmundus, Volkwardus*, cæterique quam plures, ex quibus aliqui dormiunt, quidam vero adhuc superstites sunt. Hi ergo sacris connexi fœderibus, statuerunt amplecti *calibatam vitam*, perdurare in oratione & jejuniis, exerceri in opera pietatis, visitare infirmos, alere egentes, tam propriam quam proximorum salutem curare. Super omnia vero pro Slavorum vocatione solliciti orabant Dominum, ostium fidei quantocyus aperiri. Quorum Deus petitiones longius distulit: nondum enim completæ sunt iniquitates Amorræorum, neque venit tempus miserendi eorum.

CAPUT XLVIII. (XLIX.)

1. Zuentepolchus & Kanutus bellicis motibus Nordalbingiam complent.
2. Zuentepolchus Kanutum in arce Plöna obsidet.
3. Obsidio solvitur, & regiones paternæ inter filios dividuntur.
4. Kanutus paulo post Lütkenburgi interficitur.
5. Zuentepolchus Adolpho Comite affumto Werlam & Kissinum urbes rebelles recuperat.

6. Vicelinus à Zuentepolcho, Lubecam in regiam suam reverso, Christianam religionem docendi facultatem impetrat, & sacerdotes eò mittit.
7. Lubeca vetus à Rügianis diripitur.
8. Zuentepolchus ab Holfato quodam obtruncatur.
9. Sueno Altenburgi occiditur.

1. Siquidem filii Henrici, domestica bella conflantes, populis Nordalbingorum novos labores parturiebant. *Zuentepolch* (a) enim senior, solus dominari cupiens, *Kanuto* fratri suo multas irrogavit injurias, ad ultimum sumptis Holzatis, eundem in castro *Plunensi* obsedit. At Kanutus prohibens socios, ne obsidentes jaculis appetent, ascendens ad propugnacula, allocutus est omnem exercitum dicens: Audite quæso verbum meum, viri optimi, qui venistis de Holzatia. Quod rogo causæ est, ut consurgatis adversus amicum vestrum? Nonne ego frater sum Zuentepolci, eodem patre Henrico genitus, & de jure, ditionis paternæ coheres? Quare ergo frater meus extorrem me facere nititur hæreditatis paternæ? Nolite, quæso, frustra vexari adversum me, sed revertimini ad iudicium, & obtinete mihi apud fratrem meum, ut det portionem, quæ me jure contingit. His auditis, animæquiores facti sunt

(a) cœnobium Falderense terræ VVagironum fundatur ab Adolfo Comite de Schowenburg, nuper à Ludero Duce Saxonum Comite facto, tertio anno Henrici V. Hoc quidem cœnobium in præsentiarum *Bardesholm* nuncupatur, translatum de novo monasterio in locum præsentem. Korn.

(b) Markrado civi præpotenti de Faldera.

(c) præsidio. MSC. L. B. S.

(a) Sweptepol dominium obtinens cum adjutorio Adolphi Comitis Holtzatorum & Sturmatorum obsedit plures urbes terræ Obotritorum. Quibus subactis reversus est Lubekæ, & secum duxit venerabiles presbyteros Rodolfum & Volkwardum, ut salutem populi procurarent, eis prædicando verbum Dei. Qui benigæ recepti per mercatores, habitaverunt in Ecclesia sita in colle super flumen Trabenam.

funt animi obfidentium, decreveruntque virum iufta poftulantem exaudiri. Adhibitaque opera, germanos difcordes reconciliaverunt, partita inter eos provincia. Sed *Kanutus* non 4 longè poft interfectus eft in urbe (b) *Lutlinburg*, *Zwentepolch* folus dominio potitur, con- 5 vocansque *Adolfum* Comitẽ cum *Holzatis*, & *Sturmariis*, direxit expeditionem in provin- ciam *Obotritorum*, obfeditque urbem quæ dicitur *Werlo*. Qua in poteftatẽ redacta, ul- tra poftgreffus eft ad urbem *Kycinorum*, obfeditque eam hebdomadibus quinque. Tandem, urbe fubaeta, acceptisque obfidibus, *Zwentepolch* reverfus eft *Lubeke*, *Nordalbingi* quo- que ad fedes fuas redierunt. Videns autem *Vicelinus* Sacerdos, quia Princeps *Slavorum* huma- 6 nis ceptum, impetratoque principis favore, mifit in urbem *Lubeke* venerabiles facerdoes, *Ludolfum* & *Volwardum*, qui falutem populi curarent. Receptique funt benignè à mercatori- bus, quorum non parvam coloniam *Henrici* Principis fides & pietas ibidem confciverat. Ha- 7 bitaveruntque in *Ecclefia fita in colle*, quæ eft è regione urbis, trans flumen. Nec longum tempus effluxit, & ecce *Rugiani* urbem vacuum navibus offendentes, oppidum cum caftro domoliti funt. Sacerdoes inclyti, barbaris unam ecclefie januam irrumpentibus, per- aliam elapfi, beneficio vicini nemoris falvati funt, & ad *Falderenfem* portum refugerunt. *Zwentepolch* non longè poft interfectus eft, dolo cujusdam *Dafonis* prædivitis de *Holzatis*. 8 Remanfit *Zwentepolch* filius nomine (c) *Zvinike*, fed & hic (d) interfectus eft apud *Erbene-* 9 *burg*, urbem *Transalbianorum*. Defecitque ftirps *Henrici* in principatu *Slavorum*, mortuis fcilicet filiis & filiorum filiis. Prædixerat hoc idem princeps, nescio quibus oraculis edoetus, ftir- pem fuam quantocyus defecturam.

CAPUT XLIX. (L.)

1. <i>Kanutus</i> , <i>Danus</i> , imperium in <i>Obotri-</i> <i>tos</i> confequitur.	6. <i>Latronibus</i> terram purgat.
2. <i>Ericus</i> facrum iter ingreffus regnum & <i>Kanutum</i> filium <i>Nicolao</i> fratri commiferat. - - - 1105.	7. A <i>Lothario</i> Imperatore <i>Kanutus</i> Rex <i>Obotritorum</i> coronatur. 1126.
3. <i>Kanutus</i> , & <i>Magnus</i> , <i>Nicolai</i> filius, unà in aula educti.	8. Ex monte <i>Albergo</i> (poft <i>Segebergo</i> dicto) <i>Wagrios</i> debellare parat.
4. <i>Kanutus</i> infidias <i>Nicolai</i> metuens ad <i>Lotharium</i> , <i>Saxonie</i> Ducem, fe confert.	9. <i>Pribislaum</i> & <i>Niclotum</i> , <i>Obotritorum</i> Principes, captos imperata facere cogit.
5. Inde ipfum reverfum <i>Nicolaus</i> Ducem <i>Slesvicenfem</i> conftituit.	10. <i>Vicelini</i> hofpitiõ fape ufus eft. 11. <i>Lubecæ</i> templum dedicavit. 12. <i>Adolphus</i> I. Comes obit, relicto <i>Adol-</i> <i>pho</i> II. viro docto & facundo. 1131

POft hæc translatus eft principatus *Slavorum* ad nobiliffimum Principem *Kanutum*, filium (a) 1 *Erici* regis *Danorum*. *Ericus* enim potentiffimus Rex, cum fe devoviffet ad iter *Hierofoly-* 2 *mitanum*, fratri fuo *Nicolao* regnum, cum filio *Kanuto* commendavit, accepto juramento, ut, fi non rediret, filio fuo, poftquam adoleviffet, regnum contraderet. Cum ergo regem *Hie-* 3 *rofolyma* redeuntem, fata fuftuliffent, *Nicolaus*, licet concubina natus, *Danorum* regnum obtinuit, eo quod *Kanutus* adhuc effet infantulus. Sed & *Nicolao* erat filius nomine *Magnus*. Nutriebantur ergo regalius & magnificentius hæc duo genimina in futuras commotiones bel- 4 *lorum*, & multorum ruinam *Danorum*. Ubi autem *Kanutus* adolere ceepit, timens fe infidiis 4 *patru* fui facilè poiffe obrui, tranfit ad Imperatorem *Lotharium*, & manfit apud eum multis diebus five annis, habitus ut regiam magnificentiam decuit, cum plena honorificentia. Inde fubiens in patriam, à patruo benignè receptus, & ducatu totius *Daniæ* præditus eft. 5 Ceepitque vir pacificus regionem compacare, auferens viros defertores de terra. Præcipuè 6 vero *Slesvicenfibus* beneficus erat. Contigit autem latrones fortè comprehendi in *myrica*, quæ interiacet inter *Sliam* & *Egdoram*, & perduci in faciem *Kanuti*. Quos cum ille fufpen- 7 dio addiffet, unus ex eis vitæ confulere cupiens proclamavit, fe confanguineum ejus effe, & regia *Danorum* ftirpe oriundum. Cui *Kanutus*, Turpe, inquit, eft confanguineum no- ftum, vulgarium more affici, decet nos impendere ei claritatem. Et juffit ei in *naurica* *pinu* folenne exhiberi fufpendifium. Interea fubiit animum ejus, quod principatus regni *Slav-* 7 *orum* vacaret, mortuo fcilicet *Henrico* & filiis ejus adnullatis. Adiit ergo *Lotharium* Impe- ratorem, emitque multa pecunia regnum *Obotritorum*, omnem fcilicet poteftatem, qua præditus fuerat *Henricus*. Et poftuit Imperator coronam in caput ejus, ut effet Rex *Obotritorum*, rece- pitque

(b) *Luttickenburg*.(c) *Swinike*.(d) flatim poft interemptus eft in *Erbeneburg*, villa trans *Albiam*.(a) boni *Erici*.

pitque eum in (*) hominum. Post hæc transit Kanutus in terram Wagirorum, & occupavit montem, qui antiquitus *Alberg* dicitur, imposuitque illic mansiunculas, intendens ibidem communire castellum. Et sociavit sibi in terra Holzatiensium omnem virum fortem, fecitque cum eis incursiones in terram Slavorum, occidens & sternens omnes sibi adversantes. Sed & fratrualem Henrici *Pribizlaum*, & majorem terræ Obotritorum *Nicolotum*, duxit in captivitate, posuitque *Slesvich* in custodiam, astringens eos manibus ferreis, quousque pecunia & vadibus redempti, ea quæ subiecta sunt, sentirent. Sæpius & in terram Wagirorum deversans, Falderensi hospitio usus est, præbuitque se familiarem *Vicelino* & omnibus illic commorantibus, promittens eis bona, si Dominus res suas in Slavia direxisset. Veniens etiam *Lubeke*, dedicari fecit Ecclesiam, quam construxerat Henricus, astante venerabili sacerdote Ludolpho, & cæteris qui de Faldera eidem loco mancipati erant. In diebus illis (b) obiit Comes *Adolfus*, habuitque duos filios. Quorum senior *Hartungus* vir militaris, habiturus erat Cometiam. At junior filius *Adolfus* literarum studiis deditus erat. Contigit autem Lotharium cum grandi expeditione ire in *Bohemiam*. Ubi interfecto Hartungo cum multis nobilibus, *Adolfus* (c) accepit Cometiam terræ Nordalbingorum, vir prudens, & in divinis & humanis rebus exercitissimus. Præter facundiam enim Latinæ & Teutonicæ linguæ, Slavicæ nihilominus linguæ gnarus erat.

CAPUT L. (LI.)

1. Kanutus in colloquio cum Nicolao offensam Magni incurrit.	4. Magnus Kanutum ad se evocatum crudelissimè interficit, 7. Jan. 1130.
2. Magnus instinctu matris infidias Kanuto fruit.	5. Lotharius ulturus cædem Slesvicum usque cum exercitu movet.
3. Nicolaus dissidentium animos in gratiam restituit.	6. Magnus Imperatori fidelitatem jurat.

1 **C**irca tempus dierum illorum accidit, ut Kanutus rex Obotritorum veniret *Slesvich*, habiturus cum patruo suo *Nicolao* curiale colloquium. Cum autem populus venisset in concionem, & rex senior sedisset in throno, indutus cultu regio, Kanutus assedit ex opposito, gestans & ipse coronam regni Obotritorum, stipatusque satellitum agmine. Sed cum rex patruus videret nepotem suum in fastu regio, sibi que nec assurgere, nec osculum ex more dare, dissimulata injuria, transit ad eum, oblaturus salutationem cum osculo. Cui ille occursans ex medio, sese per omnia patruo & loco & dignitate adæquavit. Quod factum Kanuto letale odium conscivit. Nam *Magnus*, filius Nicolai, cum matre huic spectaculo assidens, incredibile dictu est, quanta ira exarserit, dicente ad eum matre sua, Nomen vides, quia nepos tuus sumpto sceptro jam regnat? Arbitrari ergo eum hostem publicum, qui vivente adhuc patre tuo, nomen sibi (*) regni usurpare non timuit. Quod si longius dissimulaveris, & non occideris eum, scito te & vita & regno ab eo privandum. His itaque verbis instimulatus, cepit infidias moliri, ut Kanutum occideret. Quod sentiens Nicolaus rex, convocat universos principes regni, deditque operam, ut juvenes dissidentes confederaret. Dissensionibus ergo ad pacem inclinatis, jurata sunt utrinque fœdera. Sed pactio-
2 nes istæ apud Kanutum firmæ, apud Magnum dolis oblitæ sunt. Statim enim ut ficta soliditate animum ejus investigat, & omni suspitionis malo vacuum considerat, rogat Kanutum (a) Magnus, ut occurrat sibi ad singulare colloquium. Dissuadet Kanuto uxor exitum, timens infidias, simul etiam exasperata somnio, quod præterita nocte viderat. Nec tamen vir fidelis retineri potuit, sed sicut laudatum fuerat, occurrit ad locum placiti, comitatus quatuor tantum viris. Adest *Magnus* cum totidem viris, amplexatumque deosculatur nepotem, confederuntque tractaturi negocia. Nec mora, surrexerunt infidias de latebris suis, percussumque Kanutum interfecerunt, divisoque membratim corpore, crudelitatem etiam in mortuo exaturare gestierunt. Et multiplicatæ sunt à die illa perturbationes & intestina bella in Dania, de quibus in consequentibus aliquantisper (**) commemorandum est, eo quod
3 provinciam Nordalbingorum vehementer attigerint. Audito autem sinistro hoc nuncio
4 *Lotharius* (b) Imperator, cum conjugæ suæ *Rikenza*, non modicè contristati sunt, eo quod cor-
5 ruerit

(*) hominem MSC. Bœkel. & Stet.

(b) Decimo anno Lotharii qui est Domini 1137.

(c) postpositis scholis.

(*) regium. Bœkel. & Stetin.

(a) Kanutus Rex Obotritorum invitatus in dolo ad colloquium familiare à Magno filio Nicolai Regis Danorum interficitur ibidem ab eodem Magno. Korn.

(**) commemorandum. MSC. L. B. & S.

(b) quod audiens Lotharius Imperator, & dolens de nefanda interfectione viri tam nobilis: intravit Daciam cum magno exercitu contra dictum Magnum. Sed pro pudor! corruptus pecunia egressus est, nihil ad rem faciens. Locus autem, ubi Kanutus interfectus est, *Kingsteb* dicitur. Korn. [forte legendum *Kingsteb*, hoc est locus *confossi Regis*.]

ruerit vir Imperio amicitia conjunctissimus. Venitque cum grandi exercitu prope civitatem Sleswich, ad vallum illud notissimum *Dinewerb* (***) ulturus mortem funestam optimi viri Kanuti. Confederatè regione Magnus, cum immenso Danorum exercitu, defensurus terram suam. Sed territus virtute Teutonici militis, apud *Casarem immenso auro, & hominio*, impunitatem indemptus est.

CAPUT LI. (LII.)

1. Ericus, nothus, Kanuti frater, Magni bello laceffit.	5. Ericus Slesvico elapsus in Scania bellum instaurat.
2. Slesvicum occupat.	6. Inibi prælio inito Magnus cadit. 1135.
3. Nicolaus & Magnus ibi eum obsident.	7. Nicolaus Slesvici à civibus occiditur.
4. Magnus Adolphum urbi subsidio venientem vincit.	8. Trium Regum tres filii.

Videns ergo Ericus frater Kanuti, natus de concubina, quia refriguit Cæsaris ira, cœpit armari in ultionem fraterni sanguinis, currensque terra & mari congregavit multitudinem Danorum, execrantium impiam cædem Kanuti. *Sumptoque Regio nomine*, cœpit frequentibus bellis incurfare Magnum, sed superatus, sed fugatus est. Unde etiam *Ericus Hasenooth*, id est, pes leporis, (a) propter fugam continuam appellatus est. Dania tandem exturbatus, confugit in civitatem *Sleswich*. (b) Illi autem memores bonorum, quæ impenderat eis Kanutus, receperunt virum, parati pro eo ferre mortem & exterminium. Quamobrem *Nicolaus*, & filius ejus *Magnus*, præceperunt omni populo Danorum, ut descenderet (c) ad pugnam, & Sleswich, crevitque obsidio in immensum. Porro lacus ille qui civitati adjacet, glacie concretus, pervius erat, impugnaveruntque civitatem terra marique. Tunc Slesvicenses miserunt nuncios ad Comitem *Adolfum*, offerentes ei *centum Marcas*, ut cum gente Nordalbingorum civitati præsidio foret. Sed & Magnus tantumdem obtulit, ut bello abstineret. (d) Inter hæc Comes incertus quid ageret, consuluit majores provincie. Illi consuluerunt, civitati subveniendum, eo quod mercibus ejus saepe potirentur. Congregato ergo exercitu, *Adolfus* Comes transiit *Egdoram* fluvium, visumque ei fuit paululum subsistendum, quousque universus conveniret exercitus, eundumque in terram hostilem cum diligenti cautione. Sed populus prædarum avidus, retineri non potuit. Tanta enim festinantia præterlapsi sunt, ut venientibus primis ad sylvulam *Thievela* (e), novissimi *Egdoram* fluvium vix attingerent. Audito ergo, *Magnus*, Comitum adventu, eligit de exercitu *mille loricator*, abiitque in occursum exercitus, qui exierat de *Holzatia*, & commisit cum eis prælium. Et fugatus est Comes, percussique populi Nordalbingorum attritione maxima. Comes autem, & quotquot fagerant de acie, reversi per *Egdoram* salvati sunt. Magnus ergo potitus victoria, reversus est ad obsidionem, frustrato tamen labore: nam neque civitate neque hoste potitus est. Laxata enim hyeme pariter & obsidione, *Ericus elapsus* venit in maritimam Sconie regionem, conquerens ubique innoxiam fratris cædem, & proprias calamitates. Audiens ergo Magnus quia comparuit Ericus, accedente ætate, direxit expeditionem in Sconiam cum innumera classe. At ille confederatè regione, stipatus acolarum licet brevi numero. Soli enim Sconenses universis Danis restiterant. Cum ergo Magnus in sacro die Pentecostes aciemurgeret ad congressum, dixerunt ad eum venerabiles Pontifices: Da gloriam Deo cæli, & habe reverentiam diei tantæ, & quiesce hodie, pugnaturus in crastinum. Qui monita contemnens, aggressus est prælium. Produxitque Ericus exercitum suum, & occurrit ei in manu valida. Ceciditque (f) Magnus in die illa, percussaque sunt universa Danorum agmina à viris Sconensibus, & ad interuccionem deleta. Et factus est Ericus ea victoria insignis, & creatum est ei nomen novum, ut *Ericus Emum*, hoc est, memorabilis appellaretur. Porro *Nicolaus* rex senior navi elapsus venit Sleswich, percussusque est à viris (a) civitatis in gratiam victoris. Ultusque est Dominus sanguinem Kanuti, quem interfecit Magnus, prævaricator jurisjurandi, quod juravit. Et regnavit Ericus in Dania, generavitque ex concubina *Thunna* filium nomine *Suein*. Sed & Kanuto erat filius nobilis *Waldemar*. Magnus quoque genuit *Kanutum*. Remanseruntque hæc regalia incrementa Danorum populis, in quibus exercentur, ne fortè amisso usu præliandi quandoque insolescerent. Solis enim civilibus bellis præpollent.

Dddd 3

CAPUT

(***) Denewerk, opus seu vallum Danicum.

(a) eo, quod semper fugeret.

(b) veniens in occursum Magni, fugatus est in oppidum Sleswile.

(c) descenderent. MSC. L. B. S.

(d) abstinere. MSC. L. & B.

(e) Thievela. MSC. Steun.

(f) juxta Kornerum citante Bangerto, ceciderunt sex Episcopi, quatuor ex Italia, unus ex Scandia, unus ex Suedia.

(g) à futuribus Slesvicensibus.

CAPUT LII. (LIII.)

1. Pribislaus Wagrios & Polabos, Niclotus Obotritos ad paganismum reduxerunt.
  2. Dii & religio harum gentium.
  3. Suantevitus summum illarum Numen.
  4. Crudele ingenium, & Christiani nominis extremum odium.
1. **P**ostquam ergo mortuus est *Kanutus cognomento Lawardus rex Obotritorum*, successerunt in locum ejus *Pribislaus* atque *Niclotus*, bipartito principatu, uno scilicet *Wagrensium* atque *Polaborum*, altero *Obotritorum* provinciam gubernante. Fueruntque hi duo truculentæ bestiæ, Christianis valde infesti. Invaluitque in diebus illis per universam Slaviam multiplex idolorum cultura, errorque superstitionum. Nam præter lucos atque penates, quibus agri & oppida redundabant, primi & præcipui erant, (a) *Prove Deus Aldenburgenfis terra, Siva* (b) *Dea Polaborum, Radigast Deus terra Obotritorum*. His dicati erant flamines & sacrificiorum libamenta, multiplexque religionis cultus. Porro solennitates diis dicandas sacerdos juxta sortium nutum denunciavit, conveniuntque viri & mulieres cum parvulis, mactantque diis suis hostias de bobus & ovibus, plerique etiam de hominibus Christianis, quorum sanguine Deos suos oblectari jactitant. Post cæsam hostiam sacerdos de cruore libat, ut sit efficacior oraculis capessendis. Nam sanguine dæmonia facilius invitari, multorum opinio est. Consummatis juxta morem sacrificiis, populus ad epulas & plausus convertitur. Est autem Slavorum mirabilis error: nam in conviviis & comotationibus suis, pateram circumferunt, in quam conferunt, non dicam consecrationis sed execrationis verba, sub nomine Deorum, boni scilicet atque mali, *omnem prosperam fortunam à bono Deo, adversam à malo dirigi proficentes*, ideo etiam malum Deum sua lingua *Diabol* five *Zerneboch*, id est, nigrum Deum, appellant.
3. Inter multiformia autem Slavorum numina præpollet *Suantevith* Deus terra *Rugianorum*, utpote efficacior in responsis, *cujus intuitu ceteros quasi semideos aestimabant*. Unde etiam in peculium honoris annuatim hominem Christicolam, quem fors acceptaverit, eidem litare consueverunt. Quin & de omnibus Slavorum provinciis statutas sacrificiorum impensas illò transmittabant. Mira autem reverentia circa fani diligentiam affecti sunt: nam neque juramenti facile indulgent, neque ambitum fani vel in hostibus temerari patiuntur. Fuit præterea Slavorum genti crudelitas ingenita, saturari nescia impatiens ocii, vexans regionum adjacentia terramarique. Quanta enim mortium genera Christicolis intulerint, relatu difficile est, cum his quidem viscera extorserint, palo circumducentes, hos cruci affixerint, iridentes signum redemptionis nostræ. Sceleratissimos enim cruci affigendos (c) autumant: eos autem quos custodiæ mancipant pecunia redimendos, tantis torturis & vinculorum nodis plectunt, ut ignorant vix opinabile fit.

CAPUT LIII. (LIV.)

1. Vicelinus Lotharium Bardevici adit, & de arce Sigebergo monti imponenda admonet.
2. Lotharius in Holfatiam descendit, & arcem condere cœpit. 1134.
3. Principes Slavorum graviter ideo Vicelino succensent.
4. Lotharius templum ibi fundat.
5. Vicelino ecclesiam Sigebergensem & Lubecensem: Vicelinum Pribislaio commendat.

1. **C**um ergo inclytus Cæsar *Lotharius*, & (*) reverendissima conjunx ejus *Rikenze*, plenam erga divinum cultum devotionis curam gererent, adiit eum Sacerdos Christi *Vicelinus*, *Bardewich* consistentem, & suggessit ei, ut Slavorum genti, secundum datam sibi cælitus potentiam, aliquod salutis remedium provideret. Præterea intimavit ei, quia in Wagrensi provincia mons haberetur aptus, cui propter tutelam terræ, regale possit castrum (a) imponi. Nam & *Kanutus* rex Obotritorum olim eundem montem occupaverat, sed miles illic positus immisso noctu latrone captus est, dolo senioris *Adolphi*, metuentis se a *Kanuto*, si forte invalesceret, facile posse premi. Imperator ergo audito Sacerdotis prudenti consilio, transmisit viros idoneos, qui specularentur aptitudinem montis. Certior ergo factus verbis nunciorum, transmisso amne venit in terram Slavorum ad locum destinatum. Præcepitque 3 omni populo Nordalbingorum, ut occurrerent ad ædificationem castelli. Sed & Principes Slavo-

(a) Prone. MSC. Stetin.

(b) Synna. MSC. S.

(c) suffigendos. MSC. L.B.S.

(*) reverentissima. MSC. L. B. S.

(a) Castrum montis Victorialis terræ Holtzatorum, quod in vulgari *Sigeburg* nuncupatur, construitur à Lothario Imperatore: monasteriumque quod subter castrum situatum est, pro eodem tempore fundatum est ab eodem principe cooperante *Adolfo* Comite. Vicelino vero sacerdoti *Falderensi* commissum est ad perficiendum.

Slavorum aderant in obsequium Imperatoris, facientes operationem, sed cum grandi tristitia, eo quod sentirent clam sibi suscitari pressuram. Dixit ergo quidam principum Slavorum ad alterum: Vides hanc structuram firmam, & præminentem? Ecce vaticinor tibi, quia castrum hoc erit jugum universæ terræ. Hinc enim egredientes primum effringent *Plunen*, deinde *Aldenburg*, atque *Lubeke*, deinde transgressi *Trabenam Rasesburg*, & omni *Polarorum* terra abutentur. Sed neque *Obotritorum* terra effugiet manus eorum. Cui ille respondit: Quis nobis malum hoc paravit, aut regi montem hunc quis prodidit? Ad quem princeps, Vides, inquit, homuncionem illum caluum, stantem prope regem? Ille induxit super nos universum malum hoc. Perfectum ergo est castrum, & numerofo milite communitum, vocatumque *Sigeberg*, posuitque in eo quendam satellitem suum *Hermannum*, qui castro præset. Nic his contentus, ordinavit foundationem novæ Ecclesiæ ad radices ejusdem montis, deputans in subsidium divini cultus, & stipendia fratrum illic adunandorum, sex vel eo amplius oppida, juxta morem privilegii constabilia. Porro dispensationem ejusdem basilicæ, commisit Domino *Vicelino*, ut ædificiis suberigendis, & personis coadunandis instaret propensius. Idem quoque fecit de *Lubecensi* Ecclesia, præcipiens *Pribislauo* sub obtentu gratiæ suæ, ut memorati Sacerdotis, vel qui vicem ejus egisset, plenam gereret diligentiam, proposuitque, ut ipse protestatus est, omnem Slavorum gentem divinæ religioni subigere, & de ministro Christi statuere Pontificem magnum.

CAPUT LIV. (LV.)

1. Lotharius Bavaro Ducatum Saxoniam confert. 1136.	6. Henricus Bavarus, & Albertus Ursus, Marchio, de Ducatu Saxoniam contendunt.
2. Vicelinus Lubicensi & Sigebergenfi ecclesiis de sacerdotibus prospicit.	7. Conradus III. Imperator juvat partes Alberti.
3. Lotharius Rogerium ex Apulia pel- lit. 1136.	8. Albertus Luneburgam &c. occupat: Adolphum II. pellit. 1139.
4. In reditu moritur. 1137.	9. Holfatiam & arcem Sigeberg. Henrico de Badewide tradit.
5. Lotharii morte labefactata est res ecclesiastica apud Slavos.	

His ita peractis, Imperator ordinatis rebus tam Slavorum quam Saxonum, dedit Ducatum Saxoniam *Henrico* genero suo, *Duci Bavaria*, quem etiam secum assumens paravit secundam professionem in Italiam. Interea Dominus *Vicelinus* legationis sibi creditæ solers curator, idoneas Evangelio personas ad opus, ministerii conscivit, ex quibus venerabiles Sacerdotes *Ludolfum*, *Hermannum*, *Brunonem* in *Lubeke* constituit, *Lutmundum* cum cæteris *Sigeberg* esse mandavit. (a) Factumque est misericordia Dei, & virtute *Lotharii* Cæsaris, seminaria novellæ plantationis in Slavia. Sed accedentibus ad servitum Dei, non desunt tentationes. Sic & patres novellæ Ecclesiæ, permaximas invenerunt jacturas. Imperator enim bonus, cujus erga vocationem gentium virtus probata, postquam Roma cum Italia potitus est, *Rogerium* quoque *Siculum Apulia* pepulit, cum jam redire pararet, immatura morte præventus est. Conturbata sunt hac fama omnes potestates imperii; virtus quoque Saxonum tanto principe illustrata, penitus concidisse visa est; & in Slavia res Ecclesiasticæ labefactatae sunt. Statim enim ut corpus defuncti Cæsaris perlatum est in Saxoniam, & *Lutture* tumultum, orta sunt seditiones inter *Henricum*, regis generum & *Adalbertum Marchionem*, contendentium propter ducatum Saxoniam. *Conradus* autem Rex in folium regni levatus, *Adalbertum* in ducatu firmare nifus est, injustum esse perhibens, quenquam principum duos tenere ducatus. Nam *Henricus* duplicem sibi vendicabat principatum, (b) *Bavariæ* atque *Saxoniam*. Bellabant ergo hi duo principes, duarum sororum filii intestinis præliis, & commota est universa Saxoniam. Et quidem *Adalbertus* præcipiens castrum *Luneburg* cum civitatibus *Bardewich*, atque *Brema*, occidentali Saxoniam potitus est. Sed & *Nordalbingorum* fines partibus ejus appliciti sunt. Quamobrem Comes *Adolphus* provincia pulsus est, eo quod fidem juratam Imperatrici *Rikenzæ* & genero ejus, temerare nolisset. Comitiam ejus, urbes, & servitia *Henricus de Badewide* beneficio *Adalberti* affectus est. Sed & castrum *Sigeberg* in custodiam accepit, mortuo scilicet *Hermanno*, & cæteris exturbatis, quos Cæsar imposuerat.

CAPUT LV. (LVI.)

1. Pribislaus suburbium & novum cœnobium Sigeberg. demolitus est.	de imperio Slavorum inter se digladiantur.
2. Rases, ex familia Cruconis, & Pribislaus, ex Henrici Regis profapia,	3. Rases arcem Lubecensem, & reliquias urbis penitus evertit. 1139.
	4. Hoc

(a) Factumque, MSC. Boek.

(b) Ducatum, MSC. Lub. & Steet.

4. Hoc Lubecæ excidio cursui Evange-
lii insignis mora apud Slavos inje-
cta est.

5. Fratres Falderensis Collegii sanctè
vivunt, & miracula edunt.

6. Vicelinus exorcismo diabolum ex
obfessa virgine pellit.

His ergo turbulentis per Saxoniam usquequaque concitatis, *Pribizlaus de Lubeke* occasio-
nem nactus, assumpta latronum manu, suburbium *Sigeberg* & omnia circumjacentia, in
quibus Saxonum erant contubernia, penitus demolitus est. Ibi oratorium novum & Mona-
sterii recens structura igne consumpta sunt. *Volkerus* frater magnæ simplicitatis, ictu gladii
percussus est. Cæteri fratrum qui evaserant, ad Falderensem portum refugerunt. *Ludolfus*
autem Sacerdos & qui cum eo Lubeke demorati sunt, ea vastitate non sunt
dissipati, eo quod in castro & tuitione degerent Pribizlavi, stantes utique loco &
tempore difficili & pleno formidine mortis. Præter egestatem enim, & quotidiana vitæ peri-
cula, cogebantur aspicere vincula & varia tormentorum genera Christicolis illata, quos la-
tronum manus passim captivare solebat. Non multo post venit quidam *Race*, de femine-
Cruconis cum classica manu, arbitratus se hostem suum Pribizlaum reperturum Lubeke. Duæ
enim cognationes, Cruconis atque Henrici, propter principatum contendebant. Cum er-
go Pribizlaus adhuc fortunatus esset, *Race* cum suis castrum & circumjacentia demoliti sunt,
Sacerdotes inter arundineta salvati, *Falderense presidium* apprehenderunt. Venerabilis ergo
sacerdos *Vicelinus*, cæterique prædicatores verbi, gravi mæstitia confecti sunt, eo quod no-
vella plantatio in ipsis initiis emarcuerit, continueruntque se in Falderensi Ecclesia, oratio-
nibus & jejuniis assidue intenti. Quanta vero austeritate, quanta ciborum temperantia,
omnique conversationis perfectione Falderense illud collegium primitus claruerit, non satis
explicari potest. Dedit ergo eis DOMINVS gratiam sanitatum, juxta quod ipse pollicitus
est, infirmos sanare; Dæmones effugare. Quid enim dicam de arreptitiis? Obsessorum,
qui latè advecti sunt, plena erat domus, ita ut fratres quiescere non possent, clamantes fan-
ctorum virorum præsentia ignes suos accendi. Sed quis illuc venit, & Dei gratia liberatus
non est? In diebus illis contigit virginem quandam, *Imme* dictam, vexari à dæmone, & ad
Vicelinum sacerdotem perducì. Quem cum interrogationibus urgeret: Cur vas incorru-
ptum ipse autor corruptelæ, temerare præsumpsisset? ille diserta voce respondit, Quia, in-
quit, tertio me offendit. In quo, ait, te offendit? Quia, inquit, negotium meum præpe-
divit. Bis enim transmisi fures ad perfodiendum domum, sed hæc assidens focus, clamori-
bus suis eos absterruit. Nunc quoque legatione principis nostri in Daniam functurus, hanc
in via offendi, ulturusque quod mihi tertio offendiculo fuerit subter ipsam devolutus sum.
Sed cum vir Dei conjugationum verba adversus eum coacervaret, ille, cur, inquit, propellis
paratum ultro egredi? Iam enim abibo ad proximam villam, visiturus sodales meos, qui
ibi delitescunt. Hoc etenim in mandatis accepi, priusquam in Daniam proficiscar. Quod
tibi, ait, nomen? & qui focii tui? aut cum quibus habitant? Ego, inquit, *Rufinus* vocor:
porro sodales mei, de quibus requiris, duo hic sunt, unus cum *Rorbesto*, alter cum muliere
quadam, ejusdem oppidi. Hos ergo hodie visitabo, crastina priusquam signum Ecclesia
Primam increpaverit, huc valedicturus revertar, & ita demum in Daniam proficiscar. Et hæc
dicens, egressus est: Virgo quoque passione vexationis liberata. Tunc jussit eam sacerdos
refici, & crastina ante horam Primæ, (a) ad Ecclesiam reduci. Quam cum parentes proximo
mane ad Ecclesiam ducerent, priusquam limen calcarent, & prima pulsari, & vexari virgo
cepit. Nec tamen boni pastoris diligentia prius abstiit, quam spiritus, præsentis poten-
tia Dei actus, abscessit. Porro ea quæ de *Rorbesto* prædixerat, rei exitus probavit: nam
in brevi maligno spiritu acerrimè correptus, laqueo semet strangulavit. In Dania quoque,
occiso *Erico* perturbatio gravis erupit, adeo ut oculis probari potuerit, magnum eò diabolum
adventasse in adfectionem gentis illius. Bella enim, & tempestates, pestilentias & cætera
humano generi inimica, dæmonum ministerio fieri quis nesciat?

CAPUT LVI. (LVII.)

1. Slavi, bello Henrici & Alberti invitati,
Holfatiam & Falderense Collegium
infestant.

2. Vicelinus Holfatos suos verbo DEI in
istis malis confirmat.

3. Henricus de Badewide Slavos Wagri-
os vastat.

4. Holfati sine Henrico denuo Slavos
invadunt, & Plönam occupant.

5. Bavarus Saxoniam recipit, & Adol-
phum II. reducit. - 1139.

6. Henricus Comes Sigebergensem &
Hamburgensem arces ex invidia
succendit.

7. Bava-

(a) horam primam. MSC. Lubec.

7. Bavarus exercitum contra Conradum Imperatorem educit. 8. Factis induciis paulo post moritur. XIII. Kal. Oct. 1139. 9. Henricus Leo, filius, ei succedit. 10. Gertrudis, Leonis mater, Henrico de Badewide Wagriam dono dat.	11. Adolphus contra apud Henricum Leonem nititur. 12. Adolphus igitur tota Wagriâ: Henricus Raceburgo & Polaborum terra potitur.

Agitabantur autem, sicut in Dania, sic & in Saxonia varix bellorum tempestates, intestina scilicet prælia magnorum principum, *Henrici Leonis, & Adalberti*, contententium propter Saxonix Ducatum. Super omnia autem *Slavicus furor* propter occupationes Saxonum, veluti ruptis loris effervescens, Holzatorum fines inquietabat, adeo ut Falderensis pagus jam pene in solitudinem redigendus esset, propter quotidianas interfectiones hominum, villarumque deprædationes. Inter has tribulationum angustias, *Vicelinus* sacerdos hortabatur populum in Deo spem suam constituere, agere litanias, in jejunio & attritione cordis, eo quod dies mali instarent. *Henricus* itaque qui Cometiam administrabat, virocii impatiens, & strenuus in armis, congregato latenter de Holzatis & Sturmariis exercitu, hyemali tempore *intravit Slaviam*, aggressusque eos, qui præ manibus erant, & quasi fudes defixæ in oculis Saxonum, percussit eos plaga magna, omnem scilicet *terram Plunensem, Lühilenburgensem, Aldenburgensem*, omnemque regionem, quæ inchoat à rivo *Sualen*, & clauditur mari Baltico, & flumine *Trabenæ*. Omnem hanc terram una incursione, præda, & incendio vastaverunt, præter urbes, quæ vallis & feris munitæ, obsidionis propensius studium perquirebant. Proxima æstate *Holzati* se mutuo adhortantes etiam sine Comite castrum *Plunen* adierunt, divinoque adjuti præsidio munitionem hanc cæteris firmiorem, præter spem obtinuerunt, Slavici, qui inibi erant, occisioni traditis. Gesseruntque eo anno bellum perutile, vastaveruntque crebris (*) incursibus terram Slavorum, feceruntque eis, ut sibi facere proposuerant, omni terræ eorum in solitudinem redacta. Habueruntque *Holzati* pro omine bellum illud Transalbianum Saxonum, eo quod invenissent libertatem ulciscendi se de Slavici, nemine scilicet obfistente. Nam principes Slavos servare solent tributis suis augmentandis. Postquam ergo *Henricus*, (a) gener *Lotharii* regis, auxilio focus *Rikenæ* Imperatricis ducatum obtinuit, & nepotem suum *Adalbertum* Saxonia deturbavit, *Adolfus* Comes rediit in Cometiam suam. *Henricus de Badewid*, quia (b) subsistere non posset, succendit castrum *Sigeberg*, arcemque firmissimam *Hammenburg*, quam Comitis *Adolfi* mater murato opere construxerat, ut esset firmamentum urbi contra impetus Barbarorum. Hanc ergo domum, & quicquid nobile senior *Adolfus* construxerat, *Henricus* fugam meditans, demolitus est. Post hæc *Henricus Leo* (*) cepit armari adversus *Conradum* regem, duxitque contra eum exercitum in *Thuringiam*, ad locum qui dicitur *Cruceburg*. Bello itaque per inducias protracto, dux *Henricus Leo* ducatum Saxonix, puer adhuc infantulus. Tunc *Domina Gertrudis*, mater pueri, dedit *Henrico de Badewid* *Wagirensium* provinciam, accepta ab eo pecunia, volens suscitare pressuras *Adolfo* Comiti, eo quod non diligeret eum. Postquam autem eadem *Domina* nupsit Principi *Henrico fratri Conradi* regis, & alienata est à negotiis ducatus; (d) accessit *Adolfus* Comes ad Ducem puerum & consiliarios ejus, acturus causam suam super (e) *Wagirensi* terra, prævaluitque & justiori causa & auctiori pecunia. Dissensiones ergo, quæ fuerunt inter *Adolfum* & *Henricum*, taliter compactæ sunt, ut *Adolfus Sigeberg* & omni *Wagivorum* terra potiretur: *Henricus* in recompensationem acciperet *Racesburg* & terram *Polaborum*. (f)

CAPUT LVII. (LVIII.)

1. Adolphus II. Sigebergum instaurat. 2. Ad desertas Slavorum sedes incolendas Hollandos &c. evocat. 3. Aldenburgum & Lütkenburgum Slavici relinquit.	4. Lubeca nova ipsius auspicio surgit. 1140. 5. Niclotum amicitiam sibi jungit. 6. Vicelinus prædia recipit, quæ <i>Lotharius</i> cænobio <i>Sigebergenfi</i> legaverat.

His

(*) incursionibus. MSC. Lub.

(a) *Henricus* Dux *Bayoariæ* Catulus, Ducatum Saxonix recuperavit auxilio fultus *Rixæ* Imperatricis, & *Adalbertum* Marchionem de Saxonia fugavit.(b) contra *Adolfum*.(*) qui est *Henricus VVelfus*, Pater *Henrici*, Leonis vulgò dicti.

(d) Saxonix.

(e) *Nordalbingorum* &(f) quæ in præsentiarum Ducatus est in septentrione versus *Albiam*. Hoc addit *Kornerus* de suo.

¹ **H**is vero in hunc modum ordinatis, *Adolfus* cepit *reædificare castrum Sigeberg*, cinxitque illud muro. Quia autem terra deserta erat, misit nuncios in omnes regiones, *Flandriam*, & *Hollandiam*, *Trajectum*, *Westphaliam*, *Fresiam*, ut quicumque (a) agtorum penuria arctarentur, venirent cum familiis suis, accepturi terram optimam, terram spaciosam, uberem fructibus, redundantem pisce & carne, & commoda pascuorum gratia. Dixitque *Holfatis* & *Sturmariis*: Nonne vos terram *Slavorum* subegistis, & mercati eam estis in mortibus fratrum & parentum vestrorum? Cur ergo novissimi venitis ad possidendum eam? Estote primi, & transmigrate in terram desiderabilem, & incolite eam, & participamini deliciis ejus, eo quod vobis debeantur optima ejus, qui tulistis eam de manu inimicorum. Ad hanc vocem surrexit innumera multitudo de variis nationibus assumptisque familiis cum facultatibus, venerunt in terram *Wagirensium* ad Comitem *Adolfum*, possessuri terram quam eis pollicitus fuerat. Et primi quidem *Holzatenfes* acceperunt sedes in locis tutissimis ad occidentalem plagam *Sigeberg*, circa flumen *Trabenam*: *Campestria* quoque (b) *Zuentineveld*, & quicquid à rivo *Sualem* usque *Agrimesou*, & lacum *Plunensem* extenditur. *Dargunensem* pagum *Westfali*, *Utinensem* (c) *Hollandi*, (d) *Suele* *Fresi* incoluerunt. Porro *Plunensis* adhuc desertus erat pagus. *Aldenburg* verò & (e) *Lutiburg*, & cæteras terras mari contiguas dedit *Slavis* incolendas, factique sunt ei tributarii. (f) Post hæc venit Comes *Adolfus* (g) ad locum qui dicitur *Bucu*, invenitque ibi vallum urbis desolatæ, quam ædificaverat *Cruco* olim tyrannus, (h) & insulam amplissimam, gemino flumine cinctam. Nam ex una parte *Trabena*, ex altera (i) *Wohniza* præterfluit, habens uterque paludosam & inviam ripam. Ex ea verò parte, quæ terrestre iter continuatur, est collis contractior, vallo castri præstructus. Videns ergo industrius vir competentiam loci, (k) portumque nobilem, cœpit illic (l) ædificare civitatem, vocavitque eam *Lubeke*, eo quod non longè abesset à veteri portu & civitate, quam *Henricus* princeps olim constituerat. Transmisitque nuncios ad *Nicolotum* (m) *Obotritorum* principem, componere cum eo amicitias, omnes nobiliores donariis sibi adeo adstringens, ut omnes ei obsequi, & terram ejus compacare (n) certarent. Cœperunt ergo inhabitari deserta *Wagirensis* provinciæ, & multiplicabatur numerus accolarum ejus. (o) *Vicelinus* quoque sacerdos, invitante pariter & adjuvante Comite, prædia recepit, quæ *Lotharius* Imperator ad constructionem monasterii & subsidium fervorum Dei jam olim ipsi coram castro *Sigeberg* contradiderat.

CAPUT LVIII. (LIX.)

I. *Vicelinus* cœnobium & templum in *Hagersdorff* condit. | 2. *Dithmarus*, *Vicelini* discipulus *Collegio Hagersdorffensi* se jungit.

¹ **V**isum autem fuit eis propter incommoda fori & tumultus castrenses, monasterium in proximo oppido, quod *Slavicè* *Cuzalina*, *Teutonicè* *Hagerestorp* (a) dicitur, fundatione commodissimum esse, misitque eo venerabilem Sacerdotem *Volckwardum* cum industriis viris, qui oratorio & claustralibus officinis subrigendis operam darent. Porro forensis ² *Ecclesia*, in curam Parochiæ, ad radicem montis posita est. In diebus illis nobilissimus vir *Thebmarus*, Domini *Vicelini* quondam discipulus, & in studio apud *Franciam* socius, relicta præbenda & decania *Bremensi*, devovit se *Falderensi* collegio, vir contemptor hujus seculi, sectator voluntariæ paupertatis, & in spiritali conversatione summæ perfectionis. Cujus per omnia extollenda sanctitas, tanto humilitatis culmine, & benignitatis vigore subnixæ erat, ut videres inter homines angelum, scientem compati infirmitatibus singulorum, tentatum autem per omnia. Destinatus post hæc *Hagerestorp*, quæ & *Cuzalina*, cum aliis fratribus, hominibus novæ transmigrationis magno solatio fuit. Dominus quoque *Vicelinus* novellæ *Ecclesiæ* sibi commissæ solers curator, omni studio enifus est, ut *Ecclesiæ* locis opportunis ædificarentur, providens eis *de Faldera* tam Sacerdotes quàm reliquæ altaris utensilia.

CAPUT

(a) Pascuorum & agrorum satilium.

(b) Ventineveld.

(c) Hollandini.

(d) Zusele Frifones. hodie Süfel.

(e) Lutikenburg.

(f) Excludens *Pribizlaum*, qui sibi *Wagitorum* terram usurpaverat.(g) circumiens terram *Wagitorum*.(h) & *Rani* ac *Rasche* de genere *Trutonis* destruxerant.(i) *Wohniza*.

(k) & amœnitatem.

(l) reinstaurare civitatem, quam *Truto* olim ibidem locaverat, & *Henricus* *Regulus* ampliaverat, vocavitque eam nomine antiquo *Lubek*, quod *Slavonicum* idioma est, & vulgari *teuthonico* amœnum sonat, eo quod locus amœnus esset & delectabilis.(m) & *Pribizlaum* fratres Principes *Obotritorum*.

(n) & defendere.

(o) *Lubecensis* quoque urbs incrementa cepit continua, & mercatorum copia de diversis partibus confluit.(a) *Högelsdorff*. *Bangert*. *Hogerestorp*. *MSC*. *Lub*.

CAPUT LIX. (LX.)

1. Bernhardus Abbas in Comitibus Imperii miracula edit. - 1146.	3. Bernhardi monitu Imperator, Reges, Principes, populi expeditionem facram suscipiunt. - 1147.
2. Adolphus Comes experimento Bernhardi in patrandis miraculis virtutem explorat.	4. Militum sacrorum pars una in Asiam: altera in Hispaniam: tertia contra Slavos destinatur.

Circa tempora dierum illorum ortæ sunt res novæ, & toti orbi stupendæ. Præsidente enim sanctissimo Papa *Eugenio*, *Conrado* quoque tertio gubernacula regni moderante, claruit *Bernhardus Clarevallensis Abbas*, cujus fama tanta signorum fuit opinione celebris, ut de toto orbe conflueret ad eum populorum frequentia, cupientium videre, quæ per eum fiebant mirabilia. Hic itaque egressus in Teutonicam terram, venit ad celebrem curiam *Frankenwardi*, quo tunc fortè Rex *Conradus* cum omni principum frequentia festinus occurrerat. Cum ergo sanctus vir in Ecclesiis (*) positus, curandis ægris in nomine Domini propensius instaret, astante Rege & summis potestatibus, incertum erat inter tantas populorum cæteras, quid quis pateretur, aut cui fortè subveniretur. Aderat illic Comes noster *Adolfus*, certius nosse cupiens ex operatione divina virtutem viri.

Inter hæc offertur ei puer cæcus & claudus, cujus debilitatis nulla potuit esse dubitatio. Cœpit ergo vir sagacissimus intentare solerter, si fortè posset in hoc puero, sanctitatis ejus experimentum capere. Cujus incredulitati, veluti divinitus edoctus vir Dei, remedium providens, puerum præter morem jussit sibi applicari, cæteros enim verbo tantum consignavit. Hunc vero exhibitum, manibus excepit, oculisque morosa contrectatione visum restituit: Deinde genua contracta corripens, jussit eum currere ad gradus, manifeste dans indicia, recuperati tam visus quàm gressus. Cœpit sanctus ille, nescio quibus oraculis edoctus, adhortari Principes, cæterasque fidelium plebes, ut proficiscerentur *Hierusalem*, ad comprimendas & Christianis legibus subigendas Barbaras orientis nationes, dicens, appropinquare tempora, quo plenitudo gentium introire debeat, & sic omnis *Israel* salvus fiat. Protinus ad verba adhortantis, incredibile dictu est, quanta populorum cæterva se ad profectioem eandem devoverit, in quibus primi & præcipui erant, (a) *Conradus* Rex, *Fredericus* Sueviæ Dux, qui postea regnavit, *Welfus* Dux, cum Episcopis & Principibus, militia nobilium & ignobilium, vulgariūque numero æstimationem excedente. Quid dicam de Teutonicorum exercitu, cum & *Ludovicus Parisiorum Rex*, & omnis *Francigenarum* virtus, in id ipsum aspiraverint. Non est recognitum vicinis temporibus, nec auditum à diebus seculi, tantum convenisse exercitum, exercitum, inquam, grandem nimis. Fueruntque signati titulo crucis, in vestibus & armatura. Visum autem fuit autoribus expeditionis, partem exercitus unam destinari in partes orientis, alteram in Hispaniam, tertiam verò ad Slavos, qui juxta nos habitant.

CAPUT LX. (LXI.)

1. Conradus Imperator cum exercitu in Græciæ fines perrexit.	4. Reliqui Bosporum trajiciunt.
2. Terrentur ostentis.	5. In Asia in duos divisi exercitus præliis, fame & siti omnes ferme extinguuntur.
3. In valle quadam torrente aquarum subito orto multi pereunt.	

Primus ergo, qui & maximus, abiit terrestri itinere cum rege (*) *Alemanno Conrado*, & rege Franciæ *Ludovico* & præcipuis utriusque regni Principibus, transieruntque regnum *Ungariæ*, quousque pervenirent prope fines *Græciæ*. Miseruntque legatos ad regem *Græciæ*, ut daret eis conductum, mercatumque, transire cupientibus terram ejus. Ille licet admodum territus, annuendum tamen decrevit, siquidem pacifici (**) venissent. Cui remandaverunt, se nihil inquietudinis moliri, qui propter ampliandos fines pacis, peregrinationem

E e e e 2

ultra

(*) Ecclesia. MSC. L. B. S.

(a) Rex *Conradus* in festo Purificationis B. Virginis à S. Bernhardo misso ab *Eugenio* Papa insignitus est crucis caractere cum cunctis fere Teuthoniæ Principibus. Accepit namque S. crucis signaculum de manu B. Bernhardi *Conradus* Cæsar, *Ludovicus* Rex Francorum cum uxore sua & meliori populo suo fere toto, *Vratizlaus* Dux Bohemiæ, *Henricus* Dux Lotharingiæ, *Welfus* Dux Burgundiæ, *Henricus Leo* Dux Saxonie & *VVestphaliæ*, *Conradus* Dux Sarigæ, *Albertus* Marchio de *Soltwedel*, *Borchardus* Comes de *Pletzeke*, *Adolfus* Comes de *Schowenburg* & *Holtzatiz*, *Hartwicus* Archiepiscopus *Bremensis* cum universis Saxonie & *VVestphaliæ* Episcopis, *Otto* Episcopus *Frisingensis*, *Udo* Episcopus *Ciczenis* & multi alii Principes & Prælati. De *Anglia* etiam, *Flandria*, *Brabantia* & *Hollandia* Britannique cum CC pene navibus proficiscuntur & erat numerus armatorum exercitus Christi de nobilibus ducentarum LXXX absque vulgo, cujus non erat numerus.

(*) Alemanniæ. MSC. L. B. S.

(**) pacificæ. MSC. Lub.

ultroneam assumpserint. Dedit ergo eis *Rex Græcia* juxta placitum, conductum, forumque
 2 abundans rerum venalium, ubicunque castra locanda fuissent. Multa verò *portenta* visa
 sunt in exercitu illis diebus, futura cladis demonstrativa: quorum vel præcipuum fuit, quod
 vespere quodam nebula densissima cooperuit castra, qua recedente, universa papilionum
 tegmina, vel quæ sub divo fuerant, adeo sanguine resperfa comparuerunt, ac si nimbus ille
 sanguinem compluerit. Quod videns Rex, (a) cæterique principum, conjecerunt, se ad
 3 maximos labores & mortium pericula evocatos. Nec fefellit eos conjectura. Non enim
 multo post venerunt in montana quædam, ubi cum invenissent vallem pratis rivoque de-
 currente commodissimam, metati sunt castra ad devexum montis latus. Porro jumenta
 oneraria, cum bigis & quadrigis, victualia sarcinasque militum portantibus, armentorum
 quoque in carnis esum ingens numerus, in vallis medium collocata fuerant, prope decur-
 sum aquæ, & pascuorum commoda. Appropinquante verò nocte, audita sunt in montis
 supercilio fragor tonitruum sonitusque tempestatis: tum ecce noctis medio nescio an nu-
 bium eruptione, vel quo eventu, torrens ille auctior erumpens, quicquid vallis humilior
 habuit in hominibus & jumentis, in momento eluit & in mare projecit. Hanc ergo primam
 4 exercitus jacturam exceperunt milites peregrinationis illius. Cæteri qui residui fuerant, per-
 rexerunt cæpto itinere, transeuntesque Græciam, pervenerunt ad regiam urbem *Constantino-*
polim. Quo per dies aliquot recreato exercitu, venerunt ad sinum maris, qui vulgari more
 dicitur *Brachium sancti Georgii*. Ibi providerat eis rex Græciæ naves ad transducendum exer-
 citum, adhibens notarios, qui expeditorum sibi numerum referrent. Quo relecto, gravi-
 ter ingemuit, & ait: Quare eduxisti Domine Deus populum hunc multum de sedibus suis?
 Verè brachio virtutis tuæ indigent, ut iterum videant terram desiderabilem, terram, inquam,
 5 nativitatis suæ. Transmisso ergo mari, *Ludovicus* Rex Franciæ direxit iter versus Hierosolymam, &
 pugnantibus secum barbaris universum perdidit exercitum. Quid dicam de Rege Alema-
 niæ, & his qui cum eo fuerant? Universi perierunt siti & fame, transducti in desertum ma-
 ximum, dolo legati Regis Græciæ, qui eos in fines Persarum ducere debuerat. Adeo contabue-
 runt fame & siti, ut incurstantibus Barbaris ultro cervices præbuerint. Rex & validiores qui-
 que, qui neci superfuerant, in Græciam refugerunt. O judicia excelsi. Tanta fuit clades
 exercitus & miseria inexplicabilis, ut eorum qui interfuerunt, adhuc hodie lachrymis de-
 plangatur.

CAPUT LXI. (LXII.)

1. Alter exercitus, circa Rhenum & Vi- furgim collectus, Olisiponem obsi- det.	2. Olisipo, pulsus Saracenis, fit Christia- norum colonia.

1 **S**ecundus verò navalis exercitus, *Colonia* & aliis civitatibus Rheni confatus, præterea lit-
 tore fluminis *Wiseræ*, navigare cæperunt latissima Oceani spacia, quousque venirent
 in Britanniam. Ubi per aliquot dies refarcita classe, non modica etiam Anglorum & Britan-
 norum adjecta manu, torserunt vela versus Hispaniam, applicueruntque ad *Portugalsensem nobi-*
lissimam Galatiæ (b) urbem, adoraturi apud Sanctum Iacobum. Rex ergo Galatiæ lætior esse-
 ctus de adventu peregrinorum, rogavit, ut si propter Deum pugnaturos exissent, fierent sibi
 auxilio contra *Lacebonam* & ejus incolas, qui fines Christianos inquietabant. Cujus petitioni
 faventes abierunt *Lacebonam* cum magna navium copia. Rex quoque terrestri accedens
 itinere, validum adduxit exercitum, & obsessa est civitas terra marique. Multum ergo
 2 temporis effluxit in obsidione civitatis. Ad ultimum capta civitate, pulsisque Barbaris, *Rex*
Galatiæ rogavit peregrinos, ut darent sibi civitatem vacuum, divisa prius inter eos socialiter
 præda. Factaque est illic Christicolarum colonia, usque in præsentem diem. Hoc solum
 prosperè cesit de universo opere, quod peregrinus patravit exercitus.

CAPUT LXII. (LXIII.)

1. Tertius exercitus Obotritis & Luti- tiis debellandis destinatur.	Com. auxilia & colloquium expe- tit.
2. Niclotus sua munit, & Adolphi	3. Adolphus honestè ea denegat. 4. Id ægerrimè fert Niclotus.

1 **T**ertius signatorum exercitus devotaverunt se ad gentem Slavorum, *Obotritos* scilicet &
Luticios, nobis confines, ulturi mortes & exterminia, quæ intulerunt Christicolis, præci-
 puè verò *Danis*. Hujus verò expeditionis capitanei erant, *Albero Hammenburgensis* & universi
 Saxoniarum Episcopi: præterea *Henricus* Dux adolescens, *Conradus* Dux de *Zaringe*, *Adalbertus* Mar-
 2 *chio de Saltwiede*, *Conradus de Witbin*. Audiens ergo *Niclotus*, quia congregandus esset in brevi
 exer-

(a) videntes Reges.

(b) Gallæciæ. Bangert.

exercitus ad destruendum eum, convocavit universam gentem suam, & cœpit ædificare castrum *Dubin*, ut esset populo refugium in tempore necessitatis. Direxitque nuncios ad Comitem *Adolfum*, commonens eum fœderis quod pepigerant, simul etiam rogans præberi sibi facultatem colloquendi ei & consilio participandi. Cumque Comes renueret, dicens, hoc incautum sibi propter offensam principum, ille mandavit ei per nuncios dicens: Deceve-
ram quidem esse oculus tuus & auris tua in terra Slavorum, quam incolere cœpisti, ne quas pateris molestias Slavorum, qui olim Wagirensium terram possederunt, & causantur se privatos injustè hæreditate patrum suorum. Quare ergo dissimulas amicum tuum in tempore necessitatis? Nonne tentatio probat amicum? Hactenus continui manus Slavorum, ne læderent te: nunc tandem libet retrahere manum, & permittere te tibi, eo quod fastidieris amicum tuum, nec recordatus fueris fœderis, & negaveris mihi faciem tuam in tempore necessitatis. Dixeruntque nuncii Comitis ad *Nicolotum*: Quod Dominus noster hac vice non loquitur tibi, impedit ea, quam nosti, necessitas. Habe ergo adhuc gratiam fidei & sponsonis tuæ erga Dominum nostrum, ut si videris contra eum bella Slavorum clam surgentia, præmunias eum. Et promisit *Nicolotus*. Dixit ergo Comes habitatoribus terræ suæ, habete cautelam jumentorum & substantiarum vestrarum, ne fortè rapiantur à furibus vel latronibus: de publico verò periculo meum erit prospicere, ne qua improviss exercitus incurfione involvamini. Putabat enim vir sapiens, repentinas bellorum jacturas sese consilio (a) conclusisse, sed res aliter cesserunt.

CAPUT LXIII. (LIV.)

1. <i>Nicolotus</i> in <i>Wagiam</i> irruit, & <i>Lubecæ</i> plusquam CCC. viros occidit.		griæ incolas, cædibus & rapinis vastat.
2. <i>Westphalos</i> & <i>Hollandos</i> , novos <i>Wagiam</i>		3. <i>Holfati</i> antiqui ab hac incurfione immunes fuerunt.

Sentiens enim *Nicolotus* irrevocabilem esse juratæ expeditionis protectionem, clam parat, & navalem exercitum, transmissoque freto, applicat classem ad ostium *Travenæ*, percussurus omnem *Wagirensium* provinciam, priusquam Saxonum exercitus infunderetur suis terminis. Transmisitque vespere nuncium *Sigeberg*, eo quod promississet Comiti, præmunire eum; sed supervacua legatione: Comes quippe defuit, & non erat tempus congregandi exercitum. Illucescente ergo die qua sanctorum *Joannis & Pauli* passio veneranda celebratur, descendit navalis Slavorum exercitus per ostium *Travenæ*, & cives *Lubicanæ* urbis, audito murmure exercitus, inclamaverunt viros urbis, dicentes; Audivimus vocem clamoris maximi, quasi vocem supervenientis multitudinis, & ignoramus quid sit. Miseruntque ad civitatem & ad forum, nunciare eis imminens periculum. Sed populus multa potatione ebrius neque strato neque navibus (a) admoveri potuit, quousque hostibus circumvallati, naves mercibus onustas injecto igne perdiderunt. Interfectique sunt illic eo die ad trecentos & eo amplius viros. *Rudolphus* sacerdos & *Monachus*, dum fugeret ad castrum, præventus à Barbaris, mille vulneribus confossus est. Porro hi qui in castro erant, biduo atrocissimam obsidionem pertulerunt. Dux quoque equitum turmæ omnem *Wagirensium* terram pervagantes, quicquid in suburbio *Sigeberg* repererunt, demoliti sunt. Pagum quoque qui *Dargune* dicitur, & quicquid infra *Travenam* à *viris Westphalis, Hollandis*, cæterisque extraneis populis incultum fuerat, flamma vorax absumpsit. Feceruntque cædes virorum fortium, qui fortè armis obfistere tentassent, & duxerunt uxores eorum & filios in captivitate. Peperceruntque viris *Holzatensibus*, qui habitant ultra *Travenam* ad occidentalem plagam *Sigeberg*, subfugeruntque in agris oppidi *Cuzalina*, & non adjecerunt ultra progredi. Villas præterea, quæ erant in campestribus *Zueningevelde*, & extenduntur à rivo *Sualen*, usque ad rivum *Agri-meson*, & lacum *Plunensem*, non devastaverunt Slavi, nec quicquam attigerunt de substantiis hominum illic degentium. Sermo fuit eo tempore omnium ore pertritus, quosdam *Holzatensium* hoc perturbationis malum confasse propter odium advenarum, quos Comes latè congregaverat ad incolendam terram. Unde etiam communis jacturæ soli *Holzati* extorres inventi sunt. Sed & (b) *Uinenfis* civitas adjuncta locorum firmitate salvata est.

CAPUT LXIV. (LXV.)

1. Slavi <i>Frilios</i> in pago <i>Stüfel</i> oppugnant.		3. Ipsi animo sumto, numero pauci, contra tria millia Slavorum locum tuentur.
2. Ad deditionem propensos revocat & animat <i>Gerlacus</i> sacerdos.		(b) <i>Uinenfis</i>

Eeee 3

Rem

(a) exclusisse. MSC. Lub.
 (a) amoveri. Stetin. MSC.
 (b) Eutinenfis. MSC. Lubec.

- R**em dicam posteritatis memoria dignam. Quando *Slavi* Wagirensium terra ad libitum abusi: novissime venerunt ad pagum *Suffe*, vastaturi Fresonum coloniam, quæ illic erat, quorum numerus ad quadringentos & eo amplius viros supputatus fuerat. Adventantibus autem *Slavis* vix centum reperti sunt in munitiuncula, cæteris in patriam reversis, propter ordinandum peculium ibi relictum. Succensis ergo quæ foris erant, videres his, qui in munitione erant, gravissimam inferri expugnationis jacturam. Tota enim die à tribus millibus *Slavorum* fortiter impugnati sunt, illis quidem victoriam præsumentibus veluti indubiam, his verò supremum spiritum pugnae dilatione redimentibus. Sed cum viderent
- 2** *Slavi*, quia victoria non cederet eis incruenta, promittunt Fresonibus vitam, & membrorum integritatem, si munitione progressi dedissent arma. Cæperunt ergo quidam ex obsessis appetere deditiorem, ob spem vitæ. Quos arguens fortissimus *Sacerdos*: Quid est, inquit, o viri, quod agere vultis? Putatis vos deditiorem vitam redimere, aut barbaris fidem inesse? Fallimini viri compatriotæ. Stulta est hæc opinio. An nescitis, quia in omni advenarum genere, apud *Slavos* nulla gens detestabilior Fresis? Sanè fœtet eis odor noster. Quare ergo abiicitis animas vestras ultro properantes ad interitum? Contestor vos per Deum factorem orbis, cui non est difficile salvare in paucis, ut adhuc paululum experiamini vires vestras, & conferatis manus cum hostibus. Quamdiu enim vallo hoc circumdamur, sumus manuum nostrarum & armaturæ compotes, vita nobis in spe sita est: inermibus verò præter ignominiosam mortem reliquum nihil est. Gladios ergo vestros, quos ultro sibi expetunt, mergite prius in medullis eorum, & estote ultores sanguinis vestri.
- 3** Hauriant gustum audaciæ vestræ, nec victoria redeant incruenta. Et hæc dicens, ostendit eis magnanimum spiritum, objectusque (*) portis cum uno tantum viro hostium cuneos propulit, percussitque manu propria ingentem *Slavorum* numerum. Excusso denique uno oculo & ventrem perfossus, nihil remissius egit in pugna, divinum quoddam robur tam in animo quam in corpore præferens. Nihil itaque melius à notissimis illis filiis *Sarujæ* (**), vel à *Machabeis* quondam pugnatum est, quam à sacerdote *Gerlavo* virisque perpaucis in castro *Suffe*, defenderuntque munitionem de manu vastatorum. His auditis Comes congregavit exercitum, ut pugnaret cum *Slavis*, & ejiceret eos de terra sua. Quo rumore comperto, *Slavi* redierunt ad naves, & abierunt onusti de captione hominum, & de varia suppellectile, quam prædati fuerant in terra *Wagirorum*.

CAPUT LXV. (LXVI)

1. Exercitus Saxonicus Dobinum & Daminum arces obsidet. 1148.	3. Saxones propter avaritiam remissiores in oppugnando facti, intempertivius cum <i>Slavis</i> pacificantur.
2. Dani in obsidione Dobini cladem accipiunt.	4. <i>Slavi</i> simulate baptismum recipiunt.

- I**nterim volat hæc fama per universam Saxoniam & Westphaliam, quia *Slavi* facta eruptione bellum (a) priores adorsi fuerint, & festinavit omnis illa expeditio, signo crucis insignita, descendere in terram *Slavorum*, & zelare iniquitatem ipsorum. Partitoque exercitu, duas munitiones obsederunt, *Dubin* & *Dimin*, & fecerunt contra eas machinas multas.
- 2** Venit quoque *Danorum* exercitus, & additus est his qui obsederant *Dubin*, & crevit obsidio. Una ergo dierum, considerantes ii, qui tenebantur inclusi, quia *Danorum* exercitus segnius ageret (ii enim domi pugnaces, foris imbelles sunt) facta subita eruptione, percusserunt ex eis multos, & posuerunt eos crassitudinem terræ: quibus etiam subveniri non poterat propter interjacens stagnum. Ob quam rem exercitus ira permotus, pertinacius instabant expugnationi. Dixerunt autem satellites Ducis (b) nostri, & *Adalberti* Marchionis ad invicem: Nonne terra quam devastamus, terra nostra est? Et populus quem expugnamus, populus noster est? Quare ergo invenimur hostes nostrimet, & dissipatores vetergalium nostrorum? Nonne jactura hæc redundat in Dominos nostros? Cæperunt ergo à die illa facere in exercitu tergiversationes, & obsidionem multiplicatis induciis alleviare. Quoties enim in congressu vincebantur *Slavi*, retinebatur exercitus, ne fugitantes insequerentur, & ne castro potirentur. Ad ultimum nostris jam pertæsis conventio talis facta est, ut *Slavi* fidem Christianam reciperent, & laxarent (c) *Danos*, quos in captivitate habebant.
- 4** Multi ergo eorum falso baptizati sunt: & de captione hominum relaxaverunt omnes senes & inutiles, cæteris retentis, quos servitio robustior aptaverat ætas. Taliter illa grandis expeditio cum modico emolumento soluta est. Statim enim postmodum in deterius (*) coaluerunt: nam neque baptismum servaverunt, nec cohibuerunt manus à deprædatione *Danorum*. (d)

CAPUT

(*) objectisque MSC. L. & S. (**) *Ioab* & *Abisai*. (a) contra *VVagirensium* populum. (b) *Saxoniz* *Henrici*. (c) *VVagiros* & (*) convaluerunt. MSC. L. & S. (d) & aliorum fidelium.

CAPUT LXVI. (LXVII.)

1. Adolphus fœdus cum Nicloto & cæ-
teris Slavis renovat. | 2. Vicelinus & Dithmarus sunt muni-
fici in pauperes.

Comes autem noster convulsas reparans amicitias, *fecit pacem cum Nicloto*, & cum cæteris¹ orientalibus Slavis. Nec tamen integrè credebatur eis, eo quod fœdera prima violassent, & percussissent terram suam attritione maxima. Cœpitque consolari populum suum, quem vastitas hostilis attriverat, orans eos, ne casibus adversis cederent, hoc cognoscentes, quod *Marcomannos* oportet duram habere patientiam, & prodigos esse sanguinis sui. In redimentis quoque captivis devotus extitit. Quid dicam de sacerdote Christi *Vicelino*? In ea ca-²lamitate qua barbaricus furor multos attriverat, & frumentorum penuria famem parturiverat, omnibus qui in *Faldera* & *Cuzelina* fuerunt, summopere commendavit, ut pauperum memores essent. Ad quod Iopus vir Dei *Thebmarus* fuit incomparabiliter idoneus, dispergens & dans pauperibus, minister fidelis & prudens, ubique caritativus, ubique largus, in cuius laudem parum est quod loquor. Sanè pectus Sacerdotis misericordia refertum, suavissimo fragrabat odore, jacebantque præ foribus monasterii greges egenorum, expectantium elemosynam de manu viri Dei: Adeo ut locus ille ad inopiam redigendus videretur, propter largitatem viri. Obserabantur ergo à procuratoribus ostia domesticæ rei, ne curia subjaceret detrimento. Quid faceret homo Dei? Clamores pauperum ferre non poterat, nec fuit ad manus quod daret. Cœpit ergo vir misericors, curiosius agere, & circuire horrea, explorare callidus aditum. Quo etiam secretius reperto, *egit in modum furantis*, dans quotidie pauperibus juxta opportunitatem. Ferebatur autem à fidiis nobis, quod iisdem diebus exinanita frumentaria penus, divinitus recuperata sit. Præbet huic factò firmitatem opus *Helie*, nec non *Helisai*, quorum æmulos sicut virtutis, sic etiam miraculi adhuc superesse, non est ambiguum.

CAPUT LXVII. (LXVIII.)

1. Occiso Erico Emundo (V.) regnum
Daniæ tutorio nomine Ericus VI.
cognomine Spac accipit. 1140.
2. Ericus VI. moriens Suenonem, E-
mundi filium, successorem desi-
gnat. - - - 1148.
3. Kanutus Suenonem, & Waldema-
rum, illius socium, oppugnat.
4. Quod Adolphus Com. partes Kanu-
ti sequeretur, Sueno Wagriam in-
vadit.
5. Multi Holfatorum duce Ethelero ad
Suenonem se applicant.
6. Hi ad Adolphum auctoritate Leonis
revocantur.
7. Comes Kanutum vocat ad Sueno-
nem Slesvici opprimendum. | 8. Fraude Ethelero Kanutus exercitum
suum dimittit.
9. Comes de insidiis certior factus re-
ducit paulum exercitum.
10. Comitum exploratores intercipiun-
tur.
11. Comes paucos suos Holfatos ad vir-
tutem cohortatur.
12. Ethelero in primo prælio cadit:
Sueno Slesvicum fugit.
13. Adolphus Holfatis & Stormaris opti-
mè præfuit.
14. Holfati ex agrestibus civiliores facti
sunt.
15. Adolphus cum Suenone, post eje-
ctum Kanutum, in gratiam rediit.

Modicum ergo temporis effluxit, quo Wagirensi terræ de præterita calamitate respirare¹ concessum est, & ecce nova prælia (a) surrexerunt ab Aquilone, quæ apponerent dolorem dolori, vulnus vulnere. Occiso enim *Erico*, cui cognomen erat *Emun*, remanserunt tria genimina Regum, scilicet *Suein* ejusdem *Erici* filius, *Waldemarus* Kanuti filius, *Kanutus Magni* filius. Qui cum adhuc infantuli essent, consilio Danorum positus est eis tutor quidam *Ericus* cognomento *Spac*, qui Regnum cum Regia sobole tutaretur. Fuitque vir ille pacificus, cum tranquillitate creditum sibi gubernans regnum, nisi quod Slavorum furiis minus obstiterat. Nam latrocinia Slavorum eo tempore solito plus invaluerunt. Sentiens autem *Ericus* appro-²pinquare diem mortis suæ, convocavit tres adolescentes regios, adhibitoque magnatum consilio, *Suein* destinavit ad regnum, *Waldemarus* & *Kanutum* hæreditate paterna jussit esse contentos, ordinatisque taliter rebus, defunctus est. Nec mora, *Kanutus Magni filius*, rupta³ curatoris sui dispositione, conatus est arripere regnum, movitque contra Suenonem prælia magna. Porro *Waldemarus*, partes *Suein* adjuvabat, & commota est universa Dania, & visa sunt magna signa in cælo versus aquilonem, species quasi ignearum facularum, & humani cruoris similitudo rutilantis. Nec sefellerunt portenta. Quis enim ignoret strages factas, factas inquam in eo prælio? Certabat ergo uterque regum asciscere sibi Comitem nostrum,⁴ mise-

(a) prælia multa commissa sunt in regno Danorum ex eo, quod tres essent illius regni hæredes.

miseruntque nuncios cum donariis, plura offerentes, & ampliora promittentes. Complacuitque (b) Comiti ad Kanutum, habitoque colloquio, fecit ei hominum. Quod factum est zelatus Suein, assumptaque manu armata, transiit in Wagirensē (c) terram, & succendit Aldenburg, & demolitus est omnem terram maritimam, & digrediens inde succendit urbium Sigeburg, & quæcunque in circuitu ejus erant, vorax absumpsit flamma. Hujus autem mali fuit autor Ethelerus quidam de Thetmarschia natus, qui divitiis Danorum sublevatus, omnem sortem de Holzatia sibi sociaverat. Factusque Ductor Regis, volebat Comitem provincia pellere, terramque ejus addere regno Danorum. Quod (d) factum cum innotuisset Comiti, transiit ad Ducem, ut protegeretur ab eo. Nec enim in Holfatia tuto consistere poterat, eo quod increvissent homines Etheleri, qui insidiabantur vitæ ejus. Quicunque voluisset fieri homo Etheleri, veniebat, ut acciperet in munere byrrum (*) clypeum, vel equum: atque donis hujusmodi corrupta, repleta est terra seditionis. Præcepit ergo Dux omni populo Holzatorum & Sturmiorum, ut sicubi reperti fuissent homines Etheleri, aut renunciarent hominio, aut provincia secederent. Et factum est ita: juravitque omnis populus, stare ad mandatum ducis, & obaudire Comiti suo. Sociatusque est sibi vir Holzatensis in die illa, seditionis omnibus aut reductis in gratiam, aut provincia pulsus. Misit ergo Comes nuncios ad Kanutum suggerens, ut quantocyus cum exercitu veniret, oppressurus Suein. Cui etiam ipse occurrit cum quatuor millibus expeditorum, prope Sleswich. Fixeruntque castra longis ab invicem spaciis. Morabatur autem Suein in civitate Sleswich, cum non minima bellatorum manu. Videns ergo Ethelerus, princeps exercitus Suein, quia (e) duplicata sunt mala, multusque exercitus venit ad obsidendum eos, abiit ad Kanutum in dolo, dataque pecunia Principibus seduxit adolescentiam Kanuti, ut rediret in terram suam, inficio Comite Adolfo, & dimitteret exercitum in locum suum. Præfixis quoque induciis, spondit se sine bello pacem Danis redditurum. His ad libitum peractis, rediit Ethelerus Sleswich, mane pugnaturus cum Comite, & percussurus eum repente. Eo vespere quidam familiarium Comitis erat Sleswich, qui sentiens (f) ea, quæ clàm parabantur, transiit cum festinatione lacum, & veniens in castra dixit ad Comitem. Deceptus es, ô Comes, deceptus atque pessundatus es. Kanutus enim & exercitus ejus, in quorum auxilio tu venisti, reversi sunt in terram suam, (g) & tu solus hîc jaces. Ecce venturus est Ethelerus diluculo pugnare tecum. Comes ergo supra quam credi potest admirans imposturam, dixit ad suos: Quandoquidem in medio myricæ consistimus, & equi nostri afficiuntur inedia, bonum est nos hinc transire, locumque quarere castris opportunum. Sensit ergo exercitus, animum Comitis sinistra legatione concussum. Moveruntque castra de loco qui dicitur Cuningah, verteruntque iter versus Egdoram. Tanta autem festinantia præterlapsi sunt, ut veniente Comite ad Egdoram, de quatuor millibus expeditorum, vix quadringenti cum eo reperti fuerint. Quos Comes adhortans, ait: Licet fratres & amicos nostros hujus ignaros rei fugaverit cassus timor, mihi tamen utile videtur, nos hîc consistere propter custodiam terræ nostræ, quousque directis nunciis certius cognoscamus, quid actitent hostes nostri. Statimque misit nuncios, qui veritatem perferrent. (h) Quibus (i) apud Sleswich, comprehensis & in vincula coniectis, dixit Ethelerus ad regem Dominum suum: Iam nunc festinandum est, & eundem cum exercitu, quia facile est, ut tradatur Comes iste desolatus in manus nostras. Quo percusso transibimus in terram ejus, & abutemur ea prout libuerit. Et abierunt cum manu forti. Comes ergo irritatus, quia nuncii juxta placitum non (*) venissent, alios misit nuncios, qui visis hostibus cum celeritate nunciaverunt Comiti. Ille licet intus morderetur suorum paucitate, elegit tamen, virtutis intuitu, conflare, dixitque ad socios: En tempus est, ô focii, quo comperendum sit, ubi sit vir audax, & virtutis continens, qui ruinas pronus excipere velit. Sæpius quidem mihi à nostratibus objectum est cum insultatione, quasi cor muliebre & fugax habuerim, qui bellorum jacturas plus lingua quam manu propulerim. Et hoc quidem non imprudens egi: quoties bella sine sanguine caveri poterant. Nunc autem quia immanius periculum indiget opera manuum, videre jam fas est, si femineus mihi, ut dicitis, insit animus. Quin potius videbitis dante Deo mihi cor inesse virile. Animæquior autem ero, si vestra concors mecum fuerit voluntas, si in defensionem patriæ mecum conjurata manu steteritis. Hoc enim loco præfidium pugnae flagitat & verecundia fugæ, & certissimum patriæ excidium. Hæc cum perorasset Comes, gratulati sunt focii, grandique juramento se obligaverunt, ut starent firmiter, pro salute suimet

(b) Placuit Comiti Kanuto auxilium ferre spreto ceteris.

(c) VVagirensium Nordalbingorum terras.

(d) Quod percipiens.

(*) chlamys, lacerna vilioris vestis genus. Bangert.

(e) quod resistere non posset Kanuto.

(f) dolositatem, quæ adversus Comitem parabatur.

(g) fidem tenens more Danico.

(h) de hostibus.

(i) revertentibus cum celeritate, & nuntiantibus adventum inimicorum, Comes exhortans suos ad viriliter pugnandum, juramentis eos constringi fecit ad simul permanendum.

fuimet, & patriæ. Præcepit ergo Comes effringi pontem, & posuit custodiam in locis, quibus permeabilis erat fluuius. (k) Venit autem nuncius, qui diceret, hostes transduci prope villam, quæ dicitur (l) Scullebi. Facta ergo oratione ad Deum, Comes s.stinavit pugnare cum his qui transducti fuerant, priusquam universus transfret exercitus. Statimque ubi congressi sunt, Comes equo dejectus est, & fuerunt ei præsidio duo milites, qui sublevatum equo restituerunt. Et fuit pugna vehemens, & victoria utrinque ambigua, quousque unus partium Comitum proclamavit, ut poplites equorum, quos hostes infidebant, fortiter cæderentur, factumque est, ut cadentibus equis, scissores quoque loricati collaberentur, gladiisque nostratum protriti sunt, & cecidit Ethelerus, cæteri nobiles aut occisi sunt aut capti. Quod videns Rex ex altera ripa fluminis, & qui cum eo erant, (m) petiit fugam & reversus est *Sleswigh*. Sed & Comes reversus est, clarus victoria, habens captivos insignes, quorum pecunia debitis suis aliquantisper alleviatus est. Habuitque de cætero præcipuam terræ suæ diligentiam. Quoties enim motionis aliquid insonuit, aut de Danis aut de Slavis, statim collocavit exercitum in locis opportunis, videlicet *Travenemunde*, sive ad *Egdoram*. Fueruntque parentes mandato ejus plebes *Holzatorum*, *Sturmariorum* & *Marcomannorum*. Vocantur autem usitato more *Marcomanni*, gentes undecunque collectæ, quæ Marcam incolunt. Sunt autem in terra Slavorum Marcæ quàm plures, quarum non infima nostra *Wagirensis* est provincia, habens viros fortes & exercitatos præliis, tam Danorum quàm Slavorum. Super hos omnes functus est Comes honore Cometæ. Fecitque justitiam populo suo, compacans dissidentia, & oppressos liberans de manu potentiorum. Clero fuit apprime benevolus, quem nec in facto nec in verbo passus est à quoquam injuriari. Multum vero laboris adhibuit in edomandis rebellibus *Holzatorum*: gens enim libera & cervicosa, gens agrestis & indomita, detrectabat ferre jugum pacis. Sed vicit eos altior sensus viri, & philolopharus est in eis. Multis enim præcantationibus allexit eos, quousque duceret sub lorum, illos inquam onagros indomitos. Viderit qui voluerit, faciem gentis hujus immutatam, eos scilicet qui soliti quondam fuerant, *seivum caput abdere larvis*, & *depradandis tendere decipulas*, furari quæ rapere non poterant, viderit inquam eos convertisse morès, & revocasse gressus ad iter pacis. Nonne hæc est mutatio dexteræ excelsi? Post hæc reconciliatus est Comes *Suein regi Danorum*. Ille enim crebris prosperatus victoriis, *Kanutum* ejecit de terra, & ad Saxones propulsus exulare coegit, penes nominatissimum *Hartwigum* Archiepiscopum, qui clarissimo genere natus magna pollebat hæreditate.

CAPUT LXVIII. (LXIX.)

1. Henricus Leo ducit Clementiam Ducis Zeringensis filiam. 1147.	2. Expeditiones ejus in Slaviam hucusque institutæ pecuniam spectarunt, non religionem.

IN diebus illis, Dux noster adolescens, Dominam *Clementiam*, filiam *Conradi ducis de Zeringe*, duxit uxorem, cœpitque dominari in universa terra Slavorum, succrescens sensim & invalescens. Quoties enim offendissent eum Slavi, admovit eis Martiam manum, dederuntque ei pro vita simul & patria, quicquid exigere voluisset. In variis autem expeditionibus, quas adhuc adolescens in Slaviam profectus exercuit, nulla de Christianitate fuit mentio, sed tantum de pecunia. Adhuc enim immolabant Dæmoniis & non Deo, & agebant piraticas incurfationes in terram Danorum.

CAPUT LXIX. (LXX.)

1. Hartwicus, Archiep. tres Episcopatus in vicinia instaurat. 1148.	7. Comes novo Episcopo decimas aufert.
2. Aldenburgenfi antea decem Episcopi ordine præfuerant.	8. Dux vult, ut Episcopus investituram à se recipiat.
3. Ezonis tempore Albertus Archiep. dividit Episcopatum Aldenburg. anno 1058.	9. Henricus de Witha hoc persuadere Episcopo conatur.
4. Ab anno 1066. hæc Ecclesiæ annos LXXXIV. Episcopis caruerant.	10. Vicelinus cogitandi spatium petit.
5. Hartwicus à Papa & Imperatore potestatem suffraganeos sibi faciendi non impetrat.	11. Archiepiscopus Vicelino multis dissuadet, ne à Duce investituram recipiat.
6. Hartwicus Vicelinum Episcopum Aldenburghensem facit. 1149.	12. Dux jus suum urgens opem omnem Episcopo denegat.
	13. Vicelinus interim Ecclesias suas visit.

Ffff

14. Lu-

(k) ne quis effugeret.

(l) Strubbi.

(m) inuit.

14. Lubecæ altare dedicat.

15. Aldenburgenſes iterum idola colunt.

16. Epifcopus viam falutis & neceſſita-
tem Baptifini docet.

1 **V**idens ergo Dominus *Hartwicus Hammenburgenſis* (a) *Archiepiſcopus*, quia pax erat in Slavia, propoſuit reædificare ſedes Epifcopales, quas barbaricus furor olim deſtruxerat in Slavia, ſcilicet *Aldenburgenſem*, *Racesburgenſem*, *Mikilnburgenſem*. E quibus Aldenburgenſem Magnus Otto primus inſtituerat, ſubiiciens ei *Polabos & Oboeritos*, à terminis Holzatorum uſque ad flumen Panim, & civitatem Dimin. Poſuitque in Aldenburg primum Pontificem *Marconem*. Poſt hunc ſecundus erat (b) *Ewardus*, tertius *Wago*, quartus (c) *Ezike*, quintus (d) *Folchardus*, ſextus *Reinbertus*, ſeptimus *Benno*, octavus *Meinerus*, nonus *Abelinus*, decimus *Ezo*. Huius temporibus ſurrexit in Hammenburgenſi Eccleſia Magnus *Adelbertus*, qui de peregrinis Epifcopis, quos in menſa ſua habebat, *Ioannem* ſtatuit Epifcopum in *Mikilnburg*, *Ariſtonem* in *Racesburg*, atque in hunc modum Aldenburgenſis ſedes in tres diſiſa eſt Epifcopatus. Poſtquam ergo permittente Deo propter peccata hominum, Chriſtianitas aduallata eſt in Slavia, vacaverunt hæ ſedes annis octuaginta quatuor, uſque in tempora *Hartwici Archiepiſcopi*.

5 **Q**ui propter generis nobilitatem duplici principatu clarus, magno ſtudio eniſus eſt pro recuperandis ſuffraganeis Epifcopis, univerſæ Daciæ, Norvegiæ, (e) Suediæ, quos Hammenburgenſi Eccleſiæ quondam pertinuiſſe, commemorat antiquitas. Sed cum obſequiis & variis largitionibus nil profeciſſet apud Papam & Cæſarem, ne omnino careret ſuffraganeis, aggreſſus eſt (f) jam pridem abſolitos Epifcopatus Slaviæ ſuſcitare. Accitum ergo venerabilem Sacerdotem *Vicelinum* Aldenburgenſi ſedi conſecravit Epifcopum, cum jam eſſet ætate proventus, & manſiſſet in terra Holzatorum triginta annis. Porro in *Mikilnburg* ordinavit Dominum (g) *Emmehardum*, & conſecrati ſunt ambo in *Roffvelde*, miſſique in terram egeſtatis & famis, ubi erat ſedes Satanæ, & habitatio omnis ſpiritus immundi. Factaque ſunt hæ inconfulto Duce & Comite noſtro. Unde accidit, ut amicitia, quæ erat inter Dominum *Vicelinum* & Comitum noſtrum, deinceps turbata fit: nam antea eum ut patrem venerabatur. Tulitque decimas omnes anni illius, quæ Pontifici novo provenire poterant, nec dimiſit ex eis parvas reliquias. Tunc abiit Epifcopus ad Dacem, rogaturus veniam, & ſuſceptus eſt

8 ab eo cum honore & reverentia. Et ait Dux ad eum: Dignum quidem fuit, ô Epifcope, ut vos nec ſalutarem nec reciperem, eo quod nomen iſtud me inconfulto ſuſceperitis. Ego enim huius rei moderator eſſe debueram, maximè in terra, quam patres mei, favente Deo, in clypeo & gladio obtinuerunt, & mihi poſſidendam hæreditaverunt. Sed quia ſanctitas veſtra dudum mihi comperta eſt, progenitores quoque noſtri vos ab initio fidelem probaverunt, decrevi jam noxæ huius obliſci, promotionique veſtræ pleno favore concurrere, (h) ſcilicet ea conditione, ſi inveſtituram epifcopalem de manu mea recipere volueritis. Hoc enim pacto res veſtræ proceſſum habere poterunt. Et viſum eſt Epifcopo verbum illud durum, eo quod eſſet præter conſuetudinem. *Epifcopos enim inveſtire, ſolius Imperatoria majeſtatis eſt.* Quidam ergo fidelium ducis, *Henricus de Witba*, vir potens & militaris, & amicus Epifcopi, dixit ad eum: Facite quod vobis utile eſt, & appropinquate Domino noſtro, & facite voluntatem ejus, ut ædificentur Eccleſiæ in Slavia, & dirigatur cultus domus Dei in manibus veſtris. Alioquin fruſtrabitur labor veſter, eo quod nec Cæſar, nec Archiepiſcopus poſſit juvare cauſam veſtram, domino meo obnitate: Deus enim dedit ei univerſam terram hanc. Quid autem grande requirit à vobis Dominus meus, quod vobis aut illicitum ſit, aut verecundum? Quin potius res facilis eſt, & conducens fructum magnum, ut Dominus meus accipiat virgulam, & det in manum veſtram, pro ſigno inveſtituræ, ſiſque de cætero familiaris Ducis, habentes honorem inter gentes, ad quas ingrediemini convertendas. Rogavit ergo Epifcopus præberi ſibi inducias, ut deliberaret ſuper verbo hoc. Dimiſiſſusque pacificè, venit *Bardewich*, ubi mortali tactus ægitudine, per dies aliquot moratus eſt. Illic enim incidit paralyſin, in qua uſque ad extremum vitæ ſuæ labore viſus eſt. Sedata vero aliquantulum ægitudine perductus eſt *Falderam* in vehiculo, multumque temporis effluxit, quo eum infirmitas eccleſiaſtico labori ſubtraxerat. Ætatis enim mole gravior morbus acceſſerat. Ubi autem ei vires Deus præſtitit, abiit *Bremam*, conſulturus Archiepiſcopum & Clerum ſuper verbo hoc, quod impoſuerat ei Dux. Qui omnes una eademque ſententia refragari cœperunt, dicentes: Scimus quidem, ô venerabilis Pontifex, ſanctitati veſtræ optimè cognitum eſſe, quid vobis ſuper verbo hoc expediat. Sed quia veniſtis participari conſilio noſtri, breviter reſpondemus, quod ſentimus. Primum ergo in hoc negotio penſari decet, qualiter *inveſtitura Pontificum Imperatoria tantum dignitati permiſſa ſunt*, quæ ſola excellens, & poſt Deum in filiis hominum præeminens, hunc honorem non ſine ſcœnore multiplici conquiſſit. Neque Imperatores digniſſimi levitate uſi ſunt, ut Epifcoporum Domini vocarentur, ſed compenſaverunt noxam hanc ampliſſimis regni divitiis, quibus eccleſia copioſius aucta, decentius honeſtata, jam non vile reputet ſe ad modicum ceſſiſſe ſubjectioni, nec erubeſcat uni inclinari, per quem poſſit in multos dominari. Ubi enim Dux

vel

(a) & Bremenſis. (b) Ewardus. (c) Eziko. (d) Volkquardus. (e) Sueciz. (f) ſaltem
(g) Everhardum. (h) ea tamen conditione.

vel Marchio, ubi in regno principatus, quantumlibet magnus, qui Pontificibus manus non offerat; recusatus, opportunè importunè se non ingerat? Certatim (i) currunt, ut homines fiant Ecclesiæ, & participes fiant beneficiorum ejus. Vos igitur honorem hunc pessundabitis, & infringetis jura magnis autoritatibus edita? Dabitis ne huic Duci manus vestras, ut hoc exemplo incipiant esse principum servi, qui fuerunt Principum Domini? Non decet (k) ætatem vestram, honestatis decore maturam, ut per vos incipiant abusiones fieri in domo Domini. Longè fiat à vobis verbum istud. Quod si furor principis erga vos effrenatus egerit, nonne satius est ferre jacturam bonorum quàm honoris? Auferant si velint decimas, occludant vobis introitum, si placet, Parochiæ vestræ, tolerabilis erit ista molestia. Habetis certè *Falderensem domum*, in qua tuta interim statione consistere possitis, & præstolari cum silentio salutare Dei. His & hujusmodi verbis averterunt eum, ne voluntatem Ducis adimpleret. Parturivit sanè persuasio hæc novellæ plantationi multiplex impedimentum. Quoties enim Pontifex noster Ducem adiit interpellaturus pro negotiis Ecclesiæ, ille se paratum esse (*) ostendit ad omnia, quæ poposcisset utilitas, si primum (**) illi debitus honor exhibitus fuisset, alioquin frustra contra impetum fluminis iri. Pontifex autem humilis, facile inclinatus fuisset, ut propter lucrum Ecclesiæ, Duci secularis honoris cupido, morem gessisset, si Archiepiscopus & cæteri Bremensium non obstitisent. Nam & ipsi vaniglorii, atque divitiis adultæ Ecclesiæ saturi, honori suo hoc in factò derogari putabant, ne magno pere fructum sed numerum suffraganeorum sedium curabant. Quod vel in hoc maxime patuit, quia in possessionibus Falderensis Ecclesiæ Archiepiscopus multas Episcopo nostro fecit injurias, demens & convellens aliqua, nec tutum permanere sinens in statione, quam ipse ei deputaverat. Videres ergo virum antea magni nominis, possessorem libertatis, & compotem suimet, post acceptum Episcopale nomen, quasi innodatum vinculis quibusdam & supplicem omnium. Homo enim pacis suæ in quo speravit, avertit eum à via consilii & pacis, ne scilicet applicaretur his, per quos Ecclesiæ fructificatio pullulare posset. Fecit ergo, quod status (l) ille temporis permisit, visitavit Ecclesias parochiæ suæ, ministrans plebibus monita salutis, præbens eis pro jure officii sui spiritualia, cum ipse tamen non meteret eorum temporalia. Siquidem Comes decimarum (m) jura tollebat: Dedicatum est ergo eo tempore *oratorium Cuzelina*, quæ alio nomine (n) *Hogersforp* dicitur. Sed & Ecclesia (o) *Bernhovede* tunc dedicata est. Venitque ad novam civitatem, quæ *Lubeke* dicitur, con- fortare manentes illic, & dedicavit ibi altare Domino Deo. Inde progrediens visitavit *Alden- burg*, ubi sedes quondam Episcopalis fuerat, & receptus est à barbaris habitatoribus terræ illius, quorum Deus erat *Prove*. Porro nomen flaminis, qui præerat superstitioni eorum, erat *Mike*. Sed & princeps terræ vocabatur *Rochel*, qui fuerat de semine Cruconis, idololatra & pirata maximus. Cæpit ergo Pontifex Dei, proponere Barbaris viam veritatis, quæ Christus est, adhortans eos, ut relictis idolis suis festinarent ad lavacrum regenerationis. Pauci autem Slavorum applicuerunt se fidei, eo quod languor fortissimus esset, & nec dum inclinata essent corda principum, ad edomanda corda rebellium. Dedit autem Episcopus pecuniam cæsoribus lignorum, (p) ad impensas sanctuarii, & cæptum est opus fabricæ prope vallum urbis antiquæ, quo omnis terra die Dominica propter mercatum convenire solebat.

CAPUT LXX. (LXXI.)

1. Vicelinus Ducem, in Bavariam moturum, adit, atque ab ipso Investituram recepit.	3. Dux Adolpho Slavos, Nordalbingos & aulam suam committit.
2. Dux illi villam Bosau: Comes mediam partem decimarum concedit.	4. In aula Ducis omnia consilio Adolphi geruntur.
	5. Kanutus, Magni filius, bis cum Suevone infeliciter confligit.

In diebus illis congregavit Dux exercitum, ut abiret in *Bavariam*, & requireret ducatum, quem *victricis suus, Henricus*, frater *Conradi Regis*, occupaverat. Venit ergo ad eum Dominus noster Episcopus *Vicelinus Lunenburgi*, rogans, ut semper solebat, pro Episcopatus sui promotione. Cui Dux, faciam, inquit, quod hortamini, si ad nos respectum habere volueritis. Ad quem Episcopus: paratus sum, ait, propter eum, qui se humiliavit propter nos, meipsum in proprietatem dare alicui de clientibus vestris, nedum vobis, cui Dominus ampliorem inter principes contulit magnificentiam, tam generis quam potentiz. Et his dictis fecit, quod necessitas imperabat, & suscepit episcopatum per virgam, de manu Ducis. Animæquior (*) autem factus Dux, ait: Quia videmus vos obedientes esse voluntati nostræ, oportet & nos sanctitati vestræ condignam gerere reverentiam, & petitioni de cætera pro-

(i) currunt homines, ut participes fiant beneficiorum ecclesiæ. maturam. (*) respondit. MSC. Lubec. & Boekel.

(k) honestatem vestram ætatis decore, (***) sibi MSC. L. & B. (l) assumti

onens requisivit. (m) reditus. (n) Hogersforp. (o) Bornehovede. (p) ad ædificandum sanctuarium. (*) æquanimior.

proniore adeste. Sed quia nunc in procinctu sumus itineris, & ordinatio vestrae causae prolixius tempus requirit, *damus interim vobis villam Buzoe*, quam petistis, cum sua pertinentia *Dulzaniza*, ut aedificetis vobis domum in medio terrae (a) nostrae & praestolari possitis redditum nostrum. Tunc enim propicio Deo disponendis rebus vestris propensius instabimus. Rogavitque Comitem *Adolfum*, ut huic donationi praeretur assensum. Cui respondit Comes: Ex quo Dominus meus flexus est ad pietatem, decet nos voluntati ejus (b) occurrere, & pro posse nostro ei suffragari, possessionem ergo quam dominus Dux permisit Episcopo, & ego permitto. Insuper cedo de medietate decimarum, ut cedant in usus episcopi, non ex debito sed ex gratia vestri, eo quod res Episcopales necdum ordinatae sint. Commisit ergo Dux custodiam terrae Slavorum atque Nordalbingorum Comiti nostro, compositisque rebus in Saxonia, profectus est cum militia, ut reciperet ducatum Bavariae. Porro ductrix, Domina *Clementia*, remansit *Lunenburg*, fuitque Comes clarissimus in domo ducis, & officiosus in obsequio Ductricis, paterque consilii. Quamobrem venerabantur eum principes Slavorum, maxime vero reges Danorum, qui laborantes intestino bello, certabant eum praevenire muneribus. Kanutus enim qui profugus exulabat apud Archiepiscopum, confato de Saxonia conductio exercitu, reversus est in Daniam. Et additi sunt ei omnes penae, qui habitabant *Lutlandia*. Hoc audito, *Suein* contraxit maritimas copias, transmissoque mari venit ad civitatem *Wiberge*, & commiserunt reges praedium, & fuisse sunt copiae Saxonum & ad internecionem deletae. *Kanutus* fuga elapsus, venit in Saxoniam. Post modicum tempus, rursus venit in Daniam, & receptus est a *Fresonibus*, qui habitabant *Lutlandia*, venitque *Suein* & pugnavit cum eo, debellatumque ad Saxones fugere compulit. Cui crebro per fines *Holtzatorum* itineranti, Comes noster beneficis extitit, praebens conductum, & caetera humanitatis officia. *Regnavitque Suein in Dania cum maxima tyrannide*, maximis semper victoriis fortunatus. Slavorum furis minus obstitit, praesidiis irretitus domesticis. Fertur tamen eos in *Selande* strage maxima tempore quodam percussisse.

CAPUT LXXI. (LXXII.)

1. Niclotus a Leonis conjugis auxilia petiit.	4. Vicelinus insulam <i>Bosau</i> sub quercu incolit.
2. Adolphus ipsum in coercendis rebellibus juvat.	5. Templum ibi condit.
3. Hinc firmior inter utrumque amicitia, & <i>Lubecae</i> incrementa.	6. Supellectilem domesticam e ceno-bio <i>Falderensi</i> capit.

IN diebus autem, quibus Dux aberat, (c) venit *Niclotus*, Princeps terrae *Obotritorum*, ad *Dominam Clementiam* (d) Ductricem, *Lunenburg*, & conquestus est in facie ejus & amicorum Ducis, quia *Kycini* & *Circipani* paulatim rebellare ceperint, & obniti tributis juxta morem persolvendis. Et destinatus est Comes *Adolfus* & populus *Holtzatorum* & *Sturmatorum*, ut adjuvarent *Niclotum*, & coercerent rebellionem contumacium. Abiitque Comes cum duobus millibus & amplius electorum. *Niclotus* quoque contraxit exercitum de *Obotritis*, & abierunt pariter in terram *Kycinorum* & *Circipanorum*, & pervagati sunt terram hostilem, omnia, vastantes igne & gladio. Fanum quoque celeberrimum cum idolis & omni superstitione demoliti sunt. Videntes autem indigenae, quia non essent eis vires resistendi, redemerunt se immensa pecunia, defectumque vectigalium integraverunt cum cumulo. Tunc *Niclotus* delectatus victoria, gratias Comiti retulit amplissimas, revertentemque profectus est ad extremitatem finium suorum, cautissimam exercitui adhibens diligentiam. Ab eo die firmatae sunt amicitiae inter Comitem & *Niclotum*, habueruntque frequentius colloquium. *Lubeke* sive *Travennemunde*, pro commodis utriusque terrae. Fuitque pax in terra *Wagrorum*, accepitque per gratiam Dei novella plantatio sensim incrementum. Forum quoque *Lubicense* crescebat in singulos dies, & augebantur naves insectorum ejus. Dominusque *Vicelinus* Episcopus incolere cepit insulam, quae dicitur *Bozoe*, & habitavit sub fago, quousque ex-truerent casas, in quibus consistere possent. Cepit autem ibi Ecclesiam aedificare in nomine Domini & in commemorationem *beati Petri*, Apostolorum principis. Porro utensilia domus, & quae sufficerent (e) curandis aratris, providit Episcopus de *Cuzelina* & de *Faldera*. Initia vero Episcopatus erant in magna teneritudine, eo quod Comes alias optimus, Episcopo soli fuerit mediocriter bonus.

CAPUT LXXII. (LXXIII.)

1. Dux frustra in recuperanda Bavaria nititur, quod <i>Henricus</i> , Marchio		<i>Austriae</i> , vitricus ejus, a <i>Caesare</i> juveretur.

2. Impe-

(a) vestrae. MSC. Lub. & Stecin. (b) concurrere. MSC. L. B. S. (c) Primo anno Frederici, qui est Domini 1155. (d) Ducissam. (e) pro procurandis.

2. Imperator educit exercitum Brunsvicum versus.	4. Imperatoris conatus irritos reddit.
3. Dux intellecto Cæsaris consilio Brunsvicum venit.	5. Conradus Imperator moritur: Fridericus Barb. succedit. 1152.

Cum hæc ergo in provincia Slavorum gererentur, Dux noster morabatur in Suevia, intencans (a) vitrico suo bellum, sed non valens. Ille enim adiuvabatur à rege fratre, injustum esse perhibente, quenquam Principum duos habere ducatus. Audiens ergo Adalbertus Marchio, & alii quam plures Principum, ducem nostrum minime prosperari. & veluti inter hostes conclusum, miserunt ad regem, ut quantocyus cum exercitu veniret in Saxoniam, obsessurus Brunsvich, & oppressurus amicos ejus. Posuit ergo Rex custodiam per omnem Sueviam, ne fortè Dux elaboretur, ipse verò abiit Goslarium, accepturus Brunsvich, & omnia castra Ducis. Instabat autem sacra nativitas Domini. Intelligens ergo Dux consilium regis in malum, & intercisum sibi digressum Sueviæ, fecit denunciari omnibus amicis suis, tam liberis quam ministerialibus, ut convenirent ad urbem quandam, acturi cum eo diem solennem. Fecitque verba hæc diffamari & personari in auribus vulgi. Assumptisque tribus fidissimis viris, vespere quodam mutavit vestem, & elapsus de castro, nocturnum aggressus est iter, & transiens medias hostium insidias, quinto demum die apparuit Brunsvich, & amici ejus antea (b) mærore affecti, insperatam resumpsere fiduciam. Castra verò Regis approximabant Brunsvich, constituta in loco, qui dicitur Heninge. Venit ergo nuncius, qui diceret Regi, comparuisse Ducem in Brunsvich. Quo certius recognito, dissimulabat progredi, reversusque est Goslarium, & annullata sunt ea, quæ fuerant Regis molimine suscepta. Et defendit se Dux de circumventionem principum, qui insidiabantur animæ ejus, & obtinuit Ducatum Saxonix, succrescens & invalescens (c) per singulos dies. Porro Ducatum Bavaria requirere non poterat omni tempore, quo Conradus Rex supervixit. Quo non longè postea defuncto, successit in regnum Fridericus, fratruelis ejus. Conradus enim Rex plures habuit fratres, quorum primi erant Henricus Dux Bavariæ, & Fridericus Dux Sueviæ, cujus filius æquivocus positus est in regnum. Anno ergo incarnati verbi, millesimo centesimo quinquagesimo primo regnavit Fridericus hujus nominis primus Rex, & elevatum est solium ejus super solium Regum, qui fuerant ante eum diebus multis. Invaluitque sapientia & fortitudine super omnes inhabitantes terram. Mater ejus fuit amita Ducis nostri.

CAPUT LXXIII. (LXXIV.)

1. Henricus L. & Albertus Marchio de bonis occisi Hermanni, Comitis Winceburgici concertant. 1152	4. Sueno Rex confirmatur: Principes simultates continuant.
2. Ad hos, & Reges Daniæ inter se conciliandos Imperator Merseburgi Comitiam agit. - - 1152.	5. Archiepiscopus Vicelino statet, ut à Cæsare investituram accipiat.
3. Vicelinus interest Comitiam.	6. Vicelinus domum reversus Dithmarum vitâ functum reperit.
	7. Dithmari studia: mores: beneficentia in afflictos: mors.

Circa tempus dierum illorum occisus est Hermannus Comes in castro Wintzeburg, vir potens & magnarum pecuniarum, & ortæ sunt contentiones inter Ducem nostrum & Marchionem Adalbertum propter castra & facultates ejus. Propter hos compacandos denunciavit Rex curiam (a) apud (b) Marcipolim, civitatem Saxonix, mandavitque Principibus solenniter adesse. Missaque legatione, Reges Danorum tumultuantes evocavit, ut decerneret inter eos, mediante justitia. Tunc Kanutus, quem tertio Dania pulsum supra dictum est, venit ad Ducem nostrum, rogans, ut ejus conductu & auxilio in curia potiri mereretur. Porro (c) Archiepiscopus conduxit Suein Regem, habens inter multos religiosos & honestos viros Dominum Vicelinum Episcopum in comitatu suo. Et habita est curia illa celebris apud Marcipolim, ubi Principes Danorum confæderati sunt, Suein coronato in regem, cæteris (d) eidem hominibus subactis. Dissensio autem qua erat inter Ducem & Marchionem, sedari non poterat, eo quod principes elati, regis adhuc recentis monita parvi penderent. Persuasit ergo Archiepiscopus Vicelino Episcopo, ut investituram de manu regis perciperet, non fructum Ecclesiæ, sed odium Ducis intentans. At ille non consensit, ratus iram Ducis implacabiliter accendi. In hac enim terra sola Ducis autoritas attenditur. Soluta est Curia, Vicelinus Episcopus reversus est in Parochiam suam, invenitque sanctissimum virum Thebmarum præsentis vitæ subtractum. Quod nimirum Episcopo maximam intulit mœsticiam. Ille enim dulcissimus vir

Ffff 3

omnium

(a) Hentico. (b) mærore confecti ex rumoribus insidiarum sibi in Swevia paratarum. (c) in singulos. L. B. S.
 (a) secundo anno Frederici, qui est Domini 1156. (b) Martipolim. (c) Hartwicus Bremenfis.
 (d) ejus dominio.

7 omnium semper devotione complectendus neminem suo tempore visus est habuisse comparem. Ut enim de vita ejus quiddam breviter summatimque perstringam, ante conceptum matri sanctæ revelatus, ab ipsis cunabulis mancipatus est altaris ministerio, commendatusque bono magistro, discipulus optimus perseveravit in disciplina usque ad viriles annos, discipulus in *Brema*, socius in *Francia*, sustinuit jugum Magistri cum patientia, juxta illud Ieremix: Bonum est viro, cum portaverit jugum ab adolescentia sua. Post reditum à Francia, abeunte Domino Vicelino in Slavam, veluti sublato pædagogo, relictus est sibimet. Qualis ergo apud Bremam in regendis scholis, qualis in Decania fuerit, dixerint Bremenses. Hoc commemorasse sat est. Quia post digressum ejus, lumen Ecclesiæ illius sublato Brema clamabat. Translatus ergo in *Falderam*, (e) desiderio melioris vitæ, magnum gaudium attulit sua præsentia Domino Vicelino. Sed & omnibus, quos angulus ille horroris & vastæ solitudinis continebat, nova quædam facies orta est de adventu tanti hospitis. Post aliquot annos dilatante Deo fines Ecclesiæ, missus est *Cuzelinam*, quæ & *Hogersforp*, & incolis novæ habitationis magno solatio fuit. Captivis enim & despoliatis, tanta pietate concurrebat, ut dandi magnitudo vires domus illius adhuc teneræ excedere videretur. Inter orandum enim five legendum, aures ejus semper vigilabant ad ostium suspensæ, quando veniret egenus pulsans & petens. Reverebatur eum Comes *Adolfus*, eo quod redarguerit culpas ejus, nec parceret delinquenti. Duritiam enim cordis ejus, quam exhibuit Episcopo, venerabilis ille sacerdos adhibitis emplastris emollire satagit, sed omne medicamentum altior morbus evicit. Audito tamen eo multa faciebat, sciens eum virum justum & sanctum. Expletis ergo, postquam in hac terra mansit, annis decem, infirmitate correptus est, absente scilicet Episcopo, & apud Marcipolim posito. Cum autem fratres lecto ægrotantis appliciti, spem recuperandæ salutis instaurarent, ille cum magna recusatione ajebat: Nolite fratres dilecti præsentis vitæ dilationem mihi repromittere: nolite spiritum meum de peregrinationis fatigio ad patriam tendentem hujusmodi verbis affligere. Ecce decem anni sunt, ex quo vitam meam sub professionis hujus titulo protrahi rogavi, & exauditus sum: nunc tandem laborum requies oranda est. Et confido de solita pietate Dei, quia nec hac petitione frustrabor. Augebantur ergo torsiones vitalium, nec tamen in defectu corporis vigor interioris hominis emarcuit. Completum est in eo illud Salomonis: Fortis est ut mors, dilectio, flumina & venti non potuerunt extinguere eam. In moriente vivebat caritas, quæ in exhausto corpore integrabat affectum, præsentem fratribus solatium de mœre, consilium in rebus ambiguis, morum ædificationem, imprimentem cordibus amicorum novissima quædam valedictionis vestigia, nunquam abolenda. Sed nec immemor dilectissimi patris sui Vicelini, orabat perintimè vias ejus à Deo dirigi: per hunc sibi viam salutis, & spem regni patefactam multoties congratulans. Venerunt ergo ad ægrotum fraterna sollicitudine, Prior *Falderensis Ecclesiæ* *Eppo* & *Bruno* sacerdos, & post visitationem exhibuerunt ei *sacra unctio* officium. Quo venerabiliter percepto, participatione nihilominus vivifici corporis Domini communitus, perseverabat in gratiarum actione. Nocte verò qua vigilia Pentecostes obvenerat, hoc est, 16. Cal. Junii, pervigil in oratione, precibus invitavit angelos, suffragia sanctorum interpellavit omnium, jamque recedente anima, movebatur adhuc lingua in oratione & confessione laudis. O dignissimum sacerdotem, & gratissimam Deo animam. Felicem dixerim in cursu, sed sæliciosem in perventione, qui brevissimi laboris compendio apud Deum gloriam meruit sempiternam, apud homines sanctæ recordationis affectum.

CAPUT LXXIV. (LXXV.)

1. Luthbertus Monachus excessum Dithmari prædixerat.

2. Dithmarus sepelitur.

3. *ἡγοσφάσις* ad Lubecenses.

1 Cujus venerabilis sacerdotis transitum longè antè prædicere solebat *Luthbertus* frater, qui militiam hujus seculi servitute Dei commutans, cum famulo Dei *Thethmaro*, pauperum, qui erant in hospitali, curam gessit. Hic tempore quodam visitans *Falderam*, vultum præterdit plus solito subtristem, atque lachrymis suffusum. Interrogatus causas mœsticiæ, respondit merito se tristari, qui patris amantissimi præsentia destituendus esset in brevi. Fætetur nihilominus de his non somniantem, sed vigilantem divinitus se instructum. Nec longè post prophetantis verbum, velox sacerdotis obitus subsecutus est. Fratres quoque, quos intimus viri affectus flere coegit, revertentes ad cor, hausserunt spem, & resumpserunt spiritum consolationis, memores oraculi. Ubi ergo in *Faldera* nunciatum est de obitu ejus, statim miserunt nuncios ad transferendum corpus, eo quod ipse discedens hoc intentius oravisset. Quod tamen venerabilibus fratribus *Theodorico*, *Ludolfo*, *Luthberto*, & cæteris, qui illic degebant, nullatenus persuaderi potuit, dicentes, omnes se malle mori quàm tanto pignore privari, quod *Wagirensi Ecclesiæ* noviter cœptæ futurum esset & honori & solatio. Confluenti-

(e) B.L. S. MSC. ob desiderium.

entibus ergo de *Sigeberge* & de vicinis oppidis fidelium populis, corpus sanctum terræ commendatum est, cum multa pauperum lamentatione, de sua destitutione conquirentium. Magnificetur ergo Deus in sanctis suis, qui virum hunc perfecit sibi dignum sacerdotem, consummatum vocatione felici. Vobis quoque, & *patres Lubicana reipub.* salus abundantior erit à Domino, si virum talem dignè excolueritis, statuentes eum in fronte eorum, qui diruta Ecclesiæ (a) nostræ in nova culmina surgere fecerunt.

CAPUT LXXV. (LXXVI)

1. Propter certamina Ducis & Archiepiscopi Vicelinus Merseburgi nihil obtinuerat.	3. Inde Falderam reversus in paralyfin incidit.
2. Vicelinus in villam suam Bosau re- meat, ubi domum & templum condere cœperat.	4. Hinc diversa de eo judicia. 5. Eppo, Prior Falderensis, & Ludolphus, Præpositus Cüslinensis, Vicelino agrotante, curant ecclesias.

Post decessum præclari sacerdotis Thethmari, Vicelinus Episcopus reversus est de curia Marcipolitana, frustrato labore propter sterilitatem principum. Dominus enim Archiepiscopus, & Dux, in quibus summa rerum in hac terra consistebat, præpedientibus simul odio & invidia, nullos Deo placitos fructus facere poterant. Certabat uterque; cujus esset terra, vel cujus esset potestas statuendi episcopos, caverantque diligentissimè, ne quilibet eorum cederet alteri. Sed nec Comes *Adolfus*, licet in multis probatus, rebus Episcopalibus animum plenè accommodaverat. Accesserat his malis Episcopo nostro amplior tristitia de obitu Domini Thethmari, quo adhuc superstitè tolerabilius videbatur omne, quod urgebat. Afficiebatur ergo tædio spiritus in singulos dies; quæsitit consolantem se, & non invenit. Transactis autem, postquam de curia venerat, paucis diebus, venit (b) *Buzo*, ubi domum & Ecclesiam ædificare cœperat, & plebibus illic aggregatis præbuit verbum salutis. Iam enim circumjacentia oppida incolebantur paulatim à Christianis, sed cum grandi pavore, propter insidias latronum. Castrum enim *Plunense* necdum reedificatum fuerat. Consummans ergo Pontifex sacra mysteria, & offerens novissimum Deo sacrificium, pronus adoravit in terra coram altari Domini, rogans fortissimum Dominum, ut cultus ipsius propagaretur tam in eo loco, quam in universa latitudine Slaviæ. Multotiens autem hominibus transmigrationis inter exhortatoria verba præfagebat, cultum domus Dei sublimem in brevi futurum in Slavia, & ne deficerent animis, habentes duram patientiam ob spem meliorum. Valedicens ergo sacerdoti venerabili *Brunoni*, & cæteris, quos eidem loco præfecerat, & confortans manus eorum in Domino: reversus est Falderam, ubi infra septem dies correptus est virga Dei, & adeo paralyfi dissolutus est, ut manus ejus & pes, totum denique latus dextrum exaruerint, quodque omnibus miserabilius fuit, privatus est officio linguæ. Conturbati sunt hoc spectaculo omnes, qui viderant, virum scilicet incomparabilis facundia, Doctorem magnum, exuberantem verbo sacrae exhortationis, & veritatis defensione, subito lingua membrisque destitutum, & per omnia factum inutilem. Quam dissona ergo fuerint populorum sententia, quam temeraria multorum nomine tenus judicia religiosorum, piget reminisci, nedum verbis prosequi. Dicebant, quia Dominus dereliquit eum, nec intendebant scripturae dicenti: Beatus qui corripitur à Domino. Dolebant autem irremediabili (c) dolore omnes, qui erant in Faldera & Cuzelina, maximè verò ii, qui in has terras primi cum eo venerant, & consenuerant cum eo, sub pondere diei & æstus. Adhibebatur autem ægroto Medicorum opera, inefficax tamen, providente scilicet divinitate meliora de eo, & viciniora saluti. Dissolvi enim & esse cum Christo multo est melius. Duobus ergo annis & dimidio versatus est in lecto ægrotudinis, nec sedere nec jacere contentus. Curabatur autem propensius fratrum diligentia, præbentium ei necessaria corporis, & ad Ecclesiam eum deferentium. Nunquam enim missarum solenniis, vel communioni sacrae abesse voluit, nisi fortè infirmitas gravior obstisset. Tantis Dominum gemitibus, & interno cordis clamore compellabat, ut aspicientes vix à fletu temperaverint. Gubernabat eo tempore domum Prior ejusdem loci, venerabilis Eppo, vir magni in Christo meriti. Porro *Cuzelinam* & Ecclesias, quæ in Wagira erant, regebat Dominus *Ludolfus*, ille, inquam, qui olim in Lubeke multos propter Evangelium Christi labores pertulerat. Huic præposituram Cuzelinæ, dum adhuc sanus esset, Episcopus commendaverat.

CAPUT LXXVI. (LXXVII)

1. Dux à Comite mediam Lubecam sibi permitti petit.	Lubecæ inhibet.
2. Denegante Comite Dux mercatum	3. Venas salinarum Oldesloæ corrumpit.

Una

(a) restz. MSC. Stetin.

(b) Buzovam. MSC. Lub. & Stet.

(c) irremediabili afflictione. MSC. L. B. S.

UNa ergo dierum allocutus est (a) Dux Comitem Adolfum (b) dicens: Perlatum est ad nos jampridem, quod civitas nostra *Bardewich* magnam diminutionem civium patiatur propter Lubecense forum, eo quod mercatores omnes eo commigrent. Idem conqueruntur ii, qui sunt *Luneburg*, quod *Sulcia* nostra (c) devorata sit propter Sulciam, quam cepistis habere *Thodeslo*: Rogamus ergo, ut detis nobis medietatem civitatis vestre Lubike & Sulciae, possumusque tolerabilius ferre desolationem civitatis vestre. Alioquin precipiemus, ne fiant mercationes de cetero in Lubike. Non enim ferendum est nobis, ut propter aliena commoda, desolari patiamur hereditatem patrum nostrorum. Sed cum renueret Comes, reputans incautam sibi hujusmodi conventionem, mandavit Dux, ne de cetero haberetur forum Lubike, nec esset facultas emendi sive vendendi, nisi ea tantum, quae ad cibum pertinent. Et iussit mercimonia transferri *Bardewich* ad sublevandam civitatem suam. Sed & fontes salis, qui erant *Thodeslo*, ipso tempore obturari fecit. Et factum est verbum illud Comiti nostro & terre *Wagirensi* in offensionem, & profectum impedimentum.

CAPUT LXXVII. (LXXVIII.)

1. Dux denuo Episcopatum Racedburgensem instaurat, Evermodo ibi constituto Episcopo. 1154.	2. Henricus, Comes Racedburg. Episcopo novo CCC. mansos, & decimas assignat.
	3. Adolphus Comes simili munificentia in Episcopum Aldenburghensem utitur.

Nec hoc praetermittendum videtur, quod dilatante Deo fines Ecclesiae, ordinatus est in *Racedburg* Episcopus Dominus *Evermodus*, praepositus de *Magdeburg*, deditque ei Comes *Polaborum* *Henricus* insulam ad inhabitandum prope castrum. Praeterea trecentos mansos resignavit Duci dandos in dotem episcopii. Porro decimas terra recognovit Episcopo, quarum tamen medietatem recepit in beneficio, & factus est homo episcopi, exceptis trecentis mansis, qui cum omni integritate tam reddituum quam decimarum sunt Episcopi. (a) Interfuit his rebus agendis Dominus *Ludolfus* praepositus de *Cuzelina*, & dixit ad Comitem, (b) praesente Comite nostro *Adolfo*: Quoniam Comes terra *Polaborum* benefacere cepit erga Pontificem suum, decet ut noster Comes non faciat minorem partem suam. Ampliora enim de ipso praesumenda sunt, utpote de homine literato, habente scientiam rerum Deo placentium. Tunc (c) Comes noster secutus factum Comitis *Polaborum*, remisit de beneficio suo trecentos mansos, qui (d) oblatis per manus Ducis in dotem *Aldenburghensis* episcopatus.

CAPUT LXXVIII. (LXXIX.)

1. Dux cum Imperatore Italiam ingreditur. - - - 1154.	4. Vicelinus non vult fieri ab Eppone.
2. Vicelinus moritur. - - - 1154.	5. Apparet alii, cujus adhuc viventi nomen Auctor suppressit.
3. Spectrum monet, animam Vicelini liberalitate in egentes redimendam esse.	6. Mulieri caecae visum restituit.
	7. προσφώνησις ad Lubecenses.

Post haec abiit Dux noster in Italiam cum Rege pro Corona Imperiali. Quo absente *Vicelinus* Episcopus ingravescente morbo, diem clausit extremum. Obiit autem 2. Idus Decembris, anno videlicet incarnati verbi, 1154. Sedit autem in Episcopatu annis quinque, hebdomadibus novem. Corpus ejus tumulatum est in *Falderensi* Ecclesia praesente scilicet Domino (a) *Racedburgensi* Episcopo, & officium consummante. Agebatur ergo intensius memoria boni patris tam in *Faldera* quam in *Cuzelina*. Fuitque praefixum a curatoribus, quid singulis diebus dari deberet in elemosyna pro remedio animae ejus. Fuit autem in *Cuzelina* sacerdos quidam *Volchardus* nomine, minister mensae, quique primus ad *Falderam* cum Domino *Vicelino* venerat, industrius in actionibus extrinsecis. Hic ergo elemosynas pro boni sacerdotis anima constitutas dare neglexit, parcus in rebus supra quam necessarium esset. Apparuit ergo venerabilis Pontifex mulieri cuidam consistenti in pago *Sigeburg*, circumamictus cultu sacerdotali, dixitque ad eam: Vade & dic *Volchardo* Sacerdoti, quia impie agit circa me, subtrahens ea, quae pro remedio animae meae fratrum mihi devotio suppavit.

(a) Videns *Henricus Leo* Dux *Saxoniae*, quod *Lubicana* civitas ditaretur ex frequentia mercatorum.

(b) Comitem *Wagirorum*, qui ipsam restauraverat.

(c) deteriorata sit.

(a) Dicitur igitur Episcopus edificare cepit habitationem in insula praedicta, & factum est postea canonicum Praemonstratensis ordinis.

(b) *Polaborum*.

(c) *Adolfus* Comes *Wagirorum*.

(d) qui omnes mansi tam Comitis *Polaborum* quam Comitis *Wagirorum* oblatis sunt per manus *Henrici Leonis* Ducis in dotem *Aldenburghensis* & *Racedburgensis* Ecclesiarum.

(a) *Evermodo*.

tavit. Cui mulier: Quis, inquit, Domine vitam vobis atque linguam donavit? Nonne fama latius percrebuit, vos multis diebus vel annis lingua privatum, postremo etiam morte defunctum? Unde ergo hæc? Quam ille blando vultu consolans: Ita est, ait, ut loqueris, sed hæc melius nunc instaurata recepi. Nuncia ergo memorato Sacerdoti, ut celerius (*) adimpleat, quod subtraxit, quin etiam hoc adjunges, ut novem officia expleat (b) post me. Et his dictis recessit. Ubi ergo nunciata sunt hæc Sacerdoti, abiit Falderam consulere super verbo hoc. Interrogatus autem, confessus est culpam, juxta sermonem viri Dei, promisitque meliorationem. Porro de novem officiis post eum à Sacerdote complendis, nobis diversa commentantibus, veritas incognita fuit, sed rei eventus verbum quod latebat, citius aperuit. Idem enim presbyter, novem post Episcopum hebdomadibus vixit, de claratumque est septimanas officiis præsignatas. Sed & hoc commemorare devotio periuadet, quod vir clarissimus *Eppo*, Pontifici pro vitæ reverentia valde familiaris existens, inconsolabiliter lugebat pro defuncti patris absentia. Quod cum multis diebus ageret, sæpe dictus Pontifex virgini cuidam castæ & simplici in somnis affuit dicens: Dic fratri nostro *Epponi*, quatenus cesset flere, quia bene sum, & fletibus ejus condoleo. Ecce enim lacrymas ejus in vestibus meis porto. Dixerat hæc, & ostendit ei vestem nivei candoris totam lacrymis infusam. Quid dicam de illo nobis notissimo, cujus supprimo nomen. Ita enim placuit, eo quod adhuc superstes sit, & habitet in Faldera, velitque latere. Hic post mortem Pontificis necdum expletis triginta diebus, audivit eum in visione dicentem, repositam sibi requiem cum famosissimo illo *Bernhardo Clarevallensi*. Cui cum diceret: Utinam vos essetis in requie, ille respondit: Sum, Dei gratia, & vos quidem credidistis me mortuum. Ego autem vivo, & semper (c) præterea vixi. Grata profecto nec onerosa fiet devoto lectori unius adhuc rei descriptio, quam in laudem Dei, & in commendationem Pontificis nostri gestam, multorum probat (d) memoria. Erat in Falderensi Parochia in villa quæ dicitur *Horgene*, matrona quædam *Adelburgis* nomine, Pontifici propter vitæ simplicitatem admodum familiaris. Hanc postmodum luminibus orbam, venerabilis pater consolari frequentius assuevit, adhortans eam, virgam paternæ correctionis patienter sustinere, nec deficere in tribulationibus, oculos scilicet ei in cælo repositos esse repromittens. Post transitum ergo Pontificis vix annus emensus est, viditque mulier illa in visione nocturna, assistentem eum sibi, & de statu salutis ipsius sollicitè percunctantem. Cui illa, quæ mihi, inquit, salus, quæ in tenebris sum, & lumen non video. Ubi quæso Domine consolationes tuæ, quibus oculos meos in cælo repositos dicebas? Ego autem protrahor in hac miseria, & cæcitas inveterata perdurat. Noli, ait, diffidere de gratia Dei nostri. Statimque prætendens dextrâ signum venerabile Crucis oculis ejus impressit, adhibens benedictionem. Mane ergo factò evigilans femina, sensit ex operatione Dei cum tenebris noctis pulsas tenebras cæcitas. Tunc exiliens è strato mulier, prona cecidit in terram, exclamans in gratiarum actione, & dignata ducem, proprios direxit gressus ad Ecclesiam, pulchrum de illuminatione sua præbens spectaculum omnibus notis & amicis. Fecitque postmodum de manu propria velum ad operiendum sepulcrum Pontificis in testificationem & monumentum illuminationis suæ. Multa quidem & alia fecit Dominus per virum hunc laudabilia, dignaque relatu, quæ non sunt scripta in libro hoc. *Faldera* ergo, Pontificis magni lætetur honore, Virtutes animo contegat, ossa solo. Vos quoque qui residetis in architriclinio Ecclesiæ *Lubikana*, excipite virum hunc, virum, inquam, quem mera narratione vobis propino, ideo utique mera, quia vera. Neque enim hoc dissimulare penitus valebitis, quia primus in civitate vestra nova, erexit lapidem, in titulum fundens oleum desuper.

CAPUT LXXIX. (LXXX.)

1. Falderenses Monachi Episcopatu Aldenburgenfi se subtrahunt.	5. Arces quasdam contra Ducem munit.
2. Geroldi laudes.	6. Interest conventui Principum, qui contra Ducem habebatur.
3. Geroldus à Leonis conjugè mystis in Wagria commendatus, omnium consensu eligitur. 1154.	7. Geroldo præterito alium surrogare studet.
4. Hartwicus, Archiepiscopus, Geroldo sacrum Ordinem conferre detrectat.	8. Geroldus Ducem in Italiam sequitur.
	9. Imperator Dertonam oppugnat.
	10. Romani Imperatori iniquas conditiones proponunt.

Post transitum *Vicelini* Episcopi fratres de *Faldera* recesserunt à subjectione *Aldenburgenfis* Episcopatus, ob laboris fastidium, & elegerunt sibi præpositum Dominum *Epponem*, virum sanctum. Porro episcopalis electio Domino Duci reservata est. Fuit autem eo tempore Sacerdos quidam *Geroldus* nomine, *Suevia natus*, parentibus non infimis, *Capellanus Ducis*, scientia divinarum scripturarum adeo imbutus, ut neminem in Saxonia videretur habere parem, in

(*) suppleat. MSC. L.B.5.

(b) pro me.

(c) postea. MSC. Lubec. & Stetin.

(d) notitia. MSC. L.B.5.

in corpore pufillo magnanimus, *Magifter ſchola in Brunswich, & Canonicus urbis ejusdem*, familiaris Principi propter continentiam vitæ. Præter mundiciem enim cordis Deo cognitam, caſtiſſimus habebatur in corpore. Propoſitum ergo habens habitum aſſumendi monachicum in loco qui dicitur (a) *Redegeshuſen* ſub obedientia *Abbatia Conradi*, ad quem ipſi erat germanus

3 ſanguis & amor: Hærebat autem in curia Ducis, corpore magis quàm animo. Ubi ergo fama vulgavit Vicelinum Episcopum obiſſe, Domina Duçtrix allocuta eſt Geroldum ſacerdotem; Si tibi propoſitum eſt ſerviendi Deo ſub aſteritate vitæ, aſſumito tibi laborem utilem & lucroſum, & perge in Slaviam, & ſta in opere, in quo fuit Vicelinus Episcopus: hoc enim faciens & tibi & aliis proderis. Omne bonum ſi in commune deductum fuerit, majus bonum eſt. Accerſivit ergo Domina per literas *Ludolſum præpoſitum de Cuzelina*, commendantumque ſacerdotem tranſmiſit cum eo in Wagirenfem terram, eligendum in Episcopum. (b)

4 Accessitque petitio Principis, Cleri plebiſque concors electio. Aberat tunc fortè Episcopus, 5 qui conſecraret Episcopum: (*) ille enim Duci ab initio inſenſus, tunc vero amplius inſidiabatur calcaneo ejus, eo quod Dux occupatus eſſet expeditione Italica, & communita ſunt

6 adverſus eum caſtra Episcopi *Staden, Vorden, Horeborg, Friburg*. In diebus illis orientalis Saxoniz Principes & aliqui de Bavaria, conſpirationis ut dicebatur gratia, condixere colloquium, evocatusque Archiepiſcopus occurrit eis in ſaltu *Bohemico*. Quo poſtea reditum maturante, veritus eſt à Ducenſibus redire in Parochiam ſuam, excluſusque manſit toto penè anno in

7 orientali Saxoniz. Surgens ergo noſter electus, abiit poſt eum in Saxoniam, quaſitumque reperit apud *Marcipolim*. Aldenburgenſem Episcopatum in alteram perſonam demutare parantem. Enimvero præpoſitum quendam in partibus illis, bene erga ſe meritum, hoc honore remunerare decreverat, magna quædam, ſed ſupervacua de divitiis hujus episcopatus jactitans. Audito ergo adventu Domini Geroldi, perturbatus eſt animo, cœpitque velle irritare electionem, prætendens immaturam Eccleſiam, & perſonis adhuc quaſi vacuam, ſine ſui permiſſione, nec eligere nec (**) discernere quicquam poſſe. At noſtri ostendere cœperunt, ratum eſſe opus electionis, quam perfeciffet poſtulatione Principis, concordia clerici, aptitudo perſonæ. Tunc Archiepiſcopus, non eſt, inquit, hujus temporis vel loci

8 talium explanatio; (***) *expedit hanc cauſam, cum rediero, Bremene capitulum*. Videns ergo electus, Archiepiſcopum adverſantem ſibi, remiſit *Ludolſum præpoſitum*, & eos qui cum ipſo venerant in Wagiram, ipſe verò ſuccinctus abiit in Sueviam, deſignaturus Duci per nuncium ſuum de ſtatu ſuo. Cui Dux remandavit, ut celerius veniret in *Longobardiam*, veluti proceſſurus cum ipſo Romam. Quo mandatis parente, in exeundo Suevia, incurſatus eſt à latronibus, amiſſoque viatico, gladio graviter vulneratus in frontem eſt. Nec his præpeditus, vir æſtuantis animi, proſectus eſt itinere cœpto, perveniensque *Terdonam*

9 ubi erant caſtra Regis, benignè ſuſceptus eſt à Duce & amicis ejus. Porro Rex & univerſi Principes expugnabant *Terdonam*, & obſeſſa eſt civitas diebus multis. Ad ultimum capta civitate, fecit deponi muros ejus, & adæquari ſolo. Inde proficiſcente exercitu, fecit Dux Episcopum noſtrum comitari ſecum in Italiam, ut offerret eum Domino Papa. Miſerunt ergo Romani legatos ad regem in caſtra, qui dicerent ei, paratum eſſe Senatū & univerſos cives urbis, ad excipiendum eum cum triumphalibus pompis, ſiquidem Imperatorio more ſeſe exhibuiſſet. Quo percanctante modum, quo ſeſe exhibere deberet, illi ajunt, Regem propter Imperiale fatigium Romam venientem decet venire more ſuo, hoc eſt, in curru aureo, purpuratum, agentem præ curribus ſuis tyrannos bello ſubactos, & divitias gentium. Præterea oportet eum honorare urbem, quæ caput orbis eſt & mater imperii, & dare ſenatui quæ edictis (c) præfixa ſunt, videlicet quindecim millium libras argenti, ut per hoc ſuſcitantur animi ſenatus ad benevolentiam, & exhibeant ei honorem triumphalem, & quem electio Principum Regni creavit Regem, autoritas ſenatus perſiciat Caſarem. Tunc Rex ſubridens; grata, inquit, promiſſio, ſed cara emptio. Magna requiritis, o viri Romani, de exinanita camera noſtra. Puto autem quia occaſiones quaeritis adverſum nos, imponendo (d) non imponenda. Conſultius vero agitis, ſi his omiſſis, amicitia potius noſtræ quam armorum ceperitis experimentum. At illi pertinacius inſtabant, dicentes: jura civitatis nullatenus irritanda, ſed gerendum morem ſenatui, alioquin adventanti clauſtra urbis obſiſcenda.

CAPUT LXXX. (LXXXI.)

1. Fridericus I. Adrianum IV. ad ſe in caſtra evocatum, magna reverentia excipit.	2. Episcopus Bambergensis habita ad	3. Papam oratione petit, ut Fridericum coronet.	4. Im-
		3. Papa ſe non ſatis honorificè ab Imperatore exceptum conqueritur.	

(*) Redegeshuſen. Korn. Riedegeshuſe. MSC. L.S.

(b) quod ad nutum Domine Clementiz Ducis ita factum eſt. Non tamen ex tunc ſic electus conſecratus eſt, eo quod, qui conſecraret, abeſſet.

(*) electum. (***) decernere.

(***) expedit hanc cauſam, cum rediero, ad Bremene capitulum.

(c) Imperatorum.

(d) nobis prius inaudita.

4. Imperator denuo illum ad se vocat.
5. Papa vult, ut Imperator Apuliam Siciliae Regi eripiat, & Romanae ecclesiae reddat.
6. Consentit in Imperatoris coronationem.
7. Dux apud Papam pro Geroldo intercedit.
8. Fridericus I. à Papa inauguratur, XIX. Junii. 1155.
9. Romani cum Caesarianis adverso Marte configunt.
10. Papa ipse Geroldum consecrat.

His auditis, Rex missa legatione per summos & honorabiles (a) viros, accessit Dominum ¹ *Adrianum* Papam in castra, propter participationem consilii, siquidem Romani Papam in multis offenderant. (b) Veniente ergo eo in castra, Rex festinus occurrit, & (c) descendentem de equo tenuit *strepam*, duxitque per manum eum in tentorium. Facto autem silentio, ² *locutus est Dominus Bawembergensis Episcopus* verbum ex ore regis & principum, dicens: Honorabilem sanctitatis tuae praesentiam, Apostolice Pontifex, sicut jamdudum sitienter desideravimus, ita nunc lætanter suscipimus, gratias agentes omnium bonorum largitori Deo, qui nos deduxit (d) & adduxit in hunc locum, & sanctissima visitatione tua dignos fecit. Notum ergo tibi esse cupimus, Reverende pater, quia omnis hæc Ecclesia de finibus orbis propter honorem regni collecta, (e) adduxerunt Principem suum ad tuam beatitudinem, provehendum ad culmen imperialis honoris, virum nobilitate generis conspicuum, animi providentia (*) instructum, victoris felicem: (f) præterea etiam in his quæ ad Deum pertinent, præpollentem, observatorem sanctæ fidei, amatorem pacis & veritatis, cultorem sanctæ Ecclesiae, super omnia verò sanctæ Romanæ Ecclesiae, quam amplectatur ut matrem, nihil negligens eorum, quæ ad honorem Dei, & Apostolorum Principis exhibenda majorum jubet traditio. Dat huic rei credulitatem humilitas nunc exhibita. Enimvero venientem te suscepit intrepidus, & applicitus sanctissimis vestigiis tuis, fecit ea quæ iusta sunt. Restat ergo Domine pater, ut & tu circa ipsum peragas ea, quæ tua sunt, ut ea quæ de plenitudine culminis Imperialis ei desunt, per Dei gratiam tuo opere suppleantur. Ad hæc Dominus Papa ³ respondit: Verba sunt, frater, quod loqueris. Dicis Principem tuum condignam beato Petro exhibuisse reverentiam. Sed beatus Petrus magis videtur inhonoratus: denique cum dexteram deberet tenere *strepam*, tenuit sinistram. Hæc cum per interpretem regi nunciata fuissent, humiliter ait: Dicite ei, quia defectus hic non fuit devotionis sed scientiæ. *Non enim tenendis strepis magnopere studium dedi: enimvero ipse, ut memini, primus est cui tale obsequium (g) dependi.* Cui Dominus Papa, Si quod facillimum fuit, propter ignorantiam neglexit, qualiter putatis expediet maxima? Tunc Rex (h) aliquantisper motus, ait: Vellem melius instrui, unde mos iste inoleverit, ex benevolentia, an ex debito? Si ex benevolentia, nil causari habet Dominus Papa, si vacillaverit obsequium, quod de arbitrio, non de jure substituit. Quod si dicitis, quia ex debito primæ institutionis hæc reverentia debetur principi Apostolorum, quid interest inter dextram *strepam* & sinistram, dum modò servetur humilitas, & curvetur Princeps ad pedes summi Pontificis. Diu itaque, acriterque disputatum est. Postremo discesserunt ab invicem sine osculo pacis. Timentes ergo ii, qui columnæ regni ⁴ esse videbantur, ne fortè rebus inactis, frustra laborassent, multa persuasione evicerunt cor regis, ut Dominum Papam revocaret in castra. Quem redeuntem suscepit Rex integrato officio. Omnibus autem exhilaratis, & conventioni adgaudentibus, dixit Dominus Papa: ⁵ *Adhuc superest, quod facere debeat Princeps vester. Requirat beato Petro Apuliam, quam Wilhelmus Siculus per vim possidet.* Quo factò, veniat ad nos coronandus. Responderunt Principes, dicentes: Diu est, ex quo fuimus in castris, & desunt nobis stipendia, & tu dicis, tibi Apuliam requiri, & sic demum ad consecrationem veniri? Dura sunt hæc, & supra vires nostras. ⁶ *Quin potius impleatur opus consecrationis, ut pateat nobis reditus patriæ, respiremusque paululum de labore: postmodum expediti redibimus, expleturi quod nunc faciendum restat.* Moderante ergo Deo, sub quo curvantur qui portant orbem, cessit Aposto. ⁷ *licus, & assensus est postulationi Principum, factaque concordia, assederunt in consilio, acturi de introitu urbis, & cavendis insidiis Romanorum.* Eo tempore accessit Dux noster ad Dominum Papam, rogans eum pro consecratione Aldenburgensis electi: (i) *Qui cum modestia recusavit, dicens, Libenter se facere postulata, si posset fieri sine injuria metropolitani. Nam Dominus Hammenburgensis Papam literis prævenerat, rogans eum abstinere huic consecrationi, (k) quæ sibi verecunda foret.*

Cum

(a) Episcopus. (b) & ideo ad Regem libenter venire, ut contra Romanos querelas proponeret, satagebat. (c) desidenti de mulo. (d) incolumes. (e) adduxit. (f) pacis amatorem, justitiæ Zelandorem. (*) prudentia. MSC. Boekel. (g) impendi. (h) aliquantisper. (i) & ducens ipsum ad præsentiam Domini Papæ ait: rogo vos, Beatissime Pater, ut hunc electum Aldenburgensem, quem Archiepiscopus Bremensis consecrare recusat, dignemini benedicere, & sibi consecrationis beneficium impendere. (k) eam sibi in ea verecundia fieret. Quo audito Dux subiecit.

8 Cum ergo appropinquarent urbi, misit Rex clam noctu nongentos loricanos ad domum beati Petri, una cum legatis Domini Papæ, qui perferentes mandata (l) ad custodes, intromiserunt milites (m) per posticum infra domum & arces. Mane ergo facto venit Rex cum omni exercitu, præcedensque Dominus Papa cum Cardinalium numero, suscepit eum ad gradus & intrantes domum beati Petri, aggressi sunt opus consecrationis. Porro miles armatus stabat circa templum & ædem, observans regem, quousque consummarentur mysteria. Postquam autem (n) perfectum est in eo opus Augustæ dignitatis, egressus est muros urbis, & miles lassitudine gravis cibo refectus est. Inter prandendum, *Lateranenses*, facta eruptione, transgressi sunt Tyberim, & primum quidem castra Ducis, (o) quæ muris erant contigua, turbaverunt, vociferansque exercitus de castris proruit ad obsistendum. Et factum est bellum potens in illa die. *Illic Dux noster fortiter dimicavit in capite.* Romani victi passi sunt ruinam magnam. Post factam victoriam magnificatum est nomen ducis, super omnes qui erant in exercitu. Volens ergo Dominus Papa honorare eum, transmisit ei munera, præcepitque nuncio, dicens: Dic ei, quia crastina, si Dominus voluerit, electum ejus consecrabo. Et latatus est Dux de promissione. Mane ergo facto, fecit Dominus Papa publicam (p) solennitatem, & consecravit nobis Episcopum cum magna gloria.

CAPUT LXXXI. (LXXXII.)

1. Veronenses Cæsarem transitu per fauces montis prohibent. 1155.	2. Cæsar Duces illorum captos suspendit.

1 **R**eductis ergo Romanis in gratiam (a) Papæ, Cæsaris expeditio retorfit iter ad (b) reditum, & deferentes Italiam venerunt in Longobardiam. Qua nihilominus postposita, venerunt *Veronam*, ubi contigit Cæsarem cum exercitu grave (c) incurrisse discrimen. Siquidem Veronensium lex est, Imperatori Longobardiam egredienti, pontem (d) navibus sternere in flumine, quod dicitur *Edeisa*, (*) cujus impetus instar torrentis violentus, nemini vadofus est. Cum ergo transisset exercitus, statim pons ille à fluminis impetu raptus est. Properansque exercitus, venit ad angustiam viæ, cui *Clusa* nomen est, ubi inter scopulos cælo contiguos, iter adeo (***) inter arcum trahitur, ut duobus pariter incedentibus, com meatum vix præbeat. At Veronenses supercilium montis occuparant: missisque jaculis, neminem transire sinebant. Requirebant autem ab Imperatore, quid pro salute suimet atque suorum dare vellet. Cæsar ergo tam flumine quàm montibus undique cinctus, incredibile dictum est, qualiter animo consternatus fuerit: Ingressusque tabernaculum, discalciatus pedes, ad-
2 ravit coram vivifico ligno crucis Domini. Nec mora, divinitus inspiratus invenit consilium. Fecit ergo vocari eos, qui de Verona secum erant, & ait ad illos: Ostendite mihi callem absconditam, qui ducit in supercilium montis, alioquin jubebo (e) effodi oculos vestros, at illi timentes, detexerunt ei abditos ascensus montis, statimque conscendentes fortissimi militum supervenerunt hostibus à tergo, & disiectos pugna, comprehenderunt nobiles eorum, & perduxerunt eos in conspectum Cæsaris. Qui fecit eos suspendio affici. Sicque remotis offendiculis, exercitus perrexit itinere suo. (f)

CAPUT LXXXII. (LXXXIII.)

1. Geroldus reversus venit ad Episcopatum suum. 1155.	5. Henricus Leo contra Rustringos movet.
2. Non repertis vitæ subsidiis ad Archiepiscopum proficiscitur.	6. Imperator Archiepiscopo prædia aufert.
3. Archiepiscopus indignatur, Geroldum consecrationem à Papa expectasse.	7. Geroldus cum Conrado fratre suo Aldenburgum se confert.
4. Geroldus ab ipso necessaria vitæ subsidia petit, eidemque reconciliatur.	8. Geroldus & Comites, in quibus Helmodus, à Pribislao convivio excipiuntur.
	9. Slavi in hospitibus munificè excipiendis effusè largi sunt.

1 **P**ost hæc Episcopus noster, accepta à Duce licentia, fecesit in *Sueviam*, ubi venerabiliter ab amicis susceptus, & per dies aliquot retentus, divertit in *Saxoniam*. Deinde transmissa *Albia* venit in *Wagiram*, ingressurus laborem, cui mancipatus fuerat. Denique ingressus episcopa-

(l) Papæ. (m) per posticum domus. (n) consummatum esset opus impendende Augustæ dignitatis in eo, (o) Saxonie. (p) publicam promissionum solennitatem. MSC. Lub.
(a) Imperatoris, expeditio. (b) ad recedendum. (c) incurrisse. (d) manibus. (*) *Athesis*.
Bangert. (***) in arcum. MSC. Boekel. (e) vos occidi. (f) salvo.

scopatum, (a) non invenit stipendia, quibus vel ad unum mensem sustentari posset. Siqui-
dem *Falderensis domus* post mortem beatae memoriae Vicelini episcopi, commodo simul & quieti
consulens, ad *Hammenburgensem Ecclesiam sese transfulerat*. At Ludolfus praepositus & fratres in
Hogereftorph satis sibi esse judicabant, ut Episcopum ingredientem & egredientem hospitio
colligerent. Sola domus *Bozoe* stipendiis episcopalibus deserviebat, vacua admodum & in-
cultata. Visitans ergo Episcopus & alloquens filios Ecclesiae suae, regressus est ad Albiam locu-
turus Archiepiscopo, penes *Staden*. Quem cum Archiepiscopus ob fastum elationis diutius
protraheret, essetque difficilis admissio, dixit episcopus noster ad Abbatem *de Reddegeshusen*,
& ceteros, qui secum venerant: Quid hic residemus fratres? Eamus videre faciem hominis.
Et nil trepidans, ingressus est ad Principem: accepitque osculum sine verbo salutationis. Ad
quem noster episcopus, mihi, ait, non loquimini? Quid peccavi, ut non mereat saluari?
Demus, si placet, arbitros, qui judicent inter nos. Veni, ut scitis, Marcipolim, postulavi
benedictionem, & renuistis. Necesitate ergo compulsus abii Romam: impetraturus ab
Apostolica sede, quae mihi negata sunt à vobis. Iustior ergo mihi est irascendi ratio, qui
mihi onerosam itineris hujus necessitatem imposuistis. Ad quem Archiepiscopus: Quae,
inquit, tam inevitabilis causa vos propulit Romam, ad subeundum via laborem & expensas
sumptuum? An quia in regione longinqua positus, postulationem vestram ad faciem Ec-
clesiae nostrae distuli: Distulistis, ait noster Episcopus, veluti infirmaturus causam nostram,
hoc enim, ut verum fateamur, verbis apertius profecutus estis. Sed gloria Deo, qui per-
fecit nos in ministerio suo, laboriosa quidem sed grata asssecutione. Tunc Archiepiscopus,
Apostolica, inquit, sedes, potestate sua, cui certe obniti non possumus, usa est in consecra-
tione vestri, quae ad nos jure spectabat. Sed huic injuriae rursus providit remedium, des-
gnando nobis per literas, nihil in hoc facto auctoritati nostrae de vestra subjectione subtra-
ctum. Respondit Episcopus: Scio quidem, nec diffiteor hoc ita esse ut dicitis, & ob hoc
ipsum veni, ut exhibeam me in his, quae digna sunt vobis, ut sopiantur discordiae, & in-
staurantur ea, quae pacis sunt. Iustum quoque arbitror, ut nobis, quae subiecta sunt sentien-
tibus, provideatis sustentationis adminiculum. Militantibus enim debentur subsidia. Et
his dictis statuerunt ad invicem amicitias, promittentes alterutrum in necessitatibus opem
vicariam. Inde digrediens episcopus noster *Geroldus, abiit Bremam, occursumus Duci*. Ille enim
offensus *Fresonibus, qui dicuntur Rustri, venit Bremam in Calendis Novembris, & fecit comprehendi*
quotquot ad forum venerant, & substantias eorum diripi. Interrogatus autem à Duce Præ-
sul noster, qualiter susceptus fuerit ab Archiepiscopo, locutus est bona de eo, & studuit
lenire animum ejus circa (c) Episcopum. Inveterata enim inimicitia, quae dudum fuerant
inter eos, eo tempore invenerunt locum grassandi, eo quod Archiepiscopus omisit Ital-
cam (d) protectionem, transgressor juramenti, essetque reus majestatis. Unde etiam Le-
gatus Imperatoris veniens Bremam, occupavit omnes curtes Episcopales, & quaecunque repe-
risset, addidit fisci juribus. Idem factum est *Oethelrico, Halberstadeni Episcopo*. Redeuntem
ergo Ducem *Brunsvig* profecutus est noster Episcopus, & egit cum eo festum natalis Domini.
Quo expleto, rediit Episcopus in *Wagiram assumpto Germano suo Abbate de Reddegeshusen*, & abiit
Aldenburg, acturus diem solennem Epiphaniae in loco Cathedrali. Erat autem urbs deserta
penitus, non habens mœnia (e) nisi habitatorium parvulum, quod sanctae memoriae Viceli-
nus ibidem erexerat. Illic in asperrimo frigore, (f) in cumulo nivis officium peregrinus. Audi-
tores nulli de Slavis, praeter *Pribizlaum*, & paucos admodum. Expletis mysteriis sacris, rogavit
Pribizlaus, ut diverteremur in domum suam, quae erat (g) in loco remotiori. Et excepit
nos cum magna alacritate, fecitque nobis convivium lautum. Mensam nobis appositam
viginti forcula cumularunt. Illic experimento didici, quod antè fama vulgante cognovi, quia
nulla gens honestior Slavis in hospitalitatis gratia. In colligendis enim hospitiis omnes
quasi ex sententia alacres sunt, ut nec hospitium quenquam postulare necesse sit. Quicquid
enim agricultura, piscationibus seu venatione conquirunt, totum in largitatis opus conferunt.

Gggg 3

60

(a) Geroldus factus Episcopus Aldenburgensis & à Papa consecratus venit ad Ecclesiam suam. Quam inveni-
ens modicam esse & nisi unum altare habentem, ac populum ejus idola colentem, nihil de redibus
invenit ad illam Ecclesiam pertinentibus, nisi solum XIV marcas, omnibus aliis bonis, quae Adolfus
Comes eidem largitus fuerat, ablatis. Sed Henricus Dux de Italia rediens reditus sibi augmentavit & locum
in edificiis emendavit. Ecclesia vero Lubicensis principalis adhuc modica erat, (sed in praesentiarum
parte) puta capella cum unico altari, quam Vicelinus Episcopus consecraverat in honorem S. Johan-
nis Baptistae, & nominatur ad *Santum Johannem in harena*, quia collis, in quo sita est, harenosus est.
Abelino defuncto Ecclesia Aldenburgensis divisa est in tres Episcopatus, & factus est *Ezo* decimus Episco-
pus Aldenburgensis per *Adelbertum* Archiepiscopum *Hammeburgensem*. *Johannes* autem ipse situs est tunc
per eundem *Adelbertum* Archiepiscopum Episcopus in *Mykelenburg*, & *Ariston* Ierosolimitanus in *Ratze-
burg*. Post Ezonem relapsis Slavis in paganismum, puta anno Domini 1066. incepit Slaviae desolatio & va-
cavit sedes Aldenburgensis per annos 84. Et tunc S. Vicelinus factus fuit Episcopus Aldenburgensis per
Hartvicum Archiepiscopum *Bremensem*. In *Mykelenburg* vero tunc ordinabatur Episcopus Dominus
Eymonbardus: & in *Ratzeburg* Dominus *Ebermodus* Episcopus consecratus est. (b) vel *Rustring*, accolae
utriusque ripae fluminis *Iadæ*, sub Comitum *Oldenburgensium* ditione fuere. *Bangert*. (c) Archi-
episcopum. MSC. Lub. & Bæk. (d) expeditionem. MSC. L. B. S. (e) vel habitorem nisi sanctua-
rium parvulum. MS C. L. B. S. (f) inter cumulos. MSC. L. B. S. (g) in opido. MSC. L. B. S.

eo fortiorem quemque quo profusorem jaētantes, cujus ostentationis affectatio multos eorum ad furta vel latrocinia propellit. Quæ utique vitiorum, apud eos quidem venialia sunt: excusantur enim hospitalitatis palliatione. Slavorum enim legibus accedens, quod nocte furatus fueris, crastina hospitibus disperties. Si quis verò, quod rarissimum est, peregrinum hospitio removisse deprehensus fuerit, hujus domum vel facultates incendio consumere licitum est; atque in id omnium vota pariter conspirant, illum inglorium, illum vilem, & ab omnibus exhibendum dicentes, qui hospiti (h) partem negare non timuisset.

CAPUT LXXXIII. (LXXXIV.)

1. Altero die à Tesmaro quodam invitati lucum sacrum offendunt. 1155. 2. Deus tutelaris loci est Proven. 3. Religionis Slavicæ diverti ritus. 4. Præter cætera sua numina unum Deum confitentur. 5. Geroldus & Comites incendunt lucum. 6. Apud Tesmarum quidem liberaliter excipiuntur, sed captivorum Christianorum tormenta vident. 7. Geroldus Slavos Lubecæ convenientes à superstitione gentili dehortatur. 8. Pribislaus contra gravem de Principum avaritia querelam instituit. 9. Episcopus ei respondet. 10. Episcopus & Reguli Slavorum conventui Altenburgensi interfunt. 11. Niclotus in illo impiè loquitur.	12. Geroldo à Comite prædia & villæ traduntur. 13. Comes subtrahere quædam de illis, & sibi servare studet. 14. Episcopus Euthinam ædificat. 15. Collegium Cufelinense postliminio Sigebergum transfert. 16. Cænobium Falderense frustra repetit. 17. Bruno, Aldenburgum missus, Slavos convertere incipit. 1156. 18. Saxonum coloniâ eò deductâ, templum ibi ædificat. 1156. 19. Slavi Brunoni reos vomere candente examinandos adducunt. 20. Comes supplicium crucis tollit. 21. Sufelæ, Lütkenburgi & in Ratekow ædes sacræ struuntur. 22. Etiam in Raceburgensi Comitatu ædificantur.

MAnentes autem apud Regulum nocte illa, cum die ac nocte subsequenti, transivimus in ulteriorem Slaviam, hospitaturi apud potentem quendam, cui nomen *Theffemar*: is enim nos accersierat. Accidit autem ut in transitu veniremus in nemus, quod unicum est in terra illa: tota enim in planiciem sternitur. Illic inter vetustissimas arbores vidimus sacras quercus, quæ dicatæ fuerant Deo terræ illius *Proven*, quas ambiabat atrium & sepes accuratior, lignis constructa, continens duas portas. Præter penates enim & idola, quibus singula oppida redundabant, locus ille sanctimonium fuit universæ terræ, cui flamen & feriationes & sacrificiorum varii ritus deputati fuerant. Illic (*) enim *secunda feria populus terra cum flamine & Regulo convenire solebant propter judicia*. Ingressus atrii omnibus inhibitus nisi sacerdoti tantum, & sacrificare volentibus, vel quos mortis urgebat periculum: his enim minimè negabatur asyllum. Tantam enim sacris suis Slavi exhibent reverentiam, ut ambitum fani nec in hostibus sanguine pollui sinant. *Iurationes difficilimè (**)* admittuntur. Nam jurare apud Slavos quasi periurare est, ob vindicem Deorum iram. Est autem Slavis multiplex idololatriæ modus: non enim omnes in eandem superstitionis consuetudinem consentiunt. Hi enim simulacrorum imaginarias formas prætendunt de templis, veluti *Plunense idolum*, cui nomen *Podaga*: alii sylvas vel lucos inhabitant, ut est *Prove Deus Aldenburg*, quibus (***) nullæ sunt effigies expressæ. Multos & duobus vel tribus vel eo amplius capitibus exculpunt. Inter multiformia verò Deorum numina, quibus arva, sylvas, tristitias, atque voluptates attribuunt, non dissentitur unum Deum in cælis cæteris imperitantem. Illum præpotentem cælestia tantum curare: hos verò distributis officiis obsequentes, de sanguine ejus processisse, & unumquemque eo præstantiorem, quo proximiorum illi Deo Deorum. Venientibus autem nobis ad nemus illud & prophanationis locum, adhortatus est nos Episcopus, ut valenter accederemus ad destruendum lucum. Ipse quoque desiliens equo, contrivit de conto insignes portarum frontes, & ingressi atrium, omnia septa atrii congestimus circumfactas illas arbores, & de strue lignorum injecto igne fecimus pyram, non tamen sine metu, ne fortè tumultu incolarum obrueremur, sed divinitus protecti sumus. Posthæc divertimus ad hospitium, ubi *Theffemar* suscepit nos cum magno apparatu. Nec tamen dulcia vel jucunda nobis fuerunt Slavorum pocula, eo quod videremus compedes, & diversa tormentorum genera, quæ inferebantur Christicolis de Dania advectis. Aspeximus illic sacerdotes Domini captivitatis diutina detentione maceratos, quibus episcopus nec vi nec prece subvenire poterat. Proxima die Dominica convenit universus populus terræ *ad forum Lubicensis*,

(h) panem. MSC. L. B. S. (*) omni. MSC. L. B. S. (**) admittunt. MSC. L. B. S. (***) mille. L. B. S. MSC.

cenſe, & veniens Dominus Epifcopus habuit verbum exhortationis ad plebem, ut relictis idolis, colerent unum Deum, qui eſt in cælis, & percepta baptiſmatis gratia, renunciarent malignis operibus, (a) prædis ſcilicet & interfectionibus Chriſtianorum. Cumque peroraſſet ad plebem, invenientibus cæteris, ait (b) *Pribizlaus*: verba tua, ô venerabilis Pontifex, verba Dei ſunt & ſaluti noſtræ congrua. Sed qualiter ingrediemur hanc viam, tantis malis irretiti? Ut enim intelligere poſſis afflictionem noſtram, accipe patienter verba mea: Populus enim quem aſpicias, populus tuus eſt, & juſtum eſt, nos tibi pandere neceſſitatem noſtram. Porro tui juris erit compati nobis. Principes enim noſtri tanta ſeveritate graſſantur in nos, ut propter veſtigalia & ſervitutem duriffimam, melior ſit nobis mors quàm vita. Ecce hoc anno, nos habitatores breviſſimi anguli hujus, *hæ mille Marcat duci perſolvimus*, porro *Comiti rot centenaria*, & necdum evicimus, ſed quotidie emungimur & premimur, uſque ad exinanitionem. Quomodo ergo vacabimus huic religioni novæ, ut ædificemus Eccleſias, & percipiamus baptiſma, quibus quotidiana indicitur fuga? Si tamen locus eſſet, quo diffugere poſſemus. Tranſeuntibus enim Travenam, ecce ſimilis calamitas illic eſt: Venientibus ad Panim fluvium, nihilominus adefi. Quid ergo reſtat, quàm ut omiſſis terris feramur in mare, & habitemus cum gurgiribus? Aut quæ culpa noſtra, ſi pulſi patria, turbaverimus mare, & acceperimus viaticum à Danis ſive inſitoribus, qui mare remigant? Nonne Principum erit hæc noxa, qui nos propellunt? Ad hæc Dominus Epifcopus ait: Quod Principes noſtri hæc tenus abuſi ſunt gente veſtra, non eſt mirandum, non (c) enim multum ſe delinquere arbitrantur in idololatriæ, & in his, qui ſunt ſine Deo. Quin potius recurrite ad ritum Chriſtianitatis, & ſubjicite vos creatori veſtro: (d) ſub quo curvantur, qui portant orbem. Nonne Saxones & cæteræ gentes, quæ Chriſtianum nomen habent, degunt cum tranquillitate, contenti legitimis ſuis? Vos verò ſoli, ſicut ab omnium diſcrepatis cultura, ſic omnium partetis direptioni. Et ait *Pribizlaus*, Si Domino Duci, & tibi placet, ut nobis (e) cum Comite eadem ſit culturæ ratio: *dentur nobis jura Saxonum in prædiis & redditibus, & libenter erimus Chriſtiani*, ædificabimus Eccleſias, & dabimus decimas noſtras. Poſthæc abiit Epifcopus noſter Geroldus ad Ducem propter colloquium provinciale, quod laudatum fuerat (f) *Erbeneburg*, & evocati venerunt illuc Reguli Slavorum ad tempus placiti. Tunc adhortante Epifcopo, Dux habuit verbum ad Slavos de Chriſtianitate. Ad quem *Nicolus* Regulus Obotritorum ait? Sit Deus qui in cælis eſt, Deus tuus, eſto tu Deus noſter, & ſufficit nobis. Excole tu illum, porro nos te excolemus. Et corripuit eum Dux de verbo blaſphemix. De promotione verò epifcopatus & Eccleſiæ, nihil amplius eo tempore actum eſt, eo quod Dux noſter nuper Italia rediens, totus quaſtui deditus eſſet. Camera enim erat inanis & vacua. Redeuntem ergo Ducem *Brunwig* proſecutus eſt Epifcopus, & manſit apud eum diebus multis. Dixitque ad Ducem: Ecce jam (g) toto anno in curia veſtra ſum & ſic vobis oneri: In Wagiram quoque veniens non habeo quod manducem. Cur ergo impoſuiſtis mihi onus nominis hujus vel officii? Melius mihi multo fuit antea quàm nunc. His provocatus Dux, *acceſſit Comitem Adolſum*, & habuit cum eo rationem de *trecentis manſis*, qui oblati fuerant in dotem Epifcopii. Tunc designavit Comes Epifcopo in poſſeſſionem. *Uthina* (h) & *Gamala*, cum appendiciis eorum. Inſuper prædio quod dicitur *Bozoe*, adjecit duas villas, *Goſbevelde* & *Wobitze*. In Aldenburg quoque dedit ei prædium commodum ſatis & adjacens foro: Et ait Comes: 13 Eat Dominus Epifcopus in Wagiram, & adhibitis viris induſtriis, æſtimari faciat prædia hæc; quod defuerit de trecentis manſis, ego ſupplebo: quod ſuperfuerit, meum erit. Veniens ergo Epifcopus, vidit poſſeſſionem, & habita in quaſtione cum colonis, deprehendit prædia hæc, vix centum manſos continere. Quamobrem Comes fecit menſurari terram funiculo brevi, & noſtratibus incognito, præterea paludes & nemora funiculo menſus eſt. Et ita fecit maximum agrorum numerum. Perlata ergo cauſa ad Ducem, adjudicavit Dux Epifcopo dari menſuram juxta morem terræ hujus, nec menſurandas paludes aut ſylvas robuſtiores. Multum ergo laboris adhibuit in requirendis prædiis his. Non per Ducem, aut Epifcopum, requiri potuerunt, uſque in hodiernum diem. Hæc autem, quæ prædixi, conquiſſit *Geroldus* Epifcopus, quotidie inſiſtens Principibus, oportune, importune, ut ſcintillaretur ſcintilla epifcopalis nominis in Wagira. Et *adificavit civitatem & forum Uthina*, fecitque ſibi domum illic. Quia autem congregatio Clericorum non habebatur in Aldenburgenſi epifcopatu, præter eam quæ erat Cuzelina, quæ alio nomine dicitur Hogereſtorph, annuente duce fecit eos transmigrare *Segeberg* ad locum primæ foundationis, quatenus in ſolemnitatibus, quando Pontificem oportet eſſe in populo, haberet in Clero ſupplementum. Quod licet *Ludolfo* præpoſito & fratribus videretur incommodum, propter tumultus fori, ceſſerunt tamen conſilio majorum, cui refragari locus non erat. Et fecit illic domum Epifcopus. Inde pro- 16 gredi-

(a) deprædationibus & latrociniiſ Chriſtianorum.

(b) cui reſpondit omnibus aliis tacentibus *Pribizlaus*

Regulus Slavorum.

(c) non arbitrantur Principes veſtri peccari in illis hominibus, qui ſunt cultores Diaboli & non veri Dei.

(d) ſuſcipientes baptiſmi gratiam, & tunc in tranquillitate vivere poteritis ſicut Saxones & alii fidem Dei habentes.

(e) vobiscum ſit unius culturæ ratio.

(f) *Erbeneburg*.

(g) jam curiam veſtram longo tempore ſecutus ſum.

(h) *Utyne*, id eſt,

Oytin opidum & *Gamala* cum appendiciis eorum, & tunc Epifcopus cœpit ædificare civitatem *Utyne* & inſtituit ibidem Eccleſiam collegiatam.

grediens adiit Archiepiscopum, cui etiam multa obsequia dependit, sperans sibi reddi *Falderense monasterium*, quod antecessor ejus & fundasse & possedisse dignoscitur. Sed Archiepiscopus in partem Ecclesie sue prior, callidis sponsonibus deduxit virum, promittens ac inducians, ac tempus redimens. Mandavit autem reverendissimo viro *Epponi* prapposito, ne penitus retraheret manum a subsidio novellae Ecclesie hujus, sed subveniret Episcopo, tam in personis quam in ceteris adjumentis. Quamobrem Episcopus noster accersivit de *Falder Brunonem* Sacerdotem. Is enim defuncto *Vicelino*, Slavia decesserat, & transmisit eum *Aldenburg*, ut curaret salutem populi illius. Ad quod nimirum opus ille divino suscitabatur instinctu. Viderat namque nocturna visione *Chrimale* in manibus suis, de cujus operculo succreverat novella plena viroris, quae confortata validam crevit in arborem. Quod nimirum pro sententia ejus ita (*) obvenit. Statim enim ut venit *Aldenburg*, aggressus est opus Dei cum magno fervore, & vocavit gentem Slavorum ad regenerationis gratiam, succidens lucos & destruens ritus sacrilegos. Et quia castrum & civitas, quae olim Ecclesia & sedes cathedralis fuerat, deserta erat, obtinuit apud Comitem, ut fieret illic Saxonum colonia, & esset solatium Sacerdoti de populo, cujus nosset linguam & consuetudinem. Et factum est hoc novellae Ecclesie non mediocre adjumentum. Siquidem aedificata est Ecclesia honestissima in *Aldenburg*, libris, & signis & ceteris utensilibus copiose (**) ordinata. Et restauratus est cultus domus Dei in medio nationis pravae ac perverae, anno quasi nonagesimo post excidium prioris Ecclesie, quod contigit occiso *Godescalco*, pio Principe. Et dedicata est Ecclesia a pontifice *Geroldo* in honore sancti *Ioannis Baptista*, astante & omnem devotionem adhibente nobili Comite *Adolfo*, & Domina *Mechtildi* ejus piissima conjugē. Et praecepit Comes populo Slavorum, ut transferrent mortuos suos tumulandos in atrium Ecclesie, & ut convenirent in solennitatibus ad Ecclesiam, audire verbum Dei. Quibus & sacerdos Dei *Bruno* juxta creditam sibi legationem sufficienter administravit verbum Dei, habens sermones conscriptos verbis Slavicis, quos populo pronuntiaret opportune. Et inhibiti sunt Slavi de cetero jurare in arboribus, fontibus & lapidibus, sed offerebant criminibus pulsatos Sacerdoti, ferro vel vomeribus examinandos. In illis diebus *Slavi* quendam *Danum* suffixerunt cruci. Quod cum *Bruno* Sacerdos renunciasset Comiti, ille vocavit eos in causam, & damno multavit, tur litque genus illud supplicii de terra. Videns ergo *Geroldus* Episcopus, quia in *Aldenburg* positum esset fundamentum bonum, suggestit Comiti, ut in pago qui dicitur *Suffe* (***) suscitaretur Ecclesia. Et miserunt illuc de *Falderen* domo *Deilanum* sacerdotem, cujus spiritus stitabat labores & pericula in praedicationem Evangelii, missusque venit in speluncam latronum, ad *Slavos* qui habitant juxta flumen *Crempine*. Erat autem illic piratarum latibulum familiare. Et habitavit inter eos Sacerdos, serviens Domino in fame & siti, & nuditate. His ita peractis, oportunitate videbatur ut aedificaretur Ecclesia in *Lucelenburg*, & *Rathecoue*, & abierunt illuc Episcopus & Comes, & signaverunt atria aedificandis Ecclesiis. Crevit ergo opus Dei in *Wagirensi* terra, & adjuverunt se Comes & Episcopus ope vicaria. Circa id tempus reaedificavit Comes castrum *Plunen*, (b) & fecit illic civitatem & forum. Et recesserunt *Slavi*, qui habitabant in oppidis circumjacentibus, & venerunt *Saxones* & habitaverunt illic.

22 Defeceruntque *Slavi* paulatim in terra. Sed & in terra *Polaborum* multiplicatae sunt Ecclesiae, instantia Domini *Evermodi* Episcopi & *Henrici* Comitis de *Racisburg*. Veruntamen praedas Slavorum necdum inhibere poterant, siquidem adhuc mare transfretabant, & vastabant terram *Danorum*, nec dum recesserant a peccatis patrum suorum.

CAPUT LXXXIV. (LXXXV.)

1. Kanutus Waldemaro in partes suas pertracto Suenonem bello perit.	6. Sueno, Kanutus & Waldemarus regnum inter se dividunt.
2. Sueno in Saxoniam fugit, & biennium exulat. - - 1153.	7. Sueno Kanutum in convivio regio interficit: Waldemarus elabitur. - - - 1156.
3. Imperator Bavariam Henrico ademtam Leoni reddit. 1156.	8. Sueno in praelio contra Waldemarus cadit. - - 1156.
4. Leo Suenonem in Daniam reducit; sed irrita conatu.	9. Waldemarus Adolphum amicitiam sibi jungit.
5. Sueno a Nicloto adjutus, in Daniam navigat, & ab incolis recipitur.	

Dani semper bellis laborantes domesticis, ad forinseca bella nullam habuere virtutem. Nam *Suein* Danorum Rex & victoriarum prosperis successibus, & Caesaris autoritate firmatus in regnum, gente sua crudeliter abusus est, propter quod ulciscente Deo, novissima ejus infelici exitu conclusa sunt. Videns autem *Kanutus* aemulus ejus, murmur populi adversus *Suein*, misit & vocavit *Waldemarum*, qui fuit patruelis & adjutor *Suein*, & sociavit eum sibi,

(*) evenit. MSC. L. B. S. (***) Secundo anno Frederici, qui est Domini 1156 aedificatae sunt plures Ecclesiae terrae Nordalbingorum, puta *Zusele*, *Lutikenburg* & *Radekowe*.
(b) & urbem reformavit a Slavis destructam.

fibi, data ei forore in conjugio. Certior ergo factus de auxilio ejus, innovavit adversus Suein consilia mala. Cum ergo esset Suein Rex in *Seland*, venerunt improvise cum exercitu Kanutus & Waldemar, ut debellarent eum. Ille ergo propter crudelitatem suam desertus ab omnibus, quia non habuit vires configendi, cum uxore & familia sua fugit ad mare, & transfretavit in *Aldenburg*. Quo recognito, Comes *Adolfus* vehementer extimuit eventum, virum scilicet potentissimum, cujus frenum in maxillis populorum omnium Borealium nationum, repente dejectum. Cupienti ergo transire per terram suam multam exhibuit Comes humanitatem, *divertitque in Saxoniam ad socerum suum Conradum, Marchionem de Wirbin*, & mansit illic annis ferè duobus. In tempore illo Dux noster *Henricus* adiit curiam *Ratispona* ad recipiendum ducatum *Bavariæ*. Siquidem *Fretbericus* Cæsar eundem ducatum patruo suo abstulit, & reddidit Duci nostro, eo quod fidelem eum in Italica expeditione & cæteris negociis regni perferens. Et creatum est ei nomen novum, *Henricus Leo, Dux Bavariæ & Saxonie*. Peractis ergo rebus ad votum, Ducem curia redeuntem, adierunt Principes *Saxonie*, interpellantes ut fieret Suein auxilio, & reduceret eum in regnum suum. Promisitque duci Suein pecuniam immensam. Collecta ergo maxima militia dux noster hyemali tempore reduxit Suein in *Daniam*, & statim aperta sunt ei civitates *Sleswiche & Ripa*. Non tamen ultra prosperari poterant in negotio. Nam Suein gloriatus fuerat sapissimè apud Ducem, quia venientem se cum exercitu Dani ultro essent excepturi. Quod juxta sententiam ejus minimè cessit. Nalus enim in tota Danorum terra fuit, qui reciperet eum, aut occurreret illi. Sentiens ergo ille, refragari sibi fortunam, & omnes refugere à se, dixit ad Ducem: Cassus est labor noster, melius est, ut redeamus. Quid enim prodest, si vastaverimus terram, & spoliaverimus innocentes? Volentibus nobis cum hostibus configere, locus non est, eo quod profugiant à nobis, & transeant ad interiora maris. Acceptis ergo obsidibus duarum civitatum, exierunt *Dania*. Tunc Suein alia via & consilio utens statuit transire ad *Slavos*, & utens diverso *Comitis Lubike*, transiit ad *Niclotum* Principem *Obotritorum*. Præcepitque Dux *Slavis* in *Aldenburg*, & in terra *Obotritorum*, ut adjuvarent Suein. Acceptisque navibus paucis, venit pacificus in *Lalande*, & invenit eos gratulantes de introitu ipsius, eo quod ab initio fuerint ei fideles. Inde transiit in *Foeniam*, & addidit eam sibi. Dehinc procedens in reliquas insulas minores, donis atque promissis addidit sibi quam plurimos, cavens insidias, & contutans se in locis firmissimis. His ergo recognitis, (a) *Kanutus atque Waldemar* venerunt cum exercitu, ut expugnarent Suein, & ejicerent eum de terra. At ille confederat in *Lalande*, paratusque ad resistendum, simul etiam adjutus firmitate locorum: mediante *Domino Helia*, Pontifice de *Ripa*, & principibus utriusque partis, discordiæ ad pacem inclinatæ sunt, & divisum est regnum in tres partes. Et data est *Waldemaro* (b) *Iuthlande*, *Kanuto Seland*, *Suein* (c) *Stone*, quæ viris & armis præstantior esse probatur. Cæteras insulas minores partiti sunt cuilibet pro sua (d) opportunitate. Et ne pactiones irritarentur, juramentorum adhibita sunt sacramenta. Post hæc *Kanutus & Waldemar* fecerunt convivium maximum in *Selande*, in civitate, quæ dicitur *Roskilde*, & invitaverunt cognatum suum Suein, ut exhiberent ei honorem & recreationem, & consolarentur eum super omnibus malis, quæ irrogaverunt ei in die hostis & belli. At ille pro ingenita sibi crudelitate, ubi convivio assedit, & vidit reges (e) convivas impavidos, & omni suspitione vacuos, cepit rimari aptum insidiis locum. Tertia ergo die convivii, cum jam tenebræ noctis adessent, annuente Suein, allati sunt gladii, & insipientes regibus incautis, *Kanutum* repente confodiunt. At ubi percussor (f) levavit ictum in caput *Waldemari*, ille fortius exiliens, lumen excussit, & salvante Deo, in tenebris elapsus est, uno tantum vulnere saucius. Fugiens ergo in *Iuthlande*, universam commovit *Daniam*. Tunc Suein contraxit exercitum de *Selande*, & insulis maris, & transfretavit in *Iuthlande*, ut expugnaret *Waldemarum*. At ille producto exercitu, occurrit ei in manu valida, & commissum est prælium non longè à *Wiberge*, & occisus est Suein in die illa, & omnes viri ejus pariter, & obtinuit *Waldemar* regnum *Danorum*, & factus est moderator pacis, & filius pacis. Et cessaverunt intestina prælia, quibus multis annis laboraverat *Dania*. Et composuit amicitias cum *Comite Adolfo*, & honoravit eum, secundum quod reges fecerunt, qui ante eum fuerunt.

CAPUT LXXXV. (LXXXVI.)

1. Lubeca prima vice conflagravit. 1156.	4. Obtinet ab Adolpho Lubecam, eamque instaurat. - - - 1158.
2. Cives à Duce alium locum novæ urbi condendæ petunt.	5. Exteros ad commercia urbis vocat.
3. Dux fundamenta urbis <i>Lewenstadt</i> ad <i>Wakenissam fl.</i> pbnit.	6. Dat jura civibus.

In

(a) Sexto anno *Friderici*, qui est Domini 1160 Dani iterum de regno contententes terras præliis & devastationibus damnificabant. Hujusurbationis causam ministrabant tres, puta *Kanutus*, *Sweyn* & *Waldemar*, quorum quilibet Rex esse voluit, licet *Sweyn* per *Fridericum Imperatorem* in regnum solus esset sublimatus. Dissensiones istæ tandem sedatæ sunt mediante *Helia* Episcopo *Ripensi*, ac cæteris Episcopis & nobilibus regni. (b) *Iutia* sive *Iutlandia*. (c) *Schania*. (d) facultate. (e) Reges & convivas. (f) libavit. M.S.C. L. B. S.

IN diebus illis (a) *Lubicensis civitas consumpta est incendio*. Et miserunt inuitores & ceteri habitatores urbis ad Ducem, dicentes, diu est, ex quo inhibatum est forum Lubike, autoritate iussionis vestrae. Nos autem hactenus detenti sumus in civitate hac, spe recuperandi fori, in beneplacito gratiae vestrae: sed nec aedificia nostra multo sumpta elaborata nos abire sinebant. Nunc vero consumptis domibus, supervacuum est reaedificare in loco, ubi non finitur esse forum. Da ergo nobis locum construendi civitatem, (b) in loco qui tibi placuerit. Rogavit ergo Dux Comitem Adolfum, ut (c) permitteret sibi portum & insulam in Lubike. Quod ille facere noluit. Tunc aedificavit Dux *civitatem novam super flumen* (d) *Wochenitze*, non longe a Lubike, in terra (e) *Racesburg*, cepitque aedificare & communire. Et appellavit civitatem de suo nomine *Lewenstat*, quod dicitur, Leonis civitas. Sed cum locus ille minus esset idoneus & portu & munimento, nec posset adiri, nisi navibus parvis, Dux iterato sermone cepit convenire Comitem Adolfum, *super insula Lubicensi & portu*, multa spondens, si voluntati suae parvisset. Tandem victus Comes, fecit quod necessitas imperabat, & resignavit ei castrum & insulam. Et tunc, iubente Duce, reversi sunt mercatores cum gaudio, desertis (f) incommoditatibus novae civitatis, & coeperunt reaedificare Ecclesias & moenia civitatis. Et transmisit Dux nuncios ad civitates (g) & regna aquilonis, Daniam, Suediam, Norwegiam, Ruziam, offerens eis pacem, ut haberent liberum comitatum adeundi civitatem suam Lubeke. Et statuit illic *monetam & teloneum & jura civitatis honestissima*. (h) Ab eo tempore prosperatum est opus civitatis, & multiplicatus est numerus accolarum ejus.

CAPUT LXXXVI. (LXXXVII.)

1. Barbarossa expeditionem in Italiam suscipit. - - - 1158	7. Adolphus in Angliam proficiscitur.
2. Henricus L. illum secuturus, cum Waldemaro Rege, ad se vocato, foedus renovat.	8. Slavi praedas agunt ex Dania.
3. Slavis, ne Daniam per absentiam suam infestent, interdicit.	9. Episcopus Regem Daniae mitigat.
4. Adolphus Comes Niclorum per legatos sibi conciliat.	10. Rex apud Ducem reversum Slavos violatae pacis accusat.
5. Henricus L. in Italiam progreditur.	11. Henricus L. Slavos proscribit.
6. Leo & Adolphus expugnationi Cremae interfunt; quae capitur VI. Kal. Febr. - - - 1160.	12. Niclorus ideo Lubecam strategemate occupare studet.
	13. Infidiae per Athelonem sacerdotem irritae redduntur.
	14. Dux firmius praesidium urbi imponit.

His ferme diebus accersivit fortissimus Caesar *Frethericus* omnes Principes Saxoniae in obsidionem *Mediolanensis civitatis*. Opus ergo fuit Ducem nostrum negotiis publicae rei solenniter adesse. Quapropter cepit sopire discordias, quae erant intra ducatum, sapienter praecavens, ne tumultus aliquis confurgeret in principum ceterorumque nobilium absentia. Transmissis autem nunciis, vocavit (a) regem Danorum *Waldemarum* ad colloquium & junxit eum amicitias. Et rogavit Rex Ducem, ut faceret sibi pacem de Slavis, qui sine intermissione vastabant regnum ejus, & pactus est ei amplius quam *mille Marcas argenti*. Quamobrem praecipit Dux Slavos in praesentiam suam venire, *Niclorum* scilicet (b) & ceteros, & astrinxit eos praecipito & juramento, ut fervarent pacem tam Danis quam Saxonibus usque ad reditum suum. Et ut pactiones ratae essent, *jussit omnes piraticas naves Slavorum perducere Lubike*, & nuncio suo praesentari. At illi propter solitae temeritatis ausum, & vicinitatem Italicae expeditionis, paucas admodum naves, & easdem vetustissimas obtulerunt, iis (*) quae bello aptae erant, callide retentis. Igitur Comes, per manum seniorum terrae *Wagirensis*, *Maribradum* scilicet, & *Hornonem*, convenit Niclotum, & exegit ab eo cum benevolentia, ut fidem terrae suae exhiberet illibatam. Quod ille fide digna complevit. In hunc modum rebus compositis, profectus est Dux in *Longobardiam*, cum mille, ut ajunt, *loricis*, habens in comitatu suo *Adolfum* Comitem, (c) & multos nobiles Bavariae atque Saxoniae. Et pervenerunt ad exercitum Regis, qui obsederat praesidium quod dicitur *Crumne*, pertinens ad *Mediolanenses*, munitum valde. Et morati sunt toto penes anno in expugnatione praesidii, feceruntque machinas multas, & ignium jaculationes. Novissime expugnato praesidio, Caesar convertit exercitum ad *Mediolanum*, Dux (d) vero accepta licentia, reversus est in Saxoniam. At Comes *Adolfus*, rogatus *ivit in Angliam*, cum cognato suo

(a) Quarto anno Frederici, qui est Domini 1158. (b) mercantiis nostris aptam. (c) ut nunc saltem locum incendio desolatam sibi dimittat, ut ibi sumptibus suis civitatem restauret. (d) *Wokeniza*.
 (e) *Polaborum*. (f) destructa nova urbe *Lovenstad*. (g) ad provincias & civitates maritimas singulas. (h) publicavit. [nempe jura qualia erant *Sofatae*, clare illis temporibus urbis.]
 (a) Henricus Dux Saxoniae, evocatus per Fredericum Imperatorem in expeditionem contra *Mediolanenses*, terrae suae prudenter providit. Nam missis nunciis vocavit &c. (b) *Pribizlaum*. (*) ceteris, quae *MSC. L. B. S.* (c) de *Schowenborg* & *Nordalbingiae*. (d) cum *Frederico* Imperatore ultra annum in expugnatione urbis *Mediolanensis* cum laborasset.

fuo Domino *Reinolds*, Coloniensi electo, qui functus est legatione publica ad regem Anglorum. Et contristati sunt tam Clerus quam populus terræ nostræ, propter diuinam absentiam boni Patroni. Slavi enim de Aldenburg & Mikilburg, compotes sui propter absentiam Principum, violaverunt pacem in terra Danorum: fuitque terra (e) nostra in tremore à facie regis Danorum. At noster Episcopus *Geroldus*, tum per se tum per nuncios iram Regis mitigare studuit, induciis tempus redimens usque ad adventum Ducis & Principum. Re-
deunte ergo Duce & Comite, præfixum est colloquium provinciale omnibus Marcomannis, tam Teutonicis quam Slavis, in loco qui dicitur (f) *Berenuorde*. Rex quoque Danorum *Waldemar* venit usque ad *Erbeneburg*, & conquestus est Duci omnia mala, quæ intulerant sibi Slavi prævaricatores mandati publici. Et timuerunt Slavi venire in præsentiam Ducis, eo quod culpa suæ essent conscii. Et dedit eos Dux in proscriptionem, & fecit omnes suos paratos esse ad expeditionem tempore mesfis. Tunc *Niclotus* videns animum Ducis contra se fixum in malum, proposuit primum irrumpere *Lubeke*, & misit filios suos eò cum insidiis. Eo autem tempore habitavit *Lubeke* Sacerdos quidam venerabilis nomine (g) *Athelo*, hujus domus vicina erat ponti, qui transmittit flumen (h) *Wochenitze* versus Austrum. Is fortè parari fecerat fossam longissimam ad conducendum rivum, qui erat longiusculè. Insidiæ ergo Slavorum festinantes ut præciperent pontem, impediti sunt fossa: passique sunt errorem in quaerendo transitu. Quod (k) videntes ii, qui erant de domo Sacerdotis, clamaverunt voce validiori, & conterritus Sacerdos, occurrit (l) valenter ex adverso. Exercitus vero jam erat in medio pontis, & portam penè apprehenderat. Sed celerrimè missus à Deo Sacerdos, pontem de catena levavit, & in hunc modum exclusa sunt latenter subinducta pericula. Quo audito, Dux posuit illic custodiam militum.

CAPUT LXXXVII. (LXXXVIII.)

1. Henricus Leo in Obotritos movet.	9. Obotritorum terram Dux inter militiæ suæ Præfectos distribuit.
2. Niclotus arces suas ipse incendit.	10. Mechlenburgenfibus Bernonem Episcopum dedit.
3. Ex arce Werla excursions facit.	11. Privilegium Episcopos per Slaviam subjugatam investiendi ab Imperatore obtinet.
4. Filios, cladem passos, ignaviæ incusat.	12. Episcopi ei jurant.
5. Incautius pabulantium catervam adortus cæditur.	13. Slavi reliqui Episcopis reditusolvere jubentur.
6. Filii ejus Werlam ipsi incendunt.	14. Germani in Slavorum Obotritorum terras introducuntur.
7. Dux Suerinum instaurat, & Gunce- linum cum præsidio ibi collocat.	
8. Filii Nicloti Duci reconciliati, Kissinos ac Circipanos recipiunt.	

Post hæc intravit Dux *Henricus* terram *Slavorum* in manu valida, & vastavit eam igne & gladio. Et videns *Niclotus* virtutem Ducis, succendit omnia castra sua, videlicet *Ilowe*, *Mikilburg*, *Zuerin*, & *Dobin*, præcavens obsidionis periculum. Unum solum castrum sibi retinuit (a) *Wurle*, situm juxta flumen (b) *Warnou*, prope terram *Kicine*. Inde exibant per singulos dies, & explorabant exercitum Ducis, & percutiebant de insidiis incautos. Una ergo dierum, dum exercitus moraretur prope *Mikilburg*, egressi sunt ad nocendum filii *Nicloti*, *Pribizlaus* & (c) *Wortizlaus*, & percusserunt quosdam de castris, qui exierant ad frumentandum. Quos insecuti fortiores de exercitu, comprehenderunt multos eorum, fecitque Dux eos suspendio affici. Filii autem *Nicloti*, amissis equis & viris melioribus, venerunt ad patrem. Quibus ille dixit: Ego quidem æstimabam, me viros enutrisse, sed isti mulieribus fugaciores sunt. Egrediar ergo ipse, & experiar si fortè majora promovere possim. Et exiit cum electorum numero, & collocavit insidias in latibus prope exercitum. Tunc exierunt pueri de castris ad conquirendum pabulum, & venerunt prope insidias. Porro milites venerant intermixti servis numero quasi sexaginta, omnes induti lorice sub veste intrinsecus. Quod non advertens *Niclotus*, equo velocissimo perlatus est inter eos, conatus quendam perfigere. Sed lancea pertingens ad loriceam, casso ictu, resiliit. Volens ergo ad suos reverti, circumventus subito atque trucidatus est, nemine suorum ipsi præsidium ferente. Caput ejus (d) recognitum, in castra perlatum est, non sine admiratione multorum, quod tantus vir, tradente Deo, de omnibus suis solus ceciderit. Tunc filii ejus audita morte patris, succenderunt (e) *Wurle*, & occultaverunt se in nemoribus: familias verò suas transfulerunt ad naves. Dux ergo demolitus omnem terram, cepit edificare *Zuerin*, & communire castrum.

Et

(e) Nordalbingorum. (f) Berenworde. (g) Athelo. (h) VVochenitze. (i) præciperent. (k) Quos. (l) velociter.
(a) scilicet VVurle. (b) VVarnowe. (c) VVortizlaus. (d) præcisum. (e) VVurle castrum.

- 8 Et imposuit illic nobilem quendam (f) *Guncelinum*, virum bellicosum cum militia. Post hæc
 9 redierunt filii Nicloti in gratiam Ducis, & dedit eis Dux Wurle, & omnem terram. Porro
 terram Obotritorum divisit militibus suis possidendam. Et collocavit in castro (g) *Cuscin*,
Ludolfum quendam, Advocatum de Brunswich. Apud (h) *Melicou*, fecit esse *Ludolfum de Paina*,
Zuerin & (i) *Ilinburg*, *Guncelino* commendavit. (k) Porro *Mikilinburg* dedit *Henrico* cuidam nobili
 de (l) *Scaten*, qui etiam de Flandria adduxit multitudinem populorum, & collocavit eos
 10 *Mikilinburg*, & in omnibus terminis ejus. Et posuit Dux Episcopum in terra Obotritorum,
 Dominum *Bernonem*, qui defuncto *Emmeharo*, Magnopolitanæ præfedit Ecclesiæ. Porro Ma-
 gnopolis ipsa est *Mikelenburg*. Et (m) subscripsit in dotem Magnopolitanæ Ecclesiæ *trecentos*
 11 *manfos*, sicut antea fecerat *Racesburgensi* & *Aldenburgensi* Ecclesiæ. Et facta postulatione,
 obtinuit apud *Casarem* auctoritatem Episcopatus suscitare, dare, & confirmare in omni terra *Slavorum*, quam
 12 vel ipse vel progenitores sui subjugaverint in clypeo suo & jure belli. Quamobrem vocavit
 Dominum *Geroldum Aldenburgensem*, Dominum *Evermodum Racisburgensem*, Dominum *Ber-*
nonem (n) Magnopolitanum, ut reciperent ab eo dignitates suas, & applicarentur ei per ho-
 minii exhibitionem, sicut mos est fieri Imperatori. Qui licet hanc impositionem difficilimam
 judicarent, cesserunt tamen propter eum, qui se humilitavit propter nos, & ne novella ec-
 clesia caperet detrimentum. Et dedit eis Dux privilegia de possessionibus, (o) & de justiciis.
 13 Et præcepit Dux *Slavis*, qui remanserant in terra *Wagirorum*, *Polaborum*, *Obotritorum*, *Kyci-*
norum, ut solverent *reditus episcopales*, qui solvuntur apud *Polonos* atque *Pomeranos*, hoc est,
 de aratro *tres modios siliginis*, & *duodecim nummos monetae publicæ*. Modius autem *Slavorum*, vo-
 catur lingua eorum *Curitze*. Porro *Slavicum* aratrum perficitur duobus bobus & totidem
 14 equis. Et auctæ sunt decimationes in terra *Slavorum*, eo quod confluerent de terris suis
 homines *Teutonici* ad colendam terram spaciosam, fertilem frumento, commodam pascuo-
 rum ubertate, abundantem pisce & carne & omnibus bonis.

CAPUT LXXXVIII. (LXXXIX.)

1. Albertus Urfus, Marchio, Brizanos & Stoderanos domat.	3. Etiam loca ad Albim versus Auftrum Hollandis concessa.
2. In Slavorum paulatim deficientium locum Rhenanos & Belgas immit- tit.	4. Hæc loca quondam, ante Slavorum accessum, Saxones tenuerant.

1 IN tempore illo *Orientalem Slaviam* tenebat *Adelbertus* Marchio, (a) cui cognomen *Urfus*, qui et-
 iam propicio sibi Deo, amplissimè fortunatus est in funiculo fortis suæ. Omnem enim
 terram *Brizanorum*, *Stoderanorum*, multarumque gentium habitantium juxta *Havelam* & *Albiam*,
 2 misit sub jugum, & infrenavit rebelles eorum. Ad ultimum, deficientibus sensim *Slavis*,
 misit *Trajectum* & ad loca *Rheno* contigua, insuper ad eos, qui habitant juxta *Oceanum*, &
 patiebantur vim maris, videlicet *Hollandos*, *Selandos*, *Flandros*, & adduxit ex eis populum ma-
 gnum nimis, & habitare eos fecit in urbibus & oppidis *Slavorum*. Et confortatus est vehemen-
 3 ter ad introitum advenarum *Episcopatus Brandenburgensis* nec non *Havelbergensis*, eo quod multipli-
 carentur Ecclesiæ, & decimarum succresceret ingens possessio. Sed & australe littus *Albix*
 ipso tempore cœperunt incolere *Hollandienses advena*, ab urbe *Saleveldele*, (b) omnem terram
 palustrem atque campestram, terram quæ dicitur *Balsamerlande*, (c) & *Marscinerlande*, civitates
 4 & oppida multa valde, usque ad *Saltum Bojemicum* possederunt *Hollandri*. Siquidem has
 terras *Saxones* olim inhabitasse feruntur, tempore scilicet *Ottonum*, ut videri potest in anti-
 quis aggeribus, qui congesti fuerant super ripas *Albix* in terra palustri *Balsamorum*, sed præ-
 valentibus postmodum *Slavis*, *Saxones* occisi, & terra à *Slavis* usque ad nostra tempora pos-
 sessa. Nunc verò quia Dominus Duci nostro, & cæteris Principibus salutem & victoriam
 large contribuit, *Slavi* usquequaque protriti atque propulsi sunt, & venerunt adducti de
 finibus *Oceani* populi fortes & innumerabiles, & obtinuerunt terminos *Slavorum*, & ædifi-
 caverunt civitates & Ecclesias, & increverunt divitiis super omnem æstimationem.

CAPUT

(f) Gutzelinum. (g) Cuffin. (h) Mylikon. (i) Ilow. (k) faciens ipsum Comi-
 tem in Zwerin. (l) Schaten. (m) scripsit. (n) sive Bruonem Magnopolensem.
 (o) & redivisus.

(a) Marchio de *Soltwedele*, qui nunc *Brandenburgensis* dicitur, cum de transmarina expeditione reversus
 esset pariter & de *Slavonia*, vocatis hominibus de *Hollandia*, *Selandia*, *Brabantia* & *VVestphalia*,
 ab urbe *Soltwedele* usque ad *saltum Bohemicum* terram suam tradidit eis inhabitandam. Has terras
 olim *Saxones* dicuntur inhabitasse: sed *Slavi* *Saxones* expulerant, plures eorum interficiendo. Unde
 eo tempore *Stendalia* urbs condita est, & terra vicina à *Flamingis* est inhabitata: *Sehusen* vero &
 terminos *pratenfes* & *paludosos* *Hollandri* incoluerunt, & vagos decursus *Albix* fluvii aggeritur,
 prout in suis consueti erant terris, artaverunt. (b) rectius *Soltwedel. Bangert*. (c) *das Bal-*
samer VVeichbild, in *marchia Veteri*. Vocatur ita a fluvio *Balsamo*, qui in agris collectus in alterum
 annum *Uchtham* infra *Stendaliam* se exonerat, *Bangert*.

CAPUT LXXXIX. (XC.)

1. Ad preces Geroldi Henricus L. Episcopatum Aldenburgensem Lubecam transfert.	2. Canonicis decimas, redditus & villas assignat.
	3. Ethelo primus Præpositus.

Circa id temporis (a) rogavit Dominus *Geroldus* Episcopus Ducem, ut sedes cathedralis, quæ antiquitus erat Aldenburg, transferretur *Lubeke*, eo quod civitas hæc esset populosior, & locus munitior, & omni prorsus aptitudine commodior. Quod cum placuisset Duci, condixerunt diem, quo (b) venirent *Lubeke*, (c) ordinaturi de statu Ecclesiæ & Episcopatus. Et designavit Dux locum in quo fundari deberet *Oratorium, in titulum* (d) *Matricularis Ecclesiæ*, & areas claustrales, & statuerunt illic *præbendas duodecim Clericorum* canonicè viventium. Porro tertia decima Præpositi est. Et dedit Episcopus in stipendia fratrum decimas quasdam, & tantum de (e) redditibus, quos solvit Slavia, quantum (f) præbendis sufficeret perficiendis. Et (g) designavit Comes *Adolfus* villas opportunas prope *Lubeke*, quas statim Dux obtulit in usum fratrum, & de teloneo cuilibet fratrum *duas marcas Lubicensis moneta*: insuper alia, quæ privilegiis conscripta sunt, & in *Lubicensi* continentur Ecclesiæ. Et posuerunt illic præpositum, Dominum *Ethelonem*, cujus in pagina superiori memoria est cum laude.

CAPUT XC. (XCI.)

1. Schisma inter Alexandrum III. & Victorem IV. ortum, dat turbas in Imperio.	4. Mediolanum capit & excindit. 1162.
2. Cæsar stat à partibus Victoris: pleraque Christiani nominis regna Alexandrum fovent.	5. Tollendo schismati conventum Regum & Principum indicit. 1163.
3. Cæsar imperio pellit, qui Alexandro adhærebant.	6. Rex Galliæ lavat in ponte manus, & recedit. 1163.
	7. Imperator frustra illum revocat.

In circulo dierum istorum, defuncto *Adriano* Papa, ortum est schisma in Ecclesia Dei, inter *Alexandrum*, qui & *Rolandus*, & *Victorem*, qui est *Octavianus*. Cum ergo Cæsar expugnet *Mediolanum*, venit ad eum *Victor* in castra, quæ erant apud *Papiam*, & recepit eum. Adunatoque concilio, receperunt eum *Reinoldus* Colonienfis, & *Conradus* Moguntinus electi, & omnes, quos imperialis aut timor aut favor agebat. Porro *Alexandrum* recepit *Hierosolymitana ecclesia* & *Antiochena*, præterea omnis *Francia*, *Anglia*, *Hispania*, *Dania*, & omnia regna, quæ sunt ubique terrarum. Insuper *Cisterciensis ordo* eidem universus accesserat, in quo sunt Archiepiscopi, & Episcopi quam plures & Abbates amplius quam septingenti, & Monachorum inestimabilis numerus. Hi singulis annis celebrant concilium apud *Cistercium*, & decernunt ea, quæ utilia sunt. Horum invincibilis sententia vel maximas vires addidit Alexandro. Quamobrem iratus Cæsar, proposuit edictum, ut omnes Monachi *Cisterciensis ordinis*, qui consistebant in regno suo, aut *Victori* subscriberent, aut regno pellerentur. Itaque difficile relatu est, quod patres, quanti Monachorum greges, relictis sedibus suis, (a) transfugere in *Franciam*. Pontifices etiam quamplures, sanctitate insignes, in *Longobardia*, & in universo regno, Principis violentia sedibus suis pulsi, & alii superpositi sunt in locum illorum. Postquam ergo transferunt *obsidionis quinque*, vel eo amplius anni, Cæsar obtinuit *Mediolanum*, & ejecit habitatores ejus ex illa, & destruxit omnes turres ejus, (b) Ecclesias & muros civitatis adæquavit solo, & posuit eam in (c) solitudine. Tunc elevatum est cor ejus nimis, & timerunt omnia regna terrarum ad famam nominis ejus. Et misit ad Regem *Franciæ Ludovicum*, ut occurreret sibi ad colloquium apud *Laonam*, quæ est in terra *Burgundionum*, juxta *Aram fluvium*, ad redintegrandum unitatem Ecclesiæ. Et annuit Rex *Franciæ*. Præterea misit nuncios ad regem *Dania*, & ad regem *Ungariæ*, & ad regem *Boemiæ*, ut venirent ad constitutum diem: insuper omnibus Archiepiscopis & Episcopis & summis potestatibus regni sui, & religiosis quibusque solenniter adesse mandavit. Grandis ergo expectatio erat universorum ad tam celebrem curiam, quo uterq; Papa, & tanti terrarum reges conventuri ferebantur. Tunc abierunt simul *Waldemar* cum Episcopis *Daniæ*, *Hartwichus* Archiepiscopus, *Geroldus* Episcopus, & Comes *Adolphus*, cum multis *Saxoniz* nobilibus, ad præfixum colloquii locum. Dux vero positus in *Bavaria*, alia via venerat. *Ludovicus* ergo Rex *Franciæ*, cujus præcipue expectabatur adventus, ubi intellexit Cæsarem appropriare cum exercitu & armis multis, dubitavit.

H h h 3

(a) Kornerus ita: Henricus Leo Dux Saxoniz & VVestphaliæ gentem Slavorum sibi rebellare nitentem, hostiliter invadere paravit Episcopos vero in Slavia locavit, puta Evermodum in *Ratzeburg* & Brunonem in *Mykelenburg*. Videns autem *Geroldus*, urbem *Lubecensem* valde ditari & *Aldenburg* depauperari, rogavit Henricum Ducem Saxoniz, ut sedes cathedralis (&c.) (b) Prælati. (c) ordinaturi de statu Ecclesiæ & Episcopatus. (d) matricis. (e) suis redditibus. (f) pro præbendis. (g) resignavit.

(a) transfugerint. (b) excellas. MSC. B.S. (c) solitudinem. MSC. L. B. 3.

bitavit occurrere illi. Sed propter fidem sacramentorum, venit ad locum placiti constituto die, hoc est, in decollatione Iohannis Baptistae, & exhibuit se in pontis medio ab hora tertia usque ad horam nonam. Porro Cæsar necdum venerat. Quod Rex Franciæ accipiens pro omine, lavit manus suas in flumine ob testimonium, quasi qui fidem pollicitam reddiderit, & digrediens inde abiit ipso vespere *Divionem*. Veniens ergo noctu Cæsar, intellexit regem Franciæ discessisse, & misit honorabiles personas denuò accersere eum. Sed ille nulla ratione vacare potuit, gratulans se (d) fidem soluisse, & suspectam Cæsarum manum evasisse. Ferebatur enim à multis, quòd Cæsar eum circumvenire voluerit, & propter hoc contra pactioem tenorem, armatus advenerit. Sed ars arte delusa est. Francigenæ enim ingenio altiores, quod armis & viribus impossibile videbatur, consilio evicerunt. Tunc Cæsar vehementer irritatus, secessit à curia, intentans Francigenis bellum. Alexander Papa confortatus ab eo tempore magis invaluit. *Henricus Dux declinavit in Bavariam*. Et compositis illic rebus, reversus est in *Saxoniã*.

CAPUT XCI. (XCII.)

1. Terra Obotritorum sub Guncelino à populis advenis habitari cœpit.	4. Episcopus per literas ipsos officii commonefacit.
2. Henricus in Comitatum Raceburgensem Westfalos induxit.	5. Adhuc recusantes, & Episcopo atque Comiti insidiantes Dux ad officium reducit.
3. Holfati in Wagria Sacerdotibus decimas subtrahunt.	

Fuit ergo in diebus illis pax per universam Slaviam, & munitiones, quas Dux jure belli posfederat in terra Obotritorum, cœperunt inhabitari à populis advenarum, qui intraverant terram, ad possidendum eam. Fuitque præfectus terræ illius *Guncelinus*, vir fortis & amicus Ducis. Porro *Henricus Comes de Racesburg*, quæ est in terra *Polaborum*, adduxit multitudinem populorum de *Westfalia*, ut incolerent terram *Polaborum*, & divisit eis terram in funiculo distributionis. Et ædificaverunt Ecclesias, & subministraverunt decimas fructuum suorum ad cultum domus Dei. Et plantatum est opus Dei temporibus *Henrici* in terra *Polaborum*, sed temporibus *Bernhardi* filii ejus abundantius consummatum. At viri *Holfati*, qui *Wagirensium* terram propulsis Slavis inhabitabant, devoti quidem in Ecclesiarum constructione, & hospitalitatis gratia, sed decimis juxta divinum præceptum legaliter persolvendis rebelles existebant. Solvebant autem mensuras parvas sex de aratro, quod sibi dicebant permiffum pro levamine, cum adhuc essent in terra nativitatis suæ, propter vicinam Barbarorum, & tempus belli. Terra autem unde exierant *Holfati*, pertinet ad *Hammenburgensem* *Pavochiam*, & est terræ *Wagirensi* proxima. Videns ergo *Geroldus* Episcopus, quia *Polabi* & *Obotriti*, qui erant in medio campi æstantis, solverent decimarum suarum legitima, proposuit à suis requirere similia. Communicato ergo consilio *Adolfi* Comitis, indomitos *Holfatorum* animos, exhortatoris per literas verbis tentare studuit. Ad Ecclesiam ergo *Burnhovede*, quæ alio nomine *Zuentiveld* dicitur, ubi habitabat *Marcradus* senior terræ, & secundus post Comitem, & cætera virtus *Holfatorum*, misit literas in hunc modum. *Geroldus*, Dei gratia *Lubicensis* Ecclesiæ Episcopus, universis civibus ad Ecclesiam *Burnhovede* pertinentibus, salutem & debitam dilectionem. Quoniam per Dei voluntatem Ecclesiastica mihi dispensatio credita est, & divina legatione ad vos fungor, necesse est ut à bonis ad meliora vos perducere studeam, & ab his, quæ sunt salutis animarum vestrarum contraria, vos abstrahere totis nisibus elaborem. Deo siquidem gratias ago, quod multarum in vobis patent virtutum insignia, quod videlicet hospitalitati, & aliis misericordiæ operibus propter Deum insistitis, quòd in verbo Dei promptissimi & in construendis Ecclesiis solliciti estis, in legitimis quoque, ut Deo placitum est, castam ducitis vitam, quæ omnia tamen observata nil proderunt, si cætera mandata negligitis, quia sicut scriptum est: Qui in uno offendit, omnium reus est. Dei enim præceptum est: Decimas ex omnibus dabis mihi, ut bene sit tibi, & longo vivas tempore, cui obedierunt Patriarchæ, Abraham scilicet, Isaac & Jacob, & omnes qui secundum fidem facti sunt filii Abraham, per quod laudem etiam & præmia æterna consecuti sunt. Apostoli quoque & apostolici viri, hoc ipsum ex ore Dei mandaverunt, & sub anathematis vinculo posteris servandum tradiderunt. Cum ergo Dei omnipotentis proculdubio hoc constet esse præceptum, & sanctorum patrum sit auctoritate firmatum, nobis id incumbit (*) negotii, ut quod vestræ salutis deest, nostro in vobis opere per Dei gratiam suppleatur. Monemus ergo & obsecramus omnes vos in Domino, ut mihi, cui paterna in vos cura commissa est, animo volenti quasi filii obedientiæ acquiescatis, & decimas, prout Deus instituit, & Apostolica banno firmavit autoritas, ad ampliandum Dei cultum, & ad gerendum pauperum curam Ecclesiæ detis, ne si Deo, quæ ipsi debentur, subtraxeritis, & substantiam simul & animam in interitum mittatis æternum.

Valere. His auditis tumultuosa gens infremuit, dixeruntque se huic conditioni servili nunquam colla submissuros, per quam omne penè Christianorum genus Pontificum pressuræ sub-

(d) se & fidem MSC. Lub.

(*) officii MSC. B. S.

subjaceat. Præterea hoc adjecerunt; non multum aberrantes à veritate; quod omnes penè decimas in luxu secularium cesserint. Quamobrem Episcopus verbum hoc retulit ad Ducem. At ille præcepit sub obtentu gratiæ suæ, omnibus Holzatenfibus de terra Wagirensi, ut solverent Episcopo decimas cum omni integritate, sicut faciunt in terra Polaborum & Obotritorum, quæ recentius incultæ sunt, & ampliori pulsantur formidine belli. Ad hoc præceptum Holzati obstinatis animis dixerunt, nunquam se duros decimas, quas patres sui non dedissent, malle se potius succensis ædibus propriis egredi terram, quàm tantæ servitutis jugum subire. Præterea pontificem cum Comite & omni advenarum genere, quod decimarum solvit legitima, interficere cogitabant, & terra inflammata, transfugere in terram Danorum. Sed pravaram molimina rerum, Ducis nostri, regisque Danorum præpedierunt innovata fœdera. Laudatum autem fuit, ne quis transfugam alterius reciperet. Quapropter Holzatenfes necessitate restricti, præsentem Duce cum Pontifice tale pactum inierunt, ut facerent augmentationem decimarum, & solverent de manso sex modios siliginis, & octo avenæ, illius inquam modii, qui vulgo dicitur Hemmethe. Et ne succedentium fortè Pontificum innovatas paterentur angarias, (a) rogaverunt, hoc ducis atque Pontificis sigillo confirmari. Cumque notarii juxta morem curiæ, marcæ requirerent auri, gens indocta resiliit, & negotium mansit imperfectum. Eidem quoque negotio, commodis Ecclesiæ magnificè profuturo, magnum attulit impedimentum, & velox episcopi transitus, & bellorum imminens dira tempestas.

CAPUT XCII. (XCIII.)

1. Pribislaus & Wertislaus terris concessis non contenti arma sumunt. 1163. 2. Henricus Dux Wertislaum in urbe Werla obsidet. 1163. 3. Pribislaus cum manu militum per nemora vagatur. 4. Henricus Dux machinas bellicas adornat.	5. Pribislaus centum Holfatos de exercitu Ducis occidit. 6. Inter Wertislaum & Ducem de deditione agitur. 7. Wertislaus se & urbem dedit. 8. Dux urbi & regioni Lubemarum, Nicloti fratrem, præponit. 9. Wertislaum abductum Brunsvicum custodiæ mancipat. 10. Pribislaio veniam petenti ignoscit.

illi enim Nicloti, (a) Pribizlavus atque Wertizlavus, non contenti terra Kycinorum & Circipanonorum, aspirabant ad (*) acquirendam terram Obotritorum, quam Dux eis abstulerat jure belli. Quorum insidiis recognitis, (b) Guncelinus de Zuerin, & præfectus terræ Obotritorum, intimavit Duci. At ille posuit eos rursus in indignationem & iram, & venit cum exercitu gravi in terram Slavorum hyemali tempore. Porro illi confederant in urbe Warle, & munerunt castrum contra obsidionis impetum. Et præmisit Dux Guncelinum & fortissimum quenque, ut præoccuparent obsidionem, ne fortè elaberentur Slavi. Ipse verò quantocyus secutus est cum reliquo exercitu. Et obsessa est munitio, in qua fuit Wertizlavus, filius Nicloti, & multi nobilium, insuper vulgus promiscuum multum valde. At Pribizlavus senior natus, cum numero equitum transierat in abdita nemorum, percussurus de insidiis incautos. Et gavisus est Dux gaudio, eo quòd Slavi obfirmatis animis expectaverunt eum in munitione, & præbita sit ei facultas obtinendi eos. Et dixit ad juniores de exercitu, quos præliandi stulta cupido incitabat hostem provocare, & fuscitare bathalias: Quare, quod supervacuum est, acceditis ad portas urbis, & struitis pericula vobismetipsis? Frustratorii sunt hujuscemodi congressus, atque ruinosi. Quin potius consistite in tabernaculis vestris, (c) unde non possitis jaculari sagittis hostium, & habete custodiæ obsidionis, ne quis elabatur. Nostri verò studii erit, per Dei gratiam, ut sine tumultu & sine strage urbe potiamini. Et statim præcepit ex abundantia nemore ligna conducere & aptari bellica instrumenta, qualia viderat facta, (d) Crinma sive Mediolani. Fecitque machinas efficacissimas, unam tabulatis compactam ad perfringendos muros: alteram verò, quæ excelsior erat, & in turris modum erecta, (e) superexaltavit castro, ad dirigendas sagittas, & ad abigendos eos qui stabant in propugnaculis. A die enim qua erecta est hæc fabrica, nemo Slavorum ausus est proferre caput, aut apparere de propugnaculis. Ipso tempore Wertizlavus graviter vulneratus est de sagitta. Quadam verò die perlatum est ad Ducem, quod Pribizlavus cum turba equitum apparuerit non longè à castris. Ad quem requirendum transmisit Adolsum Comitem, cum electa juvenum manu: qui tota die paludes & nemora oberrantes neminem invenerunt, delusi à ductore, qui majorem hosti quàm (f) nostratibus favorem accommodaverat. Præceperat autem Dux pabulatoribus, ne quoquam exirent eo die, ne fortè in hostem inciderent. At Holzatorum quidam, ut sunt cervicofi, non curaverunt de mandato, & egressi sunt ad frumentandum, & su-

(a) Angaria est molesta coactio ad solvendum tributa & alia servitutis officia præstanda. Bangert.

(a) Pribizlavus & Wertizlavus. (*) requirendam, MSC. L. B. (b) Guntzelinus. (c) ubi. (d) in Lombardia, id est Cremz. (e) superexaltatam castro. (f) Duci.

& superveniens Pribizlavus, & irruens super incautos, prostravit ex eis ad centum viros: reliqui fugerunt in castra. Quapropter Dux ira acriter instimulatus, ferventius urget obsidionem, jamque munimenta (g) claustris cœperunt trepidare minaci ruina & suffossionibus dilabi. Tunc Wertizlavus omni spe meliori deposita, accepto conductu, venit in castra ad Comitem *Adolfum*, ut acciperet ab eo consilium. Cui respondet Comes: Sera quidem medicinæ consultatio est, quando æger desperatus est. Pericula nunc imminencia, debuerant antea fuisse prævisa. Quis, quæso, tibi consilium dedit, ut obsidionis periculum incurreres? Magnæ fuit amentix, ponere in nervo pedem, ubi non fit diverticulum, vel ulla evasione (h) molitio. Nil ergo restat nisi deditio. Si quod potest esse salutis compendium, sola deditioe apprehendendum video. Et ait Wertizlavus: Fac pro nobis verbum apud Ducem, ut sine periculo vitæ & membrorum damno, admittamur deditioe. Tunc perrexit Comes ad Ducem, & alloquens eos, in quibus pendebant consilia, manifestavit eis negocium. At illi (i) degustata Principis voluntate, dederunt manus, ut quicumque Slavorum dedisset, se in potestatem Ducis, membris & vita potiretur; ea tamen conditione, ut & Pribizlavus ab armis discederet. Tunc conductu clarissimi Comitis exierunt de munitione Wertizlavus, & omnes nobiles Slavorum, & venerunt ad pedes Ducis, *uniuscujusque ensis super verticem suum*. Et suscepit eos Dux, & *reclusit in custodia*. Præcepit ergo Dux, ut quicumque Danorum captivi haberentur in castro, potirentur libertate: & exiit de illis multitudo maxima, imprecantes Duci fortissimo bona, pro suimet ereptione. Porro castrum & vulgus ignobile fecit servari, & præposuit eis *Lubemarum* (k) quendam veteranum, fratrem. Nicloti, ut præesset terræ & sentiret (l) ea quæ subiecta sunt. Wertizlavum vero Slavorum regulum, duxit secum *Brunswich*, & astrinxit eum manicis ferreis: cæteros vero (m) dispersit per custodias, quousque solverent novissimum quadrantem. His ita gestis humiliatæ sunt vires Slavorum, ut recognoscerent, quia Leo fortissimus bestiarum ad nullius pavet (n) occursum. Pribizlavus ergo, qui erat senior natu, & acris ingenii, cupiens fratri captivo subvenire, cœpit per nunciorum manus attentare Principis animum, & rogare ea quæ pacis sunt. Cumque Dux requireret obsides, ut firma esset sponsionum fides, ait Pribizlavus: Quid opus est Domino meo, ut à servo suo requirat obsides? Nonne fratrem meum, & omnes nobiliores Slavix retinet in custodia? teneat eos loco obsidum, abutatur eis ut libuerit, si temeraverimus sponsionum fidem. Dum hæc per internuncios agebantur, & daretur Pribizlavo spes (o) meliorum, aliquantulum temporis fluxerat sine bello, fuitque pax in Slavia à Martio mense usque in Calendas Februarii sequentis anni, & omnia castra Ducis erant illæsa, videlicet *Malachou*, (p) *Cuscin*, *Zuerin*, *Ilove*, *Mikilinburg*. (q)

CAPUT XCIII. (XCIV.)

1. Geroldus Ducem de templo Lubicensi dedicando adit.
2. Archiepiscopus templum Falderense dedicat, & locum mutato nomine Novum-monasterium vocat. 1164
3. Lubecæ Oratorium dedicat.
4. Novum-monasterium Episcopo Lubicensi conferre recusat.
5. Henricus L. in Bavariam proficiscitur.

Eodem anno Dominus *Geroldus*, Lubicensis Episcopus, post celebres Paschæ ferias cœpit infirmari, & decubuit in lecto ægrotudinis, usque in Calendas Julii. Oravitque Deum, ut differretur sibi vita, quousque dedicaretur *oratorium Lubicense*, & Clerus recenter adunatus convalesceret in statu suo. Nec mora, divinitus adjutus, (a) dilatus est ad modicum. Adiit ergo Ducem, qui tunc fortè venerat *Stadben*, in occursum Archiepiscopi, & contulit cum eo de commodis Lubicensis Ecclesiæ. Cujus verbis ille condelectatus, monuit ut quantocyus rediret Lubeke, paraturus ea quæ dedicationi opportuna erant. Et rogavit Dux Archiepiscopum, ut (b) occurreret secum ad (c) confirmationem officii. Cujus petitioni acquiescens aggressus est iter in *Wagirenses* terram, & in transitu dedicavit *Falderensem Ecclesiam*, quam sanctæ memoriæ *Vicelinus*, *Aldenburgensis* Episcopus & fundasse & possedisse dinoscitur. Et fecit Archiepiscopus præposito & fratribus illic degentibus bona multa, præcepitque, ut locus ille de cætero vocaretur *novum monasterium*. Antea enim *Faldera* sive *Wippenborp* vocabatur. (d) Fuitque loci illius præpositus *Hermannus*, qui olim etiam Lubeke sub Barbarica tempestate multos pertulerat labores, sociatus in prædicatione Evangelii Domino *Ludolfo* (e) *Segenbergenfi* præposito, & *Brunoni Aldenburgensi* Presbytero. Hic ergo *Hermannus* successerat in procurationem monasterii novi, venerabili viro *Epponi*, cujus sanctitas insignis, ab omnibus semper cum pietate recolenda jam pridem fœlicem acceperat consummationem Calend. Maji. Perfecta ergo, ut antea dixi, dedicatione novi monasterii, transit Dominus Archiepiscopus *Segeberg*, & illic usus est diversorio Comitis *Adolfi*. Postquam autem venit

Lubeke,

(g) castri. (h) facultas. (i) temptata. (k) Ludemarum. (l) faceret ea, quæ subiectos decent. (m) nobiles. (n) pavebit. (o) amicitia. (p) Malchowe, Cusin. (q) & VVurle.
 (a) aliquantulum convalescere cœpit. (b) concurreret. (c) consummationem? (d) nunc vero Bardesholm est nuncupatus. (e) Sigisbergenfi.

Lubeke, suscepit eum Dux & Episcopus cum magna gloria, & aggressi sunt opus dedicationis, & obtulerunt singuli voluntaria cordis sui, Henricus Dux, Geroldus Episcopus, & Adolphus Comes, dederuntque prædia & redditus & decimationes in subsidia Cleri. Commonitus autem Archiepiscopus, ut novum monasterium daret Lubicensi Episcopo, non acquievit. His ritè peractis, reversus est Archiepiscopus in locum suum. Dux verò ordinatis rebus in Saxonia, profectus est in Bavariam, ut sedaret tumultuantes, & faceret iudicium injuriarum patientibus.

CAPUT XCIV. (XCV.)

1. Geroldus omnes ecclesias suas visit.	4. Decumbenti in villa Bosau, & morienti Helmoldus cum aliis adest. 1164
2. Mercatum Plönensem die Dominico prohibet.	5. Lubecæ in Basilica, quam ipse fundaverat, humatur.
3. Lütkenburgi ægrotare incipit.	

Interim sentiens Geroldus venerabilis Episcopus dilatos (a) ad tempus dolores rursus incalere, statuit visitare omnes Ecclesias suæ diocesis, à nullo (*) petens stipem, ne cui esset onerosus. Paternam ergo gerens sollicitudinem, filiis suis abundanter erogavit monita salutis, errantes corrigens, & discordes compacans, præbens etiam confirmationis gratiam, sicubi necesse fuisset. Forum etiam Plunense, quod singulis diebus Dominicis frequentabatur à Slavis & à Saxonibus, in verbo Domini prohibuit, eo quòd populus Christianus, deserto cultu Ecclesiæ & missarum solenniis, mercationibus tantum operam daret. Hanc ergo permaximam idololatricam præter multorum opinionem, animi constantia destruxit, præcipiens sub anathematis districtione, ne quis de cætero suscitaret ruinas ejus. Et convenerunt populi de cætero ad Ecclesias, audire verbum Dei, & interesse sacris mysteriis. Perlustrata ergo omni Parochia sua, Dominus Episcopus novissimè venit (b) Lützenburg consolari manentes illic, expletisque divinis mysteriis, quasi peracto negotio, viribus corporis cœpit repente destitui: Perlatusque (c) Bozoue, multis diebus lecto decubuit. Nunquam tamen missarum solenniis usque ad diem obitus sui defuit. Fateor non meminisse me vidisse virum, magis exercitatum in divino officio, frequentiore in Psalmodia & vigilia matutina, benigniorem Clero, quem nec verbo passus est à quoquam molestari. Hic quandum personam laicalem, clericum calumniantem, fecit acerrimè plagari, dans cæteris exemplum ut discerent non blasphemare. Audita ergo boni pastoris ægritudine, venerunt ad eum venerabiles viri, Odo Lubicensis Ecclesiæ (d) Decanus, & Ludolfus præpositus Segebergensis cum fratribus utriusque congregationis. Qui cum lecto ægrotantis appositi optarent ei dilationem vitæ, ipse respondit: Quid precamini mihi, fratres, quod inutile est? Quantumcunque vivam, mors semper restat. Iam nunc utique fiat, quod quandoque futurum est. Melius est evicisse, quod effugere nemini licitum est. O libertatem spiritus pavore mortis imperterritam. Interloquendum autem dedit nobis lectionem de Psalmo, Latatus sum in his quæ dicta sunt mihi, in domum Domini ibimus. Interrogatus à nobis quas pateretur molestias? nullos se torsionum dolores sentire professus est, (***) sed tamen defectu virium prægravari. Verum cum fratres consummationis finem imminere viderent, impenderunt ei sacræ unctionis officium, sicque sacramentis salutaribus communitus, illucescente die, cum tenebris noctis corruptibilem carnis sarcinam deposuit. Corpus ejus Lubeke perlatus à Clero & civibus honestè traditum est sepulturæ in medio Basilicæ, quam ipse fundavit. (e) Et vacavit sedes Lubicensis usque in Calendas Februa. eo quòd Dux abesset, & expectaretur ejus sententia.

*****

HELMOLDI, PRESBYTERI BUZOVIENSIS, CHRONIC. SLAVORVM LIBER II.

Præfatio operis sequentis.

NTER descriptores historiarum rari inveniuntur, qui rebus gestis descriptionis fidem integram solvant. Sanè disparilia (a) hominum studia, plerunque corrupto fonte nascentia, in ipsa narrationis superficie statim dinosci possunt, dum videlicet succrescens in corde hominis veluti superfluitas quædam humorum, indebitus amor sive odium deflectit narrationis impetum, derelicto veritatis tramite,

(a) Dei munere. (*) querens MSC. L. S. (b) Lützenburg. (c) Bosœ. (d) Vicarius
(**) sed tantum MSC. L. B. S. (e) cui Conradus successit in sedem Episcopatus, de Monasterio Redingenhufen assumtus, in quo Abbas extiterat.
(a) disparia. MSC. Lub.

mite, in dexteram five in finiftram. Multi enim aucupantes favorum hominum, palliaverunt fe amicitia ficta quadam superficie, & propter ambitionem honoris feu cujuslibet emolumentum, locuti funt placencia hominibus, afcribentes digna indignis, laudem quibus non debebatur laus, benedictionem quibus non erat benedictio. Quo contra alii odio concitati minus perpercerunt obloquiis, quærentes locum calumniis, & quos manu nequibant, acrius lingua infectantes. Tales profecto funt, qui ponunt lucem tenebras, & dicunt noctem diem. Sed nec aliquando defuerunt inter fcriptores, qui propter damna rerum & cruciatu corporum impietates Principum publicare timuerunt. Venialius autem eft, veritatem tacuiffe, ob puftillanimitatem fpiritus, & tempeftatem, quam ob fpem inanis lucri finiffle mendacium. In exprimendis ergo actibus hominum, veluti in exculpandis fubtiliffimis cælaturis, fincerum femper oportet effe confiderationis intuitum, qui nec gratia, nec odio, nec pavore, à veritatis via deducatur. Quod quia multæ peritiæ eft, imò maximæ folertiæ, gubernaculum videlicet fermonis inter hæc fcopulorum impedimenta inconcuflum dirigere, divina mihi pietas (b) diligentius eft exoranda, ut quia navem descriptionis aufu quodam improvifo magis quam temerario in altum deduxi: ipfa opitulante, & flatus fecundos dirigente, perducere merear ad littus debitæ confummationis. Alioquin ob difficultatem ingravefcientium caufarum, & depravatos mores principum, facile perturbabor à timore hominum. Magnæ autem confolationis eft firmamentum omnibus veritati innitentibus, quia veritas, etfi nonnunquam impiis odium pariat, ipfa tamen in fe inconcufla permanens, non offenditur, ficut ægris oculis odiofa lux eft, quod non lucis fed ægritudinis oculorum culpa dinofcitur. Sed & omnis confiderans vultum nativitatæ fuæ in speculo, non speculo fed fibimet imputabit, fi quid in fe pravum aut diftortum viderit. Sequens ergo opufculum, ficut & præcedentia, dedico caritati veftre, ô venerabiles Domini & fratres, præfentibus honorem, futuris de rerum noticia fructum conducere cupiens. Sed & mihimet fpero non defuturum quantumlibet emolumentum de orationibus magnorum virorum, qui fortè libellum hunc lecturi funt, qui poftulationi meæ non negabunt precum fuarum fuffragia.

CAPUT I.

1. Dux Conradum, Geroldi fratrem, Epifcopum facit. - - - 1164.	4. Cum Archiepifcopo amicitiam contrahit.
2. Archiepifcopus id ægrè fert.	
3. Virtutes Conradi viriis quibusdam, faftu inprimis & feveritate nimia	5. Magna accidebat maris & fluminum inundatio, XVI. Febr. 1164.

Compositis ergo rebus in Bavaria, Henricus Leo (*) gemino ducatu clarus, reverfus eft in Saxoniam, & accerfito Clero Lubicenfis dedit eis Pontificem Dominum Conradum Abbatem de Reddeghushufen, fratrem germanum Domini Geroldi Epifcopi. Quod licet Hartwigo Archiepifcopo & omnibus pene Lubicenfibus effet contrarium, prævaluit tamen voluntas Ducis, cui refragari formidolofum erat. Receptit autem facrum ordinem per manus Hartwici Archiepifcopi, in civitate Stadenfi. Pollebat autem literatura, facundia, affabilitate, largitate, multis denique donis, quibus dignam perfonam fupervestiri decorum eft. Sed pulcrum viri superficiem deformabat infanabilis, ut ita dicam, impetigo, mobilitas animi, & facilitas verborum, quæ nanquam in eodem perfiftebat, diffidens ipfe fecum, nihil ex confilio faciens, incertus in promiffis, extraneos diligens, fuos fastidians. Clero, quem in tenella reperit Ecclefia, magna feveritate primum abufus eft, incipiens à primis, qui erant in Lubicenfis Ecclefia, ufque ad noviffimos, qui habitabant ruri. Bona facerdotum omnia fua effe dicebat, non quali fratres, fed ut fervos reputans. Si quem fratrem fortè pulfare cœpiffet, non legitima vocatione, non loci vel temporis congruentia, five capituli fententia ufus eft, fed ad placitum fuum, quos gravare voluiffet, aut fufpenderit ab officio, aut eliminavit ab Ecclefia. Commonitus à Duce, nihil remiffus egit, fed alienavit fe à Duce, & confœderatus eft Archiepifcopo, quatenus connexis viribus facilius vincerent omnem refitentem. Circa dies illos, quo primum promotus eft ad fupmi facerdotii gradum, cum adhuc confifteret fecus Archiepifcopum in urbe Horeborg, quæ eft fuper ripas Albiæ, in mense Februario, hoc eft, 14. Calendas Martii, orta eft tempeftas maxima, ventorum procella, fulgurum corufcatio, & tonitruum fragor, quæ paffim multas ædes aut incendit aut fubruit: in fuper tanta maris exundatio oborta eft, quanta non eft audita à diebus antiquis, quæ involvit omnem terram maritimam Frefia, Hadelen, & omnem terram paluftram Albiæ, & Wirra, & omnium fluminum, quæ descendunt in Oceanum mare, & fubmerfa funt multa millia hominum, & jumentorum, quorum non eft numerus. Quanti divites, quanti potentes vefpere fedebant, & deliciis affuebant, omni timore malorum fublato, fed veniens repentina calamitas involvit eos in mediis fluctibus?

CAPUT

(b) intentius, MSC. L. B.

(*) Dux Baviaræ & Saxoniarum.

CAPUT II.

1. Wertislaus in vinculis Pribislaum fratrem ad bellum Henrico L. faciendum instigat. 1164.
2. Pribislaus Mechlenburgo arma ad-movet, & deditionem urget.
3. Arcem expugnat, incendit, & mares omnes occidit. XVI. Febr. 1164.
4. Guncelinus Iloviam se confert, præfidio illi futurus.
5. Stratagemate Ilovienses Slavos in officio retinet.
6. Pribislaus ad Iloviam cum exercitu accedit; sed metu Guncelini recedit.

Eadem die qua maritimæ regiones Oceani tanta clade pervastatæ sunt, accidit strages (*) magna, in civitate Slavorum *Mikelenburg*. *Wertislaus* enim, *Nicloti* filius junior, qui tenebatur in vinculis *Brunswich*, mandavit, ut dicitur, *Pribizlavo* fratri per nuncios, dicens: En ego teneor vinculis æternis inclusus, & tu negligenter agis? Evigila, (a) & enitere atque viriliter age, & quod pace non potes, armis extorque. Non recogitas, quod pater noster *Niclotus*, cum *Lunenburgi* teneretur in custodia, neque prece neque pecunia redimi potuit. Postquam autem virtutis instinctu, corripuimus arma, & fecimus incendia & exterminia urbium, nonne dimissus est? His auditis, *Pribizlavus* collegit latenter exercitum, & venit improvus *Mekelinburg*: *Henricus* autem *de Scarben*, præfectus castri, tunc fortè defuit, & populus qui erat in castro, fuit sine Principe. Accedens ergo *Pribizlavus*, ait ad viros qui erant in munitione: Magna, ô viri, tam mihi quam genti meæ illata est violentia, qui expulsi sumus de terra nativitatæ nostræ, & privati sumus hæreditate patrum nostrorum. Vos quoque injuriam hanc cumulastis, qui invastistis terminos nostros, & possedistis urbes & vicos, qui nobis debentur hæreditaria successione. Proponimus ergo vobis optionem vitæ & mortis. Si volueritis aperire nobis munitionem, & reddere terram nobis debitam, deducemus vos pacificè cum uxoribus & filiis, & universa suppellectili. Si quis Slavorum quippiam absterit eorum, quæ ad vos pertinent, ego in duplo restituam. Quod si nolueritis egredi, immo urbem hanc pertinaciter defendere, juro vobis, quia sinaverit nobis *Deus* (b) & *Victoria*, omnes vos occidam in ore gladii. Ad hæc verba (c) *Flammingi* jacula dirigere, & vulnera infligere ceperunt. Slavorum ergo exercitus, viris & armis potentior, vehementi pugna irrupit munitionem, & occiderunt omne masculinum in ea: (d) non reliquerunt de populo advenarum vel unum; uxores & parvulos eorum duxerunt in captivitatem, & succenderunt castrum igne. Posthæc converterunt faciem suam ad castrum *Ilove*, ut destruerent illud. Porro *Guncelinus*, fratres Ducis, & præfectus terræ *Obotritorum*, audiens per exploratorum manus, exisse Slavos, præerat cum paucis militibus *Ilove*, ut fieret urbi præfidio. Vastata ergo *Mikelenburg*, *Pribizlavus* antecessit exercitum cum fortissimis, ut præoccuparet obsidionem, ne quis fortè effugeret. Quod audiens *Guncelinus*, dixit ad suos: Exeamus velociter & pugnemus cum eo, priusquam reliquus veniat exercitus. Lassi enim sunt de pugna & strage, quam commiserunt hodie. Et responderunt ei fideles sui: Non est nobis cautum egredi, statim enim ut exierimus, Slavi qui sunt intra urbem hanc, & videntur stare nobiscum, claudent portas urbis post nos, & nos erimus exclusi, urbsque cedit in manus Slavorum. Et displicuit verbum hoc in oculis *Guncelini*, & virorum ejus. Convocans ergo Teutonicos omnes, qui erant in urbe, dixit ad eos in audientia Slavorum, qui fuerant in urbe, & de quibus fuerat traditionis timor: Relatum est mihi, quod Slavi, qui nobiscum sunt intra portas urbis, juraverunt *Pribizlavo*, ut tradant & nos & urbem. Audite ergo ô viri compatriotæ, qui destinati estis in mortem & exterminium, statim ut videritis perfidiam, objicite vos portis, & mittite ignem in mœnia urbis, & exurite perfidos hos cum (**) mulieribus & parvulis. Moriantur unâ nobiscum, nec fiat aliquis ex eis superstes, ut non gloriantur de interitu nostro. His auditis, exterriti sunt animi Slavorum, nec ausi sunt aggredi quæ animo conceperant. Vespere autem facto, venit universus exercitus Slavorum ante castrum *Ilove*, & allocutus est *Pribizlavus* Slavos, qui erant in ea: Notum est omnibus vobis. (e) quantæ calamitates & pressuræ apprehenderint gentem nostram, propter violentam Ducis potentiam, quam exercuit in nos, & tulit nobis hæreditatem patrum nostrorum, & collocavit in omnibus terminis ejus advenas, scilicet *Flamingos*, & *Hollandos*, *Saxones* & *Westphalos*, atque nationes diversas. Hanc injuriam zelatus est pater meus usque ad mortem; frater meus ob hoc ipsum vinculis æternis tenetur inclusus, & nemo remansit, qui cogitet bonum genti nostræ aut velit suscitare ruinas ejus, nisi ego solus. Revertimini ergo ad cor, ô viri reliquiarum Slavici generis, & resumite audaciam, & tradite mihi urbem hanc, & viros qui injustè occupaverunt eam, ut ulciscar in eos, sicut ultus sum in eos, qui invaserant *Mikelenburg*. Et cepit eos commonere super promisso. At illi negaverunt, timore perterriti. Secesserunt ergo Slavi longius à castro, eò quod ingrueret nox, & castra metanda essent. Advertentes autem Slavi, quia *Guncelinus* &

Iiii 2

qui

(*) maxima. MSC. L. S. (a) evigila ergo, mi frater, & viriliter age. (b) Deus de victoria. (c) Flammingi. (d) nec. (***) uxoribus. MSC. Lub. (e) fratres.

qui cum eo sunt, viri fortes sunt & bellicosi, nec posse munitionem capi sine maxima frage, primo diluculo recesserunt ab obsidione, & reversi sunt ad loca sua. Guncelinus ergo veluti torris erutus ab igne, relicta Ilowe, & collocata illic militum custodia, transiit *Zuerin*, & lætati sunt habitatores urbis de insperato adventu ejus. Auditum enim fuerat pridè, quod interfectus fuisset ipse, & viri ejus pariter.

CAPUT III.

1. Berno Episcopus, Mechlenburgi interfectos sepelit. - 1164.	3. Pribislaus incolas & milites & præfidiarios Cuffini ad deditionem cogit.
2. Per supervenientem Reichardum servatur.	

Quinto ergo die, postquam percussa est Mikilinburg, descendit *Berno* (a) venerabilis Episcopus cum paucis clericis *de Zuerin*, tumulare interfectos, gestans in collo suo sacerdotalia indumenta, in quibus (b) offerre mos est. Et figens altare in medio interfectorum, obrulit pro eis hostiam salutarem Domino Deo, cum luctu & tremore. Quo jam (c) sacrificium peragente, surrexerunt *Slavi* de infidiis, ut percuterent Pontificem, & qui cum eo erant. Sed celeriter missus à Deo, supervenit quidam (d) *Reichardus de Saltwedele* cum militia. Hic audito quia Guncelinus obsessus esset Ilowe, egressus fuit ad auxilium ipsius, & iter faciens, casu supervenit *Mikilinburg*, cum Pontifex cum suis jam in mortis esset (*) articulo. Cujus adventu territi *Slavi* fugerunt, & salvatus Episcopus, peregit opus pietatis, & tumulavit de interfectis ad septuaginta corpora, & posthæc reversus est *Zuerin*. Post non multum verò tempus *Pribislaus* collecta rursus *Slavorum* manu, venit *Malacowe & Cuffin*, & allocutus est habitatores urbis, dicens: Scio quidem vos esse viros fortes & nobiles, & obsecundantes imperio magni Ducis Domini vestri. Volo ergo persuadere vobis, quæ sunt utilia. Reddite mihi castrum, quod olim fuit patris mei, & mihi nunc hæreditaria successione debetur, & ego exhiberi vobis faciam conductum, usque ad ripas *Albiæ*: Si quis eorum, quæ ad vos pertinent, quicquam violenter attigerit, ego in duplo restitui faciam. Quod si hanc conditionem optimam, inutilem judicaveritis, oportebit me rursus experiri fortunam meam, & congregari vobiscum. Mementote quid contigerit habitantibus *Mekelenburg*, qui spreverunt conditiones pacis, & provocaverunt me in suimet damnus. Tunc milites custodes præfidii, videntes non esse locum pugne; eo quòd hostes multi, auxiliarii verò essent pauci, impetraverunt conductum extra terminos *Slaviæ*, & *Pribislaus* recepit castrum.

CAPUT IV.

1. Henricus L. Suerinum & Illoviam præfidiiis munit. - 1164.	8. Redintegrata pugnâ Adolphus & Reinoldus, Comites cadunt. 1164.
2. Albertum Marchionem, Waldemarum Regem & Adolphum Comitem in auxilium vocat. 1164.	9. Tertium iterata pugnâ Saxones superiores discedunt.
3. Wertislaum apud Malcoviam suspendit.	10. Dux Adolphum luget.
4. Adolphum Comitem cum aliis nonnullis præmittit.	11. De cæso hoste lætus corpus Adolphi condiri jubet.
5. Casimirus & Bugislaus, Pomerani, Pribislaum juvant.	12. <i>Slavi</i> in interiorem <i>Pomeraniam</i> fugiunt.
6. Adolphus <i>Slavos Oldenburgenses</i> infidos experitur in exercitu.	13. Rex & Dux <i>Stolpam</i> usque omnia depopulantur.
7. <i>Slavi</i> , dum Dux cunctatur, cum Adolpho pugnant.	14. Wertislaus primus <i>Christianam</i> religionem in <i>Pomeraniam</i> introduxerat.

Audiens ergo *Henricus Leo Dux*, labefactari res in *Slavia*, contristatus est animo, & misit interim robur militum *Zuerin*, ad custodiendam eam. Et præcepit *Adolfo* Comiti & majoribus de *Holzatia*, ut transfrent *Ilowe*, & essent tutamen castris. Post hæc congregavit exercitum grandem, & vocavit cognatum suum *Adelbertum*, *Marchionem orientalis Slaviæ*, & omnes fortissimos totius *Saxonix*, in auxilium, ut redderet *Slavis* malum, quod fecerant. Sed & *Waldemarum* regem *Danorum* adduxit cum navali exercitu, ut vexaret eos terra marique. Et occurrit *Adolfus Comes* Duci cum omni *Nordalbingorum* populo juxta *Malacowe*. Dux verò ubi transiit *Albiam*, & attigit terminos *Slavorum*, fecit *Wertislaum Principem Slavorum*.

(a) sive Bruno. (b) sacrificium. (c) officium. (d) Richardus de Soltwedele. (*) periculo. MSC. Stet.

rum suspendio interfici prope urbem Malacowe, eo quod pessundaverit eum frater ejus Pribizlavus, & prævaricatus fuerit promissiones pacis, quas pactus fuerat. Et præcepit Dux Adol- 4
fo Comiti per nuncium, dicens: Surge cum Holzatis & Sturmariis, & cum omni populo, qui tecum est, & præcedite Ducem usque in locum qui dicitur *Viruchne*. Idem facturus est *Guncelinus* præfectus terræ Obotritorum, & *Reinoldus Comes Thetmarsia*, & *Christianus Comes de Alden- burg*, quæ est in *Amerland*, (a) terra Fresonum. Hi omnes (b) præcedent te cum armatorum numero, qui ad ipsos pertinent. Tunc abiit *Adolfus Comes* cum cæteris nobilibus, qui secum deputati fuerant juxta imperium Ducis, & venerunt in locum qui dicitur (c) *Viruchne*, & distat ab urbe *Dimin* ferè duobus miliaribus, & metati sunt illic castra. Porro Dux & cæteri Principes morati sunt (d) in loco qui dicitur *Malacowe*, secuturus post aliquot dies cum reliquo exercitu, cum (e) veredariis ferentibus victualia, quæ exercitui sufficerent copiosè. Uni- 5
versus verò Slavorum exercitus confederat in urbe (f) *Dimin*, fueruntque Principes eorum *Kazemarus* & *Bugezlaus*, (g) ducès Pomeranorum, & cum his *Pribizlaus* autor rebellionis: miseruntque nuncios ad Comitem, volentes per eum admitti ad conditiones pacis, & promiserunt tria millia Marcarum. Rursum alios mittentes, promiserunt duo millia. Et displicuit verbum hoc Comiti Adolfo, & dixit ad suos: Quid vobis videtur, o viri sapientes? Qui heri promiserunt tria millia Marcarum, nunc offerunt duo millia. Verbum istud non est quærens pacem, sed (h) adducens bellum. Miserunt ergo Slavi noctu speculatores in castra explorare statum exercitus. Aldenburgenses verò Slavi fuerunt cum Adolfo 6
Comite, sed insidiosè: nam quæcunque gerebantur in exercitu, remandaverunt hostibus, per manus exploratorum. Dixerunt ergo Adolfo Comiti, *Marchardus* (i) senior terræ Holzato- 7
rum, & cæteri, qui intellexerant verbum absconditum: Auditum certissimo comperimus, quod hostes nostri præparent se ad bellum. Porro nostrates segnius agunt, nec in vigiliis, nec in custodiis debitam exhibent diligentiam. Adhibe ergo cautionem populo, eo quod Dux bene præsumat de te. Et dissimulavit Comes, cæterique nobiles & dixerunt: Pax & securitas, emortua est enim virtus Slavorum. Defecit ergo in exercitu custodia. Moram autem faciente Duce, defecerunt exercitui alimenta, & destinati sunt pueri, qui deberent ire ad exercitum Ducis propter victualia afferenda. Quibus primo diluculo iter aggressis, ecce in ascensu clivi apparuerunt cunei Slavorum cum populo innumerabili, tam equitum quam peditum. Quibus visis, retorferè pedem pueri, & clamore valido dormientem suscitavere exercitum. Alioquin omnes mortem somno copulassent. Tunc viri illustres atque milita- 8
res, *Adolfus atque Reinoldus* cum paucissimis Holzatensium atque Thetmarsiensium, qui fortè somno exciti maturius (*) accurrerant, exceperunt hostes in descensu clivi, & contrita est prima acies Slavorum ab eis, & percusserunt eos usque ad interiora stagni. Quos è vestigio subse- 9
cuta secunda Slavorum acies (k) operuit instar montium, & percussi sunt *Adolfus Comes*, & *Comes Reinoldus*, & fortissimi quique ceciderunt. Et obtinuerunt Slavi castra Saxonum, & diripuerunt prædas castrorum. Porro *Guncelinus* & *Christianus*, & cum eis amplius quàm trecenti mi- 9
lites conglobati in unum, continebant se in latere pugne, ignorantes quid agerent. Formidolosum quippe erat congregi cum (l) tanto hoste, omnibus scilicet sociis aut interfectis aut in fugam disjectis. Accidit ergo ut cuneus quidam Slavorum veniret ad tabernaculum quoddam, ubi multi erant armigeri & equi plures. Quibus expugnandis cum valentius instarent, armigeri clamaverunt ad Dominos suos, quorum globus fuit è vicino: Quid statis o fortissimi milites? & quare non succurritis servis vestris: Rem utique turpissimam agitis. Qui concitati clamore servorum suorum insilierunt in hostes, & quasi cæco furore pugnantes, liberaverunt (m) pueros suos. Deinde castris fortius immerfi, difficile dictu est, quantos ictus dederint vel quantas strages hominum fecerint, donec victrices illas Slavorum acies disjicerent, & reciperent castra quæ perdididerant. Deniq; miscuit Deus Slavis spiritum vertiginis, & ceciderunt de manibus optimorum militum. Et audierant Saxones, qui erant in latibus, & egressi sunt, & resumpta audacia fortiter infusi sunt hostibus, & percusserunt eos attritione magna nimis, & repletus est campus ille acervis mortuorum. Et venit Dux festinanter, 10
ut fieret suis præsidio, & vidit ruinam, quæ facta est in populo suo, & quia mortuus est *Comes Adolfus*, & fortissimi quique, & resolutus est in lacrymas multas. Sed dolorem ejus mitiga- 11
vit copiosior victoria, & cædes Slavorum maxima, qui (n) ad duo millia & quingentos connumerati sunt. Præcepit ergo Dux, corpus Adolphi Comitis concidi frustratim & assum condiri opere pigmentarii, (o) quo posset circumferri & patrii inferri monumentis. Et impletum est vaticinium, quod cecinit pridie quàm pateretur, sepiissime reiterans versum: Igne me examinasti & non est inventa in me iniquitas. Slavi ergo, qui effugerant manus gladii, venerunt 12
Dimin, & succensò castro illo potentissimo, transierunt ad interiora Pomeranæ regionis, fugientes à facie Ducis. Sequenti autem die venit Dux cum exercitu universo *Dimin*, & re-

liii 3

perit

(a) terræ Frisonum. (b) procedent tecum. (c) *Viruchiz. Korn. Verchem. Banger.* (d) per aliquot dies. (e) curribus. (f) *Dumyn.* (g) *Bugezlas. Buggezlaf. MSC. Lüb.* (h) provocans ad bellum. (i) *Marchardus.* (*) occurrerant. *MSC. Lüb.* (k) apparuit instar montis. (l) hostium agmine. (m) servos. (n) ad III & quingentos. (o) pigmentorum.

perit castrum exustum, & collocavit ibi partem exercitus; ut deponerent vallum & adæquerent solo, & ut (p) essent præsidio vulneratis, quibus opus erat cura. Ipse vero cum reliquo exercitu ivit in occursum *Waldemari* Regis. Et abierunt sociata manu, ut depopularentur latitudinem *Pomeranae* regionis, (q) & venerunt ad locum qui dicitur *Stolpe*. Illic *Kazemarus* & *Bugezlauus* jam olim fundaverant Abbatiam in memoriam patris sui *Vertizlauri*, qui ibidem & occisus & sepultus est. Ille primus inter Duces *Pomeranorum* conversus est ad fidem, per manus sancti *Otonis Bavenbergensis Episcopi*, & ipse fundavit Episcopatum *Uznam*, & admisit cultum Christianæ religionis in terram *Pomeranorum*. Illuc ergo pervenit exercitus Ducis, & non erat qui resisteret. Slavi enim semper ultra progredientes, diffugebant à facie Ducis, nusquam ausi subsistere præ formidine faciei ejus.

CAPUT V.

1. Dux <i>Brunsvicum</i> ad Regis <i>Græci</i> Legatos audiendos revocatur.	4. <i>Mechthildis</i> vidua <i>Comitatum</i> rexit.
2. Slavi <i>Obotriti</i> prorsus hac ultima expeditione deleti.	5. <i>Adolphus</i> fuerat vir optimæ fidei, dexterrimi consilii &c.
3. Corpus <i>Adolphi Mindam</i> perlatum.	6. <i>Guncelinus</i> & <i>Bernhardus</i> Comites imitati illum sunt.

1164.

IN diebus illis venit nuncius in terram *Slavorum*, qui diceret Duci: Ecce *Legatus Regis Græciæ* cum multo comitatu venit *Brunsvich*, loqui tibi. Ad hunc audiendum Dux egressus est *Slaviam*, omisso exercitu & prosperis expeditionis (*) expeditus successibus. Alioquin propter (**) *Comitis* mortem importunam, convocata fortitudine, omne robur *Slavorum* consumpsisset, usque in finem, & fecisset terræ *Pomeranorum*, sicut fecit terræ *Obotritorum*. Omnis ergo terra *Obotritorum* & finitimæ regiones, quæ pertinent ad regnum *Obotritorum*, assiduis bellis, maximè verò hoc novissimo bello, tota in solitudinem redacta est, Domino scilicet favente & dextram piissimi Ducis confortante. Si quæ *Slavorum* extremæ remanserant reliquæ, propter annonæ penuriam, & agrorum desolationes, tanta inedia confecti sunt, ut congregatim ad *Pomeranos* sive ad *Danos* confugere cogerentur, quos illi nihil miserantes, *Polonia*, *Sorabis*, atque *Boemis* vendiderunt. Postquam ergo Dux exiens *Slavia*, dimisit exercitum, unumquenque in sua, corpus *Adolphi* *Comitis* perlatum est *Mindin*, ibique sancta devotione reconditum. *Cometiam* (a) verò tenuit *Mechthildis* vidua ejus, cum filio tenello. Et immutata est facies terræ hujus, eò quòd justitia, & quies *Ecclesiarum*, sublato bono patre, penitus infirmata videretur. Ipso enim superstite, clero nihil asperum videbatur. Tantus erat fide, bonitate, prudentia atque consilio, ut universis videretur constructus virtutibus. Hic unus de bellatoribus Domini, & certè non infimus, in funiculo sortis suæ utilis inventus est, extirpans idololatriæ superstitiones, & faciens opus novæ plantationis, quòd fructificet in salutem. Novissimè peracto boni itineris cursu, pervenit ad palmam, portansque vexilla in castris Domini, stetit pro defensione patriæ, & fide Principum, usque ad mortem. Rogatus ut vitæ consuleret fugæ compendio, vehementer detestatus est, manibus pugnantibus & voce Dominum orans, mortem libenter excepit, ob virtutis amorem. Hujus æmulatione instigati illustres viri & optimi Ducis boni satellites, *Guncelinus* atque *Bernhardus*, quorum unus *Zuerin*, alter *Racesburg* præerat, fecerunt & ipsi opus bonum, in funiculo partis suæ bellantes prælia Domini, ut suscitaretur cultus domus Dei nostri in gente incredula & idololatra.

CAPUT VI.

1. <i>Pribislaus</i> è <i>Demino</i> reædificato irruptiones in <i>Suerinenses</i> & <i>Racesburgenses</i> facit.	4. Pax inter Ducem & Regem <i>Daniæ</i> cum insigni incolarum commodo.
2. <i>Guncelinus</i> & <i>Bernhardus</i> , <i>Comites</i> , vires ejus atterunt.	5. De præda hostium debellatorum æquo dividenda pactum ineunt.
3. Principes <i>Pomeraniæ</i> illum ab instituto revocant.	6. Ducis terræ & potentia.

P*ribislaus* ergo rebellionis autor, paternæ hæreditatis factus extorris, consistebat apud Duces *Pomeranorum* *Kazemarus* atque *Buggeslavum*, cœperuntque reædificare *Dimin*. Inde frequenter exiens *Pribislaus* per insidias percutiebat fines *Zuerin* atque *Racesburg*, & tulit captivam multam tam de hominibus quàm de jumentis. Cujus exitum observantes *Guncelinus* atque *Bernhardus*, pugnabant & ipsi de insidiis, & commissa creberrima pugna, semper meliores inventi sunt, quousque perditis fortioribus viris & equis, *Pribislaus* nihil jam posset moliri.

(p) curam exhiberent vulneratis, quibus opus esset. (q) Quam cum demoliti fuissent & ex integro *Slavos* humiliassent, reversi sunt ad sedes proprias cum victoria solenni.

(*) vox expeditus abest a *MSC. Lubec*. (** propter recentem victoriam & impetum faventis fortunæ, omne *MSC. L. S.* (a) *Holtzarorum*, *Sturmariorum* & *VVagitorum* administrabat.

moliri. Et dixerunt ad eum *Kazemarus & Bugzelauus*: si tibi placet habitare nobiscum, & uti diver-
 forio nostro, cave ne offendas oculos virorum Ducis, alioquin propellemus te de finibus nostris.
 Iam dudum (a) enim duxisti nos, ubi contriti (b) sumus contritione maxima, & perdidimus viros
 & urbes meliores. Nec his contentus iteratam super nos inducere vis Principis iram? Et cohibitus
 est *Pribizlaus* ab infania sua. Humiliata ergo sunt vires Slavorum, nec ausi sunt mutire præ formidi-
 ne Ducis. Et habuit Dux pacem cum *Waldemaro*, rege Danorum, & celebraverunt colloquia ad *Eg-*
doram, sive Lubike, pro commodis utriusque terræ. Et dedit Rex Duci pecuniam magnam, eo quod pacaren-
 tur termini ejus per ipsum à vastatione Slavorum. Et cœperunt inhabitari omnes insule maris,
 quæ ad regnum pertinent Danorum, eò quod pirata defecisset, & contractæ sint naves prædo-
 num. Et inierunt pactum Rex & Dux, ut quascunque gentes terra marique subjugassent, 5
 tributa socialiter partirentur. Et increvit Ducis potestas super omnes, qui fuerunt ante
 eum, & factus est Princeps principum terra. Et conculcavit colla rebellium, & effregit muni-
 tiones eorum. Et perdidit viros desertores, & fecit pacem in terra, & ædificavit munitiones
 firmissimas, & possedit hæreditatem multam nimis. Præter hæreditatem enim magnorum
 progenitorum, *Lotharii Casaria*, & conjugis ejus *Richenzen*, multorumque Ducum
Bavariae atque Saxonie, accesserunt ei nihilominus multorum Principum possessiones, ut fuit
Heremannus de Winzeburg, *Sifridus de Hammenburg*, *Otto de Asle*, & alii quorum mentio excidit.
 Quid dicam de amplissima potestate *Hartwici* Archiepiscopi, qui de antiqua *Udonum* prosapia
 descendit. Nobile illud castrum *Staden*, cum omni attinentia sua, quædam quidem hæredita-
 rio jure, quædam beneficiali. Extenditque manum in *Fresiam*, & admovit eis exercitum, &
 dederunt ei pro suimet redemptione, quod postulati fuissent.

CAPUT VII.

1. Potentia Leoni invidiam creat.
2. Fridericus Imperator quartam ex-
 peditionem in Italiam suscipit.
 - - - - 1166.
3. Principes, qui contra Henr. Leonem
 conspirant. - - - 1166.
4. Aliis alias ejus arces tentantibus,

- Christianus, Comes Oldenb. Bre-
 mam capit.
5. Dux Adolpho III. puero, Henricum
 de Orlemund Tutorem constituit.
6. Pribislao in gratiam recepto omnem
 Obotritorum terram, solo Suerino
 excepto, reddit.

Sed quia gloria parit invidiam, & quia nil durabile in rebus humanis, tantam viri gloriam
 zelati sunt omnes principes Saxonie. Ille enim immensis divitiis locuples, clarus victo-
 riis, & propter *geminum Bavariae & Saxonie Principatum* sublimis in gloria sua, omnibus Saxonie
 tam principibus quam nobilibus, importabilis visus est. Sed manus principum, formido
 Cæsaris continuit, ne concepta molimina transferrent in effectum. Postquam autem Cæsar 2
 quartam profectioem paravit in Italiam, & opportunitatem tempus adduxit, statim invete-
 rata conspiratio processit in publicum, & facta est conjuratio valida omnium contra unum.
 Fueruntque inter eos primi, *Wichmannus* Magdeburgensis (*) Episcopus, *Hermannus* Hilden- 3
 semensis Episcopus. Post hos fuerunt Principes ii: *Ludovicus*, provincialis Comes Turingie,
Adelbertus Marchio de Soltwedele, & filii ejus, *Otto* Marchio de Camburg, & fratres ejus, *Adel-*
bertus Palatinus Comes de Someresburg. Hos adjuverunt nobiles ii, *Otto de Asle*, *Wedekindus*
de Dasenburg, *Christianus de Aldenburg*, quæ est in Amerland. Super hos omnes præpotens ille
Reinoldus Colonienfis Archiepiscopus, & Cancellarius Imperii, infidiatus est Duci, facie quidem
 absens & in Italia positus, sed totus consilio expugnationi Ducis intentus. Tunc Principes 4
 qui erant in orientali Saxonie, cum Turingorum principe Lodewico, obsederunt munitio-
 nem Ducis quæ vocatur *Aldeslef*, & fecerunt contra eam machinas multas. Porro *Christia-*
nus Comes de Amerland collecta Fresonum manu, occupavit Bremam, & omnes fines ejus, &
 fecit motum magnum in occidentali regione. Videns ergo Dux, quia consurgunt undi-
 que bella, cœpit communire civitates & castra, & ponere custodias militum in locis opportu-
 nis. In tempore illo Comeriam Holfatiæ, Sturmarie, atque Wagiræ administrabat vidua 5
Adolfi Comitissæ cum filio adhuc tenello. Propter consurgentes autem bellorum motus posuit
 Dux puero tutorem qui præesset armis, (a) *Henricum* Comitem Turingie natum, avunculum pueri,
 virum scilicet impatientem (b) ocii, & totum armis deditum. Communicato quoque fidelium
 suorum consilio, *Pribizlavum*, Principem Slavorum, quem multis, ut supra dictum est, præliis
 expulerat (c) provincia, admisit in gratiam, & reddidit ei omnem hæreditatem patris sui, ter-
 ram scilicet Obotritorum, præter *Zuerin* & attinentia ejus. Et fecit *Pribizlavus* Duci & ami-
 cis ejus securitatem fidelitatis, nulla deinceps bellorum tempestate corrumpendam: stare
 scilicet ad mandatum ipsius, & observare oculos amicorum ejus absque omni offensione.

CAPUT

(a) Iam pridem. MSC. L. S.

(b) percussi sumus attritione maxima. MSC. L. S.

(*) Archiepiscopus. MSC. L. S.

(a) Henricum quendam de Thuringia natum

(b) omnium vitantem.

(c) patria.

CAPUT VIII.

1. Henricus L. collecto exercitu Saxoniam orientalem vexat.
2. Bremam recuperat.
3. Christianus Comes, ab ipso obfes-

fus, moritur. - - - 1167.

4. Hartwicus, Archiep. monitus, ut cæteris se jungat, quiescit.
5. Castra sua munit.

Tunc congregavit Dux exercitum grandem, & intravit orientalem Saxoniam, ut pugnaret cum inimicis suis, in medio terræ ipsius. Et viderunt quia venit cum manu forti, & timuerent occurrere illi. Et fecit plagam magnam in terra hostili, & vastavit eam incendiis & deprædationibus, & pervagatus est terram, usque ad muros *Magdeburg*. Deinde convertit exercitum in occidentales partes, ut (a) comprimeret tumultum *Christiani Comitis*, (b) & improvisus venit *Bremam*, & cepit eam. Tunc fugit Christianus Comes in abditas *Fresia* paludes. Et irrupit Dux *Bremam* & deprædatus est eam. Et transfugerunt cives ejus in paludes, eo quod peccassent adversus Ducem, & jurassent Christiano; & posuit eos Dux in proscriptionem, quousque interventu Archiepiscopi, (c) mille & eo amplius *Marcis argenti pacem* (*) *indepti* sunt. Christianus autem Comes post paucos dies mortuus est, & sopita sunt mala rebellionis, ejus molimine suscepta. Grassantibus ergo usque quaque civilibus bellis, *Hartwicus* Archiepiscopus decreverat apud se, declinare tumultum consurgentis belli, & sedit *Hammenburg* solitarius & quietus, fructuris claustralibus, & cæteris Ecclesiæ suæ commodis intentus. Tunc *Coloniensis* Archiepiscopus cæterique Principum mandaverunt ei per literas, ut revocaret ad cor omnes pressuras, quibus attrivisset eum Dux: Nunc tandem venisse tempus, quo possit auxilio Principum recuperare statum honoris sui, patere sibi urbem *Statben*, & ereptam *Cometiam*, si manus Principum adjuverit. *Hartwicus* ergo Archiepiscopus multis experimentis edoctus, fortunatum semper in præliis ducem esse, ambiguum quoque Principibus inesse fidem, & se hujusmodi sponsonibus sæpe delusum, fluctuare cepit animo. Provocabat eum recuperandi honoris cupido, sed deterrebat eum sæpe comperita mobilitas Principum. Hærebat interim superficies amicitiarum, & pax sonabat in verbis. Veruntamen castra sua (d) *Friborg* & *Horeborg* communire cepit Archiepiscopus, & congestit illic apparatus armorum & escarum, quæ sufficerent in menses & annos.

CAPUT IX.

1. Conradus Episcopus Archiepiscopum ad fidem, Duci datam, frangendam instigat.
2. Colloquium Ducis declinat.
3. Dux ab illo, de malis consiliis suspecto, jusjurandum sibi dari postulat.
4. Episcopus illud detrectat.

5. Consilio Archiepiscopi solum verit.
6. Ambo apud Præsulem *Magdeburgensem* exulant.
7. Archiepiscopi milites excursions in terras Ducis faciunt.
8. Dux illi *Friburgum* eripit.
9. Saxonia motibus bellicis concutitur.

Circa hos dies, *Conradus* *Lubicensis* Ecclesiæ Episcopus, morabatur apud Archiepiscopum, & pendebat in ipso summa consilii. Et perlatum est ad Ducem, quia non sentiret eam, quæ pacis sunt, sed quæ ad destructionem Ducis, & quia suggerit Archiepiscopo, ut transeat ad Principes, & rescindat amicitias, quas pepigerat cum Duce. Volens ergo Dux rem certius nosse, vocavit eum ad colloquium *Erbensburg*. At ille declinans iram potentis, declinavit in *Fresiam* veluti fungens legatione Archiepiscopi. Quem demum redeuntem, Dux secundo vocavit. Conductu ergo Domini Archiepiscopi, & Domini *Bernonis Magnipolitani*, occurrit Duci apud *Statben*, auditorus verbum ejus. Et convenit eum Dux super his, quæ ad ipsum perlata fuerant, qualiter scilicet verbis malis derogaverit honori suo, & dederit consilium adversus eum in malum. Affirmat Episcopus, se nihil horum recognoscere. Multis ergo verbis hinc & inde habitis, cupiens Dux convulsas amicitias refarcire, & Episcopum jam olim sibi dilectum, tenacius colligere, cepit ab eo familiariter exigere homini debitum, quod sibi imperiali donatione permissum in superioribus ostensum est, in his videlicet *Slavorum* provinciis, quas ipse jure belli, in clypeo suo & gladio possederat. Ad hujus propositionis verbum, vir magnanimus resiliit, dicens: modicam esse stipem Ecclesiæ suæ, nunquam se hujus intuitu libertatem suam occupaturum, aut cujuslibet potestati submissurum. E converso proponit Dux omnino aut loco cedere, aut propositis parere. Cumque fixus in sententia maneret Episcopus, præcepit Dux obcludi ei introitum *Parochiæ suæ*, & omnes redditus Episcopales tolli. Post discessum ergo Ducis locutus est Archiepiscopus ad Conradum Episcopum: Existimo, quod non sit cautum vobis consistere apud nos, propter satellites Ducis, in quorum medio sumus. Quin potius consulite honori nostro & salutem vestram, & transite

(a) compefceret tyrannidem. (b) de Aldenburg, quæ est in Ameland terræ Frisonum. (c) Bremensis Hartwici. (*) indepti, MSC. Ranzov. (d) Friburg & Horeborg.

ad Magdeburgensem Archiepiscopum, & principes, ut possitis evadere manus inimicorum vestrorum. Ego quoque post paucos dies prosequar vos, & (*) peregrinabor cum peregrinante. Et fecit juxta consilium Archiepiscopi, & transit ad Magdeburgensem Archiepiscopum, & mansit apud eum ferme duobus annis. Inde abiens in Franciam, visitavit Cisteriense Concilium, & reconciliatus est Alexandro Papæ per manus Papiensis Episcopi, qui fuit partium Alexandri, & ejectus de sede sua, morabatur in Claravalle. Deditque Pontifici in mandatis, ut præbita sibi facultate, aut ipse iret ad Alexandrum, aut Legatum dirigeret. His ita per-
actis, reversus est Magdeburg, & invenit ibi Hartvicum Hammenburgensem Archiepiscopum, nam & ipse loco cesserat, & manserunt apud Magdeburgensem Archiepiscopum diebus multis. Veruntamen milites Hartvici Archiepiscopi, qui erant in castris Horeborg & Friborg, faciebant frequentes excursus, & faciebant incendia & prædas in possessionibus Ducis. Quam obrem Dux transmissa militia, occupavit Friborg & fregit munimenta ejus, & adæquavit eam solo, & fecit tolli omnes redditus episcopales, non reliquit ex eis parvas reliquias. Soli qui erant in castro Horeborg, continuerunt se usque ad reditum Archiepiscopi, eo quod locus esset munitus propter paludosas voragines. Fervebat autem seditionum sæva tempestas per omnem Saxoniam, contendentibus scilicet universis Principibus adversus Ducem. Et factæ sunt captiones militum, & demembrationes, & everfiones urbium atque domorum, & incendia civitatum. Et addita est Goslaria Principibus. Et præcepit Dux custodiri vias, ne quis frumentum induceret Goslaræ, & esurierunt valde.

CAPUT X.

1. Imperator obsidet Genuam. 1167.	6. In his fuere aliquot Episcopi & Duces.
2. Ad Tusculum Romanorum XII. milia cadunt.	7. Imperator Saxonum gliscentem seditionem per legatos compescere studet.
3. Cæsar Genuam capit.	
4. Calixtum Papam facit. 1167.	8. Henricus L. alteram uxorem, Angli filiam, ducit.
5. Romæ plurimi de exercitu Imperatoris intereunt.	

IN diebus illis *Frethericus* (a) Imperator morabatur in Italia, & contrita sunt rebelliones Longobardorum, à formidine virtutis ejus, & effregit civitates multas populosas a que munitas, & abusus est Longobardia supra Reges, qui fuerunt ante eum diebus multis, & convertit faciem suam, ut iret Romam, ad (b) fugandum *Alexandrum*, & statuendum *Calixtum*. *Paschalis* enim brevi tempore vivens, defunctus erat. Cæsar ergo obsidens (*) *Ianuam*, quæ fuerat partium Alexandri, præmisit *Reinoldum* Coloniensem, & *Christianum* Moguntinum, & partem exercitus jussit præire Romam. Et venerunt *Tusculum*, (c) quæ non longè est à Roma. Quorum introitu comperto, Romani exierunt cum immenso exercitu, pugnaturi propter *Alexandrum*, & egressus *Reinoldus* & *Teutonicus miles*, pugnaverunt pauci contra innumeros, & obtinuerunt Romanos, (d) & percusserunt ex eis ad duodecim milia, & persecuti sunt fugientes usque ad portas urbis. Et corrupta est terra propter cadavera occisorum, & permanserunt mulieres Romanorum viduæ in annos multos, eo quod defecissent viri habitatores urbis. Ipsa die qua hæc gesta sunt Romæ, pugnavit Cæsar cum *Ianuanis*, (e) & obtinuit victoriam, compositus effectus civitatis. Et assumpto exercitu, abiit Romam, & invenit *Reinoldum*, (f) & exercitum quem præmiserat, latantem (g) de salute suimet, & de ruina Romanorum. Et admovit exercitum, ut caperet Romam, & oppugnavit domum *Beati Petri*, quia præsidium Romanorum illic erat, & jussit ignem portis immitti, & abegit Romanos à turribus per vaporem fumis. Et obtinuit templum, & replevit ædem interfectis. Et intronizavit *Calixtum* in cathedram, & egit illic (h) celebritatem beati Petri ad vincula. Admovitque manum Lateranensibus, ut destrueret eos, dederuntque ei pro vita simul & civitate, quicquid (i) postulati fuissent. Coacti ut comprehenderent *Alexandrum*, non prævaluerunt, eo quod noctu fugam inisset. Et accepit filios nobilium obsides, ut de cætero obedientes essent *Calixto*, fide irreprehensa. Secuta est hos Cæsaris prosperos eventus repentina calamitas. Tanta enim pestilentia subito Romam invasit, ut infra paucos dies universi penè interirent. (k) Mense enim Augusto pestiferæ nebulæ in partibus illis consurgere dicuntur. Mortui sunt ea pestilentia *Reinoldus* Coloniensis, *Hermannus* Verdensis, qui erant Duces consilii. (l) Præterea nobilissimus adolescens, filius *Conradi Regis*, qui duxerat unicam filiam *Henrici Ducis nostri*, insuper multi Episcopi, Prin-

(*) Hartvicus sede sua pellitur per Henricum Ducem Saxoniz, & castrum Vriburg in litore Albiz situm, quod ad Ecclesiam Bremensem pertinebat, funditus destruitur per eundem Ducem.

(a) Kalixtus Antipapa per Fredericum Imperatorem violenter in sedem suam introductus est. Nam in diebus &c. (b) debellandum factiones Alexandri Papæ & ad introducendum Kalixtum. (*) Potius Anconam. Bang. (c) Tusculanum. (d) in campo. (e) Ianuensibus. (f) Archiepiscopum. (g) de victoria. (h) solennitatem. (i) postulavit. (k) exercitus Cæsaris viri. (l) regii.

Principes & nobiles ipso tempore interierunt. Cæsar cum residuo exercitu reversus est in Longobardiam. Illic positus, audivit motum, qui fuit in Saxonia, & missa legatione, frequentibus induciis repressit surgentem seditionem, quousque præteriret tempus, & ipse liberaretur ab expeditione Italica. In tempore dierum illorum misit *Henricus Dux Bavaria & Saxonia* legatos in Angliam, & adduxerunt filiam regis Angliæ cum argento & auro & divitiis magnis, & accepit eam Dux in uxorem. *Separatus enim fuerat à priore conjugè, domina Clementia*, propter cognationis titulum. Habuit autem ex ea filiam, quam filio Conradi Regis dedit in matrimonium, qui etiam modico supervixit tempore, præventus immatura morte in expeditione Italica, ut supra dictum est.

CAPUT XI.

1. Longobardi contra Imperatorem conspirant.	4. Archiepiscopi' morte Dux comitatum Stadensem recipit. mense Octob. 1168.
2. Imperator in conventu Bambergensi Principibus similtates exprobrat. 1168.	5. Conradus Episcopus etiam rediit ad Ecclesiam suam.
3. Dux ibi cum Principibus in gratiam rediit.	6. Dux Widekindum Dasenburghium capit.

E Menso ergo post hæc non longo intervallo, videntes Longobardi quia corruissent columnæ regni, & defecisset robur exercitus, conspiraverunt unanimiter adversus Cæsarem, & volerunt interficere eum. Ille præsentens dolos, clam recessit à Longobardis, & reversus in Teutonicam terram, indixit curiam *Bavenberg*, vocatisque universis Principibus Saxonie coarguit eos de violatione pacis, dicens tumultum Saxonie dedisse Longobardis materiam defectionis. Multis itaque dilationibus, multa (a) providentia & consilio, dissensiones, quæ erant inter Ducem & Principes, ad conventionem pacis inclinatæ sunt, & cesserunt omnia juxta placitum Ducis, & ereptus est à circumventionem Principum absque omni sui met diminutione.

4 Et revocatus est *Dominus Hammenburgensis Archiepiscopus* in sedem suam, tactusque infirmitate infra paucos dies obiit, & extincta est morte illius vetus controversia, quæ fuit super *Comeria Stadenfi*, & possedit eam Dux de cætero absque omni contradictione. *Conradus* quoque *Lubicensis Episcopus* interventu Cæsaris, meruit redire in Parochiam suam, eâ scilicet conditione, ut sopita priori obstinatione, exhiberet Duci quæ justa sunt. Potitusque reditu in gratiam Ducis, mutatus est in virum alterum. Didicit enim in his quæ ipse passus est, compati fratribus suis, & de cætero pronior esse in (b) humilitatis officio. Clerum nihilominus defavavit à circumventionem Principum & potentum, præcipue verò de manibus *Henrici Comitæ Turingi*, qui nec Deum nec homines reverens, aspirabat ad bona sacerdotum. Cùm autem omnis bellorum motus, autore Deo, rediret in serenam pacis quietem, *Wedekindus de (c) Dasenburgh* recusavit pacem, quam locuti sunt Principes. Hic enim ab adolescentia sua ad malum strenuus, semper militiæ usum in rapinas detorserat. Sed ne malum posset, quod voluit, Ducis refrenatione acrius tenebatur. Captus enim aliquando, & in viticula coniectus, fidem dederat, ut de cætero temperaret à rapinis, & staret ad mandatum Ducis sincero obsequio. Sed ille ingruente tempore belli, pollicitationis immemor in Ducem omnibus acrius defavit. Cæteris ergo ad pacem reductis, hunc sigularem ferum Dux obsedit in castro *Dasenburgh*. Sed cùm omnem obsidionis & machinarum violentiam mons altior eluderet, misit Dux, & vocavit viros industrios de *Rammesberg*, qui aggressi rem difficilem & inauditam, perforerunt radices montis *Dasenburgh*, & interiora montis collustrantes repererunt puteum, unde castellani hauriebant aquam. Quo obturato, defecit aqua castellanis, & necessitate constrictus *Wedekindus*, dedit se & castrum in potestatem Ducis, cæteri dimissi, dispersi sunt, unusquisque in terram suam.

CAPUT XII.

1. Waldemarus I. suis & sociorum armis Rugianos subjugat. 1168.	no suo, templum olim apud Rugianos dedicarant.
2. Suantevitum destruit.	6. Rugiani ex Sancto Vito Suantevitum fecerunt.
3. In Rugia XII. templa ædificantur.	7. Suantevitus Slavorum summum Numen erat.
4. Jaremarus, Princeps Rugianorum, magno studio Christianorum sacra recipit & propagat.	8. Suanteviti flamen majoris apud Slavos fuit auctoritatis quam Rex ipse.
5. Monachi Corbeiensis S. Vito, patro-	9. Suan-

(a) prudentia MSC. L. S.

(b) humanitatis MSC. L. B.

(c) Dasenberg MSC. L. B. S.

9. Suantevito hostiâ Christiani hominis
litari solitum. | Suantevito immolandus, periculo
eripitur.
10. Apud Rugianos est halecum captu-
ra. | 12. Slavi in hospites & parentes bene-
fici sunt.
11. Godschalcus, sacerdos Christianus, | 13. Rugia ferax frugum.

IN tempore ille (a) congregavit *Waldemarus*, Rex Danorum, (b) exercitum grandem & naves multas, ut iret in terram Rugianorum, ad subjugandam eam sibi. Et adjuverunt eum (c) *Kazemarus* & *Buggezlaus* Principes Pomeranorum, & *Pribizlaus* (d) Princeps Obotritorum, eo quod mandasset Dux Slavis, ferre auxilium Regi Danorum, ubicunque fortè manum admovisset subjugandis exteris nationibus. Prosperatum est ergo opus in manibus Regis Danorum, & obtinuit terram Rugianorum, in manu potenti, & dederunt ei pro sui redemptione, quicquid Rex imposuisset. Et fecit produci simulacrum illud antiquissimum (e) *Zwantevit*, quod colebatur ab omni natione Slavorum, & iussit mitti funem in collum ejus, & trahi per medium exercitum in oculis Slavorum, & frustratim (f) concisum in ignem mitti. Et destruxit sanum cum omni religione sua, & ararium locuples diripuit. Et præcepit, ut discederent ab erroribus suis, in quibus nati fuerant, & assumerent cultum veri Dei. Et dedit sumptus (g) in ædificia Ecclesiarum, & erectæ sunt duodecim Ecclesie in terra Rugianorum, & constituti sunt sacerdotes, qui gererent populi curam in his quæ Dei sunt. Et affuerunt illic Pontifices, *Abfolon de Roschilde*, & *Berno de Magnopoli*. Hi adjuverunt manus Regis cum omni diligentia, ut (h) fundaretur cultus domus Dei nostri in natione prava atque perversa. Erat autem tunc temporis Princeps Rugianorum vir nobilis *Laremarus*, qui audita (i) vera Dei cultura & fide catholica, alacriter ad baptismum convolvit, præcipiens etiam omnibus suis, secum sacro baptismate renovari. Ipse verò factus Christianus, tam in fide firmus, tam in prædicatione erat stabilis, ut secundum Paulum jam à Christo vocatum videres, qui *fungens vice Apostoli*, gentem rudem & beluina rabie savientem, partim prædicatione assidua, partim minis ab innata sibi feritate ad novæ conversationis religionem convertebat. De omni enim natione Slavorum, quæ dividitur in provincias & principatus, sola Rugianorum gens durior cæteris, in tenebris infidelitatis usque ad nostra tempora perduravit, omnibus inaccessibilis, propter maris circumjacentia. Tenuis autem fama commemorat, *Ludewicum*, Karoli filium, olim terram Rugianorum obtulisse *B. Vito in Corbegia*, eo quod ipse fundator extiterit cœnobii illius. Inde egressi prædicatores, gentem Rugianorum sive Ranorum, ad fidem convertisse feruntur, illicque oratorium fundasse in honorem Viti martyris, cujus venerationi provincia (k) consignata est. Postmodum verò, ubi Rani, qui & Rugiani, mutatis rebus, à luce veritatis aberrarunt, factus est error pejor priore: nam sanctum Vitum, quem nos servum Dei confitemur, Rani pro Deo colere cœperunt, fingentes ei simulacrum maximum, & servierunt creaturæ potius quàm creatori. Adeo autem hæc superstitio apud Ranos invaluit, ut *Zwantevit* Deus terræ Rugianorum inter omnia numina Slavorum primatum obtinuerit, clarior in victoriis, efficacior in responsis. Unde etiam nostra adhuc ætate, non solum *Wagirensis* terra, sed & omnes Slavorum provinciæ, illuc tributa annuatim transmittunt, illum Deum Deorum esse profitentes. Rex apud eos modicæ æstimationis est, comparatione flaminis. Ille enim responsa perquirat, & eventus fortium explorat. Ille ad nutum fortium, & porro Rex & populus ad illius nutum pendent. Inter varia autem libamenta, sacerdos nonnunquam hominem Christianum litare solebat: hujuscemodi cruore Deos omnino delectari jactitans. Accidit ante paucos annos, maximam institorum multitudinem eo convenisse, piscationis gratia. In Novembri enim flante vehementius vento, multum illic halec capitur, & patet mercatoribus liber accessus, si tamen antè Deo terræ legitima sua persolverint. Affuit tunc fortè *Godschalcus* quidam sacerdos Domini de *Bardewich*, invitatus, ut in tanta populorum frequentia ageret ea quæ Dei sunt. Nec hoc latuit diu sacerdotem illum barbarum, & accersitis Rege & populo, nunciat irata vehementius numina, nec aliter placari posse nisi cruore sacerdotis, qui peregrinum inter eos sacrificium offerre præsumpsisset. Tunc barbara gens attonita, convocat institorum cohortem, rogatque sibi dari sacerdotem, ut offerat Deo suo placabilem hostiam. Renitentibus Christianis, centum marcas offerunt in munere. Sed cum nihil proficerent, cœperunt intentare vim, & craftina bellum indicere. Tunc institores onustis jam de captura navibus, nocte illa iter aggressi sunt, & secundis ventis vela credentes, tam se quàm sacerdotem atrocibus ademere periculis. Quamvis autem odium Christiani nominis & superstitionum fomes plus omnibus Slavis apud Ranos invaluerit, pollebant tamen multis naturalibus bonis. Erat enim apud eos hospitalitatis plenitudo, & parentibus debitum exhibent honorem. Nec enim aliquis egenus aut mendicus apud eos repertus est. Statim enim

(a) Duodecimo anno Frederici, qui est Domini 1166. (b) exercitum magnum navalem. (c) *Cazimarus* & *Buggezlaus* Duces. (d) *Kycinorum* & *Circipianorum*. (e) *Swantzewird*. (f) concisum. (g) pecuniam magnam ad ædificandas Ecclesias. (h) perfriceretur. (i) veri Dei. MSC. B. S. (k) insignita MSC. Lubec.

enim ut aliquem inter eos aut debilem fecerit infirmitas, aut decrepitem ætas, hæredis curæ delegatur, plena humanitate fovendus. Hospitalitatis enim gratia, & parentum cura, primum apud Slavos virtutis locum obtinent. Cæterum Rugianorum terra færa frugum, piscium atque ferarum est. Urbs terræ illius principalis dicitur *Arbona*.

CAPUT XIII.

1. Rugiani Christianam religionem recipiunt. - - - 1168.	& Aldenburgum vastat.
2. Rex Duci partem prædæ & tributorum Rugiæ denegat.	6. Slavi prædam repetunt.
3. Dux Slavos Danis immittit. 1169.	7. Prædæ intenti agriculturam & ædificiorum exquisitas substructiones negligunt.
4. Danorum clades prodigio significata.	8. Belli tempore preciosam suppellectilem cryptis occultant.
5. Daniae Rex regionem circa Penim fl.	

Anno ergo incarnati verbi M. C. LXVIII. fundatum est opus novæ plantationis in terra Rugianorum, & ædificatae sunt Ecclesiae, & præsentia Sacerdotum illustratae. Servieruntque Regi Danorum, sub tributo, & accepit filios nobilium obsides & abduxit eos secum in terram suam. Hæc autem acta sunt tempore, quo Saxones civilia bella gerebant. Postquam autem Dominus pacem reddidit, confestim Dux misit legatos ad regem Danorum, requirens obsides, & medietatem tributorum, quæ solvunt Rani, eo quod laudatum & juramento firmatum esset, ut quascunque gentes Rex Danorum expugnare voluisset, Dux ferret auxilium, & cum participatione laboris, fieret etiam particeps emolumenti. Cumque renueret Rex, & nuncii redissent inacti, Dux ira permotus vocavit Principes Slavorum, & mandavit, ut ultionem facerent de Danis. Vocati sunt, & dixerunt, assumus, & obaudierunt ei cum lætitia. Qui misit illos, & amoti sunt vectes & ostia, quibus jam pridem conclusum erat mare, & erumpebat vadens & inundans, & intentans exitium multis Danorum insulis & regionibus maritimis. Et instauratae sunt prædonum naves, & occupaverunt in terra Danorum insulas opulentas, & saturati sunt Slavi post diutinam inedia divitiis Danorum, incrassati, inquam, sunt, impinguati sunt, dilatati sunt. Audivi à referentibus, quod *Mekelenburg die fori de civitate Danorum septingenta numeratae sint anime*, omnes venales, si suffecissent emptores. Porro tanti excidii calamitatem ostenderant præsentia quædam. Sacerdos enim quidam in terra Danorum, quæ dicitur *Alse*, assistens sacro altari, cum sublevasset calicem, sumpturus hostiam, ecce, visa est in calice species carnis & sanguinis. Ille de timore tandem resumpto spiritu, non audens sumere insolitæ visionis speciem, transiit ad Pontificem. Ibi in conventu Cleri calicem videndum obtulit. Cum multi dicerent, id factum divinitus, ad confirmandam plebis fidem, Pontifex, altiori sensu, protestatus est, gravem Ecclesie imminere tribulationem, & sanguinem Christiani populi multum fundendum. Quoties enim sanguis martyrum effunditur, Christus denuo in membris suis crucifigitur. Nec prophetantis se fellere vaticinia. Vix enim præterierunt dies 14. & superveniens exercitus Slavorum, occupavit omnem terram illam, ecclesias subvertit, & populum captivavit, omnem verò resistentem percussit in ore gladii. Diu ergo siluit Rex Danorum, dissimulans gentis suæ ruinas. Reges enim Danorum, segnes & discincti, & inter continuas epulas semper poti, vix aliquando sentiunt percussuras plagarum. Tandem veluti somno excitus Rex Daniae, congregavit exercitum, & percussit partem modicam *Cyrcipana regionis*. Filius quoque Regis ex concubina natus, *Christophorus* nomine, cum mille, ut ajunt, loricis, venit *Aldenburg*, quæ Danicè dicitur *Brandebuse*, & percusserunt maritima illius Ecclesiam verò, cui de serviebat *Bruno* Sacerdos, non læserunt, nec attigerunt penitus bona Sacerdotis. Recedentibus ergo Danis, Slavi è vestigio persecuti sunt, & damna sua ultione decupla compensaverunt. Dania enim ex maxima parte in insulas dispersa est, quas ambit mare circumfluum, nec facile caveri possunt insidiæ piratarum, eo quod ibi sint promontoria latebris Slavorum aptissima, unde clam egredientes, percipiunt de insidiis incautos. Slavi enim clandestinis (a) insidiis maximè valent. Unde etiam recenti adhuc ætate, latrocinialis hæc consuetudo adeo apud eos invaluit, ut omnis penitus agriculturæ commodis, ad navales excursus, expeditas semper intenderint manus, unicam spem & divitiarum summam in navibus habentes sitam. Sed nec in construendis ædificiis operosi sunt, quin potius casâs de virgultis contextunt, necessitati tantum consulentes adversus tempestates & pluvias. Quoties autem bellicus tumultus insonuerit, omnem annonam paleis excussam, aurum, atque argentum, & preciosa quæque fossis abdunt, uxores & parvulos munitionibus vel certè sylvis contutant. Nec quicquam hostili patet direptioni, nisi tuguria tantum, quorum amissionem facilimam judicant. Danorum impugnationes pro nihilo ducunt, imò voluptuosum existimant manum cum eis conferere. *Solus eis Dux est formidini*, qui protrivit robur Slavorum super omnes Duces, qui fuerant ante eum, plus multo quam

(a) incurfibus. MSC. B. L. S.

quàm ille nominatus *Otto*, & misit frenum in maxillas eorum, & quo voluerit, declinat eos. Loquitur pacem, & obtemperant: mandat bellum, & dicunt: assumus.

CAPUT XIV.

1. Rex Ducem ad colloquium ad Eideram fl. evocat. - - 1169. 2. Duci partem tributi Rugiani permittit. 3. Affinitatem cum Duce, nuptiis inter Kanutum filium, & Rixam Ducis filiam, contrahit.	4. Slavia ab Eidera fl. Suerinum usque fit Saxonum colonia. 5. Pribislaus Mechlenburgum, Iloviam & Rostochium instaurat. - 1170. 6. Slavi latrocinantes deprehensi statim suspenduntur.

Rex ergo Danorum perspecta calamitate gentis suæ, vidit tandem quia bona est pax, & misit Legatos ad fortissimum Ducem, rogans præberi sibi locum familiaris colloqui ad Egdoram. Et venit Dux ad expetiturum placiti locum in *nativitate sancti Joannis Baptiste*. Et occurrit ei Rex Danorum, & exhibuit se primum ad omnem voluntatem Ducis. Et recognovit ei medietatem tributorum & obsidum, quæ dederant Rani, & de arario fani æquam portionem, & ad singula, quæ Dux judicavit exigenda, devotè paruit Rex. Et renovatæ sunt inter eos amicitia, & inhibiti sunt *Slavi*, ne de cætero impugnarent Daniam. Et facti sunt vultus Slavorum subtristes, propter confederationem Principum. Et misit Dux nuncios suos cum nunciis Regis in terram Ranorum, & servierunt ei sub tributo Rani. Et rogavit Rex Danorum Ducem, ut filiam suam, viduam *Fretherici nobilissimi Principis de (a) Radenburg* daret filio suo, qui jam designatus erat Rex, in uxorem. Interventu itaque magorum Principum, consensit Dux, & misit filiam suam in regnum Danorum, & facta est lætitia magna omnibus populis borealium nationum, jocunditas & pax simul orta est. Et mutatum est gelidum illud frigus aquilonis, in lenes Austri flatus, & cessavit maris vexatio, & detumuerunt procellæ tempestatum. Et pacata est via transeuntibus à Dania in Slaviam, & ambulaverunt mulieres & parvuli per eam, eo quòd submota sint offendicula, & defecerint prædones in via. Omnis enim Slavorum regio, incipiens ab Egdora (qui est limes regni Danorum) & extenditur inter mare Balticum & Albiam, per longissimos tractus usque ad Zuerin olim infidiis horrida, & penè deserta, nunc dante Deo tota redacta est velut in unam Saxonum coloniam, & instruuntur illic civitates & oppida: multiplicantur Ecclesiæ, & numerus ministrorum Christi. *Pribislaus* quoque deposita diuturnæ rebellionis obstinatio, sciens quia non expectat sibi, calcitrare adversus stimulum, sedit quietus & contentus funiculo portionis sibi permissæ, & ædificavit urbes *Mekelenburg, Ilove, & Rostock*, & collocavit in terminis eorum Slavorum populos. Et quia Slavorum latrones inquietabant Teutonicos, qui habitabant Zuerin, & in terminis ejus, *Guncelinus* præfectus castri, vir fortis & faterles Ducis, mandavit suis, ut quoscunque Slavorum invenissent incedentes per avia, quibus non esset evidens ratio, captos statim suspendio necarent. Et cohibiti sunt utcunque *Slavi* à furtis & à latrocinis suis.

HACTENVS HELMOLDVS.

DERELICTORVM HELMOLDI
SUPPLEMENTVM,

AVCTORE ARNOLDO, ABBATE
LVBECENSI.

DOMINO ET PATRI PHILIPPO, RACEBURGENSIS Ecclesiæ antistiti, & universis ibidem fratribus Arnoldus, servorum Dei ultimus, debitam in Christo reverentiam.

CAPUT I.

Quia bonæ memoriæ *Helmoldus Sacerdos* historias de subactione seu vocatione Slavorum, & gesta Pontificum, quorum instantia ecclesiæ harum regionum invaluerunt, debito fine, ut voluit, non consummavit; Deo cooperante huic operi, vel labori insistere decrevimus, ut tam piæ devotionis cooperatores existentes, vestris suffulti orationibus memoriam in benedictione fortiamur. Unde rogamus prudentiam vestram, ne tenuitatem ingenii nostri, vel verborum rusticitatem attendatis, sed caritatis devotionem, quæ confundi non mere-

Kkkk 3

(a) Rodenburg MSC. Lub.

meretur, pia consideratione advertatis. Ille etenim vir sagacis ingenii, potens in verbis, notior in positionibus, facundo sermone divitis venæ, seriem operis percurrit, nos autem de pingui Minerva distillantes velut impeditioris linguæ, & tardioris calami, cæpto operi reptando insistentes, humiliter procedamus, quia nec voce nec calamis æquiparamus magisterium. Veritatem ergo historiæ sequentes, adulationem, quæ plerisque scriptorum comes est, omnino damnamus, ut timorem ac gratiam excludentes fallacem, liberè quæ nobis compta sunt, prosequamur.

Quo ergo (a) præcipiente, vel præsidente, harum Borealium regionum sive Ecclesiarum status invaluerit, ut in libro memorati sacerdotis Helmoldi contextum est, subsequenter annectamus. Et quia usque ad tempora *Henrici, Ducis Saxonie atque Bavariae*, series decurrit, ipsum in fronte ponamus. Quia super omnes, qui ante ipsum fuerunt, duriciam Slavicam perdomuit, & non solum ad tributa solvenda coegit, sed etiam erga veri Dei cultum, relictis superstitionibus idololatriæ, humiliatis cervicibus promptissimos fecit. Pacem etiam maximam in omni terra Slavorum firmavit: & omnes provinciæ aquilonares *Wagavorum, Holzatorum, Polaborum, Obotritorum*, ocio, & quiete vacabant, & prohibita sunt furta & latrocinia terra marique, & fruebantur mercationibus & negociationibus mutuis, & habitabat unusquisque sub vite & ficu sua præsidente in Radesburg reverendissimo patre *Euormodo* Episcopo, in Lubeke verò *Conrado* Episcopo, viro illustri, in Zuerin quoque *Bernone*, viro religioso, qui ecclesias novellæ plantationis, quas *Henricus Dux* memoratus instituit, Domino incrementum dante, doctrina plantare, & opere irrigare instantissimè satagebant.

CAPUT II.

1. Imperator inter Ducem & cæteros Germaniæ Principes pacem firmat. - - - 1171.		primariis suis viris assumtis, suscipit. - - - 1171.
2. Pribislaus ex hoste Duci factus est amicissimus.		4. Mechtildis, Ducis conjux, est religiosa &c. parit filiam Rixam.
3. Henricus L. votivum iter in Syriam,		5. Et reverso Duce quatuor filios.

1. Confirmata ergo pace in terra Slavorum, ut dictum est, magis ac magis invalescebat potentia Ducis, super omnes inhabitantes terram, & sopita sunt bella civilia, mediante majestate Imperatoria, quæ erant inter ipsum & Principes Orientales. *Pribislaus* verò, frater *Wentislavi*, ex inimico factus est Duci amicissimus, sciens quòd nil prævalerent adversus eum suscepta molimina, considerans etiam viri magnificentiam, & quocumque se vertebat in omnibus fortuna favente prævalebat. Dux itaque tanta potitus quiete, tantisque fluctuationum emensis periculis, tanquam portum salutis commodum duxit, pro peccatis suis sanctum visere sepulcrum, ut adoraret Dominum in loco, ubi steterunt pedes ejus. Ordinatis ergo rebus suis, de protectione Hierosolymitana acrius cogitare cæpit, & terra sua tutelam *Wichmanno* Archiepiscopo *Magdeburgensi* consignans, nobiliores terræ itineris sui socios fecit, *Conradum* scilicet Episcopum *Lubicensem*, *Henricum* Abbatem de *Brunswich*, *Bertoldum* Abbatem de *Lunenburg*, & memoratum *Pribislaus* regulum *Obotritorum*, & *Guncelinum* Comitem de *Zuerin*, & *Sifridum* Comitem de *Blanckenburg*, & alios quàm plures, tam de viris suis liberis, quam de ministerialibus. Et non remansit quisquam (b) majorum, excepto *Echberto de Wolsfebotele*, quem constituit Dux super familiam suam, maximè tamen deputatus est in ministerium Domine Ducis *Mechtildis*, religiosissimæ femine, cujus memoria & apud Deum nota est & apud homines, filie Regis Anglorum. Quæ lineam generositatis suæ, quam ex longa regalium parentum profapia traxit, piis operibus extulit, & caritatis insistens effectibus, religionis decore venustavit. Erat enim summæ pietatis, circa afflictos miræ compassionis, elemosynarum largæ erogatrix, & orationibus dedita: Missarum, quas plurimas decantari fecit, devotissima frequentatrix. Fidem quoque conjugii illibatam custodiens, thorum conservabat immaculatum. Manebat autem in *Brunswich*, omni tempore quo Dux peregrinatus est, quia tunc prægnans erat, ediditque filiam nomine *Rikezen*: Filios etiam ex eo post reditum suscepit, *Henricum*, *Luderum*, *Otonem*, *Willelimum*, quos sicut de sancto *Thobia* legitur, ab infantia Deum timere docuit. Ministrabant ei *Henricus de Lunenburg*, & *Echbertus* memoratus, eo quòd ipse fidelis & inclytus haberetur in omni domo Ducis. Sed res aliter cesserunt. Ipse enim dedit maculam in gloriam suam, & notam perfidiæ incurrit. Unde graviter multatus est. Sed ista nunc omittamus, quia ad alia festinamus.

CAPUT III.

1. Henricus L. expeditionem Idib. Januarii ingressus, Ratisbonam pervenit. - - - 1171.		2. Inde in Austriam ad vitricum suum: & inde Viennam.

3. Epi-

(a) principante MSC. L.S.

(b) major. MSC. Lub.

3. Episcopus Wormatiensis, Cæsaris Legatus, est socius itineris.
4. Progressi per Austriam & Ungariam

- Strigonium appellunt.
5. Rex Hungariæ veneno perit.
6. Henrico L. dux itineris additur.

Dux autem cum magna gloria profectus est de *Brunsvich* post octavam Epiphaniæ, & venit cum omni comitatu suo *Ratisbonam*, ibique solenniter egit diem purificationis cum optimatibus terræ. Quorum etiam nobiliores peregrinationis suæ socios fecit, *Marchionem* videlicet *Frethericum de Sudbbach*, (*) & *Marchionem de Stire*. Et ita procescit in regnum Orientale, ad vitricum suum nobilem Ducem *Henricum*. Qui totus festinus occurrit ei in castro *Nuenburg*, cum maximo Cleri plebisque tripudio, ubi mater ejus *Domina Gertrudis*, memorabilem sortita est sepulturam. Inde honorificè deduxit eum in civitatem metropolitanam *Wene*, ubi comparatis navibus, frumento, & vino, cæterisque necessariis copiosè onustatis, Dux cum suis navale iter per devexa Danubii arripuit: servi tamen cum equis via terrestri perrexerunt, vespertino tempore semper venientes ad locum determinatum, ubi naves applicuissent. Nec prætereundum, quòd *Dominus Wormaciensis* huic itineri se sociavit, non peregrinationis gratia, sed *legatione functus Imperatoris, ad regem Græcorum* (a) *Manuelem* pro filii ipsius filio suo in matrimonio socianda. Verius tamen ob commodum Ducis factum creditur, ut tam familiari legatione accepta, benignè Ducem Rex Græcorum susciperet, & benignius per terram suam ducatum ei præberet. Dux etiam Orientalis Austriæ instaurata classe, profectus est Ducem Saxonix, ducatum ei præbens, & necessaria hospitalitatis abundantissimè administrans. Cum magna ergo commoditate ad civitatem, quæ *Mesenburg* (**) dicitur, pervenerunt, quæ sita est in confinio terræ Ungariæ, ubi *Legatus Regis Ungarorum, Florentius* dictus, paratus fuit ad excipiendum Ducem Saxonix unà cum *Duce Orientalis Austriæ, cujus sororem Rex habebat*, & ita procedentes cum summa tranquillitate, applicuerunt ad urbem quandam, quæ naturaliter est munitissima. Nam ex uno latere cingitur Danubio, ex alio, alveo profundissimo, qui *Grane* dicitur, à quo arx & civitas, quæ in altera ripa sita est, nomen accepit. Gravis autem mœstitia Ducem illic perculit. Nam ipsa nocte, Rex veneno interiit, appo- tiatus, ut dicitur, à fratre suo, quem de terra eiecerat. Unde gravi afflictione constricti, ignorabant quid facerent. Dux enim Saxonix, graviter cum suis angebatur, quòd in peregrinatione constitutus, tutò ulterius progredi non posset, quia morte Regis quasi præfocatus, ducem viæ habere non poterat. Nec minus alter affligebatur de tam subito Regis interitu, eo quòd intestatus obiisset, & sororem suam, viduam, prægnantem tamen, quasi exortem regni, sine hærede reliquisset. Consilio autem habito, missi sunt ad Archiepiscopum, qui tunc in civitate constitutus erat regii funeris exequiis occupatus, *Conradus* Episcopus, *Henricus* Abbas, *Bertoldus* Abbas, ut ipsius ordinatione Dux Saxonix ducem itineris habere possent. Qui benevolam se huic negotio exhibuit, & convocatis Principibus tandem ordinatum est, ut *Florentius* suprâ memoratus, cum Duce procederet, via qua cœperat.

CAPUT IV.

1. Dux periclitatur in Danubio.
2. Brandisium perveniunt.
3. Relictis navigiis terrestri itinere Bulgarorum sylvam ingrediuntur.
4. Depositis etiam vehiculis jumentis com meatum vehunt.
5. Servii ipsis transitum denegant.
6. Dux ad pugnam instructus cum ar-

- matibus procedit.
7. Servii noctu impetum in Ducis castra faciunt.
8. Episcopi Wormatiensis tentorium ab illis oppugnatur.
9. In conflictu dux Serviorum cadit.
10. Nissam perveniunt.
11. Constantinopolin ingrediuntur.

Dimissus ergo Dux & sui, prosperè navigabant per aliquot dies, & inciderunt periculum, quod vulgariter *Schere* dicitur, quia ibi scopuli immanissimi ad instar montium prominentes, quorum uni castellum impositum est, interceptis aquis meandi facultate subtracta, difficilimum illic navigantibus transitum fecerunt: aquæ enim in arctum collectæ, primò quidem consurgentes intumescunt, & postea magno fragore in præceps cadunt. Omnes tamen naves, nutu Dei, illic illas transierunt, sed *solus Dux ibidem naufragium pertulit*. Quod videntes ii, qui in castello erat, navicula arrepta, eum ad terram traxerunt. *Guncelinus* verò, & *Jordanes* *Dapifer* cum aliis, natando evaserunt. Restaurata ergo nave, pervenerunt *Brandis*, urbem Regis Græcorum, ubi deficientibus aquis, naves in sicco steterunt. Ibi enim Danubius subterraneo meatu absorptus, in amnem parvissimum derivatur, & post longa terrarum spacia, turgentibus fluctibus ebulliens, in *Sowam* protrahitur. Relictis ergo navibus, terrestrem viam ingressi, intraverunt *nemus illud maximum & notissimum, quòd Bulgerewalth* dicitur, ubi multum laboraverunt tam ipsi quàm equi eorum, in profunditate palustri, & destructi

(*) f. de Sulzbach.

(a) Manoe MSC. L. B. S. castrum limitaneum grenzstat.

(**) hodie Meseuz in confinibus Hungariæ significat.

fructi sunt equi eorum plurimum, trahentes in plaustris & carrucis copiam victualium.

4 Cumque creberrimè plaustra contererentur, & omnes nimio labore deficerent, in reficiendis & sublevandis curribus, & processum nullum haberent, eo quòd dictum fuisset, ut una carruca contracta, omnes (a) confisterent, donec ea refecta omnes procederent, animadvertens Dux, quòd ob tædium tanti laboris nimiam facerent moram progrediendi, præcepit ut relictis plaustris victualia jumentis imponerent, & sic abirent. Videres ergo immensos acervos farinæ purissimæ projectos, vasa vinaria plurima, & vino plena relictæ, carniū, piscium multitudinem ibi neglectam, & quicquid accuratius sibi quisque præparaverat diversis condimentis. Procedentes ergo, appropriabant urbi, quæ *Ravenella* dicitur, quæ in medio nemoris sita est, cujus habitatores *Servi* dicuntur, filii Belial, sine jugo Dei, illecebris carnis & gulæ dediti, & secundum nomen suum immundiciis omnibus fervientes, & juxta locorum qualitatem bellualiter vivendo, bestiis etiam agrestiores. *Subjelli* tamen *noscentur Regi Græcorum*, cujus Legatus Ducem præveniens, qui tunc cum ipso erat, præcepit, ut Ducem in castris honorificè susciperent, & ut deceret Regis magnificentiam, in omnibus ei honestissime (b) deservirent. Qui ejus monita sive præcepta contemnentes, dimiserunt eum vacuum, ac sine honore abjecerunt. Qui reversus ad Ducem, nunciavit ei quòd audierat. Et venit Dux cum suis prope urbem, & ibi castra metatus est. Et iterum missò nuncio, mandat se pacificè venire, rogans ut conductorem ab eis accipiat: & sic in pace discedat. Cumque hoc sæpius attentatum fuisset, & nihil (c) profecissent, Dux ait ad suos: Iustum quidem est, ut in peregrinatione positi, cum omni pace & mansuetudine incedamus, & ideo cum signis bellicis ad urbem Regis, ad quam tendimus, procedere non debuimus: Sed quia isti filii Belial quæ pacis sunt non sectantes, bellum nobis intentare videntur, levate signa, & procedamus. Deus patrum nostrorum nobiscum sit, pro cujus nomine peregrinamur, & ejus præcepta secuti domos & fratres, uxores & filios, & agros reliquimus. His viribus utendum est, pugnemus fortiter, quicquid ipsi placuerit, fiat, quia sive vivimus sive morimur, Domini sumus. His dictis levantes signa profecti, præterierunt urbem, nec longè castra metati sunt in valle longissima, super rivum perlucidum, habentes à dextra, montana, à sinistris verò rubum spinarum densissimum. Hoc ergo muniti præsidio, accenderunt ignes maximos, & ordinatis excubiis per castra, curam corporis habuerunt, & dormitum est. Cùm ecce media nocte *Servi* in unum ex omni nemore conglobati, fecerunt quatuor turmas, & per vices in quatuor partibus ululantes, invalescebant maximis vociferationibus, sperantes se sic terrere exercitum Ducis, ut fugientes bona sua projicerent, & ipsi quædam raperent. Dux autem confurgens cum suis ad arma convolabat, & circuibat *Henricus Marschalcus*, cogens milites omnes ad vexillum Ducis convenire. *Servi* etiam ex una parte sub custodia equos servabant, quibus mandatum erat, ut si priores insultu hostium excepissent, sine mora militibus nunciarent, ut præsidio eis fierent. Fuit autem numerus virorum educentium gladium, *ducenta millia*. (*) Cumque, ut dictum est, milites omnes ad Ducem venirent, ascenderunt ad eum, etiam *Conradus* Episcopus, & *Abbat*, *Henricus* & *Bertoldus*, & sedebant juxta Ducem. Duce autem sedente in armis, accensus est (d) clibanus ingens, & stabat ante eum *Guncelinus Comes*, & quique robustiores, mutuis se cohortationibus confortantes, & subito prodiit sagitta, & cecidit prope eos. Unde exterriti, celerius arma corripunt. Subito autem venit, qui diceret, *castra Domini Wormaciensis* ab hostibus occupata, & militem unum mortuum, sagitta percussum, & servos duos, quorum alter usque ad medium diem supervixit, & mortuus est.

9 Tela enim habent roxicata, & quicquid vulneraverint, mortem evadere non potest. Audito ergo tam tristi nuncio, subito missi sunt ad castra Episcopi, *viginti milites loricati*, qui venientes, hostes fortiter cædendo premebant, & unus *balista* feriens, nutu Dei è regione percussit Ducem illorum, & transfodit eum. Illo cadente, alii fugam inierunt, & non adjece-

10 runt ulterius impetere castra Ducis. Facto autem mane, orta est nebula. Cùm verò sol incaluisset, profecti sunt, & viderunt eminus hostes tota die insidiantes, si aliquem ex eis rapere potuissent, & sic illæsi transito nemore, tenuerunt civitatem (**) *Niccam*. Ubi Dux honorificè susceptus est, & lautissimè ministratum est ei, & omnibus suis, de impensa regia. Inde ductus est *Andernopolim*, deinde *Vinopolim*, (***) & ita profecti in parasceve venerunt, prope *Constantinopolim*. Ibique celebrantes Dominicam passionem & sabbatum sanctum, mane in die sanctæ resurrectionis, peractis solenniter mysteriis, & prandio factò, ascenderunt curiam Regis. Præmiserat autem Dux munera multa & optima, juxta morem terræ nostræ, equos pulcherrimos sellatos & vestitos, *loricas*, *gladios*, *vestes de Scharlatto*, & *vestes lineas tenuissimas*.

CAPUT V.

1. Henricus L. splendido apparatu à Rege Græco excipitur.		tatione de Processione Spiritus S. palmam obtinet.	Rex
2. Sacris cum Rege interest.		4. Regina Duci munera dat.	
3. Henricus, Abbas Brunsvic. in disputatione de Processione Spiritus S.			

(a) subsisterent MSC. L. R. S.

(b) subservirent. MSC. L.S.

(c) profecisset. MSC. Lubec.

(*) rectius

mille ducenti habet Cod. MS. Ranzov.

(d) rogus MSC. Ranzov.

(**) Nissa. Bangert.

(***) Philippopolis forte, ut Adrianopolis.

Rex ergo indutus ornatu regio, cum summis Pontificibus & Principibus & optimatibus, ¹ prætulabatur adventum Ducis. Erat autem in eodem loco curia venationis latissima & planissima, murata; & ad ostendendam gloriam divitiarum suarum, præceperat Rex Principibus & optimatibus suis, ut omnes solenniter huic interessent læticia. Videres ergo illic tentoria innumera erecta, byssina, purpurea, cum capitibus aureis, & pro uniuscujusque magnificentia, vario decore ornata. Veniens ergo Dux, gloriose susceptus est, & quia processione solennitas instabat, *procedebat Rex cum Duce.* Erat autem strata semita quædam tota purpurea, desuper tecta (a) aurifrigiis, & ornata aureis lampadibus & coronis. Hanc ince-
debat statio Clericorum, & pontificum, prosequente Rege cum Duce, & militibus tantum peregrinis. Et ita procedebant ad tentorium aureum, quod totum incanduit gemmis & lapidibus preciosis. Inde per eandem viam reversi sunt ad Ecclesiam, & collocatus est Rex in excelsis throno suo, & Dux in alio, juxta eum, & milliarum solennia celebrabantur. Igitur ³ post meridiem cum Rex cum Duce lætior esset, movit quæstionem *Dominus Wormaciensis* una cum *Lubicense*, cum literatioribus Græcorum, *de processione Spiritus sancti.* Dicunt enim Græci, Spiritum sanctum procedere tantum à patre & non à filio, verbis Domini nimis adherentes, qui de processione Spiritus sancti loquens, ait: Cum venerit Paracletus, qui à patre procedit, &c. Opponentibus autem nostris, Quia Spiritus sanctus procedit à filio sicut à patre, quia Spiritus sanctus est patris & filii, & cum Spiritus sancti gratia datur hominibus, profecto mittitur à patre, mittitur & à filio, procedit à patre, procedit & à filio: Quia ejus missio, ipsa processio est. Græcis verò adhuc contradicentibus, quasi plenis autoribus nondum essent conclusi, *Abbas Henricus*, vir literatissimus & facundissimus, modestè inchoans: (b) Nunc erratis, inquit, ô catholici & religiosi viri, dicentes Spiritum sanctum tantum à patre procedere, & non à filio, quia plane procedit à filio sicut à patre, Quod negare hæreticorum est. Quod enim de utroque procedat, divinorum eloquiorum testimonio comprobatur. Dicit enim Apostolus: Misit Deus Spiritum filii sui in corda nostra. Ecce hic dicitur Spiritus filii. Et ibi. Qui autem Spiritum Christi non habet, hic non est ejus. Ipse etiam filius de Spiritu sancto in Evangelio ait: Quem ego mittam vobis à patre. Patris autem Spiritus dictus est, ubi legitur, Spiritus ejus qui suscitavit Iesum à mortuis, habitat in vobis. Et ipse Christus dicit: Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Et alio loco: Quem mittet pater in nomine meo. His & aliis autoritatibus ostenditur, quod Spiritus sanctus procedit à patre & filio. Ad illud autem, quod de Evangelio opponitis, qui à patre procedit, ita respondemus, quia cum dicat in eo Veritas, Spiritum sanctum à patre procedere, non addidit Solo, & ideo etiam à se procedere non negat, sed ideo patrem tantum nominat, quod ad eum etiam solet referre, quod ipse est, quia ex illo habet. Vestri etiam Doctores, unam eandemque sententiam esse intelligentes, qua Spiritus sanctus dicitur procedere à patre & filio, & esse Spiritum filii sicut patris, professi sunt Spiritum sanctum procedere à filio sicut à patre. Unde Athanasius in symbolo fidei: Spiritus sanctus à patre & filio, non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens. Ecce Spiritum sanctum à patre dicit procedere & à filio. Item Ioannes Chrysostomus in Homilia quadam sic ait: Iste est procedens à patre & filio, qui dividit dona propria prout vult. Item Cyrillus Episcopus, Spiritus, inquit, sanctus, intelligitur per se, secundum quod Spiritus est, & non filius, sed tamen non est alienus ab eo. Spiritus enim veritatis nominatur, & profuit ab eo, sicut à Deo patre. Ecce etiam à vestris doctoribus aperta habetis testimonia, quibus Spiritus sanctus à patre & filio procedere ostenditur. Omnis ergo lingua confiteatur Spiritum sanctum procedere à patre & filio. His aliisque autoritatibus, maximè suis, non valebant contradicere Magistri Græcorum, concedentes Spiritum sanctum procedere à patre & filio. Et magnificatus est *Abbas Henricus* in conspectu Regis, & Pontificum, collaudantes doctrinam ejus, & fidem non modicam adhibentes verbis illius. Regina autem donavit Duci *Samittos* plurimos, ita ut omnes milites suos vestiret Samittis, quibus addidit Regina cuilibet ⁴ *militi pelles varias, & pelliculam Zobilinam.*

CAPUT VI.

1. Henricus L. cum suis in mari periclitatur.

2. Liberatio e periculo in somno alicui prædicitur.

Porro Rex dedit ei navein firmisimam, necessariis omnibus copiose ditatam, & ingrediens ¹ Dux cum suis, navigare cœpit. Et factus est *motus magnus in mari*, ita ut præ nimia tempestate omnes mortem sibi proximam formidarent. Erat autem ibi quidam bonæ conver-² sationis, qui ob imminens periculum graviter anxiebatur, & inter ipsas mentis & pelagi fluctuationes, repente somno depressus, vidit astantem sibi viginem pulcherrimam, quæ dixit ad eum: Times maris periculum? Et ille, Domina, inquit, clarissima tenent nos angustiæ, & nisi Deus cœli respexerit nos, quantocyus peribimus. Et illa, Confide, inquit, non peribitis,

LIII

bitis,

(a) stragula fetica phrygio opere facta & auro intertexta. Bangert. (b) Non erratis. MSC. Ranzov.

bitis, sed propter orationes cujusdam, qui in hac navi me invocare non cessat, ab instanti periculo liberi eritis. Quod de quo dictum fuerit, quamvis expressum non sit, tamen qui viderat, de Henrico Abbate dictum sibi affirmabat, quia qui in Spiritu Dei videt, pauca quidem audit, sed plura intelligit. Nec fefellit visio. Denique facta die invalescebant procellæ, & navis in medio mari jactabatur fluctibus. Et inciderunt periculum (a) marinum, ut superius in Danubio, quod dicitur *Skere*, & timuerunt nautæ vehementer. Erant autem ibi petræ acutissimæ à dextris & à sinistris, & navis in medio. Cumque nimis turbarentur, aspexerunt nautæ lapides patentes quasi ostium, & direxerunt velum contra ipsum, & ecce cecidit spiritus procellæ, & siluerunt fluctus ejus: & subito navis illæsa pertransiit, & laudaverunt Dominum, qui mortificat, & vivificat, deducit ad inferos & reducit.

CAPUT VII.

1. Dux Acconem: inde Hierosolymam pervenit.	3. Milites sacros præmiis afficit, & loca sancta lustrat.
2. Templis donaria infert.	4. Henricus Abbas frequenter missarum solennia in itinere peragit.

1 **D**ux igitur applicans ad *Accaron vel Accon*, magnificè susceptus est ab *Accaronitis*, (a) & ascensis equis, rabis, mulis, quidam etiam asinis, processerunt ab urbem *Hierosolymitanam*, & occurrerunt eis *Templarii & Hospitalarii*, cum grandi comitatu, & honestissimè excipientes Ducem, duxerunt in sanctam civitatem, & susceptus est à Clero cum hymnis & laudibus Dei.

2 Obtulit autem Dux ad sanctum sepulcrum pecuniam multam, & Basilicam, in qua lignum Domini repositum est, ornavit (b) musivo opere, & ostia ejusdem Basilicæ vestivit (c) argento purissimo. Deputavit etiam reditus annuos ad cereos comparandos, jugiter ad (d) sanctum sepulcrum arduos. Templariis quoque & Hospitalariis dedit dona & arma plurima, & mille *Marcas argenti*, ad comparanda prædia, quibus tirones teneantur tempore belli. Rex autem in domo propria fecit ei cum suis convivium per triduum. Visitatis ergo omnibus locis sanctis, in *Iosaphat*, (*) in monte *Oliveti*, in *Bethlehem*, in *Nazareth*, abiit ad *Jordanem*, deducens eum.

4 Templariis, & inde ascendit *Quarctenam*. (**). Illic etiam *Henricus Abbas* cum difficultate magna ascendit, quia corpore exhaustus erat, celebrans ibi divina, quæ etiam ad omnia illa sancta loca devotissimè celebravit ob memoriam Domini nostri Iesu Christi, quam corporaliter ibi exhibuerat, & gloriosæ genitricis ejus, cui etiam in omni peregrinatione illa, cilicio indutus, devotissimus extitit, in abstinentiis, in orationibus, primo semper diluculo antequam castra moverentur, completis matutinorum vigiliis, cum pleno officio missarum ei solennia celebrans, & hostiam salutarem tam pro se quam pro omni exercitu illo peregrino incessanter offerens.

CAPUT VIII.

1. Dux in patriam remeaturus Hierosolymam Antiochiam procedit.	3. Etiam Bertoldus, Abbas Lunenburg. vitâ excedit.
2. Conradus Episcopus Lubecensis, mo-	

1 **D**ux autem regressus est Hierosolymam, & detinuit eum illic *Dominus Patriarcha* duobus diebus. Inde reversus in *Accaron vel Accon*, & ita valedicens omnibus, etiam suis, *Conrado* videlicet Episcopo, & *Bertoldo* Abbati, profectus est *Antiochiam*, prosequentibus eum.

2 Templariis, cum turba multa. *Conradus* autem Episcopus ægrotabat infirmitate, qua & mortuus est. (a) Cum autem Dux abiisset, *Dominus Episcopus* molestè ferens ejus discessum, habens etiam quædam negotia ei insinuanda, cum Abbate *Bertoldo* barcham ingrediens navigio eum insequitur. Crescente autem corporis molestia, cum jam applicarent ad civitatem quæ *Surs* dicitur, vel *Tyrus*, spiritum reddidit. Cujus corpus in civitatem perlatum honestissimè terræ reconditum est, agente id *Guncelino* Comite & aliis amicorum Ducis, qui præ-

3 sentes fuerunt. *Bertoldus* autem Abbas rediens *Accaron*, post triduum & ipse vitam finiit. Dux autem hoc audito, graviter contristatus est, *Henricus* vero Abbas cum Duce perrexit via quæ cœperat.

CAPUT IX.

1. Dux terrâ Sarracenorum præternavigata, Tarsum pervenit.	3. Soldanus Turcicus benignissimè illum excipit.
2. Deinde per Romaniam desertam cum suis iter facit.	4. Multa eidem munera offert.
	5. De religione disputat.

Igi-

(a) maximum. MSC. Lub.

(a) vel *Acconitis* MSC. Lub.

(c) auro MSC. Stetin.

(**) puto legendum: *Carmelum*.

(a) anno 1172 Kal. August. Bangert.

(b) opus, concinne & eximia compositione tessellatum. Bangert.

(d) sepulcrum Domini MSC. L. & S.

(*) f. in valle *Iosaphat*.

Igitur Dux missis Legatis ad Milonem Sarracenum, rogavit ut per terram suam ducatum ei præberet. Qui missis ad eum viginti viris de nobilioribus suis, mandat se paratissimum esse, cum honore & summa pace per terram suam illum deducere. Quod comperiens Dux in dolo factum, noluit per terram suam transire. Princeps verò Antiochia, qui eum honestè tractaverat, naves ei providit, quas ingressus cum equis, & omnibus quæ habebat, ad civitatem quæ dicitur portus Symeonis, (*) expansis velis nocte & die eundo, partem quandam terræ illius præteriiit. Cùmque ad civitatem quandam applicuisset, quæ dicitur Torfult, (a) Sarracenicè verò Tortum (quam postea idem Milo expugnans sibi subjugavit in ultionem, quòd peregrini ibi præterlapsi fuissent) Soldanus, Princeps Turcorum, misit ei quingentos milites, qui eum per terram Milonis deducerent cum omnibus quæ ipsius erant. Profecti autem per triduum, transferunt terram desertam & inviam, & inaquosam, terram horroris & vastæ solitudinis, quæ Romania deserta (**) dicitur, ubi multum laboraverunt, portantes in equis omnia necessaria, etiam aquam quam biberent tam ipsi quàm jumenta ipsorum. Et ita pervenerunt ad civitatem, quæ juxta linguam Turcorum dicitur Rakilei, in nostra lingua Eractia, quam Princeps Hierosolymitanus Eractus olim tenebat, qui occidit Cosdroe, qui Hierosolymam ceperat, & ligam Domini in captivitate asportaverat. Dux illuc perveniens, magnificè susceptus est à Turcis, & inde deductus est Axarat, ubi occurrit ei Soldanus latissimus, amplexatus & deosculatus eum, dicens eum consanguineum suum esse. Cùmque Dux perquireret affinitatem consanguinitatis, ille respondit: Quædam nobilis matrona de terra Teutonicorum, nupsit Regi Ruthenorum, qui genuit ex ea filiam, cujus filia devenit in terram nostram: de qua ego descendi. Benedicebat autem Soldanus Deum cæli, quia Dux Milonem evaserat, dicens eum infidelem, & traditorem, & si in terram ejus devenisset, profectò eum rebus vel etiam vita spoliasset. Dedit autem ei dona plurima, mantellum & tunicam de optima serico, qui propter operis excellentiam fecit inde Casulam (b) & Dalmaticam. (c) Post hæc adducti sunt ei equi mille octingenti, ut eligeret quos vellet. Dixit ergo Dux militibus suis, ut quisque acciperet sibi equum quem (d) voluisset. Inde adducti sunt caballi fortissimi triginta cum frenis argenteis & fellis optimis, de pallio & ebore compositis, quos Duci tradidit. Dedit etiam ei sex domos siterinas, (e) secundum morem terræ illius, & sex camelos, qui eas ferrent, cum servis, qui eos ducerent. Addidit his duos leopardos & equos & servos: docti enim erant sedere in equis. Cùmque omnibus modis benignissimè eum tractaret, arguit eum Dux de superstitione gentilitatis, multa dicens ei de incarnatione Christi & fide Catholica. Qui respondens: Non est, ait, difficile ad credendum, quòd Deus, cum voluit, de immaculata virgine carnem assumpsit, qui hominem primum de limo terræ plasmavit. Fortè, quia de hæresi Nicolaitarum erat, libros Moyse audierat: in quibus de plasmatione primi hominis legerat. Sunt enim multi gentiles, qui Pentateuchum Moyse recipiunt, nec tamen ab idololatria cessant, ut olim Samaritani. Unde mulier Samaritana in Evangelio dicit: Domine, ut video, Propheta es tu, & cætera.

CAPUT X.

1. Dux Iconium, & ad illum locum venit, ubi quondam Conradi III. exercitus perierat. Lib. I. cap. 60. n. 5.	1. Dux Iconium, & ad illum locum venit, ubi quondam Conradi III. exercitus perierat. Lib. I. cap. 60. n. 5.	2. Illius fastus.
2. Rex Græciæ tunc Conradum in angustias deducendum curarat.	3. Illius fastus.	4. Dux ad castellum Alemannorum: inde ad urbem Amke progreditur.

Dimissus itaque Dux à Soldano, deductus est Insciam. Inde (a) Cunin, quæ est civitas Turcorum capitalis. Et inde progressus venit in terram desertam & aridam nimis, ubi dicitur Conradus Rex stetit cum exercitu suo: quia propter nimiam terræ solitudinem, multis in fame & siti deficientibus, procedere non poterat. Traditus enim à ductore viæ fuerat, quod consilio Regis Græcorum quidam factum dicunt, eo quòd idem Conradus in terra sua cum nimia multitudine diu fuerit, & eum videre (b) noluit. Est enim quædam detestabilis consuetudo Regi Græcorum, qui etiam propter nimium fastum divitiarum suarum Imperatorem se nominat, quam tamen dignitatem à Constantino, ejusdem civitatis fundatore, traxerat, ut osculum salutationis nulli offerat, sed quicumque faciem ejus videre meretur, incurvatus genua ejus osculatur. Quod Conradus Rex ob honorem Romani Imperii omnino detestabatur. Cùmque Rex Græcorum in hoc consensisset, ut osculum ei porrigeret, ipso tamen sedente,

(*) puto: portus Sidenis vel Sidæ in Pamphilia, quæ urbs & Archiepiscopalis, & in Tabula Geographica Sacra apud Hornium Siden appellatur. (a) Tarsus. Bangert. (***) Siffido presbytero desertum Romanicè ad 1190. porro Bangert. porro Romanis nomine Afiata minorem appellabant, quæ Romanorum Imperatorum (nempe Græcorum) ditioni tunc adhuc suberat. (b) casula, vestimentum presbyteri; quod instar parvæ case totum hominem tegat. Bangert. (c) Dalmatica est vestis in Dalmatia primum texta, tunica sacerdotalis, linea, longa, candida cum clavis & purpura. Bangert. (d) vellet. MSC. Lubec. (e) stragula crassa, è coacta lana, quibus in castris utebantur. Nostri vocant Filt, Filtz. Bangert. Forte tentoria sunt ex tali genere.

(a) Iconium. Bangert. Nisdam MSC. Bœkel. Niselan Ranzow. (b) noluerit. MSC. Lub. & Bœkel.

dente, nec hoc **Conrado** Regi placuit. Tandem sapientiores ex utraque parte hoc consilium dederunt, ut in equis se viderent, & ita ex paritate convenientes sedendo se & osculando salutarent. Quod & factum est. Propter hanc igitur causam videlicet, quia vires Teutonicorum timebant omnes, exercitum illum peregrinum Græci tradiderunt, *miscentes eis venenum in fontibus*, & traducendo eos in horridissimam illam solitudinem. Et misero sine immanis illa expeditio soluta est. Dux autem procedens venit ad nemus maximum, quod dividit terram

4 Turcorum & Græcorum: quod triduo cum difficultate transiens, venit ad urbem regum (c) Græciæ, quæ dicitur *castellum Alemannorum*: quia eam Dux *Godefridus* olim tenuerat, & inde omnem Turcomaniam sibi subjugaverat. Inde profectus pervenit ad urbem fortissimam, muro & turribus multis in circuitu venustissimè ornatam, & fortissimè firmatam, quæ dicitur *Amkke*, quam idem *Godefridus* labore nimio expugnauerat. Et quia propter suam fidelitatem omni est memorabilis xvo, dicamus, quomodo eandem urbem, quæ inexpugnabilis erat, Deus in manus ejus tradiderit.

CAPUT XI.

1. Godefredo Bulioneo urbem Amke olim obsidente, obsessi duellum expetunt. - - - 1096.	3. Elias ad obsessorum partes transit, & duellum denunciat.
2. Duellum decernitur, & Elias quispiam in urbem mittitur.	4. Drogo quispiam duellum sibi deposcit.
	5. Elias à Drogone in duello superatur.
	6. Urbs deditur.

1 **C**um diu *Godefridus* in obsidione urbis laborasset, & exercitus nimia fame attenuaretur, ita ut omnes ferè equi, & quicquid habebant usque ad corrigiam calceamentorum consumtum esset, Princeps castelli tædio diutini laboris fatigatus, *Teutonicum* quendam, quem diu carceris inclusione tormentaverat, fecit muros ascendere. Qui locutus est ad Ducem, & ad populum Dei, dicens: Hæc dicit Princeps. Quid est, quod tanto tempore in obsidione laborastis: & fines meos exire non vultis? Ecce castrum expugnare non potestis, sed si placet, hujus mali finem faciatis. Procedant duo, unus ex nostris, & unus ex vestris, duellum inter se miscentes, & si vicerit vester, nos dabimus vobis castellum, & discedemus. Si verò noster victoriã adeptus fuerit, vos sine mora terram nostram exeatis. Placuit Duci & omnibus, quod dixerat, & firmatum est ex utraque parte, ut quocumque se fors obtulisset, quod dictum erat, certissimè teneretur. Habuit autem Dux *Godefridus* servum quendam corpore validum, & statura procerum, vultu elegantem nimis, *Heliam* dictum, quem pace condicta misit in urbem ad Principem, certius finem rei facere cupiens, & diem determinare explendi duelli. Videns autem Princeps viri venustatem, corporis immanitatem, membrorum fortitudinem, reputans nullum suorum ei viribus æquiparari, complacuit sibi in illo, & cognita legatione, dixit ad eum: O si placeret tibi manere mecum, & condicti duelli pro me certamen inire. At ille: quid, inquit, dabis mihi, ut faciam, quod dicis. Qui dixit: dabo tibi timidium terræ meæ, & filiam meam tibi copulabo, & omni honore te sublimabo. Et ille: Fac, ut locutus es, & pugnabo pro te. Inito igitur fœdere, *Helias* abrenunciat Christo, & affinitate junctus est gentili, & facti sunt cor unum & anima una. Dux autem mirabatur, quid de eo factum fuisset, nesciens an captivatus fuisset, vel cujus rei gratia non rediisset. Cùm ecce una dierum prædictus ille *Teutonicus* stans in muro proclamat ad Ducem & Principes dicens: Hæc mandat Dominus meus. Illa die & hora estote parati, quia tunc Dominus meus exhibit ad vos cum tirone suo, completurus quod dixit. His auditis, gavisus sunt omnes, & unusquisque ultrò se offerebat ad hoc singulare certamen pro Dei honore subeundum. Dux autem ante omnes ad bellum se præparabat, sed non permittebatur: quia jam gravis ætate & exhaustus erat, & *gibbum in dorso habebat*. Ingerebant etiam se Pontifices, & quotquot erant: dives & pauper pro honore Dei aut vincere aut mori paratus erat. Procedens autem, qui *Drogo* dicebatur, consanguineus Ducis, filius sororis suæ,

4 dixit ei: Ecce tot annis servivi tibi, & nihil emolumenti à te requisivi. Iustum est, ut laboris mei tandem fructum recipiam. Hoc ergo duellum pro omni servitio, quo servivi tibi, devotissimus excipiam. Quid plura? Placuit Duci devotio viri, omnibusque acclamantibus, armis præcingitur. Cùm procederet, dixit Dux: Deus, qui benedixit patri nostro *Abrahæ*, *Isaac*, *Jacob*; Deus, qui per manum *Moyfi* traduxit populum suum per desertum, operiens hostes eorum mari rubro, qui etiam per *Iosue* introduxit eum in terram *Chanaan*, contritis hostibus sub pedibus eorum; Deus, qui dedit *Gedeoni* contra inimicos fiduciam, *Samsoni* fortitudinem, *Judith* de Tyranno victoriã; Deus, qui liberavit *Danielem* de lacu leonum, *David* de gladio maligno, *Heliam* de persecutione *Iesabel*; Deus inquam, qui filium *Iesum* Christum misit in hunc mundum humani generis redemptorem, qui per victoriã sanctæ crucis *Diabolum* devicit, & vasa captivitatis ejus diripuit, qui Apostolis suis benedixit, & per eorum doctrinam sanctam Ecclesiam illuminat, qui etiam per eos nobis dixit: Quicquid petie-

(c) Regis. MSC. L. B.

(d) Bangertus suspicatur, esse eam urbem, quæ Alberto Aquisi *Amacha* dicitur.

petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis: pro cuius nomine & amore peregrinamur, ipse dextera sua excelsa te benedicat, & hostem nostrum ad laudem & honorem & gloriam nominis sui hodie sub pedibus tuis conterat. Respondentibus autem omnibus amen, & Episcopis benedictionem confirmantibus, processit tyro Christi Drogo obviam adversario suo, omnibus lachrymantibus, & genua in orationem ad Dominum flectentibus. Et ecce occurrit ei Goliath superbus, Helias videlicet apostata, ab humili David in nomine Domini dejiciendus, sedens in equo phalerato, cuius operimento inferuerat tintinnabula plurima tum pro ostentatione, tum equi alterius fugatione. Providerat autem hoc Godefridus, obturatis auribus equi cognati sui lana & pice. Concurrentibus igitur equis primo lanceas fregerunt, post in pedes devoluti sunt, atque diu valido rimantes corpora ferro, ictibus alternis se comminus afficiebant. Tandem recordatus Dominus misericordiae suae & veritatis, dedit victoriam seruo suo Drogo, & Helias in terram corruit. Qui cum prostratus esset, ita ut non adjiciat, ut resurgat, dicit ei Drogo: Quisnam es tu, qui mecum pugnas? Ignorabant enim alterutrum qui essent. Cui ille respondit: Ego sum Helias. Et ille: quid hic, inquit, facere voluisti? abnegasti Christum, quomodo stare posses? Nunc itaque poenitentiam age, & reconciliare Deo tuo, quia misericors est, & revertere mecum in castra. Habeo enim, ut nosti, quatuor urbes, & dabo tibi duas, quas eligere volueris, & sororem meam, consanguineam Ducis, jungam tibi matrimonio, & eris de familiarissimis Ducis. Qui respondit, nequaquam: nunquam enim fidem priorem violabo, nec recedam a genero meo. At ille decollat eum. Et magnificatus est Dominus in suis, & recesserunt gentiles de castro, & intravit illud Dux Godefridus cum suis, collaudantes Dominum, qui omnia quaecunque voluit fecit in caelo & in terra.

CAPUT XII. (XVII.)

1. Henricus L. venit Constantinopolin.	3. Hinc repetens, quae emensus erat, in Saxoniam redit.
2. A Rege Graeciae amplis muneribus affectus Niceam pergit.	4. Brunsvici templa reliquiis sanctorum ornat.

Dux autem progrediens, transito brachio S. Georgii, venit ad urbem Willicume, & inde procedens, venit Constantinopolin: Ubi homines sui receptis equis, quos ibi reliquerant, abierunt Magnopolin, ubi tunc Rex erat. Qui multum latatus est de reditu ejus, & cum honestissime detinisset eum per aliquot dies, dedit ei quatuordecim mulos, oneratos auro & argento & sericis vestibus. Dux vero immensas gratias agens, noluit accipere, dicens ad eum: Habeo plurima, domine mi, inveniam tantum gratiam in oculis tuis. Cumque nimis cogere eum, & ille nulla ratione assentiret accipere, dedit ei reliquias sanctorum multas & preciosas, (*) quas postulaverat. Addidit etiam multam lapidum preciosorum gloriam, & ita valedicto, Dux in omni pace discessit, & venit Niceam. Et transito nemore magno, venit ad Regem Ungarorum, qui tunc noviter creatus erat, & regnum fratris obtinuerat. Qui honestissime suscepit eum, dans ei conductum per terram suam, & ita Dux reversus est in fines suos. Post haec abiit ad Imperatorem, qui tunc erat in civitate Augusta, & latatus est multum de adventu ipsius, & quia salvum illum recepit. Revoluta autem anno, reversus est Brunsvig, & latati sunt omnes amici ejus de adventu ipsius. Et ditavit domum Dei reliquiis sanctorum, quas secum attulerat, vestiens eas auro & argento & lapidibus preciosis, inter quas etiam erant brachia Apostolorum plurima. De optimis etiam palliis ad ornatum divini servitii fecit casulas plurimas. (a) Dalmaticas, & ornavit Ecclesiam. Erat autem idem Princeps devotissimus in ornatu domus Dei: ut in ecclesia beati Blasii, quae est in Brunsvig civitate, quam tamen, adversitatibus succedentibus, ad quas quidem invitum veniemus, ad libitum non consummavit.

CAPUT XIII. (XVIII.)

1. Canonici Lubecenses Henricum, Abbatem Brunsvicensis Episcopum sibi dari petunt. 1172.	5. A Duce investituram accepta Lubecam deducitur.
2. Dux precibus locum relinquit.	6. Lubecae consecratur Episcopus.
3. Canonici quidam Brunsvicum profecti electionem Abbati nunciant.	7. Novi Episcopi virtutes.
4. Henricus consentit.	8. Virgo sacra somnium habet de adventu Henrici.
	9. Dux & Episcopus Lubecae templum cathedrale aedificare incipiunt.

L III 3

Post

(*) Reliquiae ab Henrico Leone allatae hodieque supersunt, & nunc Hanoverae servantur. subtilia MSC. L. B. R.

(a) Dalmaticas,

¹ **P**ost hæc cum in castro *Luneburg* positus esset, adierunt eum *Canonici Lubecenses*, rogantes, ut ejus providentia idoneum in domo Dei dispensatorem haberent, dicentes, se omnes unanimi consensu in personam Domini *Henrici, Abbatis de Brunswig*, convenisse, ut eum Ecclesie suæ presentandum omnimodis exorarent, si tamen hæc eorum petitio vel designatio consensui ejus non repugnaret. Quibus ille respondit: Fateor idoneam valde esse personam, & virum prudentem & religiosum, & tritici verbi Dei optimum erogatorem. Sed quia fidelitatem viri & conversationis gratiam expertam habemus, ideo presentia ipsius in domo nostra *Brunschwig* non sine gravi jactura carere possumus. Ne tamen tantæ utilitati contraire videamur, & petitionem vestram justam, & rationabilem vel leviter aspernari: fiat Domini voluntas & vestra, virumque venerabilem cum honore ad sedem *Lubecanæ Ecclesie* deducite, & ei omnem reverentiam & subjectionem exhibete. Veneruntque *Brunschwig* *Odo* Decanus, *Arnoldus* Custos, unâ cum Præposito *Henrico*, notario Ducis, & ingressi Capitulum præsentate Abbate *Sigebodone de Riddageshusen*, & *Godefrido* Præposito, *Anselmo* Præposito, detulerunt litteras Ecclesie memoratæ in hunc modum: Fratres Ecclesie Dei, quæ est in *Lubeke*, sacro conventui monasterii *S. Egidii in Brunschwig* salutem & dilectionem in Christo. Cumque ad salutationibus verba fratres humiliter inclinarent, adjecerunt: Novit (a) dilectio vestra, quia mater nostra, sancta videlicet *Lubekana Ecclesia*, patre suo viduata est: & quia diu sine pastore esse non possumus, ideo omni sollicitudine nobis invigilandum est, ut in domo Dei prudentem & fidelem dispensatorem habeamus. Unde gratias immensas Deo referimus, quod eum, in quo nobis complacuit, invenimus, Dominum videlicet *Henricum Abbatem vestrum*, virum prudentem & religiosum, quem non solum electione canonica nobis præficiendum decrevimus, sed etiam Principis nostri, Domini Ducis, qui eum nobis in Dominum & patrem spiritualem designavit, auctoritate usurpamus. Quapropter rogamus, ut in hoc unum nobiscum sentiat, & ordinationi Dei consentientes, eum nobiscum ad apicem

⁴ sancti ministerii devotissime promoveatis. Fratribus autem de tam honesta patris sui promotione congaudentibus, sed de absentatione tam pii pastoris condolentibus, ita respondit electus: Opus quidem difficile, & nimis arduum est, ad quod me vocatis, fratres & Domini mei, & ultra vires meas esse, certissime recognosco. Sed quia nemo ad hoc venit idoneus, nisi qui vocatur à Deo tanquam *Aaron*, ideo divina dispensatione ad hoc ministerium me vocari non ambigo: quia omnis potestas à Deo est: quæ autem à Deo fiunt, ordinatæ sunt. Et quia qui potestati resistit, ordinationi Dei resistit, ideo ecce ad obædientiam venio,

⁵ necessitate tamen magis quam voluntate. Et ita profectus cum eis de monasterio *B. Egidii*, cui decem annos præfuit, quod etiam multis rebus ampliaverat, & in ipso tempore de peregrinatione rediens duodecim palliis ornaverat, venit ad Ducem *Luneburg*, & accipiens ab eo investituram Pontificalem, cum honore deductus *Lubeke*, & devotissime susceptus à clero & ab omni populo, in nativitate *B. Joannis Baptistæ* præsentate Duce consecratus est à *Dn. Walone Havelbergensi*, & à *Dn. Evermodo Raceburgensi*, & *Dn. Bernone Suerinensi*, & inventum est in

⁶ textu Evangelii, quod super scapulas ipsius tenebatur, in fronte unius pagine: Ecce evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo: & in fronte alterius: Vir justus & timoratus, expectans consolationem *Israel*: quod quam de futura ipsius conversatione divinitus ostensum fit, satis animadverti potest. Denique cum multis à Domino insignitus fuerit donis specialibus, tamen in eo refulsit scientia liberalis cum facundia sermonis. Et cum his plerique evanescentes in cogitationibus suis magis ad arrogantiam utantur, quam ad ædificationem, ipse tamen in eadem humilitate permansit, semper devotus Deo & gloriosissimæ genitrici ejus in jejuniis, in vigiliis, in abstinentiis, in oratione, in elemosynarum largitione, ita ut verè de ipso dicere possimus, Vir justus & timoratus, &c. In prædicatione autem verbi Dei ita singulari quadam prærogativa fulgebat, ut nemo tam faxeum pectus haberet, qui non ad ejus dulcissima verba ad compunctionem, vel etiam ad lachrymas traheretur. Nam profundissima scripturarum ita planissimis verbis exponendo dilucidabat, ut occultam earum similitudinem de internis visceribus eliciens, omnes dulcissimo pane verbi

⁸ Dei reficeret, ita ut gaudium omni populo non modicum mellita ejus doctrina faceret. Nec tardiosum sit caritati vestræ audire, quid de beatitudine ipsius & fidei doctrina quibusdam Deus revelaverit. Quodam tempore, negotiis exigentibus, transivit *Turingiam*, & hospitandi gratia divertit ad locum quendam, qui *Ohterekihusen* dicitur. Illic religiosissima famina sub regula *B. Benedicte* conversantur, cælibem vitam æctitantes. Quæ cum tempore meridiano in lectis decumberent, (*) Ita quædam probatissimæ conversationis, quæ postea in *Waltingerod* Abbatissa destinata est, & prima ibidem feminarum congregationem rexit, ubi etiam beato sine quievit, somno compressa in visione Dei vidit omnem congregationem fororum suarum in choro devotissime assistere, & in susceptione cujusdam Episcopi cum nimia vocis alacritate decantare: Verè felicem Præfulem, veræ fidei Doctorem. Quod cum jucundissime percantatum fuisset, vir quidam ætate venerandus, persona religiosus, accessit ad fenestram chori, ubi communio diebus dominicis eis porrigitur, & dixit ad eas: Non pigeat vos Episcopum

(a) Novit MSC. L. R.

(*) talis mos hodie in Germania non est.

scopum istum peregrinum omni reverentia suscipere, omnique affectu in omnibus ei officiosissime subservire, scientes, quia quod in susceptione ipsius decantastis, vobis quidem divinitus ostensum sit, de ipso veraciter est dictum. Ipse etenim est verè felix Præsul, & verè fidei doctor. Cumque evigilasset dicta *Nona*, narravit fororibus quod viderat, & statim venit, qui diceret, Episcopum quendam ad hospitandum illuc divertisse. Certificata igitur de oraculo, Deo gratias referentes, rogabant, ut eas videre dignaretur, ut exhortationis verbum ex ore ejus audire mererentur. Qui veniens ad eas, ut desideraverant, hoc in exordio sermonis habuit: Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias. In quo cum multa de castitate & innocentia vitæ, quæ ad ædificationem earum pertinebat, insereret, ita de verborum ejus melliflua dulcedine dulcoratæ sunt, ut, sicut ostensum eis fuerat, dicerent eum verè felicem Præfulem, & verè fidei doctorem. Dux autem eodem tempore ædificare cœpit Ecclesiam *Lubekanam* in honorem *B. Joannis Baptiste*, & *S. Nicolai*, Confessoris Christi, & primum cum Henrico Episcopo lapidem in fundamento posuit. Ad cujus consummationem dedit quovis anno *centum marcas* denariorum, similiter in *Raceburg*: & omni studio novellæ plantationi in regione aquilonari insistebat. Sed hæc desiderato fine non complevit: quia post tempora dierum illorum factus est motus magnus, qui totam Saxoniam vehementer concutiebat, & intermissis constructionibus Ecclesiarum, cœpit firmare præsidia civitatum & urbium, quia bella plurima adversus ipsum consurgebant.

CAPUT XIV. (XIX.)

1. Thomas Cantuariensis apud Alexandrum III. in Gallia aquam in vinum mutat.	2. Occisus est in Anglia IV. Kalend. Jan. 1171.
	3. Miraculis claret.

Circa tempus illud (a) passus est in Anglia *B. Thomas Cantelbergenfis* Archiepiscopus, vir sanctitate & miraculis insignis. Qui cum pro lege Dei sui certaret usque ad mortem, instante persecutionis tempestate, declinans iras malignantium, secessit ad Papam Alexandrum, qui tunc in Francia exulabat, & apud eum mansit diebus multis, in sanctitate & justitia serviens Domino omnibus diebus vitæ suæ. Accidit autem una dierum, cum Apostolicus sederet, cum Episcopo, ut fortè sitiret, & dixit puero assistenti sibi: Affer mihi aquam de fonte, ut bibam. Quæ cum allata fuisset, dixit Apostolicus Episcopo: Benedic & bibe. Qui benedixit aquam, & mutata est in vinum, & bibens dedit Apostolico. Cumque Apostolicus intellexisset vinum (nam vocato puero, dixit ad eum: quid detulisti mihi? qui dixit, aquam) Apostolicus, affer mihi adhuc de eadem. Cumque hoc secundo factum fuisset, iterum dixit Apostolicus ad Episcopum: Frater benedic, & bibe. At ille virtutem de se exiisse nesciens, credens ex industria vinum allatum, simpliciter benedixit, & iterum mutata est in vinum, bibensque dedit Apostolico. At ille adhuc non credens, putans errore factum fuisse, tertio clam præcepit afferri aquam, & tertio mutata est in vinum. Tunc expiavit Apostolicus, intelligens eum virum sanctum esse, & virtutem Dei in eo celebratam fuisse. Post hæc dixit ad Apostolicum: Domine revertar in parochiam meam, & visitabo oves meas. Scio quidem iram Regis mihi imminere, sed obedientiam est Deo magis quam hominibus, ipsius in me perficiatur voluntas, pro cujus nomine etiam mori paratus sum: quia sicut ille pro nobis animam suam posuit, ita & nos debemus pro fratribus (b) animam ponere. Cui dixit Apostolicus: Vade, ecce ego mittam te. Et ita reversus in parochiam suam, passus est III. Calend. Januarii, & ex ipsa hora usque in hodiernum diem per ipsum Deus operatus est virtutes multas, sicut etiam testantur hi, qui ad ipsius monumentum fuerunt, ubi per virtutem orationum suarum omnibus infirmantibus vel afflictis præstantur beneficia multa, & magnificatur Deus à populo omnium nationum, qui nostris etiam temporibus in suis sanctis dignatus est glorificari.

CAPUT XV. (XX.)

1. Fridericus Imperator ex Italia redit, exercitum contra Longobardos collecturus. 1175.	2. Henricum L. vult esse socium expeditionis.
	3. Ille se excusat.
	4. Imperator nullis argumentis Leoni iter persuadere potest.

Circa tempora dierum illorum in Italia positus erat Imperator nimis præliis occupatus. Siquidem *Longobardi* unanimes rebellabant contra eum, & respub. in partibus illis nimis turbata erat, forte propter peccatum schismatis, quod multis annis duraverat: & multi in ovile ovium non per ostium intraverunt, sed aliunde ascendentes ecclesiam errore schismatico vexaverunt. Cæsar igitur (*) fortunatus, bellorum frustratus eventibus, graviterque anxius, exiens de finibus illis, transmissis Alpibus venit in partes Teutonicas, & convocatis Prin-

(a) cædes contigit 1171. Immolatus coram altari S. Benedicti. Bangert.
 (*) fortunatis bellorum. MSC. Bækel.

(b) animas. MSC. L. B.

Principibus, perturbationem Imperii exposuit, & ad comprimendos rebelles in Italicam expeditionem eos secum evocavit. *Ducem etiam Henricum ad hunc laborem omni instantia adducere conatus est.* Et quia eum formidabilem Longobardis expertus erat, dicebat se omnimodis sine ipsius presentia contra eos prevalere non posse. E contra ille pretendebat, se multis laboribus & expeditionibus tam Italicis quam etiam aliis innumeris, utpote jam senem, defecisse, & omni devotione Imperatoris majestati se obsecuturum affirmabat in auro & argento, ceterisque impensis ad exercitum contrahendum, sed tamen omnino salva gratia ipsius in persona propria venire posse negabat. Ad hæc Imperator: Deus, inquit, cæli te inter Principes sublimavit, & divitiis & honoribus super omnes ampliavit, omne robur Imperii in te consistit, & justum est, ut ad confortandas manus omnium huic negotio precipuum te exhibeas, ut respub. quæ labi cœpit, per te convalescat, per quem præcipue hætenus se steterit non dubitat. Memorem te esse volumus, quod nihil unquam tuæ voluntati negavimus, & quia in omni honore tuo ampliando semper parati fuimus, inimicistuis semper inimici fuimus, & nullum adversum te prevalere permisimus. Et ut sacramentorum fidem omittamus, quam Imperio firmasti, meminisse te volumus consanguinitatis, quam nobis super omnia teneris, ut in præsentis necessitate omni fidelitate, utpote nepoti & Domino & amico, nobis concurras, & de cætero ad omnia, quæ volueris, benevolentiam nostram habeas. Cumque Dux adhuc renueret, & ad omne obsequium se paratum offerret, se tamen in propria persona venire negaret, Imperator assurgens de folio suo, utpote quem angustia tenebant, ad pedes ejus corruit. Dux autem vehementer conturbatus de re tam inaudita, quod humiliatus in terra jaceret, sub quo curvatur orbis, quantocyus eum à terra levat, nec tamen ejus consensui animum inclinat.

CAPUT XVI. (XXI.)

1. Imperator, à Moguntino Antistite potissimum adjutus, Longobardos oppressit.		refert ad Principes.
2. Re benegesta reversus causam Ducis		3. Hi graviter de illo conqueruntur.
		4. Imperator ad Ducem opprimendum consilia inquit.

Imperator verò pro tempore dissimulata ira, quam ex nimia animi verecundia traxerat, reversus est in Italiam cum exercitu, quem tunc contrahere poterat, adjuvante partes ejus omni instantia *Christiano* Moguntino, qui etiam usque ad finem vitæ suæ Longobardiam vastabat, subjiciens eam Imperio, plus placere cupiens Imperatori terreno quam cælesti, & neglectis ovibus sibi commissis, magis tributa Caesarum quam lucra Christi colligebat. Imperator itaque prosperatus, victoriam adeptus est, & ad voluntatem abusus est terra illa incendiis & deprædationibus, devastans omnem civitatem munitam. Et contritum est cornu adversariorum, & stuerunt in conspectu ejus. Videns itaque quod data esset requies, opportunitatem nactus, convocatis Principibus, multa *contra Henricum Ducem* allegare cœpit, quod propter nimium factum superbiæ suæ tantum Imperio contemptum exhibuerit, ut eo ante pedes ejus humiliato, nullo eum miserationis intuitu in tanta necessitate constitutum attendere dignatus fuerit, & despecta republica & auctoritate Imperatoris majestatis neglecta, omne auxilium obstinato animo ei negaverit. His auditis Principes, qui eum prius oderant, accepta occasione, contra eum multa conqueri cœperunt, & cooperantes verbis Imperatoris, *omni honore eum privandum judicabant, & eum imperatoris majestatis proclamabant*, non solum quia præcepta vel merita ipsius despexisset, sed quod ad ignominiam omnium Principum in propria eum persona humiliatum confudisset. Et alii atque alii se ingerentes, illas vel illas ab eo illatas sibi injurias conquesti fuerunt, & justitiam sibi fieri judicio Imperatoris exposulaverunt. Pontifices ante omnes Ecclesiarum oppressiones clamabant, nullam ferè Ecclesiam esse dicentes, quæ ejus direptioni non subjaceret. Facta est igitur conjuratio valida adversus eum. *Cæsar* itaque videns Principes ei intentare malum, multa usus prudentia, totum ad dejectionem ipsius ingenium pendere cœpit. Animadvertensque quod facile eum destruere non posset, admovet omnes varia calliditate dolos, & quem viribus expugnare diffidebat, sapientiæ admota paulatim manu evincere cogitabat. *Reconciliatus est etiam tunc Papa Alexandro*, mediante *Philippo* Colonienfi, & eum, cui diu adversatus fuerat, tunc in pace recepit, ut undique firmata parte sua, facilius, quod volebat, perficeret.

CAPUT XVII. (XXII.)

i. Schisma inter Pontifices sublatum, & Alexandro III. dignitas Papalis confirmata est. - 1177.		sis, sedi suæ restitutus, nova contra Ducem agitat consilia.
2. Udalricus, Episcopus Halberstaden-		3. Gero ejicitur, & acta ejus rescinduntur.

Anno igitur incarnationi Domini nostri Iesu Christi M. C. LXXVII. respexit Dominus de folio suo excelsis super filios hominum, & orta est in Ecclesia Dei dies exultationis & læti.

Ititiz, cessante schismate, quod viginti annos Ecclesiam dissipaverat, & facta est pax inter regnum & sacerdotium, & unitas in sede Apostolica, & coadunata est Ecclesia sub Alexandro, & factum est unum ovile & unus pastor. Mercenariis itaque ejectis, (a) pastores reversi sunt ad causas ovium suarum. Inter quos (b) *Udalricus* Halberstadenfis auctoritate Apostolica reversus est in sedem suam. Sed & manus Imperatoris cum ipso erat, in omnibus confortans eum. Statim igitur ad introitum ipsius commota est terra: quia faventibus Principibus orientalibus contra Ducem *Henricum* multa moliri cepit. *Gerone* etiam fugato, omnia quæ multis annis in Ecclesia illa per eum ordinata fuerant, cassata sunt. Omnes igitur ordinati *Geronis* ab officio suspensi sunt: Ecclesiarum, quas ille non consecraverat, sed magis execraverat, clausæ sunt, & corpus *B. Burchardi* Episcopi, quod ille transfulerat, per *Ulricum* terræ reconditum est.

CAPUT XVIII. (XXIII.)

1. <i>Henricus L.</i> Deminum oppugnat.	2. Intellecto, <i>Udalricum</i> rediisse, propter imminentia bella in Saxoniam redit.
- - - - - 1177.	

In diebus illis autem *Henricus Dux* cum gravi expeditione Slaviam intraverat, & expugnabat castrum *Dymin*. Audito ergo ingressu *Udalrici*, intelligens se jam circumventum esse: *Bella* mihi video, bella parantur, ait. Vocatisque admodum paucis de familiaribus suis, dicebat, se sine omni dilatione oportere in Saxoniam reverti: inter quos sic *Fridericum*, machinarum constructorem, alloquitur: Quibus artibus vel viribus expugnabimus urbem? Qui respondit: Si placet, post triduum eam totam incendiis consumam. Cui Dux: Non laudo, ait, ut incendatur: quia si exusta fuerit, non minus hostes resumtis viribus nos inquietabunt, maxime cum trans *Albiam* maxima bella adversum nos (*) insurgant, & durum sit, ex utraque parte hostiles incursiones sustinere. Cui ille: Si magis placet hoc, elaborabo, ut post triduum obsides, quotquot volueris, offerant, & deinceps tributa cum pace persolvant. Quod cum *Duci* placuisset, & sic factum fuisset, acceptis obsidibus quasi infecto negotio reversus est *Brunschwig*.

CAPUT XIX. (XXIV.)

1. <i>Henricus</i> , Episcopus, <i>Lubecæ</i> cœnobium <i>Johanni Evangelistæ</i> sacrum, fundat.	2. Idem cœnobium dedicat, & redditibus ornat.
- - - - - 1177.	

Ipsa autem anno *Henricus* Episcopus cepit fundare opus novellæ plantationis in *Lubeke*, congregationem videlicet *Monachorum*, quam construxit in honore Sanctæ Dei genitricis *Marie*, sanctique *Ioannis Evangelistæ*, & *Ægidii* Confessoris Christi: facta solenniter consecratione in die *B. Ægidii*, assistente ei *Erbelone*, Præposito majoris Ecclesiæ, cum Decano *Odono* & *Arnoldo* Custode & aliis *Canonicis*. Sed quia propter paucos redditus Episcopales largè eam ditare non potuit, contulit tamen in dotem ejusdem ecclesiolæ dimidiam villam *Tangenlech* (a) & aliam villam *Cleve*, & tres dimidias decimationes, in *Gladeburg* (b) majore, in *Gladeburg* minore, & in *Stubbekisdorff*. *Curtis* etiam in civitate denariis suis comparavit, persolventes annuatim octo marcas denariorum, & agros quosdam in campo ejusdem civitatis. Et ita omni devotione eidem tenellæ plantationi insistebat, non sine magna æmulatione quorundam, qui ejus studiis invidebant. Ipsam tamen quasi imperfectam reliquit, quia paucis supervixit tempore.

CAPUT XX. (XXV.)

1. Copiæ <i>Henrici L.</i> ab Episcopo <i>Halberstadenfi</i> vincuntur.	2. <i>Henricus de Orlemund</i> , <i>Adolphi III.</i> vitricus, moritur.
- - - - - 1178.	- - - - - 1178.

U*dalricus* autem *Halberstadenfis* occupavit montem quendam, qui *Hopelberg* dicitur, firmans illic præsidium, & adjuvabant eum manus Orientalium. Quod audiens *Dux*, venit, illuc cum multitudine armatorum, & abjectis hostibus, fregit munitionem. At illi resumtis viribus cæpto operi institerunt. Cumque secundo occurreret eis exercitus *Ducis*, illi invalescentes hos in fugam verterunt, & plurimis captivatis, spolia multa acceperunt. Multi etiam ibi perierunt, suffocati in locis palustribus. Mortuus est autem tunc temporis *Henricus Comes*, vitricus *Adolphi* Comitum, qui adhuc adolescens erat. Sed mater ejus *Mechtbildis* prudens & religiosa femina, soluta à lege mariti, domum illius sapienter disponebat. Qui cum miles factus esset, non degeneravit à virtute paterna.

CAPUT

(a) veri pastores. MSC. L. B. (b) *Ulricus* MSC. Bækel. (*) confurgant MSC. L. B.
 (a) MSC. Ranzovianum legit Ranzivelt hodie Rensfelde. Bangert. (b) *Gladdenbrügge* majus & minus
 haud præcise *Sigebergo* sita ad *Travom*. Bangert.

CAPUT XXI. (XXVI.)

1. Evermodus, Episcopus Raceburg.
moritur. 1178.

2. Miracula vivus ediderat.

3. Isfridus illi successit, qui in Episco-
patu multa perpessus est. 1187.

Tunc etiam temporis beatae memoriae Evermodus, Episcopus Raceburgensis, mortuus est :
(a) sed sicut fidelium devotioni placet, vivit in Christo : quia religiosam vitam ducens,
in sanctitate & justitia usque in finem perseverabat, ita ut, sicut quidam asserunt, eo adhuc
vivente, Deus per eum virtutes quasdam signorum operatus fuerit. Et quia opportunitas
se obtulit, non praetereunda sunt silentio, quae fidelium relatione didicimus. Accidit, ut
quodam tempore Henricus, Comes de Raceburg, cujus temporibus idem Praesul à Duce Henrico
ad Episcopatum vocatus fuerat, duos captivos haberet insignes de Frisia. Quos cum mul-
tum tyrannico more tormentaret, Episcopus eis compatiens, sepius Comitem, ut eos ab-
solveret, exorabat. Sed ille nulla motus miseratione non minus eis parcebat. Inter hæc
Paschalis dies supervenit, & captivi pro reverentia festi divinis intererant, sub custodia ta-
men durissime compediti. Cumque Episcopus facta asperione ad eos devenisset, bojam (b)
aqua benedicta miseratione ductus asperit, his usus verbis: Dominus erigit elisos, Domi-
nus solvit compeditos. Et statim cum magno strepitu boja discrepuit, & illi soluti Deum glo-
rificabant. Hæc in monte S. Georgii acta sunt, ubi tunc Episcopalis sedes erat, quæ necdum
ut nunc per Deum incrementum acceperat. Boja (c) verò ad indicium rei gestæ in Ecclesia
multis diebus pependit. Alio quoque tempore Praesul memoratus cum Dn. Hartuico, Bre-
mensi Archiepiscopo, qui pro sua generositate dicebatur Magnus, in Thetmarchia erat in quodam
celebri colloquio. Cumque vir Dei missam (d) publicam, praesente Archiepiscopo, celebraret,
accidit ut effusione sanguinis facta, quidam Thetmarcus quendam de melioribus terræ occi-
disset. Quod cum innotuisset Episcopo, ad reconciliationem laborare studebat, (e) ut moris
est inter missarum solennia, illumque, cujus cognatum occiderat, obnixè deprecabatur, ut
proximo indulgeret, replicans de oratione Dominica, dimitte nobis debita nostra, &c. Cum-
que ille tumida mente induratus hæc non reputaret, Episcopus de ambone (f) descendens,
ad ipsum accessit, & cum Sanctorum reliquiis ad pedes ejus se (g) obtulit. Cumque ille
juramentis terribilibus per Deum & matrem & aliorum sanctorum nomina seipsum constrin-
geret, nunquam se dimissurum, Episcopus pro benedictione contradicenti alapam maximam
dedit, & ille promptissime extensis manibus, quod petebatur, annuit, & proximum (h) in pace
recepit. Quod divinitus factum credimus, perque alapam Dæmonem ab homine fuga-
tum. Similia in libro Dialogorum B. Gregorii inveniuntur, ut quædam sanctimonialis rusti-
cum quendam alapam à Dæmone liberavit. Beatus etiam Benedictus Monachum, qui Dæmonem
sequebatur, plaga virgæ sanavit, non quod Dæmones alapis vel virgis cædantur, cum sine
incorporei, sed pietas Dei & virtus orationis ibi intelligitur. His aliisque virtutum indiciiis
credimus Episcopum jam dictum vivere in Christo. Cui successit Dominus (i) Isfridus, prius
quidem Praepositus in (k) Ierchowe, vir magnæ religionis, quia in eadem Praepositura
non ut Canonicus, sed ut Monachus vixerat. Quod tamen in pace Canonicorum regularium
dixerim: quia quamvis plerique Canonicorum sanè & justè vivant, Monachus tamen nomen
est summae sanctitatis, & huic nomini nihil perfectionis deesse debet: (l) sed hoc paucorum est. Inde
est, quod seculares ignorantes discretionem ordinis Monachorum & Canonicorum regularium
ipsos Canonicos Monachos appellare consueverunt. Factus autem Episcopus viam humi-
litate non deseruit, mitem se in omnibus exhibuit, patiens autem ad omnes fuit. Et quam-
vis ordinem historiae aliquantulum praeveneri videamur, tamen quia de ipso loqui cepimus,
dicamus quantis adversitatibus attritus fuerit, & quanta virtute patientiæ illas sustinuerit.
Cum verò Dominus duo ponat in adversitatibus, ita dicens: Cum audieritis praelia & sedi-
tiones, nolite terreri, quod B. Gregorius exponens, praelia, ait, ad hostes, seditiones pertinent
ad cives, dicamus quæ intus à civibus, id est à fratribus, & quæ foris passus fuerit ab hosti-
bus. Ex eo igitur tempore, ex quo mutatio Ducum facta est, quia destitutus solatio Ducis
Henrici, qui eum propter suam fidelitatem & propter devotionem Ecclesiae suae manu tene-
bat, pacem cum Orbone Praeposito nunquam habere potuit. Qui ad Episcopatum aspirans, in
multis eum infestabat, & fratres adversus eum commovebat. Ipsum etiam Ducem exosum
habebat, & quem lædere viribus non poterat, verbis impetebat. Comes etiam Bernardus in-
multis eum gravabat, quia à Ducis Henrici familiaritate se elongare volebat. Supra omnia
autem Ducis Bernardi intolerabilem iram sustinebat: quia idem Dux hominum ab eo exige-
bat. Quod ei Episcopus negabat, dicens non esse necesse duobus ab Episcopo fieri homi-
nium, se tamen principatui ejus libenter servire dicebat, si per eum Ecclesia sua pacem vel
pro-

(a) vir religiosus valde.

(b) cathenas Korn. Boja est collare in carcerem conjectorum. Bangert. Itali car-

nificem vocant Boja.

(c) Boja autem sive cathena.

(d) publice.

(e) Korn. & ut moris

est illum, cujus.

(f) altari.

(g) projecit.

(h) ad pacem & misericordiam.

(i) Si-

fridus.

(k) Gerchowe, vir bonæ opinionis.

(l) decet MSC. Lub. & Bekel.

profectum habuisset. Duci autem Henrico dicebat se hominum fecisse non tantum propter ejus principatum, sed quia per eum Ecclesia multum accepisset & pacis & religionis incrementum. Huic ergo Dux Bernhardus offensus omnes decimationes suas in omni terra, quæ *Sadelbet* dicitur, auferebat, homines suos captivos pecuniam sibi persolvere cogebat. Ille tamen immotus persistens magis elegit ista pro tempore patienter sustinere, quam novitatem aliquam sibi vel Ecclesie suæ inducere.

CAPUT XXII. (XXVII.)

1. In locum Balduini, Archiepiscopi, Bremensis, Bertoldus eligitur. - - - - - 1178.	2. Is electionem suam Papæ judicio submittit. 3. Papa illam approbat.

Circa idem tempus, quo mortuus Evermodus, mortuus est & *Baldewinus*, (a) Archiepiscopus *Bremensis*, qui multum neglexit Ecclesiam suam, de cujus conversatione melius est filere quam loqui. Cui successit Dominus *Bertoldus*, vir prudens & litteratus valde, & zelotes justitiæ, in quo (b) quidem Duci Henrico primò complacuit, sed postea mutata voluntate displicere cepit. Et quia in eo infra (c) quatuor sacros ordines celebrata est electio, visum fuit, ipsi electo minus canonicè (d) in eo factum fuisse. Et missa legatione ad Dominum Apostolicum, ipsi omnem seriem electionis intimat, submittens se judicio summi Pontificis, ut si eam approbasset, rata maneret, sin autem, irrita haberetur. Apostolicus autem cognita vii prudentia, & quia multum in Ecclesia fructum facere potest, electionem ipsius approbat, & per scripta sua in omnibus eam confirmat. *Bertoldus* igitur promotus ad ordinem *Subdiaconatus*, denuò in Pontificem electus est, ut si quid in priori electione minus canonicè factum fuisset, eo ad sacros ordines promotò, apostolica auctoritate canonicè & legitime suppleretur.

CAPUT XXIII. (XXVIII.)

1. Alexander Papa Concilium Lateranense celebrat, tempore Quadragesimæ. - - - - - 1179.	3. Bertoldus, electus Archiep. Brem. pro consecratione obtinenda ad Papam venit. 4. Henricus Dux per Legatum consecrationem ejus impedit. 5. Bertoldo rejecto, Sigfridus Anhalinus succedit.
2. Concilium Geronem, Episcopum Halberstad: & ab illo inauguratos recipit.	

In ipso autem tempore indictum est ab *Alexandro* (a) generale Concilium, quod celebratum est *Lateranis* in palatio Constantini. Factus est ergo conventus magnus Prælatorum, & pergebant illuc multi ordinati à Schismaticis, sperantes se gratiam Apostolici invenire & misericordiam (b) exequendi officii ab eo consequi. Præcipue autem de Ecclesia Halberstadenfi, quæ per *Geronem* nimis (c) demembrata erat, tam Monachi quam Clerici, clementiam Apostolicæ sedis adierunt. In qua profectioe præcipue erat *Abbas* (d) *Theodoricus* de *Hilfenburg*: quia ferè omnis congregatio Monachorum suorum in salicibus organa sua suspenderant, exceptis paucis senioribus, qui ante schisma ordinati fuerant. Cumque omni instantia instarent, (e) pulsantes Apostolicam pietatem, tandem de ordinatis *Geronis* dispensatum est, ut quia idem Gero non à schismatico, sed à catholico, *Hartwico* videlicet, *Bremensi* Archiepiscopo, (*) ordinatus fuerat, ordinati ejus per gratiam Apostolicam in ordinibus suis persistere, & ad majores per benedictionem ascenderent. Ipse etiam Gero hanc obtinuit gratiam, ut officium Pontificale in omni loco liberè exequeretur, (f) ut in Episcopatu Halberstadenfi. Venit etiam illuc Dn. *Bertoldus* *Bremensis* electus, in promotione officii sui suscepturus Apostolicam benedictionem. Quem Dominus Papa benignè suscipiens, de promotione ipsius instantissimè tractare cepit, ipsi etiam omnem honorem deferrebat, ita ut in consilio Prælatorum cathedram suam inter summos Pontifices collocaret, & eum insulatum coram se residere faceret. Cumque in proximo sabbato promovendus esset in sacerdotem, & sequenti Dominica in Episcopum, feria sexta ad vesperam venit nuncius Ducis *Henrici*, *Henricus* præpositus, qui erat (g) acerrimus perorator: & quia idem notus erat summo (h) sacerdoti, statim intravit ad ipsum. Mane autem factò cum se *Bremensis* Electus ad suscipiendos ordines præpararet, & ei *Hubaldus* Cardinalis, qui post *Alexandrum* factus est *Lucus*, in quo summa (i) consilii Romanæ curiæ pende-

(a) *Hartwicus* *Bremensis* Archiepiscopus obiit, cui in sede successit *Baldewinus*. (b) in isto quidem electo *Henrico* Duci desinito primò complacuit. (c) infra sacros ordines. (d) electionem in eo factam fuisse.

(a) *Alexander* Papa convocato iterum Prælatorum concilio Romæ in Palatium Constantini. (b) ad exequendum officium suum. (c) dilapidata erat. (d) *Theodoricus*. (e) postulantes. (*) consecratus MSC.L. S. (f) præterquam. (g) acutissimus. (h) Pontifici. (i) sententia Romani consilii.

pendebat, prapaturam suam, eo quod inhonestior non esset, deputasset; dictum est a cubiculariis Domini Papae, Veniant Bremenses. Venit igitur Dominus Electus cum suis, & Dominus Apostolicus egressus de cubiculo suo dixit ad eum: Frater, quia infra sacros ordines ad (k) honorem pontificatus electus es, cassamus electionem tuam. Cumque quidam astantium dicerent: Domine, meminerit pietas vestra, quod electionem ipsius (l) approbaverit: Apostolicus in cubiculum, unde egressus fuerat, reversus est. Bertoldus autem non sine rubore discessit. Cui postea successit Sifridus, filius Marchionis Adalberti, cui Dux (m) in omnibus devotissime tam propter eum quam propter fratrem suum Bernardum Comitem de Anhalt, assistebat. Erant enim tunc amicissimi. Sed postea alienati ab invicem facti sunt inimicissimi.

CAPUT XXIV. (XXIX.)

1. Philippus, Archiep. Colon. in terras Ducis, Hamelam usque, irruptionem facit. - - - 1178. 2. Dux Imperatori injurias a Colonienfi sibi illatas conqueritur. 3. Imperator Ducem bis ad causam in conventu Principum dicendam evocat. - - - 1179. 4. In conventu Magdeburgensi Marchio Lusatiae duellum contra Ducem expetit.	5. Dux Imperatorem privato colloquio mitigare nequicquam studet. 6. Imperator Ducem tertia vice Goslarum vocatum, nec se sistentem de sententia Principum proscrit. 7. Cum quartum citatus nondum compareret, proscriptio confirmata est. 8. Bernharo, Comiti Anhaltino, Ducatus Saxoniae tribuitur. 9. Henricus L. excipit contra latam in se sententiam.

In illo tempore Philippus Colonienfis cum multitudine gravi exiens de finibus suis, pervagatus est terram Ducis, devastans eam incendiis multis; & ita procedens usque Quernbamele, non adjecit ulterius progredi, sicque reversus est in locum suum. Circa dies illos reversus est Imperator de Italia, cui occurrit Dux apud Spiram, & illatas sibi injurias a Domino Colonienfi conquestus est in praesentia ipsius. Quod Imperator tunc quidem dissimulans, eisdem curiam indixit apud Wormaciam, Ducem tamen praecipue ad audientiam illuc citavit, (a) responsurum querimoniis Principum. Quod intelligens Dux, eo venire dissimulavit. Imperator autem aliam & (b) curiam indixit in Magdeburg, ubi Theodoricus Marchio de Landsberg, duellum contra eum expetit, imponens ei quasdam traditiones contra imperium factas. Verius tamen propter indignationem id factum fuisse creditur: quia Slavi (c) exciti a Duce, omnem terram illius, quae (d) Lusice dicitur, irrecuperabiliter vastaverant. Dux autem hoc animadvertens, venire noluit. In (*) Haldesleben tamen constitutus, per internuncios colloquium Domini Imperatoris expetit. Imperator itaque exivit ad eum ad locum placiti, quem Dux verbis compositis lenire studuit. Imperator autem quinque millia marcarum ab eo expetit, hoc ei dans consilium, ut hunc honorem Imperatoriae majestati deferret, & ipso meditante, gratiam Principum, quos offenderat, inveniret. Illi autem durum visum est, tantam persolvere pecuniam, & non acquiescens verbis Imperatoris, discessit. Exinde Imperator tertiam ei curiam Goslarum praefixit; nec minus illam supersedendo neglexit. Imperator itaque (e) procedens in concionem, sententiam adversus eum proposuit, quaerens, quid super hoc justitia decernat, quod tertio legitime vocatus, judicium declinaverit, & per contemptum ad audientiam suam venire noluerit. Cui ex sententia Principum responsum est, quod justitia dictante, omni sit honore destituendus, ita ut proscriptioe publica dijudicatus & Ducatu & omnibus beneficiis (f) careat, & alter in locum ejus consurgat. Confirmata itaque sententia, Imperator id ad judicavit fieri. Quartam tamen (g) curiam adhuc rogatu Principum ei indixit, (h) ad quam cum non venisset, fecit ut superius ex sententia Principum instructus erat, & Bernardum Comitem de (i) Anhalt, pro eo Ducem constituit, & Episcopis, ut sua reciperent, quae (k) in beneficio habuerant, mandat, & bona ejus publicari praecepit. Unde accepta occasione quidam de Suevia oriundum, & nullum proscriptioe damnari posse, (l) non convictum in terra nati- vitatis suae.

CAPUT XXV. (XXX.)

1. Philippus, Arch. Colonienfis, denuo in Ducis provincias irruit, & atrocissime saevit. - - - 1181.	2. Wigmannus, Arch. Magdeb. Haldeslebum obfidet: capit: evertit. - - - 1181. Ex

(k) ad dignitatem Pontificalem. (l) approbaveritis. (m) in omnibus assistebat propter patrem suum.
 (a) ad respondendum objiciendis. (b) posuit. (c) excitati. (d) Lusacia. (*) Haldesleff. MSC. L. B. (e) procedens in concionis sententiam contra ipsum, quaerivit. (f) & dignitatibus. (g) de superabundanti. (h) in Herbipolin. (i) Anehald. (k) quae in beneficiis ab eis habuerat. (l) nisi prius.

EX eo igitur tempore multiplicata sunt mala multa in terra: quia omnes confurgebant ad-
versus Ducem, & manus omnium contra eum, & manus ejus contra omnes. *Philippus*
autem *Colonienfis* contracto exercitu, secundam expeditionem instauravit, habens in comi-
tatu suo illos, quorum *secta Rote* dicitur. Rursumque in manu valida pertransivit omnem ter-
ram Ducis, & timuerunt omnes à facie ejus. Facta sunt autem abominabilia multa & gravia
in (a) profectione illa, eo quòd viri iniqui, filii Belial, qui comitabantur cum eo, sceleratif-
simi essent, & sceleribus perficiendis inexplebiliter insisterent. Facta sunt autem cœmete-
riorum deprædationes, Ecclesiarum exustiones, & multa loca (b) religionis destructa sunt,
ita ut, quod dictu gravius est, sponfas (c) Dei quasi captivas abigerent, & eas prostituendo
templa Dei non manu facta libidinosè polluerent. Quis non gemat, quòd sacerdoti sacro-
sanctis mysteriis assistenti non pepercerunt, sed impingentes in eum, necdum benè comple-
tis sacramentis, calicem de manu ejus rapuerunt? Multa etiam alia sceleratissimi illi pepe-
trarunt, quæ pro enormitate (d) nefas fuit scribere, & nimis venenata auribus fidelium in-
fundere. Episcopus autem procedens *Haldesleben*, quod *Wichmannus Archiepiscopus Magdeburgen-*
sis, obsederat cum Principibus Orientalibus, confortans manus eorum, reversus est in locum
suum non sine gravi compunctione, quòd propter eum occasio tantorum malorum data fue-
rit: nec adjecit ultrà viros illos apostatas secum educere. Crevit autem obsidio in dies &
mensès, eo quòd *Bernardus, Comes de (e) Lippe*, præfectus civitatis, vir strenuus valde & mili-
tariis esset; & locus palustris (f) ab hyemis mollicie expugnari non posset. Cumque tædio
diutini laboris deficerent, tandem novum quoddam genus expugnationis excogitaverunt,
ut (g) eam aquis suffocarent. Cumque vallo factò excogitatum instantissimè peragerent,
aqua usque ad trabes domorum excreverunt: sed adhuc viri bellatores civitatem tenuerunt. Tan-
dem conditione (h) facta *Bernardus* cum suis liber egreditur, & civitas funditus destruitur. (i)

CAPUT XXVI. (XXXI.)

1. Udalricus, Episc. Halberst. anathema- te contra Ducem pugnat.	2. Dux veniam petens ad breve tem- pus excommunicatione solvitur.

Inter hæc autem (a) *Udalricus Halberstadenfis* omnibus modis importunè & (b) insistebat, adeò
ut excommunicationis maledicta in eum sæpius proferret, facta (c) suspensione divinorum,
in omni Episcopatu illo, & tantum in monasteriis sub silentio divina celebrabantur, clausis tamen
januis propter excommunicatos. Dux autem timens sententiam excommunicationis, venit
Halberstad cum suis, & in contritione cordis humiliatus est ad pedes Domini Episcopi. Et solutus est
à vinculis anathematis, tam ipse quàm sui, facta solenniter absolutione. Et (d) sensit cum
Episcopo & cum Ecclesia illa, ea quæ pacis sunt. Sed hoc parvo duravit tempore. Nam
idem Episcopus impatiens otii & quietis erat, & iterum occasione accepta, alienatus est ab
eo; & additus inimicis suis, multa contra eum moliri cæpit, & factus est novissimus error
pejor priore.

CAPUT XXVII. (XXXII.)

1. Henricus L. hostes suos gravi præ- lio in Westphalia vincit. 1181.	3. Duci reconciliatur.
2. Simon, Comes Tecklenburgius, capi- tur.	4. Dux & Adolphus Comes de captivis inter se contendunt.

Dux autem egregio exercitu congregato, direxit eum in (a) *Westfaliam*, per manus *Adolfi*
Comitis de Schawenburg, Bernardi Comitis de Raceburg, Bernhadi Comitis de Welp-
(qui etiam, ut in sequentibus clarebit, aliis à Duce deficientibus ipse fidelis solus perman-
sit) *Guncelini Comitis de Suerin, Ludolfi Comitis & Wilbrandi, fratris ejus, de Halremund*, ut
pugnarent contra inimicos suos in medio terræ eorum, qui fines suos in partibus illis
occupaverant, videlicet contra *Simonem Comitem de (b) Teckenburg, Hermannum Comitem*
de Ravensberg, Henricum Comitem de Arnsberg, (c) Widekindum Comitem de Schwalenberg,
& alios plures, & confederunt contra *Osenbrugge*. Cumque appropinquasset exercitus hosti-
lis, attriti sunt *Westfali* plaga magna, eo quòd Saxones, qui *Holfati* dicuntur, viri sint absque mi-
sericordia, & humani sanguinis avidissimi fusores. Et non pepercit oculos eorum majori vel
minori, sed omnes, quos oppositos habebant, infatigabiliter neci tradiderunt. Plures tamen
à militibus in captivitatem ducti sunt, inter quos præcipuus erat *Simon, Comes de Teckenburg*:
qui à Duce conjectus est in vincula, constrictus manicis ferreis, donec ea, quæ subjecta sunt,
sentiret. Postea tamen solutus à vinculis, sub jurejurando fidem faciens, factus est Duci 3
M m m m 3 fidelis.

(a) persecutione. (b) religiosa. (c) Christi. (d) fuit horribile. (e) Lippia. (f) ob
hiemis molliciem. (g) ut scilicet aquarum inundantia eam suffocarent. (h) interposita.
(i) factum 1181. Bangert.
(a) Odalricus. (b) Henrico Leoni Duci destituto resistebat. (c) suspensione. (d) facti sunt amici
ad invicem Dux & Episcopus.
(a) Angariam, quæ nunc VVestphalia dicitur. (b) Teckenburg. (c) VVidekinum.

4 fidelissimus, & in omni illa controversia, secum fideliter perseverabat. Facta autem est disceptatio inter Ducem & Comitem *Adolfum* & cæteros nobiles de captivis. Dicebat enim Dux, sui juris esse, ut omnes captivi sibi redderentur. Cui consentiebat *Guncelinus Comes*, *Conradus de Rothe* redditis captis suis, & alii de domo Ducis familiares. E contra illi dicebant, se de propriis stipendiis militare, & ideo iustum esse, ut (d) de captis sua reciperent: nec omnino stipem militiæ se habere posse dicebant, si eorum captivi in usus alienos tollerentur. His contradictionibus Comes *Adolfus* animum Ducis graviter irritavit. Et ex illo tempore seminarium discordiæ inter eos (e) pullulat. Ipse autem cum aliis reversus est in terram suam cum numerosa multitudine captivorum & præda multa.

CAPUT XXVIII (XXXIII)

1. Udalricus iterum in terras Ducis excurrit, & villas exurit.
2. Ducis milites Halberstadium capiunt, & incendio delent.
3. Auctor in Episcopos belligerantes invehitur.

1 **U**dalricus (a) autem *Halberstaden* ea tempestate impatiens quietis, ut supra dictum est, zelo ductus antiquæ æmulationis, multis perturbationibus Ducem infestabat. Unde Ecclesiam illam gravis jactura omni ævo (*) gemenda subsequuta est. Nam cum sæpissime eruptiones fierent de *Halberstad* & de castro *Horneburg*, & succenderentur villæ Ducis, & homines sui aut mutilarentur, (b) aut in captivitatem traherentur: tanta commotus inquietatione, 2 coadunatis amicorum suorum turmis, eas in partes illas misit, ut, si possent, debitam rependerent inimicis suis talionem. Abeuntes ergo, exustiones & deprædationes villarum multarum fecerunt: & venientes *Halberstad*, sine periculo (c) invitis hostibus civitatem obtinuerunt. Facta igitur discurfione, civibus captivatis, spolia multa acceperunt, urbe adhuc illæsa, quæ undique clausa & munita fuerat, in qua Dominus Episcopus cum multitudine armatorum (d) consistebat. Providentia verò civium, qui periculum incendii timuerant, provisum erat, ut in civitate ignis non inveniretur. Nec multum ab hostibus quærebatur ignis, eo quod propter sanctimoniam loci parcerent civitati. Cumque unus in loco quodam (***) occultatum ignem invenisset, ex eo casulam quandam incendit, & statim crescente incendio tota civitas conflagravit, ita ut tota in favillam redigeretur. *Capitalis* etiam *Ecclesia B. Stephani & beata Dei genitricis Maria* cum omni ornatu suo exusta est, & quod sine gemitu dici non potest, multitudo clericorum, quæ quasi in asylo se illic receperat, cum ipsis locis sanctis (e) excinerata est. Dominus verò Episcopus in domo propria ignibus circumdatus, cum (f) agnato suo, *Romano* Præposito, & aliis multis captivatus est, & reliquæ *B. Stephani*, quas fortè ad præsidium Episcopus secum habuerat, de ignibus raptæ quasi semiustæ abductæ sunt. 3 O judicia Dei abyssi multa. Necessè est, ut veniant scandala, veruntamen vix homini illi, per quem scandala fiunt. Sed quis est, qui propter peccata sua concedat venire scandala? Omnes in tali casu innocentias suas prætendunt, impunitatem sibi promittunt, erroremque suum quo tueantur, habent. Sed propter præcedentia delicta sæpe gravissima peccatorum nascuntur scandala. Unde *B. Gregorius* dicit: Contemnenti, qui non vult pœnitere, ponit Deus offendiculum, sed ut gravius impingat, qui (g) levius pœnituit. Quædam enim peccata sunt peccata & peccati pœna: quædam autem sunt & peccata & peccati causa. Alia verò peccata & causa sunt peccati & pœna. Peccatum ergo, quod per pœnitentiam citius non deletur, aut peccatum est & causa peccati, aut peccatum & pœna peccati. Propter ergo præcedentia delicta, ut supra dictum est, veniunt scandala, id est, graviora peccata. Unde dicitur in *Psalmo*: Appone iniquitatem super iniquitatem eorum. Et alius *Propheta*: Sanguis sanguinem tetigit, id est, peccatum peccato est cumulatum. Sed nunquid per pastores *Ecclesiæ* & summos Pontifices possunt venire scandala? Ipsi enim populum Dei ad terram promissionis, ut olim *Moyse*s, per hujus sæculi vastam solitudinem ducere videntur: sed utinam eum via regia ducant, ita ut non circutiendo ambo in foveam cadant. Quid ergo, reprehendemus eos? Absit, sed geminis eos gladiis cinctos videmus, uno spirituali, altero materiali. Sed spirituali plus utendum fuerat, materiali verò minus, contra eos tamen, qui excommunicationis sententiam minus formidant. Nunc autem ad ostendendam mundanæ gloriæ potentiam plus utuntur materiali quàm spirituali, & in hoc arbitantes se obsequium præstare Deo, sæpe minus proficiunt. Fortior enim spiritualis est materiali: quia vivus sermo Dei est, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti. Ecce enim *Leo* ille sævissimus, ad cuius rugitum contremuit terra, constrictus gladio spirituali, ad terram humiliatus est. Materiali verò exagitatus, ad iram stimulatus est, & inde majus crevit scandalum. Unde plus materialiter & in hoc certamine & in superiori est conflictum. Sed ista

(d) de captivis suam partem. (e) pullulavit & crevit.

(a) Vicefimo septimo anno *Frederici*, qui est Domini 1181. (*) gemenda *MSC. Beckel. & Ranzov.*
(b) aut occiderentur. (c) sine resistèntia magna civitatem obtinuerunt. (d) armorum.
(**) conturatum. (e) incinerata est. (f) cum suo cognato *Romano.* (g) levius non pœnituit. *MSC. L. B. R.*

ista relinquentes ad propositum redeamus, ne temere sacerdotes reprehendere videamur. Ipsi enim in specula Domini pervigiles stare videntur, tanquam rationem reddituri de animabus subditorum.

CAPUT XXIX. (XXXIV.)

1. Udalricus captus ad Henricum L. perducitur; à quo liberaliter habetur.	2. Dux prædantem Episcopi militem repellit, & Hornburgum exurit.
- - - - - 1181.	2. Episcopus paulo post à Duce dimititur, & moritur.

Igitur depopulata vel potius exusta civitate, sacrilegi illi tripudiantes reversi sunt *Brunschwig*. Dux verò cum audisset civitatis deprædationem, & vidisset captivorum multitudinem, lætatus est. Sed cognita exustione tantarum Ecclesiarum cum multitudine clericorum, videns etiam Dominum Episcopum cygneo (a) capite grandævum, & jam ultimæ ætate fatiscentem, captivum adductum, præterea reliquias beati protomartyris Stephani femiustas, & squalore incendii fuscatas, quasi ad triumphum decorem unâ cum Episcopo adductas, *dejecta facie ubertim lacrymas profudit*, præter voluntatem suam hæc facta fuisse testans, & amarissimè deplorans. Nec tamen ad præsens captivitatem illam relaxavit, sed Dominum Episcopum (b) *Herteneburg* deduci fecit, & eum honestè, sub custodia tamen, præcepit tractari. Quem religiosissima ducissa *Meebthildis* (c) pietatis affectu complexa, quasi (d) pro reverentia sacerdotalibus vestibus bonis largè induebat, & ita in omnibus necessariis ei devotissimè ministrabat, ut in tali statu nihil ei deesse videretur. *Romanus* (e) verò, consanguineus ejus & concaptivus, in castro *Sigeberg* in custodia tenebatur. Interea homines Episcopi de *Hornberg*, (f) zelantes injurias Domini sui, frequentem insultum hominibus Ducis fecerunt, & discurrentes per regionem illam, circumjacentes villas incendiis vastaverunt. Unde Dux offensus exercitum illuc misit, & castro exusto, in solitudinem illud redegit. Post hæc in nativitate Domini egit diem solennem in *Luneburg*, & vocans Dominum Episcopum, statuit cum eo conditiones pacis. Et relaxata captivitate, cum honore eum ad sua remisit. Veniens autem Episcopus in *Hufenburg*, (g) infirmitate tactus, ibidem per aliquod tempus ægrotare cœpit. Crescente autem dolore corporali, temporalibus incommodis exemptus, beato fine diem clausit extremum.

CAPUT XXX. (XXXV.)

1. Henricus L. Ludovicum Landgravium, & Hermannum fratrem ejus in prælio capit.	4. Dux jus suum de captivis sibi tradendis urget.
- - - - - 1181.	5. Adolphus se eos tradere posse negat, & à Duce deficit.
2. Guncelinus Comes Adolphum Holfatum coram Duce criminum quorundam reum facit.	6. Dux Holfatiam ingressus, Plönam & Sigebergum occupat, prædiis utrobique locatis.
3. Adolphus Comes de objectis criminibus se Duci purgat.	7. Adolpus arcem Honroth evertit.

Adveniente autem Majo, Dux cum expeditione (a) intravit *Turingiam*, & exussit civitatem, quæ dicitur *Koniges Northausen*. Cui occurrit *Ludovicus Comes provincialis* (b) cum multitudine magna, commissumque est prælium inter eos, & fugati sunt *Turingi*, & *Ludovicus* (c) captivatus est cum fratre suo *Hermanno Palatino* & cum militum multitudine. Exaltatus (c) est autem Dux in die illa, & factum est gaudium, & exultatio in omni domo ejus. Et reversus est *Brunschwig* cum infinita turba captivorum & spoliis multis. Cumque una dierum intraret ad eum Comes (d) *Adolfus*, congratulans de victoria, & expetens ab eo licentiam revertendi in terram suam, *Guncelinus Comes* verbis calumniatoriis eum in conspectu Ducis alloqui cœpit. (e) Et cum prius amicissimus ejus fuerit, quasi tergiversando occasiones quærens adversus eum, conqueri Duci cœpit, multas sibi injurias ab eo illatas fuisse, & non solum ab eo se in multis inquietatum, verum omnes, qui Duci devoti fuissent, ipsi semper exosos fuisse. Insuper ipsum Dominum Ducem hanc ab eo injuriam suscepisse, ut captivos suos ei, sicut ceteri nobiles, quasi vi ablatos repræsentare noluerit. Cui Comes *Adolfus*: (f) *Vestraz quidem, inquit, potestatis est, hoc mihi in conspectu Domini mei, Ducis, impingere, cum*

(a) cano. (b) *Erneburg*. (c) Filia Henrici Anglorum Regis. (d) pro reverentia sacerdotali vestibus decentibus. (e) *Romanus*. (f) *Hornburg*. (g) *Hufenburg*. *Korn*. *Hufenburg*. MSC. *Razov*. Est ibi monasterium.

(a) magna. (b) *Landgravium*. (c) provincialis. MSC. *L. B.* (d) exaltatum est ergo cor Henrici Leonis Ducis destituti. (e) & diversa infidelitatis opera sibi impropertavit. (f) sed *Adolfus* sufficienter se expurgans de objectis, cum commotione & ira magna à Duce recessit, imputans Henrico Duci destituto, quod tales injuriosas oblocutiones sibi *Guncelinus* ex impositione sua fecisset.

cum vobis paratissimus & devotissimus in omnibus semper fuerim. Nunc autem in quibus a me laesi fueritis, coram Domino meo proponite, ut de his me, si potero, aut iuste expurgem; sin autem, iuste vobis coram Domino meo satisfaciam. Si quid tam Domino meo in me displicuit, sicut iustum est eum de me quæ voluerit iudicare, ita promptum erit, me omnem ei satisfactionem exhibere. Quia autem dicitis, illos me exosos habere, qui Domino meo fuerint devoti, voluntatem quidem vestram dicitis, cum hoc probare non possitis. Hoc etenim certissime de me omnibus constat, quod semper Domino meo fidelis perseveraverim, egrediens & regrediens & pergens ad imperium ejus. Si quis autem aliud de me indicavit, in presentiarum eum coram Domino meo mendacem convincam. Veruntamen si placeret Domino meo, ut in presentia ipsius honestius tractater, tanto fiducialius in conspectu ejus apparerem. Dux autem quasi dissimulans altercationes eorum, sic respondit: *Adolfus* satis quidem innocentias suas præterdit. Fateor autem, quod devotus valde in omnibus nobis assistit. Sed in hoc non iuste præterdere potest, quod in proximo conflictu captivos nobis non reddidit. Nunc autem captivos, quos habet, reddat, ne alii ejus exemplo suos etiam detineant. Habebat autem tunc Comes *Adolfus* cum *Comite de Dasle* & cum aliis sociis captivos insignes *septuaginta duos*. (***) Quare *Adolfus* Comes: Domine novistis, ait, me in hac expeditione omnia mea insumisse, equos militum runcinosque (***) servorum innumeros perdidisse, & nunc si captivos vobis reddidero, nihil superest, nisi ut pedes domum meam revertar. Et his dictis, exivit a conspectu Ducis, & obortis lachrymis conquestus est omnibus amicis suis, quantas a *Guncelino* Comite verborum calumnias passus fuerit, & quod suis cavillationibus eum Duci suspectum reddiderit. Post hæc cum impetrata licentia abiisset cum aliis nobilibus, alienatus est (g) ab eo, & infirmata est pars Ducis propter defectionem eorum. Dux autem ut agnovit, quia defecisset ab eo, occupavit omnem terram ejus trans Albiam, & expugnavit castrum *Plune*, & ejectis hominibus suis, collocavit illic (h) *Marradum* præfectum *Hollatorum*. Castrum autem *Sigeberge*, quia inexpugnabile erat, diutina illud obsidione (i) expugnabat per *Bernhardum*, *Comitem de Raceburg*, quod mater Comitum, *Domina Matheildis*, constanter tenebat. Exiccata autem cisterna, sitierunt hi, qui in castello erant, & arebant fauces eorum propter siccitatem fitis, & necessitate compulsi, sub conditione pacis castrum dederunt. Et præfecit ei Dux (k) *Lupoldum* quendam, *natione Bavarum*, virum prudentem & strenuum. *Domina* verò *Mechthildis* cum suis abiit *Scharwenburg*. (l) Porro Comes *Adolfus* cum suis amicis & cognatis castrum *Honroth* destruxit, quod è regione castri sui ultra *Wiseram* *Conradus de Rotbe* ædificaverat.

CAPUT XXXI. (XXXVI.)

1. Imperator cum exercitu in Saxoniam descendit. 1181.	castella dedunt.
2. Leonis militiae Præfecti plerique se &	3. Casimirus, Pomeraniæ Dux, moritur.

1 Imperator autem audiens, quod (a) defecissent hi a Duce, convertit faciem suam venire in Saxoniam, & timuerunt valde omnes viri bellatores, qui erant in castris Ducis a facie ejus, & eo approximante, (b) five ex necessitate, five ex voluntate omnia castra ejus firmissima & seipsos in potestatem Imperatoris tradiderunt. Multi enim ministerialium Ducis, qui ab incunabulis (c) ab eo educati fuerant, & quorum patres sine omni contradictione ipsi servierant, ut *Henricus de (d) Wisba*, (e) *Lupoldus de Hertesburg*, *Ludolfus de Peina*, & plures alii recesserunt ab eo, & ad Imperium se transfulerunt. Invaluit ergo Imperator, cum obtinisset castra firmissima, *Hertesburg*, *Lavenburg*, (f) *Blanckenburg*, (g) *Regenstein*, & convertit exercitum ad 3 expugnandam *Lichtenberg*. (h) Et post paucos dies tradita est in manus illius. Circa dies illos mortuus est *Cazamarus*, *Princeps Pomeranorum*, Duci amicissimus, & defecerunt (i) ab eo Slavi: quia frater ejus *Bugzlaus* (k) Imperatori conjunctus, hominum & tributa ei persolvit.

CAPUT XXXII. (XXXVII.)

1. Imperator Hartesburgum prope Goslariam instaurat. 1181.	3. Saxones Henricum aliquem contra Henricum IV. elegisse falso narrantur; qui novus Rex Hartesburgum expugnaverit.
2. Idem castellum Henricus IV. olim contra Saxones erexerat.	

In

(**) Cui *Adolfus* MSC. L. B. (***) Runcinus est equus castratus, canterius, *Bangert*. (g) à Ducis amicitia cum multis nobilibus sibi faventibus. (h) *Marradum*. (i) vexavit. (k) *Lippoldum*. (l) *Scowenburg*.
 (a) quod Comites & nobiles plures ab Henrico recessissent. (b) castrenses Saxones timore ducti. (c) Duci servierant. (d) *WVicha*. (e) *Lippoldus de Hertesberg*. (f) pro *Lavenburg* *Korn. Lichtenberg*. (g) *Heymburg*. (h) *Korn. Leuenburg*. (i) post obitum dicti Principis Slavi de favore Henrici Ducis, (k) *Bugzlaus*.

IN diebus illis Imperator occupavit montem excelsum prope Goslarium, qui (d) *Hartesburg* dicitur, firmans illic castrum & cingens muro valido. Hunc montem olim firmissimè ædificaverat *Henricus Imperator senior*, contra quem *Henricus* filius ejus confurrexit, qui etiam expulit patrem, illatis crudeliter, qui etiam à Saxonibus in (*) *Welfesholtz* bello fugatus est. Cum que ipsum castrum quasi jugum totius Saxonie fuisset, & Imperator propter nimiam superbiam suam non solum Saxonibus, sed etiam sedi Apostolicæ & omni ferè Imperio exosus fuisset, Saxonum Principes cum Episcopis apud Goslarium colloquium celebrare statuerunt. Et ibi conspiratione facta contra *Henricum* Casariam alium contra eum Regem suscitare conati sunt. Sed cum de electione Regis schisma esset inter eos, & quisvis pro libitu suo illam vel aliam personam designaret, quæ idonea non esset, surrexit quidam inter eos, *Conradus* nomine, vir eloquens, & dixit ad eos: Ut quid discordatis, ô viri? nonne pro bono pacis convenistis? Si placet consilium meum, ego vobis virum bonum demonstrabo, dignum honore regio, virum felicem in victoriis, per quem Dominus operetur salutem in nobis. At illi omnes assensum ei præbuerunt, ut quemcunque ille designasset, hunc Regem omnes salutarent. Qui assumptis secum sociis, abiit ad hospitium ejusdam honesti viri, cui nomen *Henricus*. Sed intrantibus illis hospitium, ipsum non invenerunt. Erat enim in horreo, aucupandi studio occupatus. Uxor autem ejus illos intrantes honestè suscepit, dicens; maritum præsentem non esse, non longè tamen positum. Cumque illi desternerent equos, & convivium hospitibus instrueretur, illa clam misit equos marito, ut equitando domum intraret, quasi de via venisset. Illi autem intranti occurrerunt, quos ille cum salutatione honestè suscepit, præcipiens poni mensam, invitans ad epulas. Cui *Conradus* respondit, Non comedam, donec loquar sermones meos. Qui ait, loquere. At ille: Salutant te omnes Saxonie Principes, rogantes ut quantocyus ad eos Goslarium venias. At ille respondit: Quid tantilli viri indigent Principes Saxonie? Surrexit tamen, & venit ad eos. Quibus *Conradus*, qui eum adduxerat, dixit: *Ecco Rex vester*. Confestim autem omnes unanimiter creaverunt eum sibi Regem. Et ex eo quod acciderat, quia in aucupando detentus fuerat, quod tamen illi quasi de futuro augurium erat, dictus est Rex avium, Teutonice autem *Vogel König*. Ille verò sublimatus in regem, dixit ad Principes: Quia dignati estis, me vobis suscitare Regem, justum est, ut sacramentis fidem Regi vestro faciatis. Cumque omnes sacramenta ei fecissent, misit legatos ad eos, qui in *Hartesburg* erant, præcipiens eis, ut quantocyus in præsentiam ejus venirent. Qui abeuntes dixerunt eis, quæ ex ore Regis audierant. At illi indignati, virgis excoriaverunt eos, & decalvatos ad Dominum suum remiserunt. Tunc qui major inter eos fuerat, dixit ad socios: Nos quidem dehonestati sumus, sed estote viri constantes, & ignominiam nostram in gloriam convertamus. Vidi hodie nisos volantes: isti excipient confusionem nostram. Descenderant enim ad balneum adolescentes nobiles plus quam viginti, quorum reditum præstolantes, omnes eos trucidarunt, & sic ulti confusionem suam ad Regem reversi sunt. Qui audiens quod factum fuerat, indignatus est valde, & cum multitudine magna obsedit castrum, & expugnavit illud, & ad terram usque dejecit. Dicunt autem quidam, quod propter multam enormitatem de eodem perpetrata castrò, & propter memoratum *Henricum* Imperatorem, qui usque ad finem vitæ suæ à sede Apostolica excommunicatus fuerat, sub anathemate à Domino Papa damnatus sit locus ille, ut nunquam inhabitetur, sed cum Babylone in perpetua solitudine deputetur. *Fridericus* autem Imperator ipsum montem ædificare cepit: quia etsi ille excommunicationis sententiam meruit, ipse tamen nihilominus ullam regni sui diminutionem pati noluit. Rebellabant autem hi, qui in castro (**) *Waldenburg* positi erant, & non valuerunt, sed potius castrò eorum destructo ipsi ad castrum Imperatoris migraverunt.

CAPUT XXXIII. (XXXVIII.)

1. Dux natalem Domini Luneburgi celebrat, exeunte anno - 1181.	3. Raceburgum ope Lubecensium capit.
2. Bernhardum, Comitem Raceb. proditionis accusatum Luneburgi custodiae mandat.	4. Bernhardus dimissus Gadebuschum commigrat.
	5. Illo nondum quiescente Dux etiam Gadebuschum castellum destruit.
	6. Dux castella quædam munit.

POST hæc in nativitate Domini cum Dux diem solennem egisset *Luneburg*, cepit incusare (a) Comitem *Bernhardum de Raceburg*, qui tunc cum ipso erat, de conspiratione adversum eum facta, imponens ei notam perfidie & traditionis, dicens se indubitanter à fidelibus suis compertum habere, imò si necessitas exegisset, manifestis eum indiciis & testimoniis posse convincere, quod cum inimicis suis hanc contra eum conspirationem fecerit, ut eum unà cum uxore

(a) mons fractus dicitur, id est, Brokenberg, & reædificavit ibidem castrum *Hartesburg*, firmans ipsum valido muro. (*) *Welfesholtz*. MSC. L. B. (**) *Waldenburg*. MSC. Bækel.

(a) coram nobilibus suis.

uxore sua in *Raceburg* quasi ad epulas invitaret, & sic insidiis dispositis convivantes occide-
 3 ret. Cumque ad objecta nihil dignè prætenderetur, *captivavit eum Dux unà cum filio suo Vol-*
rado, & veniens cum exercitu *Raceburg*, obsedit eam, ipsum trahens secum. Cui (b) oc-
 4 currerunt *viri Lubecenses* cum navibus multis & armis & machinis, & crevit obsidio. (c) *Bern-*
hardus autem necessitate compulsus, tradidit castrum, & ipse cum uxore & filiis & omnibus,
 5 quæ habebat, abiit *Godebusch*. Postea tamen cum adhuc Dux eum suspectum haberet, quod
 fidem integram ei non fervaret, quia adhuc cum inimicis suis familiaritatem habebat, secun-
 dam in terram suam profectionem fecit, & *destruëto castro Godebusch*, spolia multa ibidem ac-
 6 cepit. Ille autem fugiens, ad *Bernhardum* (d) *Ducem* se transfudit. Dux igitur ejectis omni-
 bus, (e) solus potitus est omni terra, & cœpit munire castrum *Raceburg*, (f) *Sigberg*, *Plune*, pluri-
 mum confidens (g) præliis suis.

CAPUT XXXIV. (XXXIX.)

1. Imperator denuo in Saxoniam mo- vet. - - - - - 1182.	4. Lubecam munit.
2. Brunsvicum & Bardevicum à tergo præfidiis firmat.	5. Inde <i>Raceburgum</i> progreditur.
3. Dux <i>Ludovicum</i> , <i>Landgravium Thu-</i> <i>ring</i> , <i>Luneburgum</i> & <i>Sigbergum</i> deducit.	6. <i>Raceburgum</i> defectione amittit.
	7. Castellum <i>Altenburgum</i> succendit ipse, & <i>Stadam</i> navigat.

1 **P**roxima autem ætate (a) Imperator totus infusus finibus Ducis, in manu valida intravit
 terram illius, & ejecturus eum de terra, (b) in propria persona *Albiam* transire dispo-
 2 sivit. Timens autem, ne post eum insurgerent insidix, *Philippum Coloniensem* cum aliis Prin-
 cipibus præcepit (c) servare *Brunsvig*, *Bernhardum* verò *Ducem* & fratrem ejus *Othonem*, *Marg-*
grafium de Brandenburg, cum aliis Principibus Orientalibus propter (d) *Luneburgenses* deposuit
Bardewich. Ipse autem in comitatu habens (e) *Wichmannum Magdeburgensem* & *Dominum* (f)
Bambergensem, *Abbatem Fuldensem*, *Corbeiensem*, *Hersveldensem*, cum *Othone Marchione de Mysna*, &
 3 multo robore militum *Suevorum* & (g) *Bavarorum*, convertit exercitum versus *Albiam*. Quo
 appropinquante, *Ludovicus Comes provincialis*, (h) qui prius in *Luneburg* custodiebatur, dedu-
 4 ctus est *Sigberg*, & in arctiorem custodiam est traditus. Dux autem eo tempore *Lubeke* con-
 5 stitutus erat, muniens civitatem, & erigens machinas multas. Quibus dispositis, in die Apo-
 stolorum *Petri & Pauli* abiit *Raceburg*. Cumque manè inde proficisceretur, tendens ad *Albiam*,
 6 secuti eum sunt omnes, qui in castro erant, quasi deducentes eum cum gaudio. Videntes
 autem hi, qui de parte *Bernhardi Comitis* ibi remanserant, quod vacuum esset castrum, repente
 occupaverunt illud, & capta arce, concluderunt valvas ejus, & quotquot remanserant de-
 (i) servis Ducis, ejecerunt foras. Dux autem audiens, quod factum fuerat, frendens ani-
 mo reversus est ad castrum, & invenit contra se obstinatos animos illorum. Repente autem
 misit *Sigberge ad Lupoldum*, & *Plune ad Marcradum*, ut quantocyus venirent cum *Holsatis*, si forte
 7 posset ejicere illos, quia pauci erant. Interea venit, qui diceret, jam appropinquare *Cæsarem*,
 & sic imperfecto negotio abiit, amarus in indignatione animi sui, & venit *Erteneburg*.
 Et videns appropinquare castra *Cæsaris*, succendit ipsum castrum, & ingressus naviculam,
 per devexa *Albia* proficiscens, abiit *Stadium*.

CAPUT XXXV. (XL.)

1. Imperator cum sociis & Danorum Rege <i>Lubecam</i> obsidet. 1182.	6. Imperator <i>Medicum</i> suum in urbem ad <i>Episcopum</i> curandum mittit.
2. <i>Waldemarus Rex</i> filiam septennem Imperatoris filio despondet.	7. Cives consensu Ducis se & urbem Im- peratori permittunt.
3. Cives per <i>Henricum Episcopum</i> in- ducias & fidem publicam mittendis ad <i>Ducem</i> legatis petunt.	8. Imper. illis libertatem & privilegia à Duce concessa, confirmat, & auget.
4. Imperator hæc concedit, & de Ducis contumacia conqueritur.	9. <i>Comiti Adolpho</i> mediam partem tri- butorum <i>Lubecæ</i> assignat.
5. <i>Lubecensis</i> per legatos Ducis volun- tatem requirunt.	10. <i>Abbati ad D. Johannis</i> possessionem agrorum & villarum confirmat.

(b) succurrerunt. (c) Necessitate ergo compulsi, qui castrum inhabitabant, tradiderunt ipsum
 Duci. *Bernhardus* autem *Comes*, quem Dux *Henricus* secum duxerat coram castro *Ratzeburg*, la-
 psus de manibus Ducis, fugit cum uxore sua & filiis in *Godebus*. Quem mox secutus *Henricus* ex-
 pugnavit castrum *Godebus*. (d) *Comitem de Anehald*, factum *Ducem Saxonix* per Imperato-
 rem, apud eum se continuit. (e) de favore *Bernhardi Comitis* existentibus. (f) *Godebus*.
 (g) in potentia sua & victoriis suis.

(a) vicefimo octavo anno *Frederici*, qui est *Domini 1182*. (b) sua. (c) observare. (d) propter
Luneburgensium insidias. (e) *Bolizlaum Ducem Bohemix*. (f) *Fredericum Episcopum*.
Bambergensem. (g) & *Bayoaronum & Francorum*. (h) & *Hermannus Palatinus*. (i) de
 familia *Henrici*.

Imperator ergo transito flumine (a) venit (b) *Lubeke*, & occurrit ei exercitus *Slavorum & Holfatorum*. (c) *Waldemar* quoque Rex Danorum cum multa classe venit ad ostium *Trabena*, & obsessa est civitas (d) terra marique. In civitate vero erant *Simon, Comes de Teckenburg*, & *Bernhardus, Comes de Aldenburg*, (e) & æquivocus ejus *Comes de Welp*, cum *Marcrado* præfecto *Holfatorum*, & *Emecons de Nemore*, cum quibusdam *Holfatis* strenuissimis & multitudine infinita civium. Rex vero *Waldemar* cum multo comitatu veniens in præsentiam Imperatoris, (f) cum magna jactantia gloriæ suæ ei se exhibuit, & filiam suam filio ipsius, (g) *Duci Sueviæ* videlicet, desponsavit, & Episcoporum juramentis firmata sunt sacramenta conjugalia. In ipso autem tempore obsidionis Dominus *Henricus* Episcopus in civitate constitutus erat, (h) quem adierunt *burgenses* dicentes: Rogamus sanctitatem vestram reverendissime (h) patrum, ut ad Dominum Imperatorem exeatis, & ei verbis nostris dicatis: Domine, servi vestri sumus, Imperatoriæ majestati vestræ servire parati sumus: sed quid commisimus, quod tanta obsidione à vobis conclusi sumus? Civitatem istam hæcenus ex munificentia Domini nostri *Henrici Ducis* possidemus, quam etiam ad honorem Dei & robur Christianitatis in loco hoc horroris & vastæ solitudinis ædificavimus, in quo, ut speramus, nunc habitatio Dei, sed prius per errorem gentilitatis sedes *Sathanæ* fuit. Hanc igitur in manus vestras non trademus, sed ejus libertatem viribus & armis, quantum possumus, constantissimè tuebimur. Hoc tamen rogamus apud Magnificentiam vestram, ut data conditione pacis, eamus ad Dominum nostrum, Ducem, percontatum ab eo, quid sit faciendum, qualiter vel nobis vel civitati nostræ in præsentī necessitate sit consulendum. Qui si liberationem nobis promiserit, justum est, ut civitatem ei servemus; sin autem, quod placitum est in oculis vestris, faciemus. Quod si facere nolueritis, sciatis, omnes nos pro defensione civitatis nostræ magis optare honestè mori, quam fidei violatores (i) inhonestè vivere. Episcopus ergo veniens ad Imperatorem, hæc diligentissimè peroravit. Monuit autem Imperatorem, ut memor consanguinitatis & servitii, quod sæpius ei magnificè Dux exhibuerat, patientiam haberet in nepotem suum, Ducem. Imperator vero, gaudens de adventu Domini Episcopi, quod pro fama bonæ opinionis eum diligebat, & libenter audiebat, sic ait ad ipsum: Multum quidem gaudemus de adventu vero, Episcoporum amantissime, (k) & admodum gratum habemus vestro frui conspectu & colloquio. Sed quod cives vestri arrogantiam verborum nobis offerunt, & quod (l) civitatem nostram ultrò nobis non aperiunt, credimus, quod nec nobis, nec alicui, qui sanæ mentis esse dinoscitur, justum videatur. Fatemur quidem, hanc largitate nostræ munificentia quandoque nepotis nostri fuisse: sed ex quo ille propter suam contumaciam decreto omnium Principum publicam proscriptionem meruit, justissimè (m) hæc nostro possideret titulo, cum etiam quivis Pontificum sua receperit, quæ idem stabili tenuerat beneficio. Et nunc quidem valet manus nostra eis reddere, quod meruerint. Sed quia nos censurâ justitiæ omnibus magis patientiam exhibere oportet, quam vindictam, ecce in hoc etiam eis consentimus, ut sicut postulant, eant ad Dominum suum, & cum eo de statu suo conferant, unum scientes, si in redeundo civitatem nobis non apparuerint, graviolem de hac mora sentient ultionem. Quod autem dicitis, ut patientiam habeamus nepotis nostri, Ducis, sciatis, quod mira patientia & multa clementia erga eum semper usi fuimus. Unde in superbiam elatus, gratiam quam invenerat, in vacuum recepit: imò nec ipsam Dei gratiam circa se exuberantem, ut debuit, recognovit. Quapropter sciatis eum à Deo humiliatum, quia tam præpotentis viri dejectio non nostræ virtutis est operatio, sed magis Dei omnipotentis dispensatio. Episcopus ergo reversus in civitatem, civibus, quæ audierat, nunciavit. Qui sine mora accepto conductu, abierunt *Stadium*, ubi erat Dux. Imperator vero considerans invaliditatem Episcopi, quia crebris incendebatur (n) febribus, quibus etiam usque in finem laborabat, misit ad eum *Physicum suum*, ut (o) potionibus suis debilitati ejus corporis subveniret. Post aliquot autem dies *burgenses* reversi cum *Guncelino* Comite, ex præcepto Ducis civitatem in manu ejus tradiderunt. Verum priusquam ei civitatem aperuissent, exierunt ad eum, rogantes ut libertatem civitatis, quam à Duce prius traditam habuerant, obtinerent, & justitias, quas in privilegiis scriptis habebant, secundum (*) *jura Soslata*, & titulos, (p) quos in pascuis, sylvis, fluvius possederant, ipsius auctoritate & munificentia possiderent. Imperator vero annuit petitioni eorum, & non solum ista confirmavit, verum etiam (q) quicquid à Duce de telonio ad stipendia *Canonicorum in Lubecca* vel in *Raceburg* (r) donatum fuerat, ratum judicavit. Comiti autem *Adolfo* medietatem tributorum

(a) Albiz. (b) prope. (c) *VVoldemar*. (d) *Lubicana*. (e) *Frisia*. (f) se sibi in omnibus familiarem exhibuit. (g) *Henrico*. (h) venerande pater. (i) permanentes. (k) venerande pater. (l) quod civitatem mox nobis. (m) hanc nostro vendicamus titulo. (n) accendebatur. (o) remediis optimis ei subveniret. (*) *Conringius Lambecius & Bangertus* emendant substituuntque *jura Holfatia* non rectè. *Soslata* (*Soelt*) florentissima fuit ab antiquo civitas, ut patet ex vita *S. Idæ*, & translatione *S. Evergisti*, quas priore Tomo edidimus; nec *Holfati* tunc alia habebant quam *Saxonum jura*. Hic autem non queritur de jure provinciali *Landrecht*, sed municipali *wicwill* exemplum ergo seu ideam bene constitute urbis inde *Henricus Leo* petiit. (p) terminos. (q) plura superaddidit & (r) deputatum fuerat.

rum totius civitatis de teloniis, de molendinis, de trapezitis in beneficio dedit, tum quia multum Imperio servierat, tum quia propter ipsum ad tempus exulaverat. Et ita ingrediens civitatem, magnificè susceptus est cum hymnis & canticis (s) Dei, tripudiante clero & omni 10 populo. *Abbas autem monasterii sancte Dei genitricis Mariæ, sanctique Ioannis Evangelistæ, veniens in præsentiam ipsius, suscepit de manibus ejus curtes, quas in civitate habebat, & agros quosdam in campo ejusdem civitatis, mediante Domino Henrico Episcopo, qui easdem curtes & agros denariis suis emerat, & beatæ Dei genitrici virgini Mariæ, sanctoque Ioanni Evangelistæ in eodem monasterio obtulerat.*

CAPUT XXXVI. (XLI.)

1. Dux Stadam munit.	vum Saxonie Ducem, nihil obtinet.
2. Fide publica accepta Imperatorem, Lunenburgum progressum, sequitur.	5. Archiepiscopus Brem. Stadam, Bernhardus & Adolphus Comites terras suas recipiunt.
3. Landgravium, & hujus fratrem, è vinculis dimittit; sed frustra Imperatorem sollicitat.	6. Dux nec in conventu Erfurtenfi, quanquam Cæsari supplex factus, sua recuperat.
4. In conventu Quedlinburgensi propter Bernhardum æmulum, no-	7. Retento patrimonio in exilium abijt.

1 **I**mperator verò inde regrediens, transivit *Albiam*, & castrametatus est juxta *Lunenburg* ad plagam occidentalem. Dux autem, ut supra dictum est, apud *Stadium* positus erat, & illuc se quasi propter loci firmitatem receperat: quia etsi ab hostibus locus ipse caperetur, ipse tamen per aquas se evadere posse sperabat. Maximo enim vallo civitatem ipsam circumdederat, & munitiones fortissimas cum machinis ibidem construxerat. Et *Guncelinus Comes*, qui ipsum opus urgebat, turres monasterii beatæ virginis Mariæ, quia nimis contiguae videbantur munitioni, temerario ausu destruxit. Quod sine reatu perpetrari non potuit. Sed pro abundantiore cautela, dum talia fiunt, majorem sæpe ruinam per Dei vindictam operantur. Dux autem videns se in arcto positum, rogavit Dominum Imperatorem, ut (a) ipsius conductu veniret *Lunenburg*, sperans se apud ipsum alio (b) pacto misericordiam invenire. Qui cum inter *Hertensburg* & *Bardewich* conduceretur, occurrit ei multitudo militum de castris imperatoris, pacificè eum salutantes. Quibus resalutatis: Non consueveram, ait, in his partibus alterius conductum accipere, sed magis dare. Et ita veniens *Lunenburg*, omnibus 3 modis perinternuncios animum Imperatoris lenire studuit. Captivos etiam suos, *Ludovicum Landgrafium* & *Hermannum*, fratrem ejus, *Palatinum*, de captivitate laxavit, sperans se his beneficiis gratiam aliquam mereri: sed nihil inde consecutus est. Imperator tamen inde proficiscens, curiam apud *Quidelingeburg* ei præfixit, ut ibi inter Principes, quid de ipso fieret, justitia mediante decerneretur. Unde gavisi sunt omnes amici Ducis, sperantes aliquid boni ibi de eo ordinandum. Ubi cum nihil de causa ipsius tractatum fuisset, propter seditionem, quæ inter ipsum & æmulum ejus, Ducem *Bernhardum*, coorta est, aliam ei curiam 5 apud *Erfordiam* (c) indixit. Tunc temporis *Sifridus*, *Archiepiscopus Bremensis*, in plenaria (d) restitutione recepit *Stadium* cum omnibus aliis, quæ antea Dux (e) quasi de *Bremensi Ecclesia* inbeneficiatus possidere videbatur. *Sexcentas* tamen *marcas argenti Philippo, Colonienfi Archiepiscopo*, persolvit, quem rogaverat, ut cum exercitu veniens, *Stadium* expugnaret. Quicum juxta petitionem ipsius venisset, ille per dispensationem Imperatoris, ut dictum est, castrum obtinuerat, nec minus ille pecuniam sibi promissam exigebat. Comes etiam (f) *Bernhardus* 6 & Comes (g) *Adolfus* castra & provincias suas per Imperatorem (h) adepti sunt. Dux autem veniens ad curiam sibi præfixam, totum se submittens gratiæ Imperatoris, (i) venit ad pedes ejus. Qui de terra levans, osculatus est eum, non sine lachrymis, (k) quòd tanta inter eos controversia diu duraverit, & quòd ipse sibi tantæ dejectionis causa fuerit. Quæ tamen an veræ fuerint, ambigitur: nam videtur eum verè non fuisse miseratum: quia ad statum pristini honoris eum restituere non est conatus. Quod tamen propter jusjurandum ad præfens facere non potuit. Denique cum omnes Principes ad dejectionem ipsius aspirarent, juravit eis Imperator per thronum regni sui, nunquam se eum in gradum pristinum restauraturum, 7 nisi id fieret (l) in beneplacito omnium. Hoc tamen circa ipsum dispensatum est, ut *patrimonium suum, ubicunque terrarum fuisset, sine omni contradictione liberrimè possideret*. Dux verò per triennium terram abjuravit, ut infra tempus id terram suam non intraret, nisi per Imperato-

rem

(s) à Clero & populo. (a) salvo conductu suo. (b) aliquo. (c) in Erfordia. (d) in plenariam restitutionem. (e) de Ecclesia Bremensi possederat. (f) de Ratzeburg. (g) de Schowenburg & Holzstata. (h) recuperaverunt. (i) projiciens se. (k) utriusque. Et licet Cæsar sibi misertus libenter fuisset, propter jusjurandum tamen in præsentiarum hoc facere non potuit. (l) de beneplacito.

rem revocatus. Profectusque est ad generum suum, (m) *Regem Angliæ*, cum uxore & liberis, & apud eum moratus est omni tempore illo. Quem Rex Angliæ honestissime suscipiens, ipsum quasi Principem super (n) omnem terram constituit, & omnes, qui secum exulabant, donis multis ampliavit.

ARNOLDI, ABBATIS LVBECENSIS,

CHRONIC. SLAVORVM

LIBER III.

CAPUT I.

1. Propter absentiam Henrici L. multa insolenter fiunt à Principibus. 2. Bernhardus Dux segnior est in gubernanda Saxoniam. 3. Adolphus Comes filiam Comitis à Dassel uxorem ducit. 4. Terram aduersarios suos eiecit. 5. Bernhardus Dux Clientes quosdam sacramento Arlenburgi obstringit.	6. Quod Adolphus non compareret, apud Ducem in suspicionem incidit. 7. Dux Altenburgo destructo Lawenburgum condit. 8. Traiectum Albis eodem translaturus impeditur à Lubecensibus. 9. Iniquis exactionibus se suis exosum reddit. 10. Archiep. Bremensis Dithmarsiam Adolpho eripere studet.

In diebus illis, (a) non erat Rex in Israel, sed unusquisque quod rectum in oculis suis videbatur, faciebat. Siquidem post exilium *Ducis Henrici*, qui solus in terra prævaluerat, & sicut ab initio diximus, pacem maximam fecerat: quia non solum finitimas, sed etiam barbaras, & extraneas regiones ita freno sui moderaminis constrinxerat, ut & omnes sine terrore quiescerent, & terra propter quietis securitatem bonis omnibus exuberaret: tyrannico more unusquisque regnabat in loco suo, & alterutrum vim faciebant & vim patiebantur. Denique, *Bernhardus Dux*, qui principatum obtinere videbatur, *segniter agebat*: & cum prius in Comitia positus strenuissimus fratrum suorum fuisset, ad Ducatum promotus, non ut verus Princeps proficiebat, sed ut superpositus degenerabat, & quasi pacificum se exhibens, in omnibus tardus & discinctus erat. Unde nec ab imperio juxta statum prioris est honoratus, nec à Principibus, vel terræ nobilioribus, est reputatus. Circa dies illos *Comes Adolfus* duxit uxorem, *filiam Comitis Othonis de Dasle*, (b) agente *Philippo*, Colonienfi Archiepiscopo, cujus propinqua erat, per quem etiam multum prævalebat. Cumque (c) obtinuisset omnem terram patris sui, eiecit omnes inimicos suos de terra, qui in diebus Henrici Ducis contra eum fenserant, *Maveradum* videlicet præfectum Holsatorum, pro quo alium (d) *Cyriacum* nomine substituit, qui tamen virtute & honestate longè inferior fuit: & (e) *Hemeconem*, virum strenuum valde, & alios plures, quorum quidam transeuntes ad Regem Daciæ, peregrinati sunt apud ipsum. Alii verò apud *Comitem de Raceburg* tempus exilii sui peregerunt. *Dux autem Bernhardus* cum fratre suo *Othone Marchione* veniens *Erieneburg*. Magnificum se illic exhibuit, & nobiliores terræ adesse præcepit, ut receptis ab eo beneficiis suis, hominum ei facerent, & fidelitatem ei per sacramenta (f) confirmarent. Cumque ei se exhibuisset *Comes de Raceburg* & (g) *Comes de Danneberg* & (h) *Comes de Luchowe* & *Comes de Suerin*; expectabatur etiam *Comes Adolfus*, & non venit. Unde eum *Dux* suspectum habere cepit, & exinde occasiones discordiæ inter eos exorta sunt. *Dux autem Bernhardus* in ipso tempore cepit, ædificare (i) *Lawenburg* super littus Albis ad Orientalem plagam *Erieneburg*. Et desolato hoc castro, murum quo cingebatur destruxit, & ex lapidibus ejus castrum suum novum (k) firmavit. *Transitum etiam navium*, qui ibi erat, apud *Lawenburg* esse præcepit. Sed *viri Lubecenses* coram Imperatore conquesti sunt de mutatione illa, quod propter longiorem & difficiliorem viam, maximam haberent in transeundo difficultatem. Unde præcepit Imperator, ut apud (l) *Erieneburg* transirent sicut prius. *Dux igitur Bernhardus* nominis sui (m) extendere volens, novis quibusdam (n) inductionibus & inauditis ac intolerabilibus provinciales suos gravare cepit, & derelicto consilio senum, & acquiescens consilio juvenum, minimum

Nnnn;

digi-

(m) Henricum. (n) super regnum suum.

(a) viceſimo nono anno Frederici, qui est Domini 1183 Henrico Leone in exilio degente Bernhardus Comes de Anchald accepit Ducatum Saxonie. (b) Dassele. (c) Adolfus. (d) quendam Siricum. (e) Heyneconem. (f) jurarent. (g) Iordanus. (h) Henricus Comes de Lowthe. (i) Lovenburg. (k) fundavit & firmavit. (l) Erthneburg navis Albiam. (m) ostendere. (n) exactionibus.

digitum suum grossiorem dorso patris faciens, aggravavit jugum eorum. Unde principatus
 10 ejus versus eis in odium, & gloria in nihilum. Frater quoque ejus *Sifridus, Bremensis Archi-*
episcopus, Cometiam *Theimarchia* Adolfo Comiti adimere conatus est, & ad (o) fratrem Ducem
 transferre. Quam *Adolfus* viribus & armis, invito Episcopo, obtinuit, & eam sui juris esse
 (p) affirmavit.

CAPUT II.

1. Waldemaro Regi Kanutus VI. filius succedit. - - - 1182.	3. Kanutus agrè illam tradit.
2. Imperator filio Waldemari filiam, ei olim desponsam, adducendam curat.	4. Nam propter Henricum L. inter Im- peratorem & Kanutum similtates ortæ erant.

1 **I**n tempore illo mortuus est Rex Danorum *Waldemarus*, & regnavit *Canutus* filius ejus pro eo.
 2 Ad quem misit Imperator legatos honoratos, *Sifridum* videlicet, *Archiepiscopum Bremensem*,
 cum aliis nobilibus pro sorore ipsius, quam pater ejus (a) jam pridem filio ejus desponsave-
 rat, & ut partem pecuniæ persolveret, sicut (b) determinatum fuerat. Hæc enim pactio
 desponsationis fuerat inter Imperatorem & Regem Daciz, ut *quatuor millia marcarum* cum
 filia persolveret, librata pondere publico, quod *Carolus Magnus* instituerat, & ut in ipso
 tempore, quo filiam repræsentaret, partem pecuniæ, prout sibi visum fuisset, persolveret,
 & post sex annos desponsationis, dum nubilis ætas advenisset (quia tunc puella septennis
 erat) sex hebdomadibus prius pecunia tota ex integro solveretur. Hæc (c) privilegii utro-
 bique firmata erant, ut si quid horum negligenter, hæc pactio seu desponsatio irrita habe-
 retur. Venerunt igitur ad *Egdom* fluvium legati Imperatoris cum quadringentis equis, qui-
 3 bus *Comes Adolfus* per triduum (d) abundantissimè ministravit. *Canutus* autem Rex sororem
 quasi (e) cum dedignatione eis tradebat, dicens, sororem suam nequaquam filio Imperatoris
 sociandam, si juramenta patris temerare voluisset. Tradidit tamen eam illis cum equitatu
 & vestitura mediocri, sed non juxta regalem magnificentiam, & partem quandam pecuniæ,
 4 ut dictum est, persolvit. Iam enim inter Imperatorem & ipsum discordia erat, quia Impera-
 tor ab ipso *hominium* exigebat, quod ei Rex negabat: quia propter generum suum, *Ducem*
Henricum, quem de terra ejecerat, occasionem rebellionis adversus eum, ut quidam arbitrati
 sunt, suscipere attentabat.

CAPUT III.

1. Henricus Episcopus adversa valetu- dine sacris tamen interest.	Kal. Decemb. - - - 1183.
2. Moriturus de cænobio suo, Johanni Evangelistæ dicato, sollicitus est.	4. In cænobio suo sepelitur.
3. Æquo & forti animo moritur, III.	5. Henrici patria: studia: somnium: vita monastica: in cælum receptio, visionibus confirmata.

1 **C**irca illos dies ægrotabat *Henricus Episcopus* infirmitate, qua & mortuus est. (a) Cumque
 nimia corporis invaletudine laboraret, psalmodiis tamen & orationibus non minus inten-
 tus erat, & Missæ officium, quod in veneratione beatæ Dei genitricis Mariæ sine intermis-
 sione frequentabat, non nisi tribus diebus ante depositionem suam omittebat. Abstinentias
 2 etiam quasdam speciales usque in finem servare laborabat. Cumque vir Dei jam bonum
 certamen certasset, cursum consummasset, fidem servasset, & jam de cætero coronam justi-
 tiæ sibi repositam non dubitaret, cœpit tamen de vinea Domini, quam noviter plantaverat
 in monasterio beatæ Dei genitricis, & *S. Joannis Evangelistæ*, anxiani. Et quamvis jam dis-
 solvi cuperet, & esse cum Christo, ut pius tamen pastor paucis & adhuc tenellis ovibus lupo-
 3 rum insidias curabat prævidere. Et dum à fratribus sæpe visitaretur, dicentibus: Cur nos,
 pater, deseris, aut cui nos desolatos relinquis? dicebat, Gratias ago Deo meo, Iesu Christo,
 & piissimæ genitrici suæ: quia per spem divinæ clementiæ de morte quidem mea non con-
 tristor, sed de desolatione hujus novellæ plantationis non modicum conturbor. Ad cujus
 profectum in beneplacito Domini vellem adhuc superesse, & ipsam ad ejus honorem, quan-
 tum possem, adhuc novellam confortare. Sed inter hæc cum Psalmista cogitatum meum in
 Domino jaçtabo, qui in omnibus semper exaudivit me, & factus est mihi in salutem. Cum-
 que sapius ista replicaret, & ea attentius Domino commendaret, quadam nocte post matti-
 tinale officium, ac si divinitus instructus, confidenter ait Abbati sibi assidenti: Confide, fili,
 in Domino, & constans esto, & de morte mea noli contristari: quia quod Domino placet,
 necesse est impleri. Hoc tamen certissimè scias, quod ad laudem nominis sui servitium suum
 isto

(o) Bernhardum. (p) manifestavit.

(a) nuper coram Lubeke filio suo. (b) ut ibidem pro tunc laudatum fuerat. (c) Hæc utrobique lite-
 ris & sigillis. (d) necessaria. (e) cum indignatione eis tradidit, adjunctis equitaturis cum
 vestibus mediocribus, non juxta regalem magnificentiam.

(a) *Henricus Lubicensis Episcopus* obiit feliciter in Domino, plenus meritis; in cujus sedem successit electione
 canonica *Conradus Secundus*, vir literatus & facundus.

isto in loco confortabit, tantum ne dubites, sed viriliter age, & confortetur cor tuum, & sustine Dominum. Sic confortatus in Domino, convocatis fratribus, dicebat, se jam resolvi: & accipiens olei sancti unctionem, manus ipse porrigebat, pedes extendebat, cum profallentibus profalleret, sumtoque viatico Domini corporis dixit: O Rex gloriæ veni cum pace. De cujus adventu quasi jam securus adjunxit: Si ambulavero in medio umbræ mortis, non timebo mala: quoniam tu mecum es. Cumque magis magisque morti propiaret, & jam lingua palpitante in verbis deficeret, repente oculos, quos jam in morte cluserat, aperuit, & quasi exiliens, extensis manibus dixit: Ecce virgo. Quod qui aderant, ad beatam Dei genitricem Mariam dictum credebant, cui idem antistes omni devotione servierat. Nec dubitari potest, quin eum mater misericordiæ in ipso mortis articulo consolata fuerit, quem tam devotum ministrum semper habuit. Post de strato levatus super cilicium depositus est, & sic extremum trahens halitum, III. Cal. Decembr. in pace reddidit spiritum. Cujus corpus in eodem monasterio, quod idem fundaverat, terræ reconditum est, invitis tamen quibusdam & contradicentibus, qui eum deferre conabantur in majori Ecclesia tumulandum. Sed Deus eum voto suo frustrari noluit. Quia cum in eodem monasterio ægrotaret, ibidem etiam sepulturam desiderans, ait: Hæc requies mea in seculum seculi, hæc habitabo, quoniam elegi eam. Cujus animam in sorte beatorum reputatam credimus: quia ab ipsis puerilibus annis Christum secutus est. Cum esset circa ætatem *viginti annorum* jam adolescens factus, relicto *studio Parisensi*, terram nativitatis suæ egreditur, Brabantiam scilicet: quia de *Brusle* civitate oriundus erat. Et veniens *Hildesheim*, quia in artibus bene profecerat, scholas ibidem regendas acceperat. Cumque per tempus ibi steteret, Dei nutu venit *Brunschwig*, & nihilominus scholarum curam suscepit regendam. Procedente autem tempore, febre tactus decubuit. In infirmitate autem positus tale vidit somnium: Videbat virum procerum valde & horrendum sese agitantem: ipse vero fugiens, venit ad fluvium latissimum: quem cum propter timorem prædonis infesti anhelans transfret, venit ad *monasterium B. Egidii*: quod cum intrasset, manus insequentis inimici evasit. Evigilans igitur, & divinæ clementiæ circa se dispositionem sentiens, mox ad *monasterium B. Egidii* deducitur, & tonsuratus habitu monachali induitur, & febrium importunitate cessante, & fluctibus secularium tempestatum eripitur, & sic Monachus factus Monachi vigilavit in ætus. Nec, sicut quibusdam moris est, ad terram nativitatis suæ ulterius, vel ad cognatos aut notos suos repedavit, sed cum Abraham terram suam veraciter egressus, omnia pro Christo reliquit, & summam præmii à Deo expectavit. Unde post decessum ipsius quibusdam spiritualibus personis Deus revelare dignatus est, quod post hujus vitæ exilia ad gaudia transferit sempiterna. Nam infra octavam depositionis ejus visum fuit Abbati per somnium, quod sepulcrum ejus aperiret, quasi in eodem monumento aliquid negligenter factum fuisset, quod mutari debuisset: Cum ecce Episcopus levans se cepit sedere, & cum magna gratulatione dicere: Exaltabo te, Domine, quoniam suscepisti me, non delectasti inimicos meos super me, & ita ex ordine Psalmum ipsum profecutus, Domino gratias agebat. Et veniens ad locum illum: Convertisti planctum meum in gaudium, &c. cepit à se divolvere panniculos, quos in exequiis acceperat, & dicere: Conscidisti saccum meum, & circumdediti me lætitia. Et cum consummasset Psalmum: Domine, Deus meus, in æternum confitebor tibi, &c. dixit: Iam ulterius vobis non loquar: & ita terminata est visio. Quædam etiam monialis in *Kevena* (b) vidit, in visione columbam nive candidiorem volare in sinum suum. Quæ cum nimis exhilarata fuisset, cepit ei pastum offerre. Quæ ait: Non comedam: neque enim columba sum, sed mercede conductæ sum: (c) dicam tibi quis sis. Illa vero timore perterrita dixit: Dic, quid (d) mercedis accipies, ut dicas mihi, quis sis. Et illa: si, inquit, per circuitum anni ob memoriam mei dixeris Psalmum, In exitu Israel de Ægypto, &c. dicam tibi (e) quid vis. Cumque hoc devotissime promississet, dixit: Ego dicor *Henricus*, & fui antistes in *Lubeca*. Cui illa inquit: Ubi nunc est conversatio vestra? Qui ait, Inter choros angelorum. Talibus indicis sperandum est, eum confortium beatorum meruisse. Sed ne aliquibus absurdum videatur, quod somniorum argumentis ista probamus, ad auctoritatem sancti Evangelii eos mittimus, ubi frequenter legitur, angelos in somnis apparuisse Ioseph, & illa vel illa de puero Iesu & matre ejus ei dixisse. Præterea in sacra scriptura multa somnia recitantur, ut sancti Danielis & sancti Ioseph, quæ fidelia inveniuntur tam pro veritate scriptorum, quam pro auctoritate eorum, de quibus scripta leguntur, qui sua testimonia sanctitate & meritis confirmarunt. Quod si auctori hujus operis minus credi potest, quam illis, ajo, quia verè potest. Ipse enim cum Apostolo testimonium fidelitatis in hac parte sibi perhibet: Quæ autem scribo vobis, ecce coram Deo, quia non mentior.

CAPUT

(b) virgo devota. (c) ut dicam. (d) quid mercedis accipiens huc venisti & quæ sis.
(e) quod cupis. (f) Angelus. MSC. Bækel.

CAPUT IV.

1. Bernhardus Dux Adolpho, Bernhar-
do & Guncelino Comitibus quæ-
dam auferre studet.
2. Hi ideo junctis armis Lawenburgum
evertunt.
3. Dux eos apud Imperatorem accusat.
4. Ipsi castellum Ilow in Mechlenburgi-
ca ditione diruunt.
5. Boruinus tunc Rostochium & Mech-
lenburgum tenebat.
6. Niclotus, Wertislai filius, & Jarima-
rus, Rugianus, terras Boruini in-
festabant.
7. Bugislaus, Pomeranorum Dux, ju-
vat partes Boruini.
8. Jarimarus Boruinum captum in Da-
niam mittit.
9. Bugislaus Niclotum captum in vin-
cula conjicit.
10. Obsidibus datis dimissi sunt.
11. Boruinus Ilow & Mechlenburgum
castella retinet.

Dux autem *Bernhardus* ut minus sapienter agebat, ideo minus prosperè procedebat. Nam, ut suprâ dictum est, cum quibusdam novitatibus provinciales gravaret, contra *Comitem Adolphum & Bernhardum de Raceburg & Guncelinum de Suerin* quædam ineptè molitus est. Adolfo siquidem Comiti omnem terram, quæ (a) *Radekove* attinere dicitur, quam Dux *Henricus* prius habuerat, & *Todeslo* civitatem adimere conatus est. Civitatem quoque *Lubeke* sibi usurpare volebat. Imperator verò civitatem propter utilitatem tributorum, vel quia in fine Imperii sita est, sibi retinuit: pro qua tamen Duci *BernharDO* (b) *Hidzacker & viginti mansos* valde bonos consignavit. Quia verò *Adolfus* medietatem tributorum de civitate *Lubeke* ex beneficio Imperatoris habebat, propterea eum (c) magis Dux *Bernhardus* impetebat. *Comiti vero de Raceburg & Comiti Guncelino de Suerin* partem quandam beneficiorum suorum minuere tentabat. Unde commoti, (d) conglobati in unum, urbem ipsius *Lawenburg* expugnare aggressi sunt. Cumque adversus eam ordinassent obsidionem, & machinas fecissent, post paucos dies eam ad solum diruerunt. Dux verò, ut vir mansuetus, eis talionem reddere non valens, Imperatorem adiit, & hoc in præsentia ejus conquestus est. Illi autem cupientes excutere jugum ejus de cervicibus suis, quos ei amicos esse sciebant, de terra fugare conati sunt. Unde congregato exercitu clam terram *Slavorum* intrantes, occulto quodam aditu noctu occupaverunt castrum *Ilowe*, & clanculum illud intrantes, matrem *Nicloti*, qui (e) *Wertislai* filius fuerat, inde ejecerunt, cæterisque captivatis, succenderunt ipsum castrum, & depopulata terra omni reversi sunt ad loca sua cum spoliis multis. *Boruinus* verò filius *Pribizlai*, qui filiam *Henrici* (f) Ducis habebat, Mechthildam dictam, obtinuit castra *Rostock & Mecklenburg*. (g) *Niclotus* autem fugiens, ad Ducem *Bernhardum* se contulit, quem frater ejus *Otho* (h) *Marggravius* in castro *Havelberg* collocavit. Unde frequenter eruptiones faciens, terram *Slavorum* (i) instanter vastabat. Quem adjuvabat *Germanus*, Princeps *Rugianorum*: *Bugislaus* verò *Pomeranorum* (k) Princeps firmabat partem *Boruini*. Et ita consanguinei illi intestina inter se prælia miscebant. Prævalebat tamen pars *Nicloti*, eo quòd *Germanus*, vir strenuus, terram *Circipianorum*, quæ (l) *Tribuzes* contigua erat, primum vastaret. Cumque quodam tempore *Boruinus*, qui & *Henricus*, terram (m) illius piratis vastaret, captivatus est à *Germano*, qui conjecit eum in vincula, mittens eum *Canuto*, Regi *Danorum*, apud quem diu in custodia servabatur. E converso *Niclotus*, qui & *Nicolaus*, cum in terra *Bugislai* (n) prædas exerceret, captivatus est ab eo, & conjectus in vincula. Sed cum diu in custodia (o) servarentur, tandem soluti sunt ea conditione, ut à Rege *Danorum* terram suam fusciperent, & obsides, quos habere voluisset, darent. Dederunt ergo obsides 24, inter quos (p) *Boruinus* filium suum dedit, & recessit à castro *Rostock*, tradens illuc nepoti. Ipse verò *Ilowe & Mecklenburg* in possessionem fortitus est, Rege (q) sic disponente, qui jam terram *Slavorum* sibi subjicere cogitabat, & adjicere regno suo. (r)

CAPUT V.

1. Dani consuetudine & usu cum Germanis civiliores: hæc cum captura in Scania locupletiores facti.
2. Bellandi item peritiores: doctiores & religiosiores facti sunt.
3. *Eskillus*, Antistes, multas ædes sacras religioni exercendæ dicavit.
4. *Abfolon*, successor, propagandæ religionis studiosissimus.
5. *Kanutus* Rex semper vitæ sanctitatem sectatus fuit.
6. Bellum in *Slavos* meditatur.

Siqui-

(a) Radekove. (b) Hidzacker. (c) ipsam. (d) ex hoc, & (e) VVirtislai. (f) Leonis exulantis. (g) cum suis urbibus. (h) Marchio de Brandenburg. (i) constanter. (k) Dux. (l) Tribuzes. (m) Rugianorum. (n) Bugezlavi. (o) servatus fuisset, utriusque tandem soluti sunt. (p) Boruinus. (q) Kanuto. (r) Rostok autem castrum situm super VVarnowe flumen, apud se civitatem habebat, quam *Pribizlaus* Obotritorum Princeps edificaverat. Quod quidem castrum *Godescalcus* *Slavorum* Regulus fundaverat, cum adhuc in Paganismo sæviret, & Christianos tæte fuz contiguos persequeretur.

Siquidem Dani usum Teutonicorum imitantes, quem ex longa cohabitatione eorum didicerunt, & vestitura & armatura se ceteris nationibus coaptant: & cum olim formam nautarum in vestitu habuissent propter navium consuetudinem, quia maritima inhabitant, nunc non solum scarlatico vario griseo, sed etiam purpura & bysso induuntur. Omnibus enim divitiis abundant, propter piscationem, quæ quotannis in Sconia exercetur: ad quam omnium circumquaque nationum negotiatores properantes, aurum & argentum & cætera quæque preciosa, illuc deferunt, & comparatis balecibus eorum, quæ illi gratis ex divina habent largitate, quasi pro vili quodam commercio sua optima, nonnunquam etiam seipsos, naufragando relinquunt. Repleta est etiam terra eorum equis optimis propter pascua terræ uberrima. Unde, propter equorum copiam in militari palæstra se exercitantes, equestri pugna simul & navali gloriantur. Scientia quoque liberali non parum profecerunt: quia nobiliores terræ filios suos non solum ad clerum promovendum, verum etiam secularibus rebus instituentos Parisios mittunt: ubi litteratura simul & idioma linguæ terræ illius imbuti, non solum in artibus, sed etiam in Theologia multum invaluerunt. Siquidem propter naturalem linguæ celeritatem non solum in argumentis Dialecticis subtiles inveniuntur, sed etiam in negotiis Ecclesiasticis tractandis boni decretistæ sive legistæ comprobantur. Præterea religionis vigor apud eos multum florescitur, eo quod Æschylus (a) Lundensis Archiepiscopus, vir summæ pietatis, qui etiam relicto Episcopatu, quietam cupiens ducere vitam, ad Clarevallense monasterium se contulit, ubi (b) sanctè & justè vivendo vitam in pace finivit, loca multa ex omni ordine spiritualium, tam virorum quàm mulierum, in partibus illis construxerit. Quæ quasi cedrus Libani multiplicata, non solum Daniam, sed ut vineam Domini Zebaoth extensis palmitibus usque ad mare, imo ultra mare etiam Slaviam repleverunt. Dominus quoque Absolon, qui loco regiminis ei successit, zelo justitiæ accensus, & armatura Dei procinctus, in promovenda religione nequaquam segnior fuit: qui cum à Domino multis virtutum polleret donis, specialiter tamen thesauro bonæ conscientiæ, decore videlicet castitatis, vernabat. Unde velut lucerna ardens & lucens æmulatione sua provocavit plurimos juxta illud: Videte quemadmodum non solum mihi laboravi, sed omnibus quærentibus veritatem. Hic quoque cum Apostolo subditos suos æmulans Dei æmulatione, dum eos ad custodiam castitatis arguendo, obsecrando, increpando informaret, multas & graves contradictiones à quibusdam pertulit. Nec mirum. Carnalis enim mens dum consuetudine peccandi ligata fuerit, aut vix aut nunquam jugum diaboli à se remove potest, sed cum asina foris stat in bivio ligata ad opera communia, ut quoties ei onus imponere voluerit, sine contradictione ferat illud. Quia quascunque sordidas cogitationes immundi spiritus ei suggesserint, tanto delectabilius suscipit, quanto nequius inferunt. Et ideo cum à rectore corripitur, intelligere non potest: quia spiritualiter examinatur. Inde fit, quod tales stimulo recalcitrantes contra Prælatos, ova aspidum congerunt, dum conspiratione facta seditiones commovent, & justam magistrî admonitionem oppressionem nominant, & inde (c) calumniam in se queruntur. Unde correptionis verba contra se justa (d) proferunt. De ordine quoque conjugali multi in sua vocatione religiosi inventi sunt hospitalitatem sectantes, elemosynis vacantes, fidem conjugii servantes, orationi intenti & cætera justitiæ opera implentes. Quid de Rege dixerimus: qui adhuc in juvenilibus annis in omni actu suo ita grandævum se exhibuit, ac si de ipsius gravitate pariter illud sapientiæ dictum sit: Senectus venerabilis est non diuturna, neque numero annorum computata. Siquidem ut assolet talis ætas, non (e) ludis in spectaculis se ingerebat, non discursibus aut vagationibus studebat, nec lubricitati deditus, conjugem cum casta vivebat castior ipse. Inter missarum quoque solennia non, ut quibusdam moris est, susurrationibus aut placitationibus intendebat, sed codices psalmorum aut aliarum orationum habens præ oculis, orationi devotus incumberebat. Et quia sapientiæ adhaerit, quæ dicit: Per me Reges regnant: ideo Deus regnum illius firmat, ut cum tempore avorum suorum in regno Danico triarchæ vel etiam tetrarchæ fuerint, ipse solus monarchiam regebat, quam tamen pater ejus multo labore & prudentia obtinuerat. Canutus ergo multam pacem habens in regno suo, animadvertit, quod Slavi in diebus patrum suorum multas calamitates terræ suæ intulissent. Videns etiam eos auxilio Henrici Ducis destitutos, qui freno domini sui maxillas eorum constrinxerat, suscepta adversus eos occasione, bello eos aggressus est. Contra quos tamen, consilio usus Absolonis Archiepiscopi, prudentia magis quàm viribus prævalebat.

CAPUT VI.

I. Canonici Lubecenses ab Imperatore | 2. Conradus II. auctoritate Imperatoris
Episcopum petunt. | Episcopus constituitur. 1183.

3. Sin-

(a) Eskillus. Bangert. (b) ubi etiam MSC. L. B. (c) calumniari se queruntur MSC. L. B. R. (d) proferuntur. MSC. L. B. R. (e) ludis aut spectaculis. MSC. L. B.

3. Singularis ejus in munere sacro ob-
eundo dexteritas.
4. Consecrationem sui prudenter di-
stulit.

5. Cum Adolpho Comite lis ipsi orta.
6. Convafatis rebus discedit, & Episco-
patu se abdicat.

Interea autem *vacabat sedes Lubecensis*: quia Imperator in longinquo positus erat. Quem adierunt *Canonici Lubecenses*, submittentes se dispensationi ipsius, rogantes ut per ejus ordinationem Episcopum habere possent. Qui designavit virum quendam religiosum, *Alexium* dictum, *Præpositum in Hildeburgerach*, qui de ordine *Præmonstratensium* erat. Sed illi unanimiter contradixerunt, & de ordine suo aliquem sibi præferri flagitabant. Qui communicato consilio familiarium, dedit eis *Conradum* capellanum suum, virum litteratum valde & facundum, & in causis tractandis acerrimum Oratorem. Sanè Imperator audierat vel etiam perspexerat, statum *Ecclesiæ Lubecensis* (quia quasi de novo suscitatus fuerat) adhuc tenerum, & ideo in multis neglectum esse. Quare virum hunc sapientem mittere eo decrevit, ut non solum per eum illa proficeret *Ecclesia*, verum etiam sua per eum in partibus illis firmarentur negotia. Accepta igitur Pontificali (*) vestitura apud *Egere*, castrum Imperatoris, Dominus electus veniens in parochiam suam, decenter statum *Ecclesiæ suæ* ordinare cœpit, informans clericum ad religionis honestatem, adhortans eos castos, sobrios & sine murmuratione hospitalis esse, cæterisque studere virtutibus, quibus & Deo & hominibus complacerent: laicos verò, qui magis austeritatem quam doctrinam mirantur, tanta prudentia moderabatur, ut eum supra omnes, qui ante eum fuerant, revererentur. Non permittebat aliquem clericorum de alieno Episcopatu in sua diœcesi, parochiam tenere, dicens, neminem posse duobus Dominis servire. (a) Et quemlibet parochianum semper (b) paratum ad visitationes & unctiones infirmorum & ad cætera spiritualis curæ officia, & in cœna Domini ad pœnitentes introducendos, & chrismatis consecrationem, Pontifici suo assistere affirmabat. Super hoc etiam auctoritate Apostolici utebatur. Quia dum cum Imperatore *Veronam* venisset, detulit *litteras Lucii Pape* super eodem negotio, admodum præcipiens, ut si quis clericorum de alieno Episcopatu in sua diœcesi *Ecclesiam* tenere voluisset, ut stationem in ea faceret, aut à beneficio cessaret. Necdum tamen consecrationem pontificalem susceperat, quam tamen non sine causa differebat. Fortè statum *Ecclesiæ*, quam regere cœperat, prius explorare volebat, & vires suas prætentare, si onus impositum ferre potuisset; & *versare diu, quid ferre retrahent quid valeant humeri*: ut si *Ecclesia* per eum proficere potuisset, subire laborem non recusaret; sin autem, humiliter cessaret. Erat siquidem multis *Ecclesiasticis* beneficiis ditatus in parochiis, & præbendarum stipendiis, quibus abrenunciare timebat, nisi melioris status commutatione. Orta est autem *dissensio inter Episcopum & Comitem Adolphum*. Dicebat enim Dominus electus, homines suos in multis ab eo injustè gravari, quædam etiam prædia episcopalia violenter occupari, & justitias suas, quas in civitate sua *Urine* de advocatia conquirebat, sibi frequenter per suos impediri. Et quia his reniti propter Comitis magnanimitatem non poterat, patienter ista, non tamen sine amaritudine, videbatur dissimulare. Cumque hoc Imperatori insinuasset, & nec sic in sua causa profecisset, cœpit à cœpto proposito lentescere, & animo paulatim ad sua remigare. Et ita dispositis rebus suis abiit ad *Sifridum, Archiepiscopum Bremensem*. Quicquid mobilium habere poterat in argento vel suppellectile, aut equis optimis, quos etiam quibusdam vi extorserat (quia aliquantulum cupidus erat) secum deferebat. Et resignans ei curam, quam ab ipso acceperat, rescripsit clero suo, se ulterius non reversurum, absolvens eos ab obœdientia sibi ab eis facta. Sicque inconstitulis omnibus discessit, seu propter causas supra dictas, seu pro aliis latentibus, vel quia majora aspirare videbatur.

CAPUT VII.

1. Dani aliquot annos prædas ex Slavia agunt. 2. Bugislaus in Jarimarum, Ducem Rugianorum, Regis Daniae socium, movet. 1183. 5. Bugislaus & Slavi à Jarimaro & Danis vincuntur.	4. Slavi <i>Wolgasto</i> tradito fiunt Danorum tributarii. 5. Imperator <i>Fridericus</i> graviter hac re offenditur. 6. <i>Adolphus</i> & ejus socii, operâ Imperatoris cum <i>Bernhardo</i> Duce in gratiam redeunt.

CAnutus verò Rex Danorum incessanter vastabat terram *Slavorum*. Illi (a) autem rebellare parantes, occupaverunt vadum, quod Dani transfire debuerant, firmantes ex utraque parte castella, de quibus piratas eorum jaculando obruerent. Catenis etiam ferreis semitam (b) claudere tentabant. Sed nihil tali molimine proficiebant. Denique venientes Dani in

(*) investitura MSC. L. B.

(a) & super hoc *Lucii Pape* litteras obtinuit.

(b) paratum esse. MSC. L. B. R.

(a) Sed Slavi pro posse ei resistentes.

(b) maris.

in manu excelsa munitiones fregerunt, & infusi finibus eorum sicut locustæ, universam faciem terræ repleverunt. Slavi verò impetum eorum ferre non valentes, in castris suis se receperunt. Illi verò abusi provinciis eorum, comedentes medullam terræ, reversi sunt ad loca sua. Sicque per aliquot annos ascendentes tempore sementis & messis, depasti terram eorum, famis importunitate sine gladii occisione ad deditionem eos coegerunt. Quodam igitur tempore Bugislaus (c) Princeps five Rex Pomeranorum propinquum suum Germarum, Principem Rugianorum impetebat, talionem ei rependere volens, eo quòd idem Germarus Regi Danorum in subactione Slavorum promptè assisteret: quia ex quo Christianitatem susceperat, sub ipsius ditione consistebat. Ascendit ergo (d) ad eum cum sexcentis piratis, sine dubio credens se omnem terram illius (e) consumiturum quemadmodum ignis cosumit ligna sylvarum. Ille (f) autem occurrens, licet non ex æquo, subito eum in fugam vertit. Siquidem Dani non longè insidias tetenderant, quos Slavi de suis esse credentes, nil suspicati remigabant ad eos. Illi autem insultum in eos facientes cum Rugianis eos insequuntur, & alios quidem ex eis occiderunt, alios comprehenderunt, quosdam in mare præcipitaverunt. Slavi videntes se circumventos, in perturbatione (g) consilium non habentes (quia perit fuga) (h) ab eis credentes se natando evadere, in aquis suffocati sunt. Alii verò littus apprehendentes, relictis navibus, per sylvas & nemora errantes, in locis palustribus fame & siti perierunt. Reddidit quoque eis Dominus in die illa, ut quia multos Danorum per aquas in (*) captivitate traxerant, ipsi quoque in captivitate & exterminium raperentur, sicque Danorum servituti fierent obnoxii, qui eorum libertati semper fuerant infidiati. Germarus autem cæteris omisiss Bugislaum insequitur. Ille verò sibi consulens celeri fuga elabatur. Et ille post tergum clamavit dicens: Quid (i) est, o Princeps Bugislae? nonne nigrum & horridum illum Germarum ligare te jactitabas? expecta ut servum (k) abducas, quem confortem habere nolebas. At ille fugiens salvatus est. Sicque humiliatæ sunt vires Slavorum, & servierunt Danis sub tributo, tradito castro (l) *Wollgast* in manu Regis cum obsidibus duodecim. Hæc autem non sine indignatione Imperatoris facta sunt, qui se dicebat dupliciter à Canuto Rege injuriatum, & quòd ab eo coronari noluerit, & quòd *Slavor* Imperio subditos, suo dominio per tributum & hominum subdidit. Discordantes etiam à Duce Bernhardo, *Adolfum Comitem, Bernhardum & Guncelinum*, propter causas supra dictas, ad concordiam reformavit, ea conditione, ut *Adolfus Comes septingentas marcas* denariorum ei persolveret, & gratiam ejus pro castro destructo inveniret, & terram, quæ *Ratzevove* attinet cum civitate *Todeslo*, quam *Bernhardus Dux* requirebat, liberè obtineret. *Bernhardus verò Comes trecentas marcas persolveret, & totidem Guncelinus.* Omnes tamen castrum destructum reedificare studerent.

CAPUT VIII.

1. Manuel Comnenus, Imperator Constantinopol. moritur. 1180.	5. Propinquum suum cœnobio includit.
2. Andronicus, illius ex fratre nepos, regnum invadit.	6. Uxorem repudiat.
3. Viduam, & filium Manuelis Imperio destinatum, è medio tollit. 1183.	7. Isaacium Angelum etiam ad cædem è cœnobio evocat.
4. Pueri occisi sponfam ducit.	8. Hic cum sociis impetu in eum facto, ipsum interimat, prid. Id. Sept. 1185.
	9. Isaacius Angelus fit Imperator.

Tunc temporis mortuus est nobilis ille *Manoë*, (a) *Rex Græcorum*, qui filium licet puerum pro se regnaturum reliquerat, cui etiam adhuc vivens *filiam Regis Francorum desponsaverat*. Facta est autem perturbatio mirabilis in civitate *Constantinopoli*, & in omni regno illo: quia percusso pastore, turbantur oves, & lupi rapaces, qui earum quieti in abscondito insidiantur, per furta & mactationes & rapinas injustas manifestantur. Erat enim ibi quidam inveteratus dierum malorum, *Andronicus* dictus, filius fratris Regis defuncti, qui regnandi libidine illectus, tutorem se pueri Regis affirmans, cœpit regnare, quasi pro ipso causam acturus, & regnum nepoti fideliter conservaturus. Cumque tali occasione invaluisset, cœpit seditiones concitare, & maximam persecutionem & cædem in eos, qui in parte Regis esse videbantur, facere. Et cum omnes, qui in sua parte stabant, exaltasset, illos verò aut humiliasset aut neci dedisset, fecit occulte reginam matrem Regis deduci, & in mare demergi. Sic omnes, quos in regno sibi (b) adversarios timebat, aut vita privabat, aut mutilabat, aut exilio damnabat. Habebat enim quendam *auriculariam*, specie quidem Monachum, sed in veritate Diabolum, qui ad hominum perditionem sub specie religionis in angelum lucis se

(c) Dux Pomerania. (d) in terram Ranorum cum DECC piratis (e) cum tali populo

(f) Germarus. (g) inopinata. (h) mari se imiserunt, & evadere sperantes natando.

(*) captivitate MSC. Lub. Bœkel. (i) facis. (k) tuum. (l) *Wollgast*.

(a) Manuel. (b) adversari MSC. L.B.

se transformaverat. Ex cujus pendens consilio, omnes, quos ille ei suspectos fecerat, ipse statim exterminio tradebat. Cumque una dierum puer de (c) matre quereretur, ille respondit: De matris absentia ne sis sollicitus, salva enim est, & in tuto loco consistit. Et cum per dies singulos puer molestus esset ei, matrem requirendo, ille respondit: Mater quidem tua salva est, sed ne diutius de ejus absentia tristeris, ad eam quantocytus ibis. Et
 4 jussit occultè puerum deduci & sicuti matrem necari. Quo facto, sponsam (d) ejus duxit uxorem, repudiatis duabus, quas antea legitime duxerat. Post hæc dixit ad auricularium suum: Quid tibi videtur? num remansit aliquis, qui insidietur honori meo? Est adhuc, ait, unus de cognatis tuis, quem suspectum habeo. Sed quia illum propter nimiam consanguinitatem vita privare non potes, *reclude eum in claustrum Monachorum*, ut vel sic cesset
 6 tibi vel regno tuo malignari. Quod cum factum fuisset, adjecit: Num bene sunt omnia? Et ille: Bene quidem sunt omnia, sed de sponsa tua non bene sentio: ipsa enim videtur, contra te amaritudines habere propter prioris sponsi memoriam. Sed hæc *in confessione audienda est*, ut sic occulta cordis ejus manifesta fiant. Tu verò ipse, simulato vultu sacerdotis, vicem sacerdotis arripies. His ergo auditis, dixit ad eam: Usque quo morabuntur in te cogitationes noxiæ: video in te amaritudinis esse, sed vade & confitere peccata tua, ut sic à pravitate cordis tui mundata, æquanimiter possis videre faciem meam. Illa autem abeunte, prævenit senex, sumtoque sacerdotis habitu, dixit ad eam: filia confitere peccata tua, & ne abscondas à me sermonem. Vicem enim Christi teneo: & quia ipse novit omnia, nihil abscondas in tua conscientia. Illa verò simpliciter de venialibus confitente, utpote juvencula, quæ criminalia non noverat, ille subjunxit: Num sincerè Regem maritum tuum diligis? Et illa: Diligo quidem Regem ut Dominum & maritum meum, tamen si filio Regis, qui mortuus est, nupsissem, magis diligerem: quia ipsi desponsata fueram. Nunc autem quia sic oportet fieri, istum fideliter diligo, & fidem ei conjugalem integram custodio. His auditis, ille indignans surrexit & abiit. Quid plura? *Illæ sic repudiata, similiter eam cum aliis in*
 7 *exterminium misit.* Post hæc cum completa fuisset iniquitas illius, & justo judicio Deus malitiæ ejus finem imponere voluisset, senex rursus consuluit collateralem suum, dicens: Num adhuc sperandum est, quòd sublatis æmulis securus super thronum regni mei nullo turbante sedere valeam? Cui ille respondit: Securus quidem vivere potes, sed de monacho illo cognato tuo sollicitudinem, quamvis parvam, habeo: qui si extinctus fuerit, de cætero sine
 8 timore quiesces. Ad hæc ille misso nuncio, eum accersiri jussit. Ille audito nuncio expavit, & venire distulit. Statimque mittens, convocat amicos & notos, & eis legationem Regis exposuit: seque indubitanter ad mortem vocari sciens, rogavit eos, ut latenter sumtis armis secum ad palatium pergerent. Qui constanter accincti armis & animis, ibant cum eo. Veniens autem ad primam custodiam, statim ipsum janitorem interfecit, & idem ad secundam & tertiam fecit. Sicque cum strepitu ingressus aulam, dixit Regi: Ecce assum: vocasti enim me. Erat autem Rex cum paucis in cubiculo: quia terrente eum conscientia de multis sceleribus, nusquam audebat tuto consistere. Cui ille: Vocavi quidem, sed vade, revertare, quia inordinatè intrasti. Non revertar, ait, sed scio, quia post necem multorum etiam quæris animam meam, ideoque aut ego tuam auferam, aut tu meam. Et irruit in eum. Ille autem fugam iniiit, & ita per quandam occultum (e) meatum evasit, & venit ad castellum cujusdam Principis, quem idem pro causa injusta effossis oculis excaverat. Dixitque ad eum: En inimici quærent animam meam, rogo ut facias mecum misericordiam, & præfidiò mihi fias. At ille respondit: Quamvis injustam in me exercueritis potentiam, probabo tamen, si potero, salvare animam vestram. Et recepit eum in castrum. Ille verò cum cognovisset, quòd illic esset, infecutus est eum in manu valida. Porro cum auditum fuisset, quòd Rex fugeret, infecutus est eum omnis populus, senes cum junioribus (quia odibilis erat omnibus) & vi tollentes eum de castro, reduxerunt in civitatem, & tractum per plateas omnigenis contumeliis affecerunt, & sine omni miseratione animam ejus excuserunt, feceruntque ei, sicut malè egerat contra proximos suos. Et vindicatus est sanguis innoxius in die illa. Porro regnum ad æmulum ejus translatum est, *Emanuel* (f) nomine, & prosperatum est in manibus ejus: quia in benedictione justorum civitas, & in perditione impiorum erit laudatio.

CAPUT IX.

1. Fridericus Imperator Comitiam Moguntia habet.

1184.

2. Incredibilis illic hominum multitudo confluit.

3. Conmeatus magna copia congeritur.

4. Reges & Duces dapiferorum & Marchalcorum munia obeunt.

5. Abbas

(c) de matris absentia. MSC. B. R.

(d) Ludovici Gallie Regis filia, Agnes dicta. Hanc ostendit Emanuel Græcorum Rex filio suo Alexio, tredecim annorum puero anno 1180 desponderat.

Bangert. (e) transitum. (f) Isacius Angelus dictus est, hæc plenius & rectius describit Nicetas Choniates qui rebus gerendis interfuit. Bangert.

5. Abbas Fuldenſis cum Epifcopo Coloniſi de loco contendit.
6. Imperator inclinat ad partes Abbatis.
7. Coloniſis & ejus amici ideo diſcedere è conſeſſu parant.
8. Imperator, & filius Henricus Coloniſem retinent.
9. Coloniſis Imperatori merita ſua commemorat.
10. Controverſia componitur.
11. Henricus Rex cum regina coronatur.
12. Auctor inſolentiam & luxum Eccleſiaſticorum & Monachorum perſtringit.
13. Domus lignea, ruri ſubſtructa, corruens, XV. homines opprimit.

IN tempore illo *Fridericus* Imperator edixit curiam famoſiſſimam & celeberrimam apud *Moguntiam*, quæ celebrata eſt in Pentecoſte, anno verbi incarnationis M. C. LXXXII. (*) imperii aut regni ſui anno XXXVI. ut (a) filium ſuum Henricum Regem, *militem* declararet, & *gladium militia ſuper femur ejus (**)* potentiſſimum accingeret. Venit igitur illuc omnis (b) dignitas poteſtatis & principatus, ſublinitas Archiepiſcoporum & Epifcoporum, gloria Regum, jucunditas Principum & multitudo nobilium, Imperatori certatim placere volentium. Quid de abundantia, imò de ſupereffluentia *viſtualium* dixerim, quæ illic de omnibus terris congeſta erat: quæ ſicut erat inæſtimabilis, ita cuilibet linguarum manet inedicibilis. Illic copia vini, quæ per deſcenſum, (***) ſimiliter per aſcenſum Rheni adveſta fuerat, ſicut in convivio *Aſſueri*, ſine menſura pro uniuſcujuſque poſſibilitate vel voluntate hauriebatur. Ut autem nimium, & ut dictum, inedicibilem apparatus attendas, unum de minimis referam, ut exinde majora perpendas. Fuerunt ibidem erectæ *dua magna domus & ſpacioſe intrinſecus*, undique perſicæ, quæ à ſummo uſque deorſum ita gallis ſive gallinis repleta fuerant, ut nullus eas ſuſpectus penetrare potuerit, non ſine admiratione multorum, qui tot gallinas in omnibus finibus illis vix eſſe credebant. *Officium dapiferi ſeu pincerna, Camerarii ſeu Marſchaldi, non niſi Reges vel Duces aut Marchiones adminiſtrabant.* Erat autem prope civitatem inter Rhenum & Mogum quædam magna planities. Illic Imperator propter civitatis anguſtiam, & aeris gratiam, Eccleſiam maximam & palatium de lignis honeſtiſſimè fieri juſſerat, & alia habitacula diverſa & innumera, ut ibi tanta ſolemnitatis jucunditas honeſtiſſimè celebraretur. Cumque in ſancto die Pentecoſtes, jam inſtante proceſſionis hora, Imperator Eccleſiam intraſſet, & coram eo ſederent ſummi Pontifices & Principum conventus, ſurrexit Dominus Abbas (****) *Fuldenſis*, & ſic ei locutus eſt: Rogamus ſerenitatem veſtram, Domine, ut hæc audiatis. Ad hæc Imperator, Audio. Et ille, Domine, diu eſt, quòd *Dominus Coloniſis*, qui aſſidet, *Fuldenſem Eccleſiam* (c) ſive cœnobium, quod gratia Dei & veſtra munificentia regimus, quodam jure ſuo privat. Cui Imperator: Assignate, (d) quod dicitis. Et ille: *Fuldenſis*, ait, *Eccleſia* hanc habet prærogativam ab antiquis Imperatoribus traditam, ut quotieſcunque *Moguntia* generalis curia celebratur, Dominus Archiepiſcopus hujus ſedis à dextris ſit Imperatoris, *Abbas Fuldenſis ſiniſtram ejus teneat.* Et quia diu Dominus Coloniſis nos in hac parte ſupplantat, rogamus, ut veſtro interventu hodie locum nobis debitum ſibi non uſurpet. Et dixit Imperator Archiepiſcopo: Audiftis, quid dixerit Abbas. Secundum petitionem ipſius rogamus, ut hodie jucunditatem (e) noſtram non turbetis, & locum quem ſui juris eſſe affirmat, ei non negetis. Ad hæc verba ſurgens Archiepiſcopus, dixit: Domine, ut ſerenitati veſtræ placet, fiat, Dominus Abbas locum, quem deſiderat, teneat, ego autem ſalva gratia veſtra ad hoſpitiū meum vadam. Cumque jam abire pararet, ſurrexit de latere Imperatoris frater ejus *Palatinus de Rheno*, & dixit: Domine, *homo ſum Coloniſis*, juſtum eſt ut eum ſequar, quocunq; ierit. Deinde ſurgens *Comes de* (f) *Aſſowe* dixit: Et ego (g) in gratiam veſtram ſequar Dominum meum Archiepiſcopum. Similiter & *Dux Brabantia* & alii multi viri potentes dixerunt. Reſpondens autem *Ludovicus*, (h) *Comes provincialis*, qui fuit homo Abbatis, dixit *Comiti de Aſſowe*: Bene hodie beneficium veſtrum meruiſtis. Cui ille: Et merui, & merebor, ſi hodie neceſſitas exegerit. Abeunte igitur Archiepiſcopo, Rex (i) 8 adoleſcens videns ſeditionem (k) acerrimam fieri, exiliens de ſede ſua, ſuſpenſus (l) in colum ejus dixit: Rogo te, patrum amantiſſime, ut maneat, ne gaudium noſtrum in luctum convertas. Ipſe etiam Imperator rogat eum ſubſiſtere, dicens: In ſimplicitate cordis noſtri, quod dictum eſt, diximus, & vos in perturbatione animi abire vultis. Nolite malum hoc 9 facere, & quietem noſtram in ſeditionem acerrimam concitare. Cui ille: Non credebam, inquit, quòd tantam injuriam in conſpectu Principum mihi inferre velletis. Ecce in ſervitio veſtro conſenui, & certamen, quod vobis certavi, teſtantur cani capitis mei, in periculo vitæ meæ. (m) Et quod majus eſt, prohi dolor, animæ meæ tribulationes & anguſtias mul-

Oooo 3

tas

(*) potius 1184. Bangert. (a) ubi filium ſuum Henricum Cæſarem declarare propoſuit. (***) fortiſſimum MSC. L. R. (b) omnis poteſtas. (***) ſive MSC. Boekel. (****) Conradus II ſecundum Bangert. (c) Fuldenſe cœnobium. (d) juſ. (e) ſolemnitatis noſtræ. (f) Naſſowe. (g) cum gratia (h) Lantgravius Thuringorum. (i) Henricus (k) periculofam (l) ſuſpēdit ſe (m) multoties conſtitutus.

tas transfivi, nec aliquando pro honore imperii mihi vel rebus meis peperci. *In Longobardia* (n) devotionem meam vidistis, *apud Alexandriam* nihilominus (o) felicitatem animi mei sensitis, & quæ *in Saxonia* non semel fecerim, sed sæpius, animadvertistis. Et cum in omnibus his secundus nulli fuerim, miror cur hodie Abbatem istum mihi præferre volueritis, de cuius præsumptione vos ipsum suspectum habeo, quia nisi voluntatem vestram in mea humiliatone sensitset, nunquam adversum me calceaneum suum levasset. Nunc ergo, si placet, ponantur sedes (*) solito, & si sedem meam dejecerit, sine contradictione, similis sit altissimo. Siquidem Colonienfis arrogantiam Abbatis præferat, *Et cum quatuor millibus & sexaginta quatuor viris armatis* ad curiam venerat. Tunc surrexit Imperator & dixit: Innocentiam quidem nostram super hac impositione verbis prætendimus: sed si adhuc diffiditis, juramento nos in præsentem expurgare (p) non dubitetis. Et extendit manum quasi jam super reliquias positurus. Ad hæc verba requievit spiritus Archiepiscopi, & dixit: Sufficit, quia verba vestra pro juramento mihi sunt. Sed tamen hi, qui causa hujus perturbationis fuerunt, non facile ab hac suspitione purgabuntur. Imperator autem dixit Abbati: Oportet vos ab hac justitia vestra, quam exigitis, temperare, & locum Archiepiscopo superiorem dare. Sedata itaque controversia *coronatur Imperator, Et cum Imperatrice Et filio coronato processit.* Abbas verò non sine rubore locum inferiorem tenuit.

Væ tibi superbia, quæ in cælis quidem nata, sed cum genitore tuo Diabolo ad inferiora barathri es demersa, & quanto fuit tibi altior gradus, tanto factus est inferior casus. Tu quidem de stirpe pessima pullulasti, & infectis parentibus primis per invidiam Diaboli in orbem terrarum introjisti. Tu autem Diabole in lateribus Aquilonis sedem tibi parabas: sed credo, quia non sedem materiale affectasti, sed per hoc à caritate Dei discedens, & in frigore malitiæ perdurans thronum tuum super filios superbiæ erexit: qui sublimes habent oculos, qui non cum Apostolo quæ sursum sunt, sapiunt, sed quæ super terram, quorum Deus venter est, & in pravitate cordis sui machinantur malum. Sed quid tibi cum spiritualibus? quid tibi cum his, qui religionem professi in diversis gradibus Ecclesiasticis consistunt, & ministri Domini nuncupantur, vel etiam cum his, qui sacerdotio funguntur, qui omni sanctitate & justitia Domino servire videntur? Væ væ præsumptioni tuæ, qui multos eorum in perditionem misisti. Nec mirum: quia contra altissimum prævalere non potuisti, contra ejus membra acius exarsisti, dum de cælo velut fulgur cecidisti. Propterea Deus destruet te, in finem evellet te, & eliminabit te de tabernaculo suorum electorum & radicem tuam de terra viventium. Parumne tibi videtur, quod hoc feceris? quin etiam gregem Monachorum invadere præsumseris? dum eos ambitiosè vivere cogis, qui jugum Christi suave, & onus ejus leve ferre detrectantes, jugum tuum gratanter suscipiunt, comestationibus & ebrietatibus (q) servientes, in superbia vitæ ambulantes, concupiscentia carnis & oculorum seipsos ante Deum semper polluentes. Væ tibi Leviathan, qui fluvium absorbes, & non miraris, & adhuc fiduciam habes, quod influat Iordanes in os tuum, Iordanes inquam non solum baptizatorum, sed etiam religiosorum, monachorum videlicet, qui pro Christo reliquissè videntur omnia, sed pro his vitam æternam possessuri, dum tuis pestiferis suasionibus assentiuntur, retrò aspicientes simul perdunt omnia. Habitus enim religionis, quem præferunt, pro quo etiam ab hominibus honores recipiunt, eos sancto (r) plenariè conformare non permittit, sed dum secularia meditantur, carnalia sapientes vani in cogitationibus suis ante Deum efficiuntur, & præsens seculum, quod appetunt, perdunt, & futurum, quod quærere videntur, non inveniunt. Quos Leviathan iste tanto avidius appetit, quanto eos videt per professionem religionis à se elongatos, & Deo per speciem (s) unitos. Ipse enim sicut oculos protoplastorum per concupiscentiam aperuit, sic etiam magis desiderabilia concupiscit: quia esca ejus esca electa spiritualium, prohi dolor, vita, quæ nonnunquam ab innocentia inchoat, sed plerunque, dum perficere debuit, ad lubricitatem descendit, quæ illi tanto sapit suavius, quantum per condimentum bonæ actionis recolet spiritualius. O quàm dura sunt, viri, (t) quæ dico: quia dum alienam vitam non dijudicando sed condolendo discutio, meipsum reprehendens, pœnitentiam non ago, non metuens illud Apostoli: Ne fortè, cum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar. Quid ergo, taceam an loquar: Conscientia quidem tacere suadet, sed caritas, quæ verbum Dei alligatum tenere non potest, loqui suadet. Loquar ergo, ut dum reprehendo aliena, erubescam propria? Quid enim olim erat vita Monachorum? nisi puritas innocentie, semita justitiæ, vivendi forma, via paradisi. Hæc enim est angelorum societas, Apostolorum assecta, martyrum latitudo, confessorum gloria, virginum corona. Hanc præcursor Domini Ioannes, primus eremiticam vitam ducens, docuit, Christus in deserto jejunans confirmavit, chorus eremitarum signis & virtutibus extulit, & cœnobarum innumera multitudo toto orbe terrarum dilatavit. Hanc ut cognoverunt Principes, glorificaverunt, eamque super aurum & topazion diligentes, patrimonia latissima conferendo, copiosissimè dilataverunt. Crevit autem post hæc, fessio,

(n) fidelitatem (o) devotionem meam. (*) more solito MSC. Ranzov. (p) velle
(q) ferventes MSC. Bækel. (r) seculo MSC. B.R. (s) per spiritum MSC. L.B.R. (t) præ
viri leg. mihi MSC. B. R.

fessio, & evanuit religio. Siquidem ex temporalium abundantia dum cœperunt carnaliter vivere, cœperunt etiam carnaliter sapere. Refrixit caritas, subintravit mundialitas. Nec fuit locus religioni, ubi patebat introitus elationi. Nec stare potuit humilitas, quam fugat dominalitas. Et cœperunt concupiscere aliena, quibus nec licebat tenere propria. Sicque factum est, ut sola remanserit religionis forma, cum ex toto ab eis perierit justitiæ norma. O Monache, qui vanum servas nomen religionis, & vias sectaris superstitionis! Regulam profiteris: sed quasi conscientia illam discutiendo legis, cum omnia in contrarium facis. Illa ascendit per gradus humilitatis, sed tu descendis per gradus elationis. Illa te utiliter vult occupari aut opere manuum, aut oratione, aut in lectione divina; tu verò otium sectaris, aut curiositatem converteris. Illa te per obœdientiam præcipue docet salvari; tu verò contradictionibus plenus es. Et de obœdientia quidem caritatis nihil tibi constat, cum obœdientia voluntatis aut necessitatis te impellat. Illa in rebus duris & contrariis sibimet ex caritate obœdit, juxta illud: Non veni voluntatem facere meam, sed ejus qui misit me: hæc autem si ad voluntatem aliqua præcepta fuerint, suscipit jubentis imperium: fin autem, minimè obœdit, nisi per necessitatis stimulum. Es ergo auditor legis non factor. In quo ergo habes fiduciam? legem non servas, sed quasi de solo habitu & tonsura judaizas. Unde vereor, ne, quod facis, magis ex hypocrisis quam ex veritate facias. Vis enim Monachus videri, religiosus prædicari, nec times irritare Deum, qui solus judicat justum & impium. Non attendis ei in Evangelio dicenti: Qui voluerit animam suam salvam facere, perdet eam. Et iterum: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum. Et temetipsum quidem abnegaveras, sed contra Christum sequeris temetipsum. Hominem abnegaveras, & hominem sequeris, qui vinctum trahit captivatum te lege peccati. Sed jam convertere ad Christum, & dicei: Exurge Domine, non prævaleat homo. Ultimum locum elegisti, ipsum. humiliter teneas, ut veniens, qui te invitavit, dicat tibi: Amice ascende superius. Tunc erit tibi gloria coram simul discumbentibus, non in convivio Imperatoris terreni, sed cœlestis: quia omnis, qui se exultat, humiliabitur, & qui se humiliat, exaltabitur.

Cum autem per aliquot dies maximo tripudio curia illa celebraretur, uno dierum venit turbo vehemens, & subito dejecit structuram illam ligneam, (u) & attriti sunt in ea (x) quindecim homines, sive ex incuria artificum ruina illa fit, sive secundum conjecturationem quorundam majorem casum portenderit: quia non longo tempore post Imperatrix mortua est. (y) Sicque soluta curia, Ludovicus provincialis timens indignationem Philippi Archiepiscopi, secutus est eum in Coloniam, nec prius ab eo discessit, donec sedata commotione illa gratiam ipsius invenisset.

CAPUT X.

1. Imperator in Italiam processit. 1185.	& Papa contendunt.
2. Intercedit apud Lucium Papam pro illis, qui tempore schismatis ordines sacros acceperant.	6. Papa Rudolphum denuo Romam vocat.
3. Papa primum annuit: postero die negat.	7. Hic iterum re infecta discedit.
4. Imperator & Papa frustra de Marchionatu Mathildis disceptant.	8. Henricus VI. Confluentiæ Canonicos persequitur, quod ipsi Volcmari partes sequerentur.
5. Volcmarus & Rudolphus de Episcopatu Trevirensi coram Imperatore	9. Imperator minatur Pontifici.
	10. A Papa non obtinet, ut Henricum VI. insignibus Augustalibus ornet.

Sequenti anno (a) Imperator abiit in Italiam pro disponendis negotiis reipub. Et occurrit ei Dominus Papa Lucius apud Veronam pro quibusdam causis determinandis inter ipsos. Cumque honestissime susceptus esset à Veronensibus & à clericis, qui illuc convenerant de diversis partibus terrarum, qui tempore Alexandri Papæ à Schismaticis ordines susceperant: cœpit Imperator omni instantia intercedere pro ipsis ad Dominum Apostolicum, ut clementer circa ipsos dispensaret. Qui primò huic petitioni se benevolam exhibuit, & eo usque annuerat, ut omnes petitiones suas scriberent, ut secundum casum singulorum dispensaretur circa ipsos. Et ecce altera die Dominus Papa mutat animum & propositum, dicens: Quoniam generali concilio, quod Venetiis celebratum est, ubi ipso Imperatore præsentate dispensatum fuerat, circa Dominum Christianum Moguntinum, & Dominum Philippum Colonensem, & Dominum Mantuanum & alios plures, qui cum ordinatis suis persisterent, hi ab ordinibus suis suspensi fuissent: nulla ratione mutandum id affirmabat, nisi denuò in Cardinalium & Episcoporum generali collegio. Promisitque Apostolicus, apud Lugdunum super eodem negotio se concilium habiturum. De qua mutatione Dominus Conradus Moguntinus & Dominus Wormaciensis

(u) in qua sedes Principum factæ erant. (x) XX. (y) sive secundum Kotnerum tempestatem illam creditur Diabolus fecisse, iratus, quod sedes Principum per ipsam mota in finem deteriorationem non pervenisset. (a) 1185.

maciensis suspecti habiti sunt. Hi autem, quibus spes de officiis recuperandis data fuerat, contristati sunt valde. Et cum prius in susceptione Imperatoris jucundissime decantassent: *Advenisti desiderabilis: in luctum conversi cantabant: Sustinuimus pacem, & non venit, domine, quasivimus bona & ecce turbas*, (b) &c. Quod tamen Cardinalibus valde displicuit, dicentibus: 4 Ecce quanta est presumptio Alemannorum, qui gratiam minando quaerunt. Hoc taliter infecto negotio, tractabant inter se Dominus Papa & Imperator *de patrimonio Dominae Mechtildis*, matronae nobilissimae, quod Imperator in possessione habebat, dicens ab eadem Imperio (c) collatum: & è converso Dominus Papa *sedi Apostolicae* ab ea datum affirmabat. Cumque in argumentum probandi testamenti *ex utraque parte privilegia* porrigerentur, nullo fine causa terminata est. Aliud etiam habebant negotium, quod maximum & precipuum erat *de electione Trevirensi*. Siquidem metropolis Trevirensis vacabat, in qua duo electi erant *Volmarus & Rhudolfus*. Volmarus quidem prior à saniore parte electus est. Rhudolfus verò posterior à parte infirmiori. Cumque schisma inter eos esset, Volmarus quasi de canonica electione presumens, ad sedem Apostolicam appellavit, Rhudolfus verò ad Imperatorem se transtulit. Imperator ergo audiens, quod factum fuerat propter dissensionem electionis, *investituram dedit Rhudolfo*. Apostolicus itaque affirmabat partem Volmari propter canonicam electionem. Et Imperator pro Rhudolfo erat *propter electionem dissensionem*. (*) Sicque ab invicem 6 discesserunt, ut quis suam partem diceret esse justiore. Procedente ergo tempore, cum Volmarus sequeretur curiam Romanam, & pro suo negotio molestus esset Apostolico, Apostolicus missa epistola peremptorie citavit Rhudolfum, qui tunc cum Imperatore erat. Quod Imperator audiens, non parum aegre ferebat. Ipsum tamen ne contumax videretur, ad audientiam venire hortatus est, mittens secum *duos decretistas & duos legistas: Decretistas* quidem ut pro Rhudolfo essent iustitia canonum, *legistas* verò ut pro parte sua starent jure legum. Cumque ad iudicium ventum fuisset, & ex utraque 7 parte plurimum fuisset allegatum, nullo dato fine, Rhudolfus ad Imperatorem revertitur, Volmaro cum Apostolico remanente. Sic ex utraque parte perturbatio non modica erat: quia cum pro eadem causa inter Apostolicum & Imperatorem cotidie graviora emergerent, fideles, qui schismatis usionem experti fuerant, Ecclesiam denuò gravissime scandalizandam 8 timebant. Interea *Rex juvenis* & superbus zelatus pro Rhudolfo, Decanum & canonicos quosdam *Confluentis*, qui pro parte Volmari stare videbantur, calumniarie aggressus est, & ablati stipendiis, domos & possessiones eorum exterminari praecipit. Apostolicus verò exinde magis commotus, Volmarum ad Pontificatus apicem promoveri decrevit. Quod audiens 9 Imperator, per suos ei mandat, dicens: Quod si Volmarum contra suam voluntatem ad summum sacerdotium promoveri voluerit, omnem familiaritatem inter eos perpetuò expirasse certissime sciat. Minas etiam quasdam terribiles addidit, quae tamen pro discretionem eorum, qui internuncii erant, ad medium non devenerunt. Taliter ab invicem *disturbati Apostolicus & Imperator*, quicquid moliebantur, cassum fuit, nec consilium in perturbatione 10 stare potuit. Siquidem inter plurima negotia agebat Imperator cum Apostolico de filio suo Rege, ut coronam Imperii super caput ejus poneret. Et quia eum placibilem non habebat, consecrationem illius occasione differebat; quam tamen non sine ratione resellebat. Dicebat enim Apostolicus, *non posse simul duos Imperatores regnare*, nec filium imperialibus insigniri, nisi ea ipse prius depouisset.

CAPUT XI.

1. Philippus, Archiep. Colon. mercatores Augustanos detinet.		3. Tergiversantem ter ad dicendam causam vocat.
2. Henricus VI. ter illi mandat, ut ablata restituat.		4. Moguntiae comparentem mercatores dimittere cogit.
3. Tergiversantem ter ad dicendam causam vocat.		5. Ex hoc ab Imperatore & filio ejus alienatus Coloniam munit.

1 **A**ccidit inter ista, ut *Philippus Coloniensis Archiepiscopus*, quosdam *negotiatores de Aurburg* per fines suos transeuntes praepediendo detineret, & res illorum pro quadam injuria, ab eis sibi irrogata, quasi pro pignore apud se servaret. Qui abeuntes ad Regem, Imperatoris 2 filium, quia civitas eadem Imperio contingebat, hoc conquesti sunt apud ipsum. Qui mittens praecipit Archiepiscopo, ut eis sua restitueret. At ille noluit, nisi prius justitias, quas exigebat, fecissent. Et ita vacui reversi sunt ad Dominum suum. Ille verò secundo misit, nec (*) perfecit. Tertiò misit *praecipiens sub obtentu gratiae suae*, ut, quae ablata fuerant, redderentur. Durè hoc accepit Archiepiscopus, dicens, neminem posse duobus Dominis servire, & ideo non posse duos Principes regnare. Cumque haec verba ad Regem perlata fuissent, iratus

(b) turbatio MSC. L. B. R. (c) imperium. (*) ex concordato inter Henricum V. & Calistum papam (vid. initium Cod. jur. G. à me editi) Imperatores in casu electionis duplici jus nominandi sibi vindicabant.

(*) profecit MSC. L. B. R.

tus est valde, & indicta curia, eum ad audientiam venire præcepit. Qui cum non venisset, aliam ei curiam præfixit: sed cum nec tunc venisset, tertiam ei apud Moguntiam indixit. Qui acquiescens consilio amicorum suorum, venit illuc cum multis nobilibus. Actum autem fuit clanculum cum illis, ut singuli per noctem venirent, & Regi sacramentum fidelitatis facerent. Episcopus autem videns se circumventum, fecit quod necessitas imperabat, & Regi ad voluntatem ad omnia respondebat. Expurgabat autem se sacramentaliter de verbo supra dicto. Unde arguebatur hoc modo jurans, quod pro nullo contemptu Regis hoc verbum locutus fuerit. Aliud etiam sacramentum fecit: quia Rex eum suspectum habuit, quod ad Regem (a) Angliam irat: quæ tamen suspicio propter Henricum Ducem fuerat, qui tunc temporis in Anglia exulabat. Præterea trecentas marcas ei composuit, sicque discessit. Ex illo autem tempore à familiaritate se Imperatoris & filii ejus elongabat, plurimum dolens, quod tantâ devotione Imperio servierat. Et cœpit Coloniam vallo maximo & turribus munire. Unde Imperator eum suspectum habebat, quasi aliquid novi molientem.

CAPUT XII.

1. Hartwicus II. Sigfrido Archiep. Bremensi, succedit. - 1184. 2. Adolphus Comes Hartwico Comitatum Dithmarsie concedit. 3. Henricus L. ab exilio Brunsvicum revertitur.	4. Imperator ipsum in patrimonio integro recipiendo non juvat, quod de pravis erga se consiliis suspectum haberet. 5. Hartwicus colloquium Ducis subterfugit.

Post dies illos mortuus est *Sifridus, Archiepiscopus Bremensis*, cui successit Dominus *Hartwicus*, Canonicus ejusdem Ecclesie. Qui primò quidem strenuè agens, multa prædia, quæ à quibusdam prædecessoribus negligenter in beneficiata fuerant, non sine labore recepit. *Cometiam* etiam *Thetarchie*, quam *Adolfus Comes* vi obtinuerat, instanter requisivit. Qui animadvertens in hac possessione causam suam non satis justam, eandem quidem *Cometiam* resignavit, sed ab Episcopo ducentos modios *avenæ Stadensis mensuræ* in beneficio stabili accepit. (a) Hac serie temporum *Dux Henricus*, transactis diebus peregrinationis suæ, reversus est in terram patrum suorum, & sedit in *Brunsbwigo*, (b) contentus patrimonio suo, quod tamen ex magna parte à multis violenter occupatum fuerat. Imperator verò verbis bonis & consolationibus per litteras suas frequenter ei bonam spem faciebat: quam tamen variis impeditus casibus ad effectum non perducebat. Nam quicquid adversitatis ei illis in temporibus accidisset, sive ab Apostolico, sive ab Archiepiscopo *Coloniensi Philippo*, vel à Rege *Danorum Canuto*, qui filiam Ducis habebat: *Ducem Henricum*, quasi per eum vel propter eum factum fuisset, suspectum tenebat, ideoque segnius causæ ipsius intendebat. In ipso autem reditu suo *Dux* audiens, Dominum *Hartwicum* ad apicem *Bremensis ecclesie* sublimatum, lætatus est valde. Et quia quandoque familiarem eum habuerat, dum succedentibus prosperis *notarius in curia ipsius fuerat*, per quem etiam *canonicatum* (c) *Bremensem* obtinuerat: rogavit eum, ut ad colloquium (d) singulare sibi occurreret in loco, qui sibi complacuisse. Qui minimè acquiescens, nec videre nec salutare eum dignatus est, non adversitatis sed prosperitatis amicus, nec de singulari amicitia, sed de vulgari: quia vulgus amicitias utilitate probat.

CAPUT XIII.

1. Antistes <i>Bremensis</i> Canonicos <i>Lubecenses</i> <i>Hamburgum</i> ad agendum de electione Episcopi evocat. 2. <i>Lubecam</i> post ipse venit. 3. <i>Theodoricus</i> eligitur. - 1184. 4. Primum munus hoc detrectat.	5. Ab Imperatore Investituram: ab Archiepiscopo sacrum ordinem recipit. 6. <i>Lubecam</i> ingreditur, & munus commissum sedulo curat.

Inter hæc autem vacabat *sedes Lubecana ecclesie*: quia Imperator in *Italia* positus erat, ut supra dictum est. Sed Archiepiscopus videns, Canonicos ejusdem ecclesie circa electionem Episcopi agere, segnius ipse se huic ordinationi inferuit, & Canonicos omnes per litteras in *Hammenburg* in epiphania Domini citavit, cum eis super eodem negotio colloquium habiturus. Qui cum in *Stadio* positus esset, propter glacies hyemales fluvium transire non poterat: sicque cassato itinere canonici ad loca sua reversi sunt. Postea ante purificationem beatæ *Marie* venit Archiepiscopus *Lubecam*, & invenit eos discordantes in electione. Siquidem major pars convenerat in *Abbatem Hersfeldensem*, fratrem ipsius Archiepiscopi, pars verò altera in *Præpositum* ejusdem Ecclesie.

(a) Philippus Præsul Colonienfis cum Philippo Comite Flandrensi anno 1184 pervenit in Angliam, ut vota Thoma martyri solverent.

(a) literis patentibus firmato. (b) cum uxore & filiis suis. (c) canonicam portionem in Ecclesia Bremensi. (d) familiare.

3 *Ecclesia, David nomine.* Cumque neutra pars prævalere potuisset, pari voto & unanimi consensu convenerunt in personam Domini *Theodorici*, qui Præpositus erat in *Sigeberge & Keuena*, virum justum, mansuetum & pium. Qui cum absens esset, & à canonicis de electione ipsi intimatum fuisset, ocepit admodum refragari, indignissimum iudicans, apicem tantæ dignitatis suscipere, plus oneris quàm honoris sibi impositum fuisse proclamans. Nec sine lachrimis hæc affirmabat, in veritate se humilians, juxta illud: Non sum Propheta, nec filius Prophetæ. Cum autem ad hortationem ipsius Archiepiscopi & Comitum *Adolfi* assensum dedisset, ne temerè aliquid aggredi videretur, mansit in Præpositura sua *Keuena* toto anno illo, donec circa hyemem revertente Imperatore de *Italia* occurreret ei cum Archiepiscopo in *Gillenbusen*. Ubi accepta pontificali investitura de manu ipsius, reversus est cum Archiepiscopo *Bremam*, sicque in *Dominica*, (*) *Gaudete in Domino*, unctus oleo sanctificationis, consecratus est per manus ipsius, & pontificatus insula decoratus. Inde ab *Adolfo Comite* honorificè deductus, priori die ante vigiliam nativitatis Domini venit *Lubecam*. Ubi cum jucundissimè suscipere retur à clero & omni populo cum hymnis & laudibus Dei, ipse cum Domino se humilians, qui seipsum exinanivit, non equo phalerato, sed in asello sibi obviam venientibus occurrit. Sic iste discalceatus nudis pedibus tam solenniter sibi occurrentibus obvius ivit. Confirmatus igitur in sede Episcopali, humilitatis viam non deseruit, omnibus verò se mitem & affabilem exhibuit. Per viscera quoque misericordiæ pietatis erat operibus deditus, castus, sobrius, pudicus, ita verus religionis cultor, ut tam Deo quàm hominibus complaceret.

CAPUT XIV.

1. Henricus VI. Wilhelmi Siculi amatam uxorem ducit. 1186.	proficientem, ex itinere Moguntinus revocat.
2. Philippum Coloniensem, ad nuptias	

1 CUM hæc agerentur, Rex, Imperatoris filius, in *Italia* ducit uxorem, amatam *Wilhelmi Siculi*, celebravitque nuptias in consinio *Papiensium & Mantuanorum*. Quas cum juxta regalem magnificentiam magnificè exhibere voluisset, omnes nobiliores non solum de *Italia*, verum etiam de *Teutonicis* partibus adesse rogavit. Inter quos *Philippum, Coloniensem Archiepiscopum* omni studio, multis supplicationibus, omni controversia remota, præcipuè venire flagitavit. Cumque Archiepiscopus cum multo comitatu iter arripuisset, infecutus est eum cum summa celeritate nuncius Archiepiscopi Domini *Conradi Moguntini*, omnino dissuadens hoc iter, dicens, eum de eodem convivio *Coloniam* nunquam reversurum. Qui timens sibi juxta commotionem ejus, simulata infirmitate excusatum se haberi rogavit à nuptiis suis. Unde magis suspectus habitus est à Rege & servis ejus.

CAPUT XV.

1. Ludovicus Landgravius, uxore repudiata, matrem <i>Kanuti</i> ducit.	2. Adolphus Comes liberaliter ipsum excipit.

1 CIRCA dies illos *Ludovicus, Landgravius de Turingia*, filius sororis Imperatoris, repudiata uxore, quam prius habebat, (a) opponens ei titulum consanguinitatis, uxorem duxit (b) matrem *Kanuti, Regis Danorum*. Quæ (c) cum multo thesauro & suppellectile egressa fuisset de terra sua, occurrit ei *Landgravius ad Egdoram fluvium*, & suscipiens eam de manu Regis & Episcoporum ejus, ibat per viam suam gaudens. Comes autem *Adolfus* honestissimè (d) eam per terram suam ducens, (e) abundantissimè ei hospitalitatis necessaria ministravit, tum pro Regis honore, tum pro ipsius *Landgravi* familiaritate.

CAPUT XVI.

1. Lucio III. succedit <i>Urbanus III.</i> 1185.	6. Henricus VI. Episcopum quendam pugnis cædendum curat.
2. <i>Urbanus</i> Imperatori tria accusationis capita opponit.	7. Ex Imperatoris & Papæ inimicitiis inter Episcopos factiones, & similitates nascuntur.
3. Filium Imperatoris coronare detrectat. 1185.	8. <i>Bertoldus, Episcopus Metensis</i> , ingratus est in Imperatorem.
4. <i>Volcmarus</i> auctoritate Papæ in Episcopatum <i>Trevirensis</i> introducit.	9. Imperator ipsi ad Episcopatum consequendum adjutor fuerat.
5. Hinc inter Imperatorem & Papam inimicitia.	10. Eundem ab illo deturbat.

Inter

(*) memento nostri, Domine, MSC. Ranzov.

(a) ob titulum consanguinitatis, gillimè eis providebat.

(b) *Margaretam*.

(c) dum cum multo.

(d) eos.

(e) lar-

Inter hæc autem defuncto Papa *Lucio*, Dominus *Urbanus* (a) in sedem Apostolicam sublimatus est. Cumque inter ipsum & Dominum Imperatorem colloquia celebrarentur pro negotiis supra memoratis, quæ adhuc minimè determinata fuerant, Dominus Papa ut zelator justitiæ pro defensione sanctæ Rom. ecclesiæ constanter agebat, nec terreni imperii metuens principatum, quæ sui juris erant, intrepidus requirebat. Arguebat sanè Imperatorem de patrimonio *Dominæ Mechthildis*, de quo supra mentio facta est, quod ab ipso injustè occupatum dicebat. Affirmabat etiam, quod *Episcoporum exuvias* injustè acciperet, quæ, dum ipsis mortuis de ecclesiis rapiantur, ecclesiæ quasi corrosæ & expoliatæ ab Episcopis subintrantibus inveniuntur, ita ut ex necessitate quadam raptotes injusti inveniuntur, dum ablatis stipendiis, quæ confiscata fuerant, de novo resarcire cogantur. Tertium etiam contra eum proponebat (b) articulum, quod *Abbatissarum congregationes plurimas in dispersionem dedisset*, dum propter enormitatem ipsarum sub emendationis occasione usurpatis sibi stipendiis, personas quidem removisset, nec alias ad honorem Dei vel ecclesiæ augmentum sub meliore professione restituisset. Hæc autem Imperator, etsi non libenter, patienter tamen audiebat; quia de consecratione filii instanter agebat. Ad quod opus Dominus Apostolicus se omnino difficilem reddebat. Dicebat enim, ut à suo prædecessore instructus erat, quod minimè Imperatoris filium imperialibus insigniret, nisi ea pater primùm deposuisset. Inter hæc autem *Volmarus, electus Trevirensis*, de quo superius dictum est, contra voluntatem Imperatoris per manus Domini Papæ ad summum sacerdotium meruit promoveri. Imperator hoc audiens, iratus est nimis, & ex illa die manifestissimæ inimicitæ inter ipsum & Dominum Apostolicum exortæ sunt. Et facta est in Ecclesia Dei perturbatio non modica. Quia dum inter se discordarent cardines orbis, facta est confusio elementorum, Prælatorum videlicet, hinc inde placere volentium. Filius verò Imperatoris perturbationis hujus causam non parva extitit. Nam sub ipso tempore in *Longobardia* positus, Episcopum quandam ad se accersiri iussit, cui etiam dixit: Dic clerice, à quo investituram pontificalem suscepisti? Et ille: *À Domino Papa*. Cui Rex rursus: Dic ait, à quo investituram pontificalem suscepisti? Et ille: *À Domino Papa*. Cumque tertio eisdem verbis eum requisisset, dixit Episcopus: Domine, nihil de regalibus possideo, nec ministeriales nec curtes regias habeo: iccirco de manibus Domini Papæ parochiam, cui præsum, teneo. Tunc indignatus Rex præcepit servis suis, ut pugnis eum caderent, & eum in luto platearum conculcarent. Quod factum omnibus displicuit: quia post Decium nihil tale auditum fuit de Regibus. Apostolicus tamen insistens, Imperatorem de tribus superioribus capitulis instanter arguebat, id est de patrimonio *Dominæ Mechthildis*, de *Episcoporum exuviis*, & de *Abbatissarum stipendiis*, ita ut manifestè eum citaret, & *excommunicationis maledictum ei intentaret*. Cui præcipuè favebat *Philippus, Archiepiscopus Colonienfis*, plurimum dolens, quod post mortem *Episcoporum omnia mobilia in fiscum redigerentur*. Ad hæc acclamabat *Conradus Moguntinus, Volmarus Archiepiscopus Trevirensis*, quibus consentiebant Episcopi duodecim, inter quos præcipuus erat *Bertoldus Metensis*, qui etiam *Volmarum* post consecrationem ab Apostolico venientem non solum in sua diœcesi, verum etiam extra suos terminos ei occursans, honestissimè suscepit. Unde graviter animum Imperatoris exacerbavit, quod recordatus non fuisset, quæ sibi fecisset bona. Denique dum idem *Bertoldus ad sedem Bremensem electus*, ab *Alexandro Papa* fuisset depositus, ut in priori libello invenitur, venit ad Dominum Imperatorem pauper & exul. Quem Imperator miseratus benignè suscepit, ita ut venienti de sede sua occursans, per manum deduceret, & in latere suo collocaret, sicque honestè & largè habitum à conspectu fecit nunquam discedere, donec opportuno tempore certa eum & honesta sede locaret. Quod & factum est. Nam dum postea vacaret sedes *Metensis*, cum summo honore ipsum in ea sublimavit. Cum igitur videret eum Imperator tantorum beneficiorum ingratum, & subito in adversam partem mutatum, per suos eum de sede sua disturbat. Qui fugiens, ad *Philippum Coloniensem* se contulit, qui ei præbendam *Colonix* ad sanctos Apostolos deputavit. Sicque sedes illa nec ipso nec alio præfidente diebus multis vacavit. Similiter etiam metropolis *Trevirensis* errore infinito turbata erat. Quia *Rudolfus*, quem Imperator creaverat, per ipsum temporalibus uti videbatur. *Volmarus* verò quem Apostolicus propter canonicam electionem consecraverat, nec in spiritualibus, nec in temporalibus prævalebat.

CAPUT XVII.

1. Imperator Alpes claudit.	3. Philippo Papa vices suas demandaverat.
2. Privato colloquio animum Philippi, Archiep. tentat.	4. Phi-

(a) obiit 1185, VII. Kal. Decembr. Postea IV. Kal. Dec. ejusdem anni Cardinales elegerunt Lambertum, Archiepiscopum Mediolanensem, quem appellarunt Urbanum III. Bangert. (b) capitulum MSC. Lubec. Boekel.

4. Philippus fidem suam Imperatori promittit; monet autem, ut Papæ satisfaciatur.

5. Imperator ad veteres leges & Caesarum exempla provocat.

6. Frustra Philippum ad suas partes pertrahere studet.

Igitur reversus de Longobardia, & considerans obstinatum erga se animum Domini Papæ, clausit omnes vias Alpium & omnium circumquaque regionum, ut nemo pro quolibet negotio adire posset sedem Apostolicam. Deinde convocans Philippum Colonensem, cepit secum conferre de importunitate Domini Papæ, intelligens etiam ipsum fungi vice ipsius in causis decidendis: propterea magis ipsius animum explorare cupiebat, vel qualiter de eo sibi sentendum esset, scire volebat. Apostolicus enim ipsi legationem Rom. ecclesie, sive etiam primatum de suis suffraganeis dederat, ut, quia Imperator, ut dictum, vias Alpium conclusisset, ipse vice Apostolici singulorum causas discuteret, ne propterea magis ab Ecclesia Dei iustitia deficeret. Exponente ergo Imperatore importunitatem Domini Apostolici, & quærente ab Archiepiscopo, quam fiduciam de ipso esset habiturus, ipse respondit: Domine, non est necesse, ut aliquid de me dubitationis habeatis: me enim semper pro iustitia stare velle sciatis. Sæpius enim probastis cor meum vobiscum: unde etiam vobis constat, semper in me fiducialiter agendum. Veruntamen ut omnium Episcoporum ore loquar, si paulo mitius nobiscum agere velletis, & per libertatem imperialem levigare onus nobis impositum, tanto devotiores quanto expeditiores in omnibus ad omnia vobis essemus. Nunc autem videtur nobis, quod quibusdam pensis, etsi non iniuste, indecenter tamen gravati simus. Unde etiam videtur Domino Apostolico, quod iustam contra vos causam proponat, quod mortuis Episcopis confiscantur Ecclesie, ita ut ablatis omnibus mobilibus & stipendiis presentis anni, Episcopus subintrans omnia exinanita & evacuata inveniat. Si ergo iustitiæ obtentu, & nostri servitii intuitu, per imperialem clementiam super hoc nobis peperceritis, mediatores iustitiæ inter vos & Dominum Papam humiliter erimus: Sin autem, à veritatis via recedere nequaquam poterimus. Ad hæc Imperator ita respondit: In veritate compertum habemus, quod prædecessores nostri, antiqui Imperatores, hoc juris habuerunt, ut defunctis Episcopis (a) investituram pontificalem sine alicujus præjudicio probatis personis liberrimè locaverint. Sed quia hoc ipsorum voluntate mutatum invenimus, ratum habemus. Hanc verò minimam scintillam juris nostri quam invenimus, nequaquam mutari permittimus. Sufficiat vobis iustitia vestra quam invenistis, quod permittitur vobis electio Episcoporum, quam vos canonicè fieri dicitis. Sciatis tamen, quia dum pro voluntate Imperatoris ista dispensarentur, plures iusti sunt inventi sacerdotes, quam hoc tempore, dum per electionem inthronizantur. Ipsi enim secundum vitæ meritum sacerdotes investiebant, nunc autem per electionem non secundum Deum sed secundum favorem eliguntur. His dictis Imperator animum Archiepiscopi cum Apostolico sentire intellexit, cui dixit: Quando quidem audio vos mecum non sentire, nolo ut ad curiam, quæ in Geilenhusen celebranda est, veniatis, ubi Episcoporum erit conventus. Cui Archiepiscopus respondit: Fiat juxta placitum vestrum.

CAPUT XVIII.

1. Imperator in conventu Geilenhusano causam suam contra Papam proponit. - - - 1186.
2. Innocentiam suam, & Romano Pontifici obsequendi promittitur testatur.
3. De decimis.

4. De ecclesiarum advocatiis seu præfecturis respondet.
5. Episcoporum voluntatem requirit.
6. Hi Papæ consensum per literas petunt.
7. Papa excommunicationis fulmen in Imperatorem vibraturus morte prævenitur, 19. Octobr. - 1187.

Exinde ergo Imperator curiam generalem edixit in Geilenhusen, ubi convenit multitudo Episcoporum & Principum. Et procedens in concionem, sic omnibus locutus est: Rogamus vos summos sacerdotes & Episcopos & Principes, quorum corda iustitia possidet, ut animadvertatis, quæ dico. Compertum fortè habetis, quantis adversitatibus impetar à Domino Papa: in quo autem gratiam ipsius diminuerim, ignoro. Unum mihi constat, quod nunquam animum ejus exacerbare studui, nec aliquando contra ejus præceptum vel voluntatem aliquid feci. Nihil etiam ab ipso contra jus indecenter exegi: in quibus autem ipse me arguere habuit, non irascendo vel contradicendo, sed obediendo, & rationem reddendo, decenter ad omnia respondi. Et quoniam in omnibus his innocentia mea mecum est, iccirco non conturbor, sed si placuerit Domino Papæ, me filium habere dilectum & subiectum, ego eum pro honore & reverentia sanctæ Apostolicæ sedis patrem habeo dilectum & reverendum. Si autem ad dejectionem meam, non dico iniuste, sed ineptè aliqua molitus fuerit,

(a) Investituras pontificales MSC. L. B.

rit, spero quod divina favente clementia, vestro similiter etiam adjutus consilio & auxilio, intrepidus ei ad omnia respondeam. Hæc pro parte mea dixerim. Pro parte autem vestra quid sit faciendum, diligenter pensandum est. Dicit enim Dominus Papa, injustum esse, 3 aliquam laicam personam decimas possidere, quas manifestè Dominus his, qui altari deseruiunt, deputaverit: quod sicut de scripturis habet auctoritatem, ita eadem auctoritate evacuare contendit. Scimus autem decimas & oblationes à Deo sacerdotibus & Levitis primitus deputatas. Sed cum tempore Christianitatis ab adversariis infestarentur ecclesia, easdem decimas præpotentes & nobiles viri ab ecclesiis in beneficio stabili acceperunt, ut ipsi defensores ecclesiarum fierent, quæ per se sua obtinere non valerent. Affirmat etiam injustum esse, quod aliquis in prædiis seu hominibus ecclesiarum advocatiam (a) sibi usurpet, aut sicut ecclesiæ de libera voluntate sive donatione Imperatorum vel Principum fundatæ sunt, ita res (b) ecclesiasticæ à Prælati tantum liberè dispensentur. Et quamvis hæc pro Prælati esse videantur, non tamen credo, quod ita facile mutari possint, quæ ex longa antiquitate usus in consuetudinem verit, imo ipsa consuetudo à progenie in progeniem descendens, quasi iusta traditione roboravit. Hæc de parte vestra dicta sufficiant. Quæro autem à vobis, rectores ecclesiarum, quid inter ista de vobis mihi sentiendum sit, quid timendum, quidve vel quantum de vestra fidelitate præsumendum. Sed quia à Domino jubemur reddere quæ sunt Dei, Deo, & quæ sunt Cæsaris, Cæsari, sic rogo, Domino Papæ in vice Christi debitam persolvatis obœdientiam, ut in parte altera à Deo constitutam non negligatis justitiam. Ad hæc verba surgens Dominus Moguntinus 6 Conradus, accepta opportunitate sic locutus est: Domine, rogamus serenitatem vestram, ut paululam verba nostra attendatis. Casus iste, in quo laborare videmur, gravis est, nec nostrum inter vos tantas componere lites. Quia sicut paulo superius dixistis, ex una parte tenemur reddere Deo, quæ Dei sunt, ex altera parte quæ sunt Cæsaris, Cæsari. Domino enim Papæ ut patri spirituali, qui supra omnes est, justum est ad omnia promptissimè obœdire, vobis autem, quem Deus Principem & Imperatorem Romani orbis exaltavit, cui hominum fecimus, à quo & temporalia possidemus, ad (c) assequendas omnes justitias vestras jure tenemur assistere. Nunc ergo sine præjudicio melioris consilii, si placet, scribatur (d) Domino Papæ, ex persona Episcoporum, in quibus commoneatur, ut ea, quæ ad pacem sunt, vobiscum sentiat, & justitiam vobis in his, quæ justè ab eo exiguntur, faciat. Placuit Imperatori & omnibus Episcopis, quod dixerat. Et ad voluntatem Imperatoris scripta est epistola, signata bullis Episcoporum omnium & perlata ad Dominum Papam. Qui cum legitisset epistolam, ob 7 stupuit de immutatione Episcoporum: quia ipse causam pro eis videbatur sumsisse, ipsi verò de causa cecidisse. Nec minus tamen in proposito suo perstitit, & veniens Veronam, Imperatorem legitimè citatum, pro capitulis supra scriptis excommunicare decrevit. Ad quem accedentes Veronenses, dixerunt: Pater, servi & amici Domini Imperatoris sumus: rogamus sanctitatem vestram, ut eum in civitate nostra, nobis præsentibus, non excommunicetis, sed hanc sententiam respectu nostri servitii in præsentem differatis. Qui faciens juxta petitionem eorum, discessit: & cum in proximo eum excommunicare vellet, morte præventus, sententiam distulit, sicque Imperator maledictionis jaculum evasit.

CAPUT XIX.

1. Adolphus Comes castellum ad Travæ ostium ædificat. - 1186.	3. Ipse eis incommodat, & cives Oldesloæ atque Hamburgi detinet.
2. Exigenti vectigal Lubecenses denegant.	4. Imperatoris arbitrio Lubecenses summa pecuniæ persoluta omnia jura sua recipiunt. - - 1187.

Hæc serie dierum Adolphus Comes cepit reædificare castrum ad ostium Travenæ, quod à Slavii 1 exustum fuerat, quando (a) Imperator civitatem Lubeke obsederat. Locum tamen in ædificando mutavit: quia cum prius in aqua ipsum castellum situm fuisset, ipse super littus maris in ipso introitu Travenæ illud fundavit, ut tanto facilius piratæ intrantes inde obrui possent. Porro cives civitatis ex eodem opere valde commoti fuerant: quia Comes telonium 2 ab eis expetebat, quod (*) illicò unanimiter negabant. Unde grandis controversia inter eos orta est. Dicebat enim Comes, telonium sui juris esse: quia tempore Ducis Henrici illic non sine telonio transferant. Illi autem affirmabant, non hoc de jure factum, sed propter petitionem ipsius Ducis, ad castelli sustentationem, ad tempus esse permissum. Ob hanc igitur contradictionem quicquid commoditatis in suis terminis cives antè videbantur habere in fluviis, in pascuis, in sylvis, Comes omnino abstulit. Præterea etiam quosdam ex eis, in civitatibus suis Thodeslo & Hammenburg negotiantes præpediendo detinuit, & bona eorum quasi pro telonei pignore sibi usurpavit. Cumque (b) hoc sæpius apud Imperatorem con-

Pppp 3

questi

(a) advocatia jus tutelare alicujus loci. Bangert. (b) ecclesiarum MSC.L.B. (c) exsequendas. MSC.L.B.R.
 (d) scribantur literæ MSC. Ranzov.
 (a) Fredericus. (*) pro illicò leg. illi ei MSC. Bækel. (b) de hoc

questi fuissent, & ipse frequenter suos ad pacem inter eos reformandam delegasset, nihil in
 4 sua causa profecerunt. Tandem mediante Imperatore hoc pacto de telonio liberi facti sunt,
 ut *trecentas marcas* argenti Comiti darent, & Comes juri suo de telonio requirendo abrenun-
 ciaret. Similiter pro pascuis (c) *ducentas marcas* (***) persolverent, & sic à mari usque Tho-
deslo liberè fruereutur fluviiis, pascuis, sylvis, exceptis his, quæ ad stipendia Monachorum
in Reinevelde, Duce *Bernardo* resignante & Imperatore conferente, deputata fuerant. Super
 his autem privilegiati sunt ab Imperatore, ut hæc in processu temporum à nullo hominum
 (d) temerariè mutari possint.

CAPUT XX.

1. Imperator à Kanuto dotem sororis per legatos postulat.		3. Hinc inter Imperatorem & Regem bellorum occasio.
2. Kanuto eam non exsolventi Impera- tor sororem remittit.		4. Ludovicus Landgravius etiam ma- trem Kanuti repudiat.

1 **E**O autem tempore misit Imperator ad *Canutum* Regem legatos honoratos pro pecunia,
 quam pater illius *Waldemarus* cum sua filia ipsius filio socianda pollicitus fuerat, quam
 2 etiam idem *Canutus* partim persolverat. Qui propter occasiones supra dictas, quæ inter
 Imperatorem & ipsum versabantur, pecuniam persolvere timuit. Imperator verò non propter
 repudii occasionem, sed propter pactionis immutationem, Regi sororem suam intactam cum
 3 tali apparatu, quo eam acceperat, restituit. (a) Quod *Canutus* graviter accipiens, manife-
 stas ex illa die inimicitias contra Imperatorem exercere cœpit, ita ut omnem terram *Wagiro-*
rum, *Holfatorum*, *Stormariorum* & *Polaborum* usque ad *Albiam* sui juris esse diceret, & eam per-
 4 *Slavos*, quos sibi (b) obstrinxerat, frequenter vastaret. Mater etiam ejus à *Ludovico* Landgravo
 repudiata, & ad terram nativitatæ suæ sine honore reversa, conquesta est in multis se à ma-
 rito injuriatam. Unde etiam magis instimulatus justam se causam contra *Teutonicos* ha-
 bere arbitratus est.

CAPUT XXI.

1. Hartwicus, Archiep. Brem. Dithmar- fos invadit.		patus solvit.
2. Sociis stipendia è redivibus Episco- patus solvit.		3. Dithmarfi ab eo ad <i>Waldemarum</i> , E- piscopum <i>Slesvicensem</i> , deficiunt.

1 **I**N diebus illis (a) *Hartwicus*, Archiepiscopus *Bremensis*, contracto sive conducto exercitu, cum
 manu valida intravit (b) *Thetmarciam*, & eos, qui sibi contradicebant, ad deditioem
 coegit. Illi autem pro sua liberatione pecuniam infinitam promiserunt, sicque Episcopus
 2 cum magna jactantia ad sua reversus est, credens se in omnibus prosperè egisse. Sed ex
 eodem casu materies non dico confusionis, sed humiliationis in eadem ecclesia exorta est.
 Nam cum *Adolfus*, Comes (c) de *Scharwenburg*, & (d) *Comes* de *Aldenburg*, & nobiles alii stipen-
 dium militiæ, quod eis Archiepiscopus promiserat, requirerent, ille tam ea, quæ illis pro-
 miserat, quam alia multa inutiliter ab eo consumpta reddere non valens, necessitate compul-
 sus, (e) ministerialium redditus episcopales per triennium abjuravit, ut infra tempus illud
 omnia ex integro solverentur. Episcopus verò ex his, quæ de (f) cathedratico vel ecclesia-
 3 rum consecrationibus consequi poterat, sustentabatur. *Thetmarchi* autem pecuniam, quam
 polliciti fuerant, persolvere non valentes, ad *Waldemarum Slesvicensem Episcopum* (g) se contule-
 runt. Is erat filius *Canuti Regis*, qui à *Suenone* unâ cum *Waldemaro* invitatus ad convivium,
 inter epulas infidiosè occisus est, vir dives valde, non solum de stipendiis episcopalibus,
 sed de latissimo patris, quod sibi remanserat, patrimonio. Sicque datis obsidibus, ex illa
 die additi sunt regno *Danorum*, servieruntque *S. Petro* in *Sleswig*, ut (h) servierant in *Brema*.
 Demembrataque est ecclesia *Bremensis* per negligentiam *Hartuici*, qui propter segnitiam oves
 perditas requirere non valebat.

CAPUT XXII.

Auctor acriter in corruptos seculi sui mores invehitur.

Inter hæc autem fluunt lachrymæ, trahuntur suspiria, & vox ploratus & ululatus in excelsis
 levatur. Insolito namque timore turbata & confusa sunt viscera, corda tremuerunt, ingenii
 flos interiit, scribentis manus elanguit. Nam propter inimici zizania, messem Christi suf-
 focan.

(c) fluviiis & sylvis. (***) argenti MSC. Ranzov. (d) temerè.
 (a) alia uxore jam filio suo *Henrico* matrimonialiter copulata. (b) astrinxerat.
 (a) Tricesimo tertio anno *Frederici*, qui est Domini 1187. (b) *Dithmarciam*. (c) *Nordalbingia*.
 (d) *Thidericus*. (e) redditus Episcopales ad triennium tollere & sublevare abjuravit. (f) de
 Ecclesiarum & cimiteriorum consecrationibus. (g) divitem valde non solum in stipendiis Episco-
 palibus, sed & de latissimo patris, quod sibi remanserat, patrimonio. (h) ante eadem.

focantia, spinarum multiplicantur scandala, ita ut sancta Ecclesie area raro tritico tota squalescat in palea. Ubi enim sapiens & intelligens, ubi rogo leges, ubi jura, ubi justitia, ubi religio, ubi pax, ubi veritas, ubi castitas conjugalis, ubi coelibatus spiritualis? Nonne juxta Prophetam, maledictum & homicidium & mendacium & furtum & adulterium magis quam in diebus antiquis inundaverunt, & sanguis sanguinem tetigit? Nunquid (a) secundum Esaiam tumultuatur puer contra senem, & ignobilis contra nobilem? Merito ergo confusa sunt viscera, corda (b) tremuerunt. Propter hanc enim judicium Dei imminet, quod nemo quidem evadere potest: quod ille tamen quasi pater misericordiarum adhuc primum magis quam damnando exercet. Ferit tamen parcente manu: quia vindictam quidem justam exercet, sed adhuc emendationis tempus per patientiam expectat. An ignoras, inquit Apostolus, quod benignitas Dei ad penitentiam te adducit? (c) Scilicet quia divitias bonitatis ejus contempnis non immerito lapidem offensionis incurris. Ieremias enim dicit: Quid est, quod dilectus meus in domo mea facit scelera multa? Quis iste rogo dilectus, nisi ministrorum Dei conventus? Sed ut minus sapiens dixerim, quis eorum scelera explicare, quis enumerare sufficiat? Nonne ipsi oculos quidem habent, sed non vident? legem Dei audiunt, eloquia mystica intelligunt, sed quae dicunt, non faciunt. Qui enim dicis, non moechandum, moecharis; non furandum, furaris: Tu vero in ecclesia gloriosè sedens super cathedram non Moyse, sed Apostolorum, vel ipsius Domini, judicas proximum. Quare rogo fiducia vel conscientia? In quo enim alium judicas, teipsum condemnas. Scilicet si forte manus à rapina pauperis continuisti, contra me murmuras, quod furem memoraverim te. Nonne veritas dicit: Qui non intrat per ostium in ovile, sed ascendit aliunde, ille fur est & latro. Sed dicis: Per ostium intravi, si forte ecclesia in electione tua consentit. Ad hanc Dominus: Ego, inquit, sum ostium, per me si quis introierit, salvabitur, & egredietur, & pascua inveniet. Si ergo per ostium intraisti, & in pascuis Domini moraris, cur te oves non audiunt, sed magis à te fugiunt? Non enim audiunt voces alienigenorum. Fur enim venit non nisi ut furetur, mactet & perdat. Si ergo oves te non audiunt, constat, quod non per ostium intraisti: quia in veritate non stas, quod est per ostium intrare. Unde scias, quod omnis Prælati, qui Dominicas oves verbo & operatione destruit, fur est, & ipsas mactat, & perdit. Quia corrumpunt mores bonos colloquia mala, & non jam colloquia mala, sed opera mala, dolus, fallacia, mendacia, perjuriam. Ipsi enim circumveniunt & circumveniuntur & circumveniendi arbitrantur se obsequium præstare Deo. Circumventi autem dicunt: Num finis adest seculi, quia nulla est reverentia cleri? Nam de sacerdotibus Christi dictum est: Vos sancti domini vocabimini, ministri Dei nostri dicetur vobis. Et iterum, Nolite tangere Christos meos. Quam rectè hæc pro ipsis essent, si istis vivendo non contradicerent. Nunc autem omnes de jure cleri volunt esse, sed non de religione. Quia verò nec de sorte cleri sunt, nec de religione, justo Dei judicio nec à Deo nec ab hominibus reputantur. Quia cujus vita despicitur, restat & ejus prædicatio contemnatur. Quos per Psalmistam Dominus redarguit, dicens: Quare tu enarras justitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Tu verò odisti disciplinam & projecisti sermones meos retrorsum. Si videbas furem, currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas, & cætera quæ ibidem de perverfis sacerdotibus commemorantur. Ipsa tamen perverfitas Prælatorum occulto Dei judicio nonnunquam de peccatis subditorum provenire solet, juxta illud: Qualis populus, talis & sacerdos: Et illud: Propter peccata populi regnare facit Deus hypocritam. Et Dominus: Qui est ex Deo, verba Dei audit: propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis. Et Ieremias: Vix tuæ & cogitationes tuæ fecerunt tibi hæc. Et item: Prophetæ prophetabant mendacium, & sacerdotes applaudebant manibus suis, & populus meus dilexit talia. Non ergo Prælati temere à subditis reprehendantur, nec subditi à Prælati mortaliter dijudicentur, scientes quod tales Prophetæ & Sacerdotes, quos olim de templo Dominus ejecerat, destruxerunt muros Ierusalem: quia nisi tales perverfis eam moribus maculassent, nequaquam gentibus ludibrio habita fuisset. Cujus excidium olim Dominus desleverat. Sed illa, quæ tunc à T. Vespasiano destructa est, occidit Prophetas, & lapidabat eos, qui ad eam missi erant, & in ipsum Dominum manum mittere non timuit? Hæc autem sanguine ipsius Domini fundata, & morte & resurrectione ejus confirmata, ipsa vivifica Sacramenta minus reverendo, & loca sancta negligentius honorando, confusionem maximam excepit, ita ut dicat cum Ieremia: Dormiemus cum confusione nostra, & operiet nos ignominia nostra: quoniam peccavimus Domino Deo nostro & nos, & patres nostri ab adolescentia nostra usque ad diem hanc, & non audivimus vocem Domini Dei nostri. Nunc autem his finem faciamus, & ad destructionem civitatis sanctæ stylum convertamus.

CAPUT XXIII.

I. Balduinus, Rex Hierosolym. leprâ infectus. | 2. Nepotem ex forore cognominem successorem designat. - 1181.

3. In

(a) Numquid non MSC. Ranzov.

(b) tremuerunt MSC. L. B. R.

(c) Sed MSC. Lubec. Boekel.

3. In fata concedit.	- - - 1185.	6. Wido, maritus ejus, Rex inungitur.
4. Balduinus nepos etiam vita excedit.	- - - 1186.	7. Raymundus, Comes Tripolitanus, pueri defuncti Tutor, id ægre fert.
5. Balduini Regis soror sibi à Patriarcha regnum petit.		

Cum Balduinus, Emelrici (a) Regis filius, Rex Hierosolymorum, tam genere quàm virtute præclarus, refrenatis circumquaque religionis Christianæ hostibus, regnum suum in omni justitia moderaretur, manu Domini tactus, qui quos diligit, corrigit, infirmitate lepræ capiti deficere, & de regni successore cogitare. Ipse enim filium hæredem non habebat: quia cœlibem agens vitam in castitate perseverans, virgo in ævum permansit. Habebat autem sororem, quam cuidam Wilhelmo, nobili & strenuo viro, fratri Conradi, Marchionis de Monteferro, sociaverat, ex qua nepotem parvulum suscipiens, nomen ei suum imposuerat. Hunc cum esset annorum quinque, sperans eum à paterna felicitate non degenerare, consilio Damini patriarchæ, similiter etiam consensu Principum sive nobilium, Templariorum, Hospitaliariorum, cum benevolentia cleri & devotione populi, in Regem ungi præceperat, cui etiam tutorem cognatum suum, Comitem Tripolensem, Regimundum nomine, deputaverat, ut ad quintum decimum ætatis annum vicem pueri ageret, sive idem puer duraret, sive vita excederet. His itaque dispositis Rex infirmitatis molestia deficiens, beato sine migravit ad superos. Puer autem Rex anno ætatis suæ nono ipsum moriendo secutus est. Qui cum honestè in sepulcro patrum suorum in Jerusalem sepultus fuisset, in ipsa octava depositionis suæ accessit mater ad Dominum Patriarchum, & sic ei locuta est: Domine, tu scis, quòd frater meus mortuus est, similiter & filius meus, qui in Regem unctus fuerat, & nemo relictus, quem regnum hæreditario jure contingat, præter me, quæ & filia Regis sum, & soror, & mater. Nunc ergo rogo, ut mecum misericordiam facias, & coronam mihi debitam non negetis. Cui Dominus Patriarcha respondit: Scio quidem, quòd filia Regis es, ut dicis, similiter & soror, & mater pueri Regis defuncti. Sed quomodo tibi corona debeatur, non video, quæ femina es, maximè cum terra ista ferocissimis & innumeris hostibus circumdata sit, nomine femineo non satis apta Regi, nisi fortè per maritum illam obtinere posses, si tamen idem ad regnum & genere & dignitate idoneus inventus fuisset. Ad quem illa: Habeo, inquit, maritum genere quidem nobilem, corpore validum, virtute præstantem, qui gloria & honore dignus sit coronari. Quem, si mecum justitiam & veritatem facere vultis, in præsentiam vestri adducam, ut de manu vestra coronam similiter & benedictionem accipiat. Siquidem mortuo Wilhelmo, invito (b) fratre Balduino, alium maritum duxerat, Widonem nomine, quem non longè locaverat, & eum ad verba Domini Patriarchæ ad præsentiam ipsius exhibuerat. Quid plura? statim ad voluntatem Domini Patriarchæ & aliorum, qui de latere ipsius erant, inungitur Wido, clausis portis Hierosolymæ tota die illa, ea videlicet Dominica, qua cantatur: Omnes gentes plaudite, &c. Quæ verba clerus, qui Regi adulabatur, ea die Prophetice introducta interpretabatur. Et abierunt omnes læti, dicentes, Vivat Rex in æternum, nescientes ei magis imminere maledicta Zedechiæ, quàm vaticinia prophetiæ. Hæc autem subitanea consecratio ideo facta est, quia non benè sentiebant de Comite Regimundo: quia idem ad regnum aspirans cum Saladino familiaritates habere videbatur. Displicuit tamen sermo iste in oculis fratrum de hospitali B. Joannis: qui regnum quatuordecim annos in manu Comitis à Balduino Rege positum erat, consentientibus omnibus, etiam multis religionis viris hæc confirmantibus.

CAPUT XXIV.

1. Raymundus Widonis clientelam detrectat.	6. Radgerus, magister Ordinis, ut suspicione illos liberet, Comitem verbis castigat.
2. Cæteri regni Primates Regi se conjungunt.	7. Comes admonitus offert se ad pacificationem cum Rege.
3. Raymundus cum Saladino, conspirat.	8. Filius Saladini stragem in Christianis militibus edit. Kal. Maii.
4. Saladinus ad occupandam Judæam se præparat.	
5. Hospitalarii ad D. Johann. proditi-	

Igitur Wido confirmatus in Regem, misit ad primates regni, ut venientes hominum ei facerent & beneficia regalia de manibus ipsius susciperent. Inter quos etiam misit ad Comitem Tripolensem, ut sicut præ cæteris dignior videretur, ita præ cæteris Regem sua exhibitione honoraret. Qui audiens quòd factum esset, primò quidem obstupuit, post cum admiratione ita respondit, dicens: Balduinus quidem puer, qui in Regem unctus fuerat, recenter mortuus est,

(a) Amalricus 1173 V. Id. Jul. mortuus. Bangert. fratre Rege. Bangert.

(b) non invito sed jubente & nuptias conciliante

est, & neque, si Rex sit, audivi: & tu me dicis ad Regem properare. Quis est iste sermo, quem locutus es? quis unquam regnat sine electione primorum & consensu populorum? Nemo enim seipsum facere Regem potest, nisi tyrannice velit dominari. Omnibus autem notum esse, non dubito, Balduinum Regem me tutorem pueri Balduini Regis statuisse quatuordecim annis, quod multorum religiosorum testimonio affirmare possum, quos spero propositum suum mutare non velle: quod si quidem, quod absit, fecerunt, me tamen sciatis, ad Regem non venire: quia nihil mihi cum Rege vestro. Quæ enim possideo, magis ex libertate, quam ex beneficio teneo. His dictis avulsus est ab eis. Illi autem ad Dominum suum reversi sunt. Hac igitur occasione discordabant inter se Rex & Comes per annum & dimidium, & manifestas ad invicem inimicitias exercebant. Invalescebat tamen pars Regis, ut quoque nobiles ad ipsum venirent, & susceptis ab eo beneficiis hominum ei facerent. *Acconita* verò, qui in parte Comitatus esse videbantur, mutata voluntate ad Regem se contulerunt. Comes verò quasi fuga elapsus abiit *Tiberiadem*. *Saladinus* autem Rex *Damasci* cognita controversia, quæ inter Regem & Comitem erat, latatus est valde, & quia terræ sanctæ semper infidiabatur, tali occasione introitum se habere posse arbitratus est. Quod & factum est. Nam Comiti per suos mandavit, dicens: Constans esto: scio quod injuste tecum agitur: tibi enim regnum ex dispensatione Balduini Regis jure debetur, quod ut contra *Widonem* vi obtinere valeas, ego tibi ad contrahendam militiam pecuniam dabo copiosam. Quod si hoc modo prævalere non potueris, ego per meipsum in manu valida veniam, & ejectis hostibus tuis de terra, te super omnes Regem constituam: Tu tantum jura mihi per legem Dei tui, ut liberum mihi transitum per te permittas, & tu cum tuis salvus consistas. Comes igitur sub jurejurando astrictus est *Saladino*, cujus auxilio multa contra Regem molitus est. *Saladinus* verò collecto exercitu non solum ex omnibus finibus 4 regni sui, sed etiam de regnis finitimis contrahens auxilia, ad destructionem terræ sanctæ paulatim se præparabat. Inter hæc fuerunt, qui dicerent (a) *de domo B. Joannis*: Vos contra 5 populum Dei iniquè agitis. Vos enim cum Comite conspirationem fecistis: quia nisi ille, de vobis confideret, nunquam contra Regem tanta ac talia præsumeret. His auditis *Magister* ejusdem domus, *Radgerus* nomine, vir prudens & religiosus, abiit ad Comitem, & sic ei locutus est: Quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate? Quare contra populum 6 Dei cogitasti consilia? Tu cum *Juda* traditore portionem tuam posuisti, dum cupiditate regnandi seductus, contra jus & contra religionem Dei cæli *Saladino* fidem fecisti. Sed nunc acquiesce consiliis meis, & reconciliare Deo, quem negasti; reconciliare Regi, quem offendisti, ne fiant novissima tua peiora prioribus. His exterritus Comes, ita respondit, dicens: 7 Cur me sic accipis, serve Dei? nonne tu scis, quam injustè mecum agitur? Ego enim de his, quæ justè possedi, violenter ejectus sum. Recordare quam rationabili dispensatione, Regis Balduini, quam prompta voluntate Domini Patriarchæ, consensu etiam omnium primarum, Baronum, Templariorum, Hospitaliariorum tutelam pueri Regis suscepi ad quatuordecim annos, sive idem puer duraret, sive vita excederet, nisi fortè Rex Angliæ vel per se, vel per filium suum huic regno subvenire voluisset. Et cum luce clarius constet, me tibi vera locutum, tamen ne tantorum malorum videar occasio, & populi Dei perditio, ecce acquiesco consiliis tuis, & cum Rege compositionem facio, si tamen ea, quæ in negotiis regi expendi, restituere sponderit. His auditis, *Radgerus* reversus venit ad Regem, & ei per ordinem exposuit, & bonus visus est sermo in oculis ejus. Rex autem non solum ea, quæ expenderat, reddere promisit, quæ tamen ille fideli testimonio assignare potuisset, verum etiam ad beneficium suum divitias & honores addere spondit. Cumque reversus esset ad Comitem, ut eum ad præsentiam Regis conduceret, mandavit ei Comes per suos, dicens: 8 Vide ne per viam, qua veneras ad me, revertaris: quia infidiæ ibi sunt. Siquidem filius *Saladini* latenter terram intraverat, Comite tamen conscio, & cum decem millibus consistebat in valle Chanaan. Quidam etiam Canonicorum anhelu cursu venientes *de Nazareth*; affirmabant castra hostium esse prope eos, præsidium flagitantes. His auditis, *Radgerus* divertit ad *Magistrum templi*, qui non longè in castello, nomine *Saba*, cum quinquaginta militibus consistebat. Consilio autem habito, miserunt exploratores, qui reversi sunt, dicentes non nisi duo millia ibi esse. Illi enim infidias in montibus ex utraque parte terenderant, & sic exploratores delusi erant. Milites autem Christi gavisi sunt, dicentes: Tradidit eos Dominus in manus nostras. Cumque ascenderent ad eos, illi fugam simulabant, donec infidiæ quæ latebant, consurgentes & circumdantes illos, omnes in ore gladii percusserunt.

CAPUT XXV.

1. <i>Saladinus</i> ipse in terram sanctam movet.	1187.	3. <i>Saladinus</i> succendit <i>Tiberiadem</i> .
2. <i>Wido</i> illi occurrit.		4. Comes <i>Tripolitanus</i> Christianis re- cta suadet.

Qqqq

5. *Wido*

(a) dicerent fratribus MSC. Ranzov.

5. Wido in prælio capitur : reliqui aut
cadunt, aut capiuntur. 1187.

6. Saladinus Christianos coram ligno
crucis impiè deridet.

7. Jubet eos aut Mahometum adorare,
aut sententiam mortis expectare.

8. Illi propter constantiam supplicio ab
ipso affecti sunt.

Igitur militibus Christi in confessione Domini occumbentibus, illi cum gaudio ad sua re-
versi sunt. *Saladinus* autem audiens *Radgerum* cecidisse, lætatus est, & ait: Nunc con-
clusi sunt in manibus nostris: quia periit consilium ab eis, quod mortuus sit ductor eorum.
Admoto igitur exercitu, cum multitudine gravi intravit terram *per pontem Tiberiadis*, & juxta
2 *Saffret* (a) castra metatus est. Rex autem cum omnibus terræ primatibus, inter quos Epi-
scopi cum ligno Domini, occurrit ei, è regione castra metatus, & erant montana inter eos.
Cumque per aliquot dies in excubiis fuissent, & utrobique ad invicem accedere timerent,
Saladinus cum omni multitudine Tiberiadem reversus est. Populus autem Domini credens
eum fugam inire, ascendit ad montana. Ille autem cepit *Tiberiadem*, & succendit eam igni.
3 Comes verò *Tripolensis* dissuasit militibus Christi ascendere in montana, dicens: Non ascen-
4 datis in montana: quia impetum *Saladini* ferre non potestis: sed si ille terram exire disponit,
victoriam maximam reputetis. Castrum, quod succensum videtis, meum est: non sit,
vobis curæ: ego libenter hanc jacturam sustinebo. Ille verò, etsi fraudulenter, sa-
pienter tamen locutus est. Sed non est consilium contra Dominum, qui propter mali-
tiam hominum terribile super terram illam exercere volebat iudicium. Cumque omnino
cum *Saladino* configere decrevissent, ille subtractus ab eis cum suis intravit *Surs*, castrum,
5 firmissimum. *Saladinus* igitur cognoscens populum Dei ascendisse in montana, & ibi per bi-
duum siti exaruisse tam homines quam jumenta, dixit suis: Filii mortis sunt homines isti:
quia non solum siti defecerunt, sed cum sint pauci numero, effugium eis negavit ipsa loci
angustia. Appropiante (b) igitur parte adversa, ordinata est acies Christianorum, & Rex
erat in capite cum Episcopis & victoriosissimo ligno Domini crucis: quam sequebantur
Templarii & Hospitalarii cum Baronibus & militibus & populo terræ. Sicque desiderata con-
gressione facta configunt fideles cum infidelibus. Sed nostrates amore mortis animati, au-
dacter irruerunt in eos, & vi hostiles acies irrumpentes, manus suas domino consecrave-
runt, cecideruntque adversarii à dextris & à sinistris. Sed quia siti exaruerunt, infirmati sunt,
& prævaluit pars adversariorum, & captivatus est Rex, trucidati Episcopi & crux Domini à suis ho-
6 stibus capta est, omnesque ferè aut occisi sunt gladio, aut hostilibus manibus comprehensi, ita
ut pauci per fugam elapsi cognoscantur. Fit igitur clamor gentilium ad cælum, blasphe-
mantium nomen Dei vivi, & subannantium populo Dei. Filius autem iniquitatis prospere-
ratus in via sua, & evanescens in cogitationibus suis, dicens in corde suo: Non est Deus, &c.
sequenti die inter ipsa funera thronum gloriæ suæ erexit, ponensque coram se crucem Do-
mini, circumstante multitudine procerum suorum, præcepit adesse multitudinem captivo-
rum, ponensque in cælum os suum, sic omnibus locutus est: Vos estis infelices illi cultores
illius Nazareni, qui dicitur Iesus, qui dudum in terra ista à ludæis crucifixus est, quem
vos vana superstitione delusi Deum esse creditis, & mutato ritu sacrificiorum, qui ab anti-
quis patribus in lege Dei ordinatus est, pro carnibus & sanguine hostiarum mille paucillum
7 panis & vini sub sacramento carnis & sanguinis illius crucifixi offertis, & hac præsumptione,
diu terram meam & patrum meorum vobis usurpatis. Sed nunc quid possit Deus vester vi-
distis: unde per virtutem Dei mei *Maumeth* manum meam excellam sensitis. Nunc ergo
unum è duobus eligite, aut mihi consentientes Deum meum adorete, aut coram cruce vestra
sententiam decollationis accipite. Cui milites Christi responderunt, dicentes: Verè cultores
sumus *Iesu Christi Nazareni*, qui Deus est & Dei filius, qui opere Spiritus sancti de imma-
culata virgine conceptus & natus est, & pro peccatis omnium in se credentium in hac terra,
crucifixus non solum de morte surrexit, verum etiam ad cælos ascendit. Pro cuius nomine
& honore bonum certamen certavimus, & cursum consummare felici perseverantia optamus.
Huic adoramus, hunc laudamus, hunc Deum, & Dominum omnium confitemur: illum,
verò *Maumeth*, filium perditionis, quem Deum tuum dicis, irridentes, qui post semen bo-
num Apostolorum in terra vestra superfeminavit zizania, & præstigiis suis seduxit corda ho-
8 minum, negamus, execramur, & similiter te cum tuis tortoribus despiciamus. His dictis,
omnes de conspectu suo ejecti sunt, & altera die Templarii & Hospitalarii decollati sunt, eo
quod illos præ cæteris exosos habuerit. Moriatur anima mea morte justorum, & fiant no-
vissima mea horum similia. Gloria tibi Christe, quia quamvis peccatores, devotos tamen
etiam in diebus nostris habes confessores. O quanti sunt, qui sæpe expugnati à juventute
sua in tali certamine victores existerent, & sub tali optione vitam & omnia vitæ blandimenta
promptissimè respuerent, præstante Domino nostro Iesu Christo, qui vivit & regnat per omnia
secula seculorum.

CAPUT

(a) juxta fontem Sephoritanum, qui inter Nazareth & Sephorim est, Rex Amalricus castra locavit, Bangert.
(b) gestum est prælium IV Non. Junii 1187.

CAPUT XXVI.

1. Saladinus Ptolemaidem deditione capit. - - - 1197.	4. Ascalonem occupat, & Widonem liberum dimittit.
2. Tyrum frustra oppugnat.	5. Hierosolyma deditur: incolæ pecuniâ se redimunt, IV. Kal. Oct. 1187.
3. Sidonem, Gibeletum & Berythum capit.	6. Templum profanatur: lignum crucis ludibrio habetur.

Igitur occiso populo Dei, *Saladinus* totam obtinuit terram, depopulatisque omnibus, omnem civitatem munitam percussit in ore gladii. Omnia loca sancta destructa sunt: religiosæ personæ tam virorum quam mulierum aut trucidatæ aut in captivitatem abductæ sunt. Sed & virgines Deo dicatæ vim pertulerunt. Primò autem obtinuit *Accon*, deinde, veniens *Surs*, quæ alio nomine *Tyrus* dicitur, & per mensem oppugnavit eam. Quam cum capere non potuisset, abiit *Sidon*, & cepit eam. Deinde *Iubeleth*, (a) postea *Baruth*. (b) Quam cum obtinuisset, creavit sibi nomen novum: quia ibi est coronatus, & *Babylonia* Rex salutatus. Inde via, qua venerat, reversus, venit *Ascalonem*, quam fratres de hospitali firmissimè munierant, & obsedit eam. Quam cum obtinere non posset, dixit Regi captivo: Persuade populo tuo, ut tradant mihi civitatem hanc, & alias, quas tenent Templarii, & ego te à captivitate relaxabo, & triginta de nobilioribus tecum. Qui letatus, misit ad *Ascalonitas*, & sic eis locutus est: Rogo, ut faciatis mecum misericordiam, & liberetis me à captivitate & viros, qui mecum sunt: quia sic & sic *Saladinus* locutus est. Qui responderunt: Tu quidem Rex noster eras, sed nunc nec teipsum nec alios salvare potes: ideoque scias, quod civitatem Domini gentilibus non trademus. Scis etiam, quia omnia castra firmissima in manibus sunt Templariorum: & ideo parum ad nos de tua liberatione. His auditis, *Saladinus* magis oppugnavit civitatem, erexitque contra eam machinas multas, & fregit munitiones, & turres comminuit. Quod videntes qui intus erant, pro liberatione Regis obtulerunt civitatem. Quam ille acceptare noluit sub conditione priore. Rex tamen cum paucis liberatus est, & qui in civitate erant, exierunt illæsi, & *Saladinus* intravit civitatem. Post hæc convertit exercitum ad expugnandum civitatem sanctam, & obsedit eam. Quidam autem de melioribus, qui intus erant, animaverunt ceteros, dicentes: Pugnemus viriliter, & moriamur cum fratribus nostris. Nonne iste est locus dominicæ passionis, in quo Christus pro nobis mortuus est? Nunc ergo eamus & nos, & læti moriamur cum illo, ut similiter confurgamus cum ipso. Alii autem qui nondum cupiebant dissolvi, & esse cum Christo, non acquieverunt sermonibus istis, sed pro sui liberatione legationem miserunt *Saladino*. Qui propter frequentes oblationes peregrinorum credens ipsam civitatem opulentissimam, infinitum aurum expetiit ab eis, ut quisvis pro suimet liberatione daret mille (c) *Byzantios*. Sed cum multo minus inventum fuisset, acceptavit centum. Sed nec hoc stare potuit. Tandem hoc definitum est, ut absque his, qui majores & ditiores erant, quilibet masculus daret decem aureos, femina quinque, & abirent illæsi. Qui verò prædictam pecuniam non haberent, pro redemptione vitæ servi essent & ancillæ. Cum autem obtinuissent civitatem sanctam inimici Christi, non pepercit oculus eorum sanctuario Dei, sed ipsum templum stabulum equorum facientes, destructo omni ornatu ad contumeliam Christianæ religionis, scelera multa ibidem perpetraverunt. Sepulcrum Domini tamen religiosi viri tali conditione deputatum est, ut tributum *Saladino* de oblationibus peregrinorum, qui sepulcrum sub conditione pacis visitabant, ministrarent. Siquidem *Saladinus* consulens quæstui avaritiæ, hoc statuerat, ut si quis Christianorum sepulcrum Domini visitare vellet, *Byzantium auri* pro suo conductu daret, & liber iret & rediret, dum modò illuc nulla secum arma deferret. Sicque humiliata civitate sancta, renovatum est illud lamentationis carmen *Jeremix*: Quomodo sedet sola civitas, plena populo? facta est quasi vidua, domina gentium: princeps provinciarum, facta est sub tributo. Crucem etiam Domini à suis apparitoribus tractari præcepit, dicens: Crucem captivam, in qua habetis fiduciam, similiter conceptivi adorare, donec experiar virtutem Dei vestri, si verè possit eruere vos de manibus meis.

CAPUT XXVII.

1. Clemens III. Christianos ad recuperandam Hierosolymam animat.	2. Cunctos ad agendam pœnitentiam adhortatur. - - - 1188.

Anno verbi incarnati millesimo centesimo octuagesimo septimo, mense Julio, III. Non. ejusdem devastata est terra promissionis, & capta est civitas sancta III. Cal. Octobr. à *Saladino*, Rege Sarracenorum, Romæ præfidente *Gregorio Papa*, qui successerat *Domino Urbano*, regnante *Friderico* Imperatore Romanorum. Post discessum verò *Gregorii*, qui pacis fedit, die.

Qqqq ?

(a) Iubeleth, Gibleth, Byblus, Byblium. Bangert.

(b) Berytus.

(c) Byzantios MSC. Ranzov.

diebus, Dominus *Clemens* in sedem Apostolicam sublimatus est. Qui dolens de excidio ecclesie Hierosolymitanæ, in universum orbem Romanum epistolas direxit, scribens omnibus ecclesiis de tam imple traditione & occisione fervorem Dei, & de cæteris abominationibus à *Sarracenis* in terra sancta perpetratis, incitans omnes in zelum impiorum, & ad ultionem sanguinis sancti. Et pro liberatione ligni Domini & civitatis sanctæ, remissionem omnium peccatorum Apostolica auctoritate pollicitus est. Hortatus est etiam unumquemque, discedere à via sua mala, & temperare à superfluitate ludorum & vestibus fluxis & irreligiosis, in quibus superbia vitæ & concupiscentia carnis & oculorum dinoscitur, ac si omnibus diceret: Sicut exhibuistis membra vestra servire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ita nunc pro gloria crucis sanctæ, cujus cultores estis, exhibete vos servire iustitiæ in sanctificationem. Ieiunia etiam quædam omnibus indixit, & orationes publicas in canone in omnibus ecclesiis, monasteriis, parochiis celebrari constituit, psalmum videlicet, Deus venerunt: qui omnes miseras in sancta terra perpetratas, similiter & peccata, quibus iram meruimus, prophetice commemorat.

CAPUT XXVIII.

1. Christiani in Occidente deplorant cladem Hierosolymitanam. 1188.	3. Imperator Goslariæ in conventu Principes quosdam conciliat. 1188.
2. Friderico Cæsare, ductore belli sacri, se ad iter parant.	4. Henricum L. si detrectet hoc iter, altera vice triennium exulare jubet.

OMnes igitur ecclesie filii in toto orbe terrarum diffusi, perspectis epistolis Apostolici, timuerunt valde, & repleti sunt stupore & ecstasi in eo, quod significatum fuerat illis. Communis fuit mæror omnium una voce plangentium; Eheu, ut quid nati sumus videre contritionem populi Dei & terræ sanctæ, in qua steterunt pedes Domini exercituum, qui venit in hunc mundum salus omnium. Nunc cecidit corona capitis nostri, reversus est in luctum chorus noster. Sancta nostra prophanata sunt, templum Dei violatum, & coinquinaverunt illud gentes. Civitas sancta immunditiis repleta est, lignum Dominicum inter alienigenas detinetur, quod à nobis utique suis cultoribus, constanter requiretur. Nunc ergo accingatur unusquisque ense super femur suum, & compatiendo fratribus nostris moriamur, cum ipso, qui pro nobis mortuus est, quia sicut ipse pro nobis animam suam posuit, sic & nos debemus ponere animas pro fratribus. Ad vindictam ergo zeli domus Dei, & in ultionem sanguinis iusti, egrediatur sponsus de cubili suo, & sponsa de thalamo suo: cessent dies lætitiæ, canticum & tibia non audiatur in plateis, temperet ornari solito plebs læta choreis. Hujuscemodi studiis incitati omnes terræ gloriosi, sub quibus curvatur orbis, & nobilis & ignobilis, similiter in unum dives & pauper (ceciderat enim super omnes timor, & indignatio) unanimes ad expeditionem Hierosolymitanam aspirabant. Et signati signo sanctæ crucis in remissionem peccatorum suorum, iter arripiunt. Præcipuus autem erat & signifer Dominus *Fridericus*, Romanorum Imperator, qui honorem Romani imperii exaltare cupiens, ad expugnandos inimicos Christi robur militiæ suæ convertit, bonam consummationem certaminis sui existimans, quod tam pro Deo quàm pro temporali honore certaverat, si finem dierum suorum tali labore conclusisset. Qui ut sapiens archimetator ipsam expeditionem prudenter ordinavit, præcipiens omnibus regni sui peregrinis, tam equestribus quàm iis, qui navigio ituri erant, ut post annum *adveniente Majo* omnes parati essent. Ipse vero *Moguntia* per prædicationem *Herbipolensis Episcopi Godefridi*, & aliorum prædicatorum, cum multis nobilibus insignitus signaculo sanctæ crucis, apud *Goslariam* pro diversis regni negotiis (a) curiam generalem indixit. Ubi quosdam discordantes reconciliavit, quædam etiam castella propter latrocinia prohibenda dirui præcepit, ut pacatis omnibus iter propositum, tanto devotius quanto liberius expleret. Ducem etiam *Henricum* illic adesse voluit, ut quia discordia non parva inter *Bernhardum* & ipsum pro ducatu erat, pacem inter ipsos aliqua conditione juxta decreta Principum reformaret. Duci tamen *Henrico* trium optionem dedit, ut aut dispensationem in particulari quadam restitutione pristini honoris pateretur, aut secum peregrinatum in expensa Imperatoris iret, postea plenarie restituendus, aut terram per triennium tam pro se quàm pro filio suo æquivoco abjuraret. Dux tamen *magis elegit terram exire*, quàm vel ire quo non vellet, vel honore pristino ulla diminutione mutuari.

CAPUT XXIX.

1. Imperator V. Id. Ratisbonâ iter sacrum ingreditur. - 1189.	3. Ab Hungariæ Rege regiè excipitur.
2. Viennæ ex castris impurorum hominum turbam ejicit.	4. Strigonii exercitum jurejurando sibi obstringit.

5. Re-

(a) tractandis.

5. Regina illum amplis muneribus afficit.	8. Ludus militaris institutus.
6. A Rege obtinet, ut fratrem captivum dimittat.	9. Disciplinæ castrensis exemplum.
7. Ad Savum fl. lustrato exercitu CL. millia reperta.	10. Serviorum Dux in verba Imperatoris jurat 23. Jul. - - - 1189.
	II. Dux Græciæ Imperatori cum muneribus occurrit.

Igitur accedente veris tempore, Dominus Imperator iter (a) peregrinationis arripuit. Postquam autem *Ratisbonam* venerat, viso ibidem magno exercitus defectu, ab itineris proposito profectioe desperare cepit. Causa autem defectus erat magnus omnigenarum nationum populus, qui eum præcesserat: quia peregrinationis amore omnes iter accelerabant. Consilio tamen habito, sciens eos propter difficultatem viæ ipsum præterire non posse, abiit via qua cæperat. Procedens autem inde, venit in *Austriam*, cui occurrit cum multo comitatu Dux ejusdem provinciæ, magnificè eum & omnes suscipiens, (b) cunctisque recipere volentibus, donaria sua honorificè distribuens. Morante autem eò in civitate, quæ major est in terra, nomine *Wene*, tanta per exercitum excrecere cepit immunditia, tantusque incestus, ut ex consilio sive præcepto Imperatoris hujusmodi hominum fornicatorum & furum, sive aliorum inutilium, *quingenti viri* redire coacti dicantur. Post hæc iter faciens, *circa Pentecosten* venit ad portam *Ungariæ*, ibique dies *Pentecostes* celebrando quievit. Rex autem *Ungariæ* per nuncios suos ipsum gratanter excipiens, (c) introitum ei terræ benignè aperuit, omniumque rerum venalium emtionem ad placitum promisit. Ut autem in terram ventum est, omnia in via in fluviis, in rivis, in paludibus, pontibus sterni præcepit. Cum autem Dominus Imperator in civitatem venisset, quæ *Gran* dicitur, quæ *Ungarorum est metropolis*, Rex ei in propria persona cum *mille militum* comitatu solenniter occurrit, omnique devotione se non solum hospitalem, sed etiam officiosum exhibuit. Imperatore autem quatuor diebus 4 ibi moram faciente, ex consilio Principum propter nimiam tumultuantis exercitus insolentiam, stabilis & firma pax in exercitu sub juramento firmata est. Regina autem dedit Domino 5 Imperatori *tentorium optimum*, & domum desuper de *Scarlatico* & tapete, juxta latitudinem & longitudinem ipsius domus, & lectum culcitra & operimento precioso magnificè ornatum, sedemque eburneam cum cussino lecto præpositam: quæ quantis ornatibus exculta fuerit, præsentis paginæ depromere nequit inopia. Et ne quid excogitatis deesset deliciis, albus & parvus venatorius super tapete discurrerebat caniculus. Post hæc regina horum auctrix 6 munerum aliquid à Domino Imperatore petitura processit, scilicet ut ipsius interventu frater Regis, per quindecim annos ab ipso Rege in captivitate detentus, à captivitate liberaretur. Rex autem, qui tanta devotione Imperatorem susceperat, in nullo volens eum contristari, non solum fratrem ad petitionem ipsius à captivitate laxavit, sed datis *duobus millibus Ungarorum*, ipsum ad præparandam sive ostendendam viam Imperatorem præcedere fecit. Exinde Rex Imperatorem in castrum, quod *Gran* dicitur, recepit, transito flumine ejusdem nominis, à quo ipsa civitas, in qua prius moratus fuerat, & castrum ipsum nomen acceperat: ibique dedit Rex Imperatori *duas domos plenas farina purissima*. Imperator, verò quia farina opus non habebat, dedit eam populo pauperi. Ubi propter nimiam avaritiam tumultuantis populi tres homines farina obruti sunt. Inde Dominus Imperator (d) quatuor diebus venationi operam dedit. Inde ventum est ad urbem *Sclankemund*, ubi per 7 quandam aquam, quæ *Erza* (*) dicitur, tribus diebus & tribus noctibus transeuntes, tres ibidem milites submersos amiserunt. Ubi Rex universo exercitui innumerabilem victualium copiam dedisse dinoscitur. Post hæc venerunt ad fluvium, qui *Sova* dicitur, ubi multitudo 7 exercitus dinumerata est, & inventa sunt *quingenta millia militum & centum millia armatorum ad bella valentium*. Ex abundantia autem lætitiæ, quam Dominus Imperator super tanta exercitus conceperat multitudine, militiæ ludum gaudens in propria persona ordinavit, & *sexaginta juvenes nobiles*, qui armigeri nuncupantur, ad *militarem habitum & cultum militiæ* transfudit. Ubi etiam sedens pro tribunali judicia sua exercuit: ibique duo mercatores capite truncati 9 sunt, & quatuor servi (e) manus amputatæ, quia pacem juratam infregerant. Eadem die *quingenti servi* pabulatum exeuntes, toxicatis sagittis ab hominibus illius regionis, qui *Servi* nuncupantur, interfecti sunt. Altera autem die venit *Dux ejusdem gentis*, & fecit Domino 10 Imperatori hominum, suscipiens ab ipso terram suam jure beneficiario. Profecti autem inde venerunt ad fluvium, qui *Marova* dicitur: ubi Rex Domino Imperatori plaustra misit, multa farina onerata, & quodlibet plaustrum duobus tauris regebatur. In eodem loco Rex Imperatori valedicens, discessit, dans ei *quatuor camelos preciosis muneribus oneratos*, (g) quæ ad *quinque millia marcarum* computata sunt. Dominus autem Imperator multas Regi gratias agens, *dedit ei omnes naves*, quæ eum de *Ratisbona* fuerant secutæ. Ipsa die venit *Dux Græciæ*

Qqqq 3 ad

(a) salubris. (b) & in urbe Viennensi ipsum jocunde recreans. (c) omnem decentiam ei per festum exhibuit. (d) Rex Imperatorem deduxit in urbem *Attila*, ubi per quatuor dies. (*) *Erza* MSC. B. (e) clientibus. (f) quod pacem in exercitu irritam fecerunt & juratam fregerunt. (g) ad valorem V. milium florenorum.

11 ad Imperatorem, dans ei aureum vas, quod duabus ansis sublevari debuit, & tanta victualia, quæ exercitui ad octo dies sufficerent. (h)

CAPUT XXX.

1. Imperator Bulgariam transiit. 1189.		dashyemavit. quia.
2. Philippopolin pervenit VIII. Kal. Sept.		4. Rex Constantinopolitanus, Ducis Brundisii calumniis incitatus, Imperatoris legatos detinebat.
3. Hic pars exercitus XIX. hebdomada-		

1 Igitur in nativitate *B. Iohannis Baptista* exiuerunt *Ungariam*, & intraverunt *Bulgariam*. In qua
 2 per tres dies non inveniunt aquam, aliquantum periclitati sunt. Omnes arctas vias
Dux Græcia eis ampliavit, & (a) ita in festo *B. Iacobi* tenuerunt castrum *Ravenelle*, quod
 in medio nemoris situm est. Post laborem verò nemoris in *assumptione B. Virginis*, ac si paradisi
 3 sum Dei, tenuerunt civitatem *Lisvie*, quæ est in confinio *Bulgarie* & *Græcie*. Inde castra
 moventes venerunt (b) *Vinopolin*, civitatem magnam, sed desertam, in qua cum omnis exercitus
 4 hospitatus fuisset, vix alternæ domus inhabitatæ sunt, ibique (c) decem & octo hebdomadas
 morati sunt. Siquidem inter tot & tanta prospera non defuerunt adversa: quia nunquam
 fuit Abel, quem malitia Cain non exercuit. *Dux enim de Brandie*, quæ est circa *Ungariam* & *Bulgariam*,
 invidens servis Christi, festinus præcurrit ad Regem Constantinopolitanum, dixitque ei: Quid hoc
 facere voluisti, ut hominibus tam impiis transitum per terram tuam præberes? Non parcat oculus
 eorum alicui civitati vel urbi, sed omnia vastantes suæ subjiciunt ditioni. Unde scias, si in
 terram tuam intraverint, te de folio tuo deicient, & imperium tuum obtinebunt. His verbis
 nimis credulus & exterritus Constantinopolitanus, nuncios Imperatoris, (d) *Episcopum videlicet*
Monasteriensem, & (e) *Robertum Comitem de Assave* & *Marquardum Camerarium* cum quingentis
 militibus comprehendi præcepit. Sicque exterriti omnes habitatores terræ, appropinquantibus
 peregrinis tutiora loca querentes, civitates & oppida deserta dereliquerunt.

CAPUT XXXI.

1. Cum Rex Græciæ legatos nondum dimitteret, Imperator militem populabundum in agros vicinos emit.		nem <i>Adrianopolin</i> transeunt. 18. Kal. Febr. 1190.
2. Post XIX. hebdomadam hyemationem		3. Legati redeunt, & Regem liberum transitum concessurum nunciant.
		4. Pontum trajiciunt.

1 Imperatore enim in præfata civitate moram faciente, miratus est, quod non redirent hi, quos ad Regem pro bono pacis miserat, commonefaciens eum pacationis sive promissionis, qua sponderat ad ultionem Dei cæli, & vindictam terræ sanctæ & effusionis iusti sanguinis servorum Dei, in omnibus se obsecuraturum exercitui peregrino, scilicet ut firmam in regno suo pacem haberent, & ipse eis omnia invia pervia faceret, & emendi gratiam tam in victualibus quam in aliis necessariis præberet: Ipse enim Imperator omnia, quæ promissa fuerant, ita fideliter custodivit, ut sicut supra dictum est, nulli de exercitu nec per vim nec per rapinam nec per furtum aliquid obtinere permiserit. Cumque diutius expectasset, & sui non essent reversi, indignatus, omnes (*) circa regiones vastare cepit, (a) ita ut aratris terram excoleret, quod tamen arte factum fuerat, ut majorem habitatoribus terræ timorem incuteret. Tantas igitur exercitus divitias in terra de spoliis collegerat in auro & argento, in vestibus preciosis, in armentis, ut aliquis pro lautioris cibi exquisitione octo boves pro gallina daret. Quæ tamen abundantia ad tantam devenit inopiam, ut consumptis, 2 imo magis perditis omnibus, omnis retrò abundantia oblivioni tradita videretur. Transactis itaque decem & octo hebdomadibus, castra moverunt de loco illo, & venerunt *Andropolin*. (**) Ubi septem hebdomadas hospitantes, familia perpetraverunt, ibique reversi sunt nuncii Imperatoris cum obsidibus quinquaginta, firmam pacem & cætera, quæ Imperator 3 expetierat, ad voluntatem afferentes. Acceptis igitur obsidibus in media quadragesima, relicta *Andropoli* prosperè procedentes, in *Pascha*, quod eo anno in *annunciatione Domini* celebrabatur, venerunt (***) ad brachium *S. Georgii*, ibique castra metantes, sanctum *Pascha Domini* cum gaudio celebrabant. Proxima die classem intrantes transferunt vadum: quibus Rex (b) tantas naves providerat, ut omnis exercitus cum omnibus attinentiis suis tribus diebus transmearet.

CAPUT

(h) omnes autem arctas vias *Dux Græciæ* sibi aperiri fecit & deduxit ipsum per *Bulgariam* circa *Festum Iohannis Baptista*.

(a) & per nemora difficilia pergentes venerunt *Ravenelle*, quod castrum firmissimum erat. (b) *Tomopolim* Korn. *Philippopolin* Albert. *Aquens*. (c) *Phinopolis* ad mare non procul *Constantinopoli* versis *Pontum Euxinum* sita est, mavult tamen, *Bangertus* *Philippopolin* hic designari, & *Favet Nicetas*.

(d) qui pro salvo conductu venerant. (e) *Reynerum Comitem de Nassoxe*. *Godofridus Monachus* vocat *Rupertum*.

(*) omnem circa regionem. *MSC. L. B. R.* (a) & ad inopiam maximam terram illam in omnibus superabundantem perduxit. (**) *Adrianopolis*. (***) angustias *Hellesponti* apud *Callipolin* trajecit *Bangert*. (b) tot.

CAPUT XXXII.

1. Christianos Turci incurfant circa exitum Aprilis. - - - 1190.	reuntibus pergunt tamen in cœpto itinere.
2. Armeniam ingressi inopiâ commectus affliguntur.	4. Imperator Regi obsides misit.
3. Multis fame & hostium incurfu pereuntibus pergunt tamen in cœpto itinere.	5. Iconium, Turcorum metropolin, perveniunt.

IGitur post maris transitum populus Dei exercituum, ac si post Pharaonis vinculum, confessionis Christi cecinit epithalamium. Nam propter obsides, quos secum traxerant, sperabant pacem, & ecce turbatio; & forum rerum venalium, & ecce famis & mediæ tribulatio. Siquidem non post multos dies, cum adhuc in terra Regis Græcorum essent, (a) occurrerunt ei Turci, (b) insidias tendentes, quos illi primò non attendebant, quia pauci erant, nec eos malum machinari cogitabant. Illi verò de die in diem multiplicabantur (c) ac si arena maris, quæ præ multitudinem numerari non potest, & nocte & die erant circa ipsos. Populus autem Dei psallebat: Domine, quid multiplicati sunt, qui tribulant me, multi insurgunt adversum me, multi dicunt animæ meæ, non est salus ipsi in Deo: tu autem Domine susceptor meus, &c. Cumque conclusi essent in manu hostili, sicut oves in medio luporum, non tamen à cœpto itinere cessabant, & cum castra moverent, similiter hostium castra movebantur. Iam *Rumensiam*, (*) terram desertam & inviam & inaquosam intrabant, & defecerat panis (d) in sistracis eorum: quia alimenta non habebant. Fuerunt tamen inter eos, qui panes mellitos, cum in abundantis essent, sibi preparaverant, & (e) utcumque sustentabantur. Qui verò simile opus non fecerant, aut carnibus equinis & aqua sive radicibus pascebantur, ut fame usque ad mortem affligebantur. Cumque vires ad ambulandum non haberent, ceciderunt in facies suas super terram, ut martyrium pro nomine Domini susciperent. Inimici verò irruentes super eos, sine omni misericordia in conspectu omnium eos trucidaverunt. Iam defecerant jumenta, tum quia gramina non habebant, tum etiam, quia ad victum consumpta erant, & laborabant in ambulando tota die multi viri inobiles & delicati, & Deo gratias agebant. Sic autem ordinabant acies suas, ut pedites & infirmi medii essent, equestres verò propter insultum hostium à dextris & à sinistris. Sæpius etiam (f) insultum in illos facientes, prostraverunt quosdam ex eis, aliquando etiam ad quinque millia, & nihilominus cessabant insequi eos. Sed quia multa sunt tribulationes iustorum, & de omnibus his liberabit eos Dominus, non invalida super eos erat manus Domini, in omnibus confortans eos. Laborabant siquidem ut castigati & non mortificati, quasi tristes, semper autem gaudentes. Imperator verò quamvis se circumventum non dubitaret, 4 dimisit tamen obsides, quos tenebat, juxta illud: Mihi vindictam, ego retribuam, dicit Dominus. Post hæc incurrerunt *siccitatem maximam*, ubi per biduum siti laborabant. Venerunt igitur in Pentecoste *Iconium*, quæ capitalis est civitas Turcorum, & castra metati sunt in *horto venatorio* prope civitatem, ubi refecti sunt de herbis horticorum, qui circa civitatem erant, & visum est animæ eorum ac si paradisi delicias habuissent.

CAPUT XXXIII.

1. Turci pro singulorum transitu aureum Byzantinum exigunt. Idib. Maji. - - - 1190.	5. Turcos vincit.
2. Imperator illo denegato vilius offert.	6. Iconium urbem Christiani occupant.
3. Legationes Turcicæ postulata ad suos refert.	7. Soldanus per legatos pacem perit, & obsides offert.
4. Altero die aciem ordinat.	8. Imperator urbe relicta in horto iterum castra locat.
	9. Christiani Armeniam transeunt, & ad Saleph fl. perveniunt.

CUM igitur post longam famis maciem populus Dei (a) utcumque refectus fuisset, sperans 1 post diutinos labores quietis requiem, post bellorum turbines pacis serenitatem: ecce filius iniquitatis, *filius Saladini, gener Soldani*, Imperatori mandavit dicens: Si per terram meam securum vis habere transitum, de quolibet tuorum *aureum* tu mihi dabis *Byzantinum*: quod si non feceris, scias, quòd in castro bello te (b) impetam, & violenter & te & tuos aut gladio interficiam, aut in captivitatem redigam. Cui Imperator respondit: Inauditum quidem, 2 est, quòd *Romanorum Imperator* ulli mortalium tributa persolvat, quæ ipse magis exigere assuevit

(a) propter obsides, quos secum tulerant. (b) Turci. (c) sicut. (*) Romanæ deserta, de quibus supra ad Arnold, lib. 2. c. 9. (d) in sacculis eorum. (e) ex eis. (f) exercitus Christi insultum in hostes faciens prostravit quandoque ad tria millia, quandoque ad V. millia ex eis, nec tamen cessabant insequi eos.

(a) sperans refectioes invenire & post diutinos labores requiem. (b) excipiam.

vit quàm solvere, magis accipere quàm dare: tamen quia viribus exhausti sumus, ut cum pacis quiete viam nostram tendamus, unum *denarium*, qui *Manlat* dicitur, ei voluntariè persolvam. Quem si acceptare noluerit, & magis bello nos inquietare voluerit, sciat, quòd pro nomine Christi libentissimè cum eo congredi volumus, qui pro ipsius amore aut vincere aut vinci optamus. Est autem *Manlat* de viliorum numismate, qui nec totus sit aureus, nec totus cupreus, sed quasi de confusa & vili constat materia. Nuncius itaque reversus nunciavit hoc Domino suo. Imperator verò convocata saniori parte, quod agebatur, exposuit, ut quid ageretur, ex consilio inveniretur. Ad hæc illi uno ore responderunt, dicentes: Bene quidem, & ut imperialem decet majestatem, Tyranno respondistis: nos tamen sciat, nullam pacis conditionem querere: quia nihil restat, nisi aut mori aut vivere, aut vinci aut vincere. Placuit Imperatori tanta virorum Dei constantia. Et lucescente aurora, ordinata acie, *filius ejus, Dux Suevia*, cum robustissimis in fronte constituitur, ipse verò cum reliquis hostes, qui à tergo insistebant, percussurus accingitur. Pugnabant igitur Christi milites animis quàm viribus fortiores. Sed qui olim martyrum roborabat tolerantiam, ipse horum etiam firmabat constantiam. Cadebant autem adversarii à dextris & à sinistris, nec erat numerus interfectorum, quòd testabatur maxima congeries cadaverum. Denique ipsum introitum civitatis præcludebat multitudo interfectorum, sed alii occidebant, alique occisos removebant. Sicque vi portas irrumpentes, omnes qui in civitate erant, percusserunt in ore gladii. Reliqui verò in (c) *castrum*, quòd civitati conjunctum erat, se receperunt. Et ita humiliatis hostibus intus & foris, per triduum in ipsa civitate (d) morati sunt. Tunc *Soldanus* honoratos legatos cum muneribus Imperatori misit, dicens: Bene quidem, Domine Imperator, in terram meam venisti: sed quòd juxta placitum tuum, & secundum tuam magnificentiam, susceptus non es, tibi quidem gloriosum, nobis verò est ignominiosum. Tibi enim de tanta victoria æternalis erit memoria, nobis autem rubor & ignominia. Ista tamen præter voluntatem meam acta certissimè scias: quia in lecto ægritudinis decumbens, nec mei nec aliorum compos esse valeo. Nunc igitur rogo, ut mecum misericordiam facias, & pro conditione pacis obsides (e) & quæcunque volueris, acceptes, ita ut civitatem egrediens, iterum in horto castra reponas. Quid plura? Imperator cum suis civitatem egreditur, tum quia, quæ exigebat, ad placitum offerebantur, tum quia nimia corruptio aeris propter interfectos eos exire cogebat. Firmata igitur pace, agonistæ Christi gaudentes per viam suam ibant, nec ulterius adversarii eos insequabantur. Et ita transeuntes *terram Armeniorum* venerunt ad fluvium *Salepb*, ubi *castrum ejusdem nominis* situm erat.

CAPUT XXXIV.

1. Imperator fluvium ingressus suffocatur. - - - - - 1190.	5. In his Godefridus, Episcopus Würtz-burgensis.
2. Hinc planetus & luctus in castris.	6. Fridericus in obsidione Ptolemaidis moritur.
3. Fridericus filius parenti suffectus Antiochiam procedit.	7. Auctor sacre hujus expeditionis infectatores refellit.
4. Hic multi intemperantiâ, alii æstu pereunt.	

1 **Q**uo cum perventum fuisset, propter nimiam æstus intemperiem pulverisque squalorem, Dominus Imperator in eodem anne lavare similiter & refrigerari disposuit. Siquidem idem annis non multum latus erat: cursum tamen velocem propter montium circumgyrationes habebat. Aliis igitur ad vadum certum transeuntibus, ipse multis invitis aquam ingreditur, & sperans se natando transmeare, fluminis impetu abripitur; quo nollet trahitur, & priusquam subvenire potuissent, qui circa ipsum erant, aquis præfocatus interiit. Fit igitur 2 mæror omnium una voce plangentium: Quis nos consolabitur in hac peregrinatione nostra? quia cecidit propugnator noster. Nunc ergo erimus sicut oves errantes in medio luporum, nec eas quisquam à moribus prohibebit. Hujuscemodi ploratu & ululatu populus 3 tabescebat. Sed *filius* (a) *consolabatur eos*, dicens: Pater quidem meus mortuus est, sed vos constantes estote, nec deficiatis in tribulationibus nostris, & videbitis auxilium Domini super vos. Et quia idem in omnibus se prudenter gerebat, omnes mortuo patre principatui ejus se subdiderunt. Qui recolligens qui remanserant (plurimi enim distracti erant) pervenit *Antiochiam*. Quem *Princeps Antiochia* (h) honorificè suscipiens, ipsam civitatem ei consignavit, ut de ipsa ordinaret, quid vellet. Plurimum enim ipsi civitati insistebant *Sarraceni*, ita ut ipsam (c) tenere desperaret propter insultus eorum. Cum igitur ibidem 4 ad pausandum aliquantulum moram faceret, & populus famelicus vino & cæteris divitiis (*) civi-

(c) in castris, quæ civitati conjuncta erant. (d) Turcorum capitali morantes se victualibus civium recreaverunt. (e) quoscunque volueris, recipias: quæ Imperator acceptavit & secundum beneplacitum suum pax firmata est.

(a) ejus. (b) cum suo exercitu. (c) diutius. (*) deliciis MSC. Boekel.

civitas immoderatus infarciri cœpisset, nimia mortalitas inter eos orta est, ita ut plures ex nimia repletionem quam ex priori inanitione morerentur. Multis autem de vulgaribus propter intolerantiam ibidem occumbentibus, etiam nobiles & boni viri propter nimium æstum interierunt. Inter quos Dominus *Godefridus, Herbiopolensis Episcopus*, vir prudens & eloquens, qui eandem peregrinationem secundum datam sibi gratiam ex magna parte regebat, ex hoc incolatu cœlestem migravit ad patriam. (**). Dux (d) verò locatus ibidem *trecentis militibus* ipse cum reliquis pervenit *Accon*, & invenit ibi manum validam Christianorum, qui eandem civitatem obsederant. Multum autem confortata est pars (e) Teutonicorum in adventu ipsius, qui tamen non nisi cum *mille viris* venit ad eos. Eo autem ibi morante, & cum hostibus configere prædisponente, immatura morte præventus, diem clausit extremum. Sicque expeditio illa terminata est, ut quasi ferè ad nihilata videretur. Unde nonnulli scandalum contra eam habuerunt, dicentes, eam non rectè inchoatam, ideoque nec bene consummatam. Sed quia talia iudicas, vide ne (***) lucis quod in te est, tenebræ sint, dicente Domino: Lucerna corporis tui est oculus tuus. Profecto per oculum, interiorem intentionem, per corpus verò exteriorem actionem volens interpretari. Sapientia verò dicit: Homo videt in facie, Deus autem in corde. Si ergo lucerna corporis tui in corde, quam Deus solus videt, & si in facie corpus exterius, quod videt homo, qua temeritate iudicium Dei tibi usurpas, qui solus occulta novit; cum magis ea, quæ nescis, quo animo fiant, in meliorem partem debeas interpretari? Manifesta tamen indicia hic inveniuntur, quæ magis attendenda fuerunt, quòd evangelici viri illi propter amorem Christi reliquerunt domos, fratres & sorores, patrem & matrem & uxores, filios & agros, & quod majus est omnibus, tradentes corpora sua laboribus & suppliciis. Quia plurimi eorum tali devotione sunt peregrinati, ut quantum in ipsis erat, magis eligerent in confessione Domini occumbere, quam ad sua remeare. Et ideo quamvis expeditio illa sive peregrinatio ad finem desiderati certaminis non pervenerit, non tamen eo minus credendum est, quòd coronam desideratam non perceperint: Cum preciosa sit in conspectu Domini mors sanctorum ejus, quæ quali sine claudenda sit, vel quomodo vel quando adimplenda, sicuti Dei solius est nosse, ita ejus de singulorum meritis iudicare. Iustus enim si morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit.

CAPUT XXXV.

1. Rex Wido obsidet Ptolemaidem.	3. Tum Tyrri Conrado in urbem recepto principatum commiserant.
2. Conradus, Marchio Montisferrat. Ptolemaidem appulsurus, cognoverat, eam à Saladino esse occupatam.	4. Saladinus ideo Tyrum obsederat.
1187.	5. Conradus Turcos ab obsidione depellit, occisis illorum V. millibus.

Inter hæc autem civitas (a) *Accon* expugnabatur à militibus Christi, qui ex omnibus gentibus, populis, tribubus & linguis illic collecti erant: quam primò *Wido* (b) Rex, à captivitate solutus, ut supra dictum est, à *Tyro* veniens, cum ducentis (c) millibus obsederat. Sed post Domino cooperante obsidio in immensum excreverat. Ipsa siquidem *Tyrus* nunc ferè sola refugium erat Christianorum, faciente *Conrado Marchione*, qui eam constantissimè tenebat. Ipsum namque Deus ad robur militiæ Christianorum, & ad præsidium suorum fidelium direxerat, qui in ipso tempore desolationis terræ sanctæ, orationis gratia Hierosolimam tendebat. Cumque navigio veniret de *Gracia*, & applicare vellet *Accon*, cognovit quòd *Saladinus* totam obtinisset terram, & ipsa civitas ei tradita fuisset. Et fugiens divertit ad *Tyrum*, & nihilominus homines *Saladini* in ea erant, ut obsides de ipsa acciperent. Meliores autem civitatis cognoscentes de adventu ipsius, clam eum in civitatem receperunt, & facientes cum eo amicitias, principatum ei civitatis dederunt. Qui eiectionis ex ea hominibus *Saladini*, confortabat animos virorum, qui in ea erant, reparans ruinas murorum, & firmans præsidia turrium. *Saladinus* verò in *Accon* constitutus, audiens quòd factum erat, indignatus statim obsedit civitatem, erigens contra eam machinas septem, & confregit muros ejus, ita ut jam suis pateret introitus. *Marchio* verò *Conradus* confortans suos, confidens de adiutorio Christi, qui nunquam deseruit sperantes in se, apertis portis audacter egressus est ad eos, & fugavit *Saladinum*, & persecutus est eum ad montana, & ceciderunt de suis *quinque millia*. Et reversus est ditatus de spoliis eorum, & de victualibus replevit civitatem, & satiata est anima eorum, qui jam fame defecerant. Nec adjecit ultra *Saladinus* obsidere civitatem. Post etiam multo auro pacem à *Marchione* mercatus est: quia continuis eruptionibus castra ipsius infestabat. Unde qui.

(**) verba sequentia: *Dux* usque ad finem periodi, *obsederant*, desunt in editione Reinecciana.

(d) Dux verò *Sveviæ* Imperatoris filius locatus in urbem *Antiochiæ* *CCCC* millibus, cum reliquis procedens tandem venit *Akron*. (e) Christianorum. (***) lumen *MSC. L. B. R.*

(a) Uli tamen, qui ibidem remanebant, expugnationi civitatis operam dabant. (b) *Gwido*. (c) millibus obsidioni junctus est.

quidam eum infidelitatis arguere conati sunt, quod munera infidelium acciperet. Sed ille expoliens Ægyptios, ditavit Hebræos: quia quod ab infidelibus quoquo modo rapiebat, fidelibus fideliter erogabat.

CAPUT XXXVI.

1. Wido & focii de urbe expugnanda desperant.	6. Saladinum vincunt.
2. Interim classis è Germania appellit.	7. Christianos de mulo contententes Saraceni clade afficiunt.
3. Saladino hinc metus injicitur.	8. Christiani obsessis exitum præcludunt.
4. Christiani arctius urbem obsident.	9. Obsessi turre illorum igni Græco cremant.
5. Conradum Marchion. & Ludovicum, Landgr. Thuringiæ advocant.	10. Landgravius moritur.

Igitur cum Wido Rex, ut dictum est, civitatem *Accon* obsideret cum militibus Teutonicis & iis, qui de *Longobardia* & *Thuscia* (a) apud *Tyrum* collecti erant, inter quos primates erant *Comes de Gelven*, & *Henricus Comes de Aldenburg*, & *Widekindus*, *Advocatus de Rieden*, & *Adelbertus Comes de Poppenburg*, & alii complures *Episcopi* & *nobiles*, *Saladinus* eos sine intermissione infestabat, ita ut se illic subsistere desperarent. Sed qui gemitum filiorum *Israel* in *Ægypto* olim audivit, cum affligerentur à *Pharaone*, nunc recordatus misericordiarum suarum, respiciens de folio suo excelso, misit eis auxilium. Denique tertia die obsidionis in *Cal. Septembr.* apparuit multitudo navium, de diversis (b) *Teutonicorum* partibus venientium, quas Dominus per (c) religiosissimas circumgyrationes regionum, per longissimos tractus marium, ita illæsas gubernaverat, ut nunquam secundus eis ventus defuerit, & nulla earum vel homines vel instrumentum aliquod perdidit. Fuerunt autem (d) *quinquaginta quinque naves Teutonicorum*, expansis velis applicantes. Quibus junctus erat Princeps quidam de (e) *Anense*, nomine *Iacobus*, cum quinque magnis navibus, viris & armis onustatis, similiter & victualibus. (f) *Saladinus* verò, qui cum innumerabili multitudine proxima die super milites Christi irruere disposuerat, cognito adventu tantæ classis, primò quidem obstupuit, & in amaritudine cordis anima deficiente, totus contabuit: quia quos à terra arcere non potuit, eos ad destructionem sui venisse non dubitavit. Cum ergo portum tenuissent, & egressi fuissent in manu valida, valaverunt in gyrum civitatem, nec tamen inhibere poterant, quin homines *Saladini*, quoties placuisset, cum camelis intrarent & exirent civitatem ad portam, quæ vergebat ad Orientem. Sicque multo labore & periculo ferè per mensem in obsidione laboraverunt, & multum exhausti erant continuis excubiis & vigiliis. Quia *Sarraceni* sine intermissione sagittis & incursionibus eos inquietabant. Cogitabant autem confligere cum eis, si fortè propitio Deo possent obtinere eos. Et miserunt *Tyrum* pro (g) *Marchione Conrado* & *Ludovico Comite provinciali de Turingia*, qui nuper de terra sua gloriose venerat cum multa copia militum & victualium, rogantes ut præsidio eis fierent. *Marchio* tamen sapius vocatus venit invitus, propter similitudines quasdam, quas contra Regem habebat. Arguebat enim eum, quod pro sua tantum liberatione multas civitates munitas *Saladino* tradidisset. Venerunt tamen in manu valida, & latati sunt in adventu eorum, maximè tamen de adventu *Landgravi*, qui tunc novus venerat, & quasi princeps militiæ illorum fuerat. Dominus etiam *Patriarcha* in castra venerat, qui animos plurimorum confortabat. Ordinata igitur acie, omnis multitudo equestrum & sagittariorum & robustorum in campestribus erant, ceteri verò contra insultus eorum, qui in civitate erant, castra servabant. Cumque congregarentur, qui foris erant, irruerunt viri civitatis super eos qui castra servabant, & arctabant eos vehementer. Sed fugata sunt castra *Saladini*: quod videntes hi, qui naves servabant, vociferati sunt, fugere *Saladinum*, sicque liberati sunt hi, qui in castris erant. Porro campestris fugientem *Saladinum* persecuti sunt in montana, & reversi sunt, timentes insidias. Cumque pedites in castris raperent spolia, orta est inter eos seditio de quodam mulo, qui rapiebatur ab omnibus, trahabatur ab omnibus, ita ut mutuo populus contra populum pararetur ad bellum. Quod cognoscentes *Sarraceni*, cum insidiis irruerunt super eos, & prostraverunt ex eis plusquam viros mille, & ceteri fugerunt ad castra. Et facta est in populo Dei tristitia magna. Ex illo tempore statuerunt, ut vallo se circumdarent, ne hostibus subitanea præda fierent. Foderunt ergo duo fossata magna, unum versus civitatem, aliud versus campestria, & hoc muniti præsidio quietis, vacabant otio, conclusis his, qui in civitate erant, quibus libertas excundi & redeundi subtracta erat. Agente autem *Landgravo* & ceteris nobilibus, multo labore & expen-

(a) ac de exercitu Imperatoris defuncti advenerant. (b) mundi. (c) tardissimas. (d) LXVI naves grandes. (e) Avennes de Avennis. (f) Inter hos primates erant *Henricus Comes de Aldenburg*, *Albertus Comes de Poppenburg*, *Conradus Marchio Ferrarionis*, *Theodoricus Comes de Clon* & *Widekinus advocatus de Rieden*, missi per *Henricum Regem Romanorum* patri in adiutorium. (g) *Raymundo Comite de Tripoli*.

expensis multis tres turres ligneas contra civitatem erexerunt. (h) Et cum se eam tali instrumento obtinere crederent, qui in civitate erant, omnia illa ædificia igne, qui dicitur *Græcus ignis*, concremarunt. Quo facto, milites Christi moror occupavit & indignatio, & quædam de hostium subsannatione confusio. Mortuus est etiam post dies illos *Landgrafius*; inde 10 quasi sine principe esse videbantur.

CAPUT XXXVII.

1. Philippus, Rex Gallia, obsidentibus se jungit, circa solennia Paschatis. - - - 1191. 2. Richardus I. Rex Angliæ, Cyprum expugnat; Regem captum catena argentea onerat. - - - 1191. 3. Widoni regnum Cypri confert. 4. Rex Angliæ auget obsidionem Ptolemaidis. 5. Obsessi se dedunt, V. Id. Julii. 1191. 6. Pecuniis & ligno crucis reddendo vitam se redempturos sperant. 7. Cum neutrum à Saladino impetra-	rent, IV. millia trucidantur. 8. Rex Gallia domum remeat. 9. Rex Angliæ Afcalonem occupat. 10. Conradus Marchio à ficariis perimitur. - - - 1191. 11. Senex Saracenorum suos præstigiis fascinat. 12. Sicarios, cultro sacrato ipsis tradito, emittit. 13. Rex Angliæ cum Saladino pacificatur, & domum tendit. 1192. 14. Capitur à Leopoldo, Duce Austria, & ad Imperatorem deducitur. 1192.

Verum supervenit *Rex Francia*, (a) & in manu valida cœpit vallare civitatem, & erexit ad-
versus eam machinas. Siquidem (b) *Rex Angliæ* in expugnatione Cypri occupatus erat. Cyprus
est regio mari circumdata, Regi Constantinopolitano subdita, persolvens ei annuatim
septem auri pondera, quæ centenero dicuntur. Invaluerat autem *Rex terra illius* divitiis, & in
superbiam elatus, recessit à Constantinopolitano similiter & à fide catholica. Hujus rei gra-
tia eum Anglicus impetebat, & obtinuit eum & terram ipsius, conjiciens eum in vincula
apud civitatem, quæ *Meregart* dicitur. Et quoniam hoc juraverat, ne ferro eum compedi-
ret, catena eum vinxit argentea, ibique mortuus est. Accepit autem de terra ejus thesau-
ros maximos. Ipsam etiam quasi sub titulo Christianitatis consignavit in manu *Widonis*,
Regis Hierosolymorum, qui jam regno privatus erat, uxore mortua, & regnum ipsius *Conra-
dus Marchio* cum sorore uxoris obtinuerat. Vastata ergo Cypro, *Rex Angliæ* applicavit *Accon*, &
junctis viribus cum *Rege Francia* (c) arcebat civitatem. Siquidem milites Christi dantes
se periculo, sine intermissione nocte & die suffoderunt muros ejus, & turres præcipitaverunt. Et
necessitate coacti, qui intus erant, de civitatis (d) declinatione agere cœperunt. Miserunt
autem occultè frequentes nuncios Saladino, ut eos ipse, sicut promiserat, liberaret. Quod
cum non posset, tradiderunt civitatem. Captivatis autem omnibus, qui intus erant, pro sui libe-
ratione promiserunt (e) pecunias multas, insuper *ligni Domini restitutionem*, (f) datisque obsidi-
bus, acceperunt inducias unius mensis, & abeuntes ad Saladinum de ligni Domini resti-
tutione, nihil quidem profecerunt, sed nec pecuniam (g) persolvere potuerunt. Et ita,
reverti intraverunt civitatem, & trucidati ita (h) *quatuor millia virorum gentilium* in conspectu
Saladini. *Carchas* verò & *Mesbius* & alii nobiliores pecunia se liberaverunt. Rex autem
Francia capta civitate, ingressus classem ad sua reversus est, ea tamen conditione, ut ex
omnibus spoliis civitatis dimidietatem obtineret. Quod *Rex Angliæ* in præsentem quidem pro-
miserat, sed minimè persolvit. Post discessum verò Regis *Francia*, convertit se ad *Afcalonem*,
ut expugnaret eam. Quod videntes habitatores ejus, succenderunt eam, & fugerunt. Ipse
autem desolatam ingrediens, firmissimè eam reedificavit, instaurans muros ejus & turres.
Post dies illos occisus est *Conradus*, *Rex Hierosolymorum*, dolo, ut dicitur, Regis *Angliæ* & quo-
rundam *Templariorum*. Siquidem *Princeps de montania*, qui quadam excellentia principatus
dicitur *senex*, precio corruptus, duos de suis misit, qui eum occiderent. Quiddam ridicu-
losum de hoc sene dicturus sum, sed tamen assertionem fidelium mihi attestatum. Idem se-
nex præstigiis suis ita circumvenit homines terræ suæ, ut nullum præter ipsum Deum vene-
rentur vel credant. Qui etiam quandam spem & quædam gaudia æternæ jocunditatis mon-
struosè eis pollicetur, ut optent magis mori quàm vivere. Sape enim multi eorum, ad nu-
tum vel imperium suum stantes in muro excelso, se præcipitaverunt, ita ut cervicibus fra-
ctis,

(h) sed illa instrumenta existentes in urbe, Græco igne injecto combusserunt.

(a) Quos tum in tantis necessitatibus Deus respiciens, misit eis in auxilium Philippum Francorum Regem.
(b) Henricus vero Angliæ Rex ex altera parte etiam advenerat, qui in expugnatione & vastatione
regni Cypri se hucusque occupaverat. Quo acquisito & spoliato bonis suis, tradidit ipsum Guidoni
Regi Hierosolymorum possidendum sub tributo, qui suo jam regno privatus exiterat. (c) ar-
cebat. (d) deditione. (e) dederunt. (f) restitutionem promiserunt. (g) promif-
sam ultra datam jam. (h) VIII virorum.

- 12 Etis, miserabili morte interierint. Beatissimos autem eos affirmat, qui humani sanguinis fusores, ipsi pro tali ultione occubant. Cumque aliqui eorum talem elegerunt mortem, ut aliquem dolo occidant, pro cuius ultione ipsi beatius moriantur, ipse eis cultros, quasi ad hoc negotium sacros, administrat, & tunc poculo eos quodam, quo in ecstasi vel amantiam rapiantur, inebriat, & eis magicis suis quædam somnia phantastica, gaudiis & deliciis imò nugis plena, ostendit, & hoc æternaliter pro tali opere eos habere contendit. Iste, ut dictum est, munere corruptus, de tali secta duos ad occisionem Marchionis his, qui in mortem ejus conspiraverant, misit: qui tamen eo occiso, & ipsi occisi sunt, sed nescio an deificati. Mortuo autem *Marchione* (quia hoc nomen ei usitatus erat) *sive rege*, facta est perturbatio non modica in populo Dei: quia cecidit vir bonus & prudens, per quem sæpe Dominus salutem operatus est in Israel. Post hæc *Rex Angliæ* volens ad loca sua reverti, pacem firmissimam cum *Saladino* constituit *tribus annis & quadraginta diebus*: quæ tamen stare non potuit, nisi *Rex* destrueret *Ascalonem*. Quam etiam, necessitate compulsus, destruxit: quia inhabitatores non habuit, qui eam post discessum ipsius inhabitarent. Igitur navem ingrediens, applicuit *Bulgariam*: homines verò ejus abierunt *Brandiz*. Ipse verò cum paucis intrans *galeidam*, abiit *Ungariam*, nec reversus est via, qua venerat. Timuerat enim *Regem Franciæ*, quem offenderat, quia sororem ipsius, quæ ei desponsata fuerat, & quam idem *Rex Franciæ* obviam ei duxerat, non duxit uxorem, sed *filiam Regis Avernenfis* (*) sibi copulaverat, quam mater ipsius cum multa ambitione adduxerat. Cùm igitur sibi præcavisset hunc laqueum, incidit in alium. Nam cùm transisset *Ungariam* peregrino more (nam templariorum habitu se suosque induerat) *captivatus est à Duce orientalis Austriæ*, qui eum Imperatori præsentavit. Sic necdum liberata est terra repromissionis propter peccata nostra. Necdum enim completa sunt peccata Amorrhorum, sed adhuc manus Domini est extensa.

ARNOLDI, ABBATIS LVBECENSIS,

CHRONIC. SLAVORVM

LIBER IV.

CAPUT I.

1. Henricum L. ex Anglia redeuntem Hartwicus, Archiep. suscipit. 1189.		gum, Plönam & Itzehoam occupat.
2. Henricus L. Holfatiam, Hambur-		3. Comitis Adolphi Affinis, mater & uxor Lubecam confugiunt.

1 INTEREA autem quando hæc expeditio seu peregrinatio celebrabatur, non defuerunt, nova in *Saxonia*: siquidem ipso anno, quo Dominus Imperator circa Majum exierat unâ cum his, qui cum eo amore Dei peregrinati sunt (inter quos erat *Adolfus Comes*) Dominus *Hartwicus*, *Bremensis Archiepiscopus*, Dominum *Ducem Henricum* (a) unâ cum filio suo æquivo circa festum B. Michaelis de Anglia revertentem benignè suscepit. Et sperans, se per eum recuperare posse pristinum statum, qui jam ab omnibus quasi despectus erat propter *Thetmarcbos*, quos à *Waldemaro Slesvicensi* requirere non valebat, & faciens cum eo amicitias, eum in *Seadio* collegit, & *Cometiam* in manu ejus consignavit. Quo audito meliores *Holfatorum* *Sturmatorum* *Duci Henrico* occurrerunt, & pacificè eum salutantes introitum ei terræ obtulerunt. Qui gavissus est, & eos exaltare spondit, si per eos introitum habere posset. Qui (b) statim occupaverunt loca *Comitis*, *Hammenburg*, *Plune*, (c) *Etzibo*, & ejecerunt homines ejus de terra. Quod videntes *Comes Adolfus de Dasle*, qui tunc in terra erat vice nepotis, & *Domina Mechtildis*, mater *Comitis de Schawenburg*, & uxor ejus, *Domina Adelbeidis*, filia *Domini Burcardi de Querenforde*, in civitatem *Lubeke* se receperunt.

CAPUT II.

1. Henricus L. Bardeuicum expugnat, & evertit V. Kal. Nov. - 1189.		5. Adolphus de Dassel Lubecensibus damna infert. - 1190.
2. Lubecam deditione capit.		6. Henricus L. Holfatos ad officium re- ducturus clade afficitur. - 1190.
3. Lauenburgum occupat.		7. Captivi lytro soluto dimittuntur.
4. In Sigebergo expugnando <i>Waltherus</i> , <i>Ducis militiæ præfectus</i> , capitur.		

Dux

(*) Navarræ, Bangert.

(a) Henricus Leo Dominus de Brunswic, qui jam reversus erat de exilio Anglicano, introductus est *Stadium* per *Hartwicum Archiepiscopum* *Bremensem* jam sibi reconciliatum, quod sibi resignaverat. (b) unde statim occupare cœpit loca *Comitis Adolphi*. (c) *Ttzeho*.

Dux autem contracto exercitu de *Stadio*, (a) & de terra *Holfatorum*, *Sturmariorum* & *Polaborum*, (b) vallavit *Bardewig*, (c) assistente sibi *Bernhardo* Comite de *Raceburg*, & *Bernhardo* Comite de *Welpa*, *Helmoldo* Comite de *Suerin*, & aliis amicis suis, & expugnare eam cepit. Rebellabant autem hi, qui intus erant, nolentes tradere civitatem. Prævaluit autem Dux adversus eam, & devastata est civitas opulenta valde: nec pepercerunt viri bellatores ecclesiis vel cæmeteriis, sed ablatis omnibus succenderunt eam igne. Captivatis autem omnibus, qui intus erant, inter quos erat *Hermannus de Sturtenebucle*, & aliis militibus cum civibus civitatis, vix mulieres & parvuli captivitatem evaserunt. Dux ergo prosperatus in via sua, circa festum 2 B. Martini secundam expeditionem instaurat, & ad obsidionem *Lubecanam* se præparat. Cumque jam appropinquaret civitati, territi qui intus erant propter desolationem memoratæ civitatis, missis nunciis pacificè eum susceperunt, tali tamen conditione, ut *Adolfus Comes de Dasle* & mater Comitis de *Schawenburg*, qui tunc in peregrinatione erat, similiter cum conjugibus ipsius & hominibus ejus, cum omnibus, quæ ipsorum erant, liberè terra exirent. Cumque 3 Dux obtinisset civitatem & omnem terram *Adolfi* Comitis tunc peregrini, statim expugnabant *Lawenburg*, castrum *Ducis Bernhardi*, & post mensem traditum est in manibus ejus, hac tamen conditione, ut hi, qui in castro erant, abirent illæsi. Succedentibus igitur prosperi- 4 tatibus, Dux obsideri fecit castrum *Sigeberg*, quod solum adhuc homines Comitis tenebant, per manum *Waltheri de Baldensle*, quem adjuvabant *Holfati Sturmarii*, sed tamen in dolo. Siquidem pœnitentia ducti de facto priore, mutata voluntate alienati sunt à Duce, & liberatum est castrum auxilio *Eggonis de Sture* & amicorum suorum. Et captivatus est *Waltherus*: & in vincula conjectus, castrum, quod prius expugnabat, exul inhabitabat. Sic rursus in- 5 firmata est pars *Ducis* in partibus illis. Siquidem *Adolfus de Dasle* cum matre Comitis peregrini & uxore ejus reversus est, & inquietabat civitatem *Lubecanam* in multis. Post adveniente, 6 *Majo*, ulcisci volens Dux de adversariis suis, ordinavit acies in terram *Holfatiæ* per manum *Bernhardi*, Comitis de *Raceburg*, & per manum *Helmoldi de Suerin* & *Iordanis Dapiferi*. Et exeuntes de civitate *Lubeca*, non longè in fugam versi sunt, & captivatus est *Helmoldus* & *Iordanes Dapifer* cum aliis multis. Sed & multi in flumine *Trabene* submersi sunt. Comes verò de *Raceburg* cum aliis fuga elapsus est. *Helmoldus* verò & *Iordanes* in castro *Sigeberg* manibus ferreis constricti sunt. Postea verò à captivitate soluti sunt, *Helmoldo* persolvente trecentas 7 denariorum, & *Iordane*, quia pecuniosus erat, quingentas marcas argenti.

CAPUT III.

1. Henricus VI. nequicquam Brunsvicum & Lunenburgum occupare studeat. - - - 1190.	3. Henrico L. in conventu Fuldensi tres conditiones proponit. - 1191.
2. Archiepiscopum Bremensem in exilium pellit.	4. Dux conditiones, quas inierat, non omnes servat.

Rex autem juvenis audito reditu *Ducis Henrici* & filii ejus, indignatus est, tum quia quasi 1 despiciens adolescentiam suam contra jusjurandum ante tempus redisset, tum quia terram *Adolfi* Comitis sibi usurpaverat, qui cum patre suo, ut dictum, exulaverat. Impetu igitur quodam venit *Brunschwig*, volens vastare eam. Quam cum propter instantem hyemem obtinere non potuisset, abiit *Limberg* (*) ad castrum *Conradi di Rothe*, volens obtinere illud. Sed cum nec ibi profecisset, amaro animo reversus est in locum suum. Archiepiscopus 2 tamen *Bremensem Harvicum*, qui hujus perturbationis causa fuit, querimonia *Bremensium* de sede sua disturbat. Ille verò iram Regis ferre non valens, in *Angliam* profectus, per annum ibidem degit: post reversus, ad Ducem se contulit. Dux tamen mediante *Conrado*, Archi- 3 episcopo *Moguntino*, & *Philippo* *Coloniensi* pro gratia Regis laborare cepit. Qui præfigens ei curiam in *Fulda*, ita eum in gratiam recepit, ut muros *Brunschwig* in quatuor partibus deponeret, castrum *Lawenburg* dirueret, *Lubecam* verò civitatem dono Regis dimidiam haberet, dimidietatem alteram *Comes Adolfus* cum omni terra sua quietè possideret. Ut autem ista pacis reformatio rata permaneret, filium ejus *Luggerum* obsidem accepit, qui postea in civitate *Augusta* mortuus est. *Henricus* verò filius ipsius senior cum eo *Romam* similiter & in *Apuliam* cum quinquaginta militibus ivit. Dux tamen nec *Lawenburg* destruxit, nec dimidietatem civitatis, sicut promiserat, *Adolfo*, qui 4 adhuc peregrinabatur, restituit, nec terram ipsius infestare cessavit.

(a) Brema. (b) fretusque auxilio Canuti. (c) urbem opulentam. Kernerus ex Egghardo sequentia citat verba: Henrico jam privato Ducatibus suis, & intrare eam (*Bardewicum*) volenti, ut consueverat, cives introitum negaverunt portis clausis, & muros ascendentes posteriora sua nudata probrosè ei ostenderunt. Propter quod dedecus urbem jam capiens, eam funditus destruxit, Ecclesiis quibusdam dimissis, sed ipsis spoliatis.

(*) *Limner*.

CAPUT IV.

1. Henricus VI. cum exercitu in Italiam movet. - - - 1190.		ros pollicentur, si Tusculanura ipsis reddat &c.
2. Clemens III. moritur, VIII. Kal. April. - - - 1191.		5. Apud Papam intercessionis suae causam damna ab Imperatoris exercitu sibi illata praetendunt.
3. Caelestinus III. inaugurationem Imperatoris protrahere studet.		6. Henricus VI. coronatur, XVII. Kal. Maji. - - - 1191.
4. Romani se Imperatoris causam actu-		

His autem dispositis, Rex cum manu valida *Italiam intravit* cum *Philippo Coloniensi, & Othone, Duce Boemiae, & aliis multis.* Cumque appropinquaret *Rome*, suscepturus Apostolicam benedictionem, Dominus Apostolicus *Clemens* mortuus est, pro quo Dominus *Caelestinus* (a) in sede est sublimatus. Qui videns Regem cum multa jaectantia venisse, ad protelandam ejus consecrationem suam distulit. Sed Romani exeuntes ad Regem, sic ei locuti sunt: Fac nobiscum amicitias, & honora nos & urbem jure nostro, quod exhibuerunt Reges, qui ante te fuerunt. Insuper fac nobis justitiam *de castellis tuis, quae sunt in Tusculano*: quia sine intermissione nos inquietare non cessant: & erimus pro te ad Dominum Papam, ut coronam Imperii super caput tuum ponat. Qui in omnibus ad voluntatem Romanorum se promptum exhibuit. Insuper castrum vel civitatem, de qua conquesti sunt, dirui praecipit. Romani vero accedentes ad Dominum Papam adhuc latente consilio dixerunt; Domine, oves tuae sumus, tu pastor ovium & pater filiorum. Ideo rogamus clementiam tuam, ut parcas nobis, qui non parum afflicti sumus. Tu enim, ut melius nosti, cum magistro gentium teneris flere cum flentibus & gaudere cum gaudentibus. Rex iste cum infinita multitudine terram occupavit, & devastat segetes nostras, vineta & oliveta. Quapropter rogamus, ut in hoc nobis subvenias, ne consecrationem ipsius ulterius differas, ut non consumatur terra inopia. Ipse etiam pacificum se venire affirmat, & in omnibus urbem nostram honorare, similiter & paternitati tuae obaedire desiderat. His precibus ubi consensum praebuit Apostolicus, cum summo tripudio Rex urbem ingreditur: sicque *Dominus Papa in die Pasche* solenniter consecratur, & proxima *secunda feria* cum summa pacis tranquillitate *Dominus Imperator unà cum Imperatrice* benedicitur & coronatur.

CAPUT V.

1. Imperator Apuliam in potestatem suam redigit. - - - 1191.		3. Henricus, Henrici L. filius, ab exercitu se subducit.
2. Tancredus Rex eam tenebat.		4. Imperator Neapolis obsidionem frustra tentat. - - - 1191.

Igitur Dominus Imperator percepta benedictione profectus est *in Apuliam*, accepturus totam terram *Wilbelmi Siculi*, quae eum Imperatricem, uxore sua, contingebat. De qua tamen profectioe animum *Domini Papa* non parum offenderat: quia alius Rex, *Tancredus* nomine, a sede apostolica jam ibi ordinatus fuerat. Qui quidem rebellare parabat, sed impetum Imperatoris ferre non valebat. Siquidem Imperatore adveniente, territi habitatores terrae illius, omnes civitates munitas & castra firmissima in manu ejus tradiderunt. Veniens autem ad *montem Cassinum, ubi B. Benedictus requiescit*, cum summa benevolentia ibi susceptus est. Ibi cum esset apud *S. Germanum* in radice montis, filius *Ducis Henrici* eo non salutato discedens, *Romam* reversus est. Ubi a quibusdam Romanis acceptis navibus, per aquas evasit. Imperator vero dissimulata injuria abiit via, qua coeperat, & ita prosperè venit *Neapolin*, & invenit ibi manum validam, & obstinatos animos eorum, qui intus erant. Imperator vero devastans omnem terram, succidensque vineta eorum & oliveta, obsidione maxima vallavit civitatem. Quod non multum attendebant, qui intus erant: quia per *maritima* intrandi & exeundi copiam habebant. Ipse vero *de Pisa* & aliis civitatibus cogitabat contrahere naves plurimas, & arctare civitatem terra marique. Inter haec autem appropinquabant dies caniculares, & morsus continuos in exercitu faciebant.

CAPUT VI.

1. Philippus, Antistes Colon. & Otho, Dux Bohemiae, naturae debitum solvunt.		2. Imperator aegrotare incipit: Imperatrix capitur. - - - 1191.
		3. Obsidio solvitur.

Tunc temporis mortuus est illic *Philippus Episcopus Coloniensis*, cujus corpus *Coloniæ* translatum est, & ibi cum honore condigno tumulatum, & *Otho, Dux Bohemiae*, in quibus maximum

(a) in sedem MSC. L. B.

ximum robur consistebat, & alii multi tam de nobilitate quàm de vulgaribus. Imperator etiam propter nimiam caloris intemperiem cœpit ægrotare infirmitate maxima, ita ut hostes credentes eum mortuum esse, Imperatricem, quæ ulterius processerat, captivarent. Sicque obsidio illa soluta est. Imperator verò, necdum perfectè recepta sanitate, ad sua revertitur. Postea tamen Imperatrix eum honore ad eum revertitur. Sicque loca, quæ Imperator obtinuerat, ab hostibus recipiuntur.

CAPUT VII.

1. Adolphus Tyri nuncio de occupata sua terra accepto domum properat. 1192.
2. Schawenburgum reversus aditu Holsatiæ prohibetur.
3. Bernhardus Dux Atlenburgum illum deducit.
4. Adolphus de Dassel inde ipsum in Holsatiam comitatur.
5. Bernhardus junior, Comes Raceburg. etiam illum juvat; patre Bernhardo Ducem sequente.
6. Pater moritur.

Origo & series familia Comitum Raceburgensium.

7. Henricus de Badewide Holsatiam ab Alberto Urfo accipit. 1139.
8. Inter Henricum & Adolphum, contentio oritur.
9. Adolpho Holsatia redditur: Henrico Raceburgum obtingit.
10. Henrico successit Bernhardus filius.
11. Bernhardi filii sunt: Wolradus, Henricus, Bernhardus II.
12. Wolradus in conflictu cadit.
13. Henricus moritur.
14. Bernhardus II. uxorem ducit &c.

Inter hæc autem Comes Adolfus in peregrinatione constitutus, veniens Tyrum, cognovit terram suam à Duce Henrico occupatam. Et consilio multorum religiosorum, dimissa peregrinatione, reversus est Schawenburg. Cum tamen in reditu esset, venit ad Imperatorem, qui tunc in Suevia erat; qui spem bonam de restitutione terræ suæ ei quidem in præsentem fecit, in omnibus promittens adiutorium; insuper ditans omni eum ope suorum munerum. Cum igitur venisset Schawenburg, vidit ex omni parte præclusum sibi introitum Holsatiæ: quia Dux omnia circa Albiam loca tenebat, videlicet Stadium, Larvenburg, Boyceneburg, Suerin. Nec per Slaviam intrare poterat, quia Boruinus, gener Ducis, ei ibi insidias tetenderat. Abiit ergo ad Bernhardum Ducem, & ad Oihonem Marchionem de Brandenburg, qui in manu valida eum Eribenburg deduxerunt. Ubi occursum ei Adolfus, nepos ipsius de Dusle cum multitudine Holsatorum Sturmariorum, similiter etiam cum matre & uxore ipsius, excipit illum gaudens. Bernardus quoque junior, filius Comitum Bernhards de Raceburg, quem Dux per dispensationem Domini Apostolici de clericatu ad militiam transtulerat, quia patriunicus fuerat, timens perdere terram suam, veniens ad Ducem Bernhardum & ad Marchionem sub nomine Imperatoris, ad eos se transtulit, & alienatus à Duce Henrico, cœpit Adolfo Comiti in omnibus assistere. Pater verò ad Ducem Henricum divertens, apud eum mansit diebus multis. Postea tamen infirmitate tactus, ad Raceburg claustrum non castrum reducit. Ubi filio similiter & uxore curam ipsius agente, per aliquot dies ægrotans, exilii sui finem faciens, diem clausit extremum. Nec moveat lectorem, si quædam præmittuntur, quæ postea repetuntur: quia alius est ordo naturalis, alius artificialis. Et inde etiam Poeta scriptorem monet, ut iam nunc dicat, jam nunc debentia dici Pleraque differat, & præsens in tempus omittat. Et ideo non oblitiscendum, imò memoriæ commendandum, quòd idem Bernardus patrem habuit nobilem & illustrem virum, Henricum, Comitem de Badewide, qui tempore Conradi Regis terram intravit adhuc vivente Henrico, Duce Saxoniæ atque Baviariæ, tunc temporis existente puero filio ipsius, Henrico Duce. Qui deficiente Henrico, patre Henrici Ducis, terram suscepit de filio ipsius Henrico adhuc tanello. Erat tamen guerra inter ipsum Comitem Henricum & Adolphum Comitem seniore de Schawenburg, qui & ipse tunc in terra erat. Contra quem Henricus Comes Wagiram obtinere volens, multum laborabat. Prevaluit tamen Adolfus Wagiram obtinendo. Henricus autem Raceburg cum terra Polaborum stabili beneficio à Duce tenuit. Dux autem Henricus (a) magnificatus tunc temporis ecclesias transalbinas fundare cœpit, & Evermodum, Præpositum in Magdeburg, ad parochiam Raceburgensem, auctoritate (b) Episcopi ejusdem loci, Wichmanni, promoveri studuit. Cui omnimodis cooperabatur Comes prædictus, & cooperante gratia Dei, ecclesia illa tunc valde tenella & rebus & personis invaluit. Idem etiam Comes filium habuit Bernardum nomine, qui & ipse patre defuncto strenuè se gerebat, & Slavorum impetus non sine magna difficultate sæpius sustinebat. Ipse tamen ejectis Slavis de die in diem in terra

(a) adultus MSC. Ranzov. Dux autem adultus Boekel.

(b) Archiepiscopi MSC. I. B. R.

11 terra proficiebat. Qui *Bernhardus* uxorem nobilem duxit de *Slavia*, *Margaretam* nomine, filiam *Ratibur*, Principis *Pomeranorum*: sicque hoc matrimonio terra (c) confiderata in pace duravit. Genuit autem ex ea filios, *Volradum*, *Henricum*, *Bernhardum*, qui adulti facti sunt strenui, nec à paterna felicitate degeneraverunt. *Volradus* autem & *Henricus* militari collegio applicati sunt. *Bernhardus* vero ad clericatum promotus, in *Magdeburg* stipendium obtinuit in ecclesia majore. Igitur *Volradus* quodam tempore adversus *Slavos* bellum suscipiens, peremptus est & ad *Raceburg* deductus, cum suis consanguineis sepulturam obtinens, tali epitaphio laudari meruit:

Dum premis hostiles cuneos, fortissime miles,
Heu, VOLRADE, ruis flenda ruina tuis,
Tu de morte patris, ultor patriæ quasi matris
Et defensor eras, præmia nunc referas.

13 Frater autem ejus *Henricus* in pace vitam finivit. Sicque deficiente patre *Bernhardo*, ut dictum est, *Bernhardus* filius relicto clericatu, dispensatione tamen, miles factus, uxorem duxit nobilem *Adelbeidem*, filiam *Comitissæ de Alremund*, ex qua filium suscepit, suum ei imponens nomen. Qui postea molestia corporis tactus, in *Raceburg* diem clausit extremum. Quem post aliquot annos infans secutus immatura morte vitam finivit. *Adelbeidis* vero mater & vidua *Adolfo*, *Comiti de Dasle*, nupsit. Sicque generatio illa (d) tradita est.

CAPUT VIII.

1. <i>Adolphus</i> , Comes <i>Holfat</i> , & <i>Bernhardus junior</i> , Comes <i>Raceb. Lubecam</i> obsident. - 1191.	3. <i>Adolphus</i> palis in terram altè defixis alveum <i>Travæ</i> obstruit.
2. <i>Luchardus</i> eam fortiter tuetur.	4. Ad <i>Kanutum</i> proficiscitur.

1 Dux (a) igitur *Bernhardus* cum restituisset *Adolfum*, (b) simul cum nepote suo *Marchione* ad sua revertitur. Victualia tamen, quæ secum adduxerat, *Adolfo Comiti* & *Bernhardo* tribuit. Comes ergo *Adolfus* & *Bernhardus* statim circumdederunt civitatem *Lubeke*, vallantes eam obidione maxima, uterque consistens in terra sua. Quam homines *Ducis Henrici* constantissimè tenebant, cui etiam Dux præfecerat (c) *Luchardum* quendam filium *Waltheri de Berge*, virum strenuum valde, qui in ipsa obidione cum constanter ageret, ipsam moriendo usque in hodiernum diem servat. *Adolfus* igitur videns civitatem non multum reputare obidionem, quia liberam intrandi & exeundi per *Trabenam* facultatem habebat: multo labore sudibus sive trabibus maximis ipsum fluvium obstrui fecit, sicque arctata est civitas valde. In ipsa autem obidione abiit ad *Canutum*, Regem *Danorum*, salutans eum, similiter & gratias agens maximas, quod tempore peregrinationis terra ipsius per eum pacem firmissimam habuisset. Quod tamen absque causa non fuerat: quia frater Regis, Dux (d) *Waldemar*, similiter cum *Episcopo Waldemaro Slesvicensi* post exitum *Comitis* in manu valida fines ejus intraverant, & à nepote ipsius *Adolfo de Dasle*, ipso tamen renitente, nec (*) volente, obsides acceperant, ea tamen occasione, ne *Thetmarchos*, qui tunc sub (e) ipsis consistebant, impeteret, nec aliud contra regnum *Canuti* Regis faceret. Salutato ergo Rege, Comes ad sua reversus est.

CAPUT IX.

1. <i>Ducis</i> milites <i>Bernhardum Comitem</i> ab obidione pellunt.	5. <i>Ducis</i> milites pugnam declinaturi noctu urbem egrediuntur.
2. <i>Lubecenses</i> castra diripiunt.	6. <i>Bernhardus</i> eos infecutus, & ad <i>Boyzenburgum</i> adortus prælio vincit.
3. Die seq. etiam <i>Adolphi</i> castra ab altera urbis parte adgressi, repelluntur.	7. <i>Adolphus Com.</i> operâ captorum civium <i>Stadam</i> se recepturum sperat.
4. <i>Bernhardus junior</i> denuo urbem versus meridiem obsidet.	

1 Inter hæc autem *Dux Henricus* compatiens civibus inclusis, contracto exercitu, direxit eum ad civitatem per manum *Conradi de Rotbe*, qui tunc à Duce *Stadium* tenebat, similiter & *Bernhardi*, (a) supra dicti. Cumque clanculo transissent *Albiam* versus *Lauenburg*: prope *Raceburg* venerunt & exterruerunt homines *Comitis Bernardi*, qui prope civitatem (b) excubias servabant in (c) loco, qui dicitur *Hernenburg*: qui fugientes, in *Raceburg* se receperunt. Sicque

(c) confederata MSC. Bœkel. Sicque hoc matrimonio terræ confederate sunt in pace. Kormer.
(d) terminata est. MSC. B. R.

(a) Secundo anno *Henrici*, qui est Domini 1192.

(b) in propriam terram.

(c) *Luchardum*.

(d) *Slesvicensis*.

(*) valente MSC. Bœkel.

(e) *Holtzatis*.

(a) *Comitis de Aldenburg*.

(b) *Lubicanam*.

(c) prope villam *Herneborg*.

que soluta obfidiōne in partibus illis cives egressi de civitate rapuerunt spolia vel victualia, quæ illic inventa fuerant: sicque ingressi sunt civitatem cum læticia magna. Postera autem die surgente aurora, assumtis armis egressi sunt de civitate, præcedente *Comite Bernharde & Conrado de Rothen*, pugnaturi cum adversariis in medio terræ eorum. Illi autem licet impari numero occurrerunt eis non longè à civitate, & occupaverunt vadum, quod transiri erant, (d) ad amnem, qui *Swartowe* dicitur, ibique fortiter dimicantes, statim (e) eos in fugam verterunt. Illi verò in civitatem se receperunt. *Bernhardus* autem junior reversus (*) ad *Ratzeburg* cum omnibus quæ habuerat, similiter etiam cum *Holfatis*, in ipsa vespera castra metatus est prope civitatem ad meridianam plagam, mane cum eis, si illic egrederentur, dimicaturus. Quod præsentientes homines Ducis, qui in civitate erant, per noctem egressi ad septentrionem, per alteram viam ad sua reverti cogitabant. Et erat fluvius, qui *Wochnize* dicitur, inter eos: sicque ad invicem accedere non valebant. *Bernhardus* autem (f) magis ac magis contracto exercitu insecutus est eos. *Adolfus* autem Comes in castro *Sigeberg* infirmitate detentus erat. Cumque (g) essent prope (h) *Boyzenburg*, juxta littus *Albia*, commissum est inter eos prælium, & cæsi sunt homines Ducis: plures tamen in captivitatem tracti sunt, cæteri verò fugerunt. *Adolfus* autem audito tam læto nuncio, quasi ex infirmitate convaluit, & cepit cogitare, si fortè propicio Deo *Stadium* posset occupare. Nam plurimi ex *Cometia Staden* captivati erant, quos in sua potestate tenebat. Nam eos, prudenti usus consilio, à militibus, qui eos ceperant, dato precio liberaverat. Hi spem bonam ei fecerant, ut si eum placatum invenissent, potius ei quàm Duci parati essent. Insuper in omnibus se subservire promittebant, ut eorum consilio similiter & auxilio *Stadium* obtinere posset.

CAPUT X.

1. <i>Adolphus</i> contractis copiis <i>Staden</i> ses terret.	4. Comes <i>Stadam</i> deditione capiti uxorem <i>Conradi</i> incolumem dimittit.
2. Illi de urbe tradenda deliberant.	5. <i>Luneburgenses</i> in Comitatum <i>Staden</i> sem excursiones faciunt.
3. <i>Conradus</i> de <i>Rothen</i> fugâ sibi confulit.	

Comes igitur animatus vel potius instructus eorum verbis, contracto exercitu in *Hammenburg*, invasit insulam vicinam, quæ *Gorieswerder* dicitur. Qui timentes adventum ipsius, venerunt ad ipsum, & cum eo fœdus amicitie statuerunt. Congregatis autem navibus, quæ tunc inveniri poterant, Comes cum omni multitudine navigabat *Stadium*, & cepit exurere quasdam villas in ulteriore ripa fluminis. Et rumor in excelsa jam dudum persrepsit aula, Comitatem venire in manu valida, & timuerunt timore magno. Nondum enim consolationem de mortuis vel captivis, quos perdidierant, receperant. Et dixit vir proximo suo; Melius est, ut serviamus Comiti, (a) per quem recipiamus captivos nostros, quam (b) Duci, per quem talia passi sumus. *Conradus* (c) autem videns quod futurum erat, timens seditionem populi, qui exacerbatus fuerat, (d) stratis equis quasi pro quodam negotio se iturum simulans, & exhortans populum, & quasi regratians, quod pro Domino suo Duce bene laborassent, relicta illic uxore & omni sua suppellectile, non reversurus, celeriter abripitur. Tunc qui in castro erant, pacificè venerunt ad Comitatem, seipsos ei & castrum offerentes. Cumque obtinuisset castrum, uxorem *Conradi* cum omnibus quæ ipsius erant, in jumentis & plaustris deduci præcepit; in tanta liberalitate, magna, ut dicunt, delusus astutia. Quia mulieres in plaustris pro lorice virorum in saccis deferebant cumulos thesaurorum. *Luneburgenses* tamen acerrimè ei insistebant, & eruptiones sapius facientes, deprædationes & latrocinia in *Cometia Staden*si continuè faciebant.

CAPUT XI.

1. <i>Luneburgenses</i> etiam prædium <i>Episcopi Lubecensis</i> diripiunt.	per <i>Hyacinthum</i> Cardinalem liber pronuntiatur.
2. <i>Hartvicus</i> , Archiep. <i>Brem.</i> in <i>Theodorico</i> excommunicationis fert sententiam.	4. Ducis filius ex Comitatu <i>Staden</i> si prædas agit.
3. <i>Theodoricus</i> ab excommunicatione	5. <i>Theodoricus</i> Episc. aliquando <i>Bremensibus</i> prædam eripuerat.
	6. <i>Egregiis</i> virtutibus ornatus fuit.

Inter

(d) *Lubicenses*. (e) mox *Lubicenses* fugere cœperunt & in urbem se receperunt. (*) de *Ratzeburg*. (f) Comes de *Ratzeburg*, transitum hostium intelligens, insecutus est exercitum *Henrici*. (g) exercitus *Henrici*. (h) *Boyzenburg*, *Bernhardus* Comes de *Ratzeburg* cum suis ipsum aggressus est & commissum est &c.
 (a) cui Principes universi favent. (b) *Henrico* Duci destituto, contra quem totus clamat mundus. (c) *Rothe* capitaneus & præfectus urbis. (d) propter amicorum suorum perditionem.

1 **I**nter hæc & Dominum Episcopum Lubecensem, Theodoricum, non parum gravabant, Præpositu-
ramque ejus in Keuena continuè vastabant. Siquidem Hartuicus, Bremensis Archiepiscopus, qui
tunc à Bremensibus ejectus Ducem sequebatur, Episcopo molestus erat. Quia idem Epi-
scopus Bremensibus propter fidem Imperii familiaritate astrictus fuerat, de Brema etiam orien-
2 dus in ipsa civitate fratres & cognatos multos habebat, ipsumque Archiepiscopum ex linea
consanguinitatis contingebat. Archiepiscopus tamen consanguinitatis immemor ei non par-
cebat, volens à statu suo canonica eum justitia dejicere, nec poterat. In Luneburg tamen
positus, frequenter eum quasi ad audientiam per epistolas citavit. Quò cum ille extra ter-
minos episcopales inter homines adversæ partis venire non auderet, peremptoriè eum cita-
vit, sed non judiciario ordine: quia prius citatus, cum inducias ad determinatam diem ab
eo accepisset, ipsum terminum Archiepiscopi citatio prævenit, & cum non venisset, in collo-
quio Mindensi, quod inter ipsum & Bremenses celebrabatur, excommunicatum furiosè eum pronun-
ciavit. Quam sententiam Bremenses aridam & exanguem clamaverunt, cum nec Episcopus
excommunicationem meruerit, & ipse quasi sui impos, magis judicari quàm judicare vene-
3 rit. Postea tamen per Dominum Cynchium Cardinalem, qui delegatus in Daciam, & inde
4 reversus, Bremam venerat, ipsa sententia evacuata est. Post hæc Henricus Dux junior, Henrici
Ducis Filius Cometiam Stadii cum expeditione intravit, in cujus comitatu Archiepiscopus erat.
Qui veniens ad ipsam civitatem, quadam fiducia introitum se habere arbitratus est. Sed
cum eum Stadenses non recepissent, primò quidem ipsam curiam Episcopi, quæ prope
civitatem erat, quæ Hurst dicitur, vastari præcepit: deinde veniens Keuenam, omnia ferè
mobilia, sive pecora, quæ homines ejusdem loci quasi ad domum refugii illuc adduxerant,
auctoritate Archiepiscopi auferri præcepit, ita ut ancillæ Christi, quæ ibidem clausæ sponso
5 suo cœlesti die noctuque laudum resonant vota, nimia diu laboraverint inedia. Alio etiam
tempore cum adhuc Conradus de Rothe castrum teneret, eruperunt Bremenses in Cometiam,
deprædationes facturi, & inter cætera, quæ rapuerunt, contigit etiam ut homines Episcopi
spoliarent. Ipso autem complente Missarum solennia, venit qui diceret, homines suos à
Bremensibus expoliatos, ipsosque prædones cum præda jam longius elongatos. Quid
faceret vir Dei? quo se verteret, ignorabat. Nam præter illa quæ extrinsecus erant instantia,
fuit illi cotidiana sollicitudo omnium afflictorum, meritoque plus suorum, juxta illud: Quis
infirmatur, & ego non infirmor? quis scandalizatur, & ego non uror? Depositis ergo sacer-
dotalibus ecclesiam egreditur, & iter arripiens, prædones insequitur, & ad milliare unum
ferè anhelus cucurrit, illos comprehendit, prædam tenuit, nec prius inde recessit, quàm
sua suis restituit. Terrentur omnes ejus adventu, se peccasse commemorant, & inter com-
passionem & constantiam magnanimitatem viri considerant, caniciem pulvere squalentem
venerantur, & sacras manus cornua taurorum trahentes perhorrescunt: nec aliquid habe-
bant contradictionis, quos terrebat auctoritas tanti Præfulis. O virum misericordiæ visceribus
plenum, compassionis affectibus deditum, cui pietas præripuit moram, ut non eques sed pe-
6 des sequeretur raptorem. Fuit etiam ad inter veniendum strenuus, ad discordantium
compositionem humilimus, ita ut nonnunquam cum pontificalibus advolueretur ipsorum
pedibus, quos ad reconciliandum (*) acclamantium prohibebat animus. Beatius credebat
dare quàm accipere. Unde in consecrationibus ecclesiarum magis omnes de propriis sum-
tibus accuratè studebat procurare, quàm sua jucunditate alios importunè gravare. In ordi-
natorum numerositate domum suam impletam esse videbat. Hospes enim domi erat largis-
simus, hospes foris verecundissimus, pauperum procurator diligentissimus & cum ipsis in-
mensa propria conviva jucundissimus. Nihil huic Pontifici virtutis deesse credimus, ut ple-
nissimè de ipso dicere possimus:

Qui pius, prudens, humilis, pudicus,
Sobrius, castus fuit, & quietus,
Vita dum præfens vegetavit ejus
corporis artus.

Adversitates enim suprà dictas tanta vicit patientia, ut nunquam eum aliquis viderit irascen-
tem, audierit clamantem, nec malum pro malo reddentem: sed cogitatum jactans in Do-
minum, dicebat cum Apostolo: Si Deus pro nobis, quis contra nos? Sed hæc hæctenus.

CAPUT XII.

1. Lubecenses deliberant, cui se & ur- bem dedant. - - - - - 1192.	3. Imperator Comiti omnes civitatis re- ditus assignat.
2. Adolpho se permittunt.	

1 **Q**uia verò longius à civitate digressi sumus, nunc ad ipsam redeamus. Inter hæc cives
nostri diutina inclusione laborantes audierunt de mutatione, quæ in Stadio facta est.
Et

(*) f. adamantinus.

Et turbati valde, cœperunt de civitatis deditione cogitare. Facta est autem dissensio inter eos. Quidam enim dixerunt: Tradamus civitatem (a) *Regi Danorum*, ut gratiam ipsius inveniamus, qui ab omni nos infestatione eripiet, insuper negotiari nos in terra sua permittet, & quis est, qui nos inquietare poterit, si ipsum habuerimus protectorem? Alii autem dicebant: Non sic, quia civitas nostra *sub ditione Romani Imperii* sita est, à quo si alienata fuerit, proscriptione Domini Imperatoris mulctabimur, & sic odibiles omnibus erimus. Sed si placet, tradamus eam *Othoni Marchioni*, & ipse eam quasi sub nomine Imperatoris accipiat, sicque liberabimur à tyrannide istius Comitis, ne regnet super nos. *Adolfus* autem *Comes* hoc cognoscens, magis arctabat civitatem. Unde territi cives, civitatem ei aperiunt, conditione tamen interposita, ut *homines Ducis* abirent illæsi. Capta autem civitate, *Adolfus* ad Imperatorem profectus est: qui pro labore suo omnes redditus (b) civitatis liberalissimè ei permisit. *Bernhardus* etiam *Comitem* suis muneribus sæpius honoravit.

CAPUT XIII.

Auctor diligenter Deo pro beneficiis gratias agit, & delicta confitetur.

Miserationum Domini recordabor. Cur inter hæc, quæ ad posteritatis memoriam scribo, opera misericordix Dei nostri, quæ diebus nostris innotuerunt, non recolo? ejus memoriam omnibus præfero? quia recordatus est mei, & factus mihi in salutem. Quia verè pater meus & mater mea dereliquerunt me, Dominus autem assumpsit me. In omnibus enim tribulationibus & angustiis meis respiciens eram ad auxilium, & non erat. Sed ipse miserator & misericors factus adjutor meus. Nemo unquam principum, nemo magnatum patrociniatus est mihi, ac si inter angustias mihi diceret: læta cogitatum tuum in Domino: quia sufficit tibi gratia mea: nec sperabis in principibus, neque in filiis hominum, in quibus non est salus. Quid enim mihi cum principibus? cui magis dicere expediat: Ego autem sum vermis & non homo, opprobrium hominum & abjectio plebis. Ego autem cum hominibus positus, inter homines non nisi, quæ infirmitatis meæ sunt, potero gloriari. Nihil enim quod homines mirentur, in me inveniunt: quia non est exaltatum cor meum, neque ambulavi in magnis, &c. Illi autem, quæ fortia sunt, complectuntur, & quæ infirma sunt & contemnibilia hujus mundi, despiciunt, quæ tu Deus meus magis eligis, ut confundas fortia. Neque enim eges fortium, cum tu Deus sis fortis, ideoque magis infirmos eligis, ut fortes facias, ut dum perfectè cognoverunt, quia sine te nihil possunt facere, nomini tuo ascribatur victoria. Qui verò absque te se potentem gloriatur & fortem, dicam illi: Quid gloriaris in malitia, qui potens es iniquitate? De quibus ergo homines me reprobant, tu magis approbas. Illi me peccatorem despiciunt, sed quia tu pius es, ad te conversus Deus meus, dico: Deus propicius esto mihi peccatori, & tu remisisti impietatem peccati mei. Illi à me sapientiam quærunt, sed tu scis insipientiam meam. Illi me secularia negotia detestantem detestantur, sed mihi adherere tibi Domino, Deo meo, bonum est. Illi me personam nullam habentem fugiunt, sed tu Deus meus personarum acceptor non es. Libenter ergo gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus tua. Non enim qui seipsum commendat, probatus est, sed quem tu Deus meus commendas. Merito ergo miserationum tuarum recordabor, ut qui tua me præventum gratia non ambigo, præveniar etiam in benedictionibus dulcedinis tuæ, in quibus epulantur justi, Deus meus, in conspectu tuo. O pie, ô misericors, ô suavissime, ô amantissime, quas pro tuis miseracionibus gratiarum actiones tibi referam? Quid retribuam tibi pro omnibus, quæ retribuisti mihi? quæ laudes tibi sufficiant, cui cælum & terra & maria non sufficiant? Sed quia in te cantatio mea semper, imò laus mea tu es, sufficiat tibi Deus meus qualiscunque laus mea, quæ tu es, & vota nostra, quæ tu ipse & nemo alius præveniendo aspiras, etiam adjuvando prosequere. Quid de mutatione dicam, quam operata est in me dextera excelsi? Vertit impium, & non erat. Ego enim aliquando sub lege præter legem vixi, auditor legis non factor. Sub religione eram, sed totus penè irreligiøsus: sub libertate ordinis liberè peccabam in ordine. Nam quod quasi de pietate mihi indultum erat, eo abutebar magis quàm utebar. Et quia nec certum tempus lectionis vel laboris aut orationis servabam, semper vagus, semper incertus nunquam in eodem statu permanebam. Nec regulariter abstinebam, nec regulariter jejunabam. Et cum ista mihi essent pro gratia, crevit exinde tamen superfluitas maxima, ita ut jam non quid liceret, sed quid liberet instanter cogitarem. Otium reputavi ordinem, intemperantiam abstinentiam, gulam sobrietatem, in visitationem taciturnitatem, à verbositate vel nocte temperare, pœnam maximam. Quid ergo damno, reprehendo, ordinem? non ordinem, sed ordinis superfluitates, quæ ex illo tempore cœperunt, ex quo facta est mutatio ordinis: Non quòd illi patres sancti & justi non fuerint, sed ut verbis utar Poetæ: libertas in vitium excidit, chorusque turpiter obtulit sublato jure nocendi. Nam quod illis dispensatio, nobis mutationis est remissio. Ordo enim de die in diem per plurimorum mutationes, quæ non pro ordine, sed contra ordi-

(a) Kanuto.

(b) imperio debitos.

nem dispensant, vergit ad occasum, ita ut nunc in hoc tempore ferè nemo sciat, quid sit ordo, sed ordinis prævaricatio. Ego verò cum essem parvulus, sapiebam ut parvulus. Cum autem tua gratia, Deus, factus sum vir, evacuavi, quæ erant parvuli. Et cum audirem regulam, quam non sequebar, errare me intelligebam. Per quem? Per spiritum timoris tui. Ille me (a) incitavit, per suam veritatem docens me omnem veritatem. Et intellexi, quod in his observationibus, quas prius multipliciter observabam, labor est maximus & afflictio spiritus, nec stare potest ordo in talibus. Ordo enim simplex est, à te simplicissimo Deo sanctis patribus inspiratus: à quibus eum beatissimus pater noster Benedictus accepit, & in scriptum redegit. Cujus mihi præcepta super mel & favum dulciora. Ibi enim est, quod fortes cupiant, & infirmi non refugiant. Ideo Deus meus cantabiles mihi sunt justificationes tuæ, ita ut cantem in viis Domini, quoniam magna est gloria Domini. Pro his beneficiis miserationum tuarum recordabor, ita ut te laudans omnibus te laudabilem prædicem, commemorans opera misericordiarum tuarum, quæ diebus nostris facta sunt, ut habeant præsentem & futuri, unde glorificent nomen tuum: quod est benedictum in secula, seculorum, Amen.

CAPUT XIV.

Narratur ostentum, quod in pane mystico prope Erfurdiam apparuerit.

PUella quædam in partibus Turingie prope civitatem Erpifordiam ægrotabat. Quam dum sacerdos ex more visitaret, dans ei viaticum, ablutionem digitorum fecit in bicario (a) mundo, ipsam aquam ad bibendum ei tradens, sicque discessit. Illa verò bene suæ mentis compos dixit his, qui circa ipsam erant: Diligentissime ipsam aquam operite: quia de digitis sacerdotis vidi portiunculam eucharistiæ in eam decidere. Quo facto cum ipsa aqua ei postea ad bibendum fuisset allata, (b) & tota mutata fuisset in sanguinem, ipsa quoque portiuncula, licet minimi formam acceperat digituli, versa in cruentam carnem. His visis terrentur omnes, fit clamor mulierularum accurrentium, clamantium, mirantium, stupentium, & de re tam inaudita sic & sic loquentium. Mittitur, sacerdos vocatur, qui magis stupebat, qui suam in his negligentiam metuebat. Qui etiam timens officii suspensionem, celare rem voluit, hortans tanti sacramenti exultationem. Sed celari non potuit, quod Deus miraculose manifestari voluit. Communicatur res pluribus, fit conventus sacerdotum: qui in perturbatione non habentes consilium, adierunt archidiaconum. Qui super his timens aliquid dispensare, quæ gesta erant, per epistolam significavit Domino Moguntino. Interea ipsum bicarium cum vivifico corpore & sanguine opertum corporali super altari ponitur, & videntibus cunctis qui aderant, columba venit super labium bicarii, & diu sedit, non sine admiratione cunctorum, quod corporis sui pondere ipsum vasculum non everterit. In partibus enim illis bicaria quasi ductilia in inferioribus sunt angusta, in superioribus verò ampliora. Unde, qui viderant, non corporalem sed spiritualemente columbam arbitrati sunt. Cum ergo hæc circa festum *B. Vincentii Martyris* facta fuissent, in festo *annuntiationis* venit Dominus Archiepiscopus in partes illas. Ipsam enim diem præfixerat omnibus Prælatibus suis cum omni clero, similiter & universo populo, ut omnibus in unum positus, quid super eodem negotio ageret, omnium consilio uteretur. Omnibus igitur convenientibus ad villam, ubi ipsum sacramentum repositum erat, ordinata processione Prælatibus portantibus sanguinem Domini cum supplicatione letaniæ & populi devotissima prece, omnes discalceatis pedibus ad civitatem supra dictam veniunt, & primam in monte *B. Cyriaci* stationem faciunt. Quibus cum nimia humilitate occurrant sanctimonialia ejusdem loci cum genuflexione intima cantantes devotissime: *Iesu nostra redemptio, &c.* Ubi cum Missarum solennia pro instanti articulo celebrata fuissent, procedunt ad montem *B. Petri*, ubi magnus & religiosus ab antiquo institutus Monachorum est conventus. Ubi similiter cum devotissime Missarum solennia celebrata fuissent, ventum est ad ecclesiam *beate Dei genitricis semperque Virginis Mariæ*. Ubi Dominus Archiepiscopus pontificalibus indutus, inter divina populum ad lachrymas & orationes est adhortatus, ut divina clementia, semper humano generi amica, quæ ad evacuandum errorem infidelium, sive ad corroborandam fidem suorum fidelium, sacramentum, quod sub specie panis & vini benedicatur, sanctificatur, sumitur, verè suam carnem & sanguinem evidentissimis indiciis demonstrasset ad laudem & gloriam nominis sui, similiter etiam ad jucunditatem & (c) exultationem ecclesiæ suæ sanctæ, ut confiteamur nomini suo sancto, & gloriemur in laude sua: rursus in priorem substantiam panis & vini transformare dignetur; ut sicuti ipse verè est panis vitæ & vinum, quod spiritualiter lætificat cor hominis, ita verè sacramentum, quod ecclesiæ sub specie panis & vini usurpandum dederat, in formam notam verteretur. Cumque diu oratum fuisset, & sanguis & caro in formam priorem non redisset, pontifex de novis lapidibus novum altare construere præcepit, ut in eo idem sanguis

(a) initiavit MSC. Boek.

(a) vos, ex quo manus lavari possint, becher alias est poculum.
ultationem MSC. L. B. R.

(b) tota mutata fuit MSC. B. R.

(c) ex-

cum carne Dominica reverenter conderetur. Verum cum inter ipsas orationes & exhortationes sapius misisset, & transformatio facta non fuisset, venit subito, qui diceret: Dominum preces & gemitus filiorum Israel audisse, & priorem illam substantiam plenissime redisse. His auditis, Dominus Archiepiscopus multis suffusus lachrymis, omnes ad gratiarum actiones hortari cepit, ipse vero cum sermone exhortationis in laudes Domini nostri Iesu Christi prorumpens, sic omnibus locutus est: A Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris. O redemptor, quis unquam mortalium facta pietatis tuæ dignis efferat laudum præconiis? qui semper cogitas cogitationes pacis & non afflictionis. Et quia proprium est tibi, semper misereri & parcere, cujus natura bonitas, voluntas potentia, opus misericordia, tu facis quod tuum est, nos autem quod nostrum est. Tu antequam te invocemus, paratus es misereri: nos proni ad malum sumus à diebus adolescentiæ nostræ. Nos ingrati sumus tantæ pietati, munificentia: tu verò nec ingratis beneficia subtrahis, qui solem tuum oriri facis super bonos & malos, & pluis super justos & injustos. Sed qui de terra est, de terra loquitur: tu quoque qui de cælis descendisti, super omnes es: quia tu solus scis, unde venias, aut quo vadas: qui ad firmandam plebis tuæ fidem, sacramentum hoc vertisti in cruentam carnem. Qui verè te panem vivum, qui de cælo descendit, homini, ne deficiat in via hujus peregrinationis, comedendum dedisti, quem sine fastidio continuè manducat Angelus in cælo. Quem tamen ille manducat deliciosum, iste interim manducat ad remedium. Uterque verè, sed non uterque plenè. Apostolus enim dicit: Probet seipsum homo, & sic de pane illo edat. Aliud quippe est, sumere sacramentum, aliud rem sacramenti. Vinum est visibilis forma, aliud invisibilis gratia. In his duobus duo comedendi sunt modi, unus sacramentalis, alius spiritualis. Secundum unum comedunt universi, secundum alium tantum boni. Ibi multi vocati, hic pauci electi. Ideo dixi, uterque verè, sed non uterque plenè: quia alius tantum sumit sacramentum, alius autem & sacramentum & rem sacramenti. Alius enim devotus & dignus cum sacramento visibili invisibilem percipit & gratiam. Alius autem indignus sumens sacramentum, reus efficitur corporis & sanguinis Domini: quia iudicium sibi manducat & bibit, non dijudicans corpus Domini. Nunc igitur dilectissimi ut condignas persolvamus gratiarum actiones Domino nostro Iesu Christo, qui in hoc facto nos & terri & consolari voluit, hoc suademus, præcipimus, statuimus omnibus sub nostra jurisdictione consistentibus, ut omnes à minimo usque ad maximum, à juvene usque ad senem, & pueri & puellæ, incurvati adorent, laudent, magnificent Dominum nostrum Iesum Christum, cui omne genu flectitur cælestium, terrestrium & inferorum, & honoremus almissua ejus sacramenta, ut non solum sacramentum, sed & rem sacramenti fideliter percipiamus per gratiam ipsius, qui secundum ordinem Melchisedech sacerdos est, & sacrificium, quo nos sibi faciat populum peculiarem, spectatorem bonorum operum. Cumque omnes respondiissent, amen, Dominus Archiepiscopus ipsam aquam transubstantiatam in vasculo precioso ad posteritatis memoriam in ipsa ecclesia honorificè reposuit, bicarium verò secum Moguntiam detulit, ubi usque hodie honore maximo veneratur. Omnes autem qui in omni diœcesi sua constituti erant, ita devotè ad laudem Christi incurvati sunt, ut etiam infantuli, qui in cunabulis jacebant, incurvati gratias agerent, juxta illud: Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem.

CAPUT XV.

Judæus per ostentum in baptismo, & visionem in contumeliosa Christi crucifixione convertitur.

Aliud etiam (a) beneficium Salvatoris nostri narrabo, quod tempore *Philippi Archiepiscopi Coloniae* celebratum est. In sabbato sancto Pasche cum parvuli juxta morem ecclesiæ baptizarentur, quidam *Judæus* ejusdem civitatis quasi per curiositatem cum aliis spectatoribus huic se negotio ingessit. Et cum infra actionem sacrum chrisma capiti cujusdam infantuli à pontifice imponeretur, aperti sunt oculi ejus, & vidit Spiritum sanctum in specie columbe super ipsum infantulum descendentem. Territus ille de tanta visione, & mente consternatus, discessit, & illuminationem quandam mentis concipiens, divinum illud esse mysterium nec perfectè credidit, nec perfectè dubitavit. Audierat sapius magnum Christianitatis esse sacramentum, sed Iudaica repugnante perfidia quicquid inde mente concipere poterat, dubiè recipiebat. Conservabat tamen omnia hæc, conferens in corde suo. Sic totus revolvitur annus, cum iterum in parasceve, quod est ante sabbatum, in Synagoga constitutus, visitationem piissimi sensit salvatoris. Siquidem Iudæis quædam est detestabilis consuetudo, ut implentes mensuram patrum suorum quovis anno ad contumeliam salvatoris imaginem ceream crucifigant. Quam dum more suo contumeliis afficerent, & cætera, quæ in passione ejus leguntur, flagellando, colaphizando, conspuendo impleverunt, & clavis manus & pedes perforassent, tandem lancea latus ejus perfoderunt, & continuo exivit sanguis & aqua. Et qui

Ssss 3

vidit,

(a) miraculum sive beneficium MSC. Bækel.

vidit, testimonium perhibuit, & scimus, quod verum est testimonium ejus. Nam idem *Iudeus* divinitus illuminatus, hoc vidit & credidit. Relicta enim Synagoga, statim *ad Archiepiscopum* *currit*, quæ gesta essent, nunciavit, & abrenuncians infidelitati Synagogæ, in *sabbatho* sancto lavacrum regenerationis accepit, & non solum angelis Dei, sed & hominibus de sua conversione gaudium fecit. (b) Gaudeamus & nos de benignissima gratia redemptoris nostri, ita ut malis bene utentes, ipsam nobis nequitiam Iudeorum vertamus in arma salutis, & quasi per eorum illuminati excæcationem, nostram ad Iesum exuscitemus devotionem. Videamus quid sua illis faciat malitia, & verè credamus, quod ipsum apud Iesum faciat fides nostra. Illi implentes mensuram patrum suorum, qui sibi suisque imprecantes dixerunt: Sanguis ejus super nos & super filios nostros: ipsum sub imagine sua contumeliosè affectum crucifigentes, verè crucifigunt, non verbum vitæ, sicut patres eorum manibus nefariis contrectantes, sed odiendo, execrando malitiæ illam manibus contingentes. Christus enim resurgens à mortuis, jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur. Ipse tamen per imaginem crucifigi potuit, qui ante passionem tempore legis per agnum immolari potuit. Sed dicis: Illud in figura factum est. Assentior. Illos tamen, qui huic sententiæ diffidunt, *ad auctoritatem ipsius scripti mittimus*, ubi à Iudeis in imagine Domini simile quoddam perpetratum est: Ubi invenitur, quod de latere ejus exivit sanguis & aqua, ubi multi cæci fuerant illuminati, claudi curati, leprosimundati, & demones effugati. Veraciter igitur credamus, quia quod illis ipsorum malitia, nobis faciat devotio nostra. Annon qui devota mente recolit memoriam passionis Dominicæ, ita ut ad lachrimas compungatur, verè compatitur Christo? cujus membrum est cum gloriosissima matre ejus Maria, cujus animam doloris pertransivit gladius, & cum pudicissimo filio & ministro suo Ioanne, (quamvis ille mortem non viderit, donec placidam suæ carnis absolutionem Domino se visitante percepit,) calicem Dominicæ bibit passionis? an non verè cum mulieribus plorat, quæ sedentes ad monumentum lamentabantur, flentes Dominum? an non, qui in commemoratione talium in omnibus se devotos & compunctuosos exhibent, verè cum Nicodemo & Ioseph aromatibus eum condiunt, & linteo mundo involuunt? Verè tales, qui flent cum flentibus, gaudebunt cum gaudentibus: quia sicut verè Christo compatimur morienti, sic verè conregnabimus resurgenti.

CAPUT XVI.

1. Bernhardus, Dux Saxonie, Lauenburgum obsidet.	1192.	2. Henrici L. socii ipsum vincunt, & urbem obsidione liberant.

Bernhardus Dux videns, quod *Adolfus Comes* prosperatus in via sua *Lubecam* obtinisset & *Stadium*, sperans per eum plurimum prævalere in terra, & nominis sui potentiam extendere, veniens in manu valida cum uxore etiam & omni supellectile *circa cathedram B. Petri*, obsidione maxima vallat *Lauenburgum*. Quem constanter juverunt *Comes Adolfus* & *Bernhardus*. Cumque diutina obsidione arctasset castrum, ita ut jam fame deficerent, qui in ipso erant, & Dux (a) quasi securus distracto exercitu solus excubias servaret, venerunt amici *Ducis Henrici*, *Bernhardus de Welfe*, & *Helmoldus de Suerin*, cum his, quos contraxerant, aut victualia esurientibus laturi, si possent; aut si non possent, ipsos de obsidione liberaturi. Cum verò transirent aquas, Dux primò quidem eos non attendebat, sed cum multiplicati fuissent, inhibere eos volebat, nec poterat. Illi autem confortati viribus, & armis cum his, qui in castro erant, dimicaturi, cum hostibus campum petunt. Dux quid faceret, nesciebat: exercitus, ut dictum est, distractus erat, *Adolfus aberat*, & *Bernhardus Comes* (b) *Borsich* castrum cum suis expugnabat. Ipse tamen constanter agens, arma corripuit, viriliter pugnavit, sed victoriam non obtinuit. Siquidem omnibus suis captivatis, ipse vix captivitatem evasit. Uxor verò ipsius, relicta omni supellectile, abiit *Raceburgum*. Sicque præter spem liberata est *Lauenburgum*, vel quia Ducem Bernhardum fortuna cæca deseruit, vel quia Duci Henrico aliquas reliquias *transalbinas* Deus reservare voluit. Qui tamen ultionem de inimicis expectans, nunc à *Slavis*, nunc à *Danis* auxilium quærebat, & non erat.

CAPUT XVII.

1. Kanutus Rex Holfatiam invadit.	1192.	3. Waldemarus tunc à Rege captus fuerat.
2. Quia Adolphus Waldemarum contra Kanutum juverat.		4. Adolphus à Rege pacem redimit.

Rex (a) tamen Danorum *Kanutus*, exacerbatus à *Comite Adolfo*, fines ipsius in manu valida intravit, terram ejus incendiis & deprædationibus vastaturus. Siquidem *Waldemarus Slevisen-*

(b) Gaudeamus & nos MSC. Bœkel.

(a) Saxonia. (b) Borsich.

(a) Tertio anno Henrici, qui est Domini 1199.

svicensis Episcopus, Canuti Regis filius, contra Canutum (b) inimicitias pro regno susceperat, & auxilium Regum Norvegia & Suecia sibi contraxerat, cui ex altera parte favebant amici Imperatoris, *Otho Marchio*, & *Adolfus Comes*, & *Bernhardus Comes de Raceburg*. Cum igitur *Waldemar* contra *Canutum* produceret exercitum, ipso tempore *Adolfus Comes* cum multitudine gravi transiens *Eggoram* fluvium, omnem terram Regis vastavit usque ad *Slesvich*, ibique accepto sinistro nuncio, ad sua cum præda multa reversus est. *Waldemaro* (c) enim à quibusdam amicis insidiosè persuasum fuerat, ut memor consanguinitatis & pristinae familiaritatis ad gratiam Regis veniret, quem ille procul dubio omni amicitia dignum, honoribus & divitiis ampliaret. Talibus consiliis acquiescens, volubilitatem fortunæ (d) expertus, non solum compedibus, sed & manicis ferreis fortissimè abstrictus est. Pro tali commotione, ut dictum est, sive, ut quibusdam placuit, ad subveniendum *Duci Henrico* Rex fines Comitum cum armorum vasibus intravit. Cui Comes licet impari numero occurrit. Adventum namque Regis diu Comes præferat: unde non solum *Orbonem Marchionem*, sed & militum manum validam contraxerat. Sed moram Rege faciente, *Marchio* cum multis abierat: cum subito Rex venit, & Comes exivit obviam ei. (e) Computans (f) tamen, quòd ex æquo occurrere illi non posset, legatione missa, rogat ea quæ pacis sunt. Sicque mille quadringentis denariorum marciis gratiam Regis obtinuit, & (g) ille in locum suum reversus est.

CAPUT XVIII.

1. *Abfalonis*, Archiepiscopi, vita religiosa, & mors. 1201. | 2. *Andreas*, Cancellarius, Vir doctus, gravis, industrius illi succedit. 1201.

Hoc dierum (*) curriculo ex hac vita subtractus est *Dominus Absolon*, *Lundensis Archiepiscopus*, vir religiosus & magni consilii sive discretionis & præcipuè honestatis. Hujus industria omnes ecclesiæ totius *Daniæ*, prius discordantes, uniformes in officiis divinis factæ sunt. In cathedrali sede crucifixum super affigi præcepit, ut accedentibus & recedentibus reverentia crucifixo magis quam sibi fieri videretur. Præterea largè sua ecclesiis & monasteriis conferens, maximè cathedralem ecclesiam *B. Laurentii* martyris *Lundis* ditare & ornare studebat coronis preciosis & campanis maximis, ut nunc cernitur, & diversis ornamentis. Et quia erat, ut dictum est, vir religionis amator, monasterium *Cisterciensium Monachorum in Sora* ædificare & ditare satagebat, ubi etiam circa finem dierum suorum molestia corporis tactus ægrotabat. Ordinatis autem ecclesiæ suæ rebus, in die *B. Benedicti* Abbatis diem claudit extremum. Cujus morte omnis *Dania* non parum indoluit, & quia multos discordantes ad pacem in vita sua reformaverat, ipsius exitum *Iesu Christo*, pacis auctori, commendabat. Cui successit *Dominus Andreas*, *regalis aule Cancellarius*, vir litteratissimus, nec minore gratia præditus. (a) Erat autem à primo juventutis suæ tempore studiis deditus, & morum gravitate ornatus. Et cum esset in negotiis regiis continuè occupatus, magna tamen abstinentia se constringebat. A quâ nec in *Romana curia* negotiis deditus temperabat, ut omni sexta feria nihil gustans crucis *Dominicæ* bajulus existeret. Ordinatus autem ipsam morum gravitatem non deseruit, humilis & quietus & pudicus & abstinens permanfit. Unde æmulatione sua plurimos provocavit. Doctrina etiam adeò insistebat, ut nonnullos tam clericos quam laicos divini amoris flamma succenderet, & ipse æs candens existens, scintillas verbi Dei ubique spargeret. Avaritiam quoque, quæ est idolorum servitus, omnino derestans, nihil per vim rapere curabat, sed suis contentus, beatius dare quam accipere ducebat.

CAPUT XIX.

Conradus, Cancellarius, scribit, quæ in itinere Italico & Siculo viderit & observaverit; in quibus multa insunt fabulosa & falsa.

Nec piguit, ad ædificationem aliorum, hic ponere epistolam *Conradi Cancellarii*, quam scripsit nobis de statu *Apulix* & de operibus vel artibus *Virgilio*:

Conradus, Dei gratia Hildesemensis electus, imperialis aule & regni Sicilia legatus, dilecto suo N. Hildesemensis Præposito Ecclesiæ, salutem & dilectionem quàm intimam.

Quomodo virtuosa Domini dextera serenissimi Domini nostri *Henrici*, gloriosissimi *Romanorum Imperatoris* semper *Augusti*, & *Regis Sicilia*, imperium usque adeò in ore gladii dilatavit, ut ea, quæ olim apud vos in scholis positi in ænigmate quasi in speculo aure tenus percepimus, facie ad faciem oculata nunc fide cognoverimus: vobis de his scribere

(b) patrum suum. (c) Episcopo. (d) & falsitatis mundanæ expertus est. Unde cum se in Regis gratiam daret, non solum ipsum compedibus, sed & manicis ferreis constrinxit fere XIII annis.
(e) cum paucis. (f) cumque Comes videret Regis fortitudinem. (g) uterque exercitus.
(*) circulo MSC. Bækel. (a) quam suus prædecessor sanctissimus.

bere non duximus superfluum; ut omnem de his, quæ vobis frivola fortè vel incredibilia videntur, de corde vestro dubietatis scrupulum auferentes, ad ea videnda quæ auditis, vestrum accendamus desiderium, ut ea quæ nunc demissa tantum per aurem vobis sunt dubia, fide plena consent, & pateant occulta. Nec id vobis videatur difficile: terminos Imperii non oportet egredi, Teutonici orbem dominii non ducatis transeundum, ut ea videatis, circa quæ Poetæ multa consumserunt scribendo tempora. Inter hæc autem *Alpium nivibus* laborioso cursu superatis primum occurrit nobis *Mantua* vix miseræ nimium vicina *Cremonæ*. Quas civitates celeri cursu prætereuntes, *Mutinæ*que labores, non sine admiratione affitimus parvi *Rubiconis* ad undas. Cujus parvitatem stupido intuentes obtutu, disertissimi illius Poetæ *Lucani* admirati sumus facundiam, qui de re tam humili tam grandiloquo intumuit eloquio. Nec minus admirati fuisset, quod tam minimus non fluvius sed rivulus tanti Ducis, *Julii Caesaris* scilicet, animo, nullis unquam fracto periculis, timorem incutere potuit, vel transitus præbere difficultatem, nisi indigenarum didicisset assertionem, eundem *Rubiconem* instar perennis fluminis imbrium & torrentium auxiliis sæpius intumescere mendicatis. Quo sine difficultate transito, quod *Julio* contingere non potuit, transeuntes *Pisaurum*, quod à pensando aurum ab antiquis dictum est, eo quod Romanis militibus, ad debellationem exterarum nationum proficiscentibus, ibi aurum ponderaretur, & distribueretur, solidi scilicet, civitatem *Fanum* accessimus, ubi milites proficiscentes apud fana idolorum, quorum vestigia adhuc ibi sunt, oraverunt, & votivas pro salubri reditu Diis fecerunt promissiones, quas à debellatis victoriosi redeuntes hostibus ibidem cum gratiarum actionibus persolverunt. Deinde montem non sine difficultate calcantes *Apenninum*, *Sulmonem* ad illius *Ovidii* patriam pervenimus, magis ex tanti Poetæ natione, quam de suæ ubertatis laude famosum, cum ipsum nullis divitiis adeo copiosum quam gelidis invenimus undis. Unde idem *Ovidius*:

Sulmo mihi patria est, gelidis uberrimus undis.

Nec nos ipsum, ut verum fateamur, gelidis minus invenimus nivibus copiosum. Occurrerunt circiter eundem locum nobis *arbores miraculose*, de quibus si quis, ut ajunt, ramum decerpit, aut eodem anno in fata concedit, aut longæ & acutissimæ febris non evadit insultum. In quas asserunt (si credere est dignum) *sorores Phætonis* post lachrymosas fratris exequias miseratione superum transformatas. Deinde *Thetin* civitatem, ubi *Thetis*, mater *Achillis*, habitabat, prætereuntes, civitatem *Nympham* à dextris reliquimus: ubi pro fontium amœnitate, nymphæ fingebantur esse, & ibidem colebantur. *Cannas* etiam aspeximus, ubi tot nobilium Romanorum millia ab *Annibale* (a) interfecti sunt, ut anulis occisorum duo modii implerentur, cum anulis tunc temporis tantum nobiles uterentur. Præterimus deinde *Iovianum* civitatem, quæ quasi *Iovis* natio nuncupatur, eo quod ibi *Iupiter* natus fuerit. Sub silentio etiam transire nolimus, quod *Pegaseum fontem* Musarum præterimus domicilium, de quo nunc sine difficultate potare possetis & haurire, si vobis placeret, ad cuius gustum Poetæ longis quondam studiis & laboribus pervenerunt. Nunc ergo ad illum fontem gustandum ultra *Sauromatas* & ad extremos *Indos* non oportet peregrinari. Fons iste est in nostro Imperio. Ibidem non longè *Parnassus* mons occurrit, in quo *Deucalion* cum sua conjugè damnum humani generis jactu lapidum post diluivium reparavit. Ibidem est *Olympus* mons, tantæ celsitudinis, ut cæteros montes sublimes quidem sub pede longè relinquere videatur. Ibidem *Cajanum*, quæ casa jam fuit, & ideo *Cajanum* dicitur, præterivimus, & locum, qui *caput Minervæ* vocatur, eo quod ibi *Minerva* coleretur; littus maris scopulosi prætereuntes, quod *Palinurus* dicitur, eo quod ibidem

Nudus in externa jacuit *Palinurus* arena,

Aeneas adhuc refricans infamiam, quod ibidem emeritum peregrinis demersit in fluctibus *Palinurum*. Vidimus etiam operosum opus *Virgilii*, *Neapolin*, de qua nobis mirabiliter *Parcarum* pensâ dispensaverunt, ut muros civitatis ejusdem, quos tantus fundavit & erexit, *Philosophus*, imperialis jussionis mandato destruere deberemus. Non profuit civibus illis civitatis ejusdem imago, in ampulla vitrea magica arte ab eodem *Virgilio* inclusa, arctissimum habente orificium, in cuius integritate tantam habebant fiduciam, ut eadem ampulla integra permanente, nullum pati posset civitas detrimentum. Quam ampullam sicut & civitatem in nostra habemus potestate, & muros destruximus, ampulla integra permanente. Sed fortè quia ampulla modicum fissa est, civitati nocuit. In eadem civitate est *equus æreus*, magis incantationibus à *Virgilio* sic compositus, ut ipso integro permanente, nullus equus possit redorsari, cum tamen de vitio naturali sit illi terræ proprium, ut ante equi illius compositionem, & post ejusdem equi quantulamcumque corruptionem, nullus equus sine dorso fractura possit equitem aliquandiu vehere. Ibidem est *porta* firmissima, instar castelli ædificata, valvas habens æreas, quas nunc satellites tenent imperiales, in qua constituerat *Virgilius* *muscam æream*, qua integra permanente, nec una musca civitatem potuit introire. Sunt ibi-

(a) interfecta MSC. L. B.

ibidem in castro vicino in supercilio civitatis, undique mari incluso, *offa Virgilia*, quæ si libertati exponuntur aeris, totius facies aeris obscuratur, mare funditus evertitur, & tumidis æstuat procellis, insperateque confurgit strepitus tempestatis, quod nos vidimus & probavimus. Sunt in vicino loco *Bajæ*, quarum meminerunt auctores, apud quas sunt *balneæ Virgiliae*, singulis passionibus corporis utiles. Inter quas balneæ unum est principale & maximum, in quo sunt imagines hodierno tempore vetustate consumptæ, singulas singularum partium corporis passionibus demonstrantes. Sunt & aliæ imagines gypseæ singulæ singulas balneæ demonstrantes singulis passionibus profuturas. Ibidem est palatium *Sibyllæ*, operosis constructum ædificiis, in quo est balneum, quod hodiernis diebus *balneum Sibyllæ* nuncupatur. Est ibidem palatium, de quo *Helena à Paride* rapta perhibetur. Præterivimus etiam *Scyron* insulam, in qua *Thetis* filium suum *Achillem* deposuit, dum fatorum minas & Græcorum insidias formidaret. Demum asperrima *Calabria* invia cum labore transeuntes, *Siciliam* adituri, *Scyllam* & *Charybdin* non sine timore navigio transivimus, quem nunquam alicui contigit sani corporis homini sine formidine locum pertransire. In principio ergo *Sicilia* vidimus domum *Dadali* in vertice montis constructam, in qua *Minotaurus* inclusus matris infamiam vitæ tenebris redemit. Unde adhuc locus *Taurominium* vocatur, à *Minotauro*, vel quasi *Tauri* menia à cuius semine *Pasiphæ* genuit *Minotaurum*. Ubi radices & reliquæ murorum domus illius intricatæ vestigia reliquerunt plurima, ut vidimus, intricata. Et mare adjacens *Icarium* mare nuncupatur, eo quòd *Icarus* ibidem alarum remigio aereas contra naturam hominis carpens vias, neglecto patris mandato, vitæ suæ diem lachrymabiliter consummavit extremum. Accessimus demum *Ætnam* montem, in quo *Iovis* faber *Vulcanus* cum suis conservis *Gigantibus* *Iovis* fulmina fabricavit. In eodem siquidem caminus ingentissimus ignisque exhalans horrendissimus pro scintillis saxa vomunt ingentissima in modum scoriæ ferri, (b) quæ arbuta hodierna die & totam faciem terræ ad diæctæ longitudinem circumquaque tegunt, ut tota illa provincia necdum cultoribus sit idonea: sed sua multitudine prædicta saxa viatoribus transitum penitus negaverunt. Talibus siquidem eguit durus ille fulminum faber carbonibus, qui immanibus non possent folium de facili flaubus exufflari. Est in latere prædictæ *Ætnæ* locus munitus & amœnus, cui *Dea Ceres*, de unica prole sollicita, unicam non sine lacrymis filiam *Proserpinam* commendavit. Est ibidem scissura terræ non minima, quam horrendarum occupat obscuritas tenebrarum. Ubi *Pluto* rapturus *Proserpinam* fingitur erupisse. Prædictus autem caminus *Ætnæ* usque ad tempora *Agathæ* virginis duravit, & dum solito fortius erumperet, ut universæ terræ faciem occuparet, & multa hominum millia violentia flammaram interimerentur, *Sarraceni*, qui multa miracula viderant, quæ Dominus per merita *B. Agathæ* virginis operari dignatus est, velum ejusdem virginis prædictis flammis opposuerunt, & ipsa flamma tanquam ventorum impetum fugiens, in terræ viscera se recepit, nec ultra in *Sicilia* comparuit, sed ipse ignis se ad quendam scopulum in mari positum transtulit: Ubi hodiernis temporibus indefinenter glomeratus flammaram & cineris turbo exhalat. Unde idem scopulus vulgo *Vulcanus* appellatur, eo quòd faber *Iovis*, *Vulcanus* credatur à simplicibus se ab *Ætna* ad eundem scopulum contulisse. Est circiter eundem locum *Syracusæ* civitas, de qua dicit *Virgilius*:

Prima Syracusio dignata est ludere versu
Musa, &c.

Iuxta hanc civitatem oritur in littore maris fons *Arethusa*, quæ primo raptum *Proserpinæ* matri sollicitæ per ordinem referavit. Ad hunc fontem *Arethusam* vicinus præterlabitur *Alpheus*, surgens in *Arcadia*, & per medium maris usque ad *Siciliam* defluit, & ibidem aquis *Arethusæ* nititur immisceri, pristinum servans amorem: & quam vivam dilexerat, ejusdem aquis admisceri nititur post ejusdem transformationem. Vidimus ibidem thermas, quarum sæpius meminerunt auctores, vidimus *Pelorum*, *Pachynum* & *Lilybeum*, tria promontoria *Siciliæ*. Vidimus ibidem *Sarracenos*, qui solo sputo venenosa interficiunt animalia, quæ virtus quomodo ipsis sit insita, breviter tangemus. *Paulus* Apostolus naufragium passus, apud *Capreas* insulam applicuit, quæ in actibus Apostolorum *Mitylena* (*) nuncupatur, & cum multis aliis evadens, ab indigenis terræ benignè acceptatus est. Et cum prædictis naufragis ignis de farmentis ab indigenis strueretur, serpens, qui in farmentis latuerat, ignis calorem fugiens, exiliit, & manum *Pauli* morfu vulnerans venenoso, radicatis adhæsit dentibus. Quod videntes indigenæ, dicebant: Verè hic homo peccator est, & facinorosus, nec vita dignus, quem de naufragii periculo vix extractum Deus in gravioris mortis pœnam posuit. *Paulus* autem manum intrepidus excussit, & continuo manus sanata est. Quod admirantes *Sarraceni*, *Paulum* venerari cœperunt. Unde *Pauli* meritis, in humanitatis suæ præmium, hospiti *Pauli* & suis filiis & nepotibus usque nunc collatum est, ut solo sputo venenosa interficiant animalia, & quemcunque locum solo ambitu gyraverunt, (c) eum de cætero non introit venenosum: nec aliquis serpens eos audet tangere. Unde cum generat aliquis filium, ipsum solum

T t t

(b) arbutaque hodierna diem totam MSC. L. R.

(*) Melite.

(c) animal de cætero MSC. Bækel.

solum cum serpente ponit in navicula, & sic diu naviculam permittit fluctuare. Quod si postea puerum recipit illa sum, se patrem esse cognoscit, & puerum paternae dilectionis visceribus amplexatur. Si autem ipsum invenerit vulneratum, continuo per membra frustra discindit, & uxorem suam adulterii poena condemnat. Caeterum ad mentem reducimus, quod apud Neapolin est quaedam porta, quae ferrea nuncupatur, in qua Virgilius omnes serpentes illius regionis inclusit, qui propter aedificia subterranea & cryptas, quae ibi plurimae sunt, abundant: quam solam inter caeteras portas destruere timebamus, ne serpentes inclusi de carcere egredientes, terram & indigenas molestant. Est in eadem civitate macellum, sic a Virgilio constructum, ut caro animalis occisi in ipso per sex hebdomadas maneat, recens & incorrupta: si exportetur, foetet & appareat putrida. Est ante civitatem Vesuvius mons, ex quo ignis, multos involvens cineres foetidos, intra decennium semel solet exhalare: cui Virgilius opposuerat hominem aereum, tenentem balistam tensam, & sagittam nervo applicatam. Quem quidam rusticus admirans, eo quod semper balista tensa nunquam profiliit, impulit nervum. Sagitta profiliens percussit os montis, & continuo flamma profiliit, nec adhuc certis vicibus cohibetur. Est ante eandem civitatem insula, quae vulgo *Ischia* (d) dicitur, in qua ignis cum fumo sulphureo vomitur continuus, ita ut quoddam adiacens ita paulatim, etiam ipsa saxa & ipsum scopulum consumserit, ut ibi vestigia castrorum non appareant. Ibi firmissime asseritur os esse inferni, & ibi esse loca poenalia referuntur. Ibi etiam *Aeneas* fingitur ad inferos descendisse. Videntur circa eundem locum qualibet die sabbathi circa horam nonam volucres in quadam valla nigra & sulphureo fumo deturpata, quae ibi quiescunt per totum diem dominicum, & in vespere cum maximo dolore & planctu recedunt, nunquam nisi in sequenti sabbatho reversurae, & descendunt in lacum ferventem. Quas quidem afflictas animas arbitrantur vel daemones. Est ibidem mons barbarus, ad quem per viam subterraneam per medium maximi montis accessimus per tenebras infernales, tanquam ad inferos descensuri. In quo monte, in ipsius montis visceribus, maxima sunt palatia & vici, quasi maximae civitates, subterranei, & fluvii ferventis aquae subterranei; quos quidam ex nostris viderunt, & sub terra quasi per spatium duorum milliarium processerunt. Ibidem thesauri septem Regum asseruntur repositi, quos daemones custodiunt in aereis imaginibus inclusi, diversas terribiles imagines praetendentes: quidam arcu tenso, quidam gladiis, quidam aliis comminantes. Haec & alia plura vidimus, quorum non possumus per singula meminisse.

CAPUT XX.

1. Henrici L. filius frustra de terris trans Albim recuperandis cum Imperatore agit.	4. Hinc pax per Saxoniam.
2. Idem ducta Conradi Palatini Rheni filia Imperatoris gratiam obtinet.	5. Henricus L. quieti se tradit, templis instaurandis intentus.
- - - - - 1193.	6. Imperator in Apulia gazam Wilhelmi Regis capit.
3. Cum Imperatore in Apuliam profectus, successionem in foceri bona impetrat. - - - 1194.	7. Indicio vetulae thesauros Rogerii Regis invenit.
	8. Est munificus.

¹ **D**ux autem Henricus, (a) adhuc expetens auxilium Regis, filium suum aequivocum de *Brunschwig* ad ipsum misit, ut a suo latere non recederet, quousque per eum omnem terram transalbinam obtinuisset. Cui bonam quidem spem Rex fecerat, non tamen eam, quae non confundit. Nam eadem de die in diem evanescens, nihil firmitatis propter Regis ² negotia habere visa est. Unde idem filius Ducis quasi (b) desperatus discedens, alia (c) via ulus est, qua ad gratiam Imperatoris, non tamen ad restitutionem paterni veniret honoris. Nam quia erat praecclarus genere, nobilis virtute, speciosus forma, validus corpore, notus opinione, filiam *Palatini de Rbeno* sortitus est uxorem. Qui quoniam patruus Imperatoris erat, Imperator eum pro huiusmodi copula vehementer arguebat: qui praeter se haec acta affirmans, Imperatoris animum blanda calliditate lenire studebat. Sed quia legitimus contractus dissolvi non poterat, paulatim mediante (d) locero *juvenis Palatinus* gratiae Imperatoris appropriabat. ³ Tunc denique temporis Imperator secundam in *Apuliam* expeditionem ordinavit: & quia in ipsa profectioe idem Ducis filius in omnibus ad placitum ei deservivit, non tantum Imperatoris gratiam, sed & omnem dignitatem foceri sui de manu Imperatoris suscepit jure ⁴ (e) beneficiario. Tunc *nova lux in Saxonia* orta est, pacis videlicet jucunditas; quia ex illo tempore tanta familiaritate Imperatori adhaesit, ut nihil de caetero contra ipsum moliri decreverit.

(d) Isla MSC. L. B.

(a) Dominus de Brunswic & Luneburg pro Imperatoris favore & amicitia ac sua promotione laborans.

(b) desperans.

(c) & alia practica ulus tandem ad gratiam Imperatoris, non tamen ad paterni honoris restitutionem devenit.

(d) virtute & generositate.

(e) haereditario.

verit. Sicque ex omni parte terra marique cessaverunt depraedationes, furta, latrocinia, & ingemuerunt latrones & viri sanguinum: quia periit maledictus fructus eorum. Benedicta hæ nuptiæ, & eadem sœmina benedicta inter mulieres, & benedictus fructus ventris ejus: quia in ipsius copula terris sociata est pax & lætitia, & diu clausæ tunc patuerunt portæ civitatum & castrorum: cessaverunt excubiæ, & hæctenus inimici, ad se mutuo accedebant; negotiatores & ruricolæ liberrimè deambulabant. *Dux autem senior* variis negotiis deditus, his videlicet, quæ ad ornatum domus Dei pertinerent, vel etiam aule propriæ in *Brunschwig*, residuum vitæ suæ tempus quietus exegit. Imperator autem in *Apuliam* profectus (f) 6 est in via sua: quia mortuo *Tanrado*, adversario suo, omne regnum *Wilhelmi* (g) ad voluntatem obtinuit. Cujus aulam ingressus, læctos & sedilia, mensas (h) ex auro invenit purissimo. Reperit etiam thesauros absconditos, & omnem lapidum preciosorum & gemmarum gloriam, ita ut oneratis centum (i) quinquaginta somariis (*) auro & argento, lapidibus preciosis & vestibus sericis, gloriosè ad terram suam redierit. Cum autem terras *Teutoniæ* attigisset, in- 7 secutus est eum celeri cursu Imperatricis nuncius, quæ in *Apulia* remanserat, nuncians, inventos esse omnes thesauros *Rogerii* Regis. Vetula enim quædam apud Imperatricem erat, quæ de obsequio *Rogerii* fuerat. (k) Hæc gazophylaceum Regis de paucissimis noverat, quod in muro antiquissimo conservatum diligentissimè linito pariete & superducta pictura omnibus indagabile videbatur. Cum igitur per ipsam proditum Imperatori manifestatum fuisset, ille Imperatrici mandavit, dicens: De ipsis thesauris, quod tibi videtur, facito: me autem scias hoc tempore *Apuliam* non repetere. Ipse siquidem Imperator liberalissimus erat, 8 quem Deus ampliari voluit, ideoque dedit ei thesauros absconditos, quos (l) infatigabiliter, non tamen prodigè, omnibus erogabat; non tantum majoribus vel nobilioribus, sed militaribus seu vulgaribus. Pauperum verò non segnis provisor erat, qui se in omnibus non solum prudenter, sed & religiosè cum gravitate gerebat.

CAPUT XXI.

1. Hartwicus II. Archiep. dignitati suæ invitis civibus restitutus est.	3. Waldemarum eo nomine offensam Kanuti Regis incurerat.
2. Bremenses Waldemarum, Episcopum Slesvicensem, elegerant.	4. Bremenses cum reverso Archiepi- scopo de redditibus litigant.

Eodem tempore Dominus *Hartwicus*, *Archiepiscopus Bremensis*, (a) à Bremensibus ejectus, in sedem suam reversus est cum conniventia cleri, & ministerialium quorundam astipulatione. Multum enim contra ipsam in curia Romana laboratum fuerat pro causis supra dictis, similiter & apud Imperatorem, ut & ab officio arceretur & beneficio. Sed eum adversarii casto labore reliquerunt: eo quod Dominus Apostolicus *Cælestinus* manu eum teneret, & sopita (b) contentione ad pacem rediit ecclesiæ. In tantum siquidem contra ipsum excreverat indignatio, ut Imperatoris assensu tota ecclesiæ in personam Domini *Slesvicensis Waldemari* convenisset: cujus electioni in tantum consenserat, ut sub ipsius nomine quædam negotia Bremenses ordinarent, & in moneris ipsius imaginem & inscriptionem repræsentarent. Ipse tamen Waldemarum pro tali electione *Canuto* Regi & amicis ejus suspectus habitus est. 3 Nam quia *Canutus* ab Imperatore dissentiebat, propterea Episcopum Imperatoris Archipræfatum malignandi causâ arrogare cogitabat. Et quia omne regnum divisum desolabitur, ideo Waldemari regnum stare non potuit: quia cum Rege de pace non sensit. Cives tamen Dominum *Hartwicum* non libenter aspiciebant: quia ipsum non per Imperatorem, cujus animum 4 offenderat, reversum dicebant. Unde ei redditus civitatis, quos Imperator in manibus eorum posuerat, impedire studebant. Ille autem non propria deliberatione, sed Imperatoris voluntate se intrasse affirmabat, & plenariè gratiam ipsius invenisse. Ad argumentum hujus assertionis Dominum *Colonensem Adolphum* ad medium deducebat, qui favens parti ipsius, hoc scriptis & nunciis ita esse astruebat. Cives verò, qui mandatum Cæsaris habebant, hæc immutari non posse sine veris litteris & nunciis ipsius evidentibus contendebant.

CAPUT XXII.

1. Adolphus Comes Hartwico reditum gratulaturus, Bremam venit.	peratoris voluntatem requirunt.
2. Re cognita, improbat reditum ejus.	4. Præful Comitem ecclesiasticâ cen- sura notat.
3. Adolphus & cives in causa illius Im-	5. Comes ad Papam provocat.
	6. Præ-

(f) prosperatus est in via sua. (g) quod per uxorem suam Constantiam ad ipsum devolutum erat. (h) ex argento, vasa verò. (i) sexaginta. (*) scilicet equis. (k) & hoc Gazophylacium à Secretario Regis didicerat. (l) tamen non nobilioribus sed pauperibus militibus, religiosis & cæteris indigentibus legaliter impertiebatur.

(a) de sede sua dudum ejectus per *Henricum* Imperatorem. (b) commotione *MSC. L. B.*

6. Præful sacrorum usu per totum Episcopatum interdicat.

7. Comes auctoritate Imperatoris & meritis suis docet, injulte sibi anathema dictum.

8. Sententia de sacrorum intermissione mitigatur.

9. Major *ἀναξία* ex illa sacrorum prohibitione orta.

10. Reditu Imperatoris ex Apulia malis illis remedium allatum est.

Adolfus ergo Comes, audito ingressu Domini Hartuici, venit Bremam congratulans de adventu ipsius, similiter & certificari volens an vel per Imperatorem vel aliunde intraverit. Ipse enim cum idem Hartuicus exulare, omnibus modis per Imperatorem & per ipsam ecclesiam Bremensem laboraverat, ut ad statum pristini honoris rediret. Ideoque nunc magis exultabat, & pro hac vicissitudine aliquid gratiæ expectabat. Veniens igitur Bremam, auditis hinc inde partibus, displicuit quod non per ostium intraverit. Ideoque sic ordinatum est ab ipso & civibus & aliis amicis Domini Imperatoris, ut cum Dominus Archiepiscopus aliqua in civitate ordinare voluisset, de ecclesiasticis (a) tamen causis non nisi una die vel ad majus duobus toleraretur. De rebus tamen, qui sub interdicto positi erant, non uteretur, donec ista Cæsari insinuassent, & ipsius voluntatem cognovissent. Hæc autem ordinatio Domino Hartuico & suis valde displicuit, qui jam liberè se reditus episcopales invadere putavit. Adolfum tamen Comitem, qui non tantum *Comeriam Stadii*, sed & alias res Episcopii de mandato Imperatoris ex magna parte tenebat, graviter arguere cœpit, eumque quasi *invasorem ecclesie* denotavit. Adolfus autem videns se quasi ecclesiastica censura injulte gravari, sedem Apostolicam appellavit. Exinde Dominus Archiepiscopus collecto concilio ecclesiastico, usus est consilio, quod super his expediret, vel quid agendum ecclesia judicaret. Sicque accepto responso, *excommunicatis adversariis*, non tantum in cathedrali sede, sed & in omni sua diœcesi, suspendit divina, & ita non tantum gravata est ecclesia, sed & adversariorum adversus eum gravius ira efferbuit. Nam quia filii hujus seculi prudentiores sunt filiis lucis in generatione sua, ipsum Hartuicum sua sententia gravare conati sunt. Adolfus enim veniens Bremam, absente tamen Archiepiscopo, post appellationem legitime interpositam, injulte se excommunicatum clamat, nec ideo se à redibus ecclesie abstinere dixit, quos ipso adhuc in peregrinatione posito, Dominus Imperator sub interdicto posuisset, & post reditum ipsius in manu ejus consignasset, nisi iterum sua hoc auctoritate Dominus Imperator immutasset. Se enim gratiam potius quam iram meruisse dicebat, qui non modò Domino Archiepiscopo, sed toti ecclesie semper fidelis & devotus extitisset, & per ejus laborem *B. Petrus* non tantum *Stadium*, sed & *Theomarcos*, qui ad regnum Danorum se transfulerunt, recepisset. (b) His altercationibus non mediocriter turbata est Ecclesia propter partes adulationum, hinc inde placere volentium. Nam qui de consilio Comitis erant, dicebant excommunicationem illam nihil habere virium propter appellationis remedium, & qui de parte Episcopi erant, contradicere non poterant, pro aliis tamen causis Comitem dicebant excommunicatum. Ille autem affirmabat, pro appellatione se tantum excommunicatum. Cum igitur civitas Bremensis hac pestilentia diutius laboraret, & corruptio cadaverum, quæ inhumata in cœmeteriis jacebant, homines plurimum læderet, temperata est sententia, ut in *majori ecclesia* fierent divina, & civitas illuc conflueret. Sed cum Comes cum Advocato civitatis, & quidam de fortioribus, qui reditus colligebant, in banno perseverarent, & nullus eis præsentibus divina celebraret, nec hoc sine scandalo stare potuit. Nam cum hi in sua sententia perseverantes se excommunicatos negarent, Comiti quidem sui non solum in *Hammenburg*, sed & in omnibus parochiis & castris communicaverunt. Alii vero in Bremam in forensi ecclesia populum detinentes, quia burfa vacabat, in facie Archiepiscopi & Canonicorum divina peregerunt, & factus est novissimus error peior priore. Quid de ipsis Canonicis dixerim? qui de propriis domibus fugati, non nisi in ecclesia & officinis claustralibus permittebantur, propter eos, qui dicebant: Vos contra Imperatorem sentitis: vos civitatem tradere vultis: ideo vos in civitate non patiemur. Hæc omnia propter absentiam Imperatoris fiebant: quia tunc in *Apuliam* ierat: (c) quoad rursus Dominus Archiepiscopus *DC. marci* gratiam ejus meruit, & Comes *Comeriam Stadii* in beneficio suscepit cum tertia parte reddituum. Et omnis excommunicatio plenariè relaxata est.

CAPUT XXIII.

1. Abbas Hildesheim, à Papa contendit, ut Bernwardus Episcopus inter sanctos referatur.

2. Obtinet illud, & alia, operâ Hyacinti Cardinalis.

3. Epi-

(a) duntaxat. (b) His non obstantibus interdictum strictissimum in Ecclesia Bremensi & tota diœcesi tenebatur, nec parvuli baptizabantur nec mortui sepeliebantur. (c) & totam Apuliam, Calabriam, & Siciliam; quæ regna jure hereditario ex parte uxoris suæ Constantiæ eum attingebant, imperio subjugabat; quo reverso Dominus Archiepiscopus &c. Pro quoad rursus MSC. Bækel. quo reverso.

3. Episcopus & Abbas colligunt ossa Bernwardi.

4. Monachi nonnulli dubitant, sintne ea vera ejus ossa?

5. Quidam n. religiosi jam antè particulas reliquiarum ejus abstulerant.

6. Bernwardus solenni processionis pompâ inter sanctos refertur. 1194.

HOc dierum circulo Dominus *Theodoricus*, Abbas *B. Michaelis Archangeli in Hildensheim*, abiit, ¹ *Romam* ad limina sanctorum Apostolorum Petri & Pauli, omni devotione ipsorum adorans memoriam, similiter etiam humiliter exposcens supplicationibus, ut per ipsorum *Vicarium*, *Dominum Papam Celestinum*, & per auctoritatem S. Romanæ ecclesiæ, *Bernwardus Hildensheimensis* ecclesiæ quondam Episcopus, *canobii* verò *B. Michaelis Archangeli primus fundator*, nunc autem patronus apud Dominum venerandus, in catalogum transfret sanctorum: utpote cujus sanctitatem jam dudum in sepulcro jacentis testati sint dæmones effugati, cæci illuminati, claudi curati: Ut hac de causa ejus sacrum corpus tota ecclesia veneretur & adoret de pulvere translatum. Cujus devotioni, imò justæ petitioni S. Romana concurrens ² ecclesia, quæ omnibus rationabilia postulantibus pium præbet assensum; ipsam antistitem non jam propter Abbatis devotissimam supplicationem, sed etiam propter Domini *Cardinalis Cincii* intercessionem canonizari præcepit, ut ejus corpus de sepulcro levatum inter memorias veneretur sanctorum, ipsumque sacrosancta categorizet ecclesia, cujus apud Deum sibi patrocinari non ambigat merita. Idem enim Cardinalis pro quibusdam arduis negotiis delegatus in *Daniam*, cum peracto negotio remearet, divertit ad ipsam ecclesiam *B. Michaelis*. Et cum ibi à memorato Abbate & fratribus ejusdem loci humanissimè tractaretur, cognovit, sæpius ipsorum devotionem de translatione corporis venerandi. Sicque ipsius consilio & auxilio diu exoptatum adepti sunt desiderium. Cum igitur Cardinalis ipsum Abbatem cum sua ecclesia plurimum apud Dominum *Papam* commendaret, non solum de translatione Antistitis, quod voluit, obtinuit, sed etiam quadam *prærogativa* à Domino Papa honorari meruit. Denique *mitram & anulum pontificalem*, quo in solennitatibus uteretur, ab eo accepit, & privilegia liberalissima ecclesiæ suæ de omnibus, quæ desideraverat, obtinuit. Taliter honoratus à summo Pontifice, accepta epistola de translatione memorati sancti, post multas itineris difficultates ad sua tandem cum gaudio remeavit. Veniens igitur in præsentiam Domini *Bernonis* Episcopi & totius capituli, epistolam Domini *Pape* in medium produxit. Quæ cum recitata fuisset, laudabatur ab omnibus, placuit universis, non tantum pro tanti thesauri revelatione, sed & pro viri devotione & pro gloriosissimæ Dei genetricis Mariæ civitatis glorificatione. Coadunata ³ igitur ecclesia, de translatione reliquiarum agitur, & tali negotio dies certa præfigitur. Sed omnium bonorum invidus, ne præteriret innocuus, ad suæ damnationis cumulum hoc impedire conatus est negotium. Nam cum Dominus Episcopus cum (*) senioribus hoc decrevisset, ut mane aperto sepulcro, tumultum populi præveniens, reliquias decenter colligerent, ut processionis tempore sine impedimento procederent: mutato consilio ante auroram cum Abbate & admodum paucis Monachis clam ad tumbam accessit, memoriam reseravit, ossa virtutis plena in linteo mundo collegit, sicque sub custodia relinquens ad sua recessit. Mane quod factum fuerat, innotuit: unde commoti fratres majoris capituli, dixerunt: Non est nobis pars in reliquiis istis, quæ nocturno tempore ossibus mortuorum corruptæ sunt. Et dixit, vir amico suo: Quis me certificabit, ne pro veris reliquiis caput vel scapulas vel tibias alicujus potatoris aut cujuslibet peccatorum accipiam? nihil nobis cum solennitate ista, revertamur ad nostra. Ad Episcopum autem: Quia defuistis, ajunt, nobis in facto isto, & nos deerimus vobis hodie in sancto vestro. Hujusmodi contradictionibus protelabatur translatio, & populus, qui de longè venerat, gravabatur tædio, ita ut quidam desperantes discederent, alii verò non sine scandalo remanerent. Hæc tamen anticipatio tali, ut reor, ex causa extitit. Fuerunt aliquando in eodem monasterio quidam simplices fratres, qui ⁵ virtutes beati Pontificis scientes, quas tam in vita quam post mortem patraverat, ipsius memoriam in magna veneratione habebant, indeque ipsum transferri dignissimè judicabant, & ejus reliquiis ditari super aurum & topazium ardentissimè cupiebant. Unde consilio habito cum custodibus ecclesiæ clam sepulcrum aperiunt, reliquias auferunt, & eas in suis loculis condentes, psalmodiis, missis seu aliis orationibus venerantur, honorant, adorant. Ubi verò talis veneratio percubuit, pluribus innotuit: cognita displicuit, nec jam devotio sed gravissima judicatur præsumptio. Terrentur reliquiarum cultores, & quod factum fuerat, non jam factum, sed omnino mutatum esse volentes, thesaurum, quem absconditum habuerant, absconditè & diligentissimè reposuerunt. Hæc scientes Monachi cum solennitate timuerunt reliquias adire, ideoque cum solo Episcopo hæc peregerunt. Ipsum tamen, cum eorum lateret intentio, simpliciter, quod fecit, operatus est, ut transferentiam vitaretur, oppressio. Tali machinatione, ut dictum est, commentor fraudum translationem sanctarum reliquiarum penè impedierat, quod ante aliquot dies per energumenum quendam facturum jactaverat. Sed religiosi viri, quorum illic multitudo confluerat, mediantibus,

Trtt;

(*) cum senioribus MSC. Lubec. & Bækel.

bus, concordia, mater virtutum, in suis obtinuit dominatum, Episcopo sacramentaliter confirmante, non nisi pro quiete ecclesie se, quod factum erat, fecisse: Monachis quoque jurantibus non nisi veras reliquias se protulisse. Prolato igitur thesauro beati corporis, commune fit tripudium, resonat concentus populorum, certatim dona ferentium, & tanti patroni suffragium postulantium. Deferuntur Præfulis reliquie in sanctam ecclesiam B. Virginis Maria, in qua idem Præfulatus sui tempore ipsam reginam glorie divino jubilo glorificaverat creberrime. Et quia ipsam, ut decuit, glorificavit, ipsa eum in ecclesia Dei magnificavit. Peractis igitur Dei laudibus, cum gloria caput & brachium dextrum in scriniis ejusdem ecclesie est repositum, & caput quidem exquisitissimo opere, gemmis preciosis & auro fulvo adornatum: corpus verò reliquum ad ecclesiam B. Michaelis Archangeli fuit relatum. Facta autem est hæc translatio non sine virtute signorum à Domino Bernone Episcopo, anno Præfulatus ejus septimo, anno (a) verbi incarnati M. C. LXXXIV. Romæ præfidente Dn. Papa Celestino, Pontificatus ipsius anno quarto, regnante Henrico pio Imperatore, anno regni ejusdem à morte patris, qui in peregrinatione Hierosolymitana gloriosè obierat, septimo, imperii verò quarto, anno quoque depositionis sancti memorati C. LXXXVIII. Et laudatur & glorificatur nomen Domini nostri Iesu Christi à populis omnium nationum, qui ita in suis sanctis, nostris in temporibus, magnificari voluit. Cujus regnum & imperium sine fine permanet in secula seculorum Amen.

CAPUT XXIV.

1. Berno, Episcopus Suerin. optimè de ecclesia meritis, obit. - 1195.	3. Henricus L. Brunsvici moritur, Idib. Aug. - - - - - 1195.
2. Bernhardus Decanus succedit.	

Hoc dierum circulo mortuus est Dn. Berno, Suerinensis Episcopus, primus ejusdem tituli antistes. Qui enim nunc est Suerinensis, olim tempore Othonum dicebatur Magnopolitanus. Unde eadem sedes propter timorem Slavorum translata est: à quibus idem antistes sæpius contumeliatus. Qui à Duce Henrico Episcopus eis præfectus, primus nostris in temporibus doctor illis catholicus extitit, alapas, colaphos ab eis pertulit, ita ut frequenti ludibrio habitus ad sacrificia dæmonum areretur. Ille tamen per Christum confortatus, culturas dæmonum eliminavit, lucos succidit, & pro (*) Genedracto Godebardum Episcopum venerari constituit, ideoque bono fine cursum certaminis terminasse fidelibus placuit. Post cujus discessum Dn. Bernhardus, ejusdem ecclesie Decanus, pontificali honore sublimatus est. Circa (a) ipsos dies mortuus est famosus ille Dux Henricus in Brunsvig, & cum Salomone de universo labore suo nihil consecutus est, quo laboravit sub sole, nisi memorabilem satis sepulturam, unà cum conjugè sua Mechthilde in ecclesia B. Blasii, Episcopi & martyris. Unus enim, ut idem Salomon testatur, interitus est omnium, & idem occasus sapientis & stulti, & moritur doctus similiter ut indoctus. In omnibus autem & super omnia benedictus Deus excelsus, quia ante solem permanet nomen ejus.

Princeps laudande, jam lætus ad æthera scande.
Cultor pacis eras, nunc divitias tibi veras
Reddat Rex Regum, qui solus regnat in ævum.
Enituit latè virtus tua cum pietate,
Nobilitas morum cum flore decoris eorum.
Ad cultum Christi tu Slavos perdomuisti,
Qui per Doctores, Sathanæ iprevere furores,
Adque Dei cultum satagunt attollere vultum.
Structor multarum sic crederis ecclesiarum.
Non est gens, quæ te non miretur, bona de te
Dum recolit ritè. Te noverat ultima THYLE,
Quæ sua donavit, te GRÆCIA magnificavit,
IERUSALEM tota, tua conspiciens pia vota;
Te colit econtra cum Rege suo Patriarcha.
Non aberat tristis livor virtutibus istis:
Sed pro pressuris seclis potiere futuris.

Con-

(a) verus annus est 1194 Bangert.

(*) Gudracco MSC. Bækel.

(a) anno 1195.

Conjuge conjuncta maneat merces tibi multa,
 Quæ Christo gratum pia depromsit famulatum.
 Excelsi donis durat benedictio prolis,
 Et nutu Christi regnant modò, quos genuisti. (b)

ARNOLDI, ABBATIS LVBECENSIS,

CHRONIC. SLAVORVM

LIBER V.

CAPUT I.

1. Auctor dolet, terram sanctam tot expeditionibus nondum recuperatam esse. 2. Imperator à Pontifice ad iter sacrum animatur. - - - 1195. 3. Conrado Cancellario mandat, ut	necessaria ad illud præparet. 4. Multi Principes, Episcopi, & alii, signum sanctæ crucis suscipiunt. 5. Ex una Lubeca quadringenti signati. 6. Imperatoris iter motibus Italicis præpeditur.

IN omnibus his non est averfus furor ejus, sed adhuc manus ejus extenta. Siquidem propter peccata nostra, quæ cotidie accrescunt super nos, nondum venit tempus miserendi. Nam Sion captivata, & adhuc à gentibus est conculcata. Sed tu exurgens Domine, misereberis Sion, & utinam coram te veniat tempus miserendi ejus. Præsumendum est tamen de tua misericordia, piissime pater, quòd cito veniat tempus miserendi. Quanti enim filii tui, Domine, in peregrinatione priori pro Sion redimenda devoti fuerunt, quanti Reges, Principes, gloriosique & sublimes sua seque dedentes exilium & mortem propter te sustinuerunt? & licet non omnes parvi devotione perseveraverunt, invenisti tamen de tuis, quos elegeras, holocausta gratuita. Quid de ordine gloriosorum Pontificum dixerim? qui omni devotione in hac peregrinatione desudaverunt, & multis exemplum facti tam prædicatione quam operatione eos animaverunt. Sacerdotes quoque suis ministeriis & exhortationibus salutare offerentes hostias cum numerositate Canonicorum populum Dei plurimum roboraverunt. Placeat tibi, Christe, devotio sponsæ tuæ, sanctæ videlicet ecclesiæ, placeant tui fideles, in quibus etsi minus perfecta sunt opera, invenisti tamen fidem in Israël. Nos autem alium Dominum non habemus præter te, Domine, in quem speramus: quia etsi justè ad tempus irasceris, propter te ipsum tamen propicius eris, nec in ira tua misericordias tuas continebis. Nunc ergo quique terrigenæ & filii hominum, similiter in unum dives & pauper, placate Dominum, sumite armaturam Dei, signum videlicet victoriosissimæ crucis, ad expugnandos ipsius hostes tam visibiles quam invisibiles. Audite psalmographum exhortantem hodie: Si vocem Domini audiveritis, nolite obdurare corda vestra. Hanc vocem, ut speramus, audivit pius Imperator Henricus. Qui licet publicè cruce signatus non fuerit, per viscera misericordiæ spiritualiter tamen fuisse signatum non ambigimus. Nam sicut pater ejus priorem, ita ipse secundam devotus ordinavit peregrinationem. Qui apud Argentinam in curiali colloquio, acceptis epistolis Dn. Papæ Celestini à venerabili Cardinale Gregorio, omni devotione se huic peregrinationi obsecuturum affirmavit. Ordinavit etiam legatos honoratos in Apuliam ad Dominum Conradum Cancellarium, qui tunc ibi erat, negotiis imperialibus detentus, mandans omni studio impensas præparari peregrinationi, quæ sequenti anno futura erat, in auro, frumento, vino & navibus plurimis. Cujus zelo plurimi accensi tam magnates quam militares, signum Dominicæ passionis in remissionem peccatorum suorum tunc temporis susceperunt, Henricus videlicet Palatinus de Rheno, & Orbo Marchio de Brandeburg, qui tamen ipsam peregrinationem non peregit, sed per Dn. Papam dispensatione eam dimisit, Henricus, Dux Brabantæ, Hermannus, Landgrafius de Turingia, Walraven, Comes de Limburg, Adolfus, Comes de Schawenburg, Dux de (a) Osterreich, Hartuicus quoque Archiepiscopus Brementis

(b) Epitaphio huic ista subjungit Kormerus: Reliquit hæredes Henricum Ottonem & VVilhelmum. His quidem filiis suis Henricus Leo taliter divisit hæreditatem. Nam Henrico seniori dedit Brunsvic cum pertinentiis suis: VVilhelmo vero contulit Lunenburg & Louenburg cum pertinentiis eorum. Sed Ottoni dedit Haldesleve cum suis pertinentiis. VVilhelmus postea genuit Ottonem, primum Ducem de Brunsvic. Ante illius enim tempora nec Brunsvic nec Lunenburg Ducem proprium habuerat, sed ambo erant sub Ducatu Saxonie. Otto vero, frater VVilhelmi supradicti, postea factus est Imperator. Henricus autem primogenitus Leonis prædicti obtinuit Brunsvic & Stadium; quam urbem postea idem Henricus dedit cum tota Comitatu Ecclesiæ Bremensis. Dedit etiam Ecclesiæ Magdeburgensi Somerschenburg & Auverde. Circa finem vero vitæ suæ hic Henricus Ottoni, filio fratris sui VVilhelmi resignavit Lunenburg.

(a) Osterreich MSC. L. B.

menfis & *Rudolfus* Verdenfis & alii quam plures. Multi etiam acceptis litteris exhortatoriis *Dn. Papæ* à Cardinale memorato, in civitates & parochias plurimas eas detulerunt. Quibus per-
 spectis, nonnulli cœlitus inflammati pro defensione terræ sanctæ triumphale signum Domi-
 nicæ passionis & ipsi susceperunt. Inter quos in civitate *Lubeca* de valentioribus circa quadrin-
 gentos viros signati sunt. Fervente itaque zelo Christianæ devotionis, omnes in unum, di-
 ves & pauper, ad peregrinationem futuræ ætatis se præparabant. Ipse quoque Imperator,
 in propria persona eandem peregrinationem ordinaturus in *Apuliam* properavit, tanto devo-
 tior, quanto adventantibus peregrinis esset parator. Sed perplexitate testiculorum *Levia-*
thane hoc impedire conante, intolerabilis guerra ibidem exorta est. Nam uxore Imperatoris
 ab ipso dissidente, grandis conspiratio à primoribus terræ, à consanguineis etiam ipsius Im-
 peratricis, contra eum exorta est. Quam ex ordine profèqui non possumus: quia ad alia
 tendimus, id historiographis censentes relinquendum.

CAPUT II.

1. Religiosi crucigeri in Italiam pro- gressi subsannantur. - 1196. 2. Imperator in <i>Apulia</i> novi Regis <i>lor-</i> <i>dani Siculi</i> capiti coronam ferream clavis affigit. - - 1197. 3. In conventu <i>Panormitano</i> reliquæ multitudini ignoscit. 4. Terrestres & navales copiæ in <i>Italia</i> & <i>Sicilia</i> conveniunt.	5. Exercitus <i>Cæsarianus</i> ad LX. mill. militum excurrit. 6. <i>Conradi</i> Cancellarii apparatus. 7. Progressi <i>Acconem</i> veniunt, 22. d. Sept. - - - 1197. 8. <i>Conradus</i> Regem <i>Cypri</i> nomine Im- peratoris <i>Romani</i> coronat. 9. <i>Henricus</i> , Rex <i>Hierosolymitanus</i> , ex casu perit.

Igitur adveniente tempore, (a) quo solent Reges ad bella procedere, gens sancta, videli-
 cet Christianorum, genus Regum, regale sacerdotium contra legionem *Sathanæ* expedi-
 tionem seu peregrinationem devotè suscepit, alii quidem navali alii terrestri pergentes iti-
 nere. Navales quidem divina favente clementia secundo vento fruebantur: terrestres au-
 tem regia via prosperè ferebantur. Venientes igitur in *Italiam* & ad regionem *Beneventanam*,
 nonnullam gratiam apud habitatores illius regionis invenerunt: quia forum venalium &
 cetera commoda largè quidem eis præstabant, clanculo eis tamen derogare non cessabant.
 Quidam etiam eis in faciem exprobrabant, dicentes: *Superstitiosa & Deo odibilis est via, quam*
pergitis, qui facie quidem peregrinos & religionis cultores vos ostenditis, re autem vera intus lupi rapaces
estis. Non enim pro Imperatore cœlesti sed terreno militatis, & unà cum ipso omnem *Apu-*
liam & Siciliam spoliare venitis. Quid facerent Christi milites, an recederent seu redirent,
 dubitabant. Talibus enim verbis dissolvebatur cor multorum, ut cera, quæ fluit à facie ignis.
 Timebant sanè traditiones, ne si procederent, vita simul & rebus spoliarentur. Ars tenta-
 toris minimè tamen obfuit illis. Nam pius Dominus suis non defuit, sed in suo proposito
 constantiam ipsorum roboravit. Eodem, ut dictum est, tempore in *Apulia* erat Imperator,
 variis adversitatibus & præliis detentus. Nam de traditione (b) Imperatricis & aliorum no-
 bilium illius terræ ei constabat. Quapropter infinitum in stipem militiæ erogans aurum,
 omnem virum fortem & validum sibi sociavit. Contigit tamen ut ipsos adversarios suos
 comprehenderet, & dignam de eis ultionem caperet. Et illi quidem, quem contra se Re-
 gem creaverant, diademate imposito, clavis acutissimis cum ipso diademate caput transfixit;
 alios autem aut suspendio aut incendio aut aliis damnavit suppliciis. Post hæc generalem
 curiam in *Palerma* civitate regia edixit, & procedens in concionem omnibus locutus est:
 Scimus quidem omnibus vobis constare de nostra impia traditione: sed quia annuente Deo
 ipsos erroris capitaneos, qui nostram circumvenerant clementiã, comprehendimus, convicimus,
 convictos ut maiestatis reos damnavimus: suggerit animo imperialis serenitas hoc nobis suffi-
 cere, nec ullam ulterius ultionem super hoc capere. Remittimus ergo ex animo in com-
 mune toti regno consensum prævæ conspirationis, quam in nos feceratis, Regem contra
 nos suscitando & animæ nostræ insidiando. Tantùm de cætero filii pacis sitis, & vobiscum sit
 Deus pacis. Talibus alloquiis multam gratiam illius regni invenit, & de cætero terra quie-
 vit. Infirmi- tatem tamen nimis gravem tolerabat, quæ eum usque ad mortem vexabat.
 Inter hæc (c) exercitus Christianorum appropriabat, & Comes *Adolfus* cum melioribus eum sa-
 lutare veniebat. De quorum adventu nimis letatus, (d) iucundissimè eos suscepit, & hu-
 manissimè tractavit. In ipso temporis articulo classis peregrinorum, quam Dominus per tæ-
 diosissimam viam, & longissimos tractus maris, illasam conservaverat, prosperis ventis &
 velis plenis cum *quadraginta quatuor* navibus ad (e) *Messanam* civitatem *Siciliæ* cum gaudio ap-
 plicuit.

(a) Venit tempus ab Imperatore statutum, quo à Principibus arripi debebat expeditio salutaris versus terram
 sanctam, & egressus est exercitus Dei bellaturus adversus Satanam & ejus ministros. (b) sua per
 aliquorum nobilium illius regni prædicationem sibi constabat. (c) exercitus Saxonum & Slavo-
 rum pro Christo crucem deferentium appropriabat. (d) Imperator. (e) Messinam.

plicuit. Quorum adventus tam Imperatori quam omnibus Teutonicis, qui illic pro instanti guerra confluerant abundantiore fecit letitiam. Imperator sanè ad ultionem inimicorum (f) suorum infinitum contraxerat exercitum de Suevia, (g) Bavaria, Franconia & aliis nationibus usque ad sexaginta millia. E quibus omnes meliores, (h) & ipsa Imperatoris familia tota cum Dn. Cancellario *Conrado* devotissimum illud peregrinationis iter unanimes susceperunt. Qui quoniam in *Apulia* diutius erat, ad ipsum iter summo apparatu se præparaverat. Nam præter aliam suam supellectilem & thesauros amplissimos, quos largè postea erogavit, in mensa cotidiana vasa aurea & argentea, quibus cibi & pocula inferebantur, ad mille marcas sunt appreciata. Ipse verò Cancellarius in eadem profectioe ordinatus sacerdos & Episcopus, alacri animo profectus est, multas gazas portans secum tironibus ab Imperatore deputatas, qui prælia Domini viriliter exercerent. Circa festum igitur *B. Egidii de Messana* civitate profecti, ad portam *Accon* in festo *B. Mauricii* cum summa tranquillitate & salute, integroque navium numero, applicuerunt. Cancellarius tamen cum Comite *Adolfo*, aliisque amicis apud *Cyprum* adlittavit, Regem (*) ejusdem insule coronaturus diademate, à Dn. Imperatore transmissò. Sanè idem Rex sub ditione Constantinopolitani Imperatoris prius subsistens, ad majorem gloriæ suæ dignitatem à gloriosissimo Romanorum Augusto coronari desiderantissimè expetiit. Illuc itaque gloriosè veniens, gloriosius suscipitur, lautissimè detinetur, expletisque instantis negotii rebus, exquisitissimis ditatus muneribus, omnibusque suis, pro ut cujusque exigebat magnificentia, repedatis navibus, *Accon* prospère velificabat. Ibi tamen adhuc consistens, tristi percussus est nuncio de morte *Henrici, Comitis Campanie, Regis verò Hierosolymæ*, qui paucis antè diebus subita & inopinata morte excessit. Si quidem Sarraceni eruptione facta civitatem *Ioppen* vallaverant. Quo audito prædictus Rex subito arma corripuit, ut præsidio fieret civitati. Christiani autem qui intus erant, plus in sua animositate quam in Domino confidentes, apertis portis hostes cadere cœperunt. Quibus illi acrius insistentes, ad fugam eos compulerunt. Cumque in civitatem se recipere voluissent, qui intus erant hostium timentes impetum, valvas concluderunt, (i) & innumeram fratrum suorum jacturam pertulerunt. Illis cadentibus, Sarraceni civitati insistentes ipsam cœperunt, & omnes, qui intus erant, Teutonicos tantum trucidaverunt. Sicque factum est, ut & intus & foris Teutonicis tantum caderent: quod traditione, ut ajunt, factum illorum, qui ibi erant de Italia vel Anglia, Deo dignam eis ultionem reddente: quia etsi peccatores ad vitam servati sunt, possessionibus tamen & rebus sunt privati, illi autem in sua morte victores sunt reputati. Videns autem Rex *Lamtorum* neglectam salutem, *Accon* revertitur, domum propriam ingreditur, & dum solus cum solo super exedras, (**) pro captando aere staret, subito cecidit, & fracta cervice expiravit. Dicunt tamen quidam, eum à Deo plagatum, eo quod de adventu Teutonicorum doluerit, & eis liberationem terræ sanctæ, si sic Domino complacuisse, inviderit. Sub eodem igitur tempore peregrini applicantes *Accon*, audita perditione fratrum, arma corripunt, si fortè Christo mediante hostes fundere vel prædam excutere possent. Illi (k) autem destructa civitate cum captivis & præda multa ad sua repedarunt, nec minus isti *Accon* sunt reversi.

CAPUT III.

1. Christiani in Oriente adventu sacrorum militum lætantur. - 1197. 2. Urbes ab hostibus relictas Christiani occupant. 3. Ad Berytum ambiguo primum Marte cum hostibus configunt. 4. Adolphus Comes Præfectum castelli occidit. 5. Hinc victoria. 6. Unus de captis Christianis advenienti classi dat signum invadendi castellum. 7. Navales copię Berytum occupant. - - - 1197.	8. Berytus habet portum commodissimum. 9. Nuncius de morte Imperatoris vehementer turbat exercitum sacrum. - - - 1197. 10. Principes jurant in verba Friderici, filii Imperatoris. 11. Rex novus Hierosolymitanus designatur. 12. Princeps Antiochiæ columbâ nuncia res Sidone & Beryti gestas suis significat. 13. Antiocheni Lystra & Gebalem urbes occupant.

Con-

(f) Crucis Christi. (g) Bayoaria, Francia, Franconia, Lotharingia, Austria, Normannia, Lombardia, Italia, Thentonia & Saxonia, ac de aliis variis mundi partibus usque ad CLXXX armatorum. (h) de ipsa. (*) Amalricum, Guidonis fratrem, cui successerat Bangert. (i) amicos pariter & inimicos excludentes. (**) exedrae ædiculæ porticibus addite. Bangetta. (k) Saraceni.

1 **C**ongregatis itaque navibus, & convenientibus Dei filiis in unum, factum est gaudium non modicum de coadunatione & devotione tantæ ecclesiæ ibidem in Christo congregatæ. Audivit enim Sion & lætata est, & exultaverunt filix Iudæ. Non tamen Sion terrena, quam adhuc captivabat misera Babylonis filia, sed *Acconita & Tyrii*, non quondam Dei populus, nunc autem Christi cohæredes, & Dei filii. In hymnis & confessionibus benedicebant, Dominum, orantes & deprecantes, ut accepta ipsorum devotio, & de inimicis crucis digna fieret ultio. Econtra hostes turbabantur, timore non modico timentes, ne
2 ipsorum dejectio & terræ sanctæ fieret liberatio. Unde etiam multa loca munita, quæ fiducialiter inhabitabant, audito ipsorum introitu, deserta relinquentes, ad tutiora commigrabant. Coadunato igitur exercitu, ut dictum est, omnes pariter adierunt *Tyrum*. Ibi contemplatis viribus suis & armis, ordinaverunt acies adversus *Sidonem*. Equestres quidem terrestri via usi sunt, cæteri verò navali itinere perrexerunt. Venientes itaque ad *Sidonem*, sine habitatore & rebus eam invenerunt. Videres illic domos lapideas & cedrinis, diversis ornatibus cultas, quas inhabitare gloria, destruere verò erat miseria. Quanti illic erant, qui de lignis cedrinis aut equos stabulabant, aut ex eis cibaria decoquebant? Destructæ itaque Sidone, ad *Sareptam* Sidoniorum iter convertunt. Ubi similibus perpetratis, ad fontem horum perveniunt, inde ad *Baruth* facies convertunt. Cujus habitatores civitatem quidem neglectam reliquerunt: *castrum* verò nobilissimum, civitati contiguum, viris fortissimis munitum, repositis illic cibariis & armorum vasibus plurimis. Videntes igitur castellani, terrestrem contra se venire exercitum, navali adhuc latente, apertis portis omnes eis obviam procedunt. Hoc viso, nostrates auxilium de cælo invocantes, contra illos se animaverunt.
4 Factis igitur discursibus, modò hac modò illac volubilis se fortuna trahebat. Comes autem *Adolfus* cum quodam nobili *Bernhardo de Horstemer* latenter insidias tetenderat, donec exitum rei animadverteret. Vidit igitur Principem ipsius castri in fervido equo, (a) quem dextrarium dicunt, eminus venientem, & gloriosum gloriose multorum interitum minitantem. Explorata igitur opportunitate, cominus venientem, de latebris confurgens, impetu valido in transversum facto, tam equum quàm sessorem ad terram dejecit. Illo subito cadente, subito extra se rapitur, & mentis impos circumspexit, & non fuit auxiliator. Tandem ad se reversus, vires resumere conatur, & nihilominus impetu valido equinis pedibus ad terram conculcatur. Quod (b) cum tertio fieret, resumtis animis & viribus, ipsum equum brachiis & viribus detinere conatur. Ille autem tertio casu supinatus, circa umbilicum lorica nudatur, nec mora: imminens hostis vibrata hasta validè illum transadigit, nec secundum vulnus apposuit. Inter hæc fit tumultus hostium, auxilium ferre certantium. Quibus cum Comes cum suis viriliter resisteret, captivati sunt de ipsis adversariis duo insignes, & cessaverunt ab eis. Magnificatus est autem Comes *Adolfus*, Domino auxilium ferente, ipsoque se periculo submitte. Cum hæc agerentur, navalis exercitus prosperè velificando urbi desolatæ appropriabat, in qua tantum captivi Christiani remanserant. Qui videntes vela (c) quadrangula, Christiana intellexerunt agmina. Unus autem ex eis accedens ad turrinam, quæ cæteris excelsior erat & fortior, (d) instrumento quodam ostium clanculo referabat, & suspensis vestigiis, repressoque halitu ascendens, custodes carceris pausantes invenit, irruensque super quieros, repentino interitu soporem illorum morte faciat. Arreptoque signo, quo poterat, navales ad subversionem urbis invitabat. Quod videntes, Dei miraculum intelligebant, & celerius applicantes, certatim littus apprehendunt. *Cancellarius* verò, quia cum ipsis erat, quantocyus ipsum castrum apprehendebat. Hostes ergo terribi sinistro omine, quòd maxima spes illorum perisset in manu Principis, & in perditione turris: fortitudinis omni fiducia perdita, per loca deserta & in via fugere cœperunt, nullum vitæ præsidium nisi montes & scopulos & petrarum fissuras opinantes. Servi autem Christi civitatem & castrum gaudentes intraverunt. Et castrum quidem omnibus divitiis repletum invenerunt. Vinum autem & triticum & cætera, quæ ad victum pertinent, abundantissimè illic repererunt, quæ ad tres annos habitatoribus illis sufficere potuissent. Telorum autem, balistarum & arcuum tanta illic fuit superabundantia, ut dux naves magnæ ex his onerari potuissent. Est enim *Baruth* nobilissima civitatum & fortissimum præsidium illius regionis. Quæ quia in optimo portu est maris sita, omnibus præbet introitum & exitum, nec ulla ibi potest navis aut galea præterlabi, quin sponte aut invita ipsa portui addatur. Unde factum est, ut ab ipso *Syriæ* excidio usque tunc *decem & novem millia* captivorum Christianorum de eodem castro *Saladini* curiæ sint præsentata. Habet etiam talem prærogativam eadem civitas, ut omnes *Reges illius terræ ibi coronentur*. Unde *Saladinus* cum eam cepisset, ibi coronatus & Rex *Hierosolymæ* five *Babyloniæ* salutatus est. Moram autem ibi exercitu faciente, & muros civitatis destructæ fuscitante, sinistra fama de morte (*) *Imperatoris* illuc pervenit, quæ non parvam populo Dei fecit tristitiam. Dissolvebantur enim manus virorum fortium: quia sicut in tali mutatione fieri solet, alius cogitabat perdere dignitatem suam, alius beneficium, alter patrimonium,

(a) dextrario. *Dextrarius* equus strenuus & bello idoneus. *Bangert.* (b) Secundo confurgens. (c) quadrata. (d) referatam per instrumenta à Saracenis ibidem relicta. (*) *Imperator* 1197. in vigilia Michaelis in Sicilia apud Messanam obiit.

nium, sicque fluctuabant cogitationes ferè omnium. Alteri fortè sua dictabat conscientia, si domi esset, sibi provenire Imperium. Alius timebat principatum sibi contrarium, & quò major erat destructio, plus disensionem sperabat quàm pacis unionem, ut factis partibus suis quoquo modo prospiceret eventibus. Inter has fluctuationes non defuit suis spiritus 10 consilii, qui colligationes impietatis in eis dissolveret, & in suo proposito constantes faceret. Nam Principes celebrato colloquio, hoc statuerunt, ut omnes regni primores ibi presentes sacramentaliter fidem facerent Imperatoris filio. Et sic conquievit commotio. Aliud quoque ibi 11 habuere consilium, quis (e) regno Hierosolymitano dignè prospiceret: quia, ut dictum est, Rex vita discesserat. Visum est igitur omnibus Regem Tyri (***) ad talem sufficere principatum. Qui vocatus, ad eos honorificè venit, ibique sociata sibi regina vidua, Rex Hierosolymorum, est ab omnibus declaratus. His omnibus devotè cooperabatur Princeps Antiochia, qui cum 12 multis copiis de finibus suis eò venerat, & bene prosperatus, jamjam (f) Genuam reditum maturabat. Volens autem suos præcire quod factum esset, dimisit columbam. Hic quidam dicturus sum non ridiculum, sed ridiculè à gentilibus tractum; qui quoniam sapientiores filiiis lucis in generatione sua sunt, multa excogitant, quæ nostrates non noverunt, nisi fortè ab eis didicerint. Solent enim exeuntes ad quælibet negotia secum asportare columbas, quæ domi aut ova aut pullos noviter habent creatos; & si in via fortè accelerare volunt nuncium, scriptas litteras sub umbilico columbæ subtiliter ponunt, & eam avolare permittunt. Quæ cum ad suos fœtus properat, celeriter amicis desideratum nuncium apportat. Hac arte usus Princeps memoratus, quod factum erat, per columbam celerimè suis nunciavit. Qui cognoscentes Sidonem destructam, & Beryth captam, eruptione facta attentare volebant, si & ipsi hostibus dominari possent. Cum igitur Principibus (g) salutatis ad sua Princeps Antiochia remearet, & expansis velis Lysiris propiaret, cœlitus exterriti habitatores civitatis, arrepta fuga montes camposque petierunt. Principes verò eam intravit, collocatisque ibi militibus, Christianorum præsidium (h) fecit. Habitatores autem (i) Gebal cognito adventu Antiochenorum, simili stuporis genere confusi, relictiis suis sedibus, fuga elapsi sunt. Princeps verò superveniens, ipsam civitatem terminis addidit Christianorum.

CAPUT IV.

1. Christianis in Syria omnia primùm feliciter cedunt.	5. De deditioe agunt, & ut liberi dimittantur, obtinent.
2. Choruti castelli muros cuniculis suffodiunt.	6. Id nonnulli improbant.
3. Obsessi de deditioe consultant.	7. Adolphus Comes obsessos monstratis fossis terret.
4. Per Henricum, Palatinum Rheni, colloquium cum cæteris Principibus expetunt.	8. Utrunque iterum ad arma convolatur.
	9. Pax tandem certis conditionibus firmatur.

IGitur Domino populum suum confortante, & sermonem confirmante, quem suis per Prophetam dixerat: Sicut mater consolatur filios suos, ita consolabor vos: servi Dei in magna fuerunt exultatione & spirituali congratulatione. Siquidem illud propheticum verè in illis fuit completum: quia omnia illis in bonum cooperabantur, ideoque tota terra liberè fruebantur. Nam quia omnia tenebant maritima, non fuit locus, quo non discurreret exercitus in tota Syria, maximaque fuit spes omnibus, in proximo se habituros civitatem sanctam. Sed longè secus venit, & hoc peccatis nostris præpedientibus: quod quidem meminisse piget. Sed ad executionem ordinis ipsa ratio perurget. Instaurata igitur civitate Beryth, vel, ut aliis placet, Baruth, ordinatisque ejus habitatoribus, Domini exercitus via, qua venerat, reversus est Tyrum. Ubi transactò aliquo tempore, consilio sive præcepto Principum conversa est tota expeditio ad castrum, nomine Chorutum, (a) quod quidem non longè erat, sed quasi itinere unius diei à Tyro distabat. Illuc itaque venientes, maxima obsidione vallaverunt ipsum castrum. Et quia locus ille præruptus erat nimis, & quasi inaccessibleis, novum genus expugnandi, hostibus vero omnino incognitum, sunt aggressi. Fuerunt sanè ibi nonnulli de Saxonia, quibus erat notum, qua arte excavatur mons argentarius, (b) qui apud Goslariam multis est cognitus. Multo igitur labore expensaque plurima opus illud aggressum est, præfectis quidem operis vigilantius insistentibus, cooperatores verò (*) castrorum in gyrum reciproca vice sese alternantibus. Cumque tali arte montem cavarent, appositoque igne, 3 pro ut libuit, muros cadere facerent, hostes exterriti, nesciebant, quid agerent, dum castrum subruì quasi sine tormento murorum viderent. Ipsi tamen simili arte fodere cœperunt, sed laborantes nihil profecerunt. Cumque per mensem opus instanter urgeretur,

(e) regno Hierosolymitano dignus administrator institui videretur. (***) rectius Cyri. Bangert.

(f) Ianuam Lorn. (g) valedictis. (h) tutissimum. (i) Gybel. MSC. Bœkel.

(a) Thorotum. (b) dictus Rapmesberg. (*) per castrorum gyrum. MSC. L. B.

geretur, hostibus verò nulla ars evadendi inveniretur, consternati mutuo dicebant: Viri fratres, quid faciemus? hoc genus mortis qualiter effugiemus? Taliter fratres & consanguinei nostri in *Accon* perierunt, quando sub oculis nostris una die *quatuor millia* sententiam decollationis acceperunt. Provideamus igitur nobis & parvulis nostris. Nam genus est hominum hoc nimis pertinax & iracundum & nostri sanguinis avidissimum. Consultum igitur nobis videtur, ut (c) dextras petamus, si aliqua conditione vitæ nostræ prospicere valeamus. Cumque turbati in consiliis suis sapius ista revolverunt, uno dierum stantes in muro loquebantur his, qui excubias servabant: Rogamus, ut sub pacis conditione copiam nobis detis loquendi vobiscum. Quod cum factum fuisset, dixerunt: Obsecramus, ut nobis dicatis, quæ sine simulatione querimus. Quisnam est Dominus vester aut cuius sunt castra, quæ opposita habemus. Qui responderunt: Castra, quæ videtis, sunt *Henrici Palatini de Rheno*, filii *Henrici Ducis*, nominatissimi Principis, & nos servi illius. Ad hæc illi: Vellemus, ajunt, si fieri posset, loqui Domino vestro. Quid, inquit, cum Domino nostro loqui velletis, cum pacis disturbatores sitis, & circumventores veritatis. At illi: De veritate quidem loqui volumus, & de pacis unione. Quid plura? ad petitionem illorum *Palatinus* venit, dextras dedit & accepit. Ad quem illi: Coarctamur nimis in hac obsidione, ideoque rogamus te, Princeps gloriose, ut tuo conductu in cætum Principum veniamus, ut de castri deditioe & de nostra salute cum eis disponamus. Illis responsum paucis ita reddidit heros: Præsumimus quidem de gratia Principum, quod sine livore ductu nostro ad præsentiam ipsorum venire possitis: sed quia sapientis est, omnia consultè facere, communicato eis hoc verbo, quantocyus ad vos revertar. His dictis abijt, & æquivoco suo, *Duci* videlicet *Brabantia*, qui ab omnibus Princeps super exercitum ordinatus fuerat, voluntatem illorum aperuit. (d) Cum ergo cognovissent illorum propositum, & eis constaret, quòd de castri deditioe agere velent, data fide, Principes ipsius castri septem secum in castra deduxerunt, convocatisque Principibus, hi ut pro se loquerentur, copiam eis fecerunt. Rogamus, ajunt, clementiam vestram, ut patientiam in nos habeatis, & Christianæ religionis memores, quæ, ut dicitis, omnem exercet pietatem, ipsam, ut decet religiosos, in nobis quoque manifestetis. Nos enim, licet Christiani non simus, non tamen sine religione vivimus: nam ut speramus, *Abrabei sumus*, ideoque à Sara uxore ipsius Sarraceni dicimur. Si verò credendum est, quòd Christus vester verus Deus & homo in cruce vos liberaverit, ideoque formam crucis vos habere gloriemini, ipsam quoque in nobis advertere potestis. Unde constat, etsi dispar sit religio, unum nos habere factorem, unum patrem, ideoque constat nos fratres esse, non professione, sed (e) humanitate. Qua propter patrem attendite, fratribus parcite: omnia nostra sunt vestra, dummodo vivendi vobiscum sit copia nobis. Iam nihil est, quod nobis arrogare possimus: de statu tamen nostro, qualis huc usque fuerit, vobis hoc aperimus. In castro, quod videtis, principatum habemus: quia inter nostros de meliore profapia sumus. Unde placeat vobis, ut captivi vestri simus: quia pro nostra liberatione non jam thesauros plurimos, sed & Christianos infinitos recipere potestis captivos. De his autem qui in castro sunt, si placet, talis fiat conditio, ut relicti omnibus egrediantur, nihil præter simplicem vestitum, & ipsum tenuissimum, secum portantes. Quòd si inventus fuerit quisquam aurum vel gemmas aut vestem preciosam vel aliud quid ferens, præter id quod determinatum est, sine omni mora capite plectatur. Hæc vobis gratanter offerimus: quia nihil nisi vivere querimus. Istius castri vestra sit possessio, dummodo nobis sola contingat evasio. Placuit (f) Principibus talis oblatio, hoc apud se tractantes, quòd in unius castri deditioe, duo quoque collateralia facilius obtinere possent, quorum unum *Baufort Gallicè*, Latine *bella fortitudo*, aliud verò (**). Firmataque est pax inter ipsos & castrum, ut res cœpta meliorem haberet processum. Missum tamen fuit ad Dn. *Cancellarium*, ut suo complacito firmaretur, hæc ordinatio. Ille tamen propter corporis debilitatem excusatum se haberi petiit, (g) & nec minus pacis indictio rara permansit. Fuerunt tamen qui huic dispensationi contradicerent, & hostes vi obtinere proponerent. Si istos, inquietes, violenter expugnaverimus, nullos de cætero adversarios habebimus: quia firmissimi castri dejectio, maximi timoris erit incusio, ita ut tinniant aures omnium nobis resistere volentium. Sic quidam dicebant. Plures tamen de bono pacis exultabant. Laborabat tamen pacis unitas, quia in omnibus non regnabat caritas. Inter hæc autem *Comes Adolfus*, terrere volens animos adversariorum, ipsos, qui hæc inter Principes loquebantur, ad fossata deducebat, ut plenariè perspicerent, quæ parata eis supplicia imminerent. Cum hæc fierent, & sic ab invicem dissentirent, fuerunt qui ad arma convolarent, & balistis & machinis castellanos impeterent. Qui se lædi videntes, nihilominus & ipsi jaëctis lapidibus & sagittis quosdam vulneraverunt, alios verò necaverunt. Sic aliis pugnantibus, aliis verò paci vacantibus, isti flebant cum flentibus & illi gaudebant cum

(c) ut gratiam ejus petamus, & dextras eis demus. (d) qui mox septem Principes ad eos destinavit, qui eos audirent, & audita referrent. Qui cum castro astarent, dixerunt obsessi. (e) natura & (f) Korneyus ita connectit sequentia: Placuit autem Principibus illis talis oblatio, & missum est pro Domino Cancellario, ut suo beneplacito &c. (**). deest hic aliquid in contextu, Banger. (g) asserens, ratum se habere, quicquid pro communi bono Principibus expediens videretur.

cum gaudentibus. Rursus tamen pax invaluit, & seua commotio quieuit. Cumque per aliquot dies hæc tractarentur, firmata est pacis conditio, hoc dispensante Cancellario, ut obsides darent, quo usque promissa persolverent, & ad sua remearent.

CAPUT V.

1. Obsessi à conditionibus, quas iniurant, recedunt, & castellum tutantur.	4. Panico terrore correpti, soluta obsidione, Tyrum redeunt.
2. Christiani diffidiis, & aliis vitiis hostium ferociam & potentiam augent.	5. Pars exercitus domum navigat. 1198.
3. Emittunt, qui Tyro commeatum advehant.	6. Archiep. Moguntinus Regem Armeniae nomine Romani Imperatoris coronat.
	7. Regem Armeniae & Principem Antiochiaë inter se conciliat.

His ita dispositis, cum illi suis hanc seriem exponerent, displicuit talis conditio. Et gravis facta est inter eos altercatio. Alii dicebant, ista se persolvere non posse, alii vero alios animabant, dicentes: Nonne castrum firmissimum tenemus, munitum viris fortibus & armis? stemus simul, ut vim vi repellere possimus. (a) Scientes etiam discordiam, quæ versabatur inter Principes, non parum sunt roborati, ut promissa immutarent, nec promissæ pactioni starent. Evacuata igitur pace, arma corripunt, nec ad persolvendum sed ad dimicandum se erigunt. Econtra nostrates ad resistendum se præparant, ad machinas cæteraque bellica instrumenta convolantes. Castellani vero neglectis obsidibus ex illo die, omni se virtute defendere nitentur. Nostrates vero minus prospere agebant, hostes vero magis ac magis contra eos invalescebant. Nimia enim pollentes astutia, ipsum fossatum, de quo plurimum confidebant, destruxerunt, & plures in eo aut succenderunt, aut gladio necaverunt. Quosdam etiam vivos extrahentes, ablatis capitibus, de muro præcipitaverunt. En quo discordia cives perduxit miseros? Illi enim unanimes perseverabant: isti autem dissidentes partim pugnabant, partim diversis negotiis vacabant. Et quia (***) caritate refrigescente, mente reversi sunt in Ægyptum, ideo Ægyptios, id est, tenebrarum filios, contra se sentiebant erectos. Nam propositum, secundum quod vocati sunt sancti, plures reliquerant, ideoque vitiis insidiantibus enerviter jacebant. Quanti enim fuerunt, qui pro Christo legitimas suas reliquerant, qui ibi meretriculis adhærebant? Has enim ad sua ministeria sub specie religionis quasi ex necessitate admittebant: postea Moabitidas sentiebant, quæ olim peccare fecerunt Israel, quando irato Domino coram hostibus cadebant. Quanti illic specie recti decipiebantur, qui navium suarum precio ditati, plus avaritiæ quàm Christi militiæ studebant? Quid de talibus dixerim? qui arrogantiam dediti, suis consimilibus in vana gloria se præferebant, & quos domi confortes habuerant, eis pacificari in peregrinatione volebant. Et cum Dominus dicat: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde, quomodo per tales vincere posset, qui spiritum timoris non habentes, spiritu superbiæ pleni, plus se hostibus Christi quàm suo condiscipulatu conformarent? Sed veniam peto: non enim, ut quenquam confundam, hæc scribo, sed dilectos in Christo moneo. Nunc ordinem persequamur. Deficiebant inter ista populo Dei cibaria, & necesse habebant Tyrum mittere pro victualibus comparandis. Propter timorem tamen hostium, non paucorum fuit ista legatio, sed plurimorum. Dimidiabant ergo exercitum, cum alii (b) irent, qui caruani dicebantur, alii vero in excubiis remanerent. Tunc itaque temporis (c) exierant, nec erant parva expectatio de illorum reditu: quia alii cibis indigebant, alii vero de periculo eorum metuebant. Auditum sanè fuerat in castris, Saphatinum eis imminere cum infinita multitudine de Persia & Media & Damasco, ut ipsos destrueret, & castrum liberaret. Inter has autem fluctuationes personuerunt buccinæ in castris Cancellarii, nunciantes venisse caruanos. Tum vero gaudebant omnes, excipientes suos cum gaudio. Scientes ergo Principes, imminere sibi hostes, consilio habito in vigilia purificationis B. Virginis, enunciari fecerunt in castris, ut omnes in mane parati essent configere cum hostibus. Fit igitur omnibus commune gaudium, commune tripudium, mutuis sermonibus se exhortantium, pro Christo aut vinci aut vincere volentium. Cumque omnes crastinam salutem sperarent, & ad certandum se devotè præpararent, subito sermo exivit inter fratres, quod tota familia Cancellarii & aliorum Principum, omnibus rebus suis jumentis impositis, versus Tyrum iter arriperet. Quo novitate omnes exterriti, cæperunt & ipsi properanter sua colligere, jumentis imponere, certatim post ipsos equitando vel peditando properare. Fiunt igitur tumultuationes fugientium, de tali mutatione morientium, & rerum suarum distractione dolentium. Quanti illic relictæ sunt ægroti: quanti vulnerati? qui hostibus ludibrio facti cælestibus sunt adunati. Nec minus tamen istorum

Uuuu 3. fuga

(a) & sic controversia impediens promissa mutata sunt. (***) Reinecciana editio ita: Et quia caritate refrigescente mente, reversi sunt. (b) pro victualibus irent. (c) exierant de Perside, Media & Damasco innumeri Saraceni, ut obsessis subvenirent.

fuga exterriti, fugiebant & ipsi. Utrobique timor & pusillanimitas: hi spiritum fortitudinis perdiderant, illi vero sua cecitate per devia trahebantur. Istitis fugientibus Dominus parere volebat, illos vero ipsius indignatio exagitabat. Nec inter ista defuit spiritus procellarum, tonitruis & coruscationibus & pluviarum inundationibus & grandine de caelo fugientes infestando. Cum ergo soluta obsidione apud *Tyrum & Accon* se recepissent, propter rumores, qui eos de morte Imperatoris terruerant, coeperunt de reditu disponere, & de statu eorum, qui remanere disponebant, ordinare, & victualia vel arma, quae sibi superabundabant, indigentibus erogare. Igitur adveniente Martio, ascensis navibus, favente Zephyro, omnes ferè Principes cum melioribus populi ad sua redierunt. Remansit tamen *Dominus Moguntinus* (d) & *Dominus Verdensis* & quidam de nobilioribus cum populo Dei, misericordiam ipsius & consolationem expectantes. Moguntinus tamen tunc aberat, in *Armenia* constitutus pro coronando Rege ejusdem terra, ad quod tamen negotium Cancellarius deputatus fuerat, qui ut dictum est, in *Cypro* similia perpetraverat. Sed cum esset apud *Baruth*, visum est Principibus, ut remanente Cancellario, Moguntinus vicem ejus suppleret, & ipsum Regem diademate imposito ad titulum Romani imperii coronaret. Ipse enim Rex omnimodis hoc affectans, audita fama virtutis populi Dei, & quia Dominus ad ipsorum introitum omnes inimicos eorum terruisset, & quia gloriose multa loca munita obtinissent, missis nunciis honoratis cum muneribus non paucis, ipsos Principes devotè salutavit, & quanto desiderio ipsorum adventum expectaverit, per scripta simul & verba amplissima intimavit: paratissimum se dicens *Romano subdi imperio*, si coronam diu desideratam ab ipsius mereretur suscipere nuncio. Glorietur ecclesia Romana, quae non solum in spiritualibus, sed etiam favente Christo dilatatur in temporalibus, ut etiam Reges transmarini hoc titulo affectent, insigniri. Viderint tamen illi, qui hac dignitate neglecta, plus diminutionem quam Romani orbis attendunt dilatationem. Moguntinus igitur, ut diximus, gloriose expleto hoc negotio, ipsum Regem *Armenia* & Principem *Antiochia* ad pacem concordiam reformavit, quorum dissentione non modicum ecclesia Dei in partibus illis diu turbata fuerat.

ARNOLDI, ABBATIS LVBECENSIS,

CHRONIC. SLAVORVM

LIBER VI,

CAPUT I.

1. Otto, Henrici L. filius, Coloniae à quibusdam Principibus Rex Romanus eligitur. - - - 1198.	3. Ab Adolpho, Archiep. Coloniensi, inauguratur.
2. Aquisgranum, ubi cives Philippi partes sequebantur, capit. 1198.	4. Innocentius III. electionem approbat & confirmat.

IN omnibus his non est averfus furor ejus, sed adhuc manus ejus extenta. Denique Principibus de peregrinatione reversis, Sion quidem, peccatis nostris praepedientibus, captiva remanebat: nec minus ecclesia in occiduis partibus bellis intestinis laborabat. Deficiente sanè Imperatore glorioso *Henrico*, per quem Deus terminos Imperii, ut dictum est, multum dilataverat, neglecta fide sive electione in filium ipsius facta, duo soles, id est, Reges exorti sunt, qui radiis invicem discordantibus Romani Imperii fines non modicè perturbabant. Siquidem *Colonia Agrippina* in regnis incluta, colloquio celebrato cum regni primatibus, de electione novi Regis tractare coepit. Huic colloquio intererat *Adolfus, Coloniensis Archiepiscopus, Conradus Moguntinus*, qui tamen praesentialiter aberat, transmarinis negotiis, ut praedictum est, occupatus, cujus vicem in omnibus negotiis ordinandis ipse Coloniensis tenebat, nec minus *Dominus Trevirensis* talibus se negotiis non absentabat. Intererat quoque *Palatinus de Rbeno Henricus*, (*) cum multis nobilibus, qui omnes unanimi consensu *Oibonem, Henrici, nobilissimi Principis & Ducis, filium, in Pieltavio adhuc constitutum*, in Regem & Romani Imperii Principem elegerunt, missisque legatis, eum cum summo honore *Coloniae* usque perduxerunt. Nec defuit inter ista benevolentia avunculi sui *Richardus, Regis Angliae*, cum maximis copiis thesaurorum ad tantam vocationem eum amplissime promovendo.

2. Confirmataque electione Regis *Othonis*, ipse collecto robore militum, aspirantibus suis electoribus, obsidione maxima *Aquisgranum* vallavit, quae contra eum, fidem adhuc servans Imperatori mortuo, sive ipsius fratri *Philippo*, nimis obstinata erat. Quam tamen non sine difficultate & expensis plurimis, septuaginta videlicet *marcarum millibus*, violenter obtinuit, unctus.

(d) Fuit Conradus Comes de Wittelsbach Palatinus Rheni.
(*) imò aberat.

unctusque (a) in Regem ab Adolfo memorato Archiepiscopo, in sedem Imperii est sublimatus, & Romanorum Augustus salutatus. Talis igitur electio sive Regis ordinatio, per legatos honoratos à Dn. Colonienfi, sive ab aliis Archiepiscopis & Principibus primoribus, Dn. Innocentio, Romanæ sedis summo Pontifici, insinuata est, omnibus obnixè postulantibus, ut electionem sive ordinationem Regis Othonis approbaret, ipsamque sua auctoritate confirmaret. Qui nimis gavisus est, & non solum ipsius electionem approbavit, sed ipsum Othonem imperio dignissimum iudicavit, eumque filium suum dilectum declaravit, missisque epistolis, omnibus Prælatibus, Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, regalia tenentibus, obtentu obœdientia, ut Regi electo servirent, mandavit.

CAPUT II.

1. Philippus, Henrici VI. frater, Moguntia à majori parte Imperii Rex Romanus renunciatur, & ab Archiep. Tarentino, consecratur.	gem, & Eniferum Imperii facit.
1198.	1199.
2. Premislaum, Ducem Bohemia, Re-	3. Ex Ottonis & Philippi diffidio magna in regno & ecclesia turbæ nata.
1198.	1199.
	4. Ad Mosellam conflagunt, utrinque clade accepta.
	1199.

Inter hæc Philippus, qui imperialia tenebat, fratri succedere aspirabat, quem multorum copia juvabat Saxonum, Francorum, Suevorum, Bavavorum, utpote qui omnia loca munita, civitates, castra, tenebat: & cum sola Colonia & pars quedam Westphalia Othoni faveret, totum robur Imperii Philippo adhærebat. Coadunata igitur multitudo Prælatorum & Principum de Franconia, Saxonia, Suevia, Bavaria, Turingia apud Moguntiam, consensu & favore omnium in Regem est electus, & à Dn. Tarentino Archiepiscopo consensu cleri & conniventia Capituli majoris sine præiudicio Dn. Moguntini Conradi, qui, ut sæpe dictum est, tunc aberat, cum magna solennitate Rex consecratur, & Romanorum Augustus salutatur. Ibi quoque Regina regio diademate non tamen coronata, sed *circulata* (a) processit, quæ de Gracia oriunda Philippo nupserrat, & ejus dignitatem non modicè in suis partibus auxerat. Bojemo etiam major dignitas accessit, ut cum antea Ducatum teneret, titulo Regio à Philippo sublimatus, ibi & ipse procederet coronatus, & gladii regii bajulus. His Regibus non conregnantibus, sed discordantibus, turbatur Ecclesia, oriuntur schismata, dissensiones, partes adulantium, hinc inde placere volentium. Apostolicus Othonem constanter firmabat, Prælatos auctoritate sua ei subdebant, Archiepiscoporum nullum pallio pontificali induebat, nisi Othonem omni fidelitate devotionis honoraret. Sicque fit, ut clerus ex magna parte pastoris timens sententiam, Othoni faveret. Philippus autem factu seculari sublimatus, in temporalibus magis prævalebat: Quamvis nonnulli Pontificum, neglecto mandato Apostolici, quibusdam tergiversationibus servire Othoni dissimularent: quidam verò palam ei contradicentes, usque in finem vite inobœdientes perseverare non timerent. Philippus igitur accepta benedictione, cum iisdem copiis, Bojemo comitante, per dexera Rheni & Mosellæ partibus Colonia appropriare cepit. Cui Orbo cum suis animosus obvius erat. Qui quoniam potens erat viribus, audax animo, rugiens, ut catulus leonis, fuscitatus ad prædam, ad bella paratus, aut vincere aut vinci affectabat. Philippus verò, cui plus roboris erat, astutia magis quam congressionibus vincere studebat. Cum ergo exercitus Philippi Regis Mosellam transire pararet, qui de parte Othonis erant, ei violenter resistebant, & facta strage, ex utraque parte non pauci cecidere. Sicque Philippo redeunde, Bojemus ad sua reversus est.

CAPUT III.

1. Conradus, Archiep. Moguntinus moritur.	2. Ecclesia Moguntina propter <i>δύο</i> <i>πισκόπους</i> duos electos schismate laborat.
1200.	

Circa dies illos Moguntinus Conradus vita excessit, & statim in tam nobili sede schisma non defuit. Fautores siquidem (a) Lippoldum ecclesie Moguntinae præficiunt: ecclesiastici verò viri sententiam Apostolici timentes ad tantam dignitatem Sifridum elegerunt. Ille imperialia à Philippo tenens, civitatibus & castris militari manu longè lateque prævalabat: iste spiritualibus confirmatus, sibi subditos quiete regebat.

CAPUT

(a) Innocentius Papa Othonem in Regem Romanorum Aquisgrani coronari præcepit, per Adolphum Archiepiscopum Coloniensem.

(a) Regina circulata, quæ loco coronæ circulum, ab una aure ad alteram circumductum gestat. Bangert.

(a) Philippi MSC. B. R.

CAPUT IV.

1. Ludolphus, Archiep. Magdeb. moritur: succedit Albertus.	tunc extra muros civitatis situm erat, diripiunt. - 1199.
2. Philippus Brunsvicum obsidione cingit. - - - 1199.	5. B. Ægidius miraculis claret.
3. Henricus, Ottonis frater, hostem repellit.	6. Desperata expugnatione obsidio solvitur.
4. Hostes cœnobium Ægidianum, quod	7. S. Auctor Brunsvico urbi præsidio esse creditur.

¹ Tunc temporis *Ludolphus, Magdeburgensis Archiepiscopus*, vita excessit, & *Dn. Albertus*, ejusdem ecclesiæ major præpositus, in sedem sublimatus est. Qui quoniam in electione sua, quosdam æmulos habuit, per semetipsum *ad Dn. Apostolicum* (a) *excedens*, sicut in Præpositura ita & in Episcopatu ab ipso confirmatus, cum honore ad sua reversus est, ita ut *Othoni* Regi faveret, & ejus principatui non contradiceret. Exinde Philippus de multis copiis præsumens, Othonem iteratò impetiit, & contracto exercitu veniens *Brunschwig*, civitatem arctare cœpit.

² Tunc temporis *Otho* Rex defuit: sed frater ejus *Henricus Palatinus* civitatem constanter tenuit. Adversarii tamen ipsam civitatem circa monasterium *B. Ægidii* intrantes, & pontem occupantes, ipsam ferè civitatem irruperant. Quod cognoscens, qui intus erant, in alio latere civitatis occupati, ubi cum majore robore *Philippus* Rex esse videbatur, subito ad resistendum conversi, hostes in fugam convertunt, ipsosque balistarum jaculis repellunt. Interea quidam latrunculi domum *B. Ægidii*, quæ contigua erat, irrumpunt, & quadam barbarica ferocitate, Monachos invadunt, vestibus exuunt, officinas claustrales, dormitorium, (b) culinam utensilibus suis privaverunt, ita ut ipsi oratorio non parcentes, securibusque ostia succidentes, ornamenta ecclesiæ diripere conarentur. Quæ tamen tutante Deo quorundam Monachorum industria conservata sunt, qui ostium sacrarii quibusdam instrumentis astute celaverunt, ita ut paries solidus videretur. Et sic, ut in diebus *Rachelis*, sollicitudo quærentis delusa est. *Cancellarius* tamen *Conradus* audita direptione ecclesiæ cum multitudine supervenit, & seditione

³ sedata, raptos in justos procul abegit. Nec defuit vindicta Dei. Nam sequenti die unus illorum, qui præ cæteris violentior fuerat, in amentiam raptus, coram omnibus miserè vitam finivit. Nec mirum. Quantæ enim virtutes ab antiquis diebus in eadem domo per misericordiam Dei orationibus *B. Ægidii* celebratæ sunt? quanti dæmones ab obsessis corporibus fugati, cæci illuminati, claudi, paralytici curati, & de diversis laqueis & compedibus sive carceribus diversis in locis afflictis, liberati? qui ad ipsam domum *B. Ægidii* cum hymnis & laudibus Dei confluentes, liberationis suæ memorias, ut nunc videri potest, cum gaudio ibi reliquerunt. Non tamen aliquibus in scandalum veniat, si fortè peccatis latentibus, ipsa domus tantarum virtutum à filiis *Belial*, Deo permittente, ad tempus afflictæ est: cum ipse Dominus virtutum & Rex gloriæ in nostra redemptione positus à manibus impiorum se teneri & crucifigi passus sit.

⁴ Crevit tamen civitatis obsidio per aliquot dies, sed qui intus erant, confortabantur, exteriores verò affligebantur. Interiores ciborum affluentis fruebantur, exteriores verò fame & inedia torquebantur. *Othonis* sanè homines, qui exteriores excubias servabant, in rupibus & vallibus & sylvis latitantes, plaustra cum victualibus, de diversis locis & civitatibus venientia, impetu valido præpedientes, hominibus occisis, quibusdam verò captivatis, rebus & equis ablati, ipsa victualia in dispersionem dederunt. Videres illic fluctuantes rivos cerevisiæ seu vini, qui destructis vasis cum inundatione vehementi terram irrigabant. Taliter, hostes afflictis, magis abesse quàm adesse volebant. Conditione tamen quadam pacis interposita, obsidio soluta est, & illi sine honore discesserunt, nec ultra civitatem impetere adjecerunt.

⁵ Est enim non parva spes civitati illi de suffragiis *B. Auctoris, Archiepiscopi Trevirensis*, cujus corpus ibi requiescit, quod *Gertrudis, Marchionissa, Ecberti Marchionis conjux*, cum tempore viduitatis suæ ipsum monasterium fundasset, à Trevirensibus multis supplicationibus obtinuit, & in eodem monasterio cum aliis corporibus Thebeorum martyrum, ut nunc cernitur, in sarcophago honorificè collocavit. Et quia idem Pontifex, cum terra sua ab Hunnis vastaretur, qui sanctas virgines *Coloniæ* trucidaverunt, civitatem Trevirorum, quam tunc regebat, orationibus suis illam protegebat, ipsam adhuc virtutem apud Dominum habere creditur, ut civitatem, in qua nunc requiescit, suis orationibus ab hostium incursum protegat & defendat. Unde mos inolevit *Brunsvicensibus*, ut cum timore obsidionis arctantur, reliquias memoratas circa ambitum suæ civitatis cum litanis & Dei laudibus & elemosynarum largitionibus devotè circumferant, & infra ipsum ambitum nullos hostium incursum perferant. Res est probata & in liberatione eorum sæpius experta.

CAPUT

(a) accedens MSC. B. R.

(b) coquinam MSC. L. B.

CAPUT V.

1. Philippus Bohemix Regi, propter divortium cum uxore factum regnum adimit, Theobaldo substituto. - - 1200.	direpta est.
2. Bohemus cum Ottone, & Hermano Landgravio contra Philippum exercitum educit. - 1201.	5. Inprimis sacris virginibus vis illata.
3. Philippus contra Thuringiam invadit.	6. Bohemus Misniam vastat.
4. Thuringia ab utroque exercitu scede	7. Otto castrum Herlingsbergam ædificat. - - 1201.
	8. Goslarienses ex Herlingsberga & Lichtenberga affliguntur.
	9. Lichtenbergam capit Comes de Hartsburg.

Sequenti anno *Odackerus Bojemus* legitimam suam repudians, *aliam de Ungaria duxit uxorem*. Unde commotus frater repudiat, *Theodoricus, Marcbio Mysnensis*, unâ cum *Duce Bernharde*, qui Philippi Regis familiares fuerunt, hoc apud ipsum obtinuerunt, ut regnum sive Ducatum Bojemix *Odackero* adultero auferret, & ad *Theobaldum* puerum, qui tunc *Magdeburgi* studebat, *Theobaldi* filium, transferret. Quod & factum est. Unde commotus *Bojemus*, à Philippo alienatus, *Landgravo Thuringia Hermanno* confederatus est, qui contra Philippum sentientes, multa contra cum machinari cœperunt. *Hermannus* ergo, qui filius fororis *Friderici* Imperatoris fuerat, immemor consanguinitatis & jurisjurandi, ad *Orthonem* Regem se transtulit, ita ut *Northen* (*) & *Mulenbausen* ab ipso in beneficio susciperet, & cum eo, adjuncto *Bojemo*, exercitum contra Philippum produceret, & propriam terram hac occasione irrecuperabiliter vastaret. Philippus enim cum manu gravi, *Lippoldo Moguntino* auxilium ferente & aliis multis copiis, *Thuringiam* intravit, & *Erpifordia* consistens, totam terram in circuitu vastabat. Nec minus, qui de foris erant, provinciam vastabant. Sunt enim *Bojemi* natura pravi, actu scelerati, & nunquam expeditionem suscipere volunt, nisi liberam habeant potestatem vastandi sancta cum non sanctis. Nec defuit ibi illud perditissimum hominum genus, qui *Value* (a) dicuntur, crudelitates suas & nequitas exercentes, de quibus loqui non est ædificatio, sed miseria. Cum igitur adversarii cum Philippo congredi timerent, ut dictum est, omnia pervagantes, rebus multis *Thuringiam* spoliaverunt. *Sedecim* sanè ecclesie conventuales religiosorum tam virorum quam mulierum, cum *parochiis CCCL.* à *Bojemis* destructæ sunt, & cum cæteris (**) mobilibus ipsa ornamenta ecclesiarum à sceleratis inquinata sunt. Videres illic pessimum quemque, quod dictu nefas est, pro *camisia* (b) indutum alba, accinctum stola, alium pro tunica uti *Dalmatica*, tertium pro *chlamyde* amictum casula. Alterius cujuslibet scelerati equus palla altaris discurrebat opertus. Et quod sine lachrymis & gemitu dici vix potest, religiosas & nobiles Deo dicatas *fœminas*, ad strepas equorum ligatas, quasi captivas trahebant: templa Dei non manu facta libidinose polluebant. Inter quas nonnullæ hoc genere tormenti ad mortem usque vexatæ sunt. Quid istas nisi inter martyres deputare possumus? Absit enim à Christi fidelibus, ut eas sponte à tam turpibus, ut ita dicam, canibus credant voluisse inquinari. Cum igitur caro vim fit passa, hoc volumus & procul dubio speramus, quod spiritu reluctante anima Deo dicata permanserit inviolata. Nonne in primitiva ecclesia, quando persecutio instabat martyrum, hoc genus mortis sanctis & nominatis virginibus, ut in passionibus earum legimus, ab impiis iudicibus sive tortoribus sæpius intentatum est? Sed si à pio sponso earum, Iesu Christo, qui idololatrias illos in his prevalere volebat, ab omnibus misericorditer & miraculose sunt liberatæ, non minus istas in consortio illarum sperandas credimus, quæ tempore ecclesie à fidei professoribus non cultoribus talia sustinuerunt, in castitatis professione perseverantes. Nonne huic simile invenitur de sancta virgine & matre *Irene*? quæ pessimo iudici scortum sibi minanti sic respondit: Non reputo quàm crudeli quàm turpi mortis genere corpus deficiat, dum spiritus tormentis non cedens, nec carnis illecebris consentiens, intactus & ilibatus Deo permaneat. Nunquid polluti sunt martyres de sacrificiis idolorum, quibus tu sanguinem demonibus immolatum, violenter ore aperto infundi iussisti? Non sunt polluti, imo pro his & aliis irrogatis sibi pœnis & injuriis æternaliter sunt coronati. His & aliis exemplis instructi, credimus & has coronatas, quæ castitatè veraciter professæ, nolentes non consentientes hoc genere mortis defecerunt. *Bojemus* autem usque *Halam* procedens, enormia perpetrans, per terram *Marchionis*, ut de eo vindictam expeteret, ad sua reversus est, non sine gravi jactura suorum, qui stragem non parvam diversis in locis perpessi sunt, Deo eis reddente secundum nequitas operum suorum. Rex autem *Orbo* reversus ad sua, nondum dimisso exercitu, ædificavit castrum firmissimum *Harlungenberg*. (c) Unde *Goslarienses* nimis afflicti sunt, ita ut multi de civitate exeun-

(*) Northem. MSC. Bœkel. (a) MSC. Ranzovianum VValuwen. Kranz. Valvi. VValones intelligere videtur. Bangert. (**) monialibus MSC. Bœkel. (b) linea tunica. Bangert. (c) Herlingsberg castrum in edito monte contra arces *VVidelagam* & *Fineburgum* situm fuit. Id anno 1201 ab *Ottone*, ad affligendos *Goslarienses*, qui Philippum sequebantur, conditum fuit. Korner.

tibus, ipsa civitas ex magna parte desolata videretur. Siquidem ipsa civitas inedia & fame laborabat, in oriente quidem oppositum habens castrum novum, in occidente verò castrum *Lichtenberg*. Nec permittebantur intrare civitatem plaustra seu vehicula, quæ civibus inclusis necessaria afferrent. Medio tamen tempore *Lichtenberg* ab *Hermanno*, Comite de *Hartesberg*, infidiosè capta est, & civitas de tanta obsidione partim soluta est. Postea tamen occasione ejusdem castri *Goslaria* desolata est.

CAPUT VI.

1. Philippus iterum contra Ottonem movet. - - - 1202.

2. Otto cum suis Brunsvicensibus, & Henrico fratre, illi occurrit.

3. Philippus Henrico minatur, se ipsi

Palatinum ablaturum, ni à fratre recedat.

4. Hic ergo, relicto fratre, ad Philippum transit. - - - 1202.

5. Brunsvicenses Goslariensibus damna inferunt.

A Liquantulum temporis fluxerat, & rursus *Philippus* cum militum manu partibus *Orthonis* apropiabat. Qui cum *Brunschwig* confisteret, collecta militum multitudo vel etiam civium, qui propter continuas bellorum exercitationes gladiis & sagittis & lanceis (a) non parum prævalent, obviam ei processit, prope *Goslariam* castra (b) metanti. In comitatu ejus erat frater ejus *Palatinus* cum copiis non parvis, quas de *Aldenburg* (c) & de *Stadio* & ministerialium suorum numero contraxerat. Cumque fratres, vallati tantis exercitibus, prope villam, quæ (*) *Bruchtorph* dicitur, confisterent, repente quædam inopinata discordia emerfit, quæ semper suos cives miseros facit juxta illud *Poetæ*: En quò discordia cives perduxit miseros, &c. Et illa congregatio in stuporem & mœrorem versa, infecto negotio soluta est. *Palatinus* sanè, qui partes fratris (d) instanter juvabat, continuas minas à *Philippo* audiebat, quòd dignitatem Palatii, quam circa *Rhenum* habebat, perderet, nisi à fratre recederet. Dicebat enim se nolle tolerare, quòd rebus Palatii gravaretur, quas ipse & non alius dispendare videretur. Durum igitur visum est *Palatino*, utrobique dispendium pati, in fratris servitio sua expendere, & neglecto *Philippo*, Palatii dignitatem perdere. In ipso igitur congressionis articulo, (e) frater *Regis* ita locutus est clanculo: Frater, ego quidem tibi servire dupliciter teneor, & jure consanguinitatis & fide regie majestatis. Ut igitur plenariè tibi possum assistere, æquum est, ut aliquid emolumenti debeam à te accipere. Dimittas ergo mihi civitatem *Brunschwig* & castrum *Lichtenberg*, ut his munitionibus roboratus, omnibus adversariis tuis circumquaque resistere sim paratus. His auditis frater *Rex* non sine indignatione respondit: Non sic, frater mi; magis expedit, me primum regni gubernacula potenter possidere, (f) & te omnia, quæ volumus, unà mecum æqualiter tenere. Nolo, ut quadam formidine territus, aliqua modò facere videar, quæ fortè in posterum quasi pœnitens mutare compellar. Quid plura? sive deliberatione, sive necessitate, *Palatinus*, relicto fratre, multis mirantibus, vel etiam lachrymantibus, ad *Philippum* transit, & *Otho* in *Brunschwig* rediit. Inter hæc tamen *Goslarienses* à *Brunsvicensibus* continuas oppressiones seu dilapidationes tolerabant: quia eos frequenter foris negotiantes vel captivabant, vel casulis argenteis destructis supra modum damnificabant.

CAPUT VII.

1. *Guncelinus* *Lichtenbergam* frustra obsidet. - - - 1202.

2. *Goslariæ* exercitum admovet; quam captam diripit.

3. *Ædificiis* & templis parcitum est.

Post hæc *Guncelinus*, dapifer *Regis* *Orthonis*, ipso Rege in *Colonia* morante, cum castrum *Lichtenberg* requirere vellet, quia *Brunsvicenses* de eodem castro multas infestationes patiebantur: convocatis amicis, castrum obsedit. Sed quia nimis erat munitum, callo labore in obsidione defecerunt. Consilio ergo habito, *Goslariam* se convertunt, (a) & impetu valido ipsam impugnare cœperunt. Et quia ut dictum est, ex magna parte desolata erat, nec militum manu munita, subito ab hostibus capitur, & direptionem maximam patitur. Præsidio tamen erat *Hermannus* (b) cum paucis de *Hartesburg*: qui quoniam resistere non valebat, irruentibus hostibus, fugiens cum suis evasit. Depopulata est igitur (c) civitas opulenta valde, ita ut captivatis civibus, & plaustris innumeris de diversis locis adductis, per octo dies spolia deferrentur civitati. Inter quæ erat tanta copia piperis & aromatum, ut modis ea & acervis maximis dividerent. Et quia ipsa civitas diu contra *Orthonem* steterat, alii ipsam igne supposito succedere volebant, alii ecclesias destruere parabant. Quidam etiam ecclesiam *B. Matthei* armati intran-

(a) abundabant.

(b) metatus.

(c) Brema.

(*) *Bruchtorph* MSC. L. B.

(d) constanter.

(e) fratri Regi.

(f) & sic omnia, quæ volueris, unà mecum æqualiter poteris tenere.

(a) *Otto* Rex congregatis amicis suis *Goslariam* obsidione vallavit.(b) Comes de *Hartesburg* cum paucis.

(c) regia illa civitas.

intrantes, coronas aureas & cætera ornamenta innumera, à regibus largè collata, (d) deferre parabant. Sed divinitus hac voluntate mutata, obsides civium accipiunt, & civitatem (e) usque ad adventum Regis relinquunt. Placuit hoc Regi, & cum eam securius (f) possideret, quædam ablata civibus reddidit, & ipsam de cætero subiectam tenuit.

CAPUT VIII.

1. Philippus nova expeditione in Thuringiam suscepta obsidet Weissenfee. - - - 1204. 2. Bohemus Hermannus Landgravio auxilio venit. 3. Metuens Philippi arma, per Conradum, March. reconciliari illi cupit.	4. Fugâ se subducit. 5. Landgravius à Philippo in gratiam recipitur. - - - 1204. 6. Bohemius dimidia parte regni multiplicatur.

POST hæc (a) Philippus Rex expeditionem secundam in Thuringiam ordinavit, & obsidione maxima civitatem Weissenfee, quæ in medio terræ Lantgrafii sita erat, vallavit. Cumque per aliquod tempus crevisset obsidio, Hermannus Landgravius nimis afflictus erat, qui Regi resistere non valebat. Venit tamen confederatus suus Bohemus, auxilium amico latutus. Qui cum esset circa Orlemunde, intelligens virtutem Philippi, expavit, & qualiter evaderet, animo tractare cœpit. Contulit tamen dolosè cum Conrado, Marchione Landespergensis, qualiter ad gratiam Regis, ipso mediante, venire posset. Cumque Marchio id se agere fideliter spondidisset, dicebat Bohemus, quia tunc tempus instabat prandii: Vos ad castra revertamini: sciatis tamen me finaliter ad gratiam Philippi Regis velle venire, & nullo modo hinc recedam, nisi per vos faciem ejus videam. Cum igitur Marggrafius ad castra remeasset, illic Bohemus, relictis omnibus suis cum castris, excepta ferula, quæ Bojemi uti solent, ascensis caballis fugam inivit. Quem cum quadringentis viris Orbo, Palatinus de Wittelsbach, persecutus est usque ad sylvam, quæ Behemerwald dicitur. Quod videns Landgravius magis timuit, & nullum videns subterfugium, nulla prorsus conditione interposita, ad pedes Philippi supplex venit. Qui cum diutius in terra jaceret, & eum Rex de perfidia & stultitia nimis argueret, tandem circumstantium alloquiis admonitus, eum à terra levavit, & in osculo recepit. Odackerus autem à Philippo in tantum est humiliatus, ut dimidietatem Ducatus vix obtineret, reliquam partem Theobaldus supra dictus possideret. Nunc his omisfis ad nostra revertamur.

CAPUT IX.

1. Otto Marchio Kanutum bello laesit. - - - 1195. 2. Kanutus navali exercitu per Oderam contra eum ascendit. 3. Rügiani, Polabi & Obotriti Regis partes juvant.	4. In prælio utrinque multi cadunt. 5. Petrus Cancellarius, Episcopus Roschildensis, copiarum Dux, captus. 6. Morbo simulato indiligentiùs assertus elabatur.

INTEREA non defuerunt nova in Dania & Nordalbingia, siquidem Orbo, Marggrafius de Brandenburg infestabat Kanutum Regem, subjiciens sibi quosdam Slavos, quos Rex suæ ditionis esse dicebat. Unde commotus Rex expeditionem contra eum ordinavit, & classe terram suam intra vit per aquam, quæ Odera (*) dicitur, quæ in mari descensum habet. Cui occurrerunt Rügiani seu Rani, cum Polabis & Obotritis. Rex tamen in insula Mone consistebat, Petro Cancellario exercitum ducente. Cumque eis Marchio occurrisset in multitudine militum & Slavorum, ex utraque parte vulnerati ceciderunt. Inter alios frater Episcopi Durbermus cecidit, & Cancellarius vulneratus in captivitate ivit. Sicque expeditio illa soluta est. Episcopus (a) autem in gravi custodia ab Orbone tenebatur, sperante se per eum multos captivos recipere, vel multam partem Slavia possidere. Aliquantulum (b) temporis fluxerat, & episcopus in custodia tenebatur. Cumque de vulnere accepto ægrotaret, ipse callidus & astutus majorem infirmitatem, de se simulabat, ut quasi seipsum desperaret. Marchio igitur quadam humanitate ductus, timens etiam infamiam, ne Episcopus in custodia nimis dura deficeret, eum indulgentius habere cœpit, deputato sibi custode quodam Ludolfo nomine. Episcopus igitur nactus opportunitatem, cum suo custode de sua liberatione tractare cœpit. Et quid plura? Custode (c) consensiente & cooperante Episcopus de custodia eripitur, & ad sua revertitur, & Ludolfus non parva mercede remuneratur.

CAPUT

(d) auferre nitentur. (e) illasum. (f) possideret.

(a) 1204 Bangert.

(*) VVernowe MSC. Ranzov.

(a) Cancellarius autem Regis Episcopus Roschildensis.

(b) Cumque.

diutius teneretur, ex vulnere suscepto cœpit, infirmari aliquantulum.

(c) consentiente MSC.

Boeke.

CAPUT X.

1. Otho, Adolpho Comite assumpto, denuo Slaviam vastat. 1195. | 2. Adolphus gravem Kanuti iram in se provocat.

Proxima verò hyeme, quæ fluvios & paludes durius constrinxerat, *Otho Marchio* coadunato exercitu, *Adolfo Comite* auxilium ferente, totam Slaviam vastavit, nec terræ *Ieromari*, quæ *Tribuses* dicitur, pepercit, ita ut ipsam *Rugiam* vastasset, si glacies stagni, quod terras dividit, soluta non fuisset. Unde *Adolfus* gravem Regis indignationem pertulit, & de cætero gratiæ illius alienus extitit. Sæpius enim Regem offenderat, tum quia *Slavos* sæpius impetebat, tum quia cum *Waldemaro Episcopo* contra eum quandoque senserat.

CAPUT XI.

1. Kanutus Holfatiam invadens Reinoldesburgum usque pervenit. 1196. | 2. Adolphus ipsi cum sociis, quos duxerat, occurrit.
3. Re infecta discessum est.

Instante igitur æstate, *Canutus Rex* contra *Adolfum* exercitum perduxit ad *Egdoram* in loco, qui *Reinoldesburg* dicitur. (a) Cui Comes occurrit cum innumera militum multitudine, auxilium ferente *Othone Marchione* cum armatorum multitudine. Aderat ibi *Simon, Comes de Teckenburg*, *Bernhardus de Wilipia*, (b) *Mauricius de Aldenburg*, & alii multi. Dominus quoque *Hartuius*, *Bremensis Archiepiscopus*, huic collegio (c) non defuit. Hos omnes Comes de suis sumptibus copiosè procuravit diebus non paucis, non sine admiratione multorum, quod tantis expensis Comes sufficere potuisset. Cùm igitur aqua eos ab invicem divideret, & Rex ad istos transire dissimularet, nec isti eum impetere audebant: Rex tandem castra movens, ad sua reversus est. Et ita expeditio illa sine pacis conditione soluta est.

CAPUT XII.

1. Comes Reinoldesburgum munit. 1196. | 4. Obsessi cum Canuto de arce illi tradenda occultè agunt.
2. Kanuto redeunti castellum illud tradere coactus est. 1197. | 5. Adolpho se dedere coguntur.
3. Comes Lauenburgum obfidet. | 6. Adolphus Henrico Palatino reconciliatur.

Transacta hyeme, statim *Adolfus Comes* castrum *Reinoldesburg* antiquum reædificare cœpit, sperans se hac munitione impetum Regis evadere. Sed Rex non immemor suarum injuriarum, adveniente Majo, coadunato exercitu cum multitudine gravi ad *Egdoram* venit: nec minus Comes cum suis affuit. Qui cùm impetum Regis ferre non valeret, conditione pacis interposita, sic ad Regis gratiam venit, ut ipsum castrum Regi cederet, & Comes sua quietius possideret. Rex autem ipsum castrum ampliando firmiter ædificavit, collocatis illic viris & armis plurimis, pontemque latissimum super *Egdoram* sterni fecit, & exinde liberum exitum & introitum in terram Comitum habuit, sicque paulatim simultates & occasiones contra Comitem exortæ sunt. Comes tamen unà cum æquivoco suo *Adolfo, Comite de Dasle, Lauenburg* obsidere cœpit, ædificato castro *Hardenburg*, per quod ipsum castrum nimis arctabat, ita ut castellani nec introitum, nec exitum habere possent. Crevit igitur obsidio: quia Comes copiam navium de *Hammenburg* adduxerat, quas viris & machinis optimè munierat. Cumque castrum & per aquas & per terras arctaretur, & *Dux Henricus*, qui & *Palatinus*, illud liberare non posset, deficientibus jam victualibus, viri castellani de deditione castri agere cœperunt. Missis igitur clanculo legatis ad *Canutum* Regem, ei castrum offerunt resignandum. Qui gavisus est, & gratias agens castellanis, misit ad eos *Rudolfum* quendam virum illustrem de *Holfatia*, ut ipsi castrum loco suo resignarent, & vexillo regio sibi illud intitulerent, promittens se brevi venturum, & castrum de hostibus redempturum. Quod intelligentes (a) nepotes, ipsam castrum arctius impugnare cœperunt, & quia victualia defecerant, ipsum sibi citius potenter subjugarunt. Hoc audiens Rex, & callidè dissimulans, ipsos Comites amplius exosos habere cœpit. Postea tamen mediantibus amicis, *Comes Adolfus* ad gratiam *Palatini* venit, & facti sunt amicissimi, ita ut (b) *Dux* patrimonio suo, quod (c) circa fluvium, qui *Gamme* dicitur, habebat, eum inbeneficiaret, & Comes septingentas marcas (d) ei persolveret.

CAPUT

(a) Pro eo, quod Ottonem Marchionem de Brandenburg contra ipsum roborasset. (b) *WVelpen*.
(c) exercitui.
(a) Comites. (b) *Henricus Palatinus*. (c) quod prope Albiam habebat, dictum *Gamme*. (d) *Lubicenses*.

CAPUT XIII.

1. Kanutus Rex Boruinum & Niclotum contra Comitem de Dassel emit- tit.
2. Niclotus in prælio cadit.
3. Slavi irritati magnam stragem in exer- citu Comitis edunt.
4. Comes inde suorum odium incurrit.
5. Adolphus, Holf. Comes non minus propter injurias suis illatas infidiis petitur.
6. A Comite ejecti ad Kanutum, & Waldemarum Ducem confuge- rant.
7. Cives Lubecenses in Sconia à Rege detinentur.
8. Waldemarum valida manu circa medium fere Septembrem Holsa- tiam invadit. 1201.
9. Prælio Adolphum superat.
10. Itzehoam capit: Sigebergum & Tra- vemundam obsidet: Plöna poti- tur.
11. Secunda expeditione circa finem Octobris Hamburgum cum copiis venit. 1201.
12. Raceburgum deditioe capit.
13. Lauenburgum expugnare non pot- est.
14. Etiam Witteburgum & Gadebu- schum ei deduntur.
15. Lubecenses necessitate compulsi se illi permittunt.
16. Loca occupata, & adhuc occupanda Præfectis assignat.

Inter hæc *Henricus*, qui & *Baruinus*, & *Nicolaus*, (a) de voluntate *Regis Canuti* expeditionem in terram *Comitis Adolphi de Dasse* ordinaverunt, quibus idem Comes cum suis occurrit ad locum, qui (b) *Warskowie* dicitur. Cumque acies ordinassent, *Nicolaus* 2 prior insultum in hostes faciens, interfectus est, vir bonus & prudens, cujus ruina tota *Slavia* in mœrorem est versa, ita ut in ultionem ipsius multi perirent. Nam cognito casu tanti viri, 3 hostes (c) armis insistant, & innumera strage (d) Teutonicos prosternunt, ut vix *Comite* cum quibusdam militibus evadente, exceptis captivis septingenti viri gladio interirent. Heu, heu, quot viduæ gemitus lachrymasque dedere. Deficientibus sanè viris terra spatiosa quasi inculta manebat, & spinas & tribulos germinans, nec aratra nec juga bouum sentiebat. Exinde 4 autem *Comes* prædictus minus gratus terræ suæ fuit, utpote qui tantæ ruinæ auctor extitit. Ipse enim cum nepote suo *Adolfo Thetmarciam*, quæ Regi subdita videbatur, intraverat, quam spoliata non parva cæde affecerat. Non minus autem *Comes Adolfus* insidias suorum tolera- 5 bat, propter quosdam, quos pecunia multaverat, videlicet *Henricum* cognomine *Busche*, quem etiam captivatum in vincula conjecerat, *Eggonem* quoque, *de Sturgia*, *Branonem de Tralowe*. His congau- 6 dentes illi erant, quos *Comes* de terra ejecerat, & apud Ducem (e) *Waldemarum* in *Iutia* exulabant, videlicet *Scacco* & fratres ejus, *Widdagus* & *Radulfus*, *Ulbo*, *Timo* cum fratre *Marquardo*, omnes con- sanguinei *Marcradi* præfecti, (f) qui à Comite præfato de terra ejectus, ibidem exilio cum uxore, *Ida* nomine, defecerat. Hi cotidie per seipfos & per internuncios continuè zizania discordiæ in terra *Comitis* præfati seminare non cessabant, ita ut jam instante guerra, quosdam in suam partem allicere tentarent, videlicet *Emmeconem de Viscow* & *Vergotum de Sibrandesdorp*. Qui ad æmulos *Comitis* transeuntes, manifestas inimicitias adversus *Comitem Adolfum* jam tunc exercere nisi sunt. Quidam etiam promissionibus beneficiorum in partem *Regis* & fratris sui *Waldemari* sunt inclinati, quidam etiam pecuniarum muneribus sunt invitati. Cum igitur omnes meliores in partem *Regis* 7 & fratris Ducis inclinati fuissent, circa tempus piscationis, (g) quæ in *Scania* fieri solet, quam cives nostri frequentant, ubi etiam ipso tempore cum navibus suis & rebus sunt detenti, ita etiam, ut quidam eorum in captivitatem irent circa exaltationem *S. Crucis*: *Waldemarum* Dux cum expe- 8 ditione gravi terram *Comitis* intravit. Cui *Comes* cum suis occurrit ad locum, qui *Stilnowe* (h) 9 dicitur. Congressione autem facta, pars *Comitis* infirmata est, ita ut multi gladiis perirent, alii verò captivitatem subirent. *Comes* autem fuga elapsus in *Hammenburg* se recepit. Ipso 10 tempore Dux *Etzebo* obtinuit, *Sigeberg* & *Travenemunde* obsideri fecit: *Plone* quoque, quod magnum præfidium videbatur, à suis hominibus capta est. Videns autem Dux, quod fortuna 11 favente introitus sibi terræ pateret, circa festum *Simonis & Iuda* rursus instaurato exercitu, unâ cum *Petro*, *Roschildensi Episcopo*, prudente & magni consilii viro, terram intravit. Et quia prædictus *Comes* jam terram exierat, venit *Hammenburg*. Ubi occurrentibus provincialibus, honorifice susceptus est à clero & ab omni populo. Sequentem verò die castra movens, venit (i) *Bergherdorp*, & altera die processit *Lauenburg*. *Comes* autem *de Dasse* cognita virtute, Ducis, timens traditionem propter causas supra dictas, nec minus & ipse terram exierat. Qui autem remanserant, timentes impetum Ducis, accepto consilio, Duci apud *Lauenburg* 12 obviam venerunt, & ei castrum *Raceburg* & introitum terræ obtulerunt. Dux autem videns, 13 quod

Xxxx 3

(a) Fratres & Principes Slavorum. (b) VVarzikowe. (c) acrius. (d) Saxones. (e) Sleswicen- sem. (f) Holfatorum quondam per Henricum Leonem constituti. (g) allecum (halecum) (h) Salnowa. (i) Bergherdorp. (k) Hardenberg.

quod Lauenburg capere non posset, reedificato (k) *Haddenburg*, relictis ibi militibus & armis cum victualibus plurimis, processit *Raceburg*. Sicque potito hoc castro, (l) *de Wittenburg & Godebusch* & ipsi dextras dederunt. Dux igitur prospere agens, applicuit ad civitatem *Lubeke* famosam, sciens nomen suum dilatari, si tantæ civitati dominaretur. Cives autem propter captivos suos supra dictos, & propter naves in *Scania* detentas: animadvertentes quoque, quod ex omni parte tota terra in conspectu Ducis (m) parata esset, ita ut nullum introitum vel exitum nec per terram nec per mare habere possent, necessitate compulsi, consilio habito, nominationes Duci, cum apud *Bredenvelde* esset, occurrerunt, & civitatem ei dederunt, sicque suos captivos cum navibus & omnibus ablatis receperunt. Dux igitur acceptis obsidibus tam de hac civitate quam de aliis civitatibus & castris, ad sua cum gaudio reversus est, præficiens castro *Sigebergensi* Advocatum *Timonem*, quod tam per ipsum adhuc in obsidione laborabat. Fratrem quoque ejus (n) deputavit *Travenemunde*, quod adhuc homines Comitum tenebant. *Seacconem* etiam Comitem *Thetmarcia* declaravit, & fratrem ejus *Widdagum Plune* præfecit. *Radulfum* quoque in *Hammenburg* locavit: ut qui propter ipsum exulaverant, per eum majora reciperent. (o)

CAPUT XIV.

1. Adolphus Com. Hamburgum circa exitum Novembr. occupat. 1221.	4. Adolphus in deditionem Lauenburgi consentit.
2. Quod Lauenburgum &c. adhuc tene- ret, cætera loca amissâ se recupe- raturum sperat.	5. Ditmarii Adolphum obtruncare vo- lunt.
3. Waldemarum tertia expeditione in Holfatiam Adolphum Hamburgi obsidione cingit.	6. Cum præsidarii Lauenburgum tra- dere nollent, Comes captus in Da- niam abductus est.
	7. Illi ex arce excursions faciant.

Post hæc Comes *Adolfus de Schawenburg* dolens de perditione terræ suæ, circa festum *B. Andreae* contractis navibus & copiis *de Stadio*, quod adhuc tenebat, occupavit *Hammenburg*. Unde territi homines Regis sive Ducis cum *Radulfo* Advocato fugam inierunt. Comes vero sperans se prospere agere propter castra, *Lauenburg* videlicet, & *Sigeberg & Travenmunde*, quæ adhuc cum ipso sentiebant, & propter quosdam provinciales, qui spem bonam, in dolo tamen, ei faciebant: in ipsa civitate usque ad nativitatem Domini, sinistro tamen omine, perduravit. Siquidem *Waldemarus Dux*, audito introitu *Adolfi* Comitis, impiger ad expeditionem se præparans, evocatis omnibus amicis *de Nordalbingia, Slavia, Thetmarcia*, ad obsidionem ejusdem civitatis properavit. Nec defuit Comes *Guncelinus* cum *Henrico Boruino*, auxilium devotè ferentes. Comes autem seductus à referentibus, qui eum fraudulenter certum fecerunt, nullatenus Ducem venturum propter festum *Nativitatis*, quod Dani festivis potationibus honorare solent: hac inquam fiducia seductus, repente circa vigiliam *Nativitatis* Ducem cum infinitis sensit adesse. Sed tunc effugium non patebat: quia horrore hyemis tota *Albia & Holfatia* constricta erat. Comes igitur in arcto positus, quid faceret, quo se verteret, ignorabat: quia ex omni parte inimicorum rabies eum urgebat. Tractabat cum suis, si fortè nocturno tempore, aliis inquietantibus, ad arma convolans, violenter exire posset. Sed nec hæc stare poterant, propter maximas copias, quæ undique per circuitum ordinatæ erant. Cumque dies *B. Stephani* advenisset, sic ordinatum erat, ut Comes *Lauenburg* Duci redderet, & ipse cum suis liberè abiret. Ad hoc negotium deputatus est *Guncelinus Comes de Suerin*, qui Comitem sub pacis conditione *Lauenburg* conduceret, ut promissum Comes fideliter persolveret. Cum autem cognovissent *Thetmarci*, Comitem de civitate egressum in castris *Guncelini* consistere, sive ex deliberatione propria, sive instinctu aliorum in unum conglobati, rupto pacis fœdere, Comitem occidere conati sunt. Facto igitur tumultu, *Guncelinus* cum suis ortiter resistebat. Sicq; supervenientes Principes Ducis, *Adolfum* Comitem de occisione liberaverunt, qui tamen arctius custodiebatur. Dux igitur castra movens, cum *Adolfo* venit *Lauenburg*, ut promissum persolveret. Qui cum castellanis suppliciter satis loqueretur, ut sui miserentes, castrum pro sua liberatione redderent, illi nulla ratione acquieverunt. Et exinde Comes compedibus & vinculis constrictus est, sicque non sine contumelia per omnia loca, quibus antea dominabatur, deductus, *Daniam* captivus intravit. Dani autem cognita captivitate sui inimici, in omnibus captivitatibus & vicis, ut tempore *Saul Philistæi* fecerunt, omnibus ad plausum & exultationem hoc nunciaverunt. Inter hæc *Lauenburgenses* sapius erumpentes, terram fati inquietabant.

CAPUT

(k) *Hardenberg*. (l) illi. (m) tremere & parata esset ad deditionem. (n) *Marquardum*. (o) Hoc ergo anno urbs *Lubicana* nobilis, & imperiali tantummodo fastigio Regi digna, ignobilitati Danorum subacta est, nulla pro pudor expugnationis angustia pressa, sed solo leporino timore civium vecordium victa, & servivit eisdem sub tributo *XXIII*. fere annis, usque ad annum *Frederici II.* Imperatoris duodecimum. Tunc enim de pulveribus se erigentes sopitas quasi vires resuscitaverunt, & ignominiosum illud *Danicæ* servitutis jugum potenti manu abjecerunt. *Kornee*.

CAPUT XV.

1. Kanutus sororem Wilhelmo, Leonis filio, nuptum dat.
2. Lubecam magno apparatu ingreditur. - - - 1202.

3. Travæmunda & Molna ipsi deduntur.
4. Dux Lauenburgum frustra oppugnat.

Non autem obliviscendum, quod Dn. *Canutus Rex*, in beneplacito fratris *Waldemari, sororem suam* (a) *Helenam cum magna solennitate Dn. Wilhelmo, filio Ducis Henrici, sociavit*. Unde lætati sunt omnes amici Ducis, & omnis terra Holfatorum Sturmiorum, sperantes, eum cum sorore Dn. Regis totam terram habiturum. Sed fefellit opinio. Ipse tamen gener Regis sepius à Rege & fratre Duce in multis honoratus, dignitatem sui nominis multis præferebat. Proxima æstate Dn. *Canutus Rex* venit *Lubeke*, & gloriosè susceptus est à clero & ab omni populo. Ad cujus introitum deditum est castrum *Travemunde*, quod Regi non parvam fecit lætitiã. Provinciales quoque accurrentes, omni alacritate obsequio Regis se exhibuerunt. Rex igitur procedens *Mulne*, & acceptis obsidibus prius neglectis, ad sua revertitur, fratre Duce procedente *Lawenburg*. Quod cum capere non posset, reedificato castro *Haddenburg*, quod *Lawenburgenses* destruxerant, firmatisque præfidiis, ad propria revertitur.

CAPUT XVI.

1. Dux ipse ad obsidionem Segebergi accedit. - - - 1202.
2. Obsessi æquis conditionibus dimissi.

3. Dux nuncio de Kanuti morte accepto domum properat, & regno potitur. - - - 1202.

His ita gestis, Dux videns, quod sui in obsidione *Segebergensi* deficerent, eo quod castellani propter munitionem loci sæpius villanis porcos vel boves vel quælibet (*) alia, quæ ad victum pertinent, violenter auferrent, nonnullos etiam resistentes graviter sæpius vulneraverunt: ipse per semetipsum, impatiens otii, castrum vallavit, & omni eruptione ablata, graviter inarctavit. Cumque pro diutina obsidione victualia castellanis deessent, nimis arctati, desperantes deliberationem, longa famis inedia castrum viriliter tenebant. Et cum nihil esuperantibus superesset, ipsi tamen non minus instrumentis ferreis molares cædebant, ut crederent adversarii, farina & panibus eos abundare. Tamen pertasi tanti laboris & obsidentes & esurientes, castrum deditum est ea conditione, ut castellani patrimonia sua, seu beneficia, ut antè, possiderent, & cum omni pace omnem supellectilem, vel quicquid in castro possiderent, liberè deferrent. Cumque Dux (a) castrum suis locasset, & ad sua cum gaudio remearet, repente sinistrum accepit nuncium, videlicet fratrem Regem mortuum. Unde exterritus, velocius accelerat reditum, utpote fratris accepturus regnum. Cumque multa concordia regnum adeptus fuisset, in nativitate Domini, percepta benedictione regali à venerabili *Lundenfi Archiepiscopo Andrea*, in ipsa civitate in regni sedem gloriosè sublimatus est.

CAPUT XVII.

1. Waldemarus Lubecæ Rex Slavorum, & Nordalbingiæ Dominus proclamatur. - - - 1203.
2. Lauenburgum magnavi, sed iterum frustra tentat.

3. Obsessi in eam conditionem arcem dedunt, ut Adolphus Com. liberetur. - - - 1203.
4. Adolphus datis obsidibus dimittitur.
5. Schawenburgum commigrat.

His ordinatis, circa Augustum *Rex Waldemarus* cum magna gloria & infinita multitudine venit *Lubecam*, ibique cum multa jucunditate *Rex Danorum & Slavorum, & Nordalbingiæ Dominus* salutatur. Sicque prosequente *Archiepisc. Lundenfi*, & fratre ipsius *Petro Roschildensi*, cum cæteris Episcopis, (a) Præpositis, primoribus Nordalbingis, Thetmaris, Slavis, Rugianis, maxima virtute vallat castrum *Lawenburg*. Cumque castra metatus fuisset, erexit machinas multas, sive alia castrorum tormenta. Viri quoque balistarii continuè castellanos inquietabant, & vicissim vulnera dabant & accipiebant: nec deerant inter has alternationes funera morientium. Cumque diutius hæc fierent, & Rex castro dominari non posset, eo quod castellani viri bellatores essent, & castrum nimis munitum fuisset, tandem conditione pacis interposita, colloquium Regis castellani exposcebant, in quo de (b) liberatione Comitum tractatum est. Et sic mediante Archiepiscopo & fratre ejus Cancellario, cæterisque Episcopis & primoribus, definitum est, ut castellani castrum dederent, & Comes datis obsidibus à captivitate solveretur. Dedit igitur Comes duos filios suos, & filium cognati sui, *Ludolfi (*) de Dasle*, & filium Comitum *Henrici* de

(a) Alheidam. MSC. R.

(*) pro alia leg. animalia. MSC. R.

(a) Kanutus Rex Danorum obiit, & VVoldemarum Dux Sleswicensis frater ejus successit ei in regno.

(a) nobilibusque terrarum Daciæ, Slaviæ, Nordalbingiæ, Rugiæ, Obotritorum & Polaborum. (b) redemptione.

(*) rectius *Adolphi Bangert*.

de Dannenberg, præterea octo pueros ministerialium suorum. Et iurejurando firmatum est, ut obsides post decem annos liberi essent. Si verò Rex intra hos annos vita excederet, obsides redderentur: si autem Comes deficeret, non minus hoc fieret. Sic castrum redditur, & Comes gaudens *Schawenburg* revertitur.

CAPUT XVIII.

1. Waldemar, Episcopus, etiam liber dimittitur, ea lege, ut apud Papam degat. - - - - - 1206.	2. Postea ad Philippum, Regem Romanum se contulit.

Interea tamen concaptivus ejus *Waldemar Episcopus* in vinculis perdurabat. Sed pietate Dn. *Andrea* Archiepiscopi & aliorum, qui pro ipso movebantur, à captivitate tandem hoc modo liberatus est. Quia enim idem Waldemar vir nobilis erat, *Regis Canuti filius*, magni patrimonii hæres, & contra Canutum Regem & fratrem Waldemarum tunc Ducem, nunc autem Regem, senserat: suspecta multis ejus videbatur liberatio. Unde consilio habito, ipsum negotium communicatum est Dn. Apostolico. Ipso ergo per suos nuncios mediante, Dn. Waldemar tali modo liberatus est, ut nunquam in tali vicinia esset, ubi Regi Waldemaro cognato & æquivoco, importunus existeret; & hoc ab ipso Waldemaro Episcopo sacramentaliter firmatum est. Rex igitur datis expensis, ad Dn. Papam eum misit, ut apud ipsum confiteret, quousque eum episcopo excellenti sublimaret. Waldemar tamen hoc ex parte non persolvit, & medio tempore *Philippo Regi se conjunxit*, & injuriatum se à Waldemaro Rege conquestus est. Unde quidam eum pejerasse contendunt.

CAPUT XIX.

1. Auctor pollicetur, se res à Christianis in Syria gestas enarraturum.
Epistola I. Balduini, Comitis Flandria.
2. Balduinus fœdere facto cum Alexio Angelo juniore, exule, exercitum Constantinopoli 6. Julii admovet. - - - - - 1203.
3. Cives tuentur Alexium Comnenum.
4. Balduinus urbem expugnat, octavo obsidionis die. - - - - - 1203.
5. Alexius Comnenus fugit.
6. Alexius junior imperium recipit.
7. Isaacius, pater ejus, è carcere extrahitur.
8. Alexius Balduino & Venetis promissa partim solvit, partim se soluturum pollicetur.
9. Balduinus & Veneti Constantinopoli hybernant.
10. Balduinus Soldano Babylonie bellum denunciat.

Nunc his omnibus omissis ad Græciam transire cogimur, ut nova & mirabilia, quæ illic Domino operante sive permittente, facta sunt, & præsentibus & posteris, prout nobis de veritate constat, insinuemus. Magna quidem & præclara & relatu digna ibi à Latinis gesta sunt. Sed utrum Dei facta sint an hominum, necdum dignus finis declarat. Ideoque Deo permittente præmissum est: quia sæpe videntur aliqua fieri in ecclesia magis ex Dei permissione quam operatione, licet ipsa Dei permissio rectè ipsius intelligi possit operatio. Ipse enim Sathana expetente Iob affligi permittit, licet ipsius afflictio Sathanae fuerit dejectio, & viri sancti glorificatio. Operante enim Deo, quasi ipsius permissione tentatus est Iob, ut virtus patientiæ, Deo soli cognita, electis proficeret in morum doctrina. Quod bene intelligens vir sanctus, post damna rerum, post occisionem pignorum, sic ait: Dominus dedit, Dominus abstulit, &c. Diabolus enim ex quo veritatem deseruit, & à Deo & angelorum consortio, quibus prælatus erat, se elongavit, sicut nihil habet proprietatis præter malitiam propriam, ita per se nihil habet potestatis. Cum igitur aliqua permissus facit, ipse quidem agit quasi vastator, Deus autem quasi miserator, cujus voluntati dum quasi ex malitia subditur: ipso nolente quod Deus vult, perpetratur. Nos tamen hac serie postposita, veniamus ad promissa. Circa tempora dierum illorum talis epistola de partibus Græciæ Dn. *Othoni Regi* fuit directa.

Excellentissimo Dn. Othoni, Dei gratia Romanorum Regi & semper Augusto, Balduinus Flandrensis & Henneg. Ludovicus Blezensis & Clar. & Henricus S. Pauli Comites, caterique Barones & milites exercitus signatorum in Stolio Venetorum cum amoris plenitudine & honoris, paratum semper obsequium.

Quanta fecerit nobis Dominus, imò non nobis, sed nomini suo quantam gloriam dederit his diebus, quanta possumus brevitate perstringamus; ipso prænotantes initio, quòd

quòd ex urbem transgressionis exivimus (sic enim *Laderam* nominamus, cuius excidium vidimus, dolentes quidem & necessitate compulsi) nihil inter nos ordinatum esse meminimus, quod communiter ad utilitatem pertineret exercitus, quin illud in melius providentia divina mutaverit: sibi que totum vendicans, stultam fecerit sapientiam nostram. Hinc est, quòd eorum, quæ facta sunt apud nos gloriose, omnem à nobis gloriam jure repellimus: quippe qui operis adhibuimus parum, consilii nihil. Unde necesse est, ut, si quis ex nobis voluerit gloriari, in domino gloriatur, non in se vel in altero. Fœdere igitur *Laderæ* confirmato cum illustri Constantinopolitano quondam Imp. *Isaaci filio, Alexio*, cum victualibus omnibus & rebus egentes, terræ sanctæ videremur gravamen potius allaturi, sicut alii ex nobis, qui nos præcesserant, quàm levamen aliquod allaturi: nec terræ Sarracenorum in tanta egestate nos crederemus applicare posse, verisimilibus quidem omnino rumoribus & argumentis inducti, quòd dicti *Alexii* suspiraret adventum regis civitatis pars potior & pondus Imperii, quem electione concordii cum solennitate debita imperiali diademate sublasset (a) contra consuetum ordinem temporis: aura favente, obædientibus Domino ventis & mari, ad urbem regiam præter omnem spem prosperè applicuimus, & in brevi. Sed nec adventavimus improvisi, qui usque ad *sexaginta millia* equitum, præter pedites in urbe reperimus. Et transilientes loca tutissima, pontes, turres & flumina sine damno nostrorum, terra marique obsidemus civitatem, & *Tyrannum* pariter, qui *commissio in fratrem paricidio*, fasces imperii diutina incubatione polluerat. Contra omnium ergo opinionem, universorum civium mentes contra nos invenimus obfirmatas, nec aliter contra Dominum suum civitatem muris & machinis obseratam, quàm si adventasset populus infidelis, qui loca sancta polluere, & religionem Christianam inexorabiliter evellere proponeret. Imperii siquidem crudelissimus incubator, *Domini & fratris sui proditor & orbator*, quique eundem carcere perpetuo sine crimine condemnasset, idem filio ejus illustri *Alexio* facturus, si non eundem a manibus ejus felix eripuisset exilium: præhabita in populo detestabili concione, potentes simul & plebem sermonibus adeò infecerat venenatis, ut ad *subversionem libertatis antiquæ Latinorum assereret adventare, qui Romano Pontifici locum & gentem restituere, & Latinorum legibus Imperium subjugare properarent*. Hæc profectò res sic omnes contra nos animavit pariter & armavit, ut contra nos & exulem nostrum viderentur omnes pariter conjurasse. Sæpius ergo per nuncios, imò per ipsum exulem nostrum & Barones nostros, seu etiam nosmet ipsos, à civibus postulantes audiri, nec adventus nostri causam nec petitionis modum explicare potuimus, sed quoties terra vel mari stantibus in muro sermones obtulimus, toties retulimus tela pro verbis. Considerantes igitur, quòd præter spem nostram cuncta contingerent, in eum statum necessitatis impacti, ut statim necesse haberemus aut perire aut vincere, cum obsidionem ipsam nulla ratione in *quindecim dies* protelare possemus, quos victualium omnium incredibilis urgeret angustia: non ex desperatione quidem, sed inspirata quadam securitate divinitus suspirare cepimus ad bella promptissimi, periculis nos audacter opponere, & incredibiliter in omnibus obtinere. Ad *conflictum etiam campestrum* sæpius ordinati, inæstimabilem multitudinem fuga ignominiosa in urbem conclusimus. Aptatis igitur interim terra marique bellicis instrumentis, *die obsidionis octava* violenter civitas introitur, grassatur incendium, disponit in campo contra nos aciem Imperator, & paratis nobis excipere venientes, constantiam nostram cum paucitate miratus, ignominiosè frena reflectit, & in urbem retrogressus ardentem, ipsa nocte fugam cum paucis aggreditur, suamque in urbe reliquit uxorem & parvulam prolem. Ea re comperta, (*) Græcorum proceres in palatio congregantur, & exulis nostri solennis celebratur electio, seu potius *restitutio* declaratur, insperatamque lætitiâ copiosa in palatio luminaria protestantur. Mane factò, procedit in castra inermis Græcorum procerum multitudo, suumque cum gaudio quærit electum: restitutam civitati asserit libertatem, & regredienti filio ad fasces Imperii cum gaudio inæstimabili, sublevatum de carcere *caput patris Isaaci*, quondam Imperatoris, ostendunt. Præordinatis itaque quæ necessaria videbantur, ad *ecclesiam S. Sophiæ* novus Imperator cum solenni processione deducitur, & exuli nostro sine contradictione imperiale restituitur diadema cum plenitudine potestatis. His peractis ad solutionem promissorum profilit Imperator, & promissa rebus accumulata: victualia, servitio Domini profutura, nobis omnibus præbet in annum, *ducenta marcarum millia* nobis solvere pergit, & Venetis suisque sumptibus stolium (b) nobis (c) in annum: seque juramento obstringit, quòd exire nobiscum debeat regale vexillum, & in passagio Martii nobiscum ad servitium Domini proficisci, cum quantis potuerit millibus armatorum: & sub eadem promissione concludit, quòd eam reverentiam præstare debeat *Romano Pontifici*, quam antecessores sui Imperatores catholici prædecessoribus suis pontificibus quidem impendisse noscuntur, & ecclesiam orientalem ad hoc idem pro viribus inclinare. Tantis igitur utilitatibus provocati, ne salutem, quam dederat Dominus in manibus nostris,

(a) Præter MSC. L. B. (*) nescientes Græcorum Proceres MSC. Lub. Nescientibus nobis, Græcorum proceres MSC. Boekel. Ranzov. (b) expeditio militaris, frequentius navalis. Bangert. (c) nobis prolongat in annum MSC. Ranzov.

nostris, spernere videremur, & vertere in opprobrium sempiternum, quod ad honorem nobis incomparabilem cessisse videbatur, prompta devotione consensimus, & ibidem hyemem, Deo dante, facturi, ad partes Ægypti proximo passagio transmeare tam certo proposito quam irrevocabili, quantum in nobis est, prompta voluntate sumus astricti. Et nunc si quid ex his, quæ acta sunt vel agenda, meriti vel gratiæ vel etiam gloriæ præstolamur: serenitatem vestram in Domino desideramus esse participem, imò Principem. Nos interim Soldano ¹⁰ *Babylonia*, terræ sanctæ impio detentori, præmisimus nuncios nostros, qui ex parte Regis summi Iesu Christi Nazareni, & servorum ejus, dicti videlicet Imperatoris & nostra, regaliter debeant intimare, quod devotionem populi Christiani, incredulæ genti suæ, Deo donante, in proximo proponamus ostendere, & ad contritionem infidelitatis de cælo nos expectare virtutem. Hæc autem fecimus, de vestra potius sub Domino & aliorum Christiani nominis zelatorum, quam de nostra virtute confisi; qui conservos nostros eo devotius ac vehementius nobis desideramus adjungi, quo meliores & plures Regis nostri ministros nobiscum viderimus decertare; ne *Judeis* pridem traditus, sed jam assumtus in gloria, illudendus de cætero gentibus relinquatur.

CAPUT XX.

Epistola II. Balduini.

1. Balduinus priorem epistolam se continuaturum spondet.
2. Castra sua extra urbem locavit.
3. Alexius reductus ex amico fit hostis Latinorum.
4. Græci alium Regem eligunt.
5. Alexius Ducas ab Alexio Imperatore ad Balduinum missus, est proditor Domini sui.
6. Imperator proclamatur, XXV. Januar. - - - - 1204.
7. Alexium & Nicolaum in carcerem compingit.
8. Byzantium contra Latinos munit.
9. Terra marique eos incurfat.
10. Pabulatores aggressus vincitur.
11. Navibus incendiariis frustra classem hostilem exurere conatur.
12. Latini acie instructa nequicquam illum ad prælium evocant.
13. Admissus in colloquium Ducis Veneti, contumaciter respondet.
14. Alexium juniorem laqueo suffocat.
15. Latini urbem frustra oppugnant, IX. April. - - - - 1204.
16. Altera vice expugnant, XII. April.
17. Ducas Alexius fugit.
18. Græcos ad alium Regem eligendum congressos Latini turbant, & urbem diripiunt.
19. Latini Balduinum Imperatorem Constantinopolitanum designant.
20. Constantinopolitani antea extremè Romanam ecclesiam oderant.
21. Byzantinum solum omnium rerum copiâ abundat.
22. Balduinus Christianos ex Occidente ad incolendum agrum Byzantinum invitat.

Hæc de primo introitu Latinorum in Græciam cognovimus per epistolam, quam audistis Regi directam. Nunc de acquisitione terræ & principatu Balduini, Imperatoris Constantinopolitani, quàm potenter sibi terram subjecerit, & thesauros absconditos & arcana secretorum, quæ Deus illi ostenderat, quanta largitate distribuerit, per subjectam epistolam cognoscere potestis.

Balduinus, *Dei gratia fidelissimus Imperator Constantinopolitanus, a Deo coronatus, Romanus moderator & semper Augustus, Flandrensis & Henne-goviensis Comes: Universis Christi fidelibus, Archiepiscopis, Episcopis & Abbatibus, Prioribus, Præpositis, Decanis, cæterisque ecclesiarum Prælati, ecclesiasticisque personis: Baronibus, militibus, Sarziantis, omnique populo Christiano, ad quos præsens pagina pervenerit, in vero salutaris gratiam & salutem.*

Audite, qui longè estis, & qui propè admiramini, & laudate Dominum, quoniam magnificè fecit: qui antiqua miracula nostris dignatus est renovare temporibus, & non nobis qui-

quidem, sed nomini suo dedit gloriam, omnibus seculis admirandam. Nam mirabilibus ejus circa nos semper mirabilia succedunt, ut etiam infidelibus dubium esse non debeat, quin manus Domini operetur hæc omnia; cum nihil a nobis speratum aut provisum ante contigerit, sed tunc demum nova nobis dominus procuravit auxilia, cum nihil humani videretur superesse consilii. Et quidem, si bene meminimus, per litteras, universitati vestrae transmissas, nostri progressus & status narrationem eo usque deduximus, ut urbe populosa capta violenter a paucis, Tyranno fugato, & *Alexio* coronato: mora nostra promissa fuerit & ordinata per hyemem, ut potenter obtinerentur, si qui resistere valerent *Alexio*. Sed nos, ne discordiæ inter nos & *Græcos* fomitem ministraret moribus nostris adversa barbaries, de civitate exeuntes, ex adverso civitatis, interiacente *Ponto*, ad preces Imperatoris castra posuimus. Verum sicut non hominum opera fuerunt, sed Dei, quæ *Græcis* intulimus, ita non hominum, sed dæmonum, quæ cum Imperatore novo *Græcia* nobis, ex perfidia consueta, retribuit. Imperator siquidem ex insperato, *Græcorum* seductus perfidia, à nobis recessit animo, cui tanta beneficia contuleramus, & in omnibus cum patre Patriarcha & mole nobilium nobis promissis perjurus & mendax tot incurrit pejuria, quot nobis præstitit sacramenta. Unde nostro tandem destitutus auxilio, prælia contra nos meditatur in cassum, & navigii, quod ipsum adduxerat & sublimaverat ad coronam, procurat incendia. Sed voto tam crudeli fraudatur, Domino nos protegente. Fit pars sua per cuncta deterior, & hominum suorum cædes, incendia & rapinæ. Imminente foris pugna, intus timoribus coarctatur. *Æmulum* ei elevant *Græci* Imperatorem, ea occasione captata, quia ad auxilium nostrum tunc nullum sanguine sibi propinquum possit habere refugium. Cumque evadendi spes unica restaret in nobis, juratum sibi quendam *Murzulum* (*) nomine, de quo super alios omnes pro impensis ei beneficiis confidebat, mittit ad exercitum nostrum: imperiale palatium, *Blachernæ* (a) dictum, nobis sub Imperatoris & suo juramento promittit in obsidium, donec cuncta nobis promissa reddantur. Accedit ad accipiendum palatium nobis *Marchio Montisferati* cum militibus nostris. Sed *Græci* nostris illudunt, & quos super hoc promisso jam nobis dederant, sumtis obsidibus, consueta perjuria non verentur. Nocte insculta *Murzulus*, Domino suo & nobis perjurus, reddendi nobis palatii revelat arcana, & ex hoc perpetuam ipsis eripi libertatem; & contra hoc veniendum modis omnibus esse, declarat, si deiciatur *Alexius*. Hujus itaque prodicionis merito Imperator à *Græcis* attollitur. In Dominum ergo suum dormientem, & rei nescium, sacrilegas mittit manus; & in carcerem unâ cum *Nicolao* quodam, quem inscium, apud sanctam *Sophiam* populus in Imperatorem erexerat, prodicione traditum simul dejecit, sibi que coronam Imperialem usurpavit. Modicumque post hæc *Dn. Isaacius*, pater *Alexii*, diem clausit extremum, qui animum filii sui a nobis præ omnibus, ut dicebatur, averterat. *Græcis* autem sanguinem nostrum tantum sitientibus, acclamante præcipuè clero & populo universo, ut de terra in brevi tolleremur: prælia contra nos proditor jam dictus instaurat, urbem machinis in propugnaculis munit, quorum similia nemo vidit unquam. Cumque murus miræ latitudinis, in altum valde confurgens, turres haberet amplissimas, pedibus circiter quinquagenis paulo plus minusve distantes, inter quaslibet duas ex parte maris, qua noster timebatur assultus, turris lignea erigitur super murum, stationibus tribus aut quatuor, multitudinem continens armatorum. Nihilominus inter duas turres quaslibet seu *petraria* seu *magnellus* erigitur. Turribus autem supereriguntur lignea turres altissimæ stationum sex, superque supremam stationem adversum nos porriguntur scalæ, appositiones ex utraque parte & propugnacula continentes, paulo minus excessis scalarum capitibus, quantum jacere possit in altum arcus à terra. Murum etiam ipsum murus circumcingit inferior, duplexque fossarum, ne muris ulla applicare possent ingenia (b), sub quibus possint latitare fossores. Interim terra marique nos tentat perfidus Imperator; semper nos Domino no protegente, suosque frustrante conatus. Nam præter ordinationem nostram ad prædam victualium procul exeuntibus nostris usque ad mille animas pugnatorum, Imperator occurrit in multitudine gravi. Sed primo congressu dissipatur omnino, cæsis captisque non paucis sine damno nostrorum: & fuga ignominiosa consulens sibi, clypeum abjicit, arma deponit, & vexillum imperiale dimittit, simulque nobilem, quam sibi præferri faciebat, iconem, quam *Cisterciensium* ordini dedicavere victores. Post hæc naves nostras flammis aggreditur, in tempestaque noctis silentio quindecim naves suas, incensis velis suis in altum colligatis, & inferius ad proram, flante fortiter austro nostras mittit in naves. Sed Domino faciente, cum multo labore nostrorum custodimur indemnes; & ardentibus navibus clavis infixis catenas habentibus, nostrorum remigio trahuntur in pelagus, & sic ab imminentis mortis periculo à Domino liberamur. Nos quoque terrestrem eum provocamus ad pugnam, & pontem atque amne transmissis, qui exercitum nostrum separabat à *Græcis*, cuneis ordinatis ante portam diu stetimur regis civitatis, præcedente cruce vivifica, in nomine Domini agminum *Israel* para-

(*) *Murzulum* MSC. L. B. (a) *Blachernæ* erant suburbana regio ad *Constantinopolin*, in angulo sinu *Ceratinii*. In ea magnificentum templum & regium palatium fuere, quorum utrumque etiam *Blachernæ* dictum. *Bangert*. (b) *Ingenia* machinæ bellicæ, turribus & urbibus expugnandis aptæ. *Architecti* earum *Ingeniarii* sive *Ingeniatores*. *Bangert*.

- parati ad prælium Græcos excipere, si eis placuisset exire. Sed unus tantum nobilis quispiam pro militiæ exercitio egressus est, quem nostri pedites membratim dilaniaverunt, sicque in castra reversi sunt. Terra marique sæpius provocamur: sed dante Domino semper triumphaliter obtinemus. Mittit ergo ad nos *pacis fide legatos* perfidus occupator Imperii: postulat & obtinet cum *Duce Venetorum* colloquium. Cumque eidem Dux objecisset, quod nulla cum eo possit esse pacis securitas, qui Dominum suum carcere conclusisset, postposita jurisjurandi religione & fidei ac fœderis, inter quemlibet & inter fideles firmiter obtinentis, & ipsi præripuisset Imperium: & bona fide consulere, ut Dominum suum restitueret, & humiliter veniam postularer, nostras etiam pro se mittens preces; & quod cum eodem Domino suo misericordiam agere, si vellet, deberemus, & quicquid egerat contra nos venenosè, si rediret ad animum, imputare vellemus ætati lapsive consilii: Ille vana verba subintulit; quia quæ responderet rationabiliter, non habuit. Obœdientiam *Romani Pontificis* & subventionem terræ sanctæ, quam juramento & scripto confirmarat *Alexius* imperiali, adeo refutat, ut vitam amittere præligeret, Græciamque subverti, quam quod Latinis Pontificibus orientalis ecclesia subderetur. Nocte igitur insequenti *Dominum* suum latenter suffocat in carcere, cum quo ipsa die prandium sumerat. Inde & clava ferrea, quam tenebat in manu, latera morientis & costas inaudita crudelitate confringit, casuque vitam, quam laqueo extorserat, confingit exemptam, ac imperiali sepultura concessa, propalatum omnibus scelus funeris honore dissimulat. Sic nobis hyems tota perficitur, donec manibus nostris scalis aptatis, & instrumentis bellicis præparatis, nos & nostra recipientes in navibus, V. Idus April. hoc est, sexta feria ante passionem Domini, unanimiter *pro honore S. Romanae ecclesie, & sub veneratione terræ sanctæ*, navali prælio invadimus civitatem. Et eo die, sine multo tamen nostrorum sanguine, sumus tanta perpeffi, ut inimicis nostris in opprobrium verteremur, quorum eo die pars fuit per cuncta deterior, adeo ut tracta in terram bellica nostra machinamenta Græcis compelleremur relinquere, & infecto negotio ad ripam cogeremur redire adversam; ea die, ut videbatur, inutiliter fatigati. Conturbati ergo plurimum & contriti, & demum in Domino corroborati, definito consilio rursus instauramur ad pugnam, & quarto die, prid. Id. April. hoc est, secunda feria post passionem Domini, flante Borea, rursus applicamur ad muros, scalis navium scalis turrium applicatis, cum multo labore nostrorum, & permultum resistentibus Græcis. Sed ex quo cominus gladios sensere nostrorum, belli durat anceps eventus. Duæ siquidem naves colligatæ, quæ pariter nostros *Episcopos, Sueffionensem ac Trecentem* deferebant, quarum erant *insignia paradisi & peregrina*, primæ scalis scallas turrium attigerunt, & felici auspicio peregrinos pro paradiso certantes hostibus admoverunt. Prima muros obtinent vexilla Pontificum, ministrisque secretorum cœlestium prima conceditur de cœlo victoria. Irruentibus igitur nostris, Domino jubente, cedit multitudo infinita perpaucis, & propugnacula relinquentibus Græcis, *nostri audacter militibus portas aperiant*. Quorum cum Imperator, qui non procul à muris in tentoriis stabat armatus, conspicaretur ingressum, statim tentoria dereliquit & fugit. Nostri cœdibus occupantur, *capitur civitas populosa*, recipiuntur in palatiis imperialibus, qui nostrorum enses effugerunt, multaque cæde facta Græcorum, nostri sese recolligunt, advesperascente jam die, arma fessè deponunt. De assultu crastino tractaturus suos recolligit Imperator, & crastinam hortatur ad pugnam, asserens, quod nostros in potestate nunc habeat, intra murorum septa conclusos. Sed noctu latenter dat terga devictus. Quo comperto, *Græcorum* plebs attonita, de substituendo Imperatore pertractat. Et dum mane facta ad denominationem cujusdam *Constantini* procedant, pedites nostri non expectata deliberatione majorum, ad arma profiliunt, & terga dantibus Græcis, fortissima & munitissima relinquuntur palatia, totaque in momento civitas obtinetur, diripitur equorum innumera multitudo; auri, argenti, sericarum preciosarumque vestium atque gemmarum, & omnium eorum quæ ab hominibus inter divitias computantur, tam inæstimabilis abundantia reperitur, ut tantum tota Latinitas non videretur possidere. Et qui pauca antè negaverant, cuncta nobis divino judicio reliquerunt: Ut securè dicamus, quod majora his mirabilia circa bellorum casus nulla unquam narret historia: ut impleta prophetia manifestè videatur in nobis, quæ dicit: Persequetur unus ex vobis centum alienos. *Quia si inter singulos victoriam partiamur, quilibet ex nostris non pauciores quam centum obsedit & vicit*. Nunc autem non nobis victoriam usurpamus: quia super omnia mirabilia salvati sumus dextera Domini, & brachium virtutis ejus revelatum est in nobis.
- 19 A Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris. Ordinatis igitur diligenter, quæ disponendarum rerum poscebat eventus, ad *electionem Imperatoris* unanimiter & devotè procedimus, & omni ambitione seclusa, cum sex Baronibus Venetorum, venerabiles viros *Episcopos* nostros, *Sueffionensem, Halberstadensem, Dominum* quoque *Betblemitanum*, qui à partibus transmarinis auctoritate Apostolica nobis fuerat delegatus, *Acconensem electum, Abbatemque Luccedii*, Imperatoris nostri sub Domino constituimus Electores. Qui oratione præmissa, ut decuit, *Dominica misericordias Domini*, personam nostram, quod à nostris meritis erat procul, unanimiter ac solenniter elegerunt, divinis laudibus clero ac populo acclamante; sequentique Dominica, quâ *Iubilato* cantatur, præcipiente Petro Apostolo Regem honorificari, eique

eique obœdire, & Euangelio nunciante, quod gaudium vestrum nemo tollet à vobis, cum ingenti honore atque tripudio, *more etiam suo applaudentibus Græcis*, ad honorem Dei sanctæque Romanæ ecclesiæ, gloriôsè ad Imperii fastigia & coronam, Deo & hominibus amabiles Patres, memorati pontifices, cum univerforum applausu & piis lachrymis, sublimarunt. Aderant incolæ terræ sanctæ, ecclesiasticæ militaresque personæ, quorum præ omnibus inæstimabilis erat & gratulabunda lætitia. *Exhibitumque Deo gratius officium asserebant, quàm si civitas sancta Christianis cultibus esset restituta*: cum ad confusionem perpetuam inimicorum crucis; S. Romanæ ecclesiæ, terræ sanctæ Hierosolymitanæ sese regia civitas devoveret, quæ tam diu, tam potenter, adversaria stetit, & contradixit utrique. Hæc est quæ *spurcissima gentilium* pro fraterna societate alternis ebibitis, cum infidelibus est ausa sapius amicitias firmare feræles, & easdem mamma diu lactavit uberrima, & extulit in superbiam seculorum; arma naves & victualia ministrando. Quæ econtrario fecerunt peregrinis, magis edocere sufficiunt in omni Latinorum gente exempla quàm verba. Hæc est enim, quæ, in odium summi Pontificis, Apostolorum Principis nomen audire vix poterat, *nec unam eidem inter tot Græcas ecclesiam concedebat*, qui omnium ecclesiarum accepit ab ipso Domino principatum: & sicut eorum memoria recens recolit, qui viderunt, legatum Apostolicum morte tam turpissima condemnavit, ut nec inter martyres legatur ulla consimilis, licet pœnas eorum incredibiles invenit ingeniosa crudelitas. Hæc est, quæ *Christum* didicerat *solis honorare picturis*, & inter ritus nefandos quos sibi, sprete scripturarum auctoritate, confinxerat, etiam *lavacri salutaris plerunque facere presumebat ierando jacturam*. Hæc est, quæ Latinos omnes non hominum nomine dignabatur sed *canum*, quorum sanguinem effundere penè inter merita (c) reputabatur; nec ulla penitentia satisfactione satisfaciebant laici Monachi, penes quos, sacerdotibus summotis, tota ligandi atque solvendi consistebat auctoritas. Hæc & hujuscemodi deliramenta, quæ epistolaris non valet explicare angustia, impletis iniquitatibus eorum, qui Christum Dominum ad nauseam provocabant, divina justitia nostro ministerio digna ultione percussit, & expulsis hominibus Deum odientibus, nobis sese amantibus terram dedit omnium bonorum copiis affluentem; frumento, vino & oleo stabilitam, fructibus opulentam, nemoribus, aquis & pascuis spatiosam, ad manendum speciosam, & cui similem non continet orbis, aere temperatam. Sed nec in his desideria nostra subsistunt, nec ab humeris sustinebimus vexillum regale deponi, donec *terrâ incolatu stabilitâ nostrorum*, partes inviserimus transmarinas, & Deo donante propositum peregrinationis expleamus. Speramus enim in Domino Iesu, qui quod cœpit in nobis opus bonum, ad laudem & gloriam nominis sui, inimicorum videlicet crucis depressionem perpetuam, perficiet, confirmabit solidabitque. Universitatem igitur vestram propensius oramus in Domino, ut *gloria hujus atque victorie & spæ præoptatæ*, cujus ostium nobis magnum apertum est, *dignemini esse participes*: quia absque ulla dubitatione vobis continget, si nobiles & ignobiles cujuslibet conditionis aut sexus, eisdem desiderii accensi, ad veras imensasque divitias capessendas, temporales pariter & æternas unanimiter acquiratis. *Univeris enim, Deo donante, sufficimus, quos nobis Christiana religionis zelus adduxerit: universos volumus simul & possimus, secundum status suos, varietatemque natalium, & augere divitiis, & honoribus ampliare.* Spiritualiter autem Deo amabiles ecclesiasticos viros, cujusque religionis aut ritus, in Domino postulamus, ut ad idem populum suum potentibus verbis accendant, & exemplis edoceant; cæcervatimque & ipsi venire festinent, in locis amœnissimis & uberrimis non jam in sanguine, sed cum multa libertate & pace, omniumque bonorum affluentia, ecclesiam plantaturi: salva semper, ut decet, obœdientia Prælatorum.

ARNOLDI, ABBATIS LVBECENSIS,

CHRONIC. SLAVORVM

LIBER VII.

CAPUT I.

1. Wilhelmus, Comes Juliacensis, Philippo se adjungit. - - - 1204	3. Colonienses Archiepiscopum à Philippo retrahere student.
2. Suasu Wilhelmi Adolphus Archiep. Coloniensis, Philippum Aquisgrani coronat. - - - 1205	4. Innocentius III. illum Romam vocat.

Hæc de statu Latinorum, & de subactione Græciæ, nobis comperta studiis legentium communicamus. Sed quia de fine hujus historix certificare eos nondum possumus,

Yyyy 3

nunc

(c) reputabant, MSC. L. B.

nunc ad perfequendam Regum narrationem convertamur. Cùm igitur *Otho Rex Coloniam*, ut dictum est, *potenter obtinisset*, & amplior ei prosperitas aridere videretur, repente inopinata adversitas contra eum exorta est. Siquidem *Comes de Gulike* contra eum infidias moliri cœpit, ita ut *Philippo Regi* litteras & nuncios occultè dirigeret, hoc demandans, si ipsum divitiis & honoribus ampliare vellet, quòd non solum omnes Principes, fautores *Othonis Regis*, sed & ipsum Archiepiscopum Coloniensem in suam partem adducere vellet. Qui gavius est, hoc remandans, ut super hoc negotio ad locum determinatum sibi occurrere vellet. Quod & factum est. *Philippus* igitur eum sibi sub juramento arctius astringens, curiam quandam *DC. marcas* persolventem ei in beneficio concessit, & ditatum auro & argento, vestibus preciosis & equis, ad sua remisit, omnesque ei obsequentes bene induit. *Wilhelmus* igitur Comes ipsum Archiepiscopum & omnes nobiliores ita præstigiis suis circumvenit, ut omnes ² Othoni renunciaverint, & in partem Philippi se inclinarint. Quid plura? prævalente conspiratione, *Philippus Aquisgranum* potenter adducitur, ab *Adolfo* Archiepiscopo Rex consecratur, & in sedem imperialem collocatur. Displicuit tamen verbum istud Colonienfibus, qui fidem Othoni servabant, arguentes super hoc Archiepiscopum, quòd eis inconsultis tantam novitatem præsumisset. Multisque supplicationibus ei insistebant, ut factum suum retractare vellet, revocantes ei ad memoriam factum Domini Papæ, qui ad ipsius petitionem Regem *Othonem* confirmasset, & nulli nisi ipsi manum imponere decrevisset. Cumque Archiepiscopus nec animum nec factum mutare voluisset, *directæ sunt literæ ad Dn. Papam* tam Regis quàm Capituli majoris & civium civitatis, quod factum fuerat, ei flebiliter insinuantes. Unde commotus per Apostolica scripta Archiepiscopo mandavit, ut infra sex septimanas Apostolicæ sedi se exhiberet, & de objectis se expurgaret.

CAPUT II.

1. Henricus, Decanus Magdeb. à Gerhardo in itinere excæcatur.		3. Conradus, factus Episcopus Wurtzburgenfis, occiditur.
2. Auctores sceleris præter alias multas etiam canem ferunt.		
- ¹ **I**nterim non obliviscendum, quod bonæ memoriæ *Henricus, Decanus Magdeburgensis* major; cum pro negotiis suis *Philippum* Regem adire voluisset, frater *Burggrafii, Gerardus*, suspectum eum habens, quòd contra *Cancellarium Conradum, fratrem suum*, aliqua moliri voluisset, infectus est eum cum suis, & præsumtuosè manus in eum mittens, in terra supinatum *exoculavit*, virum bonum & pium, & ad decus suæ ecclesiæ valde nominatum. Quæ præsumptio hoc modo mulctata est, ut *mille marcas argenti* injuriato persolveret, & de feudo suo ad *centum marcas argenti* ecclesiæ majori resignaret, & cum multis nobilibus hominum ei faceret, & cum quingentis militibus militarem ei pœnam persolveret, id est, ut singuli milites de loco perpetrati sceleris, usque ad fores majoris ecclesiæ, *caniculum deferrent*. Hoc quoque addendum, quòd idem *Cancellarius Conradus, resignato Episcopatu Hildensheimensi*, cùm ad Episcopatum *Herbipolensem* sublimatus fuisset, quia erat vir zelator justitiæ, cùm pro ecclesia sua conflictum cum ministerialibus suis haberet, qui quadam præsumptione res ecclesiæ invaserant, conditione pacis interposita, ut ipsum negotium, mediante justitia, terminaretur, ab ipsis contradictoribus suis in ipsa civitate *Herbipolensi* dolosè occisus est. Unde à fidelibus in ipso loco occisionis suæ crux operosa erecta est, & in ea tale epitaphium exaratum:

*Hic procumbo solo, sceleri dum parcere nolo,
Vulnera facta dolo dent habitare polo.*

Hæc est vox occisi, cum sanguine Abel justî ad Dominum clamantis. Dicunt quidam, etiam eum occisum in cilicio inventum, & eum viventem curam pauperum habuisse, & in eorum eleemosyna *fertorem* (a) auri omni septimana expendisse. Novit Dominus qui sint ejus. Quis virum tam delicatum, sericis ornatum, cilicio crederet indutum? Sed nonnunquam sub forma seculari latet animus spiritualis, & e converso sub forma spirituali occultatur, heu, animus carnalis.

CAPUT III.

1. Innocentius III. Archiepiscopum ad dicendam causam non comparentem, sede pellit. - - - 1205.		2. Bruno, Præpositus Bonnenfis, illi succedit.
		3. Innocentii super ea re epistola.
		4. Bruno Ottoni adhæret.
- ¹ **A**rchiepiscopus tamen, neglecto mandato Apostolici, ejus præsentis se non exhibuit. Unde dati sunt *judices, Henricus, Canonicus ad S. Gereonem, Anselmus & Christianus*, parochiani, qui eum legitime citatum monerent, ut errori suo renunciaret; quod si nollet, eum excom-

(a) Verding, ein Viertheil. Si marca auri puri conficit ex vulgata supputatione 72. Rhenanos seu 96. Ioachimicos; Verò continebit 24. Ioachimicos. Bangert.

excommunicatum deicerent, & alium idoneum ecclesie suae praeficerent, Quod & factum est. Cum enim acquiescere nollet salutaribus monitis, sub interdictione positus est, & Bruno, 2 (a) *Bonnenfis Praepositus*, ei est substitutus. Ad quod tamen negotium solemniter exequendum à Domino Papa majores personae sunt delegatae, ut subjecta declarat epistola.

Innocentius Episcopus, *servus servorum Dei, venerabilibus fratribus, Archiepisc. Moguntino & Episcopo Cameracensi, & dilecto filio Scholaastico S. Gereonis, Sal. & Apostolicam benedictionem.*

UT *Adolfus*, Colonienfis Archiepiscopus incidat in foveam, quam paravit, & intret impius gladius in cor ejus, pertinax ipsius in obœdientia, perjurium iteratum, & proditione vulgata deposcunt. Ipse enim nec Deum timens, nec reveritus hominem, nec Colonienfis ecclesiae dignitatem attendens, in offensam Dei, ecclesiae Romanae contemptum, & suae sedis dispendium, à se jugum obœdientiae excussit, juramentum semel atque iterum praestitum violavit, & eum prodidit, quem creatur. Sanè, cum olim carissimum in Christo filium nostrum, illustrem *Othonem, in Romanorum Imperatorem electum*, coronasset in Regem, & fidelitatis ei praestitisset juramentum, apud nos multipliciter instidit, ut eidem Regi favorem Apostolicum impendentes, ratum, quod ipse fecerat, haberemus. Cumque multiplicatis intercessionibus obtinisset à nobis, ut in favore ipsius Regis (*) deferremus honori ecclesiae Colonienfis, cepit in ejusdem devotione tepescere, ac manum suam ab aratro retrahens, occasiones frivolas invenire, ne quod plantaverat, irrigaret, quatenus citò aresceret planta ejus, cum solitudinem suam manus subtraheret plantatoris. Etsi neque qui plantat neque qui rigat est aliquid, sed qui incrementum dat, Deus. Invaluit nihilominus per gratiam Dei novus palmes, & cum extenderet jam ramos suos, & pullularet, vidit plantator invidus & invidit, & non potuit diutius occultare virus suum: quia nequam mentem iniqua operatio revelavit, & arbor agnita est in fructu. Commonitus igitur & conventus, iterum praestitit juramentum, quòd eundem Regem nunquam desereret, nec in partem alteram declinaret. Sed juramentum stabilire non potuit mentem illam, quae innatae levitatis vitio fluctuabat. Nos autem licet non de facili crederemus, quòd vir tanta praeditus dignitate, sic esset adversarius superiori (b), & quòd fecerat, intenderet annullare: ne quid tamen sollicitudini nostrae deesset, ad constantiam eum excitare volentes, & monitis & minis institimus apud eum, & sub quanta potuimus ei distinctione praecipimus, ut eidem Regi assisteret, & ad promotionem ejus efficaciter aspiraret, cavens sollicitè, ne maledictionem pro benedictione reciperet, si illulisse nobis tam turpiter probaretur. Ipse verò non attendens, quòd sicut obœdientia victimis antefertur, sic inobœdientia idololatriae comparatur (c), dirumpens in vitium inobœdientiae incidit, & contra praecipitum nostrum & proprium juramentum, corruptus pecunia, sicut fertur, dominum suum temerarius prodidit, & conversus in arcum perversum, *nobili viro Philippo, Duci Saeviae*, contra eum impudenter adhæsit. Et ne quid praesumptioni ejus deesset, ne culpa ejus aliquo velamine posset palliari, nuper *Aquisgranis*, ubi praefatum Regem solemniter coronaverat, memoratum Ducem publicè coronavit. Qua re ex communicationis sententiam incurrit, quam in ecclesia B. Petri Coloniae coram multitudine copiosa, ipso praesente ac gerente stolam sacerdotalem in collo, & candelam accensam in manu tenente, frater noster, (**) *G. Remensis*, Archiepiscopus, tunc Episcopus *Prænestinus*, Apostolicae sedis legatus, promulgavit in eos, qui à praefato Rege recederent, & parti alteri adhererent. Ut igitur *Colonienfes*, qui noluerunt in malo caput languidum imitari, sed in ejusdem Regis fidelitate perfisterunt firmiter, & persistunt, expurgato fermento veteri, quod voluit totam massam corrumpere, sint nova conspersio, sicut sunt azymi, nihil corruptionis habentes; cum juxta corpore, praesens canonicas sanctiones accusatione non egeat manifesta, unde nos eius exemplo, qui absens autem spiritu Corinthium damnarat absentem, potuissimus in eum sententiam promulgare; ad majorem tamen cautelam, consilio fratrum nostrorum, & tam Episcoporum quàm Praelatorum aliorum plurimorum, discretionis vestrae per Apostolica scripta mandamus, districtè praecipientes, quatenus, cum apud vos sint, ita luce clarius manifesta, dictum Archiepiscopum *pulsatis campanis, & accensis candelis*, singulis Dominicis diebus & festivis excommunicatum publicè nunciatis, & faciatis per omnes ecclesias Colonienfes & vicinas diœceses sub solennitate simili nunciari, suffraganeos & omnes vasallos Colonienfis ecclesiae tam clericos quàm laicos absolutos ab eius obœdientia nunciantes. Quia verò si tantum scelus remaneret inultum, quivis de cætero posset impunè inobœdientiae vitium, periurii crimen & proditionis facinus perpetrare: sub eadem vobis distinctione praecipimus, quatenus, cum hæc in illo possint apud nos tergiversatione celari, vos eum, auctoritate (d) vestra suffulti, à pontificali officio (***) sublatum cujuslibet contradictionis

&

(a) Bruno IV. Comes de Seyna. Bangert. (*) edit. Reinecciana *deserviremus*. (b) sibi ipsi MSC. B. R. (c) lora dirumpens. MSC. R. B. (**) Guido factus est *Prænestinus* Episcopus anno 1198. & cum aliquamdiu legationem obiisset, & anno 1201. in Philippo adherentes excommunicationem Coloniae promulgasset, factus est Archiepiscopus *Remensis* anno 1204. (d) nostra MSC. B. R. (***) f. à pontificali officio, sublato - obstaculo.

& appellationis obstaculo deponatis: Nisi forsan intra mensem post factam denunciationem à vobis ad sedem Apostolicam accesserit iudicandus: his, ad quos jus electionis novistis pertinere, Apostolica auctoritate injungentes, ut personam idoneam, quæ tanto congruat honori, sibi eligant in pastorem. Quòd si electionem contigerit aliqua fortè, quod absit, occasione differri, ne bona ecclesiæ Colonienfis possint interim deperire, alicui personæ honestæ & providæ ac potenti committatis administrationem ipsius. Quia verò eiusdem ecclesiæ tanto amplius zelamus honorem, quanto clerum & populum eius devotiores & firmiores sumus experti, ne unitatem eius aliqua scissura corrumpat, si forsan hi, ad quos spectat electio, non potuerint convenire: præcipiatis eisdem, ut in aliquos viros idoneos conferant vota sua, ad sedem Apostolicam accedentes cum consilio nostro, qui ad eorum concordiam, faciente Domino, dabimus operam efficacem, ut personam idoneam sibi eligant in Prælatum.

Taliter, ut meruit, *Adolfus* de dignitate sua est dejectus, & *Bruno* memoratus in locum ipsius est sublimatus. Qui à Domino Apostolico insignia Archiepiscopatus suscipiens, & cum *Othone*, quæ pacis sunt, sentiens, in civitate quidem subditis suis præerat: *Adolfus* verò, utpote vir parentatus (e), quæ foris erant, violenter infestare non cessabat.

CAPUT IV.

1. Pontificis in Ottone juvando constantia.

2. Ejusdem epistola.

IN omnibus his Apostolicus, ut columna immobilis, à suo proposito non cessabat, & hunc inobedientem ecclesiastica censura infirmare, & Othonis partes constanter confirmare. Nec defuerunt, qui suggestionibus sive muneribus seu promissionibus tentaverunt animum ipsius immutare. Ille vero nec prece, nec precio, nec etiam minis aliquo modo, quæ fecerat, volebat retractare, sed suum electum semper in omnibus studebat & confortare & confirmare. Hæc luce clarius nobis comperta præsentis scripti testimonio possumus comprobare.

Innocentius Episcopus, servus servorum Dei, carissimo in Christo filio, illustri Regi Othoni, in Romanorum Imperatorem electo, Sal. & Apostolicam benedictionem.

Synceræ intentionis affectum, quem circa promotionem regiam habuimus hætenus & habemus, explicare nos litteris non oportet, cum plenius hunc exponat effectus, & fidelius interpretentur mentem nostram opera quam scripturæ. Sanè præter opinionem plurimum & multorum consilia, suscepimus ab initio causam tuam, de cuius promotione omnes penè penitus desperabant, & studuimus efficaciter promovere. Nec te in articulo illo reliquimus, quo per obitum inclytæ recordationis *Richardi, Regis Anglorum*, avunculi tui, videbaris ab omnibus derelictus. Licet enim non defuerint, qui multipliciter nos tentarent, & muneribus & promissis nos vellent, à favoris tui proposito revocare: nec prece tamen, nec precio, nec minis, nec monitis potuerunt aliquatenus flectere mentem nostram, quin de die in diem amplius in tua dilectione fereret, & ad exaltationem tuam propensius aspiraret. Quamvis autem neque qui plantat, neque qui rigat, sit aliquid, sed qui incrementum dat, Deus: gaudemus tamen in eo, qui dat omnibus affluenter, quia ei, quod plantavimus & rigavimus, incrementum benignus indulgit, ita ut sicut granum sinapis, quod mulier in horto suo legitur seminasse, planta nostra in arborem magnam jam crevit, & in cuius ramis volucres cæli, Deo dante, in brevi sedebunt: & sub cuius umbra bestiarum terræ requiescent. Cum igitur Dominus dirigat gressus tuos, & firmet de die in diem amplius regnum tuum, monemus serenitatem regiam, & exhortamur in Domino: quatenus, cum tempus acceperis jam opportunum, opportunè & importunè, vigilanter & incessanter insistas, ut bonum principium finis optimus subsequatur, & optatum commune desiderium nostrum sortiatur effectum: foveas in dilectione ac devotione Principes, qui te fovent, ut alios melius ad tuæ serenitatis favorem inducas, & dum tibi Principum favor arridet, ad tuæ promotionis profectum intendas, nec negligas in aliquo factum tuum, sed omni diligentia studeas promovere. Sanè speramus in eo, qui est in se sperantium fortitudo. Quòd si denuò profeceris, sicut hoc anno diceris profecisse, non erit, qui tuo profectui se opponat, vel divinæ dispositioni resistat. Data Anagninæ XVII. Cal. Januarii, Pontificatus nostri anno sexto.

Hæc de constantia Dn. Apostolici circa Regem Othonem dicta sufficiant.

CAP. V.

(e) multis majoribus clarus, Bangert

CAPUT V.

1. Philippus Ducem Limburgensem ad suas partes traducit.	3. Otto Rex cum filio Ducis elabitur.
2. Limburgensis per fraudem cives Colonienfes in hostem educit : cadunt CCCC. - - - 1206.	4. Bruno Episcopus capitur & Würtzburgum abducitur.

Philippus autem Coloniam infestare non cessabat, qui etiam muneribus datis, ita omnes sibi, ut dictum, astrinxerat, ut ipsum Ducem de Limburg in suam quoque partem inclinaret. Ipse enim post defectum *Adolphi Archiepiscopi* curam civitatis acceperat, ita ut omnes & omnia ad ipsius nutum regerentur. Quodam (*) igitur tempore *Philippo* Coloniam impetente, iste cives insidiosè eduxerat, & eos ab hostium impetu securos fecerat : cum repente irruentibus hostibus super quietos, ad quadringentos viros strage facta, ceteri omnes, vix paucis evadentibus, in captivitatem ducti sunt. Rex tamen evadens, cum Episcopo *Brunone*, & filio Ducis, cui nomen *Walrauen*, venit ad castrum *Wassenburg*, sperans se illic refugium habiturum. Timens tamen traditionem, per occultum quendam adhibitum, cum eodem *Walrauen* per noctem evasit. Hostes verò subsequuti, sperantes se Regem conclusisse, cum ipsum frustra non invenissent, Episcopum latitantem comprehendunt, ac Philippo Regi tradunt. Qui sperans, se multum hac captivitate profecisse, eum in vincula conjecit, & aliquandiu in captivitate tenuit. Cumque ignominiosè satis ad multa loca deduceretur, *Herbipolin* tandem ductus est, ibique diutinam, remissus tamen, sustinuit captivitatem.

CAPUT VI.

1. Papa Legatos ad concordiam faciendam mittit. - - - 1206.	3. Otho illos id contra mentem Pontificis fecisse ostendit.
2. Philippus ab his excommunicatione solvitur.	4. Bruno Antistes liber demittitur.

Post hæc ad bonum compositionis Dominus Apostolicus duos Cardinales (a) delegavit (nomen unius *Hugo Episcopus*, & alterius *Leo*) ut Philippum ab excommunicatione soluerent, si fortè per dispensationem bonorum & religiosorum Patrum, sive consilio principum, unitas pacis inter eos reformari posset : ea tamen conditione, ut *Bruno* captivus liberrimus ab omni captivitate laxaretur. Venientes igitur legati Domini Apostolici ad Philippum, ipsi legationis ordinem, qua fungebantur, exposuerunt. Cui in his, quæ audierat, bene placuit, sed Archiepiscopum absolvendum omnino negavit. Dicebat enim in absolutione Archiepiscopi nimiam se incursum offensam, *Adolphi* videlicet, & omnium illorum, quorum gratia ad fastigium Imperii per secundam consecrationem erat sublimatus. Cardinales igitur cæcitate percussi, immemores mandatorum Domini Papæ, propter munera *Philippi*, qui eos argento & auro ditabat, & bene indutos lautissimè procurabat, *Philippum* quidem absolverunt, sed Archiepiscopum vincitum reliquerunt. Dixerunt ergo *Othoni* Regi : Nos amicum tuum absolvimus, ut cum eo, sicut mandavit Apostolicus, si fieri potest, ad pacis concordiam tendas. Quibus Rex : Si fecistis, inquit, mandatum Domini Papæ, istas perspicatis litteras. Miserat enim Apostolicus *Othoni* Regi litteras clanculo de absolutione *Philippi* & liberatione *Brunonis* Archiepiscopi, eundem tenorem continentes. Cumque solus litteris tenorem earum perspexissent, exterriti sunt valde. Quibus *Otho* minas terribiles intulit ; à quibus tamen pro reverentia summi pastoris abstinuit. Illi autem ad Philippum reversi, se errasse confessi sunt, dicentes, sine liberatione *Brunonis* Archiepiscopi eius absolutionem stare non posse. Qui necessitate compulsus, *Brunonem* bene tractatum à captivitate solvit, ipse verò ad colloquium Regis *Othonis* se præparavit. Cumque *Philippus* consisteret *Quedelingenburg*, & *Otho* *Harlingenburg*, ad colloquium Reges cum Cardinalibus & admodum paucis convenerunt. Sed in nulla forma pacis ab invicem discesserunt.

CAPUT VII.

1. Philippus denuo Brunonem capit ; sed ad Papæ minas iterum dimittit.
2. Transigitur inter Brunonem & Adolphum.

Philippus tamen placere volens *Adolfo* Archiepiscopo & cæteris amicis, nec dum se à captivitate *Brunonis* abstinuit, sed eum comprehensum misit ad castrum firmissimum *Rodenburg*, ibique eum in captivitate tenuit. Quod cum significatum fuisset Domino Papæ, denuo ei litteras misit, districtè præcipiens, ut Archiepiscopum *Brunonem* de captivitate solutum, cum

(*) 1206. Bangert.

(a) missi anno 1206. Bangert.

cum honore ipsum ad eum transmitteret: quod si non faceret, sciret se excommunicationi velut transgressorem subjacere. Philippus igitur Rex, timens sententiam excommunicationis, Archiepiscopum cum honore ad Dominum Papam transmisit: Qui tam diu ibi stetit, quousque omnem dignitatem suam, *Adolfo* humiliato, cum plenitudine potestatis perciperet. Denique de *Adolfo* dispensatum fuerat, ut *CC. marcas de telonio Ducensi* perciperet, & *toridem de Coloniensi*, & *Otbo* stipendia in ipsa civitate, & his contentus, Brunonem Archiepiscopum non inquietaret.

CAPUT VIII.

1. Livoni ad Christi fidem per Meinardum convertuntur.	2. Meinardus ab Hartwico, Archiepiscopo Bremensi, dignitate Episcopi ornatur. - - - 1170.

Opportunum arbitror memoriae fidelium commendare nec silentio praeterire devotionem & laborem multorum religiosorum, quo apud gentiles, qui *Livones* dicuntur, defudatum est, qui verbi Domini semina spargentes, ipsum populum ab idololatria cessare laboraverunt. Vidimus sane propter eorum instantiam multos cooperatores existere, alios peregrinando, alios sua conferendo, ut seges Christi fructuosa confurgeret, & multa messe Diaboli zizania suffocarentur. Fuit autem primus huius institutionis auctor Dominus *Meinardus, Sigebergensis Canonicus* (a), quem eloquium Domini inflammavit, ut eidem populo infideli pacem Domini nunciaret, & ipsum paulatim calore fidei scintillaret. Cumque vir bonus per aliquot annos cum negotiatoribus illuc (b) iret, & suis negotiis devotus insisteret, sensit manum Domini non invalidam, & auditorum suorum devotionem plurimam. Accedens igitur ad *Bremensem ecclesiam* (c), quam tunc Dominus *Hartwicus* Archiepiscopus regebat, suam intensionem suorumque auditorum devotionem, ipsi Archiepiscopo similiter & capitulo majori exposuit, ut non sine auctoritate vel consilio cepto labori insisteret. Qui sperantes ipsum plantando & rigando incrementum Domini percipere, ipsum ad praedicandum gentibus miserunt; simul etiam Pontificali honore sublimantes, majore auctoritate roboraverunt. Ipse ergo humilis & devotus, suis auditoribus verbi spargens semina, arguendo, obsecrando; magis tamen obsecrando, duritiam gentilium frangens, ipsorum corda non minus muneribus quam exhortationibus paulatim, ad quod volebat, Deo annuente, perducebat.

CAPUT IX.

1. Rigæ Episcopatus à Meinardo fundatur. - - - 1186.	Livonos & vicinas gentes ad fidem adducit.
2. Livonia fertilitate agrorum dives.	8. Equites Ensfiferi in Livonia orti.
3. Meinardo succedit Bertoldus. 1193.	9. Livoni nec blandimentis nec tormentis ad fidem Christi abnegandam adduci possunt.
4. Bertoldus Christianos ad expeditionem sacram contra infideles istorum locorum hortatur.	10. Russiae Princeps tributis exigendis Episcopo molestias creat.
5. Magna manus militum sacrorum ex Germania eo confluit.	11. Episcopus & Ensfiferi de terris occupatis inter se contendunt.
6. Bertoldus per infidias à barbaris captus obruncatur. - - 1204.	
7. Albertus expeditionibus bellicis	

Anno igitur verbi incarnati *MC LXXXVI* fundata est *sedes episcopalis in Livonia* à venerabili viro *Meinardo*; intitulata patrocinio *beatæ Dei genitricis Mariæ*, in loco qui *Riga* dicitur (a). Et quia idem locus beneficio terræ multis bonis exuberat, nunquam ibi defuerunt Christi cultores, & novellæ ecclesiæ plantatores. Est enim eadem terra fertilis agris, abundans pascuis, irrigua fluviiis, satis etiam piscosa & arboribus nemorosa. Dominus quoque *Bertoldus Abbas in Lucca*, relicta prælatione & ipse verbi semina gentilibus spargere studens, huic labori non impiger se ingerebat. Unde gratia Dei cooperante, non parum gentilibus quibusdam acceptus erat. Considerabant sane in viro gratiam conservationis, temperantiam sobrietatis, modestiam patientiæ, virtutemque abstinentiæ, instantiam prædicationis, jucunditatem affabilitatis. Unde post decessum Domini *Meinardi*, qui, ut præmissum est, bonum certamen certavit, cursumque felicem consummavit, quia omnibus tam clero quam

(a) regularis (b) illic moratus fuisset & ad seminandum Dei verbum gentili illi populo operam dedisset indefessam, sensit manum suam invalidam ob auctoritatis carentiam, licet auditorum devotio non modica videretur. (c) ad Hartwicum.

(a) ubi villa quædam valida erat, quæ fuit locus mercatorum. In eodem loco Dominus Episcopus post multos labores fructuosos defunctus est.

quàm populo conversatio Domini *Bertoldi* (b) innotuerat, ipsum unanimi consensu locum defuncti fortiri exoptabant. Qui veniens *Bremam*, Episcopus consecratur, cui etiam ad supplementum laboris redditus annuales in eadem ecclesia ad *viginti marcas* deputantur. Cujus prædicationis instantia nonnulli *sublimes & nobiles* signaculo sanctæ crucis insigniti, ad deprimendas gentilium vires, vel potius ad cultum Christi perdomandas, iter peregrinationis arripiunt. Nec defuerunt *sacerdotes & litterati*, suis exhortationibus eos confortantes, & ad terram promissionis felici perseverantia eos pertingere promittentes. Et quia profectio sive peregrinatio Hierosolymitana tunc vacare videbatur, ad supplementum huius laboris Dominus *Cælestinus Papa* indulserat, ut quicumque peregrinationi memoratæ se vovissent, huic itineri, si tamen ipsis complacuisse, se sociarent, nec minorem à Deo peccatorum remissionem perciperent. Fit igitur de tota *Saxonia, Westphalia vel Frisia*, Prælatorum, Clericorum, militum, negotiatorum, pauperum & divitum conventus plurimus, qui in *Lubeca* comparatis navibus, armis & victualibus, *Livonia* usque pervenerunt. Cumque Præsul beatus exercitum produceret contra infideles, Christi cultoribus infidiantes, in manus impiorum cum duobus tantum devoluitur, occiditur, & ut speramus, gloria & honore coronatur: Erat enim flagrans mortis desiderio:

*Qui sicut prima lucratur bravia fortis,
Sic ipsi prima fuerat data copia mortis.*

Denique die secunda cum requirerentur corpora occisorum, inventum est corpus Episcopi intactum & incorruptum, cæteris corporibus, quia æstus erat, muscis & vermibus repletis, quod cum planctu nimio & exequiis solennibus in civitate *Riga* tumulatum est. Post hæc Dominus *Albertus, Bremensis Canonicus*, in sedem defuncti sublimatus est. Qui cum adhuc juvenili floreret ætate, magna morum pollebat maturitate. Et quia vir parentatus erat, ornatus fratribus & amicis, in vinea Domini cooperatores habebat plurimos. Nec facile exprimere potero, quantam invenerit gratiam apud Reges & magnates, qui ei cooperabantur pecuniis, armis, navibus, victualibus, inter quos Dominus *Andreas, Archiepiscopus Lundenfis, Bernhardus* (c) *Pachelbugensis, Iso* quoque *Verdensis* manus suas Domino consecraverunt. Obtinuerat etiam à sede Apostolica, ut si quos invenisset viros religiosos, & verbi Dei erogatores, sive de ordine Monachorum, sive regularium Canonicorum vel aliorum religiosorum, ipsos suo labori cooperatores efficeret. Unde ipsum sequebatur multitudo maxima, & militum manus copiosa. Cumque frequenter æstivo tempore exercitum duceret contra crucis Christi inimicos, non solum *Livones*, verum etiam alias barbaras nationes ita sibi subjecerat, ut ab eis obsides acciperet, & pacis conditiones cum eo facerent. Crevit igitur ecclesia Dei per venerabilem virum *Albertum*, bene disposita Præpositis, parochiis, cœnobiis. Multi etiam continentias voventes, & soli Deo militare cupientes, forma quadam Templariorum omnibus renunciantes, Christi militiæ se dederunt, & professionis suæ signum in forma gladii, quo pro Deo certabant, in suis vestibus præferebant. Qui confortati & animo & numero, inimicis Dei terrore non parvo formidabiles effecti sunt. Nec defuit divina miseratio fidem suorum inconcussam roborando, & hoc indicium veritatis demonstrando. Nam cum quidam neophytorum ab inimicis suæ gentis comprehensi fuissent, muneribus & blandimentis ad pristinum errorem eos immutare satagebant. Quibus cum nulla ratione consentirent, sed susceptæ fidei sacramenta inviolabiliter constantissimè observare decrevissent: incredibili tormentorum genere eos trucidabant, qui sua confessione multos confortabant; quia per eos pluri Deum glorificabant. Verum inter hæc prospera non defuerunt adversa. Siquidem *Rex Russia de Ploske* de ipsis *Livonibus* quandoque tributum colligere consueverat: quod ei Episcopus negabat. Unde sæpius graves insultus ipsi terræ & civitati sæpe dictæ faciebat. Sed Deus adjutor in opportunitatibus, suos semper protegēbat. Orta tamen fuit inter Dominum Episcopum & fratres supra dictos, qui Dei milites dicuntur, quædam intestina simultas & mirabilis quadam altercatio. Dicebant sanè fratres, ipsorum juris esse tertiam partem totius gentilitatis, quam Dominus Episcopus vel verbo prædicationis vel violentia expeditionis obtinere potuisset. Quod cum Episcopus omnino eis negaret, facta est inter eos gravis discordia, ita ut multum contra ipsum in curia Romana laborarent, nec minus Dominus Episcopus suam sententiam confirmaret.

CAPUT X.

Gerhardi, Friderici I. in Ægyptum & Syriam ad Saladinum legati, itinerarium.

Quia (a) aut prodesse volunt, aut delectare, Poetæ, nos paululum dimissa historia Regum, ad alia nobis comperta, & utilitati legentium profutura, videlicet ad Ægyptum & partes

(b) Korerus eum Albertum vocat, confundens cum hoc forte tertium hujus sedis Episcopum. Affirmat autem de ipso, quod fuerit vita & opinione præclarus & tandem martyrio ab infidelibus coronatus. Addit Korn. eodem in loco postea civitas pulchra constructa est ab eodem Alberto Episcopo anno Ottonis IV. quinto, qui est Domini 1205. (c) Pathelburmensis MSC. Boekel.

(a) Multa, quæ in hac Gerardi Epistola commemorantur, etiam à Iacobo de Vitriaco Episcopo Acconensi in Syria, diligenter libro III. Orient. Historiæ describuntur. Bangert.

partes Libya transeamus. Anno Dominicæ incarnationis MCLXXV. Dominus Fridericus, Imperator Romanorum & Augustus, misit Dominum Gerardum, Argentinensem Vicedominum, in Ægyptum ad (*) salutandum Regem Babylonis. Nunc igitur ipsius personam loquentem attendatis. Quæcunque in commissa legatione vidi, vel veraciter percepi, quæ habitabili orbi nostro rara vel extranea videbantur, per mare & per terram, scripto commendavi. Apud Genuam mare ascendi VIII. Idus Septembris. Inde verò navigans, inter duas insulas, scilicet Corsicam & Sarniniam, transii. Harum insularum una distat ab altera per quatuor milliaria, utraque verò satis pulcra per planum & montana disposita, superabundans omni bono terræ. In Corsica verò sunt homines utriusque sexus compositi, curiales, habiles, hospitaes, viri militares & bellicosi. In Sardinia autem econtrario sunt homines incompositi, rusticani, sylvani, tenaces, viri effæminati & deformes. In Sardinia lupi non habitant. Mare Sardinie inter cætera maria ferocissimum est, & magis periculosum. Tenet etiam Sardinia in longum & in latum ex omni latere sex diatas, & est terra infirmissima. Corsica tenet in longum & in latum tres diatas, & terra satis sana, nisi quòd per eam defluit amnis infirmissimus, quem si anima viva gustaverit, morietur, & aves, si propè transvolant eam, morientur. Per has duas insulas transiens, in Siciliam veni. Hæc insula est terra (**) suavissima, omni terrena fecunditate opulenta, plana, montanis vinis, pratis, pascuis, fontibus, rivis, fluminibus jucundissimis, diversis generibus fructuum & herbarum perornata, excipiens transitum maris in modum crucis, mercatoribus aptissima, sed paucis inhabitatur hominibus. Tenet enim in longitudine & latitudine ex omni latere sex diatas, & plures continet civitates. Iuxta verò hanc insulam ex uno latere in opposito est quædam insula, nomine Malta, distans à Sicilia per viginti milliaria, & Sarracenis inhabitata, & est sub (***) Domino Sicilia. Veruntamen non longè à Malta est alia insula Pantoleon, quam Sarraceni inhabitant, nec ulli Domino subjiciuntur. Sunt enim homines inculti & sylvani, habitantes in cavernis terræ: quos si fortè magnus exercitus supervenerit, cum omni supellectile sua terræ cavernas intrant: ut, qui pugnando defendere se non valent, saltem fugiendo evadant. Hoc genus hominum magis vivit de pecuaria, quàm de fructibus terræ, quia granum non colit, nisi paucum. Inde procedens per septem dies, veni ad terram barbaricam, ab Arabibus inhabitatam, quod genus hominum sine domibus degit sub dio, ubicunque terrarum habitet. Dicunt enim, quòd pro tam brevi spatio vitæ suæ domos ædificare, vel in eis habitare, intuitu divinæ remunerationis, omittant. Terram parum colunt, sed de sola pecuaria vivunt. Viri & mulieres ferè nudi incedunt, nisi quòd vili panno sola pudibunda cooperiunt. Gens ea miserima est, & omni bono privata, inermis & nuda, nigra, deformis & (****) indebilis. In mari quoque quadraginta septem diebus navigando, diversa genera piscium vidi. Vidi enim genere piscem magnum, ut conjicere potui, habentem in longitudine CCCXL. ulnas. Vidi & pisces super mare volare ad jactum unius arcus vel balistæ. Tandem portum Alexandria intravi, in quo portu turris altissima de lapidibus erecta est, ut navigantibus portum indicet, quia Ægyptus terra plana est; & tota nocte ignis in ea ardet, ut appropinquantibus, ne pereant, portum significet. Alexandria est civitas egregia, ædificiis, pomæis & immensa multitudo perornata, & Sarracenis, Iudæis & Christianis inhabitata, sub dominio Regis Babylonie constituta. Hujus civitatis prima constitutio, sicut in ejus apparet vestigiis, maxima fuit. Extendebatur enim in longum quatuor milliaria, in latum verò per unum milliare. Hanc brachium, ex Euphrate deductum, in uno tangebatur latere, & mare magnum firmabat in alio latere. Nunc eadem civitas ad mare contracta, extat per magnum campum à prædicto brachio Nili. Sciendum est autem, quòd Euphrates & Nilus una & eadem aqua fit.

In Alexandria omne genus hominum legem suam liberè colit. Hæc civitas valde sana est, plurimos etiam centenarios senes in ea reperi. Civitas hæc vili muro absque fossatis munitur. Sciendum est, quòd prædictus portus solvit annuatim de pedagio quinquaginta millia aureorum, qui faciunt plus quàm octo millia marcarum puri argenti. Hanc civitatem diversum genus hominum frequentat cum suis mercationibus. Aquam dulcem hæc civitas non habet, nisi quam per aquæductum supra dicti Nili uno tempore anni in cisternis suis colligit. In eadem urbe sunt plures ecclesiæ Christianorum. Inter quas est ecclesiæ B. Marci Evangeliste, extra muros novæ urbis supra mare sita. In qua vidi septendecim monumenta, ossibus & sanguine martyrum plena: sed nomina eorum sunt ignota. Vidi etiam capellam, in qua idem Evangelista evangelium conscripsit, & ubi martyrium accepit & locum sepulturæ suæ: unde à Venetis furatus fuit. In illa ecclesiæ Patriarcha eligitur, consecratur, & mortuus sepelitur. Habet enim illa Christianitas Patriarcham, obædientem Græcorum ecclesiæ. Erat in eadem civitate aliquando palatium Pharaonis maximum, immensis columnis marmoreis elevatum, cujus nunc vestigia apparent. Vidi juxta Alexandriam, quòd Nilus per parvum spatium terræ à proprio alveo educebatur in campum, & ibi sine omni labore vel ingenio humano stans per aliquod tempus, in sal purissimum & optimum convertebatur. Solet etiam Nilus annuatim excrecere, & totam Ægyptum irrigare & fecundare: quia rara est ibi

(*) Saladinum MSC. B. R.

(**) sanissima MSC. B. R.

(***) dominio Regis Sicilia MSC. B. R.

(****) inde debilis MSC. Bækel.

ibi pluvia. Incipit autem excrefcere in medio Iunio usque ad festum sanctæ crucis, & exinde de-
 crefcere usque ad Epiphaniam Domini. Nota, quàm citò aqua in decrefcendo tranfit, ubicun-
 que terra apparet, ibi statim rusticus aratrum figit & semen mittit, In Martio frumentum me-
 tuur. Terra illa non parit aliud frumentum nisi triticum & hordeum pulcherrimum. Omne
 genus leguminis à festo S. Martini usque ad Martium recens colligitur, fimiliter & fructus
 hortorum & herbarum. Oves & capræ terræ illius bis pariunt in anno, & ad minimum ge-
 minum fœtum proferunt. Audivi etiam, quòd afinæ ibi ab equis conciperent. Per totam
 Ægyptum Christiani habitant in civitatibus & in villis, Regi Babylonæ solventes certum
 tributum. Et ferè quælibet villa habet ecclesiam Christianorum. Ipsum autem genus ho-
 minum miserrimum est, & miserè vivit. Nota, ab Alexandria usque ad novam Babyloniam tres
 esse diætas per terram, per aquam septem diætas in ascendendo. Sciendum est etiam, tres
 esse Babylonias, unam scilicet super fluvium Thobar (****), ubi regnabat Nabucho donosor,
 in qua fuit turris Babel. Et hæc deserta dicitur & antiqua, distans à nova Babylonia ultra
 triginta diætas. Fuit & alia Babylonia in Ægypto supra Nilum sita in pede montis juxta deser-
 tum, in qua regnabat Pharao, distans à nova Babylonia ista per sex milliaria. Et hæc quo-
 que destructa est. Nova verò Babylonia supra Nilum sita est in plano, & fuit aliquando ma-
 xima civitas, & adhuc satis egregia ac populosa, omni bono terræ fœcunda, à solis mercato-
 ribus inhabitata, ad quam naves oneratae speciebus de India (****) spissim veniunt per Ni-
 lum, & inde in Alexandriam ducuntur. Granum & legumen per vicos & plateas ubique
 fervatur. A nova Babylonia usque ad milliare unum in deserto sunt duo montes (b) lapidi-
 bus marmoreis maximis & aliis quadratis artificio erecti, opus admirabile, distantes ab in-
 vicem per tractum unius arcus quadrati, ejusdem quantitatis, scilicet latitudinis & altitudi-
 nis. Extenditur enim uterque in latitudinem ad tractum fortissimi arcus, in altum ad duos
 tractus. Item juxta novam Babyloniam ad tertiam partem milliaria est alia civitas egregia,
 Chayr (c) nuncupata, in qua nunc est sedes regalis, palatia Regis & Principum, & militum
 cohabitatio. Hæc civitas militaris est prope Nilum sita, cujus ædificia non minus admi-
 randa quàm sumtuosa; muro clausa, pulcherrimis pomœriis circumseptæ. In qua habitant
 Sarraceni, Iudæi, & Christiani. Quælibet natio suam legem colit. In ea sunt plures ec-
 clesiæ Christianorum. Ab hac civitate ad milliare unum est hortus balsami, habens in quan-
 titate fere dimidium mansum, & est lignum balsami ut lignum vitis triennis, folium vero tan-
 quam trifolium parvum. Tempore autem maturitatis circa finem Maji finditur cortex ligni,
 secundum quod notum est operariis. Vineæ illius guttatim gummi destillant, quod in va-
 sis vitreis colligitur, & per sex menses in stercore columbæ reconditur, & decoquitur & defe-
 catur: postea liquor à fece separatur. Hic hortus habet fontem unde irrigatur: quia ab
 alia aqua non potest irrigari. Nota, quòd nusquam (d) terrarum nisi in hoc loco balsamum
 crescit. Ad hunc fontem B. Virgo cum salvatore nostro Herodis persecutionem (*****)
 effugerat, & ibi per aliquot tempora latitabat, lavans ad fontem illum pannos pueri, ut
 natura hominis requirebat. Quapropter usque in hodiernum diem fons ille à Sarracenis in
 veneratione habetur, deferentibus illuc cereos & incensum, quando se ibi lavant. In Epi-
 phania verò maxima multitudo illuc (*****) confugit de omni confinio, & lavat se cum
 aqua prædicta. Credunt enim Sarraceni, beatam virginem per angelum concepisse Iesum
 Christum, peperisse, & post partum virginem permanfisse. Et hunc filium virginis san-
 ctum prophetam fuisse dicunt, & à Deo mirabiliter cum anima & corpore in cælum assum-
 tum, celebrantes & ejus nativitatem. Sed negant eum esse Filium Dei, & baptizatum,
 crucifixum, mortuum & sepultum. Certant etiam se habere legem Christi & Apostolorum,
 quia circumcisi sunt, nos verò minime. Credunt etiam Apostolos & Prophetas fuisse, &
 plures martyres & confessores in veneratione habent. Item apud Cayr est arbor palma anti-
 quisfima & altissima, quæ se B. Virgini inclinavit, quando cum salvatore nostro transivit illò,
 & ab ea dactylos collegit, & iterum erigebatur. Hoc tunc temporis Sarraceni videntes, B.
 Virgini invidabant, & arborem in duobus locis membratim succidebant. Nocte verò pro-
 xima arbor solidata fuit & erecta, & usque in hodiernum diem vulnera succisionis apparent.
 Hanc quoque arborem Sarraceni in veneratione habent, & candelis omni nocte illuminant.
 Sunt alia loca diversa, ubi B. Virgo habitabat, in Ægypto, à Christianis & Sarracenis vene-
 rata. Nilus vel Euphrates est aqua major Rheno, de paradiso exiens, cujus ortus ab omni-
 bus ignoratur, nisi quantum scriptis didicimus, planum habens decursum aqua turbulenta
 piscibus superabundans, sed non multum valent. Nutrit equos indomitos sub aqua laten-
 tes, & sæpe foras egredientes. Nutrit etiam crocodilos infinitos, quod genus animalis ad
 modum lacertæ formatum est, quatuor habens pedes, curta crura & grossa. Caput ejus
 quasi

Zzzz 3

(****) rectius Chobar, qui fluvius Chaldeæ, ad quem Propheta Ezechiel suas visiones vidit.
 Bangert. (*****) passim MSC. Ranzov. (b) pyramides. Bangert. (c) Alcairum
 frequentius appellant, pro El-Chahira, id est, coactrix, victrix. Eques expeditus quatuor horis eam
 transiret, decem non facile circum equitaret. Bangert. (d) Balsamum nativum solum in Arabia
 semper habuit: inde in Syriam & Ægyptum. Bangert. (*****) Fugiens confugerat, MSC.
 Ranzov. (*****) confluit MSC. B. R.

quasi caput scrofae. Et animal illud crescit in longum & in latum, maximos habens dentes. Ad solem egreditur, & animalia vel pueros, si invenerit, occidit. Item in Ægypto est quaedam ecclesia Christianorum, juxta quam est puteus per totum annum ficcus, nisi in anniversario festo illius ecclesiae. Tunc tribus diebus crescit aqua ad summum, ita ut omnes Christiani ad festum venientes aquam sufficienter inveniant. Finiro vero festo, aqua ut antea evanescit. Item à Babylonia nova ad sex diartas in deserto alumen tinctura fullonum, de quibusdam montanis exciditur, & in usum Regis colligitur. Item color Indicus in Ægypto conficitur. Item plurimum genus avium in Ægypto superabundat. Item per totam Ægyptum neq; aurum neq; argentum nec aliquod genus metalli colligitur, & tamen auro terra superabundat. Item Ægyptus satis bonos nutrit equos. Item in Ægypto psitaci abundant, qui veniunt de Nubia. Distat autem Nubia à Babylonia per viginti diartas, & est terra Christiana, habens Regem, sed populus ejus incultus est, & terra sylvestris. Item in Ægypto nutriuntur pulli mille vel duo millia simul in furno per ignem absque gallina, & usus iste Regis est. Ægyptus est terra calidissima, raram habens pluviam. Item mons Sinai distat à Babylonia per septem diartas in deserto. Item credunt Sarraceni, se habere paradisum in terra, in quem post hanc vitam sint transaturi: in quo credunt esse quatuor flumina, unum scilicet de vino, secundum de lacte, tertium de melle, & quartum de aqua, & omne genus fructuum ibidem dicunt nasci, quodque ibi pro velle comedent & bibent, & quod unusquisque eorum omni die pro voluptatis expletione novae virgini commiscetur, & si quis praelio à Christiano moritur, cotidie in paradiso decem virginibus abutitur. Cumque requirerem, quid de mulieribus istis contingat, quae nunc sunt, vel quod deveniant virgines, quae cotidie secundum eos corrumperentur, mihi respondere ignorabant. Item Ægyptus diverso genere avium abundat & diversis fructibus terrae. Parum vini habet propter legis suae religionem: sed natura terrae multum vini produceret, si coleretur. De Babylonia transivi in Damascum per desertum, & feci in deserto viginti diartas: quia non inveni terram cultam. Est autem desertum terra fabulosa, per planum & montana disposita, nil profus germinans nisi humilia arbuta, in paucis tamen locis. Et terra ista est plurimum distemperata, in hyeme nimis frigida, & in aestate nimis calida. Transitus terrae ejus difficilissimus & incognitus est: quia flantibus ventis strata fabulo ita infunditur, ut vix à quoquam sciatur, nisi ab Odewinis (e), qui saepius illuc transeunt, & alios transeuntes ducunt, sicut nauclearii navigantes in mari. Nota, quod desertum nutrit leones, struthiones, porcos, boves sylvestres, onagros sylvestres, asinos sylvestres & lepores. Aqua rarissima invenitur, nisi de quarto die in quartum vel in quintum diem. Item mare Indicum ex uno latere tangit desertum. Item mare rubrum ex uno latere tangit desertum, juxta quod duabus noctibus fui. Item vidi septuaginta (*****) palmas, ubi Moyses percussit filice aquas eduxit. Item à monte Sinai per duas diartas transivi. Nota, amplitudinem & terminos deserti nemo unquam hominum cognovit: quia ad modum maris impervium est. Item postquam exivi desertum, inveni terram planam, aliquando à Christianis inhabitatam, sed modò vastatam, & raro cultam: quia in marchia Christianorum & Sarracenorum sita est. In qua terra inveni antiquam civitatem, nomine Bussarentinum, aliquando à Christianis inhabitatam, maximam, marmore excisam & decoratam, & ut in ejus vestigiis apparet, aliquando pulcherrimam & plurimum deliciosam. Sed nunc a Sarracenis inhabitatur, in angustum redacta, ita quod quasi castrum solum remanserit in ea, quod valde munitum est. Inde tribus diebus usque Damascum perveni per terram, cultam ex magna parte a Christianis, Domino Damasci tributum persolventibus. Damascus est civitas nobilissima, duplici muro & turribus pulcherrimis optimè munita; aquis decurrentibus, fontibus & aqueductibus extra & interius per varia loca per domos decorata, & elegantissimis aedificiis constructa, populosa, viridariis & pomeriis ex omni latere longè lateque circumsepta, & deliciosissime perornata. Habet enim irriguum intra & extra pro voluntate hominum quasi admodum paradisi terreni, & sunt in ea plures ecclesiae Christianorum, & Christiani, & multi Iudaei. Et in confinio Damasci optimum crescit vinum. Et nota, quod Damascus sanissima est civitas, multos senes nutrit homines. Damascus distat à Ierusalem per quinque diartas parvas, & ab Accaron per quatuor diartas. Item a Damasco ad tria miliaria est locus quidam in montibus situs, quae Saydaneida vocatur, & a Christianis inhabitatur, & est ibi ecclesia, in rure (f) sita, & in honore gloriosae virginis dedicata, in qua moniales virgines duodecim & Monachi octo assidue Deo serviunt & B. Virgini: in qua ecclesia vidi tabulam ligneam (g), ad mensuram unius ulnae longam, & latam ad modum dimidiae ulnae, retro altare in muro sanctuarii in fenestra positam, & ferro laqueariter cancellatim firmatam, in qua tabula effigies B. Virginis aliquando depicta fuit, sed nunc, quod dictu mirabile est, pictura super lignum est incarnata, & oleum odoriferum super odorem balsami incessanter ex ea manat. De quo oleo multi Christiani, Sarraceni & Iudaei diversis languoribus saepe liberantur. Et nota, quod oleum illud nunquam imminuitur, quantumcunque inde accipiat. Nec praedicta tabula a quoquam tangi audetur, videri autem omnibus homi-

(e) Idumaei, aliis Beduini & Biduini. Bangert. Bodewini MSC. L. (*****) septuaginta
duas. MSC. Ranzov. (f) rupe. Iacob. de Vitriaco. (g) lapideam. Iac. de Vitriaco.

hominibus conceditur. Oleum verò illud à Christiano religiosè conservatur, augmentatur, & pro quacunque re cum devotione & fide sincera sumtum fuerit, pro honore sanctæ virginis, commissisque solennitatibus, indubitanter impetrabitur. Ad (*****) locum in Assumptione gloriose natiuitatis suæ omnes Sarraceni illius provincie una cum Christianis causa orandi confluunt, & Sarraceni cæremonialia illic sua offerunt cum maxima devotione. Nota, hæc tabula primo Constantinopoli facta & depicta fuit in honorem B. Virginis, & inde à quodam patriarcha Ierosolymam perducta fuit. Tunc temporis quædam Abbatissa supra dicti loci causa orationis Ierusalem descenderat, & impetrata tabula à Patriarcha Ierosolymitano, eam secum ad ecclesiam sibi commissam transportavit. Fuit autem hoc incarnationis anno DCCC LXX. Sed postea per multa tempora cæpit oleum sacrum ex ea manare. Nota, in terminis Damasci, Antiochia & Alapia est quoddam genus Sarracenorum in montanis, quod eorum lingua vulgari Heisseim(h) vocatur. Hoc genus hominum sine lege vivit, carne quoque porcina vescitur contra legem Sarracenorum, & omni muliere abutitur indifferenter, scilicet matre & sorore. In montibus habitant, & sunt quasi inexpugnabiles: quia in munitissimis castris recipiuntur, & (i) terra eorum non multum est fertilis, nisi quod de peculio vivit. Habent etiam inter se Dominum, qui omnibus Sarracenis Principibus propè & longè positus, nec non Christianis vicinis & magnatibus timorem maximum infert: quoniam eos miro modo occidere solet. Qua verò arte hoc fiat, sic accipe. Princeps ille plura & pulcherrima in montanis habet palatia, altissimis muris inclusa, ita ut non nisi per ostium parvum, & diligentissimè servatum, pateat introitus. In quibus palatiis filios rusticorum suorum plurimos à cunabulis enutriti facit, & diversis linguis imbui, scilicet Latina, Græca, Romana, Sarracena, & aliis quàm plurimis: quibus à magistris suis a primæva ætate usque ad perfectionem viri hoc prædicatur, ut Domino terræ illius obediant in omnibus verbis & præceptis suis: quod si fecerint, gaudia paradisi eis dabit tanquam potestatem habens super Deos vivos. Instruuntur itaque, quòd non possint salvari, si in aliquo voluntati Principis terræ resistant. Et nota, quòd, ex quo à cunabulis palatiis includuntur, præter doctores & magistros suos neminem hominum unquam videbunt, nec aliam disciplinam capiunt, quousque ad præsentiam Principis evocantur ad interficiendum aliquem. Tunc in præsentia Principis constituti, quærit ab eis, an præceptis suis velint obædire, ut eis conferat paradysum. Qui ut instructi sunt, omni contradictione & ambiguitate remota, pedibus suis provoluti ferventi animo respondent, se fore obædientes in omnibus, quæ præceperit eis. Tunc Princeps dat unicuique cultellum aureum(k), & quò voluerit, ad quemcunque Principem interficiendum transmittit. Item à Damasco per Tiberiam usque Accaron quatuor, (*****) & inde usque Hierosolyma, ab Hierosolymis verò usque Ascalonem. Hæc civitas supra mare sita est parva, muris & fossis valde munita & satis sana. Inde verò per desertum octo-dierum in Babyloniam reversus fui. In qua viam stratam per milliare magnum sale gemma coopertam inveni, & plurimos vidi onagros & boves sylvestres. Nota, apud Abir publicum prostibulum Sodomitarum est, Mulieres Sarracenorum linteaminibus velatæ & coopertæ incedunt, nunquam templa eorum ingrediuntur. In maxima custodia Eunuchorum mulieres (l) habent, ita ut majores Domine nunquam domicilia sua egrediantur, nisi per præceptum maritorum suorum. Nota, quòd non frater, non alius quantumcunque propinquus viri vel mulieris, sine consensu viri ad mulierem audet ingredi. Viri quoque quinque vicibus intra diem & noctem ad templum vadunt orare, & loco campanarum præcone utuntur, ad cuius vocationem solenniter venire solent. Et nota, quòd religiosi Sarraceni ad quamlibet horam se solent lavare cum aqua, incipientes à capite & a facie, lavantes manus, brachia, crura, pedes, pudenda & anum, & postea vadunt orare, & nunquam orant sine venia. Credunt enim Dominum creatorem omnium, Maumeth prophetam esse dicunt sanctissimum, & eorum legis auctorem, quem etiam frequentare solent propè & longè positi Sarraceni cum maxima veneratione in peregrinationibus suis. Habent & alios quosdam suæ legis auctores in veneratione. Unicuique Sarraceno licet ducere septem uxores legitimè simul, & unicuique illarum expensas conductas & promissas contractu nuptiarum providet. Insuper quotquot habuerit Slayos, vel servos vel servas, cum illis licenter peccat, quasi non inde habeat peccatum. Quarum ancillarum si aliqua conceperit, statim a dominio Domini libera erit. Et quemcunque filiorum suorum, five de libera five de ancilla, Sarracenus hæredem suum constituere poterit secundum velle suum. Multi tamen sunt Sarraceni adeò religiosi, ut non nisi unam habeant uxorem. Infra septem uxores licet habere, sed non ultra ascendere licet, nisi in concubinis, ut dictum est. Nota, quòd inter ista consideranda venit immensa clementia redemptoris, quæ nec justum, nec impium dono suæ pietatis patitur esse expertem. Iustum quidem, humilem & quietum, & trementem sermones suos, præmium vitæ æternæ concedens, summo bono, quod ipse est, & aspectu suæ claritatis beatificat. Impium au-

tem,

(*****) ad hunc locum MSC. R. (h) Assassini. Bangert. (i) terra ipsius non est multum fertilis: de peculio non habet. Iacob. de Vitriaco (k) acutum. Iacob. de Vitriaco (*****) quatuor ivi. MSC. Ranzov. forte, quatuor diebus ivi five profectus sum. (l) habentur MSC. Lubec. Bækol.

tem, æternaliter damnandum, in hac mortali vita temporalibus bonis exuberare permittit. Inde est, quod ipsi reprobi optimas regiones tenentes, frumento, vino & oleo abundant; auro & argento, gemmis vestibusque sericis exultent; aromatibusque pigmentis & balsamis luxurient, & nihil, quod oculus concupiscat, intentatum relinquunt. Impletur enim in illis prophetia Isaac, qui cum Jacob spirituali dono benedixisset, dixit Esau: In pinguedine terræ & rore cæli desuper erit benedictio tua. Hæc de verbis Domini probare possumus, dicentis: Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos, ut sitis filii patris vestri, qui in cælis est, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super justos & injustos. Et David: Ecce, inquit, ipsi peccatores abundantes in seculo obtinuerunt divitias. Cum hoc loco per terram & rorem terrenas divitias accipiamus: alibi per rorem gratia Spiritus sancti intelligitur, ut idem David dicit: Descendet sicut pluvia in vellus; factum planè Gedeonis exprimens: ubi per rorem gratia Spiritus sancti, & per vellus intermerata virgo Maria accipitur, quæ concipiendo seu gignendo Dei filium, mater & virgo permanfit. Terra etiam dedit fructum suum, quando eadem virgo benedictum fructum ventris sui, Christum, mundi salvatorem, benedicta generavit. Hæc de statu gentilium sive ecclesiæ, quam inter ipsos mirabiliter Deus conservare dignatur, dicta sufficiant. Nunc ad ordinem historiæ persequendum revertamur.

CAPUT XI.

1. Isfridus, Episcopus Raceburg, vitâ decedit.	3. Adelbertus Comes Philippum Episcopum designat.
2. Canonicorum nonnulli Henricum Præpositum, cæteri Philippum eligunt.	4. Ab Hartuico consecratur.

1 **I**n tempore illo mortuus est beatæ memoriæ *Isfridus, Racesburgensis Episcopus*, vir magnæ patientiæ, summæ abstinentiæ & totus religionis cultibus deditus. Facta est autem dissensio inter Canonicos de electione, Episcopo nondum funerato. Pars enim convenerat in personam Domini *Henrici* ejusdem loci Præpositi, viri discreti, & omni honore dignissimi. Ipse sanè præposituram suam multum ampliaverat rebus, personis & ædificiis, & quod plus est, religionis honestate. Pars autem altera personam Domini *Philippi*, Capellani Episcopi defuncti, sibi in Prælatum expetebat. Facta itaque controversia, tandem ipsa hoc ordine quievit commotio, ut partes tam electorum quàm eligentium arbitrio *Comitis Adelberti* se committerent. Et ille accepta deliberatione, *Philippum* censuit ecclesiæ præponendum. Hæc autem ideo facta sunt, quia Dominus *Waldemarus Rex in Suecia bellis occupatus erat*. Quid plura? *Philippus* investitus *Bremam* se transtulit, & à Domino *Hartuico Archiepiscopo* benedictionem pontificalem accepit. Sicque consecratis ecclesiis, & ordinatis quibusdam causis in sua diocesi, ad *Episcopum Traiectensem* se contulit, ibique per annum consistens, Domino Regi *Waldemaro* se non exhibuit. Unde suspectus factus est Regi, & tandem Comite mediante vix (a) gratiam invenit.

CAPUT XII.

1. Hartuicus II. Archiepisc. Brem. rebus humanis excedit. - - 1207.	5. Hamburgensium & Regis legati causam ejus apud Papam impediunt.
2. Bremensis Waldemarum, Slesvicensem quondam Episcopum, eligunt.	6. Waldemarus ope Philippi Imperatoris Bremam mittitur.
3. Burchardus, Præpositus, Hamburgenses contradicunt.	7. Papa Waldemaro sacris interdicat.
4. Waldemarus à Papa confirmationem petit.	8. In conferta turba sacra munera offerentium, interdictionem scriptam aliquis in altari ponit.

1 **P**ost aliquot annos Dominus *Hartuicus*, supra memoratus Bremensis Archiepiscopus, vita excessit. Et cum eo adhuc vivente ecclesia illa fatis concussa fuerit, nunc majores & graviores commotiones exortæ sunt. Siquidem eadem Ecclesia, colloquio celebrato, Dominum *Waldemarum, Slesvicensem Episcopum*, qui tunc à captivitate supra dicta solutus erat, & in *Bononia* consistebat, unanimi consensu, & convenientia cleri & populi, honore episcopali sibi decrevit præferendum. Fuerunt tamen, qui huic electioni non libenter intererant: ideoque non reclamando sed elongando se absentaverunt; *Burchardus* videlicet (a) Præpositus cum quibusdam suis fautoribus. *Hammenburgenses* autem canonici propter Regem *Waldemarum*, qui ipsam civitatem tenebat, suspecti in hac electione fuerant, ideoque præter eos celebrata est.

(a) Gratiam ipsius. MSC. Lub.

(a) major Præpositus. MSC. L. B. R.

est. Qui videntes se (b) suspectos, graviter huic electioni *contradicabant*, dicentes: suam ecclesiam matrem ecclesiarum quandoque fuisse, & ideo potissimum primam vocem in electione se habituros. Bremenses tamen, missis legatis honoratis tam de clero quam de ministerialibus, Domino *Waldemaro* Bononiz constituto ipsam electionem canonicè factam infinuaverunt. Qui acceptis sociis, cum iisdem suis electoribus & testimonio Bremensis ecclesie, Domino Apostolico se exhibuit. Qui gavisus est, & electum Bremensem cum gaudio suscepit, simul etiam congratulans, quod post multas importunitates ad hunc apicem eum Dominus promovere sit dignatus. Nec tamen ad presens ejus promotionem executus est, donec verius ipse cognosceret electionem. Ipso igitur in curia morante, venerunt *legati Hammenburgensium*, electioni *Waldemari* reclamantes, & ipsam minus canonicam probantes. Venit etiam *legatus Waldemari Regis*, Petrus videlicet, Roschildensis Præpositus, sine instrumentis tamen, quia sibi in via violenter ablata affirmabat; electionem prædictam omnino evacuans: commonefaciens Dominum Apostolicum jurisjurandi à *Waldemaro* præstiti, quod nunquam in tali loco obligaretur, ubi *Waldemaro* Regi gravis esse putaretur. His ergo auditis, Dominus Apostolicus *Waldemarum* per aliquot dies detinuit, quousque deliberaret, quid de ipso Cardinalium consilio ordinaret. *Waldemarus* autem videns se in arcto positum, non licentiatu abscedens, ad *Philippum Regem* se transtulit, quem ille cum honore *Bremam* misit, qui exultantes & tripudiantes, eum honestissimè susceperunt. Apostolicus autem missis epistolis ad omnes ecclesias *Germania & Gallie*, *Waldemarum* inobædientem districtè excommunicavit. Bremenses tamen hoc ad tempus ignorabant: quia litteras Apostolici nemo eis porrigere præsumebat, donec in quadam missa publica à quodam, quasi cum cæteris offerente, in altari posita sunt.

CAPUT XIII.

1. Rex exercitum in agrum Bremensem immittit. - - 1207.	4. Idem Hamburgum & Stadam occupat.
2. Comitum Suerinensium terras etiam per Albertum Orlamundanum vastat.	5. Waldemarus Episcopus Stadam iterum expugnat.
3. Burchardus à Rege <i>αὐτοκράτορος</i> creatur.	6. Burchardus denuo illam capit.
	7. Waldemarus Rex Hornburgum pro Burchardo Episcopo munit.

Rex autem *Waldemarus* audito introitu cognati *Waldemari* Episcopi, cum multitudine gravi terram intravit, exercitu videlicet equestri & navali; impedire eum volens, vel, si posset, alium ei substituere. Guerram quoque habens contra *Guncelinum*, Comitem de *Suerin*, & fratrem ejus *Henricum*, qui eum offenderant, ejecto de terra *Ioanne*, qui cognominatur *Gans*, cujus castrum *Grabow* violenter abstulerant, misso exercitu per manus *Alberti*, Comitis *Nordalbingia*, quem terræ præfecerat: primò *Boycentburg*, castrum ipsorum, dirui fecit, deinde omnem terram *Suerinensem* irrecuperabiliter vastavit. *Waldemarus* verò Episcopus impetere terminos Regis disposuit. Cumque bellum inter eos parturiret, ipsius propositum occasionibus variis impeditum est. *Burchardus* sanè major Præpositus ad Archiepiscopatum aspirans, quosdam habens electores de *Hammenburg* vel etiam de *Brema* ad Regem venit, & ab eo investituram Pontificalem accepit. Cumque potitus fuisset *Hamburg*, per quosdam amicos Regis *Stadium* occupavit. Ad quod veniens *Waldemarus Bremensis*, adhuc latentibus insidiis, illud intrare volebat: sed pars adversa firmatis portis eum non recipiebat. Quod intelligens, convocatis amicis de Episcopatu Bremensi, civitatem obsedit, & ipsam violenter obtinens, omnia quæ intus erant, suis exercitibus consignavit: qui præda maxima omnia vastantes, ipsam quasi vacuum reliquerunt. Rursus tamen pars *Burchardi* electi invaluit, & capto *Stadio* illic liberius habitare cepit. Porro Rex *Waldemarus* pontem ultra *Albiam* sterni fecit, ita ut plaustra & equites liberè transirent. Et infusus partibus Bremensium per suos, ad supplementum sui electi castrum *Horneburg* firmissimè ædificavit.

CAPUT XIV.

1. Philippus exercitum contrahit. 1208.	litteris commendatitiis ad Ducem Poloniae subscribat.
2. Otho & Waldemarus se ex adversa parte parant.	5. Philippus argumentum literarum mutat.
3. Philippus filiam Ottoni, Palatino Rheni de Wittelsbach, denegat, quam ante ei desponderat.	6. Otho eo cognito Regis cædem meditatur.
4. Otho Palatinus à Philippo petit, ut	7. Philippum in lecto decumbentem occidit. - - - 1208.
	8. Phi-

(b) despectos MSC. L. B.

8. Philippus propter crudele Othonis ingenium sensum literarum immutaverat.

9. Verè regis virtutibus ornatus fuit.
10. Philippi conjux tristi cædis nuncio accepto partui vicina moritur.

Intere Philippus Rex contra Othonem Regem vel etiam Waldemarum Regem venire disposuit. Et contracto innumero exercitu de omni Imperio, ubi aderant innumeri de Ungarorum finibus, contrahens secum auxilia pessimorum, qui dicuntur *Value*, cum innumera virtute balistarum, & omni genere armorum, consistebat in *Bauenberg*, coadunationes exercituum expectans. Hoc intelligens Rex Otho, quem tantæ machinationes non latebant, cepit innumeris victualibus & armis communire civitates & castra, & contra tantos insultus verè imperterritus se præparare. Nec defuit Rex Waldemarus, in manu militari, vel etiam impensis thesaurorum ei subveniendo; sciens si contritum fuisset cornu dextrum, ipsum procul dubio expectare sinistrum. Sed Deus miserator & misericors ille, motus de diutina concussione ecclesiæ, quam peccatis exigentibus exceperat, vel etiam tactus suspiriis & precibus suorum fidelium, tandem cladibus finem facere dignatus est hoc modo. Cùm Philippus, ut præmissum est, quietus consisteret in *Bauenberg*, expectans coadunationem expeditorum, repente miserabilis & inopinata commotio inter ipsum & Palatinum Othonem de *Widelingsbach* exorta est, quam minimè silentio prætereundam putamus. Sanè Philippus Rex filiam suam Othoni, utpote nobili viro, desponsare decreverat. Sed quia idem Otho nimis erat crudelis & inhumanus, mutata voluntate propositum desponsationis mutaverat. Quod intelligens Otho Palatinus, pro filia *Henrici, Ducis Polonia*, laborabat, dixitque Philippo Regi: Domine, meminisse volumus clementiam vestram, quàm devotus vobis semper fuerim, & quanta in servitio vestro in præfenti guerra expenderim, & quanto apparatu nunc contra adversarios vestros vobiscum procedere decreverim. Ideo peto, ut nunc in modico pro me sitis, & litteras commendaticias Domino Duci *Polonia* dirigatis, ut ceptum bene inchoatum, pactum videlicet desponsationis, vestra mediante majestate melius consummetur. Cui Rex: Id quàm devotus faciam. Et ille gavissus, obtulit litteras de instanti negotio ordinatas. Et Rex: Vade, ait, & post modicum revertere, & inuenies litteras bullatas. Illo abeunte, mutata sunt litteræ in contrarium, & signatæ bella regia. Cumque Palatinus litteras accepisset, perspexit in schedula matulam quandam exteriorem, sicque concepit suspicionem, veniensque ad suam quandam familiarem: Aperi, inquit, mihi litteras, ut earum sciam tenorem. Qui perspectis litteris expavit, dicens: Rogo, ut Dei intuitu litteras me vobis exponere non ardetis: quia nihil aliud nisi mortem mihi imminere video, si eas exposuero. Sicque acceptis litteris Palatinus alteri nimis importunè insistebat, & ita tenorem ipsarum cognoscebat. Unde graviter efferatus, nihil nisi mortem Regis animo versabat. Dissimulata tamen ira, ad Philippum quasi jucundans & congratulans intrabat. Una (a) igitur dierum Philippo secretius in cubiculo consistente, quia medianam in utroque brachio inciderat, Palatinus nudo gladio in atrio regali quasi ludens incedebat, sicque accedens ad cubiculum Regis ostium clanculo pulsabat, & ingressus simili modo coram Rege se gerebat. Cui Rex: Depone, ait, gladium: quia non est his locus modò. Et ille: Imò est locus, ut tu perfidiam tuam luas. Et statim uno ictu cervicem ejus tetigit, nec secundum vulnus apposuit. Cumque qui aderant, eum impetere vellent, ille aperto ostio violenter exiliens, fugam dedit (b). Philippus tamen non sine ratione litteras mutaverat: quia puella, quam Otho desponsare cupiebat, consanguinitate Philippum ex matre contingebat. Ideoque Regi displicebat, ut vir tam crudelis & impius & (c) imprudens tam nobili virgini jungeretur. Idem quoque Palatinus crudelitate nimia quendam de melioribus terræ, *Wolff* nomine, occiderat: unde graviter Philippum offenderat. Ipsius tamen regnum cessavit tali facta consummatione; quam consummationem cuidam spirituali viro in *Racesburg* per visionem manifestare Deus dignatus fuit his verbis: Anno MCC VIII. erit consummatio. Quæ quidem consummatio ignota fuit, sed circa festum *B. Joannis Baptiste* ipso anno tali modo impleta est. Fuere tamen quidam viri nominati, qui de tali facto nimis suspecti sunt habiti, *Episcopus* videlicet ipsius civitatis, cum aliis multis, quibus traditio Regis imposta est. Ceciditque vir nobilis & potens, multis adornatus virtutibus. Erat enim vir mansuetus & humilis & admodum affabilis. Et quia litteratus erat, divina devotus valde frequentabat. Et cùm in ecclesia inter alios lectiones vel responsoria recitaret, clericos sive scholares pauperes à se non removebat, sed quasi conscholasticos eos habebat. De cujus tamen morte turbata est terra: fit mæror omnium, una voce plangentium: heu, heu cecidit Princeps noster, cessavit gloria nostra, versus est in luctum chorus noster, imperium à nobis translatum est, & regnum alterius gentis factum est. Coadunatis tamen Principibus sive nobilibus funus regium solennibus exequiis & fastu nimio in civitate *Bauenberg* tumulatum est. Regina autem audito tam tristi nuncio, contabuit, & quia prægnans erat, gemino dolore ad mortem usque afflicta est:

Mor-

(a) cædes patrata anno 1208. X. Kal. Julii. Bangert. (b) Otto parricida eodem anno ab *Henrico de Kahlenhin* Marechalco imperii prope Danubium in villa Monachorum de *Evera* occisus, & caput in Danubium abjectum est. Bangert, ex *Godefrid. Monacho*. (c) impudens *MSC. Bækel*.

Morte viri pressa, nimioque gravamine tortâ
Prolis, sicque duovita privantur in uno.

Sed dum his intendo, repentè de incertitudine hujus vitæ ad memoriam venit illud
Poetæ:

Omnia sunt hominum tenui pendentiâ filo,
Et subito casu, quæ valere, ruunt.

Nam qui dispensat labentia secula, pensat
Virtutum mores, qui pravi, qui meliores:
Exaltans humiles, ponit de sede potentes.
Vsu ne vili folio dominantur herili.
An non audisti? quod ait sapientia Christi:
Tu qui terrarum regis orbem, dilige rectum.
En vir tantarum possessor divitiarum,
Est subito raptus, tenui vix vulnere tactus,
Et mox majestas cessat, genus atque potestas,
Et manus horrenda, virtus etiam metuenda.
Quam bene psalmista sensit, qui praeinit ista;
Vana salus hominis: non ergo sit tibi finis
Spes thesaurorum, quia nullus fructus eorum.
Pervigili cura caelestia præmia cura,
Quæ Christus gratis tribuet dono pietatis.

CAPUT XV.

1. Casu Philippi cadit & auctoritas Waldemari Episcopi.	3. Halberstadii ab Imperii Principibus eligitur. - - - 1208.
2. Otho adversarios quosdam bello pe- titurus monitu quorundam Princi- pum revocatur à proposito.	4. Otho, Episcopus Würtzburgensis, de damnis, ecclesiæ suæ à Philippo illatis, conqueritur.

Igitur mortuo Rege *Philippo*, omnes qui p̄ eum stare videbantur, infirmati ceciderunt. Unde contigit *Waldemarum Bremensem* electum minus à suis acceptum. Timebant sanè offensam futuri Principis, vel excommunicationem Apostolici, quæ eis tunc innotuerat. *Rex* autem *Otho* videns datam opportunitatem, quosdam de suis æmulis bello impetere cogitabat. Ad quem accedens *Archiepiscopus Magdeburgensis* unâ cum *Duce Bernhardo* sic ei locuti sunt: Non syademus, ut aliquem impetum præsumtuosè faciatis, ne aliqua commotio contra vos fiat, sed magis ex dispensatione Principum curiale colloquium statuatis, ut ibi de electione Regis unanimiter tractetur. Si complacuerit Domino in nostra persona, gratum habebimus; sin aliud, & hoc audiemus. Quod cum complacuisse, indicta est curia satis famosa in *Halberstad*, ubi convenerat maxima pars Prælatorum & Principum *Saxoniæ & Turingiæ*, nec defuit *Herbipolensis electus Otho*. Omnes igitur Principes qui convenerant, ac si divinitus inspirati, pari voto & unanimi consensu *Othonem* in Romanum Principem & semper Augustum elegerunt, in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti, Archiepiscopo, qui primam vocem habere videbatur, inchoante, prosequente verò *Bernhardo Duce cum Marchione Mynensi & Landgrafio Turingiæ* cum aliis, ad quos electio Regis pertinere videbatur. Cum autem perventum fuisset ad electum memoratum, conqueri cœpit in conspectu Principum, ecclesiam suam damnificatam à *Philippo* Rege, & ejus prædecessore *Henrico* Imperatore, quovis anno ad mille marcas, pro qua etiam injuria *Conradus*, ipsius prædecessor, dolosè occisus est; & nisi eadem injuria mutaretur, ut ecclesia indemnis manerent, ipse huic electioni se consensum non præbere affirmabat. Cumque hinc inde multa allegarentur, ipse de collegio exiens, discessit. Altero tamen die revocatus, electioni Principum acquievit, quorum unâ cum Rege ordinatione ecclesiam suam recepit.

CAPUT XVI.

1. In conventu Francofurtensi Philippi interemti filia ultionem paternæ cæ- dis petit. - - - 1208.	3. Otho homicida ab <i>Henrico Caletino</i> obtruncatur. - - - 1208
2. Otho Imperator <i>Othonem</i> homi- cidam Principum consensu proscri- bit. - - - 1208.	4. Otho Imperator filię <i>Philippi</i> pa- trocinium suscipit.

Exinde alia curia magis famosa indicta est in *Franckenvorde* in festo B. Martini. Ubi cum magna solennitate & ingenti numerositate occurrerunt Domino Regi Principes *Franconia*,
Aaaaa 2 Bava-

Bavaria, Suevia. Aderat ibi *Beatrix, filia Philippi Regis*, cum suis submitbens se gratiæ Domini Regis, quam produxit *Dominus Spirensis*. Quæ elevata voce, cum gemitu & suspiriis & lachrymis multis conquesta est Domino Regi & Principibus præsentibus, & in commune toti orbi Romano de impia morte patris sui, & de impia conspiratione *Othonis Palatini*, qui eum infidiosè, nihil tale suspicantem, in propria domo occidit. Cum hæc dicerentur, facta est pressura magna coram Rege, condolentium querimoniis reginæ; qui omnes obortis lachrymis tantam miseriam deshebant, & justitiam reginæ fieri postulabant. Clamabant sanè, si scelus perpetratum inultum maneret, quòd *neque Rex neque quilibet Principum securè vivere possent*. Ad voluntatem igitur omnium Dominus Rex *proscriptione publica* damnavit homicidam illum, quem tamen postea *Henricus Cælinus* cum filio *Wolff*, supra memorati, quem idem occiderat, occidit, caputque resectum in Danubium projecit. Rex igitur reginam *adolescensulam* in sua procuratione suscepit, quam etiam ad petitionem Principum pro bono pacis, si tamen id pro linea consanguinitatis fieri posset, *uxorem ducere* spondit. Suscepit igitur eam cum patrimonii & divitiis multis & *trecentis quinquaginta castris*. Ibi etiam repræsentata sunt Domino Regi *omnia Imperialia* cum plenitudine potestatis & honoris & benevolentia favoris.

CAPUT XVII.

1. Conquiescunt jam Ottonis subsannatores, & inter hos Rex Galliæ.	2. Rex Galliæ Othoni dixerat, nunquam futurum esse, ut ipse impeteret.

Orta est autem nova lux in orbe Romano, jucunditas pacis & securitas quietis, & cessavit *subfannatio & insultatio multorum*, qui Othonem affirmabant nunquam regnaturum. Quid dixerim de nobili Rege Franciæ? qui nec cum aliis à subfannatione temperavit. Cum enim Otho à Principibus *de Pictavio* ad regalem electionem vocaretur, & conductu Regis memorati *Franciam* transiret, ipse eum transeuntem vidit & salutavit, & inter collationes, quibus se mutuò salutabant, *Rex Francia* in hæc verba prorupit: Intelleximus, ait, quòd ad Imperium Romanum vocemini. Ad hæc ille: Verum est, ait, quod audistis: sed in Deo fit iter meum. Cui Rex: Non credatis, quòd tanta vobis proveniat dignitas. Quòd si *vel sola Saxonia* in personam vestram consenserit, *detis mihi nunc dextrarium, quem peto*, & cum creatus fueritis, *dabo vobis tres civitates meliores regni mei, Parisum, Stampes, Aurelianum*. Habebat sanè Rex Otho munera multa *Regis Angliæ*, avunculi sui, *Richardi*, & *centum quinquaginta millia marcarum*, quæ in somariis ferebant quinquaginta dextrarii. Inter quos erat unus nominator, quem Rex petebat. Dominus ergo Otho, dato dextrario, ibat via, qua cœperat. Nunc ergo non fit injuria, Dominum Imperatorem repetere sua.

CAPUT XVIII.

1. Otho Imper. Aldenburgi in Misnia Comitum agit. - - - 1209.	3. Marchio Misnensis sacris interesse prohibetur.
2. Brunsvici d. festum Pentecostes celebrat; cui Episcopi & Principes adfuerunt.	4. Bernhaldi Ducis ad Leonem fufilem festivum dictum.

Sequenti anno indicta est curia in *Aldenburg*, quæ alio nomine *Plane* nuncupatur, ubi etiam *Singens* patrimonium Imperator possedit *Comitis Rabbodoni cum castro Leisnick & Colditz*, quod *Fridericus* Imperator quingentis marcis à Comite memorato comparavit. Illuc convenerunt *Mysnenses & Cienenses, Poloni* quoque, *Bojemi & Ungari*; ibique multis negotiis determinatis & pace jurata, quæ in omnibus curiis præcedentibus firmata est, dominus Rex faciem suam convertit *Brunsvich*, ubi festum Pentecosten solenniter celebravit. Ad quod Rex amicos tantum familiares adesse voluit, Archiepiscopum videlicet *Magdeburgensem, Halverstadensem electum, Hildensemensem Episcopum, Merseburgensem Episcopum, Havelbergensem Episcopum, Corbeiensensem Abbatem, Wertinensem Abbatem*. Aderat quoque totus festinus *Dux Bernhaldus, Landgravius, Palatinus Comes Rheni, Misnensis Marchio, Conradus Marchio, Wilhelmus Dux Luneburgensis*, qui erat frater Regis Ottonis, *Marchio de Brandenburg*. Comitum verò non erat numerus, militum plurima multitudo, quibus omnibus honestissimè & abundantissimè de imperia regia administratum est. In sancta verò die missa inchoata dominus *Archiepiscopus Magdeburgensis Meisnensem Marchionem pro nota excommunicationis divinis interesse noluit*. Quem cum Dominus Rex à suo proposito nullo modo revocare potuisset, *Marchionis* consulens *verecundia*, cum ipso ecclesiam exivit. Sequenti verò die, consilio Principum satisfatione à *Marchione* promissa, controversia illa sopita est. unde versus:

Nec peccasse puto, dum misceo seria ludo.

quia
Non satis est pulcra esse poemata, dulcia sunt.

Cum

Cum igitur omnium lætitia abundaret, *Bernhardus Dux* intuitus *Leonem fufilem*, qui à Duce 4
Henrico ibi sublimatus est, ait: Quousque hiatum vertis ad Orientem? Desine, jam ha-
 bes quod voluisti, *convertere nunc ad Aquilonem*. His verbis omnes in risum convertit, non
 tamen sine admiratione multorum, qui hoc dictum altius intelligebant.

CAPUT XIX.

1. Otho Würtzburgum procedit, 1209.	4. Fratrem collegio consultantium in- teresse non vult.
2. Hic in frequenti conventu res Im- perii ordinat.	5. Episcopi &c. respondent, licitum es- se matrimonium.
3. Episcopis, Principibus & Jureconful- tis causam de ducenda Philippi filia deliberandam proponit.	6. Duo cænobia illum ædificare jubent. 7. Ipse Philippi filiam dato annulo sibi despondet.

Finita autem festivitate *Rex abiit Goslarium*, & ordinatis ibi quibusdam negociis, processit 1
Walkenrede, ubi invenit *Abbatem de Morimunde*, cum aliis quinquaginta duobus *Abbatibus sui ordi-*
nis, qui eum omnes suæ fraternitatis socium & orationis fecerunt, & sic *Regem* secuti sunt, ab
 ipso largiter procurati, usque *Herbipolin*, ubi cum maxima solennitate susceptus est *Dom-*
nicâ, *Domine in tua misericordia*, cum hymnis & laudibus Dei. Cantus autem hic erat: *Adve-*
nisti desiderabilis. Aderant ibi legati *Domini Apostolici*, *Hugo Hostiensis Cardinalis & Episco-*
pus, *Leo Sabiensis Cardinalis & Episcopus* cum maxima copia *Prælatorum & Principum*, sacer- 2
 dotum & clericorum. Inter quos erat *Archiepiscopus Moguntinus Sigfridus*, *Coloniensis Thideri-*
cus, *Treverensis Iohannes*, *Salceburgensis Eberhardus*, *Argentinus Henricus*, *Augustiensis Sigfridus*,
Constantiensis Wernerus, *de Frisinge Episcopus Otto*, *Pataviensis Managoldus*, *Ratisbonensis Hen-*
ricus, *Basilienfis Ludolphus*, *Hildensemensis Hartbertus*, *Verdensis Ifo*, *Halberstadenfis Fridericus*,
Havelbergensis Sibotho, *Abbas Cono Elewangenfis*, *Abbas Vuldensis*, *Herseveldensis*, *Corbeiensis*, *Pru-*
mienfis, *Wirzenburgensis*. Hos sequuntur nomina *Regum* five *Principum*: *Odackerus Rex Bæ-*
mie, *Marchio de Mereren*, *Luppoldus Dux Austria*, *Bernhardus Dux Saxonia*, *Lodewicus Dux*
Bavaria, *Dux Bertoldus de Zeringe*, *Dux de Lutringe*, *Dux Brabantia*, *Marchio Mianensis*, *Con-*
radus Marchio de Landesberge, *Marchio Adelbertus de Brandenburg* & alii quamplures. Or- 3
 dinatis igitur ibi multis negociis & firmata pace, sicut in omnibus curiis supradictis, *Dom-*
inus Rex pro speciali negotio assumptis tantum *Cardinalibus*, *Prælatibus & Principibus* sacerdo-
 tibus cum *literatis & legis peritis* de legitimanda ei filia *Philippi Regis* sic omnibus generaliter
 exorsus est: Rogamus omnes vos in *Domino*, primo *Cardinales*, qui de auctoritate five con-
 filio *Domini Apostolici* adestis, summos etiam *Archiepiscopos*, *Episcopos*, *Abbatibus* & alios
 quos ecclesiasticus ordo diversis gradibus distinguit: excellentiam quoque *Regum*, *Ducum*
Principum, ut verba nostra attendatis. *Deus cœli* post multas adversitates cum beneplacito
 omnium regnum nobis donavit, ita ut non immerito cum gratiarum actione ei dicere pos-
 simus, *Lapidem*, quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est nobis in caput anguli. A
Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris. Quod cum luce clarius constet
 omnibus, & optio nobis non deficit de illustrissimis fœminis, quas habet orbis Romanus, è
 quibus sponsam five conjugem eligere possimus: tamen quia tam celebris conventus pen-
 det de articulo filie *Philippi Ducis Suevia*, quam nostram consanguineam nemo du-
 bitat, vestro nos submittimus arbitrio, five consilio, ut juxta salutem animarum ve-
 strarum sincerè deliberetis, omni scrupulo postposito favoris five timoris, quid nobis super
 hoc sit faciendum. Si enim sex millibus annorum victuri essemus, magis omni tempore
 cœlibem eligeremus ducere vitam, quam cum animæ periculo sortiri uxorem. Nemo glo-
 riam, generositatem, divitias, castra hujus virginis attendat: quæ omnia saluti animæ æqui-
 parari non possunt. Hæc enim omnia nobiscum sunt. Si verò ipsa (a) castra CCCL. di-
 stribuantur sororibus, quas hæc contingit hæreditas, parum est quod restat. Nunc igitur,
 ut dictum est, super hoc deliberetis, ut congruum nobis responsum reddatis. Omnibus 4
 igitur ad colloquium locum dantibus: *Rex ait fratri Henrico Palatino*, qui à dextris ejus erat:
 Volumus ut (b) cedas, ne quem tua præsentia de ulla suspicione terreat. Facta igitur 5
 longa deliberatione tandem ad *Dominum Regem* reversi sunt. Posuerat autem verba in ore
Luppoldi, Ducis Austria, viri facundissimi & literati, qui sic coram Rege locutus est: *Domine*
Rex, placet ut audiat responsum *Cardinalium*, *Prælatorum & Principum*? Ad hæc *Rex*:
Audio. Et ille: Noverit sublimitas vestra, quod iste tam celebris conventus *Cardinalium*,
 auctoritatem *Domini Papæ* præferentium, summorum *Prælatorum & Principum* & omnium
 literatorum omnino (c) vobis decrevit expedire, pro bono pacis & statu *Romani orbis*, ut
 virginem, de qua mentio habetur, uxorem ducatis: hoc addentes, ut omnis auferatur tre- 6
 pidatio, duas congregationes *monachorum præclaras liberrimè construat*. Nos quoque vobis
 non deerimus, facultates & eleemosynas largè erogando: sacerdotes etiam five alii inferioris

Aaaaa 3

ris

(a) Castra quatuor. Erpold. Lindenbrogius (b) fedas. Lind. (c) nobis Lind.

7 ris ordinis, in missis & orationibus subveniendo. Ad hæc Rex: Nos consilium sanum & bonum tantæ autoritatis non refragantes vestris acquiescimus dictis. Igitur vocetur puella. Quæ cum à Pontificibus, sive Principibus gloriose adducta fuisset: Rex confurgens de throno suo eam cum inclinatione recepit. Quæ reinclinante, proferens anulum, eam coram omnibus subarrhavit & in osculo recepit, & ipsam inter Cardinales, quorum cathedra è regione coram facie Regis erat, residere præcipiens sic omnibus ait: Ecce reginam habetis; ipsam; ut decet, honorate. Ordinatis etiam legatis honoratis, honestissime eam unà cum sorore usque *Brunsvich* deduci præcepit. Ipse verò in terra permansit, & prægratis illis partibus, de consecratione Imperiali tractare cœpit.

CAPUT XX.

1. In conventu Augustano iter Othonis in Italiam decernitur. 1209. | 2. Cum multis copiis in Italiam, Romanam usque progreditur.

1 Igitur post festum beati Iohannis Baptistæ (a) curiam indixit celebrem in civitate *Augusta*, ubi convenerunt omnes illius terræ Principes, cum quibus habuit mysterium consilii sui, ut ipsis cooperantibus honorifice cum gloria & honore Teutonicorum Imperialem perciperet benedictionem. Ad quod negocium deputati sunt plurimi tam Prælati, quàm Principes, seu omnes, qui regalia tenebant, *Archiepiscopus Trevirensis, Magdeburgensis, Herbipolensis, Argentini, Spirensis*, qui & Cancellarius, *Wormatiensis, Basiliensis, Constantiensis* (b), *Pataviensis* (c), *Episcopus de Chuore, de Augusta, de Eisteth, de Praga, de* (d) *Olmoth: Abbates de Augia, de Sancto Gallo, de Kempte, de* (e) *Wurzburg, de Selse, de Prume, de* (f) *Ebsterna* (*). Quibus adjuncti sunt Principes, *Dux Bavaria* (g), *Dux de Lutringe, Dux de Ceringe, Dux de Carinthia* (h), *Dux de Mereren: Marchiones & Comites plurimi*. Cæteri qui remanserunt, thesauris innumeris in ipsa profectioe Regi subservierunt. Sicque circa assumptionem beate Virginis Alpium jugæ scandere cœpit, relictaque civitate, quæ ex aquæ nomine naturaliter (***) *Insbrugge* dicitur, prospere tenuit *Brixiam*, ubi *Athasis* fluvius occurrit, per cujus devexum descendens venit (***) *Tarentum*. Quo relicto (i) venit ad transitum arctum montibus præclusum, qui *Veronensium Clusa* dicitur; ubi castrum est firmissimum, quod ex longa antiquitate *urbs Hildebrandi* dicitur. Illuc robur erat fortium propter amplitudinem ipsius castri, qui contra *Veronenses* *Werram* diutinam habebant, & non parum infestabant eos. Adveniente igitur Rege, ipsum castrum ei offerunt, per quod plurimum toti terræ (k) fuerat dominatus. *Veronenses* tamen adhuc ipsos castellanos infestare non timebant, sicque offensam Regis incurrerunt. Postea tamen datis multis millibus *marcarum* in gratiam Regis recepti sunt (l). Dominus igitur Rex procedens magnifice receptus est à *Mantuanis & Cremonensibus*, unde Poeta: *Blantua ve misera nimium vicina Cremona*. Verùm post transitum *Padi* *Parmonenses & Pontremulenses* Regem cum gaudio susceperunt. Nec defuerunt *Mediolanenses, Genuenses, Lucenses*, cum aliis civitatibus, civitates suas tripudiando offerentes, & gazis innumeris & muneribus eum honorantes. Ubi cum per tempus stetit, & in civitatibus illis multa ordinasset, transita civitate magna, quæ lingua eorum (m) *Senis* vocatur, ubi per dies aliquot steterat, venit ad civitatem, ubi passa est beata *Christina*, quæ de nomine ejus *Stagnum sancta Christina* vocatur. Unde procedens cum omni comitatu suo venit *Byternis* (****), ubi cum magna solennitate & multo comitatu tam cleri, quàm populi occurrit ei Dominus Apostolicus *Innocentius*. Quanto autem gaudio & cordis exultatione se mutuo receperint, ex multis complexibus & osculis vel etiam profusis eorum lachrymis, quas abundantia lætitiæ produxerat, præsentis scripti depromere nequit inopia.

CAPUT XXI.

1. Otho ab Innocentio Romæ consecratur VI. Kal. Octobr. 1209. | 3. Waldemarus, Archiepisc. Brem. reconciliari Papæ cupit.

1 Igitur in feria sexta, quæ fuit post festum beati Michaelis, quod tunc feria tertia celebratum est, venit Dominus Rex ad limina beati Petri cum magna devotione adorare sanctos Dei apostolos; simul etiam urbem regiam omnibus modis honorare. Habuit enim in comitatu suo

(a) Tertio decimo anno Ottonis, ipse Otto Rex post festum B. Iohannis Baptistæ &c. (b) Metensis. (c) sequentes Kornerus Abbates vocat. (d) Elmoth, est Olmütz. (e) VVissenberg Korn. VVissenburg MSC. Ranzov. Bœkel. recte. (f) Corbeja. (*) Ebsterna MSC. Ranzov. (g) Austriz, Lotharingiz, (h) Saxoniz, Marchionesque Moraviz & Misiz, (**) Cynsbrugge Lindenb. (***) *Iridentum*. Bangert. (i) & transiens per montes & valles venit ad transitum, &c. (k) fuit (l) inde procedens per omnes Lombardiz & Italiz civitates ab omnibus honorifice receptus est, & inde tandem venit ad urbem *Biternis*, (m) Synis Lindenb. (****) puto esse castrum *Paternum*, campaniz Romanæ ad mare Tyrrenum, in quo obiit Otto III. Imperator.

fuo sex millia loricarum, exceptis balistariis & (a) innumera militia Prælatorum & Principum. Dominica igitur die, ut dictum est, post festum Michaelis cum processio fieret ad atrium beati Petri, facta est *pressura nimia* advenientium, & occurfantium ad gradus Monasterii beati Petri, & omnis via negabatur processioni; sed *larga manus Regis cum maxima copia spargebat argenteos*, & tandem vix obtinetur ascensus. Nec defuerunt ministri cum lanceis & fustibus reprimere tumultus. Sicque in Dominica (b) *Da pacem Domine*, Dominus Imperator cum magna pace & tranquillitate & iucunditate *consecratur & coronatur*, omnibus magnificè lætantibus & cantantibus, *Fiat pax in virtute tua*. Et quia ipse summo studio semper paci studebat, speramus, ipsum officium pacis, & unitatis Ecclesiæ Dei, quæ diu concussa fuit, à Deo obtinere solatium. Finito officio Dominus Papa Imperatorem novum devotè vocat ² *ad convivium*: quem Dominus Imperator precibus instantissimis obtinet venire secum. Cum igitur ventum fuisset ad equos, Imperator non immemor Apostolicæ reverentiæ, quæ exhibenda est ipsorum vicario fideli & reverendo Papæ Innocentio, strepam ipsius devotè apprehendit. Sicque ad locum convivii venit, ubi de Imperatoris magnificentia simul in unum dives & pauper largè procuratur (c). Nec prætereundum, quod *Waldemarus, Bremensis electus*, pauper & exsul per intercessores, quos obtinere potuit, vel per se ipsum limina Apo- ³ stolicæ pietatis, quæ claudit nemo aperit, aperit & nemo claudit, & septuagies septies errata dimittere consuevit, omni sollicitudine & devotione pulsare non cassavit, omnem reatum inobediendiæ pœnitens cum omni satisfactione emendare promittens. Verum quia idem casus multipliciter erat perplexus, nihil super his fuit determinatum, nisi *ut in Pontificalibus celebraret*, non tamen in Bremensi ecclesia.

CAPUT XXII.

Auctor rationem sui in conscribendo hoc libro consilii exponit.

Satisfactio Scriptoris.

VEniam legentium peto, ne quis præsumptionis vel temeritatis arguere me velit, quia ista dictaverim, sciens quod multi (a) gesta Regum, vel Pontificum scripserunt; sed, sicut ab initio dictum est, non temeritate, sed caritate ista prosequutus sum, volens continuare hoc dictamen operi. Helmoldi sacerdotis, qui de statu terræ nostræ, & de regibus sive Principibus multa præmiserat: præcipuè verò de vocatione & subactione Slavorum, quæ per nobilem *Ducem Henricum* facta est, memoriæ fidelium intendo perennare. Neque enim ista oblivioni tradenda puto, cum omnes oculata fide perspiciant gloriam ecclesiarum, devotionem fidelium, & fidei & religionis incrementum in his borealibus regionibus, ubi sedes erat sathanæ, nunc verò flatus austri, videlicet Spiritus sancti gratia, quæ fugato Aquilone, perfatis hortis fidelium, innumera virtutum fluere facit aromata. Nec offendant quendam, si secundum ordinem historiæ modò læta sive prospera vel etiam ponam adversa: quia ista oportuit in notitiam venire, & illa non omittere. Deus enim quandoque ad salutem suorum fidelium, quibus omnia cooperantur in bonum, nunc promittit prospera, nunc flagella. Si verò aliquid occurrerit, non ex toto suo ordine prosequutum, ipsum deputet assertori, non dictatori. Hoc ipsum tamen emendationi fidelium devotus relinquo, multum gaudens, quod de bono principio lætum finem teneo, pro quo sit laus & gloria Christo. Amen.

XLVI.

LOCA IN HERMANNI CORNERI CHRONICO
INEDITO EX HELMOLDO VEL ARNOLDO CITATA, QUÆ TAMEN
APVD EOSDEM, QVALES EXTANT, VEL PLANE NON VEL
ALITER LEGVNTVR.

Varto decimo anno *Ludovici*, qui est Domini DCCCLXXI. Sanctus *Ansbarius* Archiepiscopus Hammeburgensis obiit in Domino, plenus virtutibus, secundum *Helmoldum* in *Chronico Slavorum*. Huic sancto viro successit in eadem sede *Reimbertus* Sanctus, Archiepiscopus Hammeburgensis, vir totius prudentiæ & sanctitatis, & sedit annis XVI, recepitque pallium ab *Adriano* Papa.

(a) Et caterva illa honorabili Episcoporum, Principum & Prælatorum. (b) qua cantatur. (c) Hujus autem Ottonis Pater Saxo Henricus Leo pro crimine læsæ majestatis ab Imperatore Frederico convictus, & universonum Principum imperii judicio condemnatus, à suis Ducatibus extitit projectus. Kornerus.

(a) facta. Lindenbrog.